

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično gonjenje osoba
odgovornih za teška kršenja međunarodnog
humanitarnog prava počinjena na teritoriji
bivše Jugoslavije od 1991.

Predmet br. IT-04-74-T

Datum: 29. maj 2013.

Original: FRANCUSKI

PRETRESNO VIJEĆE III

U sastavu: sudija Jean-Claude Antonetti, predsjedavajući
sudija Árpád Prandler
sudija Stefan Trechsel
sudija Antoine Kesia-Mbe Mindua, rezervni sudija

Sekretar: g. John Hocking

Presuda objavljena: 29. maja 2013.

TUŽILAC
protiv
Jadranka PRLIĆA
Brune STOJIĆA
Slobodana PRALJKA
Milivoja PETKOVIĆA
Valentina ĆORIĆA
Berislava PUŠIĆA

JAVNO

PRESUDA

tom 4 od 6

Tužilaštvo:

g. Kenneth Scott
g. Douglas Stringer
g. Roeland Bos
g. Pieter Kruger
gđa Kimberly West

Odbrana:

g. Michael Karnavas i gđa Suzana Tomanović za Jadranka Prlića
gđa. Senka Nožica i g. Karim A. A. Khan za Brunu Stojića
gđa. Nika Pinter i gđa Natacha Fauveau-Ivanović za Slobodana Praljka
gđa. Vesna Alaburić i g. Guénaél Mettraux za Milivoja Petkovića
gđa Dijana Tomašegović-Tomić i g. Dražen Plavec za Valentina Ćorića
g. Fahrudin Ibrišimović i g. Roger Sahota za Berislava Pušića

Sadržaj

POGLAVLJE 7: KRIVIČNA ODGOVORNOST OPTUŽENIH	1
DIO 1: UDRUŽENI ZLOČINAČKI PODUH VAT	1
Odjeljak 1: Ciljevi UZP-a za koji se tereti u Optužnici	2
I. Krajnji cilj UZP-a za koji se tereti u Optužnici: stvaranje hrvatskog entiteta djelimično u granicama Banovine iz 1939.	2
II. Zajednički zločinački cilj	11
A. Stavovi strana u postupku o postojanju jednog ili više udruženih zločinačkih poduhvata.....	11
1. Stav tužilaštva	11
a) Glavni udruženi zločinački poduhvat: "UZP HZ(R) HB"	12
b) "UZP zarobljenici" – drugi vid UZP-a	15
c) "UZP deportacija/prisilno premještanje" – drugi vid UZP-a	16
2. Stavovi odbrane optuženih o navodima o UZP-u	16
B. Postojanje zajedničkog zločinačkog plana	17
Odjeljak 2: Doprinosi optuženih UZP-u	32
I. Jadranko Prlić.....	32
A. Funkcije Jadranka Prlića	34
B. Ovlaštenja Jadranka Prlića	36
1. Ovlaštenja Jadranka Prlića u svojstvu predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB u vezi s upravljanjem radom i aktivnostima HVO-a kao vlade HZ HB (uključujući odjele/ministarstva, komisije i službe, budžetske, pravosudne i opštinske organe)	39
a) Ovlaštenja Jadranka Prlića za donošenje odluka u HVO-u/Vladi HZ(R) HB	39
b) Neposredno učestvovanje Jadranka Prlića u radu određenih odjela/ministarstava i službi HVO-a.....	41
c) Uloga Jadranka Prlića u upravljanju i nadzoru nad radom opštinskih organa	47
2. Ovlaštenja Jadranka Prlića u vojnom domenu	47
3. Ovlaštenja Jadranka Prlića u pogledu zatočeničkih centara.....	51
4. Ovlaštenja Jadranka Prlića u vezi s kretanjem humanitarne pomoći i pristupom humanitarnoj pomoći	52
5. Veze između Jadranka Prlića i hrvatskih rukovodilaca.....	53
6. Zaključci Vijeća o ovlaštenjima Jadranka Prlića	54
C. Odgovornost Jadranka Prlića po osnovu prvog vida UZP-a	54
1. Opština Gornji Vakuf	55
2. Opštine Prozor i Jablanica (Sovići i Doljani).....	60
3. Uloga Jadranka Prlića u kampanji masovnog hapšenja Muslimana u više opština u periodu od 30. juna 1993.	65
4. Opština Mostar	67
a) Pitanje uloge Jadranka Prlića u politici "kroatizacije" Muslimana u Mostaru.....	68
b) Uloga Jadranka Prlića u akcijama hapšenja u maju 1993. i deložacija muslimanskog stanovništva Mostara od sredine maja 1993. do februara 1994.	69
i. Akcije 9. maja 1993. i narednih dana	69
ii. Znanje Jadranka Prlića o deložacijama Muslimana u Mostaru od sredine maja 1993. do februara 1994.	71
c) Uloga Jadranka Prlića u opsadi istočnog Mostara	74
i. Prihvatanje kampanje granatiranja i drugog vatrenog djelovanja HVO-a po istočnom Mostaru	74
ii. Uloga Jadranka Prlića u vezi sa životnim uslovima stanovništva u istočnom Mostaru i blokiranjem humanitarne pomoći	76
5. Opština Vareš.....	80
a) Pitanje uloge Jadranka Prlića u prikriivanju krivičnih djela koje je HVO počinio u Stupnom Dolu i njegovog propusta da kazni počinioce	80
b) Uloga Jadranka Prlića u raseljavanju Hrvata iz Vareša	83
6. Jadranko Prlić je doprinio politici raseljavanja stanovništva koju je vodio HVO HZ(R) HB.....	86
7. Zatočenički centri	90
a) Heliodrom.....	92
i. Znanje Jadranka Prlića o zatočenjima i uslovima zatočenja Muslimana na Heliodromu	92
ii. Uloga Jadranka Prlića u vezi s pristupom na Heliodrom.....	94
iii. Uloga Jadranka Prlića u korištenju zatočenika na linijama fronta	95
iv. Uloga Jadranka Prlića u puštanju na slobodu zatočenika s Heliodroma.....	96
b) Zatočenički centar Vojno.....	98
c) Zatvor u Dretelju	99

d) Zatvor u Gabeli.....	103
8. Jadranko Prlić je negirao i prikrivao zločine počinjene nad Muslimanima, podsticao ih je i nije preduzeo nikakve mjere kako bi te zločine spriječio ili kaznio njihove počiniocce.....	105
a) Jadranko Prlić je negirao i prikrivao zločine počinjene nad Muslimanima u HZ(R) HB.....	106
b) Jadranko Prlić je podsticao činjenje krivičnih djela protiv Muslimana u HZ(R) HB.....	108
c) Jadranko Prlić nije preduzeo mjere u cilju sprečavanja daljnjih zločina nad Muslimanima HZ(R) HB i krivičnog gonjenja i kažnjavanja počinitelja.....	109
9. Zaključci Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu prvog vida UZP-a.....	110
D. Odgovornost Jadranka Prlića po osnovu trećeg vida UZP-a.....	119
1. Opština Gornji Vakuf.....	119
2. Opština Jablanica (Sovići i Doljani).....	120
3. Opština Mostar.....	120
4. Zatvori u Dretelju i Gabeli i Zatočenički centar Vojno.....	121
II. Bruno Stojić.....	123
A. Funkcije Brune Stojića.....	124
B. Ovlaštenja Brune Stojića.....	125
1. Učestvovanje Brune Stojića na presudnim sastancima HVO-a/Vlade HZ(R) HB.....	126
2. Bruno Stojić je imao kontrolu nad oružanim snagama HZ(R) HB.....	127
3. Bruno Stojić je imao kontrolu nad Vojnom policijom.....	132
4. Bruno Stojić je predstavljao HVO u mirovnim pregovorima.....	135
5. Prestanak funkcija Brune Stojića.....	136
C. Odgovornost Brune Stojića po osnovu prvog vida UZP-a.....	136
1. Opština Prozor.....	137
2. Opština Gornji Vakuf.....	137
3. Opština Jablanica (Sovići i Doljani).....	140
4. Opština Mostar.....	141
a) Uloga Brune Stojića u dejstvima od 9. maja 1993.....	142
b) Učestvovanje Brune Stojića u premještanju muslimanskog stanovništva iz zapadnog Mostara od juna 1993. nadalje.....	144
c) Uloga Brune Stojića u opsadi istočnog Mostara.....	147
i. Znanje Brune Stojića o zločinima u istočnom Mostaru.....	147
ii. Uloga Brune Stojića u napadima na pripadnike međunarodnih organizacija i na civilno stanovništvo istočnog Mostara.....	148
iii. Uloga Brune Stojića u ograničavanju kretanja humanitarnih konvoja.....	151
5. Opština Čapljina.....	152
6. Opština Vareš.....	154
7. Zatočenički centri.....	156
a) Heliodrom.....	157
b) Zatvor u Ljubuškom.....	159
c) Zatvori u Dretelju i Gabeli.....	159
8. Bruno Stojić je negirao zločine počinjene nad Muslimanima, nije ih sprečavao i nije kažnjavao njihove počiniocce.....	162
a) Ovlaštenja Brune Stojića da spriječi zločine HVO-a nad Muslimanima u HZ(R) HB ili da kazni počiniocce.....	162
b) Odnos Brune Stojića prema djelovanju Mladena Naletilića zvanog Tuta i njegovih vojnika.....	164
c) Bruno Stojić je negirao zločine počinjene nad Muslimanima u HZ(R) HB.....	166
9. Zaključci Vijeća o odgovornosti Brune Stojića po osnovu prvog vida UZP-a.....	167
D. Odgovornost Brune Stojića po osnovu trećeg vida UZP-a.....	174
1. Djela seksualnog nasilja počinjena tokom akcija deložacije.....	174
2. Djela krađe počinjena tokom akcija deložacije.....	175
3. Uništavanje ustanova namijenjenih religiji prije juna 1993.....	178
III. Slobodan Praljak.....	181
A. Funkcije Slobodana Praljka.....	182
B. Ovlaštenja Slobodana Praljka.....	183
1. Komandna ovlaštenja Slobodana Praljka nad oružanim snagama HVO-a od jeseni 1992. do 24. jula 1993....	186
a) Komandna ovlaštenja Slobodana Praljka nad oružanim snagama HVO-a prije 24. jula 1993.....	186
b) Uloga Slobodana Praljka kao posrednika u oružanim snagama HVO-a prije 24. jula 1993.....	189
2. Komandna ovlaštenja Slobodana Praljka nad oružanim snagama HZ(R) HB od 24. jula do 9. novembra 1993.....	190
a) Jedinice pod zapovjedništvom Slobodana Praljka.....	190
i. OZ i brigade.....	191

ii. Vojna policija	192
iii. Ostale jedinice oružanih snaga HZ(R) HB	194
b) Razni domeni nadležnosti Slobodana Praljka kao zapovjednika Glavnog stožera HVO-a	194
i. Opšta administrativna i rukovodna vlast nad oružanim snagama HVO-a	194
ii. Ovlaštenja za rukovođenje i komandovanje aktivnostima oružanih snaga HVO-a na terenu	196
3. Ovlaštenja Slobodana Praljka u vezi s obezbjeđivanjem logističke podrške i naoružanja za oružane snage HVO-a iz Hrvatske.....	197
C. Odgovornost Slobodana Praljka po osnovu prvog vida UZP-a.....	199
1. Slobodan Praljak kao posrednik između Hrvatske i Vlade HZ(R) HB	199
a) Slobodan Praljak učestvovao je na sastancima visokih hrvatskih rukovodilaca u kontekstu uspostavljanja hrvatske kontrole nad teritorijama HZ(R) HB kako bi se ostvario zajednički zločinački cilj	202
i. Slobodan Praljak učestvovao je na sastancima visokih hrvatskih rukovodilaca na kojima se određivala politika prema Herceg-Bosni	202
ii. Slobodan Praljak je u vezi s BiH održavao privilegovanu i stalnu vezu s Hrvatskom	204
a. Slobodan Praljak je prezentirao i podržavao hrvatske stavove u vezi s HZ(R) HB na međunarodnim skupovima.....	204
b. Slobodan Praljak je imao uticajan položaj među hrvatskim rukovodiocima u vezi s pitanjima koja se odnose na BiH.....	205
b) U skladu sa svojim funkcijama, Slobodan Praljak je učestvovao u prenošenju informacija, uputstava, naređenja, zahtjeva i politike Hrvatske u HZ(R) HB i obrnuto.	207
i. Slobodan Praljak je obavještavao oružane snage i Vojnu policiju HVO-a o politici koju je Hrvatska provodila ili podržavala u BiH	207
ii. Slobodan Praljak je, kao predstavnik hrvatskih vlasti, bio posrednik za provođenje instrukcija Hrvatske na teritoriji BiH, konkretno putem izdavanja uputstava zapovjednicima HVO-a	208
iii. Slobodan Praljak je hrvatske rukovodioce obavještavao o stanju u BiH.....	209
c) Slobodan Praljak je tražio, organizovao i omogućio dobijanje od oružanih snaga Republike Hrvatske pojačanja u vojnom kadru za oružane snage HVO-a, u cilju ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja.	210
2. Doprinos Slobodana Praljka zločinima koje je HVO počinio u opštinama i zatočeničkim centrima na koje se odnosi Optužnica	211
a) Opština Gornji Vakuf	214
b) Opština Prozor	217
i. Vojne operacije HVO-a i kampanje deložacija	217
ii. Rad zatočenika na linijama fronta	220
c) Opština Mostar	221
i. Vojne operacije HVO-a u periodu od 24. jula do 9. novembra 1993.	221
ii. Blokiranje humanitarne pomoći za istočni Mostar	224
d) Opština Vareš	226
e) Zatočenički centri	229
i. Zatvor u Gabeli	229
ii. Zatvor u Dretelju	232
iii. Heliodrom.....	233
3. Slobodan Praljak je negirao zločine počinjene nad Muslimanima, nije ih sprečavao i nije kažnjavao njihove počinioce	234
a) Slobodan Praljak je tolerisao zločine nad Bosanskim Muslimanima	234
b) Slobodan Praljak nije sprečavao zločine nad Muslimanima i nije kažnjavao počinioce	235
4. Zaključci Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu prvog vida UZP-a	236
D. Odgovornost Slobodana Praljka po osnovu trećeg vida UZP-a	241
1. Krađe u opštini Gornji Vakuf.....	242
2. Krađe u selu Raštani u opštini Mostar	242
3. Krađe i seksualno zlostavljanje u opštini Vareš.....	243
IV. Milivoj Petković	245
A. Funkcije Milivoja Petkovića	247
B. Ovlaštenja Milivoja Petkovića	248
1. Komandna ovlaštenja Milivoja Petkovića.....	249
a) Jedinice pod komandom Milivoja Petkovića.....	249
b) Ovlaštenja Milivoja Petkovića za komandovanje oružanim snagama.....	251
2. Ovlaštenja Milivoja Petkovića za pregovaranje i izdavanje naređenja za prekid vatre.....	257
3. Ovlaštenja Milivoja Petkovića da prosljeđuje odluke političkog ogranka HVO-a vojnom ogranku	258
C. Odgovornost Milivoja Petkovića po osnovu prvog vida UZP-a	259
1. Opština Prozor	260
2. Opština Gornji Vakuf.....	263
3. Opština Jablanica (Sovići i Doljani).....	267

4. Opština Mostar.....	273
a) Uništenje Baba-Beširove džamije oko 10. maja 1993.....	274
b) Deložacije stanovništva zapadnog Mostara počevši od 9. maja 1993.....	275
c) Hapšenje muškaraca Muslimana u periodu od 30. juna 1993.....	276
d) Opsada istočnog Mostara.....	277
i. Granatiranje.....	278
ii. Humanitarna pomoć i pristup međunarodnih organizacija istočnom Mostaru.....	280
iii. Rušenje Starog mosta.....	282
5. Opština Stolac.....	282
6. Opština Čapljina.....	283
7. Opština Vareš.....	283
8. Zatočenički centri.....	290
a) Zatvor u Gabeli.....	290
b) Zatvor u Dretelju.....	291
c) Heliodrom.....	293
d) Zatočenički centar Vojno.....	295
e) Zatvor u Ljubuškom i Logor Vitina-Otok.....	296
9. Milivoj Petković je negirao zločine počinjene nad Muslimanima, nije ih sprečavao, nije kažnjavao počiniocima i podsticao ih je.....	297
a) KB i njegove ATG.....	298
b) Pukovnija "Bruno Bušić".....	299
10. Zaključci Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića po osnovu prvog vida UZP-a.....	300
D. Odgovornost Milivoja Petkovića po osnovu trećeg vida UZP-a.....	308
1. Djela lišavanja života počinjena tokom akcija deložiranja i tokom zatočenja.....	308
a) Djela lišavanja života počinjena tokom akcija deložiranja u opštinama Stolac i Čapljina.....	308
b) Djela lišavanja života počinjena u Zatvoru u Dretelju.....	309
2. Seksualno nasilje.....	310
a) Seksualno nasilje tokom akcija deložiranja u Mostaru.....	310
b) Seksualno nasilje tokom vojnih operacija u opštini Vareš.....	311
3. Krađe.....	312
a) Krađe tokom akcija deložiranja muslimanskog stanovništva u opštini Gornji Vakuf.....	312
b) Krađe tokom akcija deložiranja muslimanskog stanovništva u opštini Jablanica (Sovići i Doljani).....	313
c) Krađe tokom akcija deložiranja muslimanskog stanovništva u opštinama Stolac i Čapljina.....	314
d) Krađe tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru počevši od 9. maja 1993.....	314
e) Krađe tokom vojnih operacija u gradu Varešu i selu Stupni Do u oktobru 1993.....	315
4. Uništenje džamija u opštini Jablanica (Sovići i Doljani) u aprilu 1993.....	316
V. Valentin Ćorić.....	318
A. Funkcije Valentina Ćorića.....	320
B. Ovlaštenja Valentina Ćorića.....	321
1. Ovlaštenja Valentina Ćorića u pogledu komandovanja Vojnom policijom HVO-a i njene organizacije.....	322
a) Komandna ovlaštenja Valentina Ćorića nad jedinicama Vojne policije.....	323
b) Ovlaštenja Valentina Ćorića u pogledu organizacije Vojne policije i Uprave Vojne policije.....	325
c) Znanje Valentina Ćorića o radu jedinica Vojne policije.....	327
2. Ovlaštenja Valentina Ćorića u pogledu suzbijanja kriminaliteta.....	328
3. Ovlaštenja Valentina Ćorića u vezi sa slobodom kretanja ljudi i roba.....	330
4. Vlast Valentina Ćorića nad zatočeničkim centrima HVO-a.....	332
a) Upravljanje zatočeničkim centrima HVO-a.....	334
i. Uloga Valentina Ćorića u osnivanju zatočeničkih centara HVO-a i upravljanju njima.....	334
ii. Uloga Valentina Ćorića u obezbjeđenju u zatočeničkim centrima HVO-a.....	335
iii. Uloga Valentina Ćorića u vezi s logističkim aspektima uslova zatočenja.....	338
iv. Uloga Valentina Ćorića u vezi s pristupom u zatočeničke centre HVO-a.....	338
b) Radovi koje su izvodili zatočenici.....	339
c) Premještanje zatočenika iz jednog zatočeničkog centra u drugi.....	340
d) Puštanje zatočenika na slobodu.....	340
5. Vlast Valentina Ćorića nad jedinicama KB-a.....	341
6. Zaključci Vijeća u vezi s ovlaštenjima Valentina Ćorića.....	342
C. Odgovornost Valentina Ćorića po osnovu prvog vida UZP-a.....	343
1. Opština Gornji Vakuf.....	343
2. Opština Mostar.....	345
a) Uloga Valentina Ćorića u kampanji hapšenja u zapadnom Mostaru tokom prve polovine maja 1993.....	345
b) Učestvovanje Valentina Ćorića u deložacijama muslimanskog stanovništva iz zapadnog Mostara u periodu od juna 1993.....	347

c) Uloga Valentina Ćorića u opsadi istočnog Mostara	349
i. Uloga Valentina Ćorića u kampanji granatiranja i drugog vatrenog djelovanja HVO-a po istočnom Mostaru.....	349
ii. Izolacija stanovništva istočnog Mostara i blokiranje humanitarne pomoći	351
d) Zaključci Vijeća o ulozi Valentina Ćorića u zločinima počinjenim u Mostaru	353
3. Opština Ljubuški	354
4. Zatočenički centri	354
a) Heliodrom.....	355
i. Uloga Valentina Ćorića u zatočenju muslimanskih civila na Heliodromu	355
ii. Uloga Valentina Ćorića u obezbjeđenju zatočenika na Heliodromu	357
iii. Uloga Valentina Ćorića u pogledu odobravanja pristupa na Heliodrom	359
iv. Znanje Valentina Ćorića o uslovima zatočenja na Heliodromu.....	360
v. Uloga Valentina Ćorića u radovima koje su obavljali zatočenici s Heliodroma na liniji fronta.....	361
vi. Uloga Valentina Ćorića u puštanju na slobodu zatočenika s Heliodroma s ciljem njihovog iseljavanja u treće zemlje.....	362
vii. Zaključci Vijeća o ulozi Valentina Ćorića u zločinima počinjenim na Heliodromu	363
b) Zatvor u Ljubuškom i Logor Vitina-Otok	364
i. Zatočenje muškaraca Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga u Zatvoru u Ljubuškom	364
ii. Uloga Valentina Ćorića u obezbjeđenju zatočenika u Zatvoru u Ljubuškom.....	365
iii. Uloga Valentina Ćorića u odobravanju pristupa u Zatvor u Ljubuškom	365
iv. Uloga Valentina Ćorića u radovima koje su obavljali zatočenici iz Logora Vitina-Otok na liniji fronta	366
v. Uloga Valentina Ćorića u odvođenju zatočenika iz Zatvora u Ljubuškom i dovođenju zatočenika u Zatvor u Ljubuškom	366
vi. Uloga Valentina Ćorića u puštanju na slobodu zatočenika iz Zatvora u Ljubuškom i Logora Vitina-Otok.....	367
vii. Zaključci Vijeća o učestvovanju Valentina Ćorića u zločinima počinjenim u Zatvoru u Ljubuškom i Logoru Vitina-Otok	368
c) Zatvor u Dretelju	368
i. Uloga Valentina Ćorića u zatočenju muslimanskih civila i uslovi zatočenja u Zatvoru u Dretelju.....	369
ii. Uloga Valentina Ćorića u obezbjeđenju zatočenika u Zatvoru u Dretelju.....	371
iii. Uloga Valentina Ćorića u vezi s pristupom međunarodnih organizacija u Zatvor u Dretelju	372
iv. Uloga Valentina Ćorića u vezi s puštanjem na slobodu zatočenika iz Zatvora u Dretelju	372
v. Zaključci Vijeća o ulozi Valentina Ćorića u zločinima počinjenim u Zatvoru u Dretelju.....	373
d) Zatvor u Gabeli.....	373
i. Uloga Valentina Ćorića u zatočenju muslimanskih civila u Zatvoru u Gabeli	373
ii. Uloga Valentina Ćorića u vezi s puštanjem na slobodu zatočenika iz Zatvora u Gabeli	374
e) Srednja škola u Prozoru	375
f) Zaključci Vijeća o ulozi Valentina Ćorića u vezi sa zatočeničkim centrima.....	375
5. Zaključci Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu prvog vida UZP-a	376
D. Odgovornost Valentina Ćorića po osnovu trećeg vida UZP-a	382
1. Krađe počinjene u Gornjem Vakufu	383
2. Seksualno nasilje i krađe počinjeni tokom akcija deložiranja u Mostaru.....	383
3. Djela lišavanja života i krađe počinjena tokom akcija protjerivanja u Stocu i Čapljini	385
4. Djela lišavanja života koja su bila posljedica loših uslova i zlostavljanja u zatočeničkim centrima	386
VI. Berislav Pušić	388
A. Funkcije Berislava Pušića	389
B. Ovlaštenja Berislava Pušića	391
1. Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi sa zatočeničkim centrima HVO-a.....	392
a) Ovlaštenja Berislava Pušića u pogledu evidentiranja i kategorizacije osoba u zatočeništvu HVO-a	394
b) Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s puštanjem zatočenika na slobodu.....	396
c) Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s pristupom u zatočeničke centre	397
d) Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s korištenjem zatočenika za radove	398
e) Ovlaštenja Berislava Pušića u pogledu postupanja prema zatočenicima – uslovi zatočenja i zlostavljanje	399
2. Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s razmjenom	400
a) Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s razmjenom zatočenika.....	400
b) Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s razmjenom osoba koje nisu bile zatočenici.....	402
3. Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s predstavljanjem HVO-a pred međunarodnom zajednicom.....	403
4. Kontakti Berislava Pušića s visokim funkcionerima HVO-a	409
C. Odgovornost Berislava Pušića po osnovu prvog vida UZP-a	414
1. Opština Prozor	414

2. Opština Jablanica (Sovići i Doljani).....	415
3. Opština Mostar.....	418
a) Uloga Berislava Pušića u okupljanju Muslimana u zapadnom Mostaru, njihovom zatočenju na raznim mjestima u gradu i postupanju prema zatočenicima tokom maja 1993.	418
b) Uloga Berislava Pušića u raseljavanju muslimanskog stanovništva zapadnog Mostara u periodu od kraja maja 1993.	420
c) Uloga Berislava Pušića u počinjenju zločina u vezi s opsadom istočnog Mostara, konkretno u blokiranju humanitarne pomoći.....	421
4. Opština Čapljina.....	425
5. Zatočenički centri.....	425
a) Provođenje Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993.....	426
b) Heliodrom.....	428
i. Uloga Berislava Pušića u evidentiranju i kategorizaciji zatočenika na Heliodromu	428
ii. Znanje i uloga Berislava Pušića u vezi s uslovima zatočenja i zlostavljanjem na Heliodromu.....	429
iii. Znanje i uloga Berislava Pušića u vezi s radovima koje su zatočeniци obavljali na liniji fronta.....	432
iv. Uloga Berislava Pušića u vezi s pristupom na Heliodrom.....	434
v. Uloga Berislava Pušića u oslobađanju zatočenika s Heliodroma puštanjem na slobodu ili putem razmjene	436
c) Zatvor u Dretelju	439
d) Zatvor u Gabeli.....	440
e) Zatvor u Ljubuškom i Logor Vitina-Otok	443
i. Zatvor u Ljubuškom	443
ii. Logor Vitina-Otok	445
f) Zatočenički centar Vojno.....	445
6. Berislav Pušić je davao i širio lažne informacije o zločinima koja je počinio HVO.....	446
7. Zaključci Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu prvog vida UZP-a.....	452
D. Odgovornost Berislava Pušića po osnovu trećeg vida UZP-a.....	460
Odjeljak 3: Pluralitet osoba koje su pristale uz zajednički zločinački cilj	461
DIO 2: OSTALI VIDOVI ODGOVORNOSTI.....	467
I. Bruno Stojić	467
II. Slobodan Praljak.....	468
III. Milivoj Petković	469
IV. Valentin Ćorić	471
POGLAVLJE 8: KUMULATIVNE OSUDE	473
DIO 1: NAČELO KUMULATIVNOG OSUĐIVANJA	473
DIO 2: KUMULATIVNE OSUDE NA OSNOVU ČLANOVA 2, 3 I 5 STATUTA	475
DIO 3: KUMULATIVNE OSUDE ZA DJELA KAŽNJIVA NA OSNOVU ČLANOVA 2 I 3 STATUTA	476
I. Nečovječno postupanje (uslovi zatočenja) (tačka 13, član 2) i okrutno postupanje (uslovi zatočenja) (tačka 14, član 3)	476
II. Nečovječno postupanje (tačka 16, član 2) i okrutno postupanje (tačka 17, član 3)	477
III. Uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno (tačka 19, član 2) i bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom (tačka 20, član 3)	478
IV. Uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno (tačka 19, član 2) i uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju (tačka 21, član 3)	479
V. Oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno (tačka 22, član 2) i pljačkanje javne i privatne imovine (tačka 23, član 3)	480
POGLAVLJE 9 : KAZNA	480
DIO 1: PRAVNI OKVIR IZRICANJA KAZNE	480
I. Težina krivičnog djela.....	483

II. Lične prilike osuđenika	483
III. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti	484
IV. Praksa izricanja kazni na sudovima bivše Jugoslavije.....	487
DIO 2: ODMJERAVANJE KAZNE	488
I. Težina krivičnih djela	488
II. Lične prilike optuženih	492
A. Jadranko Prlić	492
1. Obim učestvovanja u počinjenju zločina	493
2. Otežavajuće okolnosti	494
3. Olakšavajuće okolnosti	494
4. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u kaznu Jadranka Prlića	496
B. Bruno Stojić	496
1. Obim učestvovanja u počinjenju zločina	497
2. Otežavajuće okolnosti	498
3. Olakšavajuće okolnosti	498
4. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u kaznu Brune Stojića	499
C. Slobodan Praljak	499
1. Obim učestvovanja u počinjenju zločina	500
2. Otežavajuće okolnosti	501
3. Olakšavajuće okolnosti	502
4. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u kaznu Slobodana Praljka.....	503
D. Milivoj Petković.....	504
1. Obim učestvovanja u počinjenju zločina	504
2. Otežavajuće okolnosti	505
3. Olakšavajuće okolnosti	506
4. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u kaznu Milivoja Petkovića.....	508
E. Valentin Ćorić	508
1. Obim učestvovanja u počinjenju krivičnih djela.....	509
2. Otežavajuće okolnosti	509
3. Olakšavajuće okolnosti	510
4. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u kaznu Valentina Ćorića.....	511
F. Berislav Pušić	511
1. Obim učestvovanja u počinjenju zločina	512
2. Otežavajuće okolnosti	512
3. Olakšavajuće okolnosti	513
4. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u kaznu Berislava Pušića	514
POGLAVLJE 10: DISPOZITIV	515

POGLAVLJE 7: KRIVIČNA ODGOVORNOST OPTUŽENIH

1. Vijeće podsjeća na to da se optuženi terete po osnovu svih vidova učestvovanja iz člana 7(1) Statuta uključujući počinjenje putem učestvovanja u UZP-u,¹ kao i po osnovu odgovornosti nadređenog predviđenoj članom 7(3) Statuta.²
2. Uzimajući u obzir razmjere krivičnih djela za koja se šestorica optuženih terete i koja je Vijeće utvrdilo, Vijeće smatra da je primjeren pravni pristup da se njihova odgovornost razmatra kroz učestvovanje u UZP-u. Shodno tome, drugi vidovi učestvovanja koji se navode u Optužnici razmatraće se samo za krivična djela nevezana za UZP.³
3. Dakle, Vijeće je prvo analiziralo dokaze kako bi utvrdilo da li je zaista, kako navodi tužilaštvo, postojao UZP (Dio 1). Zatim je, kada je to bilo potrebno i kada su dokazi davali mogućnost za to, razmatrana eventualna odgovornost optuženih po osnovu drugih vidova učestvovanja koji se navode u Optužnici (Dio 2).

Dio 1: Udruženi zločinački poduhvat

4. Vijeće ovdje napominje da razmatranja koja slijede odražavaju stav većine, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija o svim konstatacijama i zaključcima Vijeća u vezi s postojanjem UZP-a za koji se tereti u Optužnici.
5. Kako bi utvrdilo da li je zaista postojao UZP koji je tužilaštvo opisalo, Vijeće će pokušati da utvrdi koji su bili ciljevi UZP-a (Odjeljak 1), kakav mu je doprinos dao svaki od optuženih (Odjeljak 2), da bi zatim utvrdilo da li je postojao pluralitet osoba koje su pristale uz zajednički zločinački cilj (Odjeljak 3).

¹ Optužnica, par. 218–227.

² Optužnica, par. 228.

³ V. *Tužilac protiv Miće Stanišića i Stojana Župljanina*, predmet br. IT-08-91-T, "Odluka kojom se odbacuje Zahtjev tužilaštva da se izvedu zaključci o svim vidovima odgovornosti za koje se tereti u Optužnici", 16. januar 2013., u kojoj se navodi relevantna jurisprudencija u vezi s tim: Vijeće napominje da Žalbena vijeće ni u kom smislu ne obavezuje pretresna vijeća da donesu zaključke o svim vidovima odgovornosti na osnovu kojih se tereti u optužnici.

Odjeljak 1: Ciljevi UZP-a za koji se tereti u Optužnici

I. Krajnji cilj UZP-a za koji se tereti u Optužnici: stvaranje hrvatskog entiteta djelimično u granicama Banovine iz 1939.

6. U paragrafima 15 i 16 Optužnice navodi se, konkretno, da je više osoba, među kojima su bili Franjo Tuđman, Mate Boban i šestorica optuženih, pokrenulo UZP kojim je krajnji cilj bio da se, u kratkom roku ili tokom dužeg perioda, teritorije u BiH za koje se tvrdilo da pripadaju Hrvatskoj zajednici (budućoj Republici) Herceg-Bosni ujedine u okviru "Velike Hrvatske". Precizira se da je ta "Velika Hrvatska" trebala da ima granice Banovine Hrvatske, teritorijalnog entiteta koji je postojao od 1939. do 1941. godine, bilo pripojenjem Hrvatskoj bilo bliskim povezivanjem s njom.⁴ Tužilaštvo, osim toga, u svom Završnom podnesku tvrdi da je Franjo Tuđman smatrao da su HR HB i HVO sredstvo da hrvatske granice dosegnu svoj maksimalni obuhvat.⁵

7. Prlićeva, Stojićeva, Praljkova i Ćorićeva odbrana tvrde da, s obzirom na to da Vlada BiH nije mogla da funkcioniše van granica Sarajeva, bosanski Hrvati nisu imali drugog izbora nego da se sami organizuju, konkretno putem osnivanja HZ HB.⁶ Prlićeva odbrana tvrdi da obnavljanje granica Banovine Hrvatske iz 1939. godine nije bilo cilj osnivanja HZ HB, da je sve što su rukovodioci HR HB u kontekstu "bliske saradnje" s Hrvatskom radili bilo neophodno, te da u pozadini toga nije bio politički cilj uspostavljanja "Velike Hrvatske".⁷ Prlićeva i Stojićeva odbrana tvrde da je malo vjerovatno da su se predsjednici Hrvatske i Srbije, Franjo Tuđman i Slobodan Milošević, 25. marta 1991. u Karađorđevu sastali u vezi s podjelom BiH.⁸ Stojićeva odbrana takođe tvrdi da cilj rukovodilaca HVO-a nije bilo uspostavljanje "Velike Hrvatske"⁹ i da je želja da se u kontekstu političke i teritorijalne reorganizacije obnovi Banovina bila potpuno razumljiva zbog iznenadnog raspada bivše Jugoslavije i time uzrokovanog rasapa

⁴ V. takođe paragraf 23 Optužnice i Završni podnesak tužilaštva, par. 163.

⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 168.

⁶ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 104 i 125; Završni podnesak Stojićeve odbrane, par. 9; Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 21.A.f; Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 169.

⁷ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 322.

⁸ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 73–75; Završni podnesak Stojićeve odbrane, par. 187.

državnog uređenja.¹⁰ Petkovićeva odbrana pak tvrdi da Milivoj Petković nije nikad s Franjom Tuđmanom, Gojkom Šuškom, Jankom Bobetkom ni s bilo kim drugim razgovarao o "Velikoj Hrvatskoj", o Banovini, o navodnoj namjeri prekrajanja nacionalne mape BiH, kao ni o drugim političkim pitanjima te vrste.¹¹ Kako tvrdi Ćorićeva odbrana, vlasti HZ HB izričito su izražavale želju za stvaranjem nezavisne BiH, a ne za proglašenjem svoje nezavisnosti.¹²

8. Vijeće preliminarno napominje da sljedeća razmatranja odražavaju stav većine, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija o svim konstatacijama i zaključcima Vijeća u vezi s krajnjim ciljem UZP-a za koji se tereti u Optužnici.

9. Prema izjavama Svjedoka AR, predstavnika međunarodne zajednice,¹³ kao i prema izjavama Petera Galbraitha, bivšeg ambasadora SAD-a u Hrvatskoj,¹⁴ Franjo Tuđman je smatrao da bi trebalo da BiH kao suverena i samostalna država prestane postojati i da bi se značajan dio teritorije BiH morao pripojiti teritoriji Hrvatske.¹⁵ Josip Manolić, visoki hrvatski politički dužnosnik,¹⁶ precizirao je da je Franjo Tuđman želio pripojenje zapadne Hercegovine¹⁷ jer je taj dio teritorije BiH "etnički čist" i graniči s Hrvatskom.¹⁸ Herbert Okun, pomoćnik kopredsjedavajućeg Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji, izjavio je da je Franjo Tuđman smatrao da se plan proširenja hrvatskih

⁹ Završni podnesak Stojićeve odbrane, par. 182–185.

¹⁰ Završni podnesak Stojićeve odbrane, par. 179.

¹¹ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 41.

¹² Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 170.

¹³ Svjedok AR, P 10027, pod pečatom, predmet *Blaškić*, T(f), str. 4710 i 4711.

¹⁴ Peter Galbraith, T(f), str. 6454 i 6455; P 09499, pod pečatom, par. 8.

¹⁵ Peter Galbraith, T(f), str. 6429, 6436 i 6580; Svjedok AR, P 10027, pod pečatom, predmet *Blaškić*, T(f), str. 4718, 4727, 4763, 4764 i 4784.

¹⁶ Josip Manolić, T(f), str. 4266 i 4267: Josip Manolić je 1989. bio jedan od osnivača HDZ-a i predsjednik Izvršnog odbora HDZ-a. Godine 1990. i 1992. bio je saborski zastupnik HDZ-a. Od avgusta 1990. do avgusta 1991., bio je predsjednik Vlade Republike Hrvatske. Od novembra 1991. do marta 1993. bio je šef obavještajnih službi. Od 1992. do marta 1993. bio je šef kabineta predsjednika Republike Hrvatske. Godine 1993. postaje član Vijeća obrane i nacionalne sigurnosti kojem predsjedava predsjednik RH. Od marta 1993. do aprila 1994., bio je predsjednik Županijskog doma Sabora i član Vijeća za nacionalnu sigurnost.

¹⁷ Josip Manolić, T(f), str. 4323; P 09673, str. 1 prijevoda na engleski ET 01117–1102.

¹⁸ Josip Manolić, T(e), str. 4325.

granica mora ostvariti ili direktno ili pripajanjem HR HB Hrvatskoj na ovaj ili onaj način.¹⁹

10. Upravo u kontekstu tog plana Vijeće ocjenjuje da se Franjo Tuđman zalagao za podjelu BiH između Hrvatske i Srbije, i to na način da se dio BiH pripoji Hrvatskoj ili, ako to ne bude moguće, postojanjem unutar BiH autonomne hrvatske teritorije koja bi bila usko povezana s Hrvatskom.

11. Naime, u periodu od 1990. pa najranije do kraja 1992. godine, Franjo Tuđman se više puta, između ostalih 25. marta 1991. u Karađorđevu,²⁰ sastao s predsjednikom Srbije, Slobodanom Miloševićem, radi preciziranja "planova" – o kojima Vijeće nema detaljnija saznanja – za podjelu BiH između Hrvatske i Srbije: većina bosanskih Hrvata ušla bi u sastav Hrvatske, a većina bosanskih Srba ušla bi u sastav Srbije, čime bi bosanskim Muslimanima preostala samo mala autonomna zona oko Sarajeva.²¹

12. Vijeće napominje da je Franjo Tuđman nastupao na dva načina: u jednoj verziji se zalagao za poštivanje postojećih granica BiH jer je znao da je međunarodna zajednica protiv podjele BiH, dok se u drugoj zalagao za podjelu BiH između Hrvata i Srba.²²

13. Pored toga, Vijeće napominje da su se 6. maja 1992. predstavnici bosanskih Srba, među kojima su bili Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik i Branko Simić, te predstavnici bosanskih Hrvata, među kojima je bio Mate Boban,²³ sastali u Grazu, u

¹⁹ Herbert Okun, T(f), str. 16996.

²⁰ Josip Manolić, T(f), str. 4273–4277 i 4472; Svjedok AR, P 10027, pod pečatom, predmet *Blaškić*, T(f), str. 4715, 4716, 4723, 4724, 4742, 4749 i 4751; P 09673, str. 1 prijevoda na engleski ET 01117–1102; 1D 02036, str. 6; Ćiril Ribičić, T(f), str. 25550; P 08630, str. 214.

²¹ Svjedok AR, P 10027, pod pečatom, predmet *Blaškić*, T(f), str. 4716, 4723, 4724, 4742, 4744, 4751 i 4778 i T(e), str. 4715; Peter Galbraith, T(f), str. 6429, 6436 i 6580; Josip Manolić, T(f), str. 4273–4277 i 4472; P 09673, str. 1 prijevoda na engleski ET 01117–1102; 1D 02036, str. 6; Ćiril Ribičić, T(f), str. 25550. V. također P 08630, str. 214; Herbert Okun, T(f), str. 16711–16713 i P 00829, str. 5.

²² Josip Manolić, T(f), str. 4490–4493; Svjedok AR, P 10027, pod pečatom, predmet *Blaškić*, T(f), str. 4744 i 4778; P 00089, str. 29 i 30; P 03517, str. 5.

²³ 1D 02935, pod pečatom, predmet *Naletilić i Martinović*, T(f), str. 9044, 9047, 9050–9052, 9198 i 9199; Svjedok 1D-AA, T(f), str. 29026, zatvorena sjednica.

Austriji,²⁴ u vezi s podjelom BiH²⁵ u skladu s granicama Banovine Hrvatske, definisanim sporazumom Cvetković-Maček iz 1939. godine.²⁶

14. Takođe u okviru tog plana širenja hrvatskih granica, Franjo Tuđman je podržao osnivanje HZ HB 18. novembra 1991. godine.²⁷ HZ HB je definisana kao hrvatski entitet kojim se štite prava Hrvata,²⁸ brane "hrvatske etničke i povijesne" teritorije u BiH,²⁹ u smislu teritorijalnih okvira bivše Banovine Hrvatske.³⁰ U njen sastav je ušlo 30 opština, a glavni grad bio je Mostar.³¹ Pored toga, Vijeće napominje da su se – kao što pokazuju brojni dokazi – Franjo Tuđman, Slobodan Praljak i osnivači HZ HB, među kojima i Mate Boban, stalno pozivali na Banovinu Hrvatsku iz 1939. godine kao na istorijsku referencu za rad na teritorijalnom ujedinjenju hrvatskog naroda.³²

²⁴ 1D 02935, pod pečatom, predmet *Naletilić i Martinović*, T(f), str. 9047, 9153, 9154 i 9215; 3D 03205, pod pečatom, str. 2; P 09853.

²⁵ V. "Početak mirovnih pregovora i Cutileirov plan (februar 1992. – avgust 1992.)", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s glavnim događajima nakon osnivanja Herceg-Bosne. V. takođe Herbert Okun, T(f), str. 16663 i 16664 i T(e), str. 16695; P 00187; Svjedok 1D-AA, T(f), str. 29145–29150, zatvorena sjednica; 1D 02935, pod pečatom, T(f), str. 9205.

²⁶ Herbert Okun, T(f), str. 16663 i 16664; P 00187. U periodu od avgusta 1939. do 1941. godine, Banovina je bila teritorijalni entitet čije su granice obuhvatale velik dio BiH i gotovo cijelu bivšu Kraljevinu Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju. V. P 09536, str. 8 i 9, te svjedočenje Zdravka Sančevića, T(f), str. 28745.

²⁷ P 00078, str. 1; P 00089, str. 31–34 i 105–107; Herbert Okun, T(f), str. 16998.

²⁸ P 00302; P 00078; Robert Donia, T(f), str. 1807, 1812 i 1813; Stjepan Kljuić, T(f), str. 3923; P 09536, str. 31 i 32; P 08973, str. 7; Odluka od 14. marta 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 58 (Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 472 (e)); P 09276, str. 4; 3D 03720, str. 71 i 78; 3D 03566, str. 13.

²⁹ P 08973, str. 44; Ciril Ribičić, T(f), str. 25451; P 00531, str. 3; Ray Lane, T(f), str. 23715, 23716, 23748, 23757–23760, 23956 i 23957; P 10319, par. 47.

³⁰ Robert Donia, T(f), str. 1805, 1806 i 1808; P 09536, str. 9 i 10; P 09537; P 08973, str. 8; Ciril Ribičić, T(f), str. 25451; Odluka od 14. marta 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 61 (Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 479); P 00302 / P 00078, članak 2.

³¹ Robert Donia, T(f), str. 1812 i 1813; P 09276, str. 4; P 00302 i P 00078, članovi 2 i 3; P 09536, str. 31; P 08973, str. 7; 3D 03566, str. 13. V. takođe Odluka od 14. marta 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 58 (Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 472 (e)): spisak opština u sastavu HZ H-B: Jajce, Kreševo, Busovača, Vitez, Novi Travnik, Travnik, Kiseljak, Fojnica, Kakanj, Vareš, Kotor Varoš, Tomislavgrad, Livno, Kupres, Bugojno, Gornji Vakuf, Prozor, Konjic, Jablanica, Posušje, Mostar, Široki Brijeg, Grude, Ljubuški, Čitluk, Čapljina, Neum i Stolac.

³² Robert Donia, T(f), str. 1805 i 1806; P 09536, str. 9 i 10; P 09537; P 00498, str. 4 i 65–67; P 00312, str. 9 prijevoda, i 0420–1239; Slobodan Praljak, T(f), str. 41565, 43266 i 43267; P 00466, str. 54 i 57; P 00498, str. 67; Ciril Ribičić, T(f), str. 25589; P 11376, str. 2; P 11380, str. 2; 1D 02039, str. 1; Ciril Ribičić, T(f), str. 25570; Miomir Žužul, T(f), str. 27648 i 27649.

15. Iako je HZ HB osnovana u kontekstu rata, kao reakcija na "srpsku agresiju",³³ i iako su, u tom kontekstu, razne komponente stanovništva BiH mogle smatrati da imaju pravo da se organizuju kako bi osigurale svoj opstanak,³⁴ Vijeće napominje da se Franjo Tuđman za postojanje i legitimitet hrvatskog naroda u BiH zalagao zato da bi osigurao zaštitu granica Hrvatske.³⁵ Bez obzira na to što je Jadranko Prlić izjavljivao pred funkcionerima RBiH ili međunarodnim ličnostima, osnivanje HZ HB nije bilo samo privremena odbrambena mjera.^{36,37} Prema riječima Cirila Ribičića, svjedoka vještaka za ustavno pravo,³⁸ činjenica da se u Odluci o uspostavi HZ HB od 18. novembra 1991., s izmjenama i dopunama od 3. jula 1992., pominje "pravo naroda na samoodređenje" dokazuje da osnivanje HZ HB nije bilo samo privremena mjera odbrane od agresije, nego je intencija bila da se stvori zasebna "mini-državica" u odnosu na RBiH.³⁹ Prema riječima Herberta Okuna, cilj osnivanja HZ HB bio je stvaranje uslova za pripajanje Hrvatskoj teritoriji BiH s većinskim hrvatskim stanovništvom, a ne samo osiguravanje njihove samoodbrane.⁴⁰

³³ P 00302; Herbert Okun, T(f), str. 17040 i 17041; 1D 02036, str. 2; P 08973, str. 44; Ciril Ribičić, T(f), str. 25451 i 25550; Slobodan Praljak, T(f), str. 41728, 41729, 43304 i 43305; Peter Galbraith, T(f), str. 6691, 6698 i 6699; Josip Manolić, T(f), str. 4314; Josip Jurčević, T(f), str. 44774–44776 i 44778; Milivoj Petković, T(f), str. 49378, 49380, 49381, 50349, 50352, 50353, 50456, 50458, 50459, 50486–50488 i 50495; P 01032, str. 2 i 3; P 00289; P 00588; P 00307, str. 2 i 3; Odluka od 14. marta 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 61 (Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 479).

³⁴ Herbert Okun, T(f), str. 17039 i 17040; Peter Galbraith, T(f), str. 6691; P 00052; P 07437; Belinda Giles, T(f), str. 2048.

³⁵ Herbert Okun, T(f), str. 16988; Svjedok AR, P 10027, pod pečatom, predmet *Blaškić*, T(f), str. 4713, 4721 i 4737; 1D 02910, str. 43; P 08630, str. 9; Josip Manolić, T(f), str. 4313–4315, 4344 i 4345; P 00068, str. 51–53; 1D 02339, str. 1 i 2; P 00312, str. 2 i 9 prijevoda, i 0420–1239; 3D 01278, str. 2; P 09499, pod pečatom, str. 2; Peter Galbraith, T(f), str. 6454; P 00167, str. 6 i 7; P 02719, str. 49; P 00336, str. 42, 45, 49 i 129; P 00498, str. 28, 74, 75 i 80; P 00866, str. 8–11; 3D 01998, str. 9; P 02302, str. 49; P 02719, str. 49; P 06454, str. 1 i 2; P 02452, str. 1 i 2.

³⁶ P 08973, str. 48 i 49; Ciril Ribičić, T(f), str. 25451; Herbert Okun, T(f), str. 17040 i 17041; Svjedok BH, T(f), str. 17535 i 17536, zatvorena sjednica; Marita Vihervuori, T(f), str. 21654; Odluka od 14. marta 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 59 (Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 491); P 09078, str. 64–66; Slobodan Praljak, T(f), str. 43198.

³⁷ 1D 01972, str. 1; Mile Akmadžić, T(f), str. 2952 i 29453; P 02046, str. 5; 1D 01655, str. 6; Marita Vihervuori, T(f), str. 21610 i 21613; P 02094, str. 2.

³⁸ "Odluka po Zahtjevu tužioca da se u spis uvrste transkripti iskaza primjenom pravila 92bis Pravilnika", javno, 8. decembar 2006., par. 21.

³⁹ P 08973, str. 48 i 49; Ciril Ribičić, T(f), str. 25451; P 00302 i P 00078, str. 1.

⁴⁰ Herbert Okun, T(f), str. 17040 i 17041.

16. Iz dokaza proizlazi da je taj autonomni teritorijalni entitet za koji se zalagala HZ HB trebao da egzistira ili u sklopu BiH i u državnom savezu s Hrvatskom,⁴¹ ili direktno kao integralni dio Hrvatske.⁴²

17. Iako je Franjo Tuđman 1992. godine javno podržavao nezavisnost i teritorijalni integritet BiH⁴³ zalažući se za ustavni ili konfederalni model BiH po kojem bi hrvatski narod imao autonomiju na teritorijama na kojima ima većinsko stanovništvo,⁴⁴ on je, zajedno s ostalim predstavnicima hrvatskih vlasti, nastavio da afirmiše želju za ujedinjenjem hrvatskog naroda.⁴⁵

18. Vijeće napominje da je, 11. septembra 1992., na sastanku u Predsjedničkim dvorima kojem je prisustvovao i zamjenik ministra odbrane Republike Hrvatske Slobodan Praljak,⁴⁶ Franjo Tuđman podsjetio na svoje teritorijalne ambicije u pogledu područja koja su nekad pripadala Banovini Hrvatskoj.⁴⁷ Gojko Šušak, ministar odbrane Republike Hrvatske,⁴⁸ tom je prilikom rekao da nema nikakvih vojnih djelovanja van granica Banovine.⁴⁹ Na još jednom sastanku u Predsjedničkim dvorima, održanom 17. septembra 1992., među čijim učesnicima je bio i Jadranko Prlić, Franjo Tuđman je i dalje

⁴¹ Svjedok Ole Brix-Andersen, P 10356, predmet *Kordić i Čerkez*, T(e), str. 10751 i 10752; P 08973, str. 52; Ciril Ribičić, T(f), str. 25451; 1D 02339, str. 7.

⁴² P 08973, str. 48; Ciril Ribičić, T(f), str. 25451; Herbert Okun, T(f), str. 17040 i 17041; Marita Vihervuori, T(f), str. 21654; Odluka od 14. marta 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 59 (Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 491); P 10319, par. 45; Raymond Lane, T(f), str. 23805, 23960 i 23961; Suad Ćupina, T(f), str. 4905; P 09078, str. 64–66; Slobodan Praljak, T(f), str. 43198.

⁴³ P 00167, str. 6 i 7; P 00336, str. 42; 3D 03566, str. 15 i 18; 1D 02339, str. 7 i 8; Zdravko Sančević, T(f), str. 28627 i 28675; Slobodan Praljak, T(f), str. 41708, 41134, 44645 i 44646; Peter Galbraith, T(f), str. 6583 i 6584; Svjedok AR, P 10027, pod pečatom, predmet *Blaškić*, T(f), str. 4756; P 00312, str. 2 i 9 prijevoda ET 0420–1239; 1D 02887, str. 8 i 14; Zdravko Sančević, T(f), str. 28628; 1D 02806, str. 11. V. takođe P 00336, str. 42.

⁴⁴ P 00312, str. 2 i 9 prijevoda ET 0420–1239; 3D 03566, str. 15 i 18; P 01544, str. 24; 3D 01998, str. 9; P 02302, str. 49; Peter Galbraith, T(f), str. 6432 i 6434; 3D 02006., str. 1; P 00167, str. 6 i 7; 1D 02339, str. 7 i 8; Svjedok AR, P 10027, pod pečatom, predmet *Blaškić*, T(f), str. 4756; 1D 02887, str. 8; 1D 02806, str. 11; Adalbert Rebić, T(f), str. 28376–28378.

⁴⁵ Josip Manolić, T(f), str. 4276, 4277, 4282, 4327 i 4328; Svjedok AR, P 10027, pod pečatom, predmet *Blaškić*, T(f), str. 4727; P 09673, str. 4 prijevoda na engleski ET 01117–1102; P 00108, str. 53 i 54; P 00465; P 00466, str. 3. V. "Želja za ponovnim ujedinjenjem hrvatskog naroda (decembar 1991. – februar 1992.)", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s glavnim događajima nakon osnivanja Herceg-Bosne.

⁴⁶ P 00465; P 00466, str. 3.

⁴⁷ P 00466, str. 54–57.

⁴⁸ Herbert Okun, T(f), str. 16709 i 16710; P 00829, str. 5.

⁴⁹ P 00466, str. 54–57.

razmatrao mogućnost pripojenja HR HB Hrvatskoj.⁵⁰ Dana 5. i 26. oktobra 1992., Jadranko Prlić, Bruno Stojić, Slobodan Praljak i Milivoj Petković, kao članovi "delegacije Hrvatske i Herceg Bosne" sastali su se s Ratkom Mladićem, generalom VRS-a,⁵¹ konkretno radi diskusije o podjeli BiH.⁵² Slobodan Praljak je tokom tih razgovora rekao: "Cilj je Banovina [ili ništa]",⁵³ i "Interes nam je da Muslimani dobiju svoj kanton da bi imali gdje odseliti."⁵⁴ Dana 28. novembra 1992., Franjo Tuđman je sazvaio sastanak na Brijunima (Hrvatska), među čijim učesnicima su bili i Herbert Okun i Gojko Šušak, a na kojem su Franjo Tuđman i Gojko Šušak više puta pominjali podjelu BiH između Srba i Hrvata.⁵⁵

19. Vijeće takođe napominje da je Ray Lane, predstavnik PMEZ-a u Hercegovini od septembra 1992. do 22. marta 1993.,⁵⁶ prepričao sadržaj jednog razgovora s Jadrankom Prlićem u zapadnom Mostaru – datum razgovora Vijeću nije poznat – tokom kojeg je Jadranko Prlić nacrtao krug koji je predstavljao BiH, presječen na dva dijela, srpski i hrvatski, dok o Muslimanima nije bilo ni pomena.⁵⁷

20. U januaru 1993., u okviru mirovnih pregovora, Vance-Owenovim planom predložena su ustavna načela budućeg uređenja BiH po sistemu provincija koje ne bi imale pravnu ličnost, i ne bi mogle sklapati sporazume s međunarodnim organizacijama ili s trećim državama.⁵⁸ Prema riječima Herberta Okuna, cilj takvih ustavnih načela bio je da se bosanskim Srbima i Hrvatima onemogući da stvore vlastite države u okviru BiH i da se kasnije ujedine, kako su oni to željeli, sa Srbijom odnosno Hrvatskom.⁵⁹ Kako je izjavio Herbert Okun, iako se članovi "delegacije bosanskih Hrvata" – u čijem su sastavu bili predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman, predsjednik HZ HB Mate Boban,

⁵⁰ P 00498, str. 80 i 81; Ciril Ribičić, T(f), str. 25589.

⁵¹ Herbert Okun, T(f), str. 16671.

⁵² P 11376, str. 1; P 11380, str. 1 i 2.

⁵³ P 11376, str. 1.

⁵⁴ P 11380, str. 3.

⁵⁵ Herbert Okun, T(f), str. 16711–16713; P 00829, str. 5.

⁵⁶ Ray Lane, T(f), str. 23629, 23631, 23638 i 23639.

⁵⁷ Ray Lane, T(f), str. 23715, 23716, 23748, 23757–23760, 23956 i 23957; P 10319, par. 47.

⁵⁸ Herbert Okun, T(f), str. 16731; P 01116, str. 3.

⁵⁹ Herbert Okun, T(f), str. 16731 i 16732; P 01116, str. 3.

predsjednik Vlade RBiH Mile Akmadžić⁶⁰ i načelnik Glavnog stožera HVO-a Milivoj Petković⁶¹ – zapravo nisu slagali s takvim ustavnim konceptom koji im je onemogućavao da uspostave pravu državu i da je ujedine s Hrvatskom⁶² oni su odlučili da ga prihvate – znajući da će on poslije doživjeti izmjene – kako bi se dobio potpis Srba.⁶³ Vijeće napominje da Franjo Tuđman formalno nije bio šef hrvatske delegacije, ali da je faktički funkcionisao kao takav⁶⁴ jer je Mate Boban morao imati njegovu saglasnost za odluke koje će donositi.⁶⁵

21. Tokom prvih mjeseci nakon što su bosanski Hrvati potpisali Vance-Owenov plan pa do avgusta 1993. godine, rukovodstvo HZ HB postepeno je uspostavljalo hrvatsku "mini-državicu" unutar BiH.⁶⁶ Glavni cilj je bilo zadržavanje teritorija koje su smatrane hrvatskim prema Vance-Owenovom planu.⁶⁷ Proglašenjem Hrvatske Republike Herceg-Bosne 28. avgusta 1993. formalizovano je stvaranje te hrvatske "mini-državice" unutar BiH,⁶⁸ čija je teritorija odgovarala teritoriji HZ HB.⁶⁹ U preambuli Odluke o uspostavi i proglašenju Hrvatske Republike Herceg-Bosne, ona je definisana kao "državna zajednica" i precizirano je da je HR HB jedinstvena i nedjeljiva demokratska država hrvatskog naroda u BiH.⁷⁰ Dana 8. februara 1994., Zastupnički dom HR HB je usvojio deklaraciju kojom je sebe proglasio jedinom legitimnom "vlašću" bosanskih Hrvata koja ima obavezu ostvarivanja njihove državotvornosti.⁷¹ HR HB je, u okviru "Unije republika Bosne i Hercegovine", trebala jamčiti pravo na samopredjeljenje i na oživotvorenje državnosti, uz poštivanje prava druga dva državotvorna naroda.⁷² Dana 13. februara 1994., Jadranko Prlić je pred više članova rukovodstva Hrvatske, među kojima je bio i

⁶⁰ Herbert Okun, T(f), str. 16673 i 16674.

⁶¹ Herbert Okun, T(f), str. 16673 i 16674.

⁶² Herbert Okun, T(f), str. 16735 i 16736.

⁶³ Herbert Okun, T(f), str. 16735 i 16736.

⁶⁴ Herbert Okun, T(f), str. 16675.

⁶⁵ Herbert Okun, T(f), str. 16675.

⁶⁶ P 07437; Belinda Giles, T(f), str. 2041, 2051 i 2052; Christopher Beese, T(f), str. 3259 i 3260; P 02142, str. 2; P 02168.

⁶⁷ P 02486, str. 1; Milivoj Petković, T(f), str. 49482; P 05391.

⁶⁸ P 04611; P 07825, str. 1; Ciril Ribičić, T(f), str. 25451, 25516 i 25517; P 08973, str. 61–63; 1D 02911, str. 47; 1D 01351.

⁶⁹ P 04611; P 09545, str. 103; P 08973, str. 63; Ciril Ribičić, T(f), str. 25451.

⁷⁰ P 08973, str. 63; Ciril Ribičić, T(f), str. 25451.

⁷¹ P 07825, str. 1; Ciril Ribičić, T(f), str. 25516 i 25517.

⁷² P 07825, str. 1 i 2; Ciril Ribičić, T(f), str. 25516 i 25517.

Franjo Tuđman, izjavio da HR HB ima sva obilježja države.⁷³ Istom prilikom je rekao i to da ta država mora imati što šire granice, obuhvatiti cijelu srednju Bosnu, te da bi se to moglo ostvariti vojnim sredstvima.⁷⁴

22. Vijeće napominje da je Franjo Tuđman u cijelom periodu od januara 1993. do marta 1994. bio preokupiran granicama Hrvatske i Banovine Hrvatske.⁷⁵ Na primjer, 20. maja 1993. Franjo Tuđman je izjavio da "Hrvati tamo ne mogu pristati na to da ostanu bez onih područja koja su bila nekada i u Banovini Hrvatskoj".⁷⁶ Dana 6. jula 1993. rekao je i da bosanski Hrvati ne osvajaju tuđe teritorije nego samo zemlju koja je vijekovima bila Hrvatska.⁷⁷ Dana 21. septembra 1993. izjavio je da su Stolac i cijela regija Jablanica-Konjic dio Banovine Hrvatske iz 1939. godine.⁷⁸ Na sastanku u Predsjedničkim dvorima održanom 6. januara 1994., Franjo Tuđman je ponovo govorio o vojnoj podršci bosanskim Hrvatima kako neke teritorije u BiH ne bi pale u ruke Muslimanima, kako bi se sačuvale teritorije smatrane hrvatskim i na taj način odredile buduće granice hrvatske države " za [iduća] stoljeća".⁷⁹

23. Prema izjavi Petera Galbraitha, Franjo Tuđman je tek oko 21. februara 1994. – poslije pritiska međunarodne zajednice⁸⁰ – riješio da preduzme mjere kako bi se okončao rat između bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, i da prihvati federalno uređenje BiH.⁸¹ Prema riječima Petera Galbraitha, tek u tom trenutku je Franjo Tuđman bio primoran da odustane od svog programa "Velike Hrvatske".⁸²

24. S obzirom na takav redosljed događaja, Vijeće zaključuje da je krajnji cilj rukovodstva HZ(R) HB i Franje Tuđmana tokom perioda na koji se odnosi Optužnica

⁷³ P 07856, str. 46 i 47.

⁷⁴ P 07856, str. 46 i 47.

⁷⁵ Peter Galbraith, T(f), str. 6429 i T(e), 6428; P 05080, str. 2–4; 3D 01120; P 03279, str. 21 i 22; P 06454, str. 1 i 2; P 02452, str. 1 i 2; P 02466, str. 10; P 03324, str. 17; P 04740, str. 6; P 05155, str. 47–49; P 08066, str. 55; P 07260 str. 18.

⁷⁶ P 02466, str. 10.

⁷⁷ P 09499, pod pečatom, str. 2; Peter Galbraith, T(f), str. 6454.

⁷⁸ P 05237, str. 7.

⁷⁹ P 07485, str. 7 i 8.

⁸⁰ P 07789; Peter Galbraith, T(f), str. 6519, 6520, 6522 i 6523.

⁸¹ Peter Galbraith, T(f), str. 6522 i 6523.

⁸² Peter Galbraith, T(f), str. 6528.

bilo uspostavljanje hrvatskog entiteta dijelom u granicama Banovine Hrvatske iz 1939. godine, kako bi se omogućilo ujedinjenje hrvatskog naroda. Taj hrvatski entitet u BiH trebao je da se u slučaju eventualnog raspada BiH direktno pripoji Hrvatskoj ili, u protivnom, da egzistira kao nezavisna država unutar BiH, čvrsto povezana s Hrvatskom.

II. Zajednički zločinački cilj

25. Vijeće će prvo izložiti stavove strana u postupku u vezi s postojanjem jednog ili više UZP-a (A). Zatim će uslijediti analiza dokaza na osnovu kojih se može utvrditi da li je postojao zajednički zločinački plan, drugo objektivno obilježje ovog oblika odgovornosti (B).

A. Stavovi strana u postupku o postojanju jednog ili više udruženih zločinačkih poduhvata

1. Stav tužilaštva

26. U paragrafu 15 Optužnice tužilaštvo navodi da je, u vremenu od 18. novembra 1991. ili prije tog datuma pa do približno aprila 1994. i poslije tog datuma, više osoba pokrenulo i učestvovalo u udruženom zločinačkom poduhvatu političkog i vojnog podjarmljivanja bosanskih Muslimana i drugih nehrvata koji su živjeli u onim dijelovima RBiH za koje se tvrdilo da pripadaju HZ(R) HB, trajnog uklanjanja tog stanovništva sa njih, etničkog čišćenja tih područja, te pripajanja tih teritorija kao dijela "Velike Hrvatske", u kratkom roku ili tokom dužeg perioda, kako bi one postale dio Republike Hrvatske ili bile blisko povezane s njom. Taj cilj trebao je da se ostvari putem upotrebe sile, zastrašivanja ili prijetnje upotrebom sile, progona, zatvaranja i zatočavanja, prisilnog premještanja i deportacije, oduzimanja i uništavanja imovine, te putem drugih kriminalnih sredstava kažnjivih po članovima 2, 3 i 5 Statuta, kao i drugim sredstvima koja uključuju počinjenje takvih krivičnih djela. Cilj UZP-a, kako se navodi u Optužnici, bilo je uspostavljanje hrvatske teritorije u granicama Banovine Hrvatske, teritorijalnog entiteta koji je postojao od 1939. do 1941. godine. Poseban cilj UZP-a bilo je kreiranje

političke i nacionalne mape tih područja tako da njima dominiraju Hrvati, kako u političkom tako i u demografskom smislu.⁸³

27. Tužilaštvo tvrdi da u tom UZP-u nisu učestvovala samo šestorica optuženih, odnosno Jadranko Prlić, Bruno Stojić, Slobodan Praljak, Milivoj Petković, Valentin Ćorić i Berislav Pušić,⁸⁴ nego i Franjo Tuđman, Gojko Šušak, Janko Bobetko, Mate Boban, Dario Kordić, Tihomir Blaškić i Mladen Naletilić, kao i druge osobe, u prvom redu članovi rukovodstva i organa HZ(R) HB/HVO-a na svim nivoima.⁸⁵

28. Najzad, kako navodi tužilaštvo, UZP opisan u Optužnici može se podijeliti u više UZP-a: 1) glavni UZP, nazvan "udruženi zločinački poduhvat HZ(R) HB" – prvi vid UZP-a, 2) UZP nazvan "udruženi zločinački poduhvat (zarobljenici)" – drugi vid UZP-a i 3) UZP nazvan "udruženi zločinački poduhvat (deportacija/prisilno premještanje)" – takođe drugi vid UZP-a.⁸⁶ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku pored toga precizira da su se karakter i domašaj krivičnih djela obuhvaćenih glavnim UZP-om mijenjali tokom sukoba između HVO-a i ABiH, odnosno, da se glavni UZP proširivao tako da je obuhvatio i dodatna krivična djela.⁸⁷ Najzad, tužilaštvo paralelno ili alternativno tereti i za druga krivična djela van okvira zajedničkog zločinačkog cilja, ali koja su bila prirodna i predvidiva posljedica provođenja glavnog UZP-a, čime je ostvaren i treći vid UZP-a.⁸⁸

a) Glavni udruženi zločinački poduhvat: "UZP HZ(R) HB"

29. Tužilaštvo precizira da su optuženi, kao i drugi članovi glavnog UZP-a, npr. Mate Boban ili Franjo Tuđman, znali za progone, deportacije i prisilno premještanje muslimanskog stanovništva u BiH, te da su imali namjeru da ta djela budu počinjena, u interesu mijenjanja demografske slike i ostvarivanja svojih ciljeva.⁸⁹ Tužilaštvo stoga u

⁸³ V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 1 i 5.

⁸⁴ Tužilaštvo pojašnjava da se, prema paragrafu 230 Optužnice, Berislav Pušić ne tereti za krivična djela počinjena u Prozoru u oktobru 1992. i u Gornjem Vakufu u januaru 1993. godine. Tužilaštvo smatra da je on postao član UZP-a 17. odnosno 19. aprila 1993. godine.

⁸⁵ Optužnica, par. 16 i 25.

⁸⁶ Optužnica, par. 221–226; Završni podnesak tužilaštva, par. 5–70.

⁸⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 22 i 25.

⁸⁸ Optužnica, par. 227; Završni podnesak tužilaštva, par. 6.

⁸⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 8.

svom Završnom podnesku navodi "glavna krivična djela" obuhvaćena glavnim UZP-om, čiji je cilj bio iseljavanje muslimanskog stanovništva, konkretno: krivično djelo progona (tačka 1) počevši od aprila 1992. i u periodu koji je uslijedio,⁹⁰ djela deportacije (tačka 6), protivpravne deportacije civila (tačka 7), nehumanih djela (prisilno premještanje) (tačka 8) i protivpravnog premještanja civila (tačka 9).⁹¹ Vijeće konstatuje da tužilaštvo nije precizno navelo od kojeg momenta krivična djela navedena u tačkama 6 – 9 ulaze u okvir glavnog UZP-a.

30. Osim toga, druga krivična djela počinjena u okviru uspješnih vojnih akcija u Prozoru (u oktobru 1992. i aprilu 1993.), u Gornjem Vakufu (u januaru 1993.) i u Sovićima/Doljanima (u aprilu 1993.),⁹² odnosno, krivična djela uništavanja imovine (tačka 19) i bezobzirnog razaranja gradova, naselja ili sela (tačka 20), takođe ulaze u okvire glavnog UZP-a, utoliko što su ta djela značila da se protjerani bosanski Muslimani ne mogu vratiti na ta područja.⁹³ Tužilaštvo precizira da su optuženi imali namjeru da ta dva krivična djela budu počinjena, u cilju ostvarivanja glavnog UZP-a.⁹⁴ Tužilaštvo predlaže i alternativnu shemu, tj. da su ta krivična djela proistekla iz trećeg vida UZP-a.⁹⁵

31. Tužilaštvo zatim navodi da su optuženi, kako se sukob s Muslimanima i ABiH intenzivirao, primjenjivali sve drastičnije mjere kako bi Muslimane otjerali s teritorija pod kontrolom HVO-a i odbranili teritoriju HZ(R) HB na kojoj su već uspostavili vlast. Te mjere pokazuju da je glavni UZP proširen (dalje u tekstu: prošireni UZP) na način da je od približno 1. jula 1993. i u periodu koji je uslijedio obuhvatao dodatna krivična djela,⁹⁶ odnosno zatvaranje (tačka 10) i protivpravno zatočenje civila (tačka 11).⁹⁷

⁹⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 9.

⁹¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 7–15.

⁹² Završni podnesak tužilaštva, par. 16.

⁹³ Završni podnesak tužilaštva, par. 16.

⁹⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 18.

⁹⁵ Tužilaštvo tvrdi da bi Pretresno vijeće, ako presudi da djela uništavanja imovine iz tačaka 19 i 20 Optužnice ne ulaze među glavna krivična djela počinjena u okviru UZP-a, moralo da zaključi da su ta djela bila prirodna i predvidiva posljedica glavnog UZP-a i da se mogu svrstati u UZP treće kategorije (treći vid). V. Završni podnesak tužilaštva, par. 18.

⁹⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 19.

⁹⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 22 i 25; fusnota 48: "Krivična djela zatvaranja i protivpravnog zatočenja počinjena poslije proširenja UZP-a, 1. jula 1993. ili oko tog datuma, navode se u sljedećim paragrafima Optužnice: Prozor (par. 54, 57 i 59); Mostar (par. 103 i 105); Heliiodrom (par. 121–123 i 126);

Tužilaštvo precizira da su svi optuženi imali namjeru da počine ta dva krivična djela kako bi ostvarili cilj UZP-a.⁹⁸ Vijeće napominje da tužilaštvo za tačke 10 i 11 u Završnom podnesku alternativno tereti i po osnovu trećeg vida UZP-a.⁹⁹

32. Osim toga, tužilaštvo tvrdi da približno s datumom 1. jula 1993. treba da se dodaju nova krivična djela u vezi sa zatočenjem Muslimana. Riječ je o nehumanim djelima (uslovi zatočenja) (tačka 12), nečovječnom postupanju (uslovi zatočenja) (tačka 13), okrutnom postupanju (uslovi zatočenja) (tačka 14), nehumanim djelima (tačka 15), nečovječnom postupanju (tačka 16) i okrutnom postupanju (tačka 17).¹⁰⁰ Vijeće napominje da tužilaštvo u svom Završnom podnesku za te tačke Optužnice alternativno navodi i UZP trećeg vida.¹⁰¹

33. Tužilaštvo tvrdi da u okvir proširenog UZP-a od 1. jula 1993. treba uključiti i protivpravni fizički rad (tačka 18), da je to krivično djelo povezano s kampanjom hapšenja i da su optuženi imali namjeru da uključe to krivično djelo kao dopunsko sredstvo za ostvarivanje cilja glavnog UZP-a.¹⁰² Vijeće napominje da tužilaštvo u svom Završnom podnesku za tu tačku alternativno navodi i treći vid UZP-a.¹⁰³

34. Tužilaštvo tvrdi da najkasnije od 15. juna 1993. prošireni UZP uključuje oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno (tačka 22), kao i pljačkanje javne i privatne imovine (tačka 23), te da su

Ljubuški (par. 146 i 151); Stolac (par. 159 i 168); Čapljina (par. 175, 183 i 184); Dretelj (par. 188 i 189); Gabela (par. 196 i 197); Vareš (par. 209 i 210)".

⁹⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 19–23.

⁹⁹ V. Završni podnesak tužilaštva, par. 27: Alternativno, tužilaštvo tvrdi da ta krivična djela, ako Pretresno vijeće presudi da nisu obuhvaćena proširenim UZP-om, treba smatrati prirodnom i predvidivom posljedicom ostvarivanja glavnog UZP-a i da optuženi za njih trebaju odgovarati po osnovu trećeg vida UZP-a. V. Završni podnesak tužilaštva, par. 26: Pored toga, tužilaštvo tvrdi da u okvir trećeg vida UZP-a ulaze djela zatvaranja i protivpravnog zatočenja civila počinjena u oktobru 1992. u Prozoru, u Gornjem Vakufu u januaru 1993., u aprilu 1993. u Sovićima i Doljanima, u maju 1993. u Mostaru, te u Čapljini (datum se ne navodi).

¹⁰⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 29–32.

¹⁰¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 34: tužilaštvo takođe tvrdi da su djela počinjena prije 1. jula 1993., bila prirodna i predvidiva posljedica ostvarivanja glavnog UZP-a i da optuženi za njih trebaju odgovarati po osnovu trećeg vida UZP-a. V. Završni podnesak tužilaštva, par. 33.

¹⁰² Završni podnesak tužilaštva, par. 38–45.

¹⁰³ Završni podnesak tužilaštva, par. 46: tužilaštvo takođe tvrdi da su djela ove vrste, ako su počinjena prije 1. jula 1993., bila prirodna i predvidiva posljedica ostvarivanja glavnog UZP-a i da optuženi za njih trebaju odgovarati po osnovu trećeg vida UZP-a. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 45.

optuženi imali namjeru da uključe to krivično djelo kao dopunsko sredstvo za ostvarivanje cilja glavnog UZP-a.¹⁰⁴ Vijeće napominje da tužilaštvo u svom Završnom podnesku za te tačke Optužnice alternativno navodi i treći vid UZP-a.¹⁰⁵

35. Tužilaštvo tvrdi da je glavni UZP takođe proširen 1. juna 1993. ili približno tog datuma tako što je uključio krivična djela u vezi sa terorisanjem stanovništva i opsadom istočnog Mostara (tačke 24 do 26), te da su optuženi imali namjeru da ta krivična djela uključe kao dopunsko sredstvo za ostvarivanje cilja glavnog UZP-a.¹⁰⁶

36. Najzad, tužilaštvo navodi da ostala krivična djela, odnosno ubistvo (tačka 2), hotimično lišavanje života (tačka 3), silovanje (tačka 4), nečovječno postupanje (seksualno zlostavljanje) (tačka 5) i uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju (tačka 21), potpadaju pod treći vid UZP-a budući da su ta djela bila prirodna i predvidiva posljedica provođenja glavnog UZP-a i da su svi optuženi bili svjesni mogućnosti da budu počinjena ta krivična djela.¹⁰⁷

b) "UZP zarobljenici" – drugi vid UZP-a

37. Što se tiče "UZP-a zarobljenici", drugog vida UZP-a, tužilaštvo u Završnom podnesku precizira da krivična djela obuhvaćena proširenim UZP-om, počinjena počevši od 1. jula 1993. ili od približno tog datuma, ulaze i u ovaj drugi UZP koji se odnosi na sistem zlostavljanja u vezi s logorima.¹⁰⁸

¹⁰⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 48–51.

¹⁰⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 53: tužilaštvo takođe tvrdi da su djela ove vrste, ako su počinjena prije 15. juna 1993., bila prirodna i predvidiva posljedica ostvarivanja glavnog UZP-a i da optuženi za njih trebaju odgovarati po osnovu trećeg vida UZP-a. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 52.

¹⁰⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 54–56.

¹⁰⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 57–62.

¹⁰⁸ V. Završni podnesak tužilaštva, par. 63–65: radi se o djelima zatvaranja (tačka 10), protivpravnog zatočenja civila (tačka 11), nehumanim djelima (uslovi zatočenja) (tačka 12), nečovječnom postupanju (uslovi zatočenja) (tačka 13), okrutnom postupanju (uslovi zatočenja) (tačka 14), nehumanim djelima (tačka 15), nečovječnom postupanju (tačka 16), okrutnom postupanju (tačka 17) i protivpravnom fizičkom radu (tačka 18). Tužilaštvo navodi i to da su svi optuženi učestvovali u "tom sistemu zlostavljanja".

c) "UZP deportacija/prisilno premještanje" – drugi vid UZP-a

38. Što se tiče drugog vida "UZP-a deportacija/prisilno premještanje", tužilaštvo u svom Završnom podnesku precizira da krivična djela obuhvaćena proširenim UZP-om, počinjena počevši od 1. jula 1993., ulaze i u ovaj drugi UZP koji se odnosi na sistem zlostavljanja iz kojeg su proistekli deportacija i prisilno premještanje bosanskih Muslimana van teritorije pod kontrolom HVO-a, pa čak i van teritorije BiH.¹⁰⁹

2. Stavovi odbrane optuženih o navodima o UZP-u

39. Svih šest timova odbrane osporava postojanje UZP-a.¹¹⁰ Prlićeva odbrana prije svega tvrdi da nikad nisu postojali ni plan ni mjere u cilju etničkog čišćenja područja pod kontrolom HZ(R) HB odnosno okolnih područja i da su mnogi Muslimani pobjegli iz razloga bezbjednosti. Prlićeva odbrana tvrdi i to da su optužbe za obrnuto etničko čišćenje neutemeljene.¹¹¹ Stojićeva odbrana akcije koje je preduzimao HVO opravdava tvrdeći da njihov cilj nije bilo podjarmljivanje muslimanskog stanovništva ili eliminisanje ABiH iz HZ HB.¹¹² Ona tvrdi da su borbe između HVO-a i ABiH naprosto bile posljedica neslaganja na opštinskom nivou, iz kojih su proistekli izolovani okršaji u Prozoru u oktobru 1992. i Gornjem Vakufu u januaru 1993. godine.¹¹³ Što se tiče operacija iz aprila, maja i juna 1993., to su bile isključivo odbrambene akcije HVO-a protiv ABiH, pogotovo u Mostaru i u dolini Neretve. Krivična djela navodno počinjena u okviru tih vojnih dejstava ne mogu se smatrati dijelom jedinstvenog plana, niti se mogu pripisati navodnim učesnicima u UZP-u.¹¹⁴ Praljkova odbrana konkretno tvrdi da bi, u slučaju da je stvorena kriminalna zavjera u cilju nasilnog pripajanja ili sticanja kontrole nad nekim dijelovima BiH, bilo logično da je HVO (sa ili bez pomoći HV-a i Hrvatske

¹⁰⁹ V. Završni podnesak tužilaštva, par. 67–69: radi se o djelima deportacije (tačka 6), protivpravne deportacije civila (tačka 7), nehumanim djelima (prisilno premještanje) (tačka 8) i protivpravnom premještanju civila (tačka 9).

¹¹⁰ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 322 i 323; Završni podnesak Stojićeve odbrane, par. 110, 175 i str. 119; Završni podnesak Praljkove odbrane, v. par. 28 i 30; Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 525 i 526; Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 153; Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 42–44 i 47.

¹¹¹ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 322 i 323.

¹¹² Završni podnesak Stojićeve odbrane, par. 64–152.

¹¹³ Kako tvrdi tužilaštvo, v. Optužnica, par. 32.

¹¹⁴ Završni podnesak Stojićeve odbrane, par. 110.

uopšte) u ofenzivu protiv TO/ABiH krenuo 1992. ili početkom 1993. godine – u vrijeme kad je imao veliku vojnu nadmoć – i da je teorija tužilaštva pogrešna.¹¹⁵ Petkovićeve odbrana traži od Vijeća da one koji su krenuli u legitimni rat ne poistovjećuje s onima koji su na marginama sukoba učestvovali u kriminalnim radnjama, te tvrdi da je Milivoj Petković bio među ovim prvima.¹¹⁶ Ćorićeve odbrana posebno insistira na činjenici da se ni u jednom dokazu ne pominje zločinački plan.¹¹⁷ Pušićeva odbrana uz ovo pojašnjava da se u Optužnici nigdje ne precizira da li je zajednički zločinački plan proistekao iz izričitog dogovora među učesnicima ili se njegovo postojanje izvodi iz djela učesnika. Pušićeva odbrana smatra da je, bez dokaza o izričitom dogovoru, Vijeće primorano da postojanje takvog plana izvede na osnovu indirektnih dokaza i smatra da su zaključci koje predlaže tužilaštvo odviše široki i odviše opšti da bi mogli da se dokažu van razumne sumnje.¹¹⁸

40. Vijeće će sada razmotriti dokaze u vezi s postojanjem eventualnog UZP-a kao i u vezi s njegovim ciljem.

B. Postojanje zajedničkog zločinačkog plana

41. Tužilaštvo navodi da je postojalo više UZP-a, pokrenutih u različitim momentima i u različitim vidovima. Međutim, kako će biti izloženo u nastavku, Vijeće ocjenjuje da dokazi pokazuju da je postojao samo jedan jedinstveni i zajednički zločinački cilj: cilj dominacije Hrvata u HR HB putem etničkog čišćenja muslimanskog stanovništva. Kako bi se taj cilj proveo u djelo, članovi grupe, među njima i optuženi, služili su se političkim i vojnim aparatom HZ(R) HB.

42. Vijeće preliminarno podsjeća da razmatranje koje slijedi odražava stav većine, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija o svim konstatacijama i zaključcima u vezi s postojanjem zajedničkog zločinačkog cilja.

¹¹⁵ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 28 i 30.

¹¹⁶ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 525.

¹¹⁷ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 152.

¹¹⁸ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 42–44 i 47.

43. Iz dokaza proizlazi da su rukovodioci HZ(R) HB uključujući Matu Bobana, i rukovodioci Republike Hrvatske uključujući Franju Tuđmana, u decembru 1991. ocijenili da je za dugoročno ostvarenje političkog cilja – tj. za uspostavljanje hrvatskog entiteta djelimično u granicama Banovine Hrvatske iz 1939. godine kako bi se omogućilo ujedinjenje hrvatskog naroda¹¹⁹ – neophodno da se promijeni nacionalni sastav stanovništva na teritorijama za koje se tvrdilo da pripadaju HR HB.¹²⁰ Vijeće ocjenjuje da su Jadranko Prlić, Bruno Stojić, Milivoj Petković i Slobodan Praljak najkasnije od kraja oktobra 1992. znali da je ostvarivanje tog cilja u suprotnosti s mirovnim pregovorima u Ženevi i da to podrazumijeva iseljenje muslimanskog stanovništva van teritorije HZ HB.¹²¹

44. Dokazi pokazuju da su, od sredine januara 1993., rukovodioci HVO-a i neki hrvatski rukovodioci imali plan da konsoliduju kontrolu HVO-a nad provincijama 3, 8 i 10, koje su prema Vance-Owenovom planu i njegovom tumačenju rukovodilaca HVO-a, trebale da pripadnu bosanskim Hrvatima, te da obezbijede eliminisanje svakog otpora Muslimana u tim provincijama i izvrše "etničko čišćenje" Muslimana kako bi one postale većinski ili gotovo isključivo hrvatske.¹²² Dakle, po mišljenju Vijeća, dokazi potvrđuju da je za potrebe ostvarivanja političkog cilja najkasnije sredinom januara 1993. uspostavljen UZP, kao što će biti izloženo u nastavku. Dokazi ne daju osnovu da se utvrdi da je prije tog datuma postojao bilo kakav dogovor o zajedničkom zločinačkom planu.

45. Kako je Vijeće već iznijelo u dijelu Presude u kojem se iznose činjenični zaključci u vezi s opštinama i zatočeničkim centrima, UZP je ostvarivan postepeno. U

¹¹⁹ V. činjenične zaključke Vijeća u vezi s krajnjim ciljem UZP-a.

¹²⁰ P 00089, str. 34 i 35; P 00021, str. 18–24.

¹²¹ V. činjenične zaključke Vijeća u vezi s događajima nakon osnivanja Herceg-Bosne; činjenične zaključke Vijeća u vezi s krajnjim ciljem UZP-a, naročito P 11380, str. 1 i 3. V. takođe zaključke Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića, Brune Stojića, Milivoja Petkovića i Slobodana Praljka po osnovu UZP-a.

¹²² Cedric Thornberry, T(f), str. 26166–21168 i 26173–26176; P 10041, par. 42; P 01353, pod pečatom, str. 1; Svjedok BH, T(f), str. 17534 i 17535, zatvorena sjednica; Ole Brix-Andersen, P 10356, predmet *Kordić i Čerkez*, T(e), str. 10752, 10777–10779, i T(f), str. 10871 i 10872; P 02327, str. 6; P 02787, str. 4; V. takođe "Pregovori u okviru Vance-Owenovog plana (avgust 1992. – januar 1993.)" i "Događaji koji su uslijedili nakon Vance-Owenovog plana i pokušaji provođenja načela plana na terenu (januar 1993. – avgust 1993.)", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s najvažnijim događajima koji su uslijedili nakon osnivanja Herceg-Bosne.

početku, od januara 1993., dok su rukovodioci HZ HB učestvovali u mirovnim pregovorima, HVO je u provincijama koje je smatrao hrvatskim izvodio vojna dejstva kako bi konsolidovao svoje prisustvo.¹²³ O tome svjedoče napadi HVO-a na Gornji Vakuf i više okolnih sela izvedeni 18. januara 1993. godine. Naime, ta mjesta – koja je branila nekolicina pripadnika ABiH – HVO je prvo granatirao, da bi ih zatim stavio pod svoju kontrolu i pohapsio pripadnike ABiH, kao i Muslimane koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.¹²⁴

46. U opštini Jablanica, napetosti između ABiH i HVO-a porasle su naročito u vremenu od početka februara do sredine aprila 1993. godine. Obje strane tada su pojačale svoje vojno prisustvo u opštini, naročito u Sovićima i Doljanima. Dana 15. aprila 1993. HVO je počeo granatirati grad Jablanicu. Predstavnici snaga obje strana stupili su u pregovore nastojeći smiriti situaciju, dok su se njihove vojske razmještale na položaje u rejonu Sovića i Doljana. Dana 17. aprila 1993. HVO je krenuo u napad u jablaničkoj dolini i granatirao više mjesta na tom području, uključujući Soviće i Doljane. S obzirom na predočene dokaze u vezi s napadom na cijelu jablaničku dolinu, Vijeće ocjenjuje da oni ne daju osnovu za zaključak da je napad HVO-a na Soviće i Doljane 17. aprila 1993. ujutro bio samo odbrambena reakcija na napad ABiH izveden istoga dana. HVO je oba sela stavio pod svoju kontrolu 17. aprila 1993., nakon što su se snage ABiH predale.¹²⁵

47. U isto vrijeme, između 17. i 19. aprila 1993., HVO je izvodio "ofanzivna dejstva " u kojima je zauzeo više sela u opštini Prozor čineći zlodjela – paleći stambene objekte Muslimana, tjerajući muslimansko stanovništvo u bijeg i samim tim ukidajući svaku mogućnost povratka.¹²⁶

¹²³ Herbert Okun, T(f), str. 16883; 1D 01314, str. 3–6; Cedric Thornberry, T(f), str. 6166–26168 i 26173–26176; P 10041, par. 42; P 01353, pod pečatom, str. 1; Bo Pellnas, T(f), str. 9509 i 19512; P 02054, pod pečatom, str. 10; P 02327, str. 6; Christopher Beese, T(f), str. 3170 i T(e), str. 3169.

¹²⁴ V. činjenične zaključke Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

¹²⁵ V. "Napadi HVO-a na sela Sovići i Doljani i hapšenje muškaraca, žena, djece i starijih osoba, od 17. do 23. aprila 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani), a posebno dokazni predmet P 01915, str. 2, tj. izvanredno izvješće od 16. aprila 1993. s potpisom Željka Šiljega, u kojem se kaže da napad HVO-a na selo Sovići treba da počne 16. aprila 1993. u 09:00 sati.

¹²⁶ V. "Napad na sela Parcani, Lizoperci i Tošćanica 17.–19. aprila 1993., paljenje kuća i smrt tri stanovnika Tošćanice", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

48. Te vojne kampanje bile su popraćene i raseljavanjem muslimanskog stanovništva. Na primjer, u opštini Gornji Vakuf, snage HVO-a su pohapsile stanovnike sela Duša, Hrasnica, Uzričje i Ždrimci da bi, nakon što su ljude zatočile, neke od njih premjestile na teritorije pod kontrolom ABiH. Takođe, tokom tih kampanja hapšenja HVO je palio stambene objekte Muslimana, ukidajući time svaku mogućnost povratka stanovništva.¹²⁷ U opštini Jablanica HVO je hapsio i zatvarao Muslimane iz Sovića i Doljana, kako pripadnike ABiH tako i one koji to nisu bili, držao ih zatočene u teškim uslovima, da bi zatim pripadnike ABiH i nekoliko muškaraca koji nisu bili pripadnici ABiH odveo u Zatvor u Ljubuškom, a ostalo stanovništvo van teritorije opštine.¹²⁸

49. Vijeće podsjeća na to da je HVO opštine Mostar 15. aprila 1993. usvojio i zatim 29. aprila 1993. izmijenio odluku o pravima izbjeglica, prognanika i raseljenih osoba na teritoriji opštine Mostar.¹²⁹ Prema izvještajima pripadnika međunarodnih organizacija prisutnih na terenu 1993. godine, posljedica te odluke bilo je ukidanje statusa "raseljene osobe" za približno 16.000 do 20.000 ljudi, uglavnom Muslimana¹³⁰ koji su se smjestili u srpske stanove napuštene 1992. godine.¹³¹ Osim toga, tom odlukom je za sve muškarce u dobi od 18 do 60 godina i žene od 18 do 55 godina ukinut status "izbjeglice" ili "raseljene osobe".¹³² Službenici međunarodnih organizacija u više su prilika na tu odluku upozorili Ured za izbjeglice, Matu Bobana i Franju Tuđmana, ali bez uspjeha.¹³³ Dakle, Muslimanima je ukinut pristup humanitarnoj pomoći.¹³⁴ Izbor je bio veoma ograničen: ili

¹²⁷ V. "Napad na selo Hrasnica" i "Navodi o kriminalnim događajima nakon napada i uspostavljanja kontrole nad selom Hrasnica", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf. V. takođe "Opština Gornji Vakuf", u pravnim zaključcima Vijeća u vezi s tačkom 8 Optužnice (nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločin protiv čovječnosti) i tačkom 9 Optužnice (protivpravno premještanje civila kao teška povreda Ženevskih konvencija).

¹²⁸ V. "Hapšenje muškaraca, žena, djece i starijih osoba u Sovićima i Doljanima od 17. do 23. aprila 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

¹²⁹ P 01894; P 02144; ID 00757; ID 00758.

¹³⁰ Svjedok BB, T(f), str. 17142, 17144 i 25420, zatvorena sjednica.

¹³¹ Svjedokinja BA, T(f), str. 7173, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 23 i 26; Svjedok BB, T(f), str. 17142, zatvorena sjednica; P 09840, pod pečatom, par. 5. V. takođe P 02458, par. 32–34.

¹³² Svjedok BB, T(f), str. 17140–17142, zatvorena sjednica; Martin Raguž, T(f), str. 31494 i 31495; P 02458, par. 32.

¹³³ P 09712, pod pečatom, par. 27; Svjedok BB, T(f), str. 17147 i 17148, zatvorena sjednica; P 09708, pod pečatom, str. 2.

¹³⁴ Svjedok BB, T(f), str. 17153 i 17154, zatvorena sjednica; Odluka od 7. septembra 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 79 (Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 43).

će ostati u stanovima i neće dobijati nikakvu pomoć u hrani, ili će izaći iz stanova u kojima su bili smješteni, u kojem slučaju su ti ljudi bili prisiljeni da odu iz Mostara.¹³⁵

50. Do približno 5. maja 1993., u Mostar je došlo između 16.000 i 20.000 Muslimana i oko 1.200 Hrvata koji su pobjegli pred borbama u drugim područjima BiH, pogotovo u srednjoj Bosni.¹³⁶ Taj novi priliv stanovništva rezultirao je novom promjenom nacionalnog sastava stanovništva grada, ovaj put u korist Muslimana.¹³⁷

51. Svjedokinja BA je izjavila da su, najmanje od 5. maja 1993., Jadranko Prlić i Mate Boban imali istu viziju u pogledu politike HVO-a,¹³⁸ koja se sastojala u tome da se muslimansko stanovništvo u HZ HB, osobito u Mostaru, znatno smanji – uz istovremeno povećavanje hrvatskog stanovništva – iseljavanjem Muslimana van teritorija koje su određene kao "hrvatske" i naseljavanjem Hrvata na te teritorije kako bi one potpale pod hrvatsku kontrolu.¹³⁹ Dakle, to je trebalo da bude način koji će omogućiti da se unutar BiH gradi država u kojoj će većinsko stanovništvo bili bosanski Hrvati.¹⁴⁰

52. Dana 24. aprila 1993., na jednom sastanku kod Franje Tuđmana, kojem su prisustvovali i Mate Boban i Milivoj Petković, predsjednik Izetbegović je rekao sljedeće:

Ako ćemo Vance-Owenov plan, onda nema konfederacije, gospodine predsjedniče. Reći ću vam da nije ni moguća konfederacija. Bila bi moguća da postoje kompaktni hrvatski, muslimanski, srpski prostori, koliko-toliko kompaktni. Bilo bi to normalno stanje, ali u situaciji kakva jeste [u] Bosn[i] i Hercegovin[i] danas [...] konfederalizacija nije moguća, a da se jedan od naroda ne nađe u položaju manjine.[...] Naravno, moguće je kompaktnost postići na drugi način, a to je etničkim čišćenjem. [...] Ja se nadam da vi to nećete da uradite. To je jedini put da dođete do

¹³⁵ P 09840, pod pečatom, par. 6; Svjedok BB, T(f), str. 17145, zatvorena sjednica.

¹³⁶ Svjedokinja BA, T(f), str. 7379–7383, 7471 i 7472, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 6; Odluka od 14. marta 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 226 (Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 37); Svjedok BB, T(f), str. 17144, zatvorena sjednica; 1D 00936, str. 2 i 3. V. takođe "Geografski položaj i struktura stanovništva opštine", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹³⁷ Odluka od 14. marta 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 226 (Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 37). V. takođe Svjedokinja BA, T(f), str. 7172, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 24 i 25; Svjedok BB, T(f), str. 17148 i 17149, zatvorena sjednica; P 09593, str. 3.

¹³⁸ Svjedokinja BA, T(f), str. 7164, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 11.

¹³⁹ P 09712, pod pečatom, par. 11, 20 i 37. V. i Bo Pellnas, T(f), str. 19511 i 19512; P 02054, pod pečatom, str. 10; P 09677, pod pečatom, par. 12; P 02327, str. 6; Svjedok BB, T(f), str. 17185 i 17188, zatvorena sjednica.

¹⁴⁰ Svjedok BH, T(f), str. 17535 i 17536, zatvorena sjednica; P 02142, str. 2; Svjedok DZ, T(f), str. 26552–26554, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 63.

konfederalizacije. Morate Mostar koji je preko 52% muslimanski prema zadnjem popisu stanovništva – morali biste istjerati to stanovništvo. Morali biste to isto učiniti sa Jablanicom, sa Konjicom, sa Gornjim Vakufom, sa Bugojnom, itd. Dakle, morali biste preduzeti etničko čišćenje. Ja se nadam da to kao civilizirani narod nećete uraditi.¹⁴¹

53. Vijeće napominje da iz više dokaza koji potiču iz HVO-a, a posebno iz zapisnika sastanaka HVO-a, proizlazi da je u aprilu, junu i julu 1993. za Hrvate u srednjoj Bosni i sjevernom dijelu BiH postojala prijetnja od strane ABiH i da se, po mišljenju vlasti HVO-a, ukazala potreba da se organizuje njihovo preseljenje unutar BiH.¹⁴²

54. Dana 5. maja 1993., na jednom sastanku u Mostaru kojem su, među ostalima, prisustvovali Mate Boban, Jadranko Prlić i Darinko Tadić, predstojnik Ureda za izbjeglice, kao i predstavnici jedne humanitarne organizacije, HVO je, u skladu sa svojim shvatanjem Vance-Owenovog plana, zatražio pomoć humanitarne organizacije kako bi se izvršilo preseljenje stanovništva tako da se što više Hrvata grupiše u zone za koje se smatralo da bi trebale biti hrvatske.¹⁴³ Po mišljenju HVO-a, trebalo je da se izvrši zamjena muslimanskog i hrvatskog stanovništva i njihove imovine, tako što bi se 50.000 Hrvata iz srednje Bosne evakuisalo u mostarsku regiju, uključujući 20.000 do 25.000 Hrvata iz Zenice i opštine Zenica, jer je HVO smatrao da muslimanska vlast s njima loše postupa, dok bi se Muslimani iz Mostara preselili u zeničku regiju u BiH.¹⁴⁴ Dotična međunarodna organizacija je 12. maja 1993. uputila dopis Mati Bobanu, s kopijom za Franju Tuđmana, u kojem je odbila da učestvuje u pokušaju rukovodilaca HZ HB da uspostave "etnički čista područja". Kako navodi ta organizacija, to je suprotno načelima ustavnog uređenja iz Vance-Owenovog plana.¹⁴⁵ Uprkos negativnom odgovoru te međunarodne organizacije, Mate Boban, Jadranko Prlić i Bruno Stojić su 10. juna 1993. ponovo zatražili pomoć predstavnika međunarodne zajednice u preseljenju ugroženog hrvatskog stanovništva iz dijelova srednje Bosne, na primjer iz Sarajeva i Tuzle.¹⁴⁶ Po

¹⁴¹ P 02059, str. 19.

¹⁴² P 02142, str. 2 i 3; 1D 01610, str. 1; P 02760; 3D 00837; 1D 01264; P 03413, par. 1.

¹⁴³ Svjedokinja BA, T(f), str. 7177 i 7178, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 37, 58 i 59.

¹⁴⁴ Svjedokinja BA, T(f), str. 7178, 7179, 7386 i 7387, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 37, 38, 58 i 59.

¹⁴⁵ P 09708, pod pečatom, str. 2.

¹⁴⁶ Svjedokinja BA, T(f), str. 7196 i 7197, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 62 i 63; P 02714, str. 2.

njihovim tvrdnjama, 50.000 Hrvata iz srednje Bosne željelo je da napusti svoje domove, dok su predstavnici međunarodnih organizacija, npr. UNPROFOR-a, izvještavali upravo suprotno.¹⁴⁷ Uprkos tome što su predstavnici međunarodne zajednice uskratili svoju pomoć, HVO je, u organizaciji Ureda za izbjeglice, narednih dana izvršio premještanje hrvatskog stanovništva i to premještanje opravdavao kao najbolji način da se ljudima pomogne s obzirom na intenzitet sukoba na područjima na kojim su bili. HVO je smatrao da te ljude treba da preseli u manje opasne zone.¹⁴⁸ Međutim, po mišljenju PMEZ-a, hrvatsko stanovništvo iz srednje Bosne, uključujući i opštinu Travnik, nije otišlo samo svojom voljom, iz straha od dolaska mudžahedina, nego u mnogim slučajevima i zbog toga što je od HVO-a dobilo naređenje za odlazak.¹⁴⁹ Kako smatra PMEZ, rukovodstvo HZ HB i HVO-a svim je sredstvima, uključujući i silu i propagandu, nastojalo da ljude iseli u cilju da se hrvatsko stanovništvo koncentriše u određenim opštinama koje bi tako postale većinski hrvatske i potpale pod kontrolu HVO-a.¹⁵⁰ Međutim, predloženi su i dokazi o tome da je dio hrvatskog stanovništva srednje Bosne zaista bježao zbog borbi, dok su drugi pošli za njima kako ne bi ostali u manjini, ili zato što su dobili takvo naređenje od HVO-a, ili pak zbog manipulacija HVO-a, tj. strahu da će ih mudžahedini istrijebiti, mada nije postojala nikakva stvarna fizička opasnost.¹⁵¹

55. Iz pregleda sveukupnih dokaza proizlazi da to raseljavanje u provincije 8 i 10 HVO nije organizovao samo radi stvarne pomoći dijelu hrvatskog stanovništva zatečenog u zonama borbenih dejstava, nego i radi preseljenja, milom ili silom, i stanovništva kojem nije prijetila neka stvarna opasnost.¹⁵² Na taj način HVO je uspio da odnos snaga u tim provincijama promijeni u korist Hrvata.¹⁵³

¹⁴⁷ Svjedokinja BA, T(f), str. 7197, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 63; P 02714, str. 2.

¹⁴⁸ Martin Raguž, T(f), str. 31373 i 31375; 1D 01355; Martin Raguž, T(f), str. 31319–31321; 1D 01672; 1D 02168.

¹⁴⁹ P 02849, str. 4; Christopher Beese, T(f), str. 3252 i 3253.

¹⁵⁰ P 02737, str. 2; P 02849.

¹⁵¹ Svjedok BD, T(f), str. 20775–20782, zatvorena sjednica; P 09905, pod pečatom, str. 1; Svjedok BC, T(f), str. 18334, 18444 i 18445, zatvorena sjednica.

¹⁵² Christopher Beese, T(f), str. 3258; Svjedok BD, T(f), str. 20775–20782, zatvorena sjednica; P 09905, pod pečatom, str. 1; P 01788, str. 1–3.

¹⁵³ Christopher Beese, T(f), str. 3252; Svjedok BD, T(f), str. 20775–20782, zatvorena sjednica; P 09905, pod pečatom, str. 1; P 01788, str. 1–3.

56. Paralelno s takvim kretanjem hrvatskog stanovništva, poslije napada na Mostar 9. maja 1993., HVO je Muslimane iz zapadnog Mostara istjerao iz njihovih domova na sljedeće načine: (1) prisiljavao ih je da prijeđu u istočni Mostar, (2) držao ih zatočene na Heliodromu više dana prije nego što će ih pod pritiskom međunarodne zajednice i Hrvatske pustiti na slobodu i dozvoliti im da se vrate u svoje domove, ili (3) držao ih u zatočeništvu u Mostaru.

57. Kriminalni događaji u Mostaru iz maja 1993. ponovili su se u junu 1993., a naročito sredinom juna 1993. godine, kada je HVO nastavio s istjerivanjem Muslimana iz zapadnog Mostara i primoravao ih da, preko linije fronta, prijeđu u istočni Mostar. Vijeće podsjeća da su u to vrijeme pripadnici HVO-a deložirali Muslimane iz njihovih stanova u zapadnom Mostaru govoreći im da treba napraviti mjesta za dolazak Hrvata, uglavnom iz Travnika.¹⁵⁴ Poslije napada ABiH na kasarnu HVO-a "Tihomir Mišić" 30. juna 1993.,¹⁵⁵ provođenje UZP-a dobilo je na efikasnosti. HVO je uhapsio i zatočio mnogobrojne Muslimane iz opština Mostar, Stolac, Čapljina, Ljubuški i Prozor.¹⁵⁶ Zatim ih je slao na teritorije pod kontrolom ABiH ili preko Hrvatske u treće zemlje, ili ih je pak odvodio ih u zatočeničke centre HVO-a, uključujući u zatvore u Ljubuškom, Gabeli i Dretelju, te na Heliodrom.¹⁵⁷ Vijeće stoga konstatuje da se u vremenu od septembra do oktobra 1993. broj Muslimana u opštini Ljubuški sa 2.381¹⁵⁸ smanjio na 826, u opštini Čapljina sa 14.085¹⁵⁹ na 3.852, a u opštini Stolac sa 8.093 na nulu.¹⁶⁰

¹⁵⁴ V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁵⁵ V. "Napad na kasarnu "Tihomir Mišić" 30. juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁵⁶ P 09712, pod pečatom, par. 44 i 45; Svjedokinja BA, T(f), str. 7221 i 7222 zatvorena sjednica; P 09680, pod pečatom; P 09681, pod pečatom. V. takođe, u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinama Mostar, Stolac, Čapljina, Prozor i Zatvorom u Ljubuškom.

¹⁵⁷ V. "Zatvor u Ljubuškom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području. V. takođe činjenične zaključke Vijeća u vezi s Heliodromom i Zatvorom u Gabeli.

¹⁵⁸ P 09851, pod pečatom; IC 000833 i IC 000834, misli se na 1.631 Muslimana, stanovnika opštine, i 750 "raseljenih" Muslimana.

¹⁵⁹ P 09851, pod pečatom; IC 000833 i IC 000834, brojka obuhvata 10.760 Muslimana, stanovnika opštine, i 3.325 "raseljenih" Muslimana.

¹⁶⁰ P 09851, pod pečatom; IC 000833 i IC 000834.

58. Po mišljenju predstavnika međunarodne zajednice koji su bili na licu mjesta, proces "etničkog čišćenja" započet u Mostaru i okolnim područjima činio se nepovratnim.¹⁶¹ Dana 4. juna 1993., na sastanku u Divuljama, u Hrvatskoj, kojem su prisustvovali među ostalima Mate Boban, Jadranko Prlić, Mile Akmadžić i Milivoj Petković, Svjedok DZ je pomenuo "etničko čišćenje" u Mostaru i okolnim područjima.¹⁶² Svi učesnici sastanka, a posebno Mate Boban, negirali su postojanje bilo kakvog etničkog čišćenja.¹⁶³ Međutim, Mate Boban je izjavio da se bosanski Muslimani moraju otjerati iz Mostara i cijele BiH.¹⁶⁴

59. U junu 1993. zajednički zločinački cilj proširen je opsadom istočnog Mostara i uključio je nova krivična djela. Naime, od juna 1993. do aprila 1994., HVO je istočni Mostar držao pod opsadom, povećavao njegovo muslimansko stanovništvo, izvršio na njega dugotrajan vojni napad putem intenzivnog i stalnog granatiranja i drugog vatrenog djelovanja, uključujući i snajpersku vatru, na malo, gusto naseljeno područje – uslijed čega su mnogi stanovnici istočnog Mostara bili ranjeni ili su poginuli.¹⁶⁵ Sve to vrijeme stanovništvo nije moglo svojom voljom otići iz istočnog Mostara, npr. zbog kontrolnih punktova HVO-a, i bilo je prisiljeno da živi u krajnje teškim uslovima, bez hrane, vode, električne energije i adekvatne medicinske njege. HVO je ometao, a ponekad i potpuno blokirao prolazak humanitarne pomoći i hotimično otvarao vatru na pripadnike međunarodnih organizacija, pri čemu je izvjestan broj njih ubijen ili ranjen.¹⁶⁶ Osim toga, rušenjem Starog mosta, građevine velike simboličke vrijednosti koju je ABiH koristila za vojne potrebe, HVO je muslimanskom stanovništvu istočnog Mostara nanio štetu

¹⁶¹ Svjedok BB, T(f), str. 17185 i 17188, zatvorena sjednica; P 09677, pod pečatom, par. 12.

¹⁶² P 02652, str. 1 i 2; P 10367, pod pečatom, par. 59 i 60; Svjedok DZ, zatvorena sjednica, T(f), str. 26469.

¹⁶³ Svjedok DZ, T(f), str. 26550, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 60; P 02652, str. 2; Svjedok DZ, T(f), str. 26554, zatvorena sjednica.

¹⁶⁴ Svjedok DZ, T(f), str. 26552–26554, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 63.

¹⁶⁵ V. "Zaključci Vijeća o postojanju opsade istočnog Mostara", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁶⁶ V. "Otvaranje vatre na pripadnike međunarodnih organizacija", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

nesrazmjernu željenom legitimnom vojnom cilju. Najzad, HVO je dejstvima teškog naoružanja uništio ili teško ošteti i deset džamija u stočnom Mostaru.¹⁶⁷

60. Istovremeno s tim događajima, u vremenu od početka juna pa do kraja 1993. godine, na teritoriju HZ(R) HB, naročito u Prozor, Stolac, Čapljinu i Ljubuški, je "organizirano" pristiglo između 22.000 i 24.000 Hrvata, uglavnom iz Travnika, Novog Travnika, Vareša, Kiseljaka i Bugojna.¹⁶⁸

61. U oktobru 1993., poslije napada ABiH na selo Kopjari u opštini Vareš, HVO je hapsio i potom na raznim mjestima zatočio muškarce Muslimane iz Vareša. Ti muškarci pušteni su na slobodu početkom novembra 1993., u trenutku odlaska HVO-a. Najzad, tokom napada na većinski muslimansko selo Stupni Do, izvedenog 23. oktobra 1993., HVO je uništio sve kuće i gospodarske zgrade u selu i pobio dio njegovog muslimanskog stanovništva.¹⁶⁹ Poslije 23. oktobra 1993. i događaja u Stupnom Dolu, političke vlasti HVO-a su hrvatsko stanovništvo upozorile na neposrednu prijetnju da će ABiH uzvratiti i istovremeno ljude zamolili da napuste opštinu Vareš.¹⁷⁰ ABiH je zaista krenula u napad, što je čak rezultiralo preuzimanjem kontrole nad Varešom 5. novembra 1993. godine. Tokom tog perioda, HVO je dio hrvatskog stanovništva primorao da napusti opštinu,¹⁷¹ dok je dio ljudi otišao svojom voljom, iz straha od Muslimana. Vijeće podsjeća na to da rukovodioci HVO-a nisu naredili napad na Stupni Do i da je Ivica Rajić o svojoj odluci da izvrši taj napad Milivoja Petkovića obavijestio tek na sam dan napada, 23. oktobra 1993. godine.¹⁷² Međutim, iako nisu učestvovali u odluci da se izvrši napad na selo, Milivoj Petković i Slobodan Praljak su, znajući za ubijanje stanovnika sela koji nisu bili borci ABiH, kao i za uništavanje njihove imovine, pokušali da prikriju ta krivična djela.

¹⁶⁷ V. "Navodi o uništavanju vjerskih objekata" i "Navodi o uništenju Starog mosta", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar

¹⁶⁸ 1D 01829; 1D 02299, par. 2; 1D 01868, str. 1.

¹⁶⁹ V. "Napad na Stupni Do i navodi o zločinima", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁷⁰ V. "Napad na Stupni Do i navodi o zločinima", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁷¹ V. "Napad na Stupni Do i navodi o zločinima", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš: Vijeće podsjeća na to da pritisak HVO-a na hrvatsko stanovništvo nije bio jedini uzrok odlaska hrvatskog stanovništva iz opštine Vareš jer su opasnost od ABiH i njeni napadi već bili dovoljan razlog za odlazak.

¹⁷² V. "Napad na Stupni Do", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

62. Vijeće ocjenjuje da su rukovodioci HVO-a nastojali prikriti odgovornost HVO-a za zločine u Stupnom Dolu zbog toga što su ti događaji doprinijeli tome da se hrvatsko stanovništvo vareškog regiona iseli drugdje u BiH, a to se uklapalo u njihov plan.

63. Naime, istovremeno s događajima u Stupnom Dolu, Hrvati iz opštine Vareš su, oko 18. oktobra i 4. novembra 1993. godine, došli u zapadnu Hercegovinu.¹⁷³ Prema podacima Ureda za izbjeglice, 25. oktobra 1993. se na teritoriji HR HB, konkretno, u Čapljini, Stocu, Ljubuškom, Mostaru i Prozoru, nalazilo gotovo 76.000 hrvatskih "prognanika".¹⁷⁴

64. Istovremeno dok su vlasti HVO-a raseljavale muslimansko stanovništvo iz opština navedenih u Optužnici, ostvarivanje UZP-a dobilo je na efikasnosti u trenutku kad su organi HZ(R) HB, najkasnije od 30. juna 1993.,¹⁷⁵ počeli primjenjivati sistem deportacije koji se sastojao u tome da se zatočeni Muslimani iz zatočeničkih centara HVO-a puste na slobodu pod uslovom da – obično s porodicom – privremeno odu u Hrvatsku gdje bi ostali do premještanja u treće zemlje.¹⁷⁶ Po mišljenju Vijeća, dokazi pokazuju da je HVO u zatočeničkim centrima u Ljubuškom, Dretelju i Gabeli, te na Heliodromu surovo postupao s Muslimanima i držao ih u zatočeništvu često u tako teškim uslovima da su zatočenici umirali. Zbog takvih uslova zatočenja i pretrpljenih surovosti, više je muslimanskih zatočenika radije prihvatilo da prijeđu na teritorije pod kontrolom ABiH ili u treće zemlje nego da ostanu u zatočeništvu. Iako je izvjestan broj njih pod uslovom odlaska bio pušten na slobodu u drugoj polovini 1993. godine,

¹⁷³ 1D 01829. V. i druge dokumente u vezi s cjelokupnom problematikom hrvatskih prognanika u tom periodu: 1D 02299, par. 2; Martin Raguž, T(f), str. 31377; 1D 01868, str. 1; Martin Raguž, T(f), str. 31380.

¹⁷⁴ P 09851, pod pečatom, par. 3.2, str. 8–10; Martin Raguž, T(f), str. 31463.

¹⁷⁵ V. "Navodi o zločinima počinjenim u zapadnom Mostaru u julu i avgustu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar; "Odlazak zatočenika iz Zatvora u Dretelju na hrvatske otoke", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju; "Organizovanje odlaska Muslimana iz opštine Ljubuški", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području; "Raseljavanje žena, djece i starijih osoba na teritorije pod kontrolom ABiH ili u treće zemlje", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina; "Puštanje na slobodu zatočenika iz Zatvora u Gabeli pod uslovom da odu u treće zemlje", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

¹⁷⁶ P 07437; Belinda Giles, T(f), str. 2054. V. takođe "Zatvor u Ljubuškom" i "Logor Vitina-Otok", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području; u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom, Zatvorom u Gabeli i Zatvorom u Dretelju.

posljednji zatočnici oslobođeni su tek u aprilu 1994., kada je zatvoren posljednji zatočenički centar.¹⁷⁷

65. Vijeće ocjenjuje da su mnogobrojni zločini koje su snage HVO-a počinile u periodu od januara 1993. do aprila 1994. uglavnom slijedili jasan obrazac djelovanja. U velikoj većini slučajeva, ta krivična djela protiv muslimanskog stanovništva nisu bila počinjena slučajno i nasumično. Naprotiv, ona su bila rezultat plana koji su razradili rukovodioci HZ(R) HB, u cilju da se promijeni nacionalna struktura stanovništva u tzv. hrvatskim provincijama po njihovom shvatanju Vance-Owenovog plana, kako bi se obezbijedila njihova politička i vojna kontrola nad njima, i to političkim, upravnim i vojnim mjerama, ali i putem počinjenja krivičnih djela sankcionisanih Statutom. To je, po mišljenju Vijeća, jedini razuman zaključak na osnovu dokaza.

66. Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da su članovi UZP-a – politički i vojni rukovodioci HZ(R) HB, a među njima i optuženi, kao i neki članovi rukovodstva Republike Hrvatske – obezbjeđivali kadrovsku bazu i koordinaciju za dejstva na terenu i ostvarivanje većine goreopisanih krivičnih djela. Dakle, oni su stavili u pogon čitav sistem deportacije muslimanskog stanovništva HR HB koji se sastojao u raseljavanju i zatočenju civila, u ubijanju i uništavanju imovine tokom napada, u zlostavljanju i razaranju prilikom akcija deložacije, u zlostavljanje i lošim uslovima zatočenja, kao i u opštem i gotovo sistematskom korištenju zatočenika za fizički rad na linijama fronta, a ponekad čak i za živi štit, kao i u ubijanju i zlostavljanju povezanom s tim prisilnim radom i živim štitovima te, najzad, u raseljavanju zatočenika i njihovih porodica van teritorije HZ(R) HB nakon njihovog oslobađanja.

67. Svi optuženi, članovi UZP-a, znali su za počinjenje većine tih krivičnih djela i imali su namjeru da ta krivična djela budu počinjena radi ostvarivanja zajedničkog plana.

¹⁷⁷ V. "Odlazak zatočenika iz Zatvora u Dretelju", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju; "Premještanje i puštanje na slobodu zatočenika iz Zatvora u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli; "Organizovanje odlaska zatočenika s Heliodroma u treće zemlje ili na teritorije pod kontrolom ABiH", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom; "Organizovanje odlaska Muslimana iz opštine Ljubuški", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

O tome će biti više riječi u nastavku Presude, u dijelu koji se odnosi na učestvovanje optuženih u UZP-u.¹⁷⁸

68. Za krivična djela koja ulaze u okvir zajedničkog plana prvog vida UZP-a tereti se u sljedećim tačkama Optužnice:

Tačka 1 (progoni kao zločin protiv čovječnosti); tačka 2 (ubistvo kao zločin protiv čovječnosti); tačka 3 (hotimično lišavanje života kao teška povreda Ženevskih konvencija); tačka 6 (deportacija kao zločin protiv čovječnosti); tačka 7 (protivpravna deportacija civila kao teška povreda Ženevskih konvencija); tačka 8 (nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločin protiv čovječnosti); tačka 9 (protivpravno premještanje civila kao teška povreda Ženevskih konvencija); tačka 10 (zatvaranje kao zločin protiv čovječnosti); tačka 11 (protivpravno zatočenje civila kao teška povreda Ženevskih konvencija); tačka 12 (nehumana djela (uslovi zatočenja) kao zločin protiv čovječnosti); tačka 13 (nečovječno postupanje (uslovi zatočenja) kao teška povreda Ženevskih konvencija); tačka 14 (okrutno postupanje (uslovi zatočenja) kao kršenje zakona i običaja ratovanja); tačka 15 (nehumana djela kao zločin protiv čovječnosti); tačka 16 (nečovječno postupanje kao teška povreda Ženevskih konvencija); tačka 17 (okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja); tačka 18 (protivpravni fizički rad kao kršenje zakona i običaja ratovanja); tačka 19 (uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom kao teška povreda Ženevskih konvencija); tačka 20 (bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kao kršenje zakona i običaja ratovanja); tačka 21 (uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju kao kršenje zakona i običaja ratovanja); tačka 24 (protivpravni napad na civile (Mostar) kao kršenje zakona i običaja ratovanja); tačka 25 (protivpravno terorisanje civila (Mostar) kao kršenje zakona i običaja ratovanja).

¹⁷⁸ Optužnica, par. 230: Vijeće podsjeća na to da tužilaštvo Berislava Pušića ne tereti za krivična djela počinjena u opštini Prozor u oktobru 1992. i opštini Gornji Vakuf u januaru 1993. godine.

69. Vijeće ocjenjuje da dokazi ne daju osnovu za zaključak da su krivična djela počinjena u oktobru 1992. u Prozoru bila dio zajedničkog zločinačkog cilja opisanog ranije u tekstu jer nije moglo da utvrdi da je u to vrijeme već postojalo usaglašeno djelovanje članova UZP-a.¹⁷⁹ Vijeće će eventualnu odgovornost Jadranka Prlića, Brune Stojića, Slobodana Praljka, Milivoja Petkovića i Valentina Ćorića za počinjenje tih krivičnih djela po osnovu drugih vidova odgovornosti predviđenih Statutom analizirati onda kada raspoláže relevantnim dokazima u vezi s tim događajima iz 1992. godine, zasebno za svakog od optuženih.

70. Pored toga, Vijeće napominje da su pripadnici HVO-a tokom HVO-ovih kampanja protjerivanja Muslimana ili prilikom njihovog zatočenja činili i druga krivična djela koja nisu bila obuhvaćena zajedničkim zločinačkim ciljem. Vijeće je stoga ocijenilo da se zbog odsustva sistematskog i rasprostranjenog karaktera nekih krivičnih djela, odnosno odsustva zajedničke namjere svih optuženih u vezi s nekim krivičnim djelima, ta djela ne mogu uključiti u zajednički zločinački cilj. To se odnosi na lišavanje života počinjeno u opštinama Čapljina, Mostar, Stolac i Prozor, kao i na seksualno nasilje počinjeno u opštinama Mostar, Prozor i Vareš.¹⁸⁰ Na primjer, 13. jula 1993., prilikom protjerivanja stanovnika Pješivac Grede u opštini Stolac, HVO je ubio Sanidu Kaplan iz vatrenog oružja, čime su nad njom počinjena krivična djela ubistva i hotimičnog lišavanja života. Isto tako, mnogobrojni zatočenici su u zatočeništvu umrli, bilo uslijed loših uslova zatočenja bilo kao žrtve nasilja koja su nad njima vršili pripadnici HVO-a. Osim toga, pripadnici HVO-a su silovali više žena, zatočenih po kućama u više sela u opštini Prozor u avgustu 1993. pa sve do decembra 1993., a počinili su i djela seksualnog nasilja nad muškarcima zatočenim u Prozoru. Najzad, tokom cijelog perioda od januara 1993. do aprila 1994., tokom akcija protjerivanja Muslimana, počinjene su krađe. Takođe, dokazi ne pokazuju ni da su svi optuženi, članovi UZP-a, imali namjeru da budu počinjene krađe koje je Vijeće razmatralo u okviru optužbi za oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, te za pljačkanje javne i privatne imovine.

¹⁷⁹ Vijeće podsjeća na to da se optuženi Pušić ne tereti za krivična djela počinjena u Prozoru u oktobru

71. Vijeće osim toga podsjeća da je već ocijenilo da je optužba za uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji potvrđena što se tiče navoda o uništavanju džamija u Sovićima i Doljanima u aprilu 1993. godine. Međutim, dokazi ne pokazuju da su svi optuženi, članovi UZP-a, imali namjeru da počine to krivično djelo u to vrijeme.

72. Vijeće podsjeća na to da su naoružani pripadnici HVO-a, kako bi izvršili deložacije, pribjegavali ekstremnom nasilju, prijetnjama i maltretiranju Muslimana koje su raseljavali. Iako krađe, lišavanje života i seksualno nasilje počinjeno nad Muslimanima tokom akcija protjerivanja¹⁸¹ ili usko povezano s njima,¹⁸² odnosno tokom zatočenja, nisu bili dio zajedničkog zločinačkog cilja, oni su bili prirodna i predvidiva posljedica njegovog ostvarivanja. Naime, u velikom broju slučajeva su optuženi, članovi UZP-a, znali da bi pripadnici HVO-a – na osnovu atmosfere nasilja kojoj su sami doprinijeli ili, u nekim slučajevima, na osnovu saznanja o njihovoj nasilnosti – mogli počinuti krađe, lišavanje života, silovanje te seksualno zlostavljanje civila i muslimanskih boraca, ali su svjesno prihvatili taj rizik, što će biti razmotreno u nastavku, u okviru analize učestvovanja optuženih u trećem vidu UZP-a.

73. Što se tiče razaranja džamija u Sovićima i Doljanima u aprilu 1993., budući da su se ta djela dogodila tokom vojnih dejstava HVO-a usmjerenih protiv mjesta s većinskim muslimanskim stanovništvom, tokom kojih su snage HVO-a uništile mnoge objekte koji nisu bili vojnog karaktera, Vijeće ocjenjuje da su optuženi, kao članovi UZP-a, znali da bi tokom tih vojnih dejstava mogle biti uništene i te džamije, ali su svjesno prihvatili taj rizik, što će Vijeće razmotriti u nastavku, u okviru analize učestvovanja optuženih u trećem vidu UZP-a.

1992. godine.

¹⁸⁰ V. činjenične i pravne zaključke u vezi s tim opštinama.

¹⁸¹ Za lišavanja života v. konkretno činjenične i pravne zaključke u vezi s opštinom Čapljina.

¹⁸² V. konkretno "Smrt dvije mlade žene u Domanovićima", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina, a za krivična djela počinjena na brdu Tolovac 19. aprila 1993. "Smrt šest Muslimana na području Prajina i Tolovca", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

Odjeljak 2: Doprinos optuženih UZP-u

I. Jadranko Prlić

74. Tužilaštvo navodi da je Jadranko Prlić učestvovao u UZP-u i omogućio njegovo ostvarivanje koristeći ili propustom da koristi svoja *de jure* i *de facto* ovlaštenja, koja je posjedovao u svojstvu predsjednika, a zatim premijera Herceg-Bosne/HVO-a. Navodi se da je on bio osoba odgovorna za postupke i rad HVO-a kao vlade u cjelini (uključujući njegove odjele/ministarstva, komisije i službe, finansijske i pravosudne organe, te opštinske organe); da je u svrhu ostvarivanja ciljeva UZP-a organizovao sastanke na visokom nivou s rukovodstvom HZ(R) HB i Hrvatske, a posebno s Franjom Tuđmanom, Gojkom Šuškom i drugima; da je predlagao, odobravao i potpisivao odluke i uredbe kojima se formirala zvanična politika i praksa Herceg-Bosne/HVO-a i učestvovao u njihovoj razradi; da je imao ovlaštenje da postavlja i smjenjuje visoke funkcionere civilnih, vojnih i pravosudnih organa HZ(R) HB, npr. Berislava Pušića; da je organizovao, podržavao i/ili nadzirao preuzimanje vlasti u raznim opštinama; da je podsticao, omogućio i podržavao nastojanja da se "kroatiziraju" bosanski Muslimani i ostali nehrvati; da je osnovao, organizovao i/ili regulisao sastav i djelovanje vojske, policije i obavještajnih službi putem kojih su ostvarivani i provođeni ciljevi UZP-a; da je organizovao, regulisao, omogućio i/ili podržavao snage HZ(R) HB u nabavci vojne opreme, naoružanja i municije; da je omogućio, podržavao, podsticao, planirao, odobravao i pripremao vojne operacije te da je izdao dva ultimatumu koji su uzrokovali i doprinijeli činjenju zločina od strane snaga HZ(R) HB u Gornjem Vakufu i okolini u januaru 1993., kao i u Prozoru, Sovićima i Doljanima i njihovoj okolini u proljeće 1993. godine; da je organizovao, omogućio i održavao političku, logističku, finansijsku i vojnu saradnju s Hrvatskom; da je uspostavio, kontrolisao, omogućio i/ili podržavao sistem zlostavljanja koji je obuhvatao mrežu zatvora, koncentracionih logora i drugih objekata za zatočenje u Herceg-Bosni/HVO-a, u kojima su činjeni zločini kao što su, među ostalim, korištenje zatočenika za prisilni rad, i koji su bili korišteni za protjerivanje, deportaciju ili prisilno premještanje velikog broja bosanskih Muslimana; da je davao lažne informacije o razlozima zatočenja Muslimana i uslovima njihovog zatočenja, kao i o činjenju zločina; da je ograničavao pristup međunarodnih posmatrača zatočenim

Muslimanima; da je organizovao, branio i učestvovao u raseljavanju mnogobrojnih bosanskih Hrvata na teritoriju za koju se tvrdilo da je dio Herceg-Bosne, i to u sklopu provođenja UZP-a; da je kod bosanskih Hrvata stvarao strah, mržnju i nepovjerenje prema bosanskim Muslimanima; da je podržavao i omogućio uništavanje i konfiskaciju imovine u vlasništvu Muslimana; da je kontrolisao, regulisao i/ili omogućio kretanje humanitarne pomoći i pristup humanitarnoj pomoći u cilju da se bosanskim Muslimanima uskrati zadovoljavanje osnovnih ljudskih potreba, te da je tolerisao zločine koje su nad Muslimanima činili pripadnici HVO-a i izbjegavao kažnjavanje počinitelja.¹⁸³

75. Prlićeva odbrana osporava navode tužilaštva u cjelini i negira da je Jadranko Prlić učestvovao u takvom UZP-u.¹⁸⁴ Ona napominje da Jadranko Prlić nije ni direktno ni indirektno učestvovao u bilo kakvim aktivnostima u cilju potčinjavanja bosanskih Muslimana i drugih nehrvata HVO-u HZ(R) HB, njihovog trajnog uklanjanja i provođenja etničkog čišćenja s ciljem ostvarenja "projekta Velike Hrvatske". Jadranko Prlić, kako se tvrdi, nije ni na koji način povezan s počinjenim zločinima.¹⁸⁵ Štaviše, u svom djelovanju uvijek je uvažavao suverenitet BiH.¹⁸⁶

76. Vijeće preliminarno napominje da će razmatrati samo događaje za koje raspolaže dokazima koji bi mogli biti relevantni za analizu odgovornosti Jadranka Prlića.

77. Kako bi utvrdilo da li je Jadranko Prlić značajno učestvovao u UZP-u, Vijeće će prvo ispitati funkcije (A) i ovlaštenja Jadranka Prlića (B). Zatim će ispitati njegova djela i propuste koji bi mogli ukazati na njegovu eventualnu odgovornost po osnovu prvog vida UZP-a (C) i trećeg vida UZP-a (D).

¹⁸³ Optužnica, par. 17.1.

¹⁸⁴ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 327 (a) i dalje.

¹⁸⁵ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 2, 323, 325, 326, 339 i 349.

¹⁸⁶ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 316 i 332.

A. Funkcije Jadranka Prlića

78. Jadranko Prlić, od oca Mileta, rođen je 10. juna 1959. u Đakovu (Socijalistička Republika Hrvatska).¹⁸⁷

79. Tužilaštvo navodi da je, 15. maja 1992., Mate Boban imenovao Jadranka Prlića za predstojnika Odjela financija HVO-a, a 14. avgusta 1992. za predsjednika HVO-a, vrhovnog izvršnog, upravnog i vojnog organa Herceg-Bosne.¹⁸⁸ Nakon što je HZ HB krajem avgusta 1993. postala HR HB, titula odnosno funkcija Jadranka Prlića je promijenjena i dotadašnji predsjednik sada je postao premijer (pri čemu su mu dužnosti ostale uglavnom iste).¹⁸⁹

80. Prlićeva odbrana tvrdi da je Jadranko Prlić u aprilu 1992. prešao u vojnu komponentu HVO-a Mostara i postao član Savjeta za posebnu namjenu HVO-a opštine Mostar koji se starao za snabdijevanje grada i učestvovao u izradi opštinskih planova odbrane.¹⁹⁰ Prlićeva odbrana tvrdi da je njegovo imenovanje za predstojnika Odjela financija HVO-a HZ HB bilo isključivo formalnog karaktera i da Jadranko Prlić nikad nije stvarno obavljao tu dužnost.¹⁹¹ Zatim, ona tvrdi da je Jadranko Prlić od 14. avgusta 1992. do 20. novembra 1993. godine bio predsjednik HVO-a HZ HB, privremenog izvršnog organa HZ HB. Od 20. novembra 1993. do 16. juna 1996., nalazio se na dužnosti predsjednika Vlade HR HB.¹⁹² Odbrana tvrdi da Jadranko Prlić nikad nije bio "predsjednik HVO-a, vrhovnog izvršnog, upravnog i vojnog organa Herceg-Bosne", kako tvrdi tužilaštvo, jer takva funkcija nije postojala.¹⁹³

81. Na osnovu dokaza može se utvrditi da je Jadranko Prlić bio član Vlade BiH u Sarajevu 1990. i 1991. godine¹⁹⁴ i generalni direktor preduzeća "Apro" u Mostaru 1991. i

¹⁸⁷ *Tužilac protiv Jadranka Prlića*, predmet br. IT-04-74-I, "Nalog za uhićenje i nalog za dovođenje", pod pečatom, 4. marta 2004., str. 2; T(f), str. 2.

¹⁸⁸ Optužnica, par. 2, i Završni podnesak tužilaštva, par. 375.

¹⁸⁹ Optužnica, par. 2, i Završni podnesak tužilaštva, par. 387.

¹⁹⁰ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 22.

¹⁹¹ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 24.

¹⁹² Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 319.

¹⁹³ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 319.

¹⁹⁴ Milivoj Gagro, T(f), str. 2738–2740.

1992. godine.¹⁹⁵ Dana 7. maja 1992., Jadran Topić, predsjednik HVO-a opštine Mostar,¹⁹⁶ imenovao je Jadranka Prlića na dužnost koordinatora Savjeta za posebnu namjenu u okviru HVO-a opštine Mostar, koju je on obavljao barem do juna 1992. godine.¹⁹⁷ Dana 15. maja 1992., Mate Boban je Jadranka Prlića imenovao za predstojnika Odjela financija HVO-a HZ HB.¹⁹⁸ Budući da ne raspolaže dodatnim dokazima, Vijeću nije poznato da li je Jadranko Prlić i efektivno obavljao tu funkciju.

82. Dana 14. avgusta 1992., Predsjedništvo HZ HB imenovalo je Jadranka Prlića za predsjednika HVO-a HZ HB i on je na toj funkciji ostao sve do kraja avgusta 1993. godine.¹⁹⁹ Poslije uspostave HR HB 28. avgusta 1993.,²⁰⁰ Jadranko Prlić je obavljao funkciju predsjednika Vlade HR HB,²⁰¹ iako ga je Mate Boban na tu dužnost formalno imenovao tek 10. novembra 1993. godine.²⁰² Dana 16. februara 1994. Jadranko Prlić je postao i član Predsjedničkog vijeća HR HB.²⁰³

¹⁹⁵ 1D 02390; Milivoj Gagro, T(f), str. 2740 i 2741.

¹⁹⁶ P 00199. Postojanje odluke od 10. maja 1992., s potpisom Mate Bobana kao predsjednika HVO-a ne protivrječi činjenici da ga je Predsjedništvo HZ HB tek 15. maja zvanično izabralo za predsjednika HVO-a.

¹⁹⁷ P 00190; 1D 02389; 1D 03051, str. 1; Ilija Kožulj, T(f), str. 32625

¹⁹⁸ P 00208; P 09545, str. 15; Neven Tomić, T(f), str. 33720, 33724 i 33730; Milivoj Gagro, T(f), str. 2743.

¹⁹⁹ V. "Konkretna uloga predsjednika HVO-a i predsjednika Vlade HR HB", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe P 00498, str. 2; 1D 02076; Slobodan Božić, T(f), str. 36252; P 01950, str. 1; Svjedok BF, T(f), str. 25784, zatvorena sjednica; Marita Vihervuori, T(f), str. 21598, 21599 i 21680; P 09063; P 09712, pod pečatom, par. 8; Svjedok BH, T(f), str. 17536, zatvorena sjednica; Svjedok BD, T(f), str. 20700, zatvorena sjednica; Zoran Buntić, T(f), str. 30254–30256; P 02881, str. 1. V. takođe odluke i uredbe koje je Jadranko Prlić potpisivao u svojstvu predsjednika HVO-a, npr.: P 00735; 1D 02131; P 03092; P 09531.

²⁰⁰ P 04611; P 09545, str. 103; Odluka od 14. marta 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 71 (Prvostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 732); P 08973, str. 61; Ciril Ribičić, T(f), str. 25451; P 04560, str. 1–3.

²⁰¹ V. npr. P 06995; P 07001; P 07461; 1D 01593. V. takođe P 01015.

²⁰² V. "Konkretna uloga predsjednika HVO-a i predsjednika Vlade HR HB", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB. Dužnosti predsjednika Vlade HR HB zvanično ga je 15. juna 1996. razriješio Ivan Bender, vršilac dužnosti predsjednika HR HB ("v. d. predsjednika"): Neven Tomić, T(f), str. 34739; P 10657, str. 1. Vijeće napominje da se u prijevodu na engleski dokaznog predmeta P 10657 govori o funkciji premijera, dok se u originalnom dokumentu koristi riječ "predsjednik".

²⁰³ Imenovani članovi bili su: Krešimir Zubak, Ivan Bender, Pero Marković, Ivo Živković, Branimir Huterer, Jadranko Prlić, Jozo Martinović, Valentin Ćorić, Mile Akmadžić, Ante Roso i Ivo Lozančić; P 07876. V. takođe P 07856, str. 83–85.

83. U junu 1994. godine Jadranko Prlić je postao potpredsjednik Vlade i ministar odbrane BiH, te Federacije BiH.²⁰⁴ Na tim je dužnostima ostao do 1. februara 1996., kada je postao ministar vanjskih poslova BiH.²⁰⁵

B. Ovlaštenja Jadranka Prlića

84. Tužilaštvo tvrdi da je Jadranko Prlić vršeći izvjestan broj ovlaštenja,²⁰⁶ činjenjem i nečinjenjem, učestvovao u UZP-u. Jadranko Prlić je bio jedan od najmoćnijih ljudi u HVO-u HZ(R) HB – nalazio se na drugom mjestu, ako ne i na samom vrhu hijerarhije HVO-a HZ(R) HB kao jedini koordinator.²⁰⁷ Mate Boban jeste bio "šef države" Hercegovine, ali je Vladom stvarno rukovodio i poluge vlasti u svojim rukama držao Jadranko Prlić.²⁰⁸ Kao koordinator vlasti HVO-a/Vlade HZ(R) HB, Jadranko Prlić je imao ovlaštenje da saziva sastanke rukovodstva HVO-a na visokom nivou, da predlaže, odobrava i učestvuje u pripremi odluka i uredbi putem kojih se kreirala zvanična politika i praksa HVO-a, a bio je i potpisnik velike većine njih.²⁰⁹ Tužilaštvo tvrdi da je "Prlićeva Vlada" pored toga mogla da poništi, ukine ili opozove uredbe, odluke i druge akte odjela ako bi ocijenila da su oni u suprotnosti politikom, metodama ili strategijom prihvatljivom za HZ(R) HB.²¹⁰ Jadranko Prlić imao je i široka ovlaštenja u imenovanju i razrješavanju dužnosti funkcionera odjelā i drugih organa HVO-a HZ(R) HB.²¹¹ Osim toga, tužilaštvo tvrdi da je Jadranko Prlić imao posebno važnu ulogu u rukovođenju radom više odjela HVO-a HZ(R) HB i ljudi koji su im bili na čelu, npr. radom Odjela unutarnjih poslova (uključujući policiju), Odjela obrane (uključujući oružane snage) i Odjela za pravosuđe.²¹² Tužilaštvo napominje da su ovlaštenja Jadranka Prlića

²⁰⁴ Zdravko Sančević, T(f), str. 28725; P 09078, str. 13; 1D 02355, str. 1; 1D 02223, str. 1.

²⁰⁵ P 09078, str. 14; 1D 03043, str. 14; 1D 03042, str. 1. Vijeće konstatuje da je Svjedok BH izjavio da je Jadranko Prlić u februaru 1994. postavljen na funkciju ministra vanjskih poslova Federacije Bosne i Hercegovine: Svjedok BH, T(f), str. 17540, zatvorena sjednica. Pošto je taj datum raniji od datuma uspostavljanja Federacije Bosne i Hercegovine, Vijeće odlučuje da će, što se tiče dužnosti koje je obavljao od 1994. godine, vjerodostojnim smatrati izjave Jadranka Prlića.

²⁰⁶ Optužnica, par. 3 i 17.1.

²⁰⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 374, 379, 389, 391 i 401–421; Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 51897, 51901, 51904, 51928 i 51929.

²⁰⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 374.

²⁰⁹ Optužnica, par. 17.1 (a); Završni podnesak tužilaštva, par. 380; Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 52011.

²¹⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 382.

²¹¹ Optužnica, par. 17.1 (i); Završni podnesak, par. 383 i 385; Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 51797.

²¹² Optužnica, par. 17.1 (c); Završni podnesak tužilaštva, par. 401–427.

uključivala i njegovu direktnu nadležnost nad tijelima kao što su bili Ured za izbjeglice i Služba za razmjenu.²¹³ Pored toga, Jadranko Prlić imao je i velika ovlaštenja u fiskalnoj i finansijskoj oblasti.²¹⁴ On je, kako se navodi, rukovodio i nadzirao rad opštinskih organa.²¹⁵ Jadranko Prlić imao je *de jure* i *de facto* ovlaštenja, kao i znatan uticaj u vezi sa svim vojnim pitanjima i pitanjima odbrane Herceg-Bosne.²¹⁶ Tužilaštvo ističe i to da je Jadranko Prlić bio važan kontaktni punkt u odnosima između međunarodne zajednice i vojnih i bezbjednosnih organa HVO-a.²¹⁷

85. Tužilaštvo pored toga tvrdi da je Jadranko Prlić imao ovlaštenje i za osnivanje i zatvaranje zatvora, logora i zatočeničkih centara.²¹⁸ On je i kontrolisao, propisivao i/ili omogućavao kretanje humanitarne pomoći i pristup humanitarnoj pomoći na teritoriji za koju se tvrdilo da je dio Herceg-Bosne, uključujući istočni Mostar.²¹⁹ Najzad, tužilaštvo tvrdi da je Jadranko Prlić odigrao ključnu ulogu u odnosu na rukovodstvo Hrvatske, održavajući s njim političku, logističku, finansijsku i vojnu saradnju.²²⁰ Jadranko Prlić je radio u bliskoj saradnji s Franjom Tuđmanom i veliki dio svoje moći dugovao je upravo njemu.²²¹

86. Prlićeva odbrana pak tvrdi da Jadranko Prlić nikad nije "Matu Bobana stvarno bacio u drugi plan"²²² i da su njegova ovlaštenja unutar organa vlasti HVO-a/Vlade HZ(R) HB bila ograničena.²²³ Dužnost Jadranka Prlića u svojstvu predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB bila je da vrši nadzor nad izvršavanjem programa HVO-a, što je u stvarnosti bio potpuno formalan zadatak²²⁴ jer je on imao samo ograničenu ulogu²²⁵ i

²¹³ Optužnica, par. 17.1 (i) i (c); Završni podnesak tužilaštva, par. 271 i 385.

²¹⁴ Optužnica, par. 17.1 (g); Završni podnesak tužilaštva, par. 386, 402 i 411.

²¹⁵ Optužnica, par. 17.1 (e); Završni podnesak tužilaštva, par. 382 i 383.

²¹⁶ Optužnica, par. 17.1 (k), (h), (j); Završni podnesak tužilaštva, par. 364 i 401–421.

²¹⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 420.

²¹⁸ Optužnica, paragraf 17.1 (n); Završni podnesak tužilaštva, par. 464.

²¹⁹ Optužnica, paragraf 17.1 (t).

²²⁰ Optužnica, par. 17.1 (b) i (k); Završni podnesak tužilaštva, par. 380.

²²¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 392.

²²² Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 321.

²²³ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 172–174, 224, 319–321, 327 (a), (c), (e), (h), (i), (u) i 338. V. takođe Završna riječ Prlićeve odbrane, T(f), str. 52227–52230 i 52232–52234.

²²⁴ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 172.

²²⁵ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 173.

nikakvu moć odlučivanja.²²⁶ Osim toga, prema Prličevoj odbrani, predsjednik HVO-a/Vlade HZ(R) HB nije imao stvarnu moć imenovanja na funkcije jer se o tome odlučivalo na prijedlog odjela HVO-a/Vlade.²²⁷ Takođe, Jadranko Prlić nije imao ni moć kontrole nad odjelima HVO-a HZ(R) HB odnosno ministarstvima Vlade HR HB.²²⁸ Dakle, tvrdi se da on nije vršio nikakvu kontrolu nad civilnom policijom odnosno nad predstojnikom Odjela unutarnjih poslova.²²⁹ Osim toga, kako se tvrdi, ni Jadranko Prlić ni HVO HZ(R) HB nisu imali kontrolu nad opštinama HZ(R) HB ni unutar njihove teritorije.²³⁰ Prličeva odbrana tvrdi da Jadranko Prlić nije imao ni uticaj ni *de facto* kontrolu nad vojnom komponentom HVO-a. On nije izdavao naređenja, donosio odluke o operacijama, nametao svoju volju Glavnom stožeru ili zapovjednicima jedinica HVO-a, niti je to mogao.²³¹ Pored toga, ona ističe da HVO nikad nije učestvovao u diskusijama o operacijama Glavnog stožera HVO-a.²³² Prličeva odbrana osim toga tvrdi da otvaranje zatvora ili koncentracionih logora nije ulazilo u djelokrug Jadranka Prlića i da on, iako je pokušao da koordinira njihovo zatvaranje, nije ni *de jure* ni *de facto* imao takva ovlaštenja.²³³ Najzad, Prličeva odbrana tvrdi da Jadranko Prlić jeste učestvovao na nekoliko sastanaka u Zagrebu koje su sazvali hrvatski rukovodioci, ali da nijedan dokaz ne daje osnovu da se utvrdi da je na tim sastancima učestvovao kao član UZP-a za koji se tereti u Optužnici, niti da je "predsjedavao" "sastancima na visokom nivou".²³⁴

87. Vijeće će sada, slijedeći navode Optužnice, pristupiti utvrđivanju obima ovlaštenja Jadranka Prlića kao predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB u pogledu upravljanja radom i aktivnostima HVO-a/Vlade, odjela/ministarstva, komisija i službi, te opštinskih organa (1). Vijeće će zatim zasebno ispitati njegove nadležnosti u vojnom djelokrugu (2), njegova ovlaštenja u vezi s osnivanjem i funkcionisanjem zatočeničkih

²²⁶ Završni podnesak Prličeve odbrane, par. 320 i 321.

²²⁷ Završni podnesak Prličeve odbrane, par. 174, 320 i 327 (i).

²²⁸ Završni podnesak Prličeve odbrane, par. 320.

²²⁹ Završni podnesak Prličeve odbrane, par. 326 (b) i 327 (h).

²³⁰ Završni podnesak Prličeve odbrane, par. 320 i 327 (e).

²³¹ Završni podnesak Prličeve odbrane, par. 319–321, 326 (b), 327 (a), 327 (h) i 346. V. takođe Završna riječ Prličeve odbrane, str. 52227–52230.

²³² Završni podnesak Prličeve odbrane, par. 319.

²³³ Završni podnesak Prličeve odbrane, par. 321, 326 (h) i 346. V. takođe Završna riječ Prličeve odbrane, T(f), str. 52282.

²³⁴ Završni podnesak Prličeve odbrane, par. 327 (b).

centara u HZ(R) HB (3), kao i njegova ovlaštenja u vezi s kretanjem humanitarne pomoći i pristupom humanitarnoj pomoći (4). Najzad, Vijeće će se osvrnuti na veze Jadranka Prlića s Hrvatskom i njenim rukovodiocima (5) i iznijeti svoje zaključke o ovlaštenjima koja je Jadranko Prlić vršio (6).

1. Ovlaštenja Jadranka Prlića u svojstvu predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB u vezi s upravljanjem radom i aktivnostima HVO-a kao vlade HZ HB (uključujući odjele/ministarstva, komisije i službe, budžetske, pravosudne i opštinske organe)

a) Ovlaštenja Jadranka Prlića za donošenje odluka u HVO-u/Vladi HZ(R) HB

88. Vijeće konstatuje da je Jadranko Prlić, u periodu od avgusta 1992. do aprila 1994., organizovao velik broj sjednica HVO-a/Vlade HZ(R) HB koja se sastajala najmanje jednom sedmično i njima predsjedavao,²³⁵ što vrijedi i za sjednice "kabineta" Vlade HR HB, tijela koje je moglo da donosi hitne odluke po pitanjima odbrane i bezbjednosti u situacijama kad nema uslova za sazivanje sjednice Vlade.²³⁶ Sjednicama HVO-a/Vlade HZ(R) HB prisustvovali su, pored drugih, Mate Boban,²³⁷ predsjednik HZ(R) HB;²³⁸ Bruno Stojić,²³⁹ predstojnik Odjela obrane HVO-a HZ HB i kasnije ministar odbrane HVO-a HR HB;²⁴⁰ Valentin Ćorić²⁴¹, načelnik Uprave Vojne policije²⁴² i kasnije ministar unutrašnjih poslova HR HB;²⁴³ te Milivoj Petković i Slobodan Praljak,²⁴⁴ načelnik, odnosno zapovjednik Glavnog stožera.²⁴⁵ Uz Jadranka Prlića,

²³⁵ P 09078, str. 94. Npr., HVO je u januaru 1993. održao osam sjednica: P 01063; P 01097; P 01137; P 01197; P 01227; P 01264; P 01317; P 01324. U junu 1993. održano je pet sjednica: P 02606; 1D 01610; 1D 01668 / P 03413; 1D 01275; P 02874). U avgustu 1993. održane su četiri sjednice: 2D 01272; P 04111; P 04276 / P 04275; P 04560.

²³⁶ P 05517, str. 2. V. npr., P 06667; P 07279; P 07310; P 08092.

²³⁷ V. npr. P 01798.

²³⁸ Mate Boban je bio predsjednik HZ HB, a zatim i HR HB: v. "Predsjednik HZ(R) HB", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB. Za njegovo učestvovanje na sastancima HVO-a, v. npr. P 01798; P 06667.

²³⁹ V. npr. P 00543; P 00715; P 01197; P 01602; P 01798; 1D 01666; 1D 01610; P 03573; P 04111; P 04841; P 05955; 1D 02179.

²⁴⁰ P 01146; P 09545, str. 77 i 78. Bruno Stojić je poslije toga radio na dužnosti načelnika odjela za proizvodnju i promet oružja i vojne opreme HR HB: P 07200.

²⁴¹ V. npr., P 06667; P 07082; P 07514.

²⁴² P 01572, str. 2; P 09545, str. 111.

²⁴³ P 06772.

²⁴⁴ 2D 02000, par. 13 i 92; Davor Marijan, T(f), str. 35621 i 35622; 1D 01609; P 02575; 1D 01672: P 05799. Što se tiče tema tih sjednica, v. npr. Neven Tomić, T(f), str. 33974–33979.

sjednicama "kabineta" Vlade HR HB prisustvovali su i Mate Boban i Valentin Ćorić.²⁴⁶ Na sjednicama Vlade, a ponekad i na sjednicama "kabineta", kojima je predsjedavao Jadranko Prlić, razgovaralo se naročito o pitanjima odbrane i bezbjednosti, uključujući vojnu situaciju na teritoriji HZ(R) HB;²⁴⁷ o osnivanju vojnih sudova na teritoriji HZ(R) HB²⁴⁸ odnosno o mjerama koje treba da se preduzmu kako bi se osiguralo poštivanje "ratnog prava";²⁴⁹ o budžetu HZ(R) HB;²⁵⁰ o naseljavanju hrvatskog stanovništva na teritorije HZ(R) HB;²⁵¹ o određivanju lokacija zatočenja, životnim uslovima zatočenika i razmjeni "ratnih zarobljenika" sa ABiH,²⁵² ili pak o prolazu humanitarnih konvoja na teritoriju HZ(R) HB.²⁵³

89. Vijeće podsjeća da je, prema iskazu Nevena Tomića,²⁵⁴ HVO kao vlada odluke donosio na osnovu prijedloga odjela HVO-a, o kojima se raspravljalo na sjednicama HVO-a.²⁵⁵ U izjavi koju je dao kao osumnjičeni, Jadranko Prlić je negirao da je u HVO-u imao bilo kakvo ovlaštenje za donošenje odluka, objasnivši da je odluke donosio kolektivni organ HVO-a kao vlade čiji je on bio predsjednik.²⁵⁶ Dakle, on ni formalno ni stvarno nije mogao da donosi odluke.²⁵⁷ Vijeće međutim podsjeća na to da je Jadranko Prlić, u svojstvu predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB, imao ovlaštenje da vodi rasprave na sjednicama vlade, da usmjerava diskusije o usvajanju nekog zakonskog teksta ili

²⁴⁵ Milivoj Petković je načelnik Glavnog stožera HVO-a bio od aprila 1992. do jula 1993., i zatim od aprila 1994. do avgusta 1994. godine: 4D 00830, str. 6; Herbert Okun, T(f), str. 16674.

²⁴⁶ P 06667; P 07310.

²⁴⁷ V. npr. P 01197; P 01227; P 01324; P 01798; 1D 01664; 1D 01666; P 02575; 1D 01609; 1D 01667; 1D 01668; 1D 01275; P 03796; P 04756; 4D 00508, str. 1; P 09078, str. 94.

²⁴⁸ 1D 01179, tačka 13, str. 4; P 00559, tačke 3–5; 2D 01262.

²⁴⁹ P 06687, pod pečatom, str. 2; Roger Watkins, T(f), str. 18798 i 18799.

²⁵⁰ V. npr. 2D 01262; P 01097, str. 3; P 08092.

²⁵¹ V. npr. 1D 01668; 1D 01872.

²⁵² V. npr. P 01439; P 02679; P 03560, tačka 7; P 04841, zaključak 1.

²⁵³ V. npr. P 01602; P 08114, str. 6.

²⁵⁴ Predstojnik Odjela financija HVO-a i zatim pomoćnik ministra financija HR HB; *Neven Tomić* je predstojnik Odjela financija HVO-a bio od 15. avgusta 1992. pa najmanje do avgusta 1993. godine: Miroslav Rupčić, T(f), str. 23333; Neven Tomić, T(f), str. 33720, 33724, 33730 i 34105; P 10275; 1D 01934. Nakon osnivanja HR H-B u avgustu 1993., *Neven Tomić* je postao pomoćnik ministra finansija HR HB, pod rukovodstvom Joze Martinovića, ministra financija: Neven Tomić, T(f), str. 33880 i 34087.

²⁵⁵ Neven Tomić, T(f), str. 34126 .V. "Organizacija rada u HVO-u HZ HB i Vladi HR HB", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

²⁵⁶ P 09078, str. 36. V. takođe P 00303, tačka 16.

²⁵⁷ Uvodna riječ optuženog Prlića, T(f), str. 27562.

uredbe, organizovao glasanje i eventualno predlagao da se tekstovi prerade.²⁵⁸ Pored toga, Prlićeva odbrana podsjeća na to da je dužnost predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB, u ovom slučaju Jadranka Prlića, bila da potpisuje zvanične dokumente HVO-a kao što su uredbe i odluke,²⁵⁹ te zaključuje da je na sjednicama HVO-a/Vlade ili poslije njih, Jadranko Prlić tako potpisao velik broj uredbi i odluka iz raznih oblasti, uključujući imenovanja i razrješenja dužnosti članova HVO-a na nivou vlade, odjela/ministarstava i službi HZ(R) HB,²⁶⁰ na primjer imenovanje Berislava Pušića na dužnost predstojnika Službe za razmjenu, 5. jula 1993.²⁶¹

90. S obzirom na prethodno razmatranje, Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić u svojstvu predsjednika HVO-a/Vlade učestvovao u radu sjednica HVO-a/Vlade i bio informisan o opštem stanju na teritoriji HZ(R) HB. U procesu kolektivnog usvajanja odluka kojima se artikulisala politika HVO-a njegov doprinos sastojao se u aktivnom učestvovanju i pripremanju nacрта tih odluka, uključujući i odluke o imenovanju i razrješenju dužnosti određenih članova HVO-a. Najzad, on je i potpisivao zakone, odluke i uredbe koje je usvajao HVO/Vlada HZ(R) HB.

b) Neposredno učestvovanje Jadranka Prlića u radu određenih odjela/ministarstava i službi HVO-a

91. Što se tiče pitanja da li je Jadranko Prlić imao izravna ovlaštenja nad nekim odjelima/ministarstvima i službama HVO-a/Vlade HZ(R) HB, Vijeće u pogledu odjela/ministarstva obrane napominje da je Jadranko Prlić konkretno učestvovao u formulisanju programa, vojnog organizovanja i odbrane HZ(R) HB²⁶² u cilju "što

²⁵⁸ V. "Konkretna uloga predsjednika HVO-a i predsjednika Vlade HR HB", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

²⁵⁹ V. "Konkretna uloga predsjednika HVO-a i predsjednika Vlade HR HB", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

²⁶⁰ V. "Konkretna uloga predsjednika HVO-a i predsjednika Vlade HR HB", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe P 00303, tačka 9; Davor Marijan, T(f), str. 35728; Neven Tomić, T(f), str. 33726 i 34126. V. npr. zapisnik sjednice HVO-a održane 27. novembra 1992., na kojoj je HVO jednoglasno usvojio prijedloge za imenovanja na dužnosti nižeg nivoa unutar odjelā: P 00824, str. 3 i 4; 1D 00190 i 1D 00193; P 05813 / P 05517, tačka 17; Philip Watkins, T(f), str. 18796; P 06687, pod pečatom, str. 1; P 01136; P 03204; P 04565; P 06996.

²⁶¹ P 03191 / P 03208; Svjedok BB, T(f), str. 25269, zatvorena sjednica.

²⁶² P 00988; P 00518, str. 3.

učinkovitijeg djelovanja sustava obrane".²⁶³ Takođe, on je verifikovao metodologiju usvajanja planova odbrane²⁶⁴ i učestvovao u donošenju odluke o kontroli vazdušnog prostora HZ(R) HB.²⁶⁵ Pored toga, donosio je odluke o imenovanjima, kao u slučaju Marijana Biškića, imenovanog na dužnost pomoćnika ministra za bezbjednost u Ministarstvu obrane HR HB.²⁶⁶ Osim toga, Vijeće napominje da je Bruno Stojić svog predsjednika redovno izvještavao o problematici odbrane, uključujući i opštu vojnu situaciju na terenu.²⁶⁷ Vijeće takođe napominje da je, 29. jula 1993., uslijed opšte vojne situacije na teritoriji HZ HB, a osobito u mostarskom regionu, HVO odlučio da Jadranko Prlić organizuje posebne radne sastanke s kolegijima Odjela obrane i Odjela unutarnjih poslova.²⁶⁸

92. Vijeće ocjenjuje da ovi dokazi potvrđuju da je Jadranko Prlić u svojstvu Predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB učestvovao u kadrovskoj politici i u radu Odjela/Ministarstva obrane HZ(R) HB.

93. Što se tiče pitanja izravnih ovlaštenja nad Odjelom/Ministarstvom unutarnjih poslova, Vijeće napominje da je HVO HZ HB, odlukom od 6. januara 1993., koju je u svojstvu predsjednika HVO-a HZ HB potpisao Jadranko Prlić, imenovao dva zamjenika predstojnika Odjela unutarnjih poslova HVO-a.²⁶⁹ Vijeće konstatuje da je, 29. jula 1993., HVO HZ HB dao saglasnost na interni pravilnik Odjela unutarnjih poslova i da je tu odluku potpisao Jadranko Prlić.²⁷⁰ Vijeće osim toga napominje da je Jadranko Prlić prisustvovao i/ili predsjedavao sjednicama Vlade HR HB na kojima su se usvajale odluke u vezi s Ministarstvom unutarnjih poslova i njegovim aktivnostima,²⁷¹ na primjer odluka od 27. decembra 1993. kojom je Ministarstvu unutarnjih poslova dato u zadatak da pripremi izvještaj o preduzetim mjerama na suzbijanju kriminaliteta na teritoriji HR HB i

²⁶³ Prijedlog za to imenovanje dao je Bruno Stojić, v. P 00988, članak 1.

²⁶⁴ P 00767, str. 3.

²⁶⁵ P 07310, str. 7.

²⁶⁶ V. "SIS HR HB", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB. Vijeće podsjeća da je ministar odbrane tada bio Perica Jukić.

²⁶⁷ V. konkretno P 01324, str. 2 i 3; 1D 02179.

²⁶⁸ P 03796, str. 5.

²⁶⁹ 1D 00190 i 1D 00193.

²⁷⁰ P 03791.

iz njih proisteklim aktivnostima.²⁷² Osim toga, 29. jula 1993., zbog opšte vojne situacije na teritoriji HZ HB, a osobito na teritoriji Mostara, HVO je odlučio da Jadranko Prlić organizuje posebne radne sastanke s kolegijima Odjela obrane i Odjela unutarnjih poslova.²⁷³ Najzad, Vijeće napominje da je Jadranko Prlić iznio prijedlog za imenovanje Valentina Ćorića za ministra unutarnjih poslova HR HB²⁷⁴ Franji Tuđmanu, koji je taj prijedlog odobrio.²⁷⁵

94. Vijeće ocjenjuje da ovi dokazi pokazuju da je Jadranko Prlić u svojstvu predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB učestvovao u kadrovskoj politici i radu Odjela/Ministarstva unutarnjih poslova HZ(R) HB.

95. Što se tiče pitanja izravnih ovlaštenja Jadranka Prlića nad Odjelom/Ministarstvom pravosuđa i opće uprave, Vijeće napominje da je Jadranko Prlić u svojstvu predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB predsjedavao odnosno bio prisutan na više sjednica Vlade i "kabineta" Vlade HR HB na kojima su se donosile odluke o organizaciji pravosuđa, a posebno o strukturi pravosudnih organa i imenovanju sudija i javnih tužilaca.²⁷⁶ Vijeće podsjeća da je organ ovlašten za imenovanje službenika Odjela pravosuđa i opće uprave, kao i sudija i tužilaca vojnih i civilnih sudova bilo Predsjedništvo HZ HB,²⁷⁷ ali napominje da je od 17. oktobra 1992. Jadranko Prlić potpisao nekoliko imenovanja u Odjelu pravosuđa i uprave, te da je imenovao sudije.²⁷⁸

96. Vijeće ocjenjuje da ovi dokazi pokazuju da je Jadranko Prlić u svojstvu Predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB učestvovao u kadrovskoj politici i radu Odjela/Ministarstva pravosuđa i uprave HZ(R) HB.

²⁷¹ P 06667, str. 4; P 07354, str. 2; P 07514, str. 6; P 08253, str. 6 i 10; P 08276, str. 5, 6, 11 i 12; P 06689, str. 2; P 01403, str. 3 i 4; P 07850.

²⁷² P 07354, str. 2.

²⁷³ P 03796, str. 5.

²⁷⁴ P 06583; Marijan Biškić, T(f), str. 15050; P 06581, str. 26–29.

²⁷⁵ P 06581, str. 26–29.

²⁷⁶ P 00559, str. 3–5; 2D 01262, str. 1 i 19–22; P 01137, str. 5 i 6; P 01536, str. 3; 1D 01184, str. 5 i 6; P 06189, str. 3; 2D 00854; P 06667, str. 4; P 07310, str. 1, 2, 7 i 8; P 07631, str. 1 i 2. V. također "Problemi u funkcionisanju pravosuđa", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa strukturom redovnog pravosuđa.

²⁷⁷ V. "Odjel pravosuđa i opće uprave", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

²⁷⁸ Zoran Buntić, T(f), str. 30421, 30932 i 30933; P 10517, str. 3; P 01061; 1D 02123; 1D 02124.

97. Što se tiče pitanja ovlaštenja Jadranka Prlića u pogledu kontrole nad budžetskim i finansijskim organima HVO-a/Vlade HZ(R) HB, Vijeće napominje da je, u periodu od avgusta 1992. do januara 1994., Jadranko Prlić u svojstvu predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB kontrolisao, u cjelini ili djelimično, budžetske i finansijske organe HVO-a HZ(R) HB.²⁷⁹ Posredstvom tih organa, on je upravljao, podržavao i omogućio prikupljanje odnosno ubiranje finansijskih sredstava, naročito putem ubiranja poreza na dohodak,²⁸⁰ poreza na promet proizvoda i usluga²⁸¹ i carine.²⁸² Vijeće posebno napominje da je Jadranko Prlić utvrđivao, nadzirao i kontrolisao budžet HVO-a/Vlade HZ(R) HB.²⁸³

98. Vijeće ocjenjuje da ovi dokazi potvrđuju da je Jadranko Prlić u svojstvu Predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB upravljao budžetskim organima HVO-a/Vlade HZ(R) HB i njenim budžetom i kontrolisao ih.

99. Što se tiče pitanja ovlaštenja Jadranka Prlića nad Uredom za izbjeglice, Vijeće podsjeća na svoje zaključke o tome da je, na organizacionom nivou, Ured za izbjeglice za svoj rad bio odgovoran HVO-u HZ HB, a ne njegovom predsjedniku lično.²⁸⁴ Međutim, više dokaza pokazuje ličnu umiješanost Jadranka Prlića u rad Ureda za izbjeglice i njegovog rukovodećeg osoblja. Naime, Vijeće podsjeća na to da je HVO, odlukom od 27. novembra 1992. koju je potpisao Jadranko Prlić, osnovao Ured za izbjeglice i utvrdio njegovu unutrašnju organizaciju i djelokrug.²⁸⁵ Istoga dana, Jadranko Prlić je, u svojstvu predsjednika HVO-a, potpisao odluku kojom se na dužnost predstojnika Ureda za izbjeglice imenuje Darinko Tadić.²⁸⁶ Dana 31. maja 1993., HVO-u HZ HB je predložio da se na dužnost zamjenika predstojnika Ureda za izbjeglice imenuje Martin Raguž i

²⁷⁹ V. npr. 1D 00036, par. 2; P 00102; Miroslav Rupčić, T(f), str. 23448–23451; P 01097, str. 1.

²⁸⁰ V. npr. 1D 00028; 1D 00030.

²⁸¹ V. npr. 1D 00025; P 00102; Miroslav Rupčić, T(f), str. 23448–23451.

²⁸² V. npr. P 00408 / 1D 00013; 1D 00034.

²⁸³ P 00412; P 00511; Miroslav Rupčić, T(f), str. 23342 i 23343; 1D 02135; P 07628; P 06189, str. 2; P 01403, str. 3 i 4; 1D 02136.

²⁸⁴ V. "Hijerarhijska veza Ureda za prognanike izbjeglice i raseljene osobe s HVO-om i Vladom HR HB", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

²⁸⁵ V. "Ured za prognanike, izbjeglice i raseljene osobe", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

²⁸⁶ P 00848. V. takođe "Ured za prognanike, izbjeglice i raseljene osobe", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

potpisao je odluku o tom imenovanju.²⁸⁷ Darinko Tadić je Uredom za izbjeglice rukovodio do 1. decembra 1993., kada je Vlada HR HB, odlukom koja nosi potpis Jadranka Prlića, na tu dužnost imenovala Martina Raguža.²⁸⁸ Svjedokinja BA, koja je imala priliku da se lično susreće sa Darinkom Tadićem i Jadrankom Prlićem, izjavila je da je Darinko Tadić bio neposredno podređen Jadranku Prliću.²⁸⁹ Vijeće takođe napominje da je Ured za izbjeglice HVO-u/Vladi HZ(R) HB jednom mjesečno dostavljao posebne izvještaje o svom radu.²⁹⁰ Osim toga, Vijeće napominje da je HVO, odlukom koju je potpisao Jadranko Prlić, 21. juna 1993. osnovao "stožer" za organiziranje i koordiniranje rada tijela HVO-a i HZ HB, te opštinskih vijeća HVO-a, koja su se bavila zbrinjavanjem prognanika i izbjeglica.²⁹¹ Članovi tog stožera bili su, pored ostalih, Darinko Tadić i Martin Raguž.²⁹² Jadranko Prlić je takođe učestvovao na jednom sastanku održanom 16. jula 1993., uz Krešimira Zubaka, ministra pravosuđa i opće uprave,²⁹³ i Darinka Tadića, predstojnika Ureda za izbjeglice HZ HB,²⁹⁴ na kojem su prisutni izvijestili jednu međunarodnu organizaciju o svojoj namjeri da postignu dogovor s Uredom za izbjeglice Hrvatske o izdavanju tranzitnih viza za Muslimane koji "žele otići",²⁹⁵ što se odnosilo na približno 10.000 osoba, uključujući i tada zatočene muškarce.²⁹⁶ Vijeće takođe konstatuje da je Jadranko Prlić, u dopisu upućenom Uredu za izbjeglice 16. avgusta 1993., zamolio Ured za izbjeglice da osigura uslove za rad i bezbjednost, te pristup informacijama trojici stručnih saradnika Ureda za izbjeglice Hrvatske tokom njihovog posjeta dok se nalaze na teritoriji HZ HB, radi zajedničkih aktivnosti u vezi s prognanicima i s humanitarnim i socijalnim pitanjima.²⁹⁷

²⁸⁷ Martin Raguž, T(f), str. 31310–31316; P 03079, str. 2. V. takođe "Ured za prognanike, izbjeglice i raseljene osobe", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

²⁸⁸ V. "Ured za prognanike, izbjeglice i raseljene osobe", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

²⁸⁹ Svjedokinja BA, T(f), str. 7164 i 7165, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 12; 1D 02141.

²⁹⁰ Martin Raguž, T(f), str. 31309, 31310 i 31387.

²⁹¹ Martin Raguž, T(f), str. 31545 i 31546.

²⁹² Martin Raguž, T(f), str. 31545 i 31546; P 03092.

²⁹³ P 07424, str. 1.

²⁹⁴ P 00848.

²⁹⁵ Navodnici postoje i u tekstu originala.

²⁹⁶ P 09679, pod pečatom, str. 1.

²⁹⁷ 1D 02141.

100. Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić imao ulogu u upravljanju i organizaciji rada Ureda za izbjeglice, te da je imao ovlaštenja da njime upravlja i da ga nadzire.

101. Što se tiče pitanja ovlaštenja Jadranka Prlića nad Službom za razmjenu, Vijeće podsjeća da je na sastanku održanom 5. jula 1993., kojim je predsjedavao Jadranko Prlić, HVO HZ HB donio odluku o osnivanju Službe za razmjenu kao izvršnog tijela Komisije za razmjenu, osnovane na istom sastanku.²⁹⁸ Istog dana, Jadranko Prlić je, u svojstvu predsjednika HVO-a HZ HB, potpisao odluku o osnivanju Službe za razmjenu i na njeno čelo postavio Berislava Pušića.²⁹⁹

102. Dana 29. jula 1993., Jadranko Prlić je učestvovao na sjednici HVO-a HZ HB na kojoj je jednoglasno usvojena odluka "o proširenju Službe za razmjenu" tako da se u nju uključe predstavnici HVO-a HZ HB iz opština Mostar, Čapljina, Livno i Stolac, i zbog "situacije na terenu", a osobito "migracionih kretanja muslimanskog pučanstva".³⁰⁰

103. Pored toga, u jednom dopisu od 10. decembra 1993., Berislav Pušić je, između ostalog, Jadranku Prliću predložio da se kategorizacija zarobljenika, umjesto Službi za razmjenu, povjeri posebnom tijelu, a da Vlada HR HB, predsjednik koje je bio Jadranko Prlić, potvrđuje spiskove civilnih "osoba koje žele dragovoljno napustiti prostore HR HB" koje utvrđuje Služba za razmjenu.³⁰¹ Vijeće takođe podsjeća da je, 15. i 18. decembra 1993. te 3. januara 1994. godine, slijedom odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993. o zatvaranju zatočeničkih centara na teritoriji HR HB najkasnije do 17. decembra 1993., Berislav Pušić poslao Vladi HR HB izvještaje o puštanju na slobodu zatočenika iz zatvora u Gabeli i Ljubuškom, te s Heliodroma.³⁰²

104. S obzirom na dokaze, Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić u svojstvu predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB imao izravnu nadležnost nad Službom za

²⁹⁸ V. "Služba i komisija za razmjenu zarobljenika i drugih osoba", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

²⁹⁹ V. "Ovlaštenja Službe i Komisije za razmjenu" i "Hijerarhijska veza između Službe za razmjenu i HVO-a HZ HB", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

³⁰⁰ P 03796, str. 4.

³⁰¹ P 07102, str. 6.

³⁰² V. "Premještanje i puštanje na slobodu zatočenika iz Zatvora u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

razmjenu jer je imao nadzor nad njenim osnivanjem, organizovanjem i djelovanjem, kao i zbog toga što je bio redovno informisan o njenim aktivnostima.

c) Uloga Jadranka Prlića u upravljanju i nadzoru nad radom opštinskih organa

105. Što se tiče ovlaštenja Jadranka Prlića u pogledu upravljanja i nadzora nad radom opštinskih organa, Vijeće podsjeća na to da je HVO/Vlada HZ(R) HB koordinirao rad organa uprave na opštinskom nivou i da je mogao raspustiti opštinske HVO-e, poništiti njihove akte i postavljati i smjenjivati njihove članove.³⁰³ Pored toga, HVO kao vlada imao je mogućnost da ukida odluke opštinskih HVO-a koje su se kosile s važećim odredbama u HZ(R) HB.³⁰⁴ Upravo u tom kontekstu Jadranko Prlić je upravljao radom opštinskih organa HVO-a i nadzirao ga.³⁰⁵ Konkretno, on je učestvovao u donošenju odluke 22. marta 1993. koja se odnosi na raspuštanje opštinskih HVO-a koje se ne drže politike na snazi u HZ(R) HB, na primjer HVO-a opštine Ljubuški, zbog poteškoća u mobiliziranju vojnih obveznika u toj opštini.³⁰⁶ Osim toga, on je bio upoznat s izvještajima opštinskih organizacija HVO-a koji su se odnosili osobito na odnose između opštinskih HVO-a HZ HB.³⁰⁷ Najzad, Jadranko Prlić je učestvovao u imenovanju članova opštinskih vijeća HVO-a u više opština, konkretno u opštinama Vareš, Jablanica i Ljubuški.³⁰⁸

2. Ovlaštenja Jadranka Prlića u vojnom domenu

106. Vijeće podsjeća na svoje konstatacije da je Mate Boban, kao vrhovni vojni zapovjednik izdavao zapovijedi načelniku Glavnog stožera i ponekad predstojniku Odjela obrane.³⁰⁹ Glavni stožer je zapovijedi izdavao izravno vojnim jedinicama.³¹⁰ Iako Vijeće

³⁰³ V. "Odnosi HVO-a HZ HB i Vlade HR HB s opštinskim vlastima", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

³⁰⁴ V. "Odnosi HVO-a HZ HB i Vlade HR HB s opštinskim vlastima", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

³⁰⁵ P 00431; P 00921, tačka 5; P 02248; P 05262.

³⁰⁶ P 01781; P 01700, član 1.

³⁰⁷ P 01853; 2D 00852, str. 8 i 9; P 06292.

³⁰⁸ P 05805; P 08239, str. 9 i 10.

³⁰⁹ V. "Uloga vrhovnog zapovjednika u rukovođenju oružanim snagama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

prihvata da Jadranko Prlić hijerarhijski nije bio neposredno nadređen Glavnom stožeru³¹¹ niti je bio osoba odgovorna za vođenje vojnih operacija na terenu,³¹² to ne znači da kao predsjednik HVO-a/Vlade Jadranko Prlić nije imao uticaj na strategiju odbrane i na vojne operacije koja je izvodio HVO. Naime, Vijeće podsjeća na to da je kao civilna vlast, HVO kao vlada HZ(R) HB imao ovlaštenja i odgovornost za generalni nadzor nad oružanim snagama HZ(R) HB, posebno u smislu vojne strategije.³¹³ Vijeće napominje da je Jadranko Prlić, u periodu od avgusta 1992. do aprila 1994., u svojstvu predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB, učestvovao, ponekad i predsjedavao sastancima na kojima se raspravljalo o vojnoj situaciji i strategiji HVO-a na teritoriji na koju je HZ(R) HB polagala pravo.³¹⁴ Na tim sastancima, HVO/Vlada je usvajao propise u vezi s mobilizacijom ljudstva,³¹⁵ snabdijevanjem HVO-a oružjem, te municijom i drugom vojnom opremom.³¹⁶ Vijeće posebno napominje da je odlukom HVO-a od 15. januara 1993. koju je potpisao Jadranko Prlić, kojom se nalaže da se u roku od pet dana sve jedinice ABiH koje se nalaze na prostorima provincija koje su "Ženevskim dogovorima" proglašene hrvatskim stave pod komandu Glavnog stožera HVO-a.³¹⁷ Za izvršenje te odluke zadužen je Odjel obrane.³¹⁸ Vijeće takođe napominje da je 3. aprila 1993. održana sjednica HVO-a, kojom je predsjedavao Jadranko Prlić, a kojoj su uz ostale prisustvovali i Mate Boban i Bruno Stojić, na kojoj je HVO kao rok za provođenje Vance-Owenovog plana odredio 15. april 1993., što je za HVO konkretno značilo stavljanje oružanih snaga ABiH pod komandu HVO-a u provincijama 3, 8 i 10, te stvaranje zajedničke komande

³¹⁰ V. "Zapovijedi Glavnog stožera upućene oružanim snagama " i "Lanac rukovođenja i komandovanja oružanim snagama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

³¹¹ Marijan Biškić, T(f), str. 15346. Ipak, obratiti pažnju i na P 07345, dopis u kojem Jadranko Prlić Antu Rosu "moli" za kooperativnost; Milivoj Petković, T(f), str. 50009, 50010, 50342 i 50343.

³¹² V. "Glavni stožer kao tijelo koje rukovodi i komanduje oružanim snagama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

³¹³ V. "Vojna ovlaštenja HVO-a HZ HB i Vlade HR HB", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H B.

³¹⁴ P 00479; 2D 01262, str. 4–7; P 00767, str. 3; P 01798; 2D 00852, str. 6; P 07310, str. 2–7; P 08239, str. 6 i 7.

³¹⁵ P 00767, str. 3 i 7; P 01836; P 02707; P 07396; P 03039.

³¹⁶ P 00951; P 07041.

³¹⁷ P 01146.

³¹⁸ P 01155, str. 1; P 01146, str. 2.

HVO-a/ABiH u ostalim provincijama.³¹⁹ Takođe je odlučeno da će HVO, u slučaju da muslimanske vlasti nastave odbijati da potpišu izjavu u tom smislu, to provesti jednostrano, između ostalog i vojnim sredstvima.³²⁰

107. Vijeće napominje da je, prema iskazu Milivoja Petkovića, Jadranko Prlić mogao izdavati operativne zapovijedi oružanim snagama, ali isključivo posredstvom Odjela obrane.³²¹ Međutim, Vijeće napominje da je Jadranko Prlić u svojstvu predsjednika HVO-a/Vlade donosio odluke koje su imale direktan uticaj na tok vojnih dejstava oružanih snaga HZ(R) HB.³²² Na primjer, 26. juna 1993. predstojnik Odjela obrane HVO-a Bruno Stojić, Jadranko Prlić, vrhovni zapovjednik Mate Boban i Glavni stožer sapotpisali su zapovijed kojom se HVO-ima opština Livno i Tomislavgrad nalaže da njihove snage Vojne policije omoguće osobama srpske nacionalnosti da napuste teritoriju tih dviju opština.³²³ Dana 30. juna 1993., Jadranko Prlić i Bruno Stojić sapotpisali su proglas o opštoj mobilizaciji i zavođenju policijskog sata zbog "agresije muslimanskih snaga", upućen predsjednicima HVO-a i uredima za odbranu svih opština, zapovjedništvu Vojne policije, upravi civilne policije, te sredstvima informisanja.³²⁴

108. Osim toga, Vijeće napominje da su predstavnici međunarodne zajednice izjavili da su u periodu od oktobra 1992. do aprila 1994. s Jadrankom Prlićem razgovarali o temama vojnog karaktera i da je njihov utisak bio da je on veoma dobro informisan o stanju na terenu, na primjer o situaciji u Mostaru i okolini, srednjoj Bosni, te uopšte o situaciji na područjima koja su prema Vance-Owenovom planu trebala da pripadnu HZ(R) HB.³²⁵

³¹⁹ P 01798, str. 3. V. takođe "Dogadjaji koji su uslijedili nakon Vance-Owenovog plana i pokušaji provođenja načela plana na terenu (januar 1993. – avgust 1993.)", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s najvažnijim događajima od uspostavljanja Herceg-Bosne nadalje.

³²⁰ P 01798, str. 4. V. takođe "Dogadjaji koji su uslijedili nakon Vance-Owenovog plana i pokušaji provođenja načela plana na terenu (januar 1993. – avgust 1993.)", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s najvažnijim događajima od uspostavljanja Herceg-Bosne nadalje.

³²¹ Milivoj Petković, T(f), str. 50009, 50010, 50342 i 50343.

³²² P 01184; 1D 01588; P 03038, str. 1; Philip Watkins, T(f), str. 18799; P 06687, pod pečatom, str. 2.

³²³ P 02967.

³²⁴ P 03038, str. 1.

³²⁵ Ray Lane, T(f), str. 23637–23639, 23642–23643, 23649 i 23716; Svjedok BB, T(f), str. 17157, zatvorena sjednica; P 09839, pod pečatom, par. 1 i 4.3; Christopher Beese, T(f), str. 3179–3181, djelimično

109. Vijeće osim toga napominje da je Jadranko Prlić imao ključnu ulogu u seriji pregovora o prekidu vatre u Gornjem Vakufu u januaru 1993. godine,³²⁶ te u Mostaru između HVO-a i ABiH u decembru 1993. i oko januara 1994. godine.³²⁷ Dokazi naime pokazuju da Jadranko Prlić nije u tim pregovorima učestvovao samo kao predstavnik HVO-a najvišeg ranga nego je i donosio odluke u ime HVO-a, na primjer odluku da se obustavi borbeno angažovanje snaga HVO-a i da se pošalje pregovarački tim.³²⁸

110. Pored toga, Vijeće podsjeća na svoje zaključke da tužilaštvo nije dokazalo van razumne sumnje da je Jadranko Prlić imao izravna ovlaštenja nad MUP-om HZ(R) HB.³²⁹ Vijeće ipak ističe ovlaštenje Jadranka Prlića u pogledu koordinacije raspoređivanja jedinica civilne policije koje su tada bile pod izravnom nadležnošću Ministarstva unutarnjih poslova.³³⁰ Naime, 20. oktobra 1993. Jadranko Prlić je potpisao odluku vlade donijetu 19. oktobra 1993. o prihvatanju prijedloga ministra unutrašnjih poslova HR HB kojim se Ministarstvu odbrane HR HB sugeriše da, u saradnji s Glavnim stožerom, aktivni sastav policije na linijama fronta zamijeni rezervnim sastavom.³³¹ Dana 28. novembra 1993., Valentin Ćorić, tada ministar unutrašnjih poslova, obavijestio je Matu Bobana, Jadranka Prlića i Antu Rosu o svojoj namjeri da tu odluku provede.³³²

111. S obzirom na dokaze, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, zaključuje da je Jadranko Prlić imao nadležnost i u vojnom domenu, odnosno ovlaštenje da predsjedava i učestvuje na sastancima na kojima su se donosile odluke u vezi sa strategijom i vojnom situacijom u HZ(R) HB, da usvaja odluke i uredbe u tom domenu, da bude informisan o vojnoj situaciji, kao i da po potrebi izravno donosi odluke koje su neposredno uticale na tok vojnih dejstava oružanih snaga HZ(R) HB.

zatvorena sjednica; Svjedok DZ, T(f), str. 26482–26484, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 14 i 20; Svjedok BB, T(f), str. 17157, 17159 i 17160, zatvorena sjednica. V. takođe P 02046 i P 01015.

³²⁶ Ray Lane, T(f), str. 23681–23684, 23687, 23688, 23691, 23696 i 23697; P 01238; P 01215.

³²⁷ Svjedok DZ, zatvorena sjednica, T(f), str. 26688–26697, 26701 i 26715–26717; 1D 02189, pod pečatom; 1D 02098; P 07576, str. 2 i 3.

³²⁸ P 01215, str. 2; 1D 02189, pod pečatom, str. 1.

³²⁹ V. "Ministarstvo unutarnjih poslova", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

³³⁰ V. "Ministarstvo unutarnjih poslova", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

³³¹ P 05963; P 06837.

³³² P 06837.

3. Ovlaštenja Jadranka Prlića u pogledu zatočeničkih centara

112. Vijeće podsjeća na to da je Zatvor u Gabeli zvanično osnovan i Boško Previšić imenovan za ravnatelja putem dviju odluka koje je HVO donio, a Jadranko Prlić potpisao 8. juna 1993. godine.³³³ Vijeće konstatuje da je Jadranko Prlić imao ovlaštenje i za zatvaranje zatočeničkih centara na teritoriji HZ(R) HB s obzirom na to da je 30. novembra 1993., na jednom sastanku na kojem su bili predstavnici međunarodne zajednice, izjavio da namjerava da zatvori "logore za ratne zarobljenike" i da je, ako bude potrebno, spreman da to učini jednostrano.³³⁴ Zatim, 2. decembra 1993., šefu za civilne poslove UNPROFOR-a, Cedricu Thornberryju, i Harisu Silajdžiću, predsjedniku Vlade BiH,³³⁵ uputio je dopis u kojem je predstavnike međunarodne zajednice zamolio da apeliraju na muslimansko rukovodstvo kako bi se postiglo istovremeno zatvaranje zatočeničkih centara i HVO-a i ABiH.³³⁶ Odlukom od 22. decembra 1993. Jadranko Prlić je zvanično zatvorio Zatvor u Gabeli.³³⁷

113. Pored toga, Jadranko Prlić je imao ovlaštenje za odobravanje pristupa u zatočeničke centre međunarodnim organizacijama. Naime, Vijeće je već zaključilo da je Jadranko Prlić intervenisao kako bi se predstavnicima više međunarodnih organizacija i novinarima odobrio pristup na Heliodrom 16. avgusta 1993.,³³⁸ predloživši jednom od njih da posjeti taj objekat.³³⁹

114. Na osnovu predočenih dokaza, Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić imao ovlaštenje da otvara i zatvara zatočeničke centre u HZ(R) HB, kao i da međunarodnim organizacijama odobrava pristup u zatočeničke centre.

³³³ Tom odlukom Jadranka Prlića osnovana su dva zatočenička centra: "okružni" vojni zatvor i "okružni zatvor" za opštine Čapljina, Neum, Ljubuški i Ravno u Gabeli: v. "Otvaranje i zatvaranje Zatvora u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

³³⁴ P 06965, par. 2 i 6.

³³⁵ 1D 01874, str. 1–3; Svjedok DZ, T(f), str. 26681, zatvorena sjednica.

³³⁶ P 07008, str. 2, par. 2.

³³⁷ "Otvaranje i zatvaranje Zatvora u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

³³⁸ V. "Pristup na Heliodrom za predstavnike međunarodnih organizacija i novinare", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

³³⁹ V. "Pristup na Heliodrom za predstavnike međunarodnih organizacija i novinare", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

4. Ovlaštenja Jadranka Prlića u vezi s kretanjem humanitarne pomoći i pristupom humanitarnoj pomoći

115. Vijeće napominje da je, 17. novembra 1992., Mile Akmadžić, predsjednik Vlade RBiH, Jadranka Prlića imenovao za predstavnika Vlade RBiH, konkretno za saradnju s logističkim centrima u Hrvatskoj u vezi s distribucijom humanitarne pomoći građanima BiH.³⁴⁰

116. Prema iskazu Klauza Johanna Nissena, posmatrača PMEZ-a,³⁴¹ Jadranko Prlić je bio ovlašten da u ime HVO-a HZ(R) HB sklapa sporazume o propuštanju humanitarnih konvoja za sjeverni dio BiH jer je to odgovaralo njegovim političkim i vojnim ovlaštenjima u HVO-u.³⁴² Prema iskazu Svjedokinje BA, predstavnice jedne međunarodne organizacije,³⁴³ Jadranko Prlić bio je glavno službeno lice koje je u ime HVO-a moglo da pregovara i izdaje odobrenja za prolazak humanitarnih konvoja na teritoriji HZ (R)HB.³⁴⁴

117. Pored toga, Vijeće podsjeća na to da je Jadranko Prlić učestvovao u radu velikog broja sastanaka predstavnika međunarodnih organizacija i HVO-a, održanih tokom juna, jula i avgusta 1993., na kojima se pregovaralo o propuštanju humanitarnih konvoja u HZ(R) HB i, preciznije, u istočni Mostar.³⁴⁵ Osim toga, Jadranko Prlić je učestvovao u pregovaranju i sklapanju sporazuma između ABiH i HVO-a 10. jula 1993. u Makarskoj,

³⁴⁰ 1D 00898.

³⁴¹ Klaus Johann Nissen, T(f), str. 20405–20407.

³⁴² Klaus Johann Nissen, T(f), str. 20468.

³⁴³ Svjedokinja BA, T(f), str. 7153, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 3.

³⁴⁴ P 09712, pod pečatom, par. 8 i 56; Svjedokinja BA, T(f), str. 7161 i 7162, zatvorena sjednica. Ta njegova ovlaštenja ilustruje incident sa konvojem UNHCR-a koji je Vojna policija HVO-a u februaru 1993. zaustavila kod Čapljine. UNHCR je incident prijavio Jadranku Prliću, a odgovor HVO-a došao je od Valentina Ćorića kome je Jadranko Prlić povjerio rješavanje problema: P 01451.

³⁴⁵ "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar. V. takođe P 09712, pod pečatom, par. 69; P 10264; Klaus Johann Nissen, T(f), str. 20467–20469; Svjedok BD, T(f), str.20739 i 20740, zatvorena sjednica; P 04027, pod pečatom; P 09899, pod pečatom, str. 1; P 04358; P 10041, par. 106.

koji se odnosio na propuštanje humanitarnih konvoja na teritoriju BiH, i bio njihov potpisnik u ime HVO-a.³⁴⁶

118. Vijeće na osnovu dokaza zaključuje da je Jadranko Prlić imao ovlaštenje za pregovaranje i izdavanje odobrenja u vezi s kretanjem humanitarne pomoći na teritoriji HZ(R) HB i BiH.

5. Veze između Jadranka Prlića i hrvatskih rukovodilaca

119. Što se tiče veza Jadranka Prlića s vlastima Hrvatske, dokazi pokazuju da je, u vremenu od septembra 1992. do kraja aprila 1994., Jadranko Prlić u svojstvu predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB³⁴⁷ bio na pet sastanaka u Hrvatskoj s Franjom Tuđmanom, predsjednikom Hrvatske, i drugim hrvatskim rukovodiocima.³⁴⁸ Dana 17. septembra 1992., Jadranko Prlić je imao razgovor s Franjom Tuđmanom o internoj politici HVO-a/Vlade HZ(R) HB. On je u stvari bio jedan od glavnih sagovornika Franje Tuđmana u razgovorima o političkoj i vojnoj strategiji HVO-a HZ(R) HB,³⁴⁹ kao i o izboru kandidata za Vladu HR HB.³⁵⁰ Vijeće osim toga podsjeća da su se, 5. i 26. oktobra 1992., Jadranko Prlić, Bruno Stojić, Slobodan Praljak i Milivoj Petković, kao članovi "delegacije Hrvatske i Herceg Bosne", sastali s Ratkom Mladićem, generalom VRS-a,³⁵¹ kako bi razgovarali konkretno o podjeli BiH između Srba i Hrvata.³⁵²

120. Jadranko Prlić je djelovao i u domenu ekonomske saradnje između HZ(R) HB i Hrvatske,³⁵³ te je s hrvatskim Uredom za izbjeglice saradivao na organizovanju odlaska

³⁴⁶ P 10264; Klaus Nissen, T(f), str. 20467–20469. Vijeće napominje da su taj sporazum potpisali Hadžo Efendić, kao predstavnik RBiH, i Jadranko Prlić kao predstavnik HVO-a, a u prisustvu Mate Granića, predstavnika Hrvatske, te predstavnika MKCK-a, UNHCR-a i UNPROFOR-a.

³⁴⁷ P 00498, str. 2.

³⁴⁸ P 00498; P 06454; P 06581; P 07570; P 07856.

³⁴⁹ P 00498, str. 26–30; P 06454, str. 30–39; P 06581, str. 20 i 21; P 07570, prijevod ET_0186–8196, str. 55 i 56; P 07856, str. 46 i 47.

³⁵⁰ P 06454, str. 107; P 06581, prijevod ET_0132–3041, str. 18, 19 i 22–30 i prijevod 1D 57–0070, str. 1–13.

³⁵¹ Herbert Okun, T(f), str. 16671.

³⁵² P 11376, str. 1; P 11380, str. 1 i 2. V. takođe "Krajnji cilj udruženog zločinačkog poduhvata za koji se tereti u Optužnici: stvaranje hrvatskog entiteta djelimično u granicama Banovine iz 1939.", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

³⁵³ P 00498, str. 30; P 06454, str. 37–39.

Muslimana koji "žele napustiti prostore HZ HB"³⁵⁴ u Hrvatsku, odnosno u treće zemlje.³⁵⁵

6. Zaključci Vijeća o ovlaštenjima Jadranka Prlića

121. Vijeće na osnovu dokaza zaključuje da je Jadranko Prlić u svojstvu predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB imao ovlaštenje da upravlja radom i aktivnostima HVO-a kao vlade HZ(R) HB, što je podrazumijevalo odjele/ministarstva, komisije i službe, kao što su Ured za izbjeglice i Služba za razmjenu, te budžetske i pravosudne organe, kao i opštinske organe. Ta ovlaštenja sastojala su se u prvom redu u ovlaštenju za donošenje propisa i rješenja o imenovanju o kojima je odluke donosio kolektivni organ HVO-a/Vlade. Njegova uloga u procesu odlučivanja nije se ograničavala na puko potpisivanje dokumenata. On je aktivno učestvovao u donošenju odluka koje su se usvajale kolektivno. Osim toga, on je imao i vojne prerogative, osobito u pogledu vojne strategije i vojne situacije u HZ(R) HB, te mogućnost donošenja odluka koje su izravno uticale na tok vojnih operacija oružanih snaga HZ(R) HB. Imao je ovlaštenja i nad zatočeničkim centrima HZ(R) HB, posebno u pogledu njihovog otvaranja i zatvaranja, kao i u pogledu odobravanja pristupa u zatočeničke centre međunarodnim organizacijama. Najzad, on je odigrao ključnu ulogu u odnosima između HVO-a/Vlade HZ(R) HB i vlasti Republike Hrvatske.

C. Odgovornost Jadranka Prlića po osnovu prvog vida UZP-a

122. Dokazi pokazuju da je Jadranko Prlić imao koordinativnu i rukovodnu ulogu u odnosu na odjele/ministarstva i službe HVO-a/Vlade HZ(R) HB, uključujući i vojni domen. Vijeće će sada razmotriti u kojoj je mjeri Jadranko Prlić, u okviru obavljanja svojih funkcija, činjenjem i nečinjenjem doprinio zajedničkom zločinačkom cilju, osobito što se tiče krivičnih djela koja su počinile oružane snage HVO-a.

123. Vijeće će stoga ispitati predočene dokaze o doprinosu Jadranka Prlića zločinima koje je HVO počinio, redom, u opštini Gornji Vakuf u januaru 1993. (1), u opštinama

³⁵⁴ Navodnici postoje i u originalnom dokumentu.

Prozor i Jablanica u aprilu 1993. (2), njegovu ulogu u kampanji masovnog hapšenja Muslimana počevši od 30. juna 1993. godine (3), njegov doprinos krivičnim djelima počinjenim u opštinama Mostar (4) i Vareš (5), te njegov doprinos politici HVO-a u pogledu raseljavanja stanovništva (6). Zatim će biti razmotren njegov doprinos krivičnim djelima počinjenim u raznim zatočeničkim centrima HVO-a, odnosno na Heliodromu, u Zatočeničkom centru Vojno, u Zatvoru u Dretelju i Zatvoru u Gabeli (7). Najzad, Vijeće će ispitati da li je Jadranko Prlić negirao i prikrivao zločine počinjene nad Muslimanima, da li ih je ohrabrivao, odnosno da li je propustio da preduzima mjere kako bi te zločine spriječio ili kaznio njihove počinioce (8), te će donijeti svoj zaključak o doprinosu Jadranka Prlića UZP-u (9).

124. Budući da nije saglasan s mišljenjem većine članova Vijeća u pogledu postojanja UZP-a,³⁵⁶ sudija Antonetti prilaže suprotno mišljenje po svim činjeničnim i pravnim zaključcima Vijeća u vezi s učestvovanjem Jadranka Prlića u UZP-u. Razmatranje koje slijedi odražava, dakle, stav većine.

1. Opština Gornji Vakuf

125. Dana 15. januara 1993., Jadranko Prlić je potpisao odluku usvojenu toga dana na izvanrednoj sjednici HVO-a, prema kojoj su se, u roku od pet dana, sve jedinice ABiH koje su se nalazile na prostorima provincija 3, 8 i 10, koje su "Ženevskim dogovorima" proglašene hrvatskim, trebale staviti pod komandu Glavnog stožera HVO-a. Za provođenje te odluke bio je zadužen Bruno Stojić, predstojnik Odjela obrane.³⁵⁷ Istog dana, Bruno Stojić je Glavnom stožeru i Upravi Vojne policije izdao zapovijed da izvrše odluku HVO-a koju je potpisao Jadranko Prlić.³⁵⁸ Milivoj Petković, načelnik Glavnog stožera, proslijedio je zapovijed Brune Stojića zapovjednicima operativnih zona HVO-a.³⁵⁹ Dana 16. januara 1993., Miro Andrić, pukovnik iz Glavnog stožera HVO-a,³⁶⁰ opštu

³⁵⁵ P 09679, pod pečatom, str. 1; P 07019.

³⁵⁶ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

³⁵⁷ P 01146; P09545, str. 77 i 78.

³⁵⁸ P 01140; Bruno Pinjuh, T(f), str. 37341–34344.

³⁵⁹ P 01139; P 01156, str. 1.

³⁶⁰ Farhudin Agić, T(f), str. 9285–9288; Svjedok DV, T(f), str. 23037; Slobodan Praljak, T(f), str. 40689 i 40690.

zapovijed Milivoja Petkovića o potčinjavanju od 15. januara 1993.³⁶¹ prenio je predstavnicima ABiH u Gornjem Vakufu, u skladu s odlukom HVO-a usvojenom istog dana, i ponovo je zatražio da se sve snage ABiH stave pod zapovjedništvo snaga HVO-a.³⁶² Vijeće podsjeća na to da je Miro Andrić, prema izjavi Fahrudina Agića, već 14. januara 1993. zatražio da se sve snage ABiH stave pod zapovjedništvo HVO-a opštine Gornji Vakuf.³⁶³ Fahrudin Agić je takođe izjavio da je Miro Andrić to naređenje izdao na osnovu dokumenata koje je potpisao Jadranko Prlić.³⁶⁴ Dana 16. i 17. januara 1993., ABiH je odbacila naređenja Mire Andrića za potčinjavanje.³⁶⁵

126. Dana 18. januara 1993., pukovnik Miro Andrić je snagama HVO-a u Gornjem Vakufu naredio da primijene silu kako bi primorale ABiH da izvrši odredbe sporazuma o prekidu vatre sklopljenog 13. januara 1993., te da – "po višoj zapovijedi" – zauzmu selo Uzričje kako bi se otvorila komunikacija prema Gornjem Vakufu.³⁶⁶ Istog dana, tj. 18. januara 1993., Jadranko Prlić je uputio dopis HVO-u opštine Gornji Vakuf i hrvatskom stanovništvu te opštine, u kojem ih uvjerava u podršku svoje vlade, te da "neće [...] biti

³⁶¹ Valja podsjetiti – general Milivoj Petković, načelnik Glavnog stožera HVO-a, je 15. januara 1993. izdao naređenje za potčinjavanje koje je lancem komandovanja oružanih snaga HVO-a proslijeđeno u tri operativne zone oružanih snaga HVO-a, i njime je svim jedinicama ABiH koje su se nalazile u provincijama 3, 8 i 10 – koje su prema Vance-Owenovom planu proglašene hrvatskim – naređeno da se stave pod zapovjedništvo HVO-a, i to na osnovu zapovijedi Jadranka Prlića i Brune Stojčića: v. s tim u vezi "Događaji koji su uslijedili nakon Vance-Owenovog plana i pokušaji provođenja načela plana na terenu (januar 1993. – avgust 1993.)", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s događajima nakon osnivanja Herceg-Bosne; P 01139; i pominjanje zapovjednika Mostara u P 01163, str. 3 i 4.

³⁶² P 01299, str. 3 i 4; P 01207; P 01162; P 01185, str. 4; P 01236, str. 4 i 5; 3D 01228, str. 1 i 2; P 01163, str. 3 i 4; Nicholas Short, P 09804, predmet *Blaškić*, T(f), str. 22642 i 22653: Vijeće napominje da Nicholas Short pominje Zrinka Tokića, a ne Miru Andrića, kao osobu koja je izdala jedno od dva naređenja za potčinjavanje za Gornji Vakuf. Vijeće smatra da ta informacija ima ograničenu dokaznu vrijednost zbog toga što je to svjedočenje prihvaćeno po pismenom zahtjevu na osnovu pravila 92bis Pravilnika, nije potkrijepljeno i u protivrječnosti je s više svjedočenja i dokumentarnih dokaza koji naređenja HVO-a za potčinjavanje od 14. i 16. januara 1993. pripisuju Miri Andriću.

³⁶³ Fahrudin Agić, T(f), str. 9285–9288; Alistair Rule, P 09803, predmet *Kordić i Čerkez*, T(f), str. 5408 i 5409.

³⁶⁴ Prema izjavi Fahrudina Agića, pukovnik Andrić predočio je dokumente Vlade HZ HB "s potpisom" Jadranka Prlića. Dokumenti su bili poslani putem paket veze i na njima nije potpis Jadranka Prlića nego samo njegovo ime: Fahrudin Agić, T(f), str. 9297 i 9285–9288. Međutim, Vijeću nisu poznati datum i tačan tekst prvog naređenja Jadranka Prlića.

³⁶⁵ P 01236; Alistair Rule, P 09803, predmet *Kordić i Čerkez*, T(f), str. 5409; P 01163, str. 3 i 4; P 01299, str. 4; P 01182, str. 2; P 01207; Nicholas Short, P 09804, predmet *Blaškić*, T(f), str. 22642 i 22653; P 01174, str. 2 i 3; Andrew Williams, T(f), str. 8659; P 01194; P 01160.

³⁶⁶ 4D 00348 / 3D 03065.

prepušteni ekstremnim muslimanskim bojovnicima", i obećaje, u slučaju potrebe, pomoć oružanih snaga HVO-a.³⁶⁷

127. Dana 19. januara 1993., u Mostaru, Jadranko Prlić je učestvovao u pregovorima o sporazumu o prekidu vatre u opštini Gornji Vakuf, u kojima su, uz predstavnike međunarodnih organizacija, učestvovali i Milivoj Petković, te zapovjednik 4. korpusa ABiH Arif Pašalić.³⁶⁸ Tokom tog sastanka, Arif Pašalić je upozorio na pojave "zlostavljanja civilnog stanovništva" Gornjeg Vakufa od strane Vojne policije HVO-a i "specijalnih snaga".³⁶⁹ Jadranko Prlić je izjavio da nema informacije o "zlostavljanju" Muslimana i da će se HVO, u "znak dobre volje", uzdržati od toga da silom provede "odluk[u] s rokom izvršenja do 20. januara 1993."³⁷⁰ Istog dana, 19. januara 1993., Jadranko Prlić je predsjedavao sastankom HVO-a HZ HB na kojem je Bruno Stojić dao analizu "izvršenja" odluke HVO-a od 15. januara 1993. godine. Bruno Stojić je napomenuo da se situacija u Gornjem Vakufu konačno smirila.³⁷¹ Taj dokument jasno pokazuje da je i sam HVO smatrao da postoji veza između ultimatumata od 15. januara 1993. i borbi u Gornjem Vakufu. Vijeće napominje da je Miro Andrić u svom izvještaju za period od 13. do 22. januara 1993. izvijestio da je u Gornjem Vakufu – po "višoj zapovijedi" – primijenio silu.³⁷² Vijeće takođe napominje da je Željko Šiljeg, zapovjednik OZ Sjeverozapadna Hercegovina, u vremenu od 19. do 30. januara 1993. dostavio više izvještaja, konkretno HVO-u HZ HB, o situaciji u Gornjem Vakufu. U svom izvještaju od 19. januara 1993., on precizira da je HVO uspostavio kontrolu nad selima Uzričje i Duša i nad ključnim punktovima u Gornjem Vakufu, te da više objekata u gradu i u pomenutim selima "gore".³⁷³ U izvještaju od 23. januara 1993. upućenom HVO-u HZ HB, Željko Šiljeg navodi da je većina objekata u Donjoj Hrasnici zapaljena ili srušena i da ni u Gornjoj ni u Donjoj Hrasnici više nema "civila".³⁷⁴

³⁶⁷ P01184; P 01197; 4D 00348, str. 3.

³⁶⁸ Ray Lane, T(f), str. 23681–23684, 23687, 23688, 23691, 23696 i 23697; P 01215. V. takođe P 01238.

³⁶⁹ P 01215, str. 3.

³⁷⁰ P 01215, str. 2.

³⁷¹ P 01227, str. 1 i 2.

³⁷² 4D 00348 / 3D 03065.

³⁷³ P 01206, str. 1. V. takođe 4D 00348 / 3D 03065.

³⁷⁴ P 01357, str. 6.

128. Vijeće podsjeća da je, poslije napada HVO-a na Gornji Vakuf 18. januara 1993., muslimanski dio grada doživio teška razaranja i da su snage HVO-a oštetile ili uništile više kuća u selima Duša i Uzričje. Što se tiče faze uspostavljanja kontrole nad tim selima poslije napada od 18. januara 1993., Vijeće je utvrdilo da su vojnici HVO-a palili imovinu u vlasništvu mještana Duše i Uzričja, uključujući i kuće.³⁷⁵ Vijeće takođe podsjeća na to da je HVO poslije napada na Hrasnicu 18. januara 1993. vršio prisilno raseljavanje žena, djece i starijih osoba iz sela, dakle, osoba koje nisu bile pripadnici oružanih snaga, kao i uništavanje imovine u vlasništvu Muslimana, stanovnika tog sela.³⁷⁶

129. Dana 25. januara 1993., jedan predstavnik PMEZ-a sastao se u Mostaru s Jadrankom Prličem kako bi razgovarali o sukobu u Gornjem Vakufu. Jadranko Prlić je rekao da je zapovjedniku HVO-a u Gornjem Vakufu izdao naređenje da se napadi odmah obustave.³⁷⁷ Prema jednom izvještaju PMEZ-a, za 26. januara 1993. predviđalo se djelimično povlačenje snaga HVO-a.³⁷⁸ Vijeće podsjeća na to da je, prema iskazu Nicholasa Shorta,³⁷⁹ do prvog stvarnog prekida borbi u Gornjem Vakufu došlo tek 26. ili 27. januara 1993. godine.³⁸⁰

130. Dana 29. januara 1993., Željko Šiljeg je HVO-u HZ HB dostavio detaljan izvještaj s podacima o broju zapaljenih muslimanskih kuća i količini ukradene imovine u selima Uzričje, Duša i Trnovača, i s imenima sedam muslimanskih "civila" poginulih u

³⁷⁵ V. "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Duša", "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Hrasnica", "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Uzričje", "Paljenje kuća, krađa imovine u vlasništvu Muslimana u selu Ždrimci i paljenje mekteba", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

³⁷⁶ V. "Napad na selo Hrasnica" i "Navodi o kriminalnim događajima nakon napada i uspostavljanja kontrole nad selom Hrasnica", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf. V. takođe "Opština Gornji Vakuf", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 8 (nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločin protiv čovječnosti) i tački 9 Optužnice (protivpravno premještanje civila kao teška povreda Ženevskih konvencija).

³⁷⁷ P 01309, str. 3.

³⁷⁸ P 01309, str. 3.

³⁷⁹ Pripadnik BRITBAT-a koji je u Gornjem Vakufu bio od decembra 1992. do juna 1993. godine: Nicholas Short, P 09804, predmet *Blaškić*, T(f), str. 22640.

³⁸⁰ Nicholas Short, P 09804, predmet *Blaškić*, T(f), str. 24253. V. takođe "Pokušaji prekida vatre nakon napada u opštini Gornji Vakuf", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

granatiranju sela Duša od strane HVO-a.³⁸¹ Vijeće je već utvrdilo da je HVO, 18. januara 1993. ujutro, ispalio više granata na Dušu, konkretno, na kuću Envera Šljive, uslijed čega je poginulo sedam mještana koji su se sklonili u tu kuću.³⁸² Vijeće ocjenjuje da se ovo može odnositi samo na sedam "civila" koji se pominju u izvještaju Željka Šiljega od 28. januara 1993. godine.³⁸³

131. Vijeće ocjenjuje su zauzimanje sela u okolini Gornjeg Vakufa i zločini koji su uslijedili bili dio HVO-ovog plana napada na tu opštinu i njenog zauzimanja. O tome posebno svjedoči činjenica da su se napadi na čijem su se udaru redom našla pomenuta sela odvijali prema istom obrascu i da se u raznim izvještajima zapovjednika Željka Šiljega govori o razaranju i otuđivanju imovine, ali bez pomena o protivpravnom karakteru tih radnji. Vijeće smatra da Jadranko Prlić izravno učestvovao u planiranju napada na Gornji Vakuf, u postavljanju ultimatumu od 15. januara 1993. koji nosi upravo njegov potpis, kao i u njegovom sprovođenju na terenu sve do prekida vatre, i to izdavanjem naređenja o obustavi napada HVO-a 25. januara 1993. godine.

132. Vijeće konstatuje da se u izvještajima Željka Šiljega upućenim HVO-u govori o operacijama u koje je HVO krenuo na osnovu odluke od 15. januara 1993. koju je potpisao Jadranko Prlić. Pored toga, 19. januara 1993. Jadranko Prlić je održao sastanak s predstojnikom Odjela obrane Brunom Stojićem o "izvršenju" odluke HVO-a od 15. januara 1993. godine. Vijeće podsjeća na to da je Bruno Stojić bio jedan od primalaca izvještaja Željka Šiljega o dejstvima HVO-a u Gornjem Vakufu. Na osnovu toga, Vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Jadranko Prlić, budući da je u velikoj mjeri bio umiješan u ultimatum od 15. januara 1993., takođe bio obaviješten o sadržaju pomenutih izvještaja Željka Šiljega.

133. Prema riječima pukovnika Andrića, njemu je "po višoj zapovijedi" bilo naloženo da to područje zauzme silom. Vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Jadranko Prlić bio jedan od izvora "viših zapovijedi".

³⁸¹ P 01351.

³⁸² V. "Napad na selo Duša", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

³⁸³ P 01351, str. 4.

134. Budući da je Jadranko Prlić učestvovao u planiranju napada na Gornji Vakuf, bio informisan o toku dejstava i o počinjenim krivičnim djelima, a nastavio je da obavlja svoje funkcije u HVO-u/Vladi HZ(R) HB, Vijeće ocjenjuje da je Jadranko Prlić imao namjeru da budu počinjena ta krivična djela u Gornjem Vakufu u januaru 1993., odnosno uništavanje stambenih objekata Muslimana, lišavanje života i zatočenje Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga, kao i iseljavanje lokalnog stanovništva van regije od strane HVO-a.

135. Pored toga, što se tiče djela krađe koja je Vijeće kvalifikovalo kao krivična djela iz tačke Optužnice u kojoj se tereti za oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, i tačke koja se odnosi na pljačkanje javne i privatne imovine, a koja ne ulaze u okvir zajedničkog kažnjivog cilja, Vijeće će ispitati moguću odgovornost Jadranka Prlića za ta krivična djela po osnovu trećeg vida UZP-a.

2. Opštine Prozor i Jablanica (Sovići i Doljani)

136. Tužilaštvo tvrdi da je Jadranko Prlić, time što je učestvovao u izdavanju ultimatumu ABiH, u aprilu 1993., istovjetnog ili sličnog onom od 15. januara 1993. i za to dao svoju saglasnost, uzrokovao krivična djela koje su snage HVO-a HZ HB u proljeće 1993. počinile u Prozoru, Sovićima, Doljanima i okolnim područjima i doprinio im.³⁸⁴

137. Prlićeva odbrana tvrdi da u aprilu 1993. nije bio izdat nikakav ultimatum i da je sjednica HVO-a HZ HB održana 3. aprila 1993. bila posvećena isključivo pripremama za primjenu Vance-Owenovog mirovnog plana, što je bio krajnje složen zadatak.³⁸⁵ Napominje se da sukobi i krivična djela počinjena na teritoriji HZ HB nisu proistekli iz tog sastanka³⁸⁶ i tvrdi se da se Jadranko Prlić ne može dovesti ni u kakvu vezu s krivičnim djelima počinjenim u Sovićima i Doljanima, odnosno u Prozoru.³⁸⁷

³⁸⁴ Optužnica, par. 17 (m); Završni podnesak tužilaštva, par. 231–251, a posebno par. 234, 235 i 242–244.

³⁸⁵ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 327 (m).

³⁸⁶ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 327 (m).

³⁸⁷ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 339 i 345.

138. Vijeće podsjeća na to da je HVO HZ HB dana 3. aprila 1993. održao svoju 34. sjednicu, posvećenu konkretno implementaciji Vance-Owenovog plana.³⁸⁸ Jadranko Prlić je predsjedavao tom sjednicom kojoj su prisustvovali i Mate Boban i Bruno Stojić.³⁸⁹ Na toj sjednici je HVO kao rok za provođenje Vance-Owenovog plana odredio 15. april 1993., i to u skladu s tzv. "zajedničkom" izjavom Mate Bobana i Alije Izetbegovića od 2. aprila 1993. godine.³⁹⁰ Odlučeno je da će, ako muslimanske vlasti odbiju da potpišu izjavu o potčinjavanju oružanih snaga ABiH HVO-u u provincijama 3, 8 i 10 i osnivanju zajedničkog zapovjedništva HVO/ABiH u ostalim provincijama najkasnije do 15. aprila 1993., HVO tu odluku provesti jednostrano, što podrazumijeva i primjenu vojnih sredstava.³⁹¹ Ova izjava objavljena je u sredstvima javnog informisanja 4. aprila 1993. godine.³⁹² U više novinskih članaka izjava od 4. aprila 1993. naziva se HVO-ovim "ultimatumom" upućenim ABiH, a kao rok za izvršenje navodi se 15. april 1993.³⁹³ Na pitanje o "ultimatumu" HVO-a koje mu je novinarka Marita Vihervuori postavila 22. aprila 1993., Jadranko Prlić je odgovorio da je Mate Boban 3. aprila 1993. iznio samo "prijedlog", da nije postavljen nikakav ultimatum i da HVO nije odredio nikakav rok do 15. aprila 1993. godine.³⁹⁴

139. Svjedok DZ³⁹⁵ je izjavio da je HVO, pozivajući se na Vance-Owenov plan, htio da uspostavi kontrolu nad zonama 3, 8 i 10, te da je to bio razlog zašto je 15. aprila 1993. uputio ultimatum ABiH u cilju potčinjavanja njenih snaga.³⁹⁶ Svjedok DZ je takođe rekao

³⁸⁸ P 01798, str. 1.

³⁸⁹ P 01798, str. 1.

³⁹⁰ V. "Događaji koji su uslijedili nakon Vance-Owenovog plana i pokušaji provođenja načela plana na terenu (januar 1993. – avgust 1993.)", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s najvažnijim događajima nakon osnivanja HZ HB.

³⁹¹ P 01798, str. 3 i 4; P 09545, str. 82–85. V. takođe "Događaji koji su uslijedili nakon Vance-Owenovog plana i pokušaji provođenja načela plana na terenu (januar 1993. – avgust 1993.)", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s najvažnijim događajima nakon osnivanja HZ HB.

³⁹² P 10675, str. 1; P 01804, str. 1; P 01808.

³⁹³ P 10675, str. 1, 3, 5 i 7; P 01804, str. 1; P 01808; P 02046; 1D 01655, str. 1; P 01808; P 09524, str. 1.

³⁹⁴ P 02046 / 1D 01655, str. 1; P 02094, str. 1.

³⁹⁵ Pripadnik jedne međunarodne organizacije u periodu od 1. aprila 1993. do aprila 1994. godine. V. Svjedok DZ, T(f), str. 26472 i 26473, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 5 i 10; Svjedok DZ, T(f), str. 26469, zatvorena sjednica.

³⁹⁶ Svjedok DZ, T(f), str. 26482 i 26483, zatvorena sjednica; P 01804, str. 1 i 2.

da je čuo kako je više visoko rangiranih ličnosti iz HVO-a, među njima i Jadranko Prlić, izjavilo da su Vance-Owenovim planom te zone dodijeljene Hrvatima.³⁹⁷

140. Na osnovu predočenih dokaza, Vijeće zaključuje da je izjava od 4. aprila 1993. s rokom do 15. aprila 1993. bez sumnje bila HVO-ov ultimatum upućen ABiH da potčini HVO-u svoje snage u zonama koje su smatrane hrvatskim po tumačenju Vance-Owenovog plana od strane HVO HZ HB.

141. Što se tiče opštine Prozor, Vijeće podsjeća da je Željko Šiljeg, zapovjednik OZ Sjeverozapadna Hercegovina, 16. aprila 1993. razradio "plan" napada na više sela, uključujući i selo Parcane, i poslao ga Glavnom stožeru.³⁹⁸ Dana 17. aprila 1993., HVO je napao Parcane i tokom napada palio muslimanske kuće u selu.³⁹⁹ Pored toga, 19. aprila 1993., nakon što je muslimanskim stanovnicima Tošćanice postavio ultimatum u kojem je zatražio da predaju oružje, HVO je napao to selo i tokom napada palio muslimanske kuće.⁴⁰⁰

142. Vijeće podsjeća na to da je, poslije ultimatumu od 15. januara 1993., HVO 18. januara krenuo u sistematski i rasprostranjeni napad u opštini Gornji Vakuf. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, ocjenjuje da je poslije ultimatumu HVO-a od 4. aprila 1993. s rokom do 15. aprila 1993., "plan" napada na više sela u opštini Prozor Željka Šiljega rezultirao izvršenjem tog ultimatumu, istovjetnog onom ranijem ultimatumu HVO-a iz januaru 1993. godine.

143. Što se tiče opštine Jablanica, Vijeće podsjeća na to da je 15. aprila 1993. HVO počeo granatirati Jablanicu.⁴⁰¹ Dana 17. aprila 1993. HVO je krenuo u napad na jablaničku dolinu, u kojoj se nalaze sela Sovići i Doljani.⁴⁰²

³⁹⁷ Svjedok DZ, T(f), str. 26483, zatvorena sjednica.

³⁹⁸ P 01936; P 01909; P 01917; P 01952. V. takođe "Napad na Parcane 17. aprila 1993. i paljenje stambenih objekata", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

³⁹⁹ V. "Napad na Parcane 17. aprila 1993. i paljenje stambenih objekata", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

⁴⁰⁰ "Napad na Tošćanicu 19. aprila 1993., paljenje stambenih objekata i smrt tri mještana", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

⁴⁰¹ Svjedok Y, P 09873, pod pečatom, predmet *Naletilić i Martinović*, T(f), str. 12 i 13; Safet Idrizović, T(f), str. 9669, 9672 i 9673; P 09400, str. 20; Svjedok RR, P 09872, pod pečatom, predmet *Naletilić i*

144. Vijeće podsjeća na to da je nakon uspostavljanja kontrole nad Sovićima i Doljanima, poslije 17. aprila 1993., HVO započeo s hapšenjem ne samo muslimanskih boraca iz tih sela, nego i muslimanskog stanovništva koje se tamo zateklo.⁴⁰³ HVO je zatim – po "zapovijedi viših zapovjednika" – spalio stambene objekte Muslimana, kao i dvije džamije u tim selima.⁴⁰⁴ HVO je, takođe, otuđivao imovinu u vlasništvu Muslimana.⁴⁰⁵

145. Vijeće je takođe zaključilo da je, poslije pregovora s ABiH, Milivoj Petković zapovjedniku 3. bojne "Mijat Tomić" naredio da sve zatočenike iz Sovića i Doljana pusti na slobodu u Jablanicu.⁴⁰⁶ Muslimane iz Sovića i Doljana, žene, djecu i starije osobe⁴⁰⁷ zatočene u Školi u Sovićima i u zaseoku Junuzovići, odnosno oko 450 osoba, vojnici HVO-a su 5. maja 1993. premjestili u Gornji Vakuf, a ne u Jablanicu, kako je dogovoreno s ABiH.⁴⁰⁸ Dana 5. maja 1993. predsjednik HVO-a Gornji Vakuf, Ivan Šarić, uputio je Jadranku Prliću izvještaj s informacijom da je oko 300 Muslimana, iz Doljana i

Martinović, T(f), str. 6443, 6483, 6484 i 6519; P 08951; P 09052; Odluka od 7. septembra 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 27 (Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić* par. 30); P 02627, str. 2 i 3.

⁴⁰² "Tok napada na Soviće i Doljane 17. aprila 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

⁴⁰³ V. "Hapšenje muškaraca, žena, djece i starijih osoba u Sovićima i Doljanima od 17. do 23. aprila 1993." i "Zaključci Vijeća u vezi s navodima o kriminalnim događajima u Školi u Sovićima", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani). V. takođe "Opština Jablanica", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 10 (zatvaranje kao zločin protiv čovječnosti) i tački 11 Optužnice (protivpravno zatvaranje kao teška povreda Ženevskih konvencija).

⁴⁰⁴ V. "Napadi HVO-a na sela Sovići i Doljani i hapšenje muškaraca, žena, djece i starijih osoba, od 17. do 23. aprila 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani). Za uništavanje džamija po naređenju "viših zapovjednika" v. i P 02063.

⁴⁰⁵ V. "Krađa imovine Muslimana u Sovićima i Doljanima od 17. aprila do 4. maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani). V. takođe "Opština Jablanica", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 22 (oduzimanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kao teška povreda Ženevskih konvencija) i tački 23 (pljačkanje javne i privatne imovine kao kršenje zakona i običaja ratovanja).

⁴⁰⁶ V. "Premještanje žena, djece i starijih osoba iz Škole u Sovićima i kuća u zaseoku Junuzovići u pravcu Gornjeg Vakufa oko 5. maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

⁴⁰⁷ V. "Zatočenje u Školi u Sovićima, smrt zatočenika i radovi koje su izvodili zatočenici", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

⁴⁰⁸ V. "Premještanje Muslimana, žena, djece i starijih osoba, iz Škole u Sovićima i kuća u zaseoku Junuzovići 5. maja 1993", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

Sovića, autobusom dovedeno na benzinsku stanicu u Sićaj i da bi trebalo odlučiti o njihovom daljnjem transportu jer ih HVO Gornjeg Vakufa ne može prihvatiti.⁴⁰⁹

146. Vijeće ocjenjuje da su operacije HVO-a u opštinama Prozor i Jablanica slijedile sistematski obrazac djelovanja i da, shodno tome, može biti posrijedi samo unaprijed smišljen plan HVO-a da se ultimatum od 15. aprila 1993. provede silom. Vijeće smatra da je, s obzirom na to da je učestvovao u sastavljanju ultimatumu iz aprila 1993., istovjetnog ultimatumu iz januara 1993., i bio potpuno svjestan činjenice da je HVO poslije ultimatumu od 15. januara 1993. počinio zločine nad muslimanskim stanovništvom u opštini Gornji Vakuf, bilo razloga da Jadranko Prlić zna da će ponovno postavljanje jednakog ultimatumu imati iste posljedice, odnosno, počinjenje krivičnih djela nad muslimanskim stanovništvom od strane HVO-a. Osim toga, on je lično dobio informacije o tome da je HVO izvršio raseljavanje civilnog stanovništva iz Sovića i Doljana i nije učinio ništa kako bi to stanovništvo zaštitio.

147. S obzirom na prethodno razmatranje, Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić, učestvovanjem u izradi ultimatumu koji je HVO sredinom aprila 1993. uputio ABiH, imao namjeru da se događaji iz Gornjeg Vakufa ponove u opštinama Prozor i Jablanica i da je prihvatio činjenje krivičnih djela protiv muslimanskog stanovništva u opštinama Jablanica i Prozor sredinom aprila 1993., odnosno uništavanje imovine u vlasništvu Muslimana, hapšenje i raseljavanje muslimanskog stanovništva.

148. Vijeće nije utvrdilo da je rušenje džamija iz tačke Optužnice kojom se tereti za uništavanje ili hotimično nanošenje štete vjerskim objektima na osnovu rušenja džamija u Sovićima i Doljanima u aprilu 1993. bilo dio zajedničkog zločinačkog cilja. Ta krivična djela Vijeće će zbog toga razmotriti u vezi s odgovornošću Jadranka Prlića po osnovu trećeg vida UZP-a.

⁴⁰⁹ P 02191.

3. Uloga Jadranka Prlića u kampanji masovnog hapšenja Muslimana u više opština u periodu od 30. juna 1993.

149. Tužilaštvo tvrdi da je, 30. juna 1993., upravo Jadranko Prlić – a ne Mate Boban – zajedno s Brunom Stojićem ponovo pozvao HVO na oružje, povjerivši kontrolu nad izvršenjem naređenja civilnoj i vojnoj policiji.⁴¹⁰ Kako tvrdi tužilaštvo, dokazi pokazuju da su oružane snage HVO-a proglas Jadranka Prlića i Brune Stojića od 30. juna 1993. shvatile kao naređenje za mobilizaciju i da se cijeli lanac komandovanja angažovao na izvršenju te mjere. Takođe, Jadranko Prlić i Bruno Stojić u tom proglasu izrijekom pominju teritorijalna prava Hrvata, ističući da će Mostar ostati "hrvatski grad", i podjaruju međunacionalnu mržnju.⁴¹¹

150. Prlićeva odbrana tvrdi da je izjava od 30. juna 1993. bila samo izjava, a ne naređenje ili odluka,⁴¹² da je njena svrha bila da se javnost informiše o događajima od 30. juna 1993.,⁴¹³ da Jadranko Prlić nije davao nikakve izjave ni komentare u kojima bi se satanizovao "agresor"⁴¹⁴ i da ta izjava ne poziva na zločine protiv Muslimana.⁴¹⁵ Ako su mobilisane osobe zaista počinile neka krivična djela – za što nema nikakvih dokaza – ta djela ne mogu se pripisati Jadranku Prliću.⁴¹⁶

151. Dokazi pokazuju da je, poslije izdavanja zajedničkog proglasa Jadranka Prlića i Brune Stojića od 30. juna 1993. kojim se bosanski Hrvati pozivaju na odbranu od muslimanske agresije poslije napada ABiH na položaje HVO-a, primjena te odluke pala u zadatak Bruni Stojiću kao predstojniku Odjela obrane. On je izdao naređenje za mobilizaciju svim vojnim obveznicima hrvatske nacionalnosti i u HZ HB uveo policijski sat.⁴¹⁷ Istog dana, Željko Šiljeg, zapovjednik OZ Sjeverozapadna Hercegovina, na osnovu zajedničkog proglasa Jadranka Prlića i Brune Stojića zatražio je od Milivoja Petkovića i

⁴¹⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 413.

⁴¹¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 433.

⁴¹² Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 327 (s).

⁴¹³ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 229.

⁴¹⁴ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 230.

⁴¹⁵ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 343, 345 i 347 (b).

⁴¹⁶ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 347 (b).

⁴¹⁷ P 03038.

Brune Stojića "upute za rad".⁴¹⁸ On je takođe proslijedio "zapovijed [...] upućenu od Odjela obrane HZ HB i od HVO HZ HB konkretno "Brigadi "Rama" i 2. bojni Vojne policije."⁴¹⁹

152. Dana 1. jula 1993., "sukladno zapovijedi [...] B[rune] Stojića i [...] J[adranka] Prlića", Radoslav Lavrić je, u ime Valentina Ćorića, svim odjelima i odsjecima Uprave Vojne policije i svim bojnama Vojne policije uputio naređenje u kojem se, pored ostalog, nalaže da se moraju "privesti [...] svi vojni obveznici" koji nisu regulisali svoj vojni status.⁴²⁰

153. Dana 6. jula 1993., na jednom sastanku s predstavnicima međunarodne zajednice, Jadranko Prlić je Svjedokinji BA rekao da je 6.000 Muslimana uhapšeno i zatočeno, zbog toga što se radi o vojno sposobnim muškarcima, te da je to reakcija HVO-a poslije napada ABiH.⁴²¹ Pored toga, rekao je da je HVO održao sastanak i donio odluku da se ti zatočenici oslobode jer HVO nema mogućnosti da ih zbrine.⁴²² Kako je Vijeće već konstatovalo, to puštanje na slobodu svelo se na prisilno raseljavanje tih ljudi van teritorije BiH.⁴²³

154. Vijeće smatra da je, iako u njoj nema nikakvog poziva na masovno hapšenje Muslimana, izjava Jadranka Prlića i Brune Stojića od 30. juna 1993. ipak bila poziv na oružje protiv Muslimana upućen svim Hrvatima. Osim toga, hronologija događaja koji su uslijedili poslije te izjave potvrđuje da se radi o provođenju unaprijed smišljenog plana. Naime, Vijeće konstatuje da je u momentu zajedničke izjave od 30. juna 1993. stavljen u pogon lanac komandovanja kako bi se u ljeto 1993. godine vršila hapšenja Muslimana – kako Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga, tako i Muslimana

⁴¹⁸ P 03026.

⁴¹⁹ P 03039.

⁴²⁰ P 03077.

⁴²¹ Svjedokinja BA, T(f), str. 7221, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 45 i 71.

⁴²² Svjedokinja BA, T(f), str. 7225, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 71.

⁴²³ V. "Puštanje na slobodu Muslimana zatočenih na Heliodromu sredinom jula 1993. pod uslovom da oni i njihove porodice odu iz BiH", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar. V. i "Odlazak zatočenika s Heliodroma u Hrvatsku od približno 17. jula 1993. do novembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

pripadnika HVO-a i vojnika ABiH – u opštinama Mostar, Stolac, Čapljina i Prozor.⁴²⁴ Izjave Milivoja Petkovića pred Vijećem, u kojima je rekao da su u HZ(R) HB civilni organi HVO-a kontrolisali vojne organe,⁴²⁵ tako dobijaju potpuni smisao. Vojni organi nisu mogli krenuti s hapšenjem bez odobrenja civilne vlasti, odnosno Jadranka Prlića, njenog predsjednika. Upravo je tako zajedničku izjavu od 30. juna 1993., baš kao i ultimatum iz januara i aprila 1993. koje je izdao Jadranko Prlić u ime HVO-a, shvatila vojna komandna struktura. Pored toga, Jadranko Prlić je 6. jula 1993. prihvatio masovna hapšenja muškaraca Muslimana, uključujući i one koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.

155. Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji Vijeće može izvesti taj da je, s obzirom na to da su poslije zajedničkog proglašenja od 30. juna 1993. uslijedila i dejstva oružanih snaga HVO-a i da su se ona odvijala prema unaprijed smišljenom planu, Jadranko Prlić znao za taj plan i da je posjedovao namjeru da se izvrše masovna neselektivna hapšenja i zatočenja muškaraca Muslimana.

4. Opština Mostar

156. Vijeće će sada razmotriti dokaze u vezi s doprinosom Jadranka Prlića krivičnim djelima počinjenim u Mostaru osvrćući se na njegovu eventualnu ulogu u politici "kroatizacije" Muslimana u Mostaru od strane HVO-a te opštine (a), njegovu ulogu u akcijama deložacije u maju 1993. i premještanju muslimanskog stanovništva Mostara u periodu od sredine maja 1993. do februara 1994. (b), kao i u krivičnim djelima povezanim s opsadom istočnog Mostara (c).

⁴²⁴ V. "Hapšenje i zatočenje muškaraca Muslimana nakon napada od 30. juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar; "Hapšenje i zatvaranje vojno sposobnih muškaraca Muslimana u opštini Stolac u julu 1993." i "Hapšenje žena, djece i starijih osoba, raseljavanje stanovništva, krađa imovine i oštećivanje imovine u opštini Stolac u julu i avgustu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Stolac. V. takođe "Hapšenje i zatvaranje muškaraca Muslimana u opštini Čapljina u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina; "Hapšenje muškaraca Muslimana u opštini Prozor od proljeća do kraja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

⁴²⁵ Milivoj Petković, T(f), str. 50342.

a) Pitanje uloge Jadranka Prlića u politici "kroatizacije" Muslimana u Mostaru

157. Tužilaštvo tvrdi da je Jadranko Prlić podsticao, omogućio i podržavao nastojanja koja su imala za cilj "kroatizaciju" bosanskih Muslimana i drugog nehrvatskog stanovništva na područjima za koja se tvrdilo da su dio Herceg-Bosne, i to usvajanjem i potpisivanjem odluka, uredbi i direktiva.⁴²⁶ Prlićeva odbrana tvrdi da koncept "kroatizacije" koji navodi tužilaštvo nema nikakve osnove.⁴²⁷

158. Vijeće konstatuje da je Jadranko Prlić potpisao razne uredbe i odluke koje su išle za uspostavljanjem hrvatstva na teritoriji HZ(R) HB, a koje su se, na primjer, odnosile na upotrebu hrvatskog jezika u nastavi u školama i na mostarskom univerzitetu,⁴²⁸ na korištenje hrvatskog dinara kao zvanične valute u HZ HB,⁴²⁹ kao i na i grb i zastavu HZ HB.⁴³⁰ Vijeće podsjeća na to da se ovlaštenja Jadranka Prlića u oblasti donošenja propisa nisu ograničavala na pravo potpisa, budući da je on vodio rasprave o usvajanju tih zakonskih tekstova, organizovao glasanje i, po potrebi, predlagao da se tekstovi prerade.⁴³¹ Dakle, iz činjenica proizlazi da Jadranko Prlić nijednom nije zatražio nikakve izmjene tih tekstova kako bi se uzeli u obzir interesi muslimanskog stanovništva. Međutim, dokazi ne daju osnovu da se potvrdi da je Jadranko Prlić svoja ovlaštenja u pogledu donošenja propisa primjenjivao ili propuštao da primijeni kako bi radio u korist diskriminatorne politike prema Muslimanima koju su opštinski organi HVO-a Mostara uveli u cilju poticanja Muslimana da odu iz opštine.

159. Vijeće je utvrdilo da je, u periodu od maja 1992. do maja 1993., HVO opštine Mostar, uz pomoć HVO-a HZ HB, preuzeo kontrolu nad opštinom Mostar i uspostavio politiku čiji cilj je bio različit tretman Hrvata i Muslimana, te stavljanje potonjih u nepovoljan položaj u opštini.⁴³² Vijeće je konkretno konstatovalo da je opštinski HVO

⁴²⁶ Optužnica, par. 17.1 (f).

⁴²⁷ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 326 (e), 327 (f) i 335.

⁴²⁸ 1D 00200; 1D 00199; P 00714; P 09545, par. 203; P 00672; P 00715, str. 35.

⁴²⁹ P 00447; P 00772; P 09545, par. 203.

⁴³⁰ P 00772.

⁴³¹ V. "Ovlaštenja Jadranka Prlića za donošenje odluka unutar HVO-a/Vlade HZ(R) HB", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a; P 00672; P 00715.

⁴³² V. "Uspostavljanje političke kontrole HVO-a nad opštinom i njeno "kroatiziranje", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

počeo da uvodi sistem pravnih odredbi u vezi sa prihvatom "izbjeglica i prognanika" i u vezi s dostupnošću humanitarne pomoći, konkretno odlukom od 15. aprila 1993., izmijenjenom i dopunjenom 29. aprila 1993. godine; da su te pravne odredbe, iako se nisu odnosile konkretno na njih, Muslimane stavile u veoma nepovoljan položaj u smislu smještaja i davanja pristupa humanitarnoj pomoći, zbog čega su Muslimani bili primorani da odu iz Mostara.⁴³³

160. Vijeće konstatuje da je jedna međunarodna organizacija uputila dva dopisa vlastima HZ HB, tačnije, Uredu za izbjeglice, čiji je predstojnik bio Darinko Tadić, i jedan Mati Bobanu, kako bi izrazila svoje negodovanje zbog propisa koje je HVO usvojio u aprilu 1993., a zbog kojih su se Muslimani našli u situaciji da su bili izbačeni na ulicu i primorani da odu iz Mostara.⁴³⁴ Međutim, nijedan dokaz ne pokazuje da je Jadranko Prlić bio upoznat s tom diskriminatornom politikom opštinskog HVO-a. Bez obzira na njegove veze sa HVO-om opštine Mostar, ništa ne ukazuje na to da je Jadranko Prlić imao bilo kakvu ulogu u donošenju tih diskriminatornih propisa koje su donijeli opštinski organi HVO-a Mostar, niti da je za njih znao.⁴³⁵ Shodno tome, Vijeće Jadranka Prlića ne može smatrati odgovornim za to što nije intervenisao kako bi se ta odluka poništila ili što HVO-u opštine Mostar nije izdao instrukcije da je izmijeni.

b) Uloga Jadranka Prlića u akcijama hapšenja u maju 1993. i deložacija muslimanskog stanovništva Mostara od sredine maja 1993. do februara 1994.

i. Akcije 9. maja 1993. i narednih dana

161. Vijeće podsjeća na to da je u danima poslije napada izvedenog 9. maja 1993. HVO započeo kampanju u cilju istjerivanja Muslimana iz zapadnog Mostara iz njihovih stanova, njihovog okupljanja na više mjesta u gradu i zatim, njihovog zatočenja, konkretno na Heliodromu.⁴³⁶ U okviru te kampanje hapšenja, pripadnici HVO-a su

⁴³³ V. "Uspostavljanje političke kontrole HVO-a nad opštinom i njeno "kroatiziranje", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁴³⁴ Svjedok BB, T(f), str. 17147 i 17148, zatvorena sjednica; P 09708, pod pečatom, str. 2

⁴³⁵ Neven Tomić, T(f), str. 34090–34095; IC 00877.

⁴³⁶ V. "Djela nasilja i krađe nad uhapšenim, deložiranim, zatočenim i raseljenim Muslimanima u maju 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

surovo postupali s Muslimanima.⁴³⁷ Te akcije, koje je HVO izvodio u talasima i na koordinisan i organizovan način, bile su dio kampanje koja je rezultirala zatočenjem na Heliodromu između 1.500 i 2.500 Muslimana iz zapadnog Mostara.⁴³⁸ Vijeće smatra da ponavljanje i razmjeri nasilja počinjenog nad Muslimanima tokom te kampanje ukazuju na to da su te operacije bile dio unaprijed smišljenog plana i da se ni u kom slučaju nije radilo o djelovanju nekolicine nedisciplinovanih pojedinaca.

162. Tužilaštvo tvrdi da je Jadranko Prlić znao za akcije započete 9. maja 1993. jer su u njima učestvovali razni organi njegove vlade i o njima su izvijestila sredstva informisanja širom svijeta.⁴³⁹ Taj svoj navod tužilaštvo potkrepljuje jednim izvještajem UN-a od 19. maja 1993. godine.⁴⁴⁰ Prlićeva odbrana tvrdi da ništa ne dokazuje da je postojala veza između između Jadranka Prlića odnosno HVO-a HZ HB i događaja od 9. maja 1993. i poslije tog datuma.⁴⁴¹

163. Vijeće konstatuje da tužilaštvo svoj navod potkrepljuje izvještajem UN-a od 19. maja 1993. godine.⁴⁴² Po mišljenju Vijeća, ništa u tom izvještaju ne ukazuje konkretno na to da je Jadranko Prlić znao za pripreme ili izvođenje akcija od 9. maja 1993. godine.

164. Vijeće podsjeća na to da je već konstatovalo da je HVO, konkretno jedinica "Juka Prazina", nakon osvajanja Vranice 10. maja 1993., uz primjenu nasilja vršio hapšenja i zatočenja Muslimana iz zapadnog Mostara, kako običnih građana tako i pripadnika ABiH.⁴⁴³ Vijeće podsjeća na to da je jedinicu "Juka Prazina" osnovao Bruno Stojić i njenim zapovjednikom imenovao Juzufa Prazinu zvanog Juka, 16. februara 1993. godine.⁴⁴⁴ Svjedokinja BA, pripadnica jedne međunarodne organizacije koja je bila u

⁴³⁷ V. "Djela nasilja i krađe nad uhapšenim, deložiranim, zatočenim i raseljenim Muslimanima u maju 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁴³⁸ V. "Dolazak zatočenika nakon talasa hapšenja Muslimana 9. i 10. maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁴³⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 447.

⁴⁴⁰ P 02458, par. 31–35.

⁴⁴¹ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 342.

⁴⁴² P 02458, par. 31–35.

⁴⁴³ V. "Pad Vranice 10. maja 1993.", "Duhanski institut" i "Mašinski fakultet", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁴⁴⁴ P 01498.

Mostaru od 14. maja do 20. jula 1993. godine,⁴⁴⁵ je oko 14. maja 1993. obavijestila Jadranka Prlića da je čula da je Juka Prazina kriminalac i da noću vrši nasilje nad Muslimanima u zapadnom Mostaru. Jadranko Prlić je odgovorio da je obaviješten o njegovoj nasilnosti, ali da smatra da Juka Prazina može biti koristan za određene svrhe i da je pod zaštitom HVO-a.⁴⁴⁶ Vijeće zaključuje da Jadranko Prlić znao da je Juka Prazina opasna osoba. Međutim, na osnovu dokaza ne može se zaključiti da je on znao da ovaj učestvuje u akcijama deložacije Muslimana. Dakle, Vijeće ne može zaključiti da je bilo razloga da Jadranko Prlić zna da Juka Prazina tokom tih akcija čini nasilje nad Muslimanima.

165. Međutim, Vijeće napominje da se na 38. sjednici HVO-a održanoj 17. maja 1993., kojoj su prisustvovali Jadranko Prlić i Bruno Stojić, raspravljalo o situaciji u Mostaru. HVO je izrazio podršku "izmještanju civila" na Heliostrom, precizirajući da su žene, djeca i starije osobe pušteni.⁴⁴⁷ Vijeće smatra da je Jadranko Prlić, svojim učestvovanjem na tom sastanku i neizražavanjem bilo kakvog prigovora, te istovremeno nastavljajući da vrši svoje dužnosti na čelu HVO-a, prihvatio hapšenja muškaraca Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga u Mostaru, izvršena oko 9. maja 1993. godine.

- ii. Znanje Jadranka Prlića o deložacijama Muslimana u Mostaru od sredine maja 1993. do februara 1994.

166. Vijeće podsjeća na svoje zaključke o tome da je HVO, u periodu od sredine maja 1993. do februara 1994. godine, u okviru akcija deložiranja prisiljavao Muslimane iz zapadnog Mostara da napuste svoje domove, lišavao ih slobode i nad njima činio nasilje, uglavnom u cilju da oni odu u istočni Mostar, a u nekim prilikama, na primjer u septembru 1993., i u treće zemlje.⁴⁴⁸ Vijeće ocjenjuje da ponavljanje i razmjeri nasilja počinjenog nad Muslimanima tokom te kampanje ukazuju na to da je ono bilo dio

⁴⁴⁵ Svjedokinja BA, T(f), str. 7153, zatvorena sjednica; P09712, pod pečatom, par. 3.

⁴⁴⁶ Svjedokinja BA, T(f), str. 7193–7194 i 7210–7212, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 34.

⁴⁴⁷ ID 01666.

⁴⁴⁸ V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom maja 1993."; "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993."; "Navodi o zločinima koje je HVO počinio nakon napada od 30. juna 1993."; "Navodi o zločinima počinjenim u zapadnom Mostaru u julu i avgustu 1993."; "Navodi o zločinima počinjenim u periodu od septembra 1993. do aprila 1994.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

unaprijed smišljenog plana i da se ni u kom slučaju nije radilo o djelovanju nekolicine nedisciplinovanih pojedinaca.

167. Predstavnici međunarodne zajednice su u junu 1993. Valentina Ćorića, Berislava Pušića, Brunu Stojića i Jadranka Prlića upozorili na protjerivanje Muslimana iz zapadnog Mostara u istočni Mostar. Sva četvorica odgovorila su jednako, odnosno da to čine kriminalci nad kojima HVO nema kontrolu.⁴⁴⁹ Konkretno, u periodu od 17. juna do 19. ili 20. jula 1993., Svjedokinja BA i još neki pripadnici međunarodnih organizacija informisali su Jadranka Prlića o tome da se "iseljavanja" Muslimana u Mostaru vrše na sistematski način, ulicu po ulicu, i sa sve više nasilja.⁴⁵⁰ Jadranko Prlić im je dao garancije da će ljudska prava biti poštovana.⁴⁵¹

168. Dana 19. ili 20. jula 1993., na radnoj večeri s predstavnicima međunarodne zajednice, među kojima je bila i Svjedokinja BA, i rukovodiocima HVO-a, Jadranko Prlić je izjavio da ne podržava "događaje u Mostaru" i da će, "ako ne prestanu, on otići iz HVO-a HZ HB".⁴⁵² Prema onome što je izjavila Svjedokinja BA, iako Jadranko Prlić nije izriječno upotrijebio izraz "etničko čišćenje", s obzirom na kontekst razgovora njegove riječi mogle su se odnositi samo na etničko čišćenje koje je tada bilo u toku u mostarskoj regiji.⁴⁵³ Vijeće na osnovu prethodnog razmatranja zaključuje da je Jadranko Prlić barem od juna 1993. znao da snage HVO-a iseljavaju muslimansko stanovništvo zapadnog Mostara u istočni Mostar. Uprkos tome, raseljavanje muslimanskog stanovništva nije prestalo, a Jadranko Prlić nastavio je da vrši svoje dužnosti u HVO-u/Vladi HR HB.

169. Pored toga, Vijeće napominje da je, 6. jula 1993., Jadranko Prlić u svojstvu predsjednika HVO-a HZ HB potpisao jednu uredbu koja se odnosila na korištenje stanova koje su njihovi stanari napustili, stanova iz kojih "je obavljeno neprijateljsko

⁴⁴⁹ Antoon van der Grinten, T(f), str. 21046 i 21048; P 02806, pod pečatom, str. 2; Svjedokinja BA, T(f), str. 7201, 7202, 7206 i 7207, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 66; P 10367, pod pečatom, par. 60; P 02652, str. 2; P 03804, pod pečatom, par. 6.

⁴⁵⁰ Svjedokinja BA, T(f), str. 7163, 7164, 7201, 7202, 7232, 7344 i 7345, T(e), str. 7346, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 66, 73 i 75.

⁴⁵¹ Svjedokinja BA, T(f), str. 7206 i 7207, zatvorena sjednica; P 03804, pod pečatom par. 6.

⁴⁵² Svjedokinja BA, T(f), str. 7163 i 7164, 7344 i 7345, T(e), str. 7346, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 1 i 75.

⁴⁵³ Svjedokinja BA, T(f), str. 7163 i 7164, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 10.

djelovanje", stanova na koje nije stečeno "stanarsko pravo", te stanova za koje "nije zaključen ugovor o najmu". Prema toj uredbi, vlasnici koji su stanove napustili poslije 30. aprila 1992., s izuzetkom onih koje je HZ HB lišila slobode, morali su se stanova privremeno odreći da bi se oni mogli dodijeliti na primjer pripadnicima HVO-a. Pored toga, vlasnicima stanova ostavljen je rok od samo sedam dana po objavi prestanka neposredne ratne opasnosti da se u njih vrate. U protivnom bi izgubili stanarsko pravo, a stanovi bi bili proglašeni definitivno napuštenim.⁴⁵⁴

170. Vijeće podsjeća na to da su se, u okviru akcija deložiranja Muslimana u zapadnom Mostaru, stanovi istjeranih Muslimana dodjeljivali vojnicima HVO-a, pripadnicima Vojne policije, a ponekad i hrvatskim porodicama.⁴⁵⁵ Vijeće smatra da je Jadranko Prlić, potpisavši uredbu od 6. jula 1993., ovjerio praksu HVO-a HZ HB, koja se sastojala u prisvajanju stanova deložiranih Muslimana iz zapadnog Mostara, a za koju je on znao od juna 1993. godine. Dakle, Jadranko Prlić je doprinio procesu protjerivanja Muslimana iz Mostara jer je za Muslimane, nakon što su im stanovi oduzeti, povratak u Mostar postao neostvariv.

171. S obzirom na prethodno razmatranje, Vijeće ima osnovu za zaključak van razumne sumnje da je Jadranko Prlić više puta upozoravan na nasilne deložacije Muslimana u zapadnom Mostaru, i to barem od juna 1993. godine. Uprkos protestima koje su predstavnici međunarodne zajednice ulagali najodgovornijim osobama u HVO-u, pa tako i Jadranku Prliću, deložiranje Muslimana iz zapadnog Mostara nastavilo se do februara 1994. godine. S obzirom na položaj vlasti na kojem se kao predsjednik HVO-a/Vlade HZ(R) HB nalazio, Vijeće ocjenjuje da je Jadranko Prlić imao mogućnost da interveniše kod oružanih snaga HVO-a i promijeni tok događaja. Vijeće smatra da jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Jadranko Prlić, time što nije intervenisao nego je odobravao oduzimanje stanova mostarskim Muslimanima, što je ostao na vlasti

⁴⁵⁴ P 03089, članovi 1, 7, 10 i 12.

⁴⁵⁵ V. "Djela nasilja i krađe nad uhapšenim, deložiranim, zatočenim i raseljenim Muslimanima u maju 1993.", "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", "Deložiranje i raseljavanje Muslimana u istočni Mostar ili u treće zemlje od sredine jula do avgusta 1993." i "Silovanje, seksualno zlostavljanje, krađa, prijetnje i zastrašivanje Muslimana tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru u julu i avgustu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

iako je imao sva saznanja o tome da se nad Muslimanima iz zapadnog Mostara čine krivična djela, doprinio atmosferi nasilja u Mostaru i prihvatio činjenje djela nasilja koja su pratila kampanje deložacija, odnosno, zlostavljanje i prisilno raseljavanje, djela koja su bila integralni dio unaprijed smišljenog plana.

c) Uloga Jadranka Prlića u opsadi istočnog Mostara

i. Prihvatanje kampanje granatiranja i drugog vatrenog djelovanja HVO-a po istočnom Mostaru

172. Kako navodi tužilaštvo, Jadranko Prlić je svakako znao za uništavanje džamija i imovine u vlasništvu deložiranih Muslimana,⁴⁵⁶ ali nije preduzeo ništa da bi spriječio počinjenje tih krivičnih djela ili kaznio počinioce.⁴⁵⁷ Prlićeva odbrana tvrdi da nema dokaza koji bi potvrđivali da je Jadranko Prlić direktno ili indirektno učestvovao u aktivnostima povezanim s uništavanjem kulturnih, vjerskih ili privatnih dobara. Uništavanje imovine od strane pojedinaca, bilo civila bilo pripadnika neke vojne jedinice, nije se odvijalo pod rukovodstvom, kontrolom ili vlasti Jadranka Prlića odnosno HVO-a HZ(R) HB.⁴⁵⁸

173. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je istočni Mostar, mala i gusto naseljena stambena zona, bio na udaru intenzivnog i neprekidnog granatiranja i drugog vatrenog djelovanja HVO-a, uključujući i snajpersko djelovanje, od juna 1993. pa sve do marta 1994. godine. Uslijed tog dugotrajnog napada mnogobrojni stanovnici istočnog Mostara živjeli su u strahu, a neki od njih su poginuli ili su bili ranjeni,⁴⁵⁹ HVO je teško oštetiio ili

⁴⁵⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 489.

⁴⁵⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 490.

⁴⁵⁸ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 347 (c).

⁴⁵⁹ V. "Granatiranje i artiljerijsko djelovanje po istočnom Mostaru", "Pokušaj vlasti HVO-a da minimaliziraju ili da zataškaju svoju odgovornost za uništenje Starog mosta" i "Otvaranje vatre na pripadnike međunarodnih organizacija", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

uništio deset džamija u istočnom Mostaru,⁴⁶⁰ a vlasti HVO-a su minimalizirale ili prikrivale svoju odgovornost za rušenje Starog mosta.⁴⁶¹

174. Vijeće podsjeća na to da je Jadranko Prlić stalno dobijao informacije o vojnoj situaciji, ne samo od HVO-a nego i od pripadnika međunarodnih organizacija.⁴⁶² Naime, po prirodi funkcija koje je obavljao, on je bio obaviješten o kampanji granatiranja i drugog vatrenog djelovanja koja je bila u punom jeku u istočnom Mostaru.⁴⁶³ Svjedok DZ, pripadnik jedne međunarodne organizacije,⁴⁶⁴ izjavio je da se tokom svog boravka u Mostaru u periodu od maja 1993. do aprila 1994. više puta sastao s Jadrankom Prlićem, Brunom Stojićem i Milivojem Petkovićem i da su oni znali za granatiranje i snajpersko djelovanje usmjereno protiv istočnog Mostara, tačnije, protiv protiv civila i pripadnika međunarodnih organizacija.⁴⁶⁵ Svjedok DZ je posebno istaknuo reakciju Jadranka Prlića, koji se "smiješio" na njegove riječi i jasno dao do znanja da smatra da su "pravila igre takva", da je normalno da u ratnoj zoni ima granatiranja i drugog vatrenog djelovanja i da se na terenu događaju takve stvari – da je sve to "samo dio rutine HVO-a".⁴⁶⁶

175. Što se tiče rušenja Starog mosta, Vijeće napominje da je Jadranko Prlić, u okviru saslušanja u svojstvu osumnjičenika 2001. izjavio, da "nijedan [civilni ili] vojni cilj" ne može opravdati rušenje Starog mosta.⁴⁶⁷ Vijeće podsjeća na to da je iz tenka HVO-a 8. novembra 1993. namjerno otvorena vatra na dio starog grada u Mostaru u kojem se nalazi Stari most.⁴⁶⁸ Oružane snage HVO-a imale su vojni interes da se taj objekt uništi, ali, nestankom Starog mosta stanovnici muslimanske enklave na desnoj obali Neretve bili su

⁴⁶⁰ V. "Zaključci Vijeća o postojanju opsade istočnog Mostara", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁴⁶¹ V. "Pokušaj vlasti HVO-a da minimaliziraju ili da zataškaju svoju odgovornost za uništenje Starog mosta", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁴⁶² V. "Ovlaštenja Jadranka Prlića u vojnom domenu", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

⁴⁶³ Za više detalja v.: Antoon van der Grinten, T(f), str. 21092, 21093 i 21096; P 03900, pod pečatom; P 10367, pod pečatom, par. 21; Svjedok DZ, T(f), str. 26469, zatvorena sjednica.

⁴⁶⁴ Svjedok DZ, T(f), str. 26472 i 26473, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 5 i 10.

⁴⁶⁵ Svjedok DZ, T(f), str. 26484, 26485, 26489 i 26490, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 20 i 21

⁴⁶⁶ Svjedok DZ, T(f), str. 26484, 26485, 26489 i 26490, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 21.

⁴⁶⁷ P 09078, str. 75.

⁴⁶⁸ V. "Napad tenka HVO-a na Stari most 8. novembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

osuđeni na gotovo potpunu izolaciju. Vijeće je stoga zaključilo da je Stari most za HVO zaista bio vojni cilj, ali da su posljedice njegovog uništenja za muslimansko civilno stanovništvo Mostara bile neraszjerne konkretnoj i direktnoj vojnoj koristi ostvarenoj rušenjem Starog mosta.⁴⁶⁹ Pored toga, Vijeće podsjeća na svoju konstataciju da je Jadranko Prlić 10. novembra 1993. učestvovao u razgovorima s Franjom Tuđmanom čija tema nije bilo pitanje odgovornosti za rušenje Starog mosta, nego koji bi se razlozi mogli navesti kako bi se spriječilo da međunarodno javno mnijenje tu odgovornost ne pripiše oružanim snagama HVO-a.⁴⁷⁰ Vijeće zaključuje da je prikriivanjem odgovornosti HVO-a za rušenje Starog mosta Jadranko Prlić zapravo prihvatio rušenje Starog mosta.

176. Dakle, Vijeće smatra da je Jadranko Prlić znao za krivična djela HVO-a povezana s kampanjom granatiranja i drugog vatrenog djelovanja po istočnom Mostaru – tj. da je znao za ubijanje i uništavanje imovine uključujući džamije i Stari most – i da je, time što ih je minimalizirao ili pokušavao da ih negira, ta djela prihvatio i omogućio. Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić na taj način podržavao kampanju granatiranja i drugog vatrenog djelovanja HVO-a po istočnom Mostara, kao i njene posljedice po stanovništvo istočnog Mostara.

- ii. Uloga Jadranka Prlića u vezi sa životnim uslovima stanovništva u istočnom Mostaru i blokiranjem humanitarne pomoći

177. Tužilaštvo navodi da je Jadranko Prlić znao da stanovnici istočnog Mostara žive u stanju "prave humanitarne katastrofe" i da je on odigrao važnu ulogu u manipulisanju humanitarnom pomoći radi ostvarivanja ciljeva UZP-a.⁴⁷¹

178. Prlićeva odbrana tvrdi da je svaki humanitarni konvoj koji je putovao preko teritorije HZ(R) HB na kraju stizao na svoje odredište i da su Jadranko Prlić i HVO HZ

⁴⁶⁹ V. "Opšti zaključci Vijeća o uništenju Starog mosta", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar, i "Opština Mostar", u pravnim zaključcima Vijeća u vezi s tačkom 20 (bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kao kršenje zakona i običaja ratovanja).

⁴⁷⁰ V. "Pokušaj vlasti HVO-a da minimaliziraju ili da zataškaju svoju odgovornost za uništenje Starog mosta", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁴⁷¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 493–498.

HB / Vlada HR HB činili sve što su mogli kako bi olakšali transport i podjelu humanitarne pomoći.⁴⁷²

179. Vijeće podsjeća na to da je, u periodu od juna 1993. do aprila 1994., muslimansko stanovništvo u istočnom Mostaru i okolini živjelo u krajnje teškim uslovima.⁴⁷³ Od juna 1993. do aprila 1994., stanovnici istočnog Mostara, izloženi neprekidnom granatiranju i drugom vatrenom djelovanju HVO-a, nisu imali dovoljno hrane, vode i električne energije, niti im je bila dostupna primjerena medicinska pomoć.⁴⁷⁴ Konkretno, Vijeće je zaključilo da je HVO u junu 1993. onemogućio popravku vodovoda za istočni Mostar koju je predložilo preduzeće THW. Svjedoci BA i BC izjavili su da je, suprotno deklarativnoj spremnosti Jadranka Prlića da se ne postavljaju prepreke za popravak vodovoda, odnosno, da se omogući da se izvedu radovi na popravku, HVO stalno postavljao "birokratske prepreke" kako bi spriječio da preduzeće THW popravi vodovod za istočni Mostar.⁴⁷⁵ Vijeće je ipak konstatovalo da su, u periodu od jula do novembra 1993., HVO, a posebno Ured za obnovu HVO-a opštine Mostar, koji je bio u kontaktu s Jadrankom Prlićem, pokušali da organizuju popravak vodovoda.⁴⁷⁶

180. Vijeće je utvrdilo da je s obzirom na to da je Jadranko Prlić u junu 1993. pripadnike međunarodnih organizacija uvjeravao da je izdao odobrenje da THW pristupi popravku vodovoda, dok je HVO u junu 1993. postavljao birokratske prepreke kako bi taj popravak onemogućio, jedino moguće objašnjenje to da je Jadranko Prlić postavljanjem birokratskih prepreka smišljeno osujećivao nastojanja THW-a da popravi vodovod.

181. Pored toga, Vijeće napominje da je, sudeći po dva dokumenta datirana 2. decembra 1993., Jadranko Prlić predložio Harisu Šiladžiću, predsjedniku Vlade BiH, da

⁴⁷² Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 327 (t).

⁴⁷³ V. "Životni uslovi stanovništva u istočnom Mostaru", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁴⁷⁴ V. "Dostupnost hrane", "Dostupnost vode i električne energije" i "Dostupnost medicinske njege", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁴⁷⁵ Svjedok BC, T(f), str. 18330, zatvorena sjednica. Npr. Svjedok BC je izjavio da je jedan inženjer iz preduzeća THW danima pregovarao s osobama nadležnim za snabdijevanje vodom u zapadnom Mostaru radi dobijanja dozvole za popravku vodovoda, ali da je na kraju odustao; P 09712, pod pečatom, par. 43 i 65.

⁴⁷⁶ Svjedok BD, T(f), str. 20897, 20901–20903 i 20958–20960, zatvorena sjednica; Grant Finlayson, T(f), str. 18150; 1D 01566; 2D 00501; 1D 02180; 1D 02826.

se preduzmu određene radnje kako bi se olakšale patnje stanovništva istočnog Mostara, na primjer da se u zapadnom Mostaru organizuje "soup kitchen" – tj. javna kuhinja – uz sve garancije bezbjednosti stanovnika istočnog Mostara pri dolasku i povratku, kao i prihvata ranjenika iz istočnog Mostara, "civila" i vojnih lica, bilo Muslimana bilo Srba, u bolnice i druge zdravstvene ustanove HR HB.⁴⁷⁷ Vijeće je međutim napomenulo da nisu predloženi nikakvi dokazi na osnovu kojih bi moglo da se zaključi da su ti prijedlozi provedeni u djelo.⁴⁷⁸

182. Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić bio obaviješten o lošim životnim uslovima stanovništva u istočnom Mostaru i, konkretno, o nedostatku hrane. Bio je obaviješten i o nedovoljnom snabdijevanju vodom u istočnom Mostaru, ali je onemogućio nastojanja u junu 1993. da se vodovod popravi. S izuzetkom pokušaja da se vodovod popravi poslije juna, Vijeće ocjenjuje da Jadranko Prlić nije preduzeo ništa kako bi se poboljšao položaj stanovništva u istočnom Mostaru. Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić, iako mu je bila poznato sve o katastrofalnom položaju stanovnika istočnog Mostara i iako je imao mogućnosti da interveniše, propustio da djeluje kako bi poboljšao životne uslove stanovništva u istočnom Mostaru.

183. Što se tiče propuštanja humanitarnih konvoja, Vijeće podsjeća na to da je Jadranko Prlić bio jedna od osoba unutar HVO-a koje su bile ovlaštene da međunarodnim i humanitarnim organizacijama izdaju dozvole za kretanje radi dopreme humanitarne pomoći u istočni Mostar.⁴⁷⁹ Vijeće podsjeća na to da je HVO u periodu od juna do decembra 1993. postavljao prepreke za redovno upućivanje humanitarne pomoći u istočni Mostar, u najmanju ruku time što je međunarodnim organizacijama ograničavao pristup istočnom Mostaru, i to administrativnim restrikcijama, a tokom gotovo dva mjeseca u

⁴⁷⁷ ID 01874, str. 2; V. takođe P 07008, str. 3.

⁴⁷⁸ V. "Dostupnost hrane", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁴⁷⁹ V. "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

ljetu 1993. i tokom decembra 1993., blokirajući humanitarnim konvojima gotovo potpuno pristup istočnom Mostaru.⁴⁸⁰

184. Vijeće je posebno utvrdilo činjenicu da je Jadranko Prlić bio među rukovodiocima HVO-a koji su 10. juna 1993. Svjedokinju BA informisali o stupanju na snagu odluke Ureda za izbjeglice – koja Vijeću nije na raspolaganju – kojom se uvode još strože administrativne formalnosti i uslovi za kretanje konvoja s humanitarnom pomoći, a posebno mjera kojom se nalaže da svaki konvoj pojedinačno mora dobiti dozvolu "od HVO-a".⁴⁸¹ Vijeće je takođe utvrdilo da je Jadranko Prlić imao ovlaštenje za odobravanje pristupa istočnom Mostaru pripadnicima međunarodnih organizacija⁴⁸² i da je jedno takvo odobrenje u julu 1993. godine uskratio. Isto tako, Jadranko Prlić je Svjedoku BC, koji se s njim sastao između 10. i 15. jula 1993., rekao da sve dok se vojna situacija na terenu ne promijeni – prema riječima Svjedoka BC, Jadranko Prlić je pritom mislio na napad ABiH na kasarnu "Tihomir Mišić" – HVO neće biti u mogućnosti da odobri pristup istočnom Mostaru u humanitarne svrhe.⁴⁸³ Osim toga, česti sastanci predstavnika međunarodnih organizacija i HVO-a u julu i avgustu 1993. na kojima se pregovaralo o slobodnom pristupu humanitarnih konvoja u istočni Mostar, na primjer sastanak održan 8. avgusta 1993. u Makarskoj, kojem su prisustvovali Jadranko Prlić i Berislav Pušić, potvrda su teškoća s kojim su se suočavale međunarodne organizacije. Ti pregovori nisu polučili nikakve rezultate sve do 21. avgusta 1993. godine. Toga dana, takođe poslije mukotrpnih pregovora, bilo je izdato odobrenje za upućivanje jedne pošiljke humanitarne pomoći stanovništvu istočnog Mostara.⁴⁸⁴

185. Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić bio obaviješten o teškoćama u vezi s pristupom međunarodnih, konkretno humanitarnih organizacija istočnom Mostaru i da je

⁴⁸⁰ V. "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁴⁸¹ P 09712, pod pečatom, par. 64. V. takođe "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁴⁸² Svjedok BD, T(f), str. 20700, zatvorena sjednica. V. takođe "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁴⁸³ Svjedok BC, T(f), str. 18360–18365, zatvorena sjednica; P 09999, pod pečatom. V. takođe "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

bio u mogućnosti da im taj pristup odobri. Vijeće konstatuje da je HVO, konkretno Jadranko Prlić, u periodu od juna 1993. do barem decembra 1993. postavljao mnogobrojne administrativne prepreke u cilju ograničavanja kretanja humanitarne pomoći u istočni Mostar. Jadranko Prlić je u nekim periodima čak onemogućavao bilo kakav pristup.⁴⁸⁵ Vijeće stoga zaključuje da je Jadranko Prlić, doprinoseći blokiranju humanitarne pomoći za istočni Mostar u periodu od juna 1993. do barem decembra 1993., svakako mogao predvidjeti da će time stanovnicima istočnog Mostara biti nanijete teške tjelesne povrede i teška povreda dostojanstva. Dakle, on je posjedovao namjeru da se stanovništvu Mostara nanese velike patnje.

5. Opština Vareš

186. Vijeće će u ovom dijelu obraditi pitanje eventualne uloge Jadranka Prlića u prikrivanju krivičnih djela koje je HVO počinio u Stupnom Dolu i njegovog propusta da kazni počinioc (a), kao i uloge Jadranka Prlića u raseljavanju Hrvata iz Vareša (b).

a) Pitanje uloge Jadranka Prlića u prikrivanju krivičnih djela koje je HVO počinio u Stupnom Dolu i njegovog propusta da kazni počinioc

187. Tužilaštvo tvrdi da je Jadranko Prlić prikrivao zločine koje je HVO počinio u Stupnom Dolu i da nije kaznio počinioc.⁴⁸⁶ Tužilaštvo navodi da je, 31. oktobra 1993., upitan o događajima u Stupnom Dolu, Jadranko Prlić predstavnike međunarodne zajednice informisao da je svaki zločin eventualno počinjen u tom mjestu nedopustiv, da je izdat nalog za istragu i da su svi umiješani zapovjednici smijenjeni, ali da u stvari do 30. ili 31. oktobra 1993. niko od umiješanih komandanata HVO-a nije bio ni smijenjen ni na bilo koji način kažnjen.⁴⁸⁷

⁴⁸⁴ V. "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁴⁸⁵ P 04420, pod pečatom, str. 1; Svjedok BD, T(f), str. 20719–20720, zatvorena sjednica.

⁴⁸⁶ Optužnica, par. 215, i Završni podnesak tužilaštva, par. 509.

⁴⁸⁷ Optužnica, par. 215.

188. Prlićeva odbrana tvrdi da Jadranko Prlić nije bio ni u kakvoj vezi s krivičnim djelima za koja se navodi da su počinjena u Stupnom Dolu, da nije imao nikakvu kontrolu u pogledu tih krivičnih djela i da nije za njih odgovoran.⁴⁸⁸

189. Vijeće podsjeća na to da je, 30. oktobra 1993., poslije događaja u Stupnom Dolu, Jadranko Prlić pružio uvjeravanja Philipu Watkinsu⁴⁸⁹ da je Milivoj Petković smijenio s dužnosti lokalne zapovjednike HVO-a i da je u toku istraga.⁴⁹⁰ Naime, Vijeće je već utvrdilo da je Milivoj Petković, u jednoj rukom pisanoj bilješci datiranoj 26. oktobra 1993., Ivici Rajiću, zapovjedniku 2. operativne grupe i Brigade "Bobovac" iz Vareša,⁴⁹¹ naložio da ne izvrši nalog za otvaranje istrage izdat u pismenom obliku, a to je istog dana ponovio i usmeno.⁴⁹² Štaviše, Vijeće podsjeća na to da je Bruno Stojić 1. novembra 1993. od Mate Bobana zatražio da Ivica Rajić, koji je učestvovao u događajima u Stupnom Dolu, bude unaprijeđen u pukovnika HVO-a, a Mate Boban je tom zahtjevu istog dana i udovoljio.⁴⁹³

190. Imajući u vidu te elemente, Vijeće konstatuje da informacija koju je Jadranko Prlić dao Philipu Watkinsu 30. oktobra 1993., odnosno da su odgovorna lica iz HVO-a koja su učestvovala u događajima u Stupnom Dolu smijenjena s dužnosti, nije bila tačna. Međutim, Vijeću nije poznato da li je Jadranko Prlić 30. oktobra 1993., kada je razgovarao s Philipom Watkinsom, znao da su Bruno Stojić i Milivoj Petković odlučili da ne pokrenu postupak protiv osoba odgovornih za događaje u Stupnom Dolu.⁴⁹⁴

191. Vijeće je pored toga utvrdilo da je Jadranko Prlić 5. novembra 1993. u Splitu prisustvovao jednom sastanku s Franjom Tuđmanom, zajedno sa Slobodanom Praljkom,

⁴⁸⁸ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 348.

⁴⁸⁹ Philip Watkins je bio posmatrač PMEŽ-a u Mostaru od oktobra 1993. do januara 1994. godine. V. Philip Watkins, T(f), str. 18749.

⁴⁹⁰ Svjedok EA, T(f), str. 24534 i 24537 i T(e), str. 24534, zatvorena sjednica; P 06303, pod pečatom.

⁴⁹¹ Ivica Rajić je bio zapovjednik Brigade "Bobovac" iz Vareša od 12. maja do 24. oktobra 1993.: P 02328; IC 00710; 4D 00847; 4D 00532. V. takođe "2. operativna grupa", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

⁴⁹² V. "Informacije i istražni postupci po nalogu HVO-a, te izostanak postupaka protiv počinitelaca", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

⁴⁹³ P 06328; P 06339; P 06362.

⁴⁹⁴ V. "Opština Vareš", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića, i "Opština Vareš", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Brune Stojića, po osnovu UZP-a.

Milivojem Petkovićem i Matom Bobanom.⁴⁹⁵ Na tom sastanku Milivoj Petković je rekao da je 25. oktobra 1993. dobio izvještaj HVO-a u kom se navodi da su vojnici HVO-a ubili oko 80 osoba, od čega 47 pripadnika ABiH, da su zapalili gotovo svu imovinu u selu, te da je zatražio da se otvori istraga.⁴⁹⁶ Na tom sastanku Milivoj Petković je imenovao Ivicu Rajića kao jednog od komandanata odgovornih za vojnu akciju HVO-a u Stupnom Dolu.⁴⁹⁷ Učesnici sastanka su izrazili i zabrinutost zbog mogućih reperkusija događaja u Stupnom Dolu o kojima se saznalo u javnosti.⁴⁹⁸ Na završetku sastanka odlučeno je da se izvrše istrage kako bi se ustanovilo koga bi trebalo smatrati odgovornim za događaje u Stupnom Dolu.⁴⁹⁹ Vijeće je zaključilo da je Jadranko Prlić najkasnije 5. novembra 1993. saznao za ubijanje osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga prilikom napada na Stupni Do i za uništavanje imovine koje je počinio HVO. Do tog datuma on je znao i za činjenicu da je Milivoj Petković zatražio istragu o tim događajima.

192. Vijeće podsjeća na to da je pregled zapisnika sa sastanka održanog 10. novembra 1993. pokazao da je Franjo Tuđman Mati Bobanu i Mati Graniću naredio da smijene Ivicu Rajića s komandne funkcije u HVO-a Kiseljaka.⁵⁰⁰ Tom sastanku od 10. novembra 1993. prisustvovao je i Jadranko Prlić i znao je za taj nalog.⁵⁰¹ Međutim, Ivica Rajić je poslije toga od Mate Bobana dobio uvjerenja da će HVO naći rješenje da on ostane na dužnosti. Vijeće je utvrdilo da je Ivica Rajić nastavio obavljati svoje dužnosti pod pseudonimom Viktor Andrić i da ga HVO nikad nije uznemiravao niti ga kaznio kao osobu koja bi imala bilo kakvu odgovornost za događaje u Stupnom Dolu.⁵⁰² Međutim, dokazi ne daju osnovu Vijeću da zaključi da je Jadranko Prlić znao da nalog Franje Tuđmana Mati Bobanu da smijeni Ivicu Rajića nije bio izvršen.

⁴⁹⁵ P 06454, str. 57–60, 72 i 73.

⁴⁹⁶ P 06454, str. 57–60, 72 i 73.

⁴⁹⁷ P 06454, str. 58 i 59.

⁴⁹⁸ P 06454, str. 57–60, 72 i 73.

⁴⁹⁹ P 06454, str. 1 i 112; P 06842; 4D 00506; Nelson Draper, T(f), str. 16600–16602; Philip Watkins, T(f), str. 19014 i 19015.

⁵⁰⁰ P 06581, str. 8–16 i 57.

⁵⁰¹ P 06581, str. 3.

⁵⁰² V. "Zadržavanje Ivice Rajića na dužnosti i prihvatanje pseudonima Viktor Andrić", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

193. Pored toga, Vijeće podsjeća na to da je, na osnovu naređenja koje je Slobodan Praljak potpisao u zamjenu za Milivoja Petkovića, Ivica Rajić podnio Milivoju Petkoviću dva izvještaja o događajima u Stupnom Dolu. Međutim, ti izvještaji koje je Ivica Rajić potpisao 8. i 15. novembra 1993. njemu su zapravo dati na potpis samo zato da bi se međunarodna zajednica uvjerila da je HVO otvorio istragu.⁵⁰³ Dokazi ne daju osnovu Vijeću da utvrdi da je Jadranko Prlić znao za postojanje ta dva izvještaja i da je, prema tome, njihov cilj bio da se zavara međunarodna zajednica.

194. U dopisu od 4. decembra 1993. naslovljenom na generala Cota, zapovjednika UNPROFOR-a, Jadranko Prlić ponovo navodi da je HVO preduzeo istragu u cilju da se utvrdi odgovornost počinitelaca u vezi s događajima u Stupnom Dolu.⁵⁰⁴ S obzirom na gore analizirane dokaze, Vijeće ne nalazi osnovu za zaključak da je Jadranko Prlić znao da su informacije koje je on 4. decembra 1993. dao UNPROFOR-u netačne.

195. Iako je Jadranko Prlić znao za ubijanje i razaranje koje su vojnici Ivica Rajića počinili u Stupnom Dolu 5. novembra 1993., Vijeće nema osnova za zaključak da je Jadranko Prlić imao ulogu u tome što protiv počinitelaca tih krivičnih djela nisu preduzete sankcije. Vijeće stoga nema osnova za zaključak da je Jadranko Prlić svjesno lagao službenicima međunarodnih organizacija kad im je rekao da su istrage i sankcije u toku, što nije bilo slučaj. Shodno tome, Vijeće Jadranka Prlića ne može smatrati odgovornim za krivična djela počinjena u Stupnom Dolu.

b) Uloga Jadranka Prlića u raseljavanju Hrvata iz Vareša

196. Tužilaštvo tvrdi da je Jadranko Prlić učestvovao u raseljavanju Hrvata iz Vareša na teritoriji za koju se tvrdilo da je dio Herceg-Bosne kako bi se uspostavilo ili učvrstilo većinski hrvatsko stanovništvo, u cilju ostvarivanja UZP-a.⁵⁰⁵ Tužilaštvo navodi i to da je HVO najmanje od avgusta 1993. preduzimaao akcije u cilju preseljavanja Hrvata iz Vareša u Hercegovinu; da je HVO 20. oktobra 1993., uprkos otporu Hrvata u Varešu,

⁵⁰³ V. "Informacije i istražni postupci po nalogu HVO-a, te izostanak postupaka protiv počinitelaca", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

⁵⁰⁴ ID 01912.

⁵⁰⁵ Optužnica, par. 17.1 (r). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 283–292 i 462.

uspio da oko 5.500–6.000 Hrvata koji su izbjegli u Vareš preseli u Hercegovinu; i da su i posljednji Hrvati otišli iz Vareša – kako se HVO nadao i predviđao – poslije napada HVO-a na Stupni Do 23. oktobra 1993. na koji je ABiH reagovala napadom na Vareš.⁵⁰⁶

197. Prlićeva odbrana pak tvrdi da nije bilo "obrnuto etničkog čišćenja" putem naseljavanja Hrvata, kao ni bilo kakvog pokušaja trajnog naseljavanja nekih područja pod kontrolom HZ(R) HB bosanskim Hrvatima kako bi se ona homogenizovala.⁵⁰⁷ Naprotiv, Jadranko Prlić i HVO HZ(R) HB činili su što su mogli kako bi se organizovala pomoć za više od 100.000 hrvatskih prognanika.⁵⁰⁸ Prlićeva odbrana insistira na tome da je evakuacija Hrvata iz opštine Vareš bila neophodna iz humanitarnih razloga.⁵⁰⁹

198. Vijeće podsjeća na to da opština Vareš nije bila uključena u provincije 3, 8 i 10 iz Vance-Owenovog plana, koje su organi HZ(R) HB smatrali hrvatskim.⁵¹⁰ Vijeće konkretno napominje da je Slobodan Praljak u vezi s Varešom u aprilu 1993., na jednom sastanku komandanata brigada, izjavio da ta opština neće biti uključena u teritoriju HZ HB.⁵¹¹

199. Vijeće podsjeća na to da je u junu 1993. u Vareš došlo između 10.000 i 15.000 bosanskih Hrvata.⁵¹² Vlasti HZ HB i opštinski organi u Varešu su počevši od juna 1993. pa do 21. oktobra 1993. organizovali postepeni odlazak jednog dijela tih Hrvata na druge teritorije u BiH ili u Hrvatsku, iz humanitarnih razloga, odnosno zbog životnih uslova tih "prognanika".⁵¹³

200. Dokazi potvrđuju da je Jadranko Prlić doprinio organizovanju raseljavanja Hrvata iz opština Kakanj i Vareš i organizovanju smještaja za te ljude u HZ(R) HB u avgustu 1993. godine. Naime, u dopisu datiranom 3. avgusta 1993., Jadranko Prlić traži pomoć

⁵⁰⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 283–292, a naročito par. 285, 287 i 288.

⁵⁰⁷ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 327 (r).

⁵⁰⁸ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 327 (r).

⁵⁰⁹ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 222.

⁵¹⁰ V. "Pregovori u okviru Vance-Owenovog plana (avgust 1992. – januar 1993.)" u zaključcima Vijeća u vezi s glavnim događajima koji su uslijedili nakon osnivanja Herceg-Bosne..

⁵¹¹ P 01788, str. 2.

⁵¹² V. "Odlazak Hrvata koji su živjeli u Varešu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

⁵¹³ V. "Odlazak Hrvata koji su živjeli u Varešu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

predsjednika Vlade Republike Hrvatske u organizovanju prijevoza ljudi iz srednje Bosne.⁵¹⁴ U dopisu od 18. avgusta 1993., naslovljenom na predsjednika HVO-a Mostara, Jadranko Prlić ga obavještava o odluci o evakuisanju kakanjskih Hrvata iz opštine Vareš u zapadnu Hercegovinu, govori o pripremi smještaja, prijevoza i prelaska preko teritorije u BiH koja je bila pod kontrolom Srba.⁵¹⁵

201. Dana 4. oktobra 1993., HVO opštine Kakanj u "egzilu" u Varešu obratio se dopisom Mati Bobanu i Jadranku Prliću, tražeći evakuaciju oko 7.000 kakanjskih Hrvata izbjeglih u Vareš na teritoriju HR HB ili Hrvatske.⁵¹⁶ Prema riječima Svjedoka DE, Hrvata iz Vareša, oko 13. oktobra 1993. na području Vareša bilo je još oko 4.000 prognanika.⁵¹⁷ Dana 20. oktobra 1993., oko 3.500 prognanika iz opština Kakanj i Zenica došlo je u Vareš, a istog dana, tj. 20. oktobra 1993., HVO, odnosno njegov Ured za izbjeglice koji je djelovao pod neposrednim rukovodstvom Jadranka Prlića,⁵¹⁸ organizovao je odlazak 5.500 Hrvata iz opštine Vareš i njihov dolazak u opštinu Čapljina, zbog intenzivnih sukoba na području na kojem su se nalazili.⁵¹⁹

202. Vijeće podsjeća na to da su, poslije 23. oktobra 1993. i događaja u Stupnom Dolu, politički organi HVO-a najavili opasnost od odgovora ABiH-a i pozvali hrvatsko stanovništvo da napusti opštinu Vareš.⁵²⁰ Dana 25. oktobra 1993., Philip Watkins se sastao s Jadrankom Prlićem kako bi razgovarali o položaju Hrvata u srednjoj Bosni,⁵²¹ pri čemu je ovaj potonji bio posebno zabrinut zbog dolaska i smještaja 5.000 hrvatskih izbjeglica i 10.000 drugih izbjeglica iz srednje Bosne u predstojeća dva mjeseca.⁵²²

203. Na sjednici Vlade HR HB održanoj 4. novembra 1993., kojoj su pored ostalih prisustvovali i Jadranko Prlić i Bruno Stojić, ovaj potonji je rekao da ABiH nastavlja s kršenjem objavljenih prekida vatre, s neprestanim provokacijama na borbu i terorom nad

⁵¹⁴ Svjedok DE, T(f), str. 15641 i 15642, zatvorena sjednica; 1D 01266.

⁵¹⁵ P 04282.

⁵¹⁶ 1D 00921 / 3D 00838, str. 2.

⁵¹⁷ Svjedok DE, T(f), str. 15645 i 15646, zatvorena sjednica; 1D 00932.

⁵¹⁸ Svjedokinja BA, T(f), str. 7164 i 7165, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 12.

⁵¹⁹ 1D 01355; P 05996; Martin Raguž, T(f), str. 31319–31321, 31373 i 31375; 1D 01672; 1D 02168.

⁵²⁰ P 02980, str. 21.

⁵²¹ Philip Watkins, T(f), str. 18765 i 18766; P 06084, pod pečatom, str. 1.

⁵²² Philip Watkins, T(f), str. 18765 i 18766; P 06084, pod pečatom.

"civilnim pučanstvom". Izjavio je i da Muslimani vrše "etničko čišćenje".⁵²³ Vlada HR HB je tada odlučila da Ured za izbjeglice zaduži za prihvata i smještaj "prognanih" Hrvata s područja Vareša, a UNPROFOR je trebao da hitno dopremi humanitarnu pomoć na područje Viteza, Busovače, Kiseljaka i Kreševa.⁵²⁴ Vijeće je konstatovalo da je ABiH 4. novembra 1993. krenula u napad na Vareš, i da je grad pao u ruke ABiH 5. novembra 1993. godine. Jadranko Prlić bio je na sastanku kod Franje Tuđmana održanom 5. novembra 1993. u Zagrebu, na kojem je Milivoj Petković objasnio da je Vareš praktično pao.⁵²⁵

204. Vijeće na osnovu tih činjenica zaključuje da je Jadranko Prlić znao za želju nekih rukovodilaca HZ(R) HB da ta opština ne bude uključena u teritoriju smatranu "hrvatskim" dijelom BiH. Utoliko što je doprinio raseljavanju hrvatskog stanovništva na teritorije HZ(R) HB i nastavio da obavlja svoje funkcije u okviru HVO-a/Vlade HZ(R) HB, Vijeće zaključuje da je isto želio i on.

6. Jadranko Prlić je doprinio politici raseljavanja stanovništva koju je vodio HVO
HZ(R) HB

205. Tužilaštvo navodi da je Jadranko Prlić organizovao, predlagao, zahtijevao, izazivao, podržavao i/ili zagovarao raseljavanje velikog broja bosanskih Hrvata na teritoriju za koju se tvrdilo da predstavlja dio Herceg-Bosne, i/ili je u njemu učestvovao, kako bi se u stanovništvu uspostavila ili učvrstila hrvatska većina, u cilju ostvarivanja UZP-a.⁵²⁶ Tužilaštvo tvrdi da Jadranko Prlić nikad nije skrivao svoju namjeru da vodi tu politiku "obrnutog etničkog čišćenja" jer se na sastancima s predstavnicima međunarodne zajednice kojima je prisustvovao stalno vraćao na temu razmjene i premještanja stanovništva.⁵²⁷

⁵²³ 1D 02179, str. 1.

⁵²⁴ 1D 02179.

⁵²⁵ P 06454, str. 61.

⁵²⁶ Optužnica, par. 17.1 (r); Završni podnesak tužilaštva, par. 462.

⁵²⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 463.

206. Prlićeva odbrana tvrdi da se Jadranko Prlić nikad nije zalagao za izmještanje ili naseljavanje neke grupe u BiH.⁵²⁸ Ona tvrdi da nije bilo "obrnuto etničkog čišćenja" putem naseljavanja Hrvata, kao ni bilo kakvog pokušaja trajnog naseljavanja nekih područja pod kontrolom HZ(R) HB bosanskim Hrvatima kako bi se ona homogenizovala. Naprotiv, Jadranko Prlić i HVO HZ(R) HB činili su što su mogli kako bi se organizovala pomoć za više od 100.000 hrvatskih prognanika.⁵²⁹ Kako tvrdi Prlićeva odbrana, dokazi pokazuju da su politički i vojni rukovodioci Muslimana Hrvatima ulijevali strah.⁵³⁰

207. Dana 1. februara 1993., na jednom sastanku kojem je prisustvovao i Jadranko Prlić, HVO HZ HB je osnovao Komisiju za pitanja migracije stanovništva.⁵³¹

208. Dana 5. maja 1993., na sastanku u Mostaru kojem su prisustvovali Mate Boban, Darinko Tadić i predstavnici jedne međunarodne organizacije, Jadranko Prlić je lično branio program razmjene stanovništva i imovine, u okviru kojeg bi Musliman iz Mostara mogao, na primjer, zamijeniti stan s nekim Hrvatom u Zenici.⁵³²

209. Prema jednom izvještaju PMEZ-a od 13. juna 1993., HVO je proveo propagandnu kampanju velikih razmjera kako bi se izazvao masovni egzodus hrvatskog stanovništva iz opštine Travnik u pravcu sjevera.⁵³³ Dana 15. juna 1993., na sjednici HVO-a HZ HB kojom je predsjedavao Jadranko Prlić, odlučeno je da se organizuje "[očekivano izmještanje]" većeg broja Hrvata iz srednje Bosne i sjeverne Hercegovine u HZ HB, zbog toga što im "prijeti masakr i totalno istrebljenje" na tim prostorima.⁵³⁴ Vijeće podsjeća na to da je u to vrijeme između 400 i 650 Muslimana prisiljeno da napuste svoje domove u zapadnom Mostaru kako bi se našao smještaj za Hrvate iz drugih dijelova BiH, a posebno iz Travnika.⁵³⁵ Vijeće zaključuje da je to raseljavanje muslimanskog stanovništva bilo

⁵²⁸ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 327 (s).

⁵²⁹ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 327 (r).

⁵³⁰ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 326 (d).

⁵³¹ P 01388, tačka 6, str. 2.

⁵³² P 09712, pod pečatom, par. 38.

⁵³³ P 02737, str. 2; P 02849, str. 4; Christopher Beese, T(f), str. 3252 i 3253.

⁵³⁴ ID 01668, zaključak 3; P 03413, str. 1.

⁵³⁵ V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

posljedica provođenja plana preseljenja Hrvata iz srednje Bosne i sjeverne Hercegovine od 15. juna 1993. godine.

210. Dana 21. juna 1993., Jadranko Prlić je u svojstvu predsjednika HVO-a HZ HB potpisao odluku kojom je osnovan stožer zadužen za organizaciju i koordinaciju rada u vezi sa smještajem i pomoći prognanicima i izbjeglicama.⁵³⁶

211. Dana 23. juna 1993., prema iskazu Svjedoka DZ, Vladislav Pogarčić, govoreći u ime Mate Bobana, Brune Stojića i Jadranka Prlića, prenio je na jednom sastanku njihovu želju da se hrvatsko stanovništvo okupi u okviru hrvatskog entiteta.⁵³⁷

212. Dana 16. jula 1993. u Mostaru, u prisustvu predstavnika međunarodne zajednice, Darinka Tadića, Krešimira Zubaka i Jasne Mihalčić, predstavnice Ureda za izbjeglice i prognanike Republike Hrvatske, Jadranko Prlić je, prvo, najavio predstojeći dolazak većeg broja Hrvata u Mostar i, drugo, obznanio želju 10.000 Muslimana da napuste Mostar i odu u treće zemlje.⁵³⁸ Jadranko Prlić je vodio i pregovore s Hrvatskom u cilju dobijanja tranzitnih viza za Muslimane koji preko Hrvatske žele otići u treće zemlje.⁵³⁹

Dana 29. jula 1993., Jadranko Prlić je učestvovao na jednom sastanku HVO-a HZ HB na kojem se razgovaralo o pitanju smještaja, izmještanja i očekivanog dolaska 10.000 Hrvata iz srednje Bosne, te je zatražio pomoć Ureda za izbjeglice i prognanike Hrvatske u logističkoj podršci za potrebe izmještanju tih Hrvata.⁵⁴⁰

213. Vijeće podsjeća na to da je Jadranko Prlić učestvovao u organizaciji i, prema tome, u omogućavanju odlaska hrvatskog stanovništva srednje Bosne u Hercegovinu u periodu od avgusta i do novembra 1993. godine.⁵⁴¹ Osim toga, kako proizlazi iz dopisa Ureda za izbjeglice od 3. novembra 1993., naslovljenog na opštinske HVO-e i na

⁵³⁶ P 02887.

⁵³⁷ P 10367, pod pečatom, par. 70; Svjedok DZ, T(f), str. 26577, zatvorena sjednica; Svjedok DZ, T(f), str. 26564, zatvorena sjednica.

⁵³⁸ Svjedokinja BA, T(f), str. 7234, zatvorena sjednica; P 09679, par. 1; P 09712, pod pečatom, par. 50.

⁵³⁹ Svjedokinja BA, T(f), str. 7233–7235, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 52 i 74; P 09679, par. 1.

⁵⁴⁰ P 03796, str. 4, tačka 14.

⁵⁴¹ V. "Uloga Jadranka Prlića u raseljavanju Hrvata iz Vareša", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

predsjednika Vlade HR HB, kao i iz zapisnika sa sjednice Vlade HR HB održane 4. novembra 1993., kojoj su pored ostalih prisustvovali Jadranko Prlić, Bruno Stojić i Martin Raguž, govorilo se o izmještanju 10.000 do 15.000 Hrvata iz Vareša u druge opštine u kojima je na vlasti bio HVO, u prvom redu zbog borbi sa ABiH na teritoriji te opštine.⁵⁴²

214. Osim toga, na sastanku održanom u Splitu 5. novembra 1993., kojem su prisustvovali Franjo Tuđman, Milivoj Petković i Slobodan Praljak, Jadranko Prlić je u vezi s objedinjavanjem hrvatskih teritorija izjavio sljedeće: "Mi se moramo približavati zaokruženju teritorija. Mi smo kao Vlada proljetos utvrđivali i prijedloge i zaključke, čak i o preseljenju određenih brigada sa nekih područja, koje bi uključivalo i preseljenje pučanstva sa tih područja i njegovo koncentriranje na određenim pravcima za koje smatramo da mogu postati i ostati hrvatski prostori"⁵⁴³ Vijeće podsjeća na to da je ABiH napala Vareš 4. novembra 1993. i da je grad 5. novembra 1993. pao u ruke ABiH.⁵⁴⁴ Vijeće je zaključilo da su opasnost od mogućeg napada ABiH i stvarno izvedeni napadi bili dovoljni da dovedu do odlaska Hrvata iz opštine, ali je utvrdilo i to da su snage HVO-a izvršile pritisak na Hrvate u cilju da oni odu iz Vareša.⁵⁴⁵

215. Vijeće na osnovu dokaza zaključuje da je Jadranko Prlić planirao i omogućio raseljavanje hrvatskog stanovništva s područja na kojima su se nalazili na teritorije koje je HZ(R) HB smatrala svojima. Iako se se to raseljavanje dijelom može objasniti borbama koje su bile u punom jeku, podsticaj za to došao je i sa strane HVO-a. U svakom slučaju, ono je predstavljalo jedan od aspekata politike raseljavanja hrvatskog i muslimanskog stanovništva u skladu s voljom rukovodstva HZ(R) HB, i pokazuje želju Jadranka Prlića da Hrvate naseli na teritorije smatrane hrvatskim, na štetu muslimanskog stanovništva.

⁵⁴² 1D 01354; 1D 02179.

⁵⁴³ P 06454, str. 36.

⁵⁴⁴ V. "Odlazak Hrvata koji su živjeli u Varešu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

⁵⁴⁵ V. "Odlazak Hrvata koji su živjeli u Varešu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

7. Zatočenički centri

216. Tužilaštvo navodi da je Jadranko Prlić imao centralnu ulogu u otvaranju i postojanju zatvora i zatočeničkih centara HZ(R) HB, kao i da je u velikoj mjeri doprinio počinjenju krivičnih djela u tim zatvorima i zatočeničkim centrima.⁵⁴⁶ Jadranko Prlić je mjere kako bi se ta situacija ispravila ili kako bi se zatvori i zatočenički centri zatvorili počeo da preduzima tek kad je na to bio primoran zbog pritiska međunarodne zajednice na Hrvatsku i HZ(R) HB. U svakom slučaju, Jadranko Prlić i njegova vlada nisu preduzeli nikakve mjere kako bi se ta situacija na primjeren i efikasan način riješila⁵⁴⁷ iako su mu njegova ovlaštenja, budući da je mogao da odobrava pristup zatvorima i reguliše njihov način rada, pa čak i da ih zatvara, davala mogućnost da interveniše.⁵⁴⁸ Naprotiv, Jadranko Prlić je lično učestvovao u osnivanju odnosno ponovnom otvaranju zatvora u Dretelju i Gabeli, čime je direktno doprinio UZP-u koji je provodio HVO HZ HB.⁵⁴⁹ Osim toga, s obzirom na obim *de jure* i *de facto* ovlaštenja koja je imao, on je mogao da interveniše kako bi se prekinula ili barem pokušala prekinuti praksa prisilnog rada,⁵⁵⁰ to više što je mu međunarodna zajednica stalno iznova skretala pažnju na svoju duboku zabrinutost zbog prisilnog rada na linijama fronta.⁵⁵¹ Međutim, Jadranko Prlić nikad nije osudio praksu HVO-a u pogledu prisilnog rada niti je bilo šta učinio kako bi se ona prekinula.⁵⁵²

217. Prlićeva odbrana tvrdi da Jadranko Prlić i HVO HZ(R) HB nisu učestvovali ni u kakvom planu u cilju stvaranja, organizovanja, rukovođenja, finansiranja, omogućavanja, podržavanja, učestvovanja, upravljanja ili stavljanja u funkciju sistema zatvora, koncentracionih logora ili drugih zatočeničkih centara.⁵⁵³ Sva lišavanja slobode po nalogu HVO-a HZ(R) HB bila su legalna, a objekti koji su služili kao mjesta protivpravnog zatočenja, kako se tvrdi, bila su uspostavljena bez odobrenja, podsticaja ili

⁵⁴⁶ Optužnica, par. 17.1 (n), (o) i (w); Završni podnesak tužilaštva, par. 464–487.

⁵⁴⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 477.

⁵⁴⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 467 i 482.

⁵⁴⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 464.

⁵⁵⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 479.

⁵⁵¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 480.

⁵⁵² Završni podnesak tužilaštva, par. 481.

podrške Jadranka Prlića odnosno HVO-a HZ(R) HB.⁵⁵⁴ Najzad, Jadranko Prlić i HVO HZ(R) HB nisu učestvovali ni u kakvim aktivnostima u vezi s protivpravnim prisilnim radom,⁵⁵⁵ nisu vršili nikakvu kontrolu nad njim i nisu za njega odgovorni. Oni koji su ljude slali na prisilni rad ili odobravali tu praksu nisu bili potčinjeni Jadranku Prliću odnosno HVO-u HZ(R) HB.⁵⁵⁶

218. Vijeće je već zaključilo da je Jadranko Prlić imao ovlaštenja u vezi sa zatočeničkim centrima HVO-a HZ(R) HB, konkretno u pogledu njihovog otvaranja i zatvaranja.⁵⁵⁷

219. Vijeće takođe napominje da je, u vremenu od jula do septembra 1993., Jadranko Prlić vodio više radnih sastanaka HVO-a na kojima se diskutovalo o pitanju zatočeničkih centara, a osobito o tome kako da se riješe problemi prenapučenosti i životnih uslova zatočenika zatvorenih u zatočeničkim centrima HVO-a HZ(R) HB.⁵⁵⁸ Konkretno, na jednom radnom sastanku održanom 6. septembra 1993., kojem su prisustvovali i Jadranko Prlić i Bruno Stojić, Vlada HR HB donijela je više odluka u cilju da se objekti u kojima su zatočeni "ratni zarobljenici" usklade s normama međunarodnog prava.⁵⁵⁹ Za izvršenje tih odluka bili su zaduženi odjeli/ministarstva odbrane, pravosuđa i uprave.⁵⁶⁰ Zapisnik s tog sastanka pokazuje da su uslovi zatočenja za pripadnike "neprijateljskih snaga, kao i osoba koje su se pripremale za oružanu pobunu" bili loši i da je to moglo da nanese štetu interesima HR HB. Međutim, zapisnik pokazuje da je Vlada, iako je negirala bilo kakvu odgovornost u ovom pogledu, odlučila da preduzme mjere kako bi se pokušalo da se uslovi zatočenja poboljšaju i usklade sa međunarodnim humanitarnim pravom.⁵⁶¹

⁵⁵³ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 326 (h), 321 i 346. V. takođe Završna riječ Prlićeve odbrane, T(f), str. 52282.

⁵⁵⁴ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 327 (n), 346 i 347 (d).

⁵⁵⁵ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 326 (j) i 327 (o).

⁵⁵⁶ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 347 (f).

⁵⁵⁷ V. "Ovlaštenja Jadranka Prlića u pogledu zatočeničkih centara", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

⁵⁵⁸ P 03560, str. 4, tačka 7; P 03573; P 04841.

⁵⁵⁹ P 04841.

⁵⁶⁰ P 04841, str. 3.

⁵⁶¹ P 04841, str. 2 i 3.

220. Vijeće na osnovu ovih dokaza izvodi zaključak da je Jadranko Prlić bio obaviješten o tome da HVO Muslimane drži u zatočenju u krajnje lošim uslovima, kao i o činjenici da to zatočenje nije bilo u skladu s međunarodnim pravom. Iako je pokušao da preduzme mjere kako bi se uslovi zatočenja i postupanje sa zatočenicima poboljšali – kako je Vijeće već zaključilo u dijelovima Presude koji se odnose na pojedine zatočeničke centre – te mjere nisu bile dovoljne ili adekvatne budući da su životni uslovi i postupanje ostali loši sve do datuma zatvaranja tih centara.⁵⁶² Vijeće na osnovu toga zaključuje da je Jadranko Prlić u svojstvu predsjednika HVO-a/Vlade preduzeo izvjesne, ali ne dovoljne ili adekvatne mjere, te da je prihvatio krajnje bijedne uslove u kojima su boravili zatočeni Muslimani. Vijeće će u nastavku konkretnije analizirati dokaze u vezi s učestvovanjem Jadranka Prlića u počinjenju krivičnih djela na Heliodromu (a), u Zatočeničkom centru Vojno (b) i u zatvorima u Dretelju (c) i Gabeli (d).

a) Heliodrom

221. U ovom dijelu Vijeće će razmotriti znanje Jadranka Prlića o zatočenjima i uslovima zatočenja Muslimana na Heliodromu (i), ulogu Jadranka Prlića u pogledu pristupa na Heliodrom (ii), u pogledu korištenja zatočenika za fizički rad na linijama fronta (iii) i, naposljetku, u puštanju na slobodu zatočenika s Heliodroma (iv).

i. Znanje Jadranka Prlića o zatočenjima i uslovima zatočenja Muslimana na Heliodromu

222. Vijeće napominje da se na 38. sjednici HVO-a od 17. maja 1993., kojoj su pored ostalih prisustvovali i Jadranko Prlić i Bruno Stojić, razgovaralo o situaciji u Mostaru i da je HVO izrazio svoju podršku "izmještanju civila" na Heliodrom, s napomenom da su žene, djeca i starije osobe pušteni na slobodu.⁵⁶³

223. U saopštenju za štampu od 23. jula 1993., Jadranko Prlić je iznio da se, što se tiče zatočenika u svim zatočeničkim centrima, uključujući Heliodrom, "radi isključivo o

⁵⁶² V. konkretno "Uslovi zatočenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom; "Uslovi zatočenja i smrt jednog zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju i "Uslovi zatočenja u Zatvoru u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

muškarcima u životnoj dobi za vojnu obvezu, od kojih znatan broj ima status klasičnih vojnih zarobljenika, a određeni broj su bili u pričuvni muslimanske vojske".⁵⁶⁴ Pored toga, 22. juna 1993. je naveo da su žene, djeca i starije osobe zatočene na Heliodromu puštene na slobodu, da su svi zatočenici odmah po hapšenju bili podvrgnuti ljekarskom pregledu i da su osobe sa zdravstvenim problemima puštene na slobodu bez obzira na životnu dob.⁵⁶⁵

224. Međutim, Vijeće podsjeća na to da su osobe zatočene na Heliodromu u periodu od 9. ili 11. maja 1993. i 19. aprila 1994. bile kako pripadnici ABiH tako i osobe koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga, uhapšene u okviru velikih operacija HVO-a.⁵⁶⁶ Vijeće je takođe zaključilo da se zatočenje muškaraca koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga ne može opravdati bezbjednosnim razlozima.⁵⁶⁷ Vijeće je takođe zaključilo da su neki zatočenici tokom zatočenja na Heliodromu trpjeli glad i loše higijenske uslove, da su u nekim slučajevima znatno gubili na težini, te da su vlasti HVO-a raznim izvještajima bili informisani o takvoj situaciji.⁵⁶⁸ Vijeće takođe podsjeća na to da se o položaju zatočenika u zatočeničkim centrima HVO-a diskutovalo na više sastanaka HVO-a/Vlade HZ(R) HB, konkretno 19. i 20. jula 1993., kojima je prisustvovao i Jadranko Prlić,. Na tim sastancima, HVO HZ(R) HB je priznao da bi trebalo da se nešto učini kako bi se uslovi zatočenja poboljšali, no ne smatrajući sebe odgovornim za to.⁵⁶⁹

225. Vijeće smatra da je Jadranko Prlić, iako je na sastancima HVO-a 19. i 20. jula 1993. dobio informacije o bijednom položaju zatočenih Muslimana u zatočeničkim centrima, u svom saopštenju od 23. jula 1993. u vezi sa zatočenjem Muslimana dao

⁵⁶³ 1D 01666.

⁵⁶⁴ P 03673, str. 2.

⁵⁶⁵ P 03673, str. 2.

⁵⁶⁶ V. "Dolazak zatočenika nakon talasa hapšenja tokom druge polovine maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom. Što se tiče činjenice da su na Heliodromu zatočenici bili samo Muslimani, v. "Dolazak zatočenika nakon talasa hapšenja Muslimana 9. i 10. maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁵⁶⁷ V. "Dolazak zatočenika nakon talasa hapšenja Muslimana 9. i 10. maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁵⁶⁸ V. "Dostupnost hrane i vode", "Loši higijenski uslovi" i "Uslovi zatočenja u samicama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁵⁶⁹ P 03560, str. 4; P 03573.

informacije za koje je znao da nisu tačne. Osim toga, Vijeće smatra da to što je donio odluke o poboljšanju uslova za zatočenike, ne smatrajući se pritom odgovornim za njihovo provođenje, Jadranka Prlića ne oslobađa odgovornosti. Jadranko Prlić se morao postarati za efektivno provođenje odluke od 19. jula 1993. godine. Naprotiv, 23. jula 1993. on je javno opravdavao zatočenja Muslimana na Heliodromu i negirao njihov stvarni položaj. Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić omogućio zatočenje civila i loše uslove u kojima su ti zatočenici boravili.

ii. Uloga Jadranka Prlića u vezi s pristupom na Heliodrom

226. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da organi HVO-a, iako su im dozvolili pristup na Heliodrom, MKCK-u i drugim predstavnicima međunarodne zajednice nisu dozvolili da obiđu cijeli kompleks i sve zatočenike koji su ondje bili; da su organi HVO-a, osim toga, sakrivali zatočenike pred predstavnicima međunarodne zajednice i odbili da im daju informacije o zatočenicima koji se nisu javili na prozivci koju su ti predstavnici izvršili.⁵⁷⁰

227. Vijeće je zaključilo da je Jadranko Prlić imao udjela u odobravanju pristupa na Heliodrom predstavnicima međunarodnih organizacija.⁵⁷¹ Na primjer, u jednom izvještaju u kojem govori o svom susretu s Jadrankom Prlićem 16. avgusta 1993., pripadnik jedne međunarodne organizacije pominje da mu je Prlić predložio da posjeti Heliodrom i da je on to prihvatio.⁵⁷² Vijeću, međutim, nije poznato da li je do tog posjeta stvarno i došlo.

228. Dokazi Vijeću ne daju osnovu da utvrdi da je Jadranko Prlić međunarodnim organizacijama uskraćivao pristup na Heliodrom ili da je sakrivao zatočenike pred predstavnicima međunarodne zajednice.

⁵⁷⁰ V. "Ograničavanje posjeta pripadnika međunarodne zajednice zatočenicima na Heliodromu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁵⁷¹ V. "Pristup na Heliodrom za predstavnike međunarodnih organizacija i novinare", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁵⁷² P 09846, pod pečatom.

iii. Uloga Jadranka Prlića u korištenju zatočenika na linijama fronta

229. Vijeće podsjeća na to da je, u periodu od maja 1993. do marta 1994. godine, HVO zatočenike s Heliodroma koristio za radove na linijama fronta, tokom kojih se redovno događalo da zatočenici budu ranjeni, pa i da poginu.⁵⁷³ Vijeće je takođe zaključilo da je Jadranko Prlić bio u član organa HZ(R) HB koji su dobijali informacije o incidentima koji su se događali tokom radova koje su obavljali "[zatočenici s Heliodroma i drugih mjesta zatočenja]".⁵⁷⁴ Na primjer, u avgustu 1993., te u februaru i martu 1994. godine, predstavnici međunarodne zajednice obavijestili su Jadranka Prlića da se zatočenici s Heliodroma odvođe na rad na linije fronta i da su neki od njih tokom rada ranjeni.⁵⁷⁵ U svom dopisu od 16. marta 1994. upućenom Marijanu Biškiću,⁵⁷⁶ Jadranku Prliću, Željku Šiljegu i Anti Rosi, MKCK upozorava na to da je 1. januara 1994. jedna grupa zatočenika s Heliodroma odvedena u Šantićevu ulicu u Mostaru na rad na liniji fronta.⁵⁷⁷ Kako se dalje navodi u tom dopisu, vojnici HVO-a su gasili cigarete na tijelima zatočenika i tukli ih.⁵⁷⁸

230. Isto tako, Vijeće je konstatovalo da se korištenje zatočenika nije ograničavalo samo na radove, nego su oni korišteni i za živi štit na linijama fronta tokom borbi protiv ABiH u julu, avgustu i septembru 1993. godine.⁵⁷⁹ Dopisom tima MKCK-a iz Međugorja od 20. januara 1994. Jadranko Prlić, Milivoj Petković i Marijan Biškić bili su upozoreni na to da je u avgustu i septembru 1993., u vrijeme kada su se vodile žestoke borbe, veliki broj zatočenika iz "logora HVO-a u Mostaru, Vojnom i Vrdima" bio odvođen na linije

⁵⁷³ V. "Smrt i ranjavanje zatočenika s Heliodroma i iz Zatočeničkog centra Vojno za vrijeme radova", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatočeničkim centrom Vojno, te "Pogibija i ranjavanje zatočenika tokom prisilnog rada", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁵⁷⁴ V. "Pokušaji da se reguliše korištenje zatočenika s Heliodroma za izvođenje radova", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁵⁷⁵ P 09846, pod pečatom; P 07895, str. 1; P 08079, pod pečatom, str. 2.

⁵⁷⁶ Pomoćnik ministra obrane HR HB za bezbjednost i Vojnu policiju HVO-a, kojeg je na tu dužnost 1. decembra 1993. imenovao Jadranko Prlić; Marijan Biškić, T(f), str. 15039, 15048 i 15049; P 07236, str. 2, tačka 4; P 06994; P 06998, str. 1.

⁵⁷⁷ P 08079, pod pečatom, str. 2.

⁵⁷⁸ P 08079, pod pečatom, str. 2.

⁵⁷⁹ V. "Korištenje zatočenika s Heliodroma za živi štit", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

fronta u Mostaru, primoran da nosi uniformu HVO-a i drvene puške.⁵⁸⁰ Vijeće osim toga podsjeća na to da su četiri pripadnika ABiH zatočena na Heliodromu, Salim Kladašak, Mustafa Tašić, Šefik Tašić i Ismet Čilić, poginula 17. septembra 1993. kad ih je ATG "Vinko Škrobo" koristila za živi štit u Mostaru, te da je Jadranko Prlić 20. januara 1994. primio dopis od MKCK-a u kom se navodi da je 17. septembra 1993. u Mostaru više zatočenika poginulo u živom štitu.⁵⁸¹

231. Osim toga, s obzirom na svjedočenje Josipa Praljka, Vijeće konstatuje da nijedna odgovorna osoba na Heliodromu, kao ni ijedan drugi pripadnik HVO-a, nikad nije bio kažnjen zbog slanja zatočenika s Heliodroma na rad na linijama fronta.⁵⁸²

232. Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić najmanje od avgusta avgusta 1993. znao da se zatočenici s Heliodroma šalju na rad na linije fronta i da su neki od njih pritom bili ranjeni ili zlostavljani. S obzirom na položaj vlasti na kojem je bio, Jadranko Prlić je, upozoren od strane MKCK-a, imao mogućnost da intervenište kako bi to prestalo. Naprotiv, time što je propustio da djeluje u avgustu i što je nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u HZ HB i Vladi HR HB, Jadranko Prlić je omogućio upućivanje zatočenika s Heliodroma na rad na linijama fronta, kao i njihovo korištenje za živi štit, te prihvatio zlostavljanje tih zatočenika i pogibiju nekih od njih.

iv. Uloga Jadranka Prlića u puštanju na slobodu zatočenika s Heliodroma

233. Vijeće podsjeća na to da su zatočenici, da bi mogli biti pušteni s Heliodroma, bili primorani da sa svojim porodicama odu iz BiH, nakon što bi potpisali "formular" Ureda za izbjeglice HZ HB u kojem je trebalo da se navede zemlja u koju će otići, no kako bi se otišlo u treće zemlje, u julu, avgustu, oktobru i novembru 1993. prvo je trebalo otići u Hrvatsku.⁵⁸³ Vijeće je takođe zaključilo da eventualni "pristanak" zatočenika na odlazak

⁵⁸⁰ P 07636, str. 1. V. takođe "Korištenje zatočenika s Heliodroma za živi štit", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁵⁸¹ V. "Zatočenici s Heliodroma poginuli u živom štitu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁵⁸² Josip Praljak, T(f), str. 15011 i 15012.

⁵⁸³ V. "Organizovanje odlaska zatočenika s Heliodroma u treće zemlje ili na teritorije pod kontrolom ABiH", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

iz BiH s porodicom⁵⁸⁴ nije bio stvaran, budući da ti ljudi nisu imali pravog izbora jer su mogli ili ostati u zatočenju na Heliodromu, u krajnje teškim uslovima,⁵⁸⁵ odvojeni od porodica, nakon što su neki od njih proboravili su u zatočeništvu više mjeseci,⁵⁸⁶ ili otići.

234. Prema izvještaju jedne međunarodne organizacije o sastanku s Jadrankom Prlićem, Krešimirom Zubakom i Darinkom Tadićem, održanom 16. jula 1993., njih trojica su tu međunarodnu organizaciju informisali o svojoj namjeri da razgovaraju s Uredom za izbjeglice Hrvatske kako bi se dobile tranzitne vize za Muslimane koji "žele otići",⁵⁸⁷ pri čemu je riječ bila o oko 10.000 osoba, uključujući i tada zatočene muškarce, i zatražili od te organizacije da im pomogne u tom njihovom planu, što je ona odbila okvalifikovavši taj "plan" kao "etničko čišćenje".⁵⁸⁸ Jadranko Prlić ne na tom sastanku zatražio i pomoć međunarodne zajednice u otvaranju tranzitnih centara, konkretno u Ljubuškom, za Muslimane koje odlaze u inostranstvo, a dok čekaju da im Ured za izbjeglice Republike Hrvatske izda tranzitne vize.⁵⁸⁹ Službenici međunarodne zajednice nisu željeli pružiti nikakvu pomoć budući da nisu imali mogućnost da provjere da li su zahtjevi za odlazak bili dobrovoljni.⁵⁹⁰ Prema izvještaju jedne međunarodne organizacije zasnovanom na informacijama HVO-a, oko 18. i 19. jula 1993. godine, 2.500 zatočenika se iselilo "dobrovoljno", a ta brojka približno odgovara broju ljudi koji su bili zatočeni na Heliodromu. U tom izvještaju se, međutim, objašnjava da su uslovi zatočenja na Heliodromu bili strašni i da su zatočeni "dobrovoljno napuštali takve životne uslove".⁵⁹¹

235. Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić, barem jednom prilikom u julu 1993., planirao i omogućio organizovanje odlaska oko 2.500 zatočenika s Heliodroma u Hrvatsku iako je bio svjestan toga da je jedna međunarodna organizacija taj "plan" okvalifikovala kao "etničko čišćenje".

⁵⁸⁴ V. "Organizovanje odlaska zatočenika s Heliodroma u treće zemlje ili na teritorije pod kontrolom ABiH", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁵⁸⁵ V. "Uslovi zatočenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁵⁸⁶ V. "Dolazak zatočenika na Heliodrom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁵⁸⁷ Navodnici postoje i u tekstu originala.

⁵⁸⁸ P 09679, pod pečatom, str. 1.

⁵⁸⁹ Svjedokinja BA, T(f), str. 7232–7234, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 50, 51, 52 i 74; P 09679, pod pečatom.

⁵⁹⁰ Svjedokinja BA, T(f), str. 7235 i 7236, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 52.

⁵⁹¹ P 03554, pod pečatom, str. 1; Klaus Johann Nissen, T(f), str. 20488.

b) Zatočenički centar Vojno

236. Dopisom tima MKCK-a iz Međugorja od 20. januara 1994., Jadranko Prlić, Milivoj Petković i Marijan Biškić bili su upozoreni na to da je u avgustu i septembru 1993., u vrijeme kada su se vodile žestoke borbe, veliki broj zatočenika iz "logora HVO-a u Mostaru, Vojnom i Vrdima" bio odvođen na linije fronta u Mostaru, primoran da nosi uniforme HVO-a i drvene puške.⁵⁹² MKCK je u januaru 1994. Jadranka Prlića i Milivoja Petkovića informisao i o problemu Zatočeničkog centra Vojno, a posebno o radu zatočenika na linijama fronta i pogibiji nekih od njih.⁵⁹³

237. Pored toga, jednim dopisom od 16. marta 1994. Jadranko Prlić je bio informisan o tome da su zatočenici koji su u periodu od avgusta 1993. do kraja januara 1994. godine bili s Heliodroma poslani u Zatočenički centar Vojno radi radova na linijama fronta, kako za vrijeme rada tako i u samom Zatočeničkom centru Vojno bili podvrgnuti teškom nasilju od strane pripadnika HVO-a.⁵⁹⁴

238. Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić od 20. januara 1994. znao da se zatočenici iz Zatočeničkog centra Vojno koriste za rad na linijama fronta, kao i za činjenicu da je više njih bilo zlostavljano, ranjeno ili je poginulo tokom tih radova. Ova krivična djela ipak su se nastavila sve do kraja januara 1994. godine. Međutim, budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije i zbog činjenice da nije preduzeo nikakve mjere kako bi prestali ti zločini koji su potrajali do kraja januara 1994., Vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Jadranko Prlić prihvatio korištenje zatočenika na linijama fronta, kao i pogibiju i ranjavanje tih zatočenika za vrijeme radova.

239. Pored toga, Vijeće podsjeća na to da su zatočenici u Zatočeničkom centru Vojno bili podvrgnuti nasilju i teškom zlostavljanju od strane Marija Mihalja i Dragana Šunjića,

⁵⁹² V. "Korištenje zatočenika s Heliodroma za živi štit", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁵⁹³ P 07636; P 07660. V. takođe "Organi i ličnosti obaviješteni o postojanju Zatočeničkog centra Vojno i o događajima u njemu" i "Vrste i mjesta radova u zoni Vojno-Bijelo Polje", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatočeničkim centrom Vojno.

⁵⁹⁴ P 08079, pod pečatom, str. 1.

pripadnika 2. brigade HVO-a,⁵⁹⁵ u periodu od 8. novembra 1993. do 28. januara 1994. godine.⁵⁹⁶ Vijeće konstatuje da je Jadranko Prlić o tim činjenicama bio informisan dopisom MKCK-a od 16. marta 1994. godine.⁵⁹⁷ Vijeće zaključuje da je, najkasnije u martu 1994., Jadranko Prlić znao za činjenicu da pripadnici 2. brigade HVO-a u Zatočeničkom centru Vojno maltretiraju zatočenike. U odsustvu dodatnih dokaza, Vijeće nema saznanja o tome da li je Jadranko Prlić preduzimaio mjere kako bi se te radnje obustavile, odnosno kako bi se kaznili počinioci pošto je znao su zatočenici u Vojnom izloženi zlostavljanju. Vijeće stoga ne može zaključiti da je Jadranko Prlić prihvatio ova krivična djela.

240. Vijeće podsjeća na to da nije moglo utvrditi da su lišavanja života povezana s uslovima zatočenja i zlostavljanje u zatočeničkim centrima HVO-a bila dio zajedničkog zločinačkog cilja. Vijeće će stoga eventualnu odgovornost Jadranka Prlića za ta krivična djela razmotriti u kontekstu trećeg vida UZP-a.

c) Zatvor u Dretelju

241. Na sjednici HVO-a HZ HB od 20. jula 1993., kojom je predsjedavao Jadranko Prlić, a među ostalima prisustvovao Bruno Stojić, predloženo je da se nađu nove lokacije za zatočenje kako bi se smjestio dio zatočenika iz Čapljine i riješili problemi pretrpanosti zatvora u Dretelju i Gabeli.⁵⁹⁸

242. U saopštenju za štampu od 23. jula 1993., Jadranko Prlić je iznio da se, što se tiče zatočenika u svim zatočeničkim centrima, uključujući Heliodrom, "radi isključivo o muškarcima u životnoj dobi za vojnu obvezu, od kojih znatan broj ima status klasičnih vojnih zarobljenika, a određeni broj su bili u pričuvi muslimanske vojske".⁵⁹⁹ Pored toga, napomenuo je da su svi zatočenici odmah po hapšenju bili podvrgnuti ljekarskom

⁵⁹⁵ P 07787, str. 2 i 3; Marijan Biškić, T(f), str. 15153; P 04908; P 10219, pod pečatom, str. 5925; P 08079, pod pečatom, str. 1; P 05054; P 08428, str. 13, tačka 51, str. 15 i 16, tačka 59 i str. 18, tačka 69; P 04767.

⁵⁹⁶ V. "Organi i ličnosti obaviješteni o postojanju Zatočeničkog centra Vojno i o događajima u njemu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatočeničkim centrom Vojno.

⁵⁹⁷ P 08079, pod pečatom, str. 1.

⁵⁹⁸ P 03573; Zoran Buntić, T(f), str. 30585.

⁵⁹⁹ P 03673, str. 2.

pregledu i da su osobe sa zdravstvenim problemima puštene na slobodu bez obzira na životnu dob.⁶⁰⁰

243. Vijeće podsjeća na to da je HVO u Zatvoru u Dretelju, u periodu od aprila do oktobra 1993., držao u zatočenju kako pripadnike ABiH tako i osobe koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga, a koje su bile uhapšene i zatočene samo zato što su Muslimani.⁶⁰¹ Vijeće podsjeća na to da je Zatvor u Dretelju bio pretrpan, da zatočenici nisu imali dovoljno prostora ni vazduha, da su higijenski uslovi bili krajnje loši, da su zatočenici bili gladni i žedni, da im tokom zatočenja nije bila dostupna ljebarska njega, te da su uslovi u zatočeništvu bili posebno teški za zatočenike u samicama.⁶⁰²

244. U zapisniku s jednog radnog sastanka Vlade HR HB održanog 6. septembra 1993., kojem su pored ostalih prisustvovali Jadranko Prlić i Bruno Stojić, napominje se da su životni uslovi zatočenika pripadnika "neprijateljskih snaga, kao i osoba koje su se pripremale za oružanu pobunu" bili loši i da bi to moglo da nanese štetu interesima HR HB. Međutim, u istom zapisniku ta situacija se ne sagledava kao nešto za što bi bila odgovorna Vlada.⁶⁰³ Vijeće podsjeća na to da je MKCK 7. septembra 1993. dobio odobrenje za posjetu Zatvora u Dretelju, nakon koje je konstatovao da je tamo situacija još gora nego na Heliodromu i u Zatvoru u Gabeli.⁶⁰⁴

⁶⁰⁰ P 03673, str. 2.

⁶⁰¹ V. "Dolazak zatočenika u Zatvor u Dretelju" i "Kategorije zatočenika u zatvoru u Dretelju", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

⁶⁰² V. "Uslovi zatočenja i smrt jednog zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

⁶⁰³ Andrew Pringle, T(f), str. 24145–24151 i 24155; P 04841, str. 1 i 2.

⁶⁰⁴ P 04863, pod pečatom.

245. Dana 20. septembra 1993., na sastanku, kojem su pored ostalih prisustvovali Jadranko Prlić, Bruno Stojić, Berislav Pušić i Mate Granić, jedan predstavnik MKCK-a izjavio je da je u Zatvoru u Dretelju vidio dvadesetak zatočenika na kojima su se vidjeli znakovi neishranjenosti.⁶⁰⁵ Jadranko Prlić je na to rekao da je svako ponašanje koje se kosi s međunarodnim pravom "skandal", da je neprihvatljivo da zarobljenici budu bolesni i neishranjeni, te da će odgovorne osobe biti izvedene pred lice pravde.⁶⁰⁶ Istog dana, učesnici tog sastanka, među njima i Jadranko Prlić, posjetili su Zatvor u Dretelju.⁶⁰⁷ Tom prilikom su se sreli sa zatočenicima, kojima je Mate Granić najavio da će uskoro biti pušteni na slobodu.⁶⁰⁸ Članovi delegacije su obišli zatvor, vidjeli uslove zatočenja i stanje zatočenika, a s nekim od njih su i razgovarali.⁶⁰⁹ Na kraju posjete odlučeno je da će MKCK odmah započeti s kategorizacijom zarobljenika za potrebe njihovog puštanja na slobodu, da će sutradan, tj. 21. septembra 1993., oni koji su bolesni biti prevezeni u bolnicu, da će 500 zatočenika biti pušteno na slobodu, dok će ostali biti pušteni čim se za njih nađe smještaj.⁶¹⁰

246. Vijeće je konstatovalo da je više stotina zatočenika iz Zatvora u Dretelju, umjesto da budu pušteni na slobodu, odvedeno u Zatvor u Gabeli i na Heliodrom,⁶¹¹ a da su ostali dobili garantna pisma i preko Hrvatske otišli u treće zemlje.⁶¹² Vijeće takođe podsjeća na

⁶⁰⁵ V. "Ograničenja pristupa u Zatvor u Dretelju", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju; P 05219, pod pečatom.

⁶⁰⁶ P 05219, pod pečatom, str. 1 i 2; Svjedok DZ, T(f), str. 26623, zatvorena sjednica; P 05221, str. 1 i 2.

⁶⁰⁷ Fahrudin Rizvanbegović, T(f), str. 2219 i 2289; Zdravko Sančević, T(f), str. 28815–28817; Svjedok DZ, T(f), str. 26623, zatvorena sjednica; P 05219, pod pečatom, str. 1 i 2; P 05221, str. 1 i 2; Adalbert Rebić, T(f), str. 28312 i 28313; 1D 01936, str. 1.

⁶⁰⁸ P 05219, pod pečatom; Zdravko Sančević, T(f), str. 28815–28818; P 05221, str. 3; 1D 01936, str. 1; Adalbert Rebić, T(f), str. 28313; Fahrudin Rizvanbegović, T(f), str. 2219 i 2289.

⁶⁰⁹ Fahrudin Rizvanbegović, T(f), str. 2219 i 2220.

⁶¹⁰ P 05219, pod pečatom; Zdravko Sančević, T(f), str. 28815–28818; P 05221, str. 3; 1D 01936, str. 1; Adalbert Rebić, T(f), str. 28313.

⁶¹¹ V. "Poboljšanje uslova zatočenja u Zatvoru u Dretelju poslije dolaska Tomislava Šakote" i "Odlazak zatočenika iz Zatvora Dretelj na druga mjesta zatočenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

⁶¹² V. "Odlazak zatočenika iz Zatvora u Dretelju na hrvatske otoke", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

to da su posljednji zatočnici koji su izašli iz Zatvora u Dretelju prvih dana oktobra 1993., što znači u trenutku zatvaranja Zatvora u Dretelju, odvedeni u Zatvor u Gabeli.⁶¹³

247. Pored toga, u jednom dopisu od 20. januara 1994., naslovljenom na Marijana Biškića, Milivoja Petkovića, Jadranka Prlića i Vladislava Pogarčića, MKCK je upozorio na posebno dramatičnu situaciju u Zatvoru u Dretelju prethodnih mjeseci i na smrt više zatočenika uslijed "užasnih uvjeta zatvorskog života" i "zlostavljanja".⁶¹⁴

248. Vijeće zaključuje da je na sastancima u julu 1993., u čijem je radu učestvovao Jadranko Prlić, HVO/Vlada HZ(R) HB odlučio da preduzme mjere za poboljšanje životnih uslova zatočenika. Te odluke nisu imale očekivani učinak jer su u septembru 1993. uslovi zatočenja još uvijek bili jednako loši. Krajem septembra 1993. odlučeno je da se zatočnici puste na slobodu i da se pokrenu postupci protiv osoba odgovornih za loše uslove zatočenja. Međutim, ti zatočnici nisu bili pušteni, nego premješteni u druge zatočeničke centre, uglavnom u Zatvor u Gabeli, dok su neki preko Hrvatske poslani u treće zemlje. Osim toga, Vijeće nije našlo ništa što bi omogućilo da se zaključi da su bili pokrenuti postupci protiv osoba odgovornih za loše uslove zatočenja.

249. Vijeće smatra da je Jadranko Prlić, budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u/Vladi HZ(R) HB, i dalje dobijao informacije o lošim uslovima zatočenja i zlostavljanju zatočenika u tim zatvorima. Umjesto da budu pušteni na slobodu, zatočnici su bili premješteni u druge centre, a neki su preko Hrvatske poslani u treće zemlje. Vijeće na osnovu toga zaključuje da je Jadranko Prlić prihvatio krajnje bijedne uslove i zlostavljanje zatočenika u Zatvoru u Dretelju, te ih upravo i omogućio ne puštajući zatočenike na slobodu. Osim toga, svojim nedjelovanjem on je omogućio odlazak zatočenika preko Hrvatske u inostranstvo.

250. Vijeće podsjeća na to da nije moglo utvrditi da su djela lišavanja života povezana s uslovima zatočenja i zlostavljanje u zatočeničkim centrima HVO-a bili dio zajedničkog

⁶¹³ V. "Odlazak zatočenika iz Zatvora Dretelj na druga mjesta zatočenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

⁶¹⁴ P 07629.

zločinačkog cilja. Vijeće će stoga eventualnu odgovornost Jadranka Prlića za ta krivična djela razmotriti u okviru odgovornosti po osnovu trećeg vida UZP.

d) Zatvor u Gabeli

251. Vijeće podsjeća na to da je HVO HZ HB Zatvor u Gabeli osnovao putem dviju odluka koje je Jadranko Prlić potpisao 8. juna 1993. u svojstvu Predsjednika HVO-a,⁶¹⁵ pri čemu je za ravnatelja imenovan Boško Previšić.⁶¹⁶ Pored toga, Jadranko Prlić je odlukom od 22. decembra 1993. službeno zatvorio Zatvor u Gabeli.⁶¹⁷

252. Vijeće podsjeća na to da HVO u Zatvoru u Gabeli u zatočenju držao muškarce Muslimane u dobi od 16 do 60 godina, kako pripadnike ABiH i HVO-a, tako i Muslimane koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.⁶¹⁸ Vijeće je zaključilo da su zatočenici u njemu živjeli u lošim uslovima.⁶¹⁹

253. Vijeće podsjeća na to da su vlasti HZ HB u julu 1993. razmatrale probleme prenapučenosti i manjka prostora u Zatvoru u Gabeli. Naime, na sjednici HVO-a HZ HB održanoj 19. jula 1993., kojom je predsjedavao Jadranko Prlić, HVO je odobrio zahtjev HVO-a opštine Čapljina da zatočenike premjesti kako bi se uslovi zatočenja popravili i smanjila prenapučenost. Sutradan, na sjednici HVO-a HZ HB, kojom je predsjedavao Jadranko Prlić, radna grupa je predložila da se nađu nove lokacije za zatočenje, kako bi se tamo odveo dio zatočenika iz zatvora u Gabeli i Dretelju i tako riješio problem prenapučenosti. Odlučeno je i to da će četiri čovjeka – među njima i Jadranko Prlić –

⁶¹⁵ Tom odlukom Jadranka Prlića osnovana su dva zatočenička centra: "okružni" vojni zatvor i "okružni zatvor" za opštine Čapljina, Neum, Ljubuški i Ravno u Gabeli. P 02679. V. takođe P 03350, str. 3, par. 11.

⁶¹⁶ P 02674; P 03350, str. 3, par. 11. V. takođe "Otvaranje i zatvaranje Zatvora u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

⁶¹⁷ V. "Otvaranje i zatvaranje Zatvora u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

⁶¹⁸ V. "Dolazak zatočenika u Zatvor u Gabeli" i "Broj i kategorije zatočenika u Zatvoru u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

⁶¹⁹ V. "Uslovi zatočenja u Zatvoru u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

ispitati mogućnosti za smještaj nekih zatočenika iz Zatvora u Gabeli u drugim zatočeničkim centrima.⁶²⁰

254. Međutim, Vijeće podsjeća na to da je poslije donošenja odluke u septembru 1993. da se Zatvor u Dretelju zatvori, određen broj zatočenika doveden u Zatvor u Gabeli, a posljednji od njih početkom oktobra 1993. godine.⁶²¹ Vijeće takođe podsjeća na to da zatočenici u Zatvoru u Gabeli i dalje nisu imali dovoljno tople odjeće i prostora, da su higijenski uslovi bili loši, da im nije bila dostupna hrana i voda, kao ni medicinska njega.⁶²² Vijeće konstatuje da nisu preduzete nikakve mjere kako bi se položaj zatočenika poboljšao. Odluku o zatvaranju Zatvora u Gabeli Jadranko Prlić je donio tek 22. decembra 1993. godine.⁶²³ Međutim, Vijeće podsjeća da je taj zatvor nastavio da funkcioniše i narednih dana, prihvatajući zatočenike u tranzitu za druge centre sve do posljednjih dana decembra 1993. godine.⁶²⁴

255. Vijeće smatra da su, na sastancima u čijem radu je učestvovao i Jadranko Prlić, HVO/Vlada HZ(R) HB odlučili da preduzmu mjere u cilju poboljšanja uslova zatočenja i načina postupanja sa zatočenicima, ali da su te odluke ostale bez učinka. Naprotiv, Jadranko Prlić je doprinio pogoršanju prenapučenosti zatvora, a samim tim i životnih uslova zatočenika u Zatvoru u Gabeli tako što je zatvorio Zatvor u Dretelju, posljedica čega je bio dolazak stotina zatočenika u Zatvor u Gabeli. Jadranko Prlić nije mogao da ne zna da će time pogoršati položaj zatočenika. Vijeće na osnovu toga zaključuje da je Jadranko Prlić prihvatio krajnje loše uslove u kojima su boravili zatočenici u Zatvoru u Gabeli.

⁶²⁰ V. "Nedostatak prostora", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli. V. takođe "Nedostatak prostora i vazduha", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

⁶²¹ V. "Odlazak zatočenika iz Zatvora Dretelj na druga mjesta zatočenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

⁶²² V. "Uslovi zatočenja u Zatvoru u Gabeli", "Nedostatak prostora", "Loši higijenski uslovi", "Nedovoljne količine hrane i vode" i "Nedovoljna medicinska njega", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

⁶²³ V. "Otvaranje i zatvaranje Zatvora u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli: P 07668.

⁶²⁴ V. "Otvaranje i zatvaranje Zatvora u Gabeli" i "Puštanje na slobodu zatočenika iz Zatvora u Gabeli pod uslovom da odu u treće zemlje", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

8. Jadranko Prlić je negirao i prikrivao zločine počinjene nad Muslimanima, podsticao ih je i nije preduzeo nikakve mjere kako bi te zločine spriječio ili kaznio njihove počinioce

256. Tužilaštvo navodi da je Jadranko Prlić stvarao strah, mržnju i nepovjerenje prema Muslimanima,⁶²⁵ da je učestvovao u širenju lažnih, pogrešnih i obmanjujućih informacija o postojanju i činjenju krivičnih djela, kao i o razlozima za zatočenja Muslimana i uslovima njihovog zatočenja.⁶²⁶ Tužilaštvo tvrdi i to da Jadranko Prlić nikad nije javno osudio ili raskrinkao ta krivična djela, niti pokušao da ispravi situaciju.⁶²⁷

257. Prlićeva odbrana tvrdi da izjave u vezi s aktivnostima ABiH samo daju uvid u situaciju na terenu i odbacuje argument da su one izazivale osjećaj straha, mržnje i nepovjerenja prema Muslimanima.⁶²⁸ Naprotiv, Jadranko Prlić je pozivao na ravnopravnost svih konstitutivnih naroda⁶²⁹ i uvijek se zalagao za miroljubivu koegzistenciju, jednakost naroda i političku otvorenost.⁶³⁰ Najzad, Prlićeva odbrana navodi da tužilaštvo nije dokazalo da je Jadranko Prlić bio direktno ili indirektno povezan s dezinformacijama o činjenju krivičnih djela, zatočenjima Muslimana ili uslovima u kojima su oni držani u zatočeništvu.⁶³¹ Čim je saznao da bi zatočenje ili uslovi zatočenja mogli biti protivpravni, Jadranko Prlić je, navodi se, činio sve što je mogao kako bi doprinio da se stanje popravi.⁶³²

258. Vijeće će najprije razmotriti pitanje kako je Jadranko Prlić negirao i prikrivao zločine počinjene nad Muslimanima (a), zatim pitanje da li ih je ohrabrivao je (b) i, najzad, da li je propustio da preduzme mjere kako bi se spriječilo činjenje novih krivičnih djela protiv Muslimana i mjere za krivično gonjenje i kažnjavanje počinitelaca (c).

⁶²⁵ Optužnica, par. 17.1 (s). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 429–435.

⁶²⁶ Optužnica, par. 17.1 (w) i (x).

⁶²⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 407 i 502–512.

⁶²⁸ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 326 (d).

⁶²⁹ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 327 (s).

⁶³⁰ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 347 (a).

⁶³¹ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 327 (w) i (x).

⁶³² Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 327 (w) i (x).

a) Jadranko Prlić je negirao i prikrivao zločine počinjene nad Muslimanima u HZ(R) HB

259. Dokazi pokazuju da je Jadranko Prlić u više navrata negirao i pokušavao da prikrije ili minimalizira zločine koje je HVO počinio nad muslimanskim stanovništvom u HZ(R) HB. Na primjer, u vremenu od 17. juna i 19. ili 20. jula 1993., kad su ga Svjedokinja BA i još neki pripadnici međunarodnih organizacija informisali o tome da se u Mostaru sistematski vrše deportacije Muslimana, ulicu po ulicu i uz sve veće nasilje, Jadranko Prlić je odgovorio da to rade kriminalci nad kojima HVO nema kontrolu i dao je garancije da će biti poštovana ljudska prava.⁶³³ Međutim, Vijeće je utvrdilo da je HVO nastavio s nasilnim deložacijama Muslimana civila iz zapadnog Mostara sve do februara 1994. i da je Jadranko Prlić za te deložacije znao,⁶³⁴ ali da nije reagovao.

260. Što se tiče zatočenja Muslimana, Vijeće podsjeća na to da je Jadranko Prlić 16. avgusta 1993. predstavniku jedne međunarodne organizacije tvrdio da su Muslimani iz Ljubuškog internirani radi njihove vlastite bezbjednosti jer vojnici HVO-a koji se vraćaju s fronta žele osvetu.⁶³⁵ Međutim, Vijeće podsjeća na to da je utvrdilo da organi HVO-a nisu izvršili nikakvu individualnu procjenu bezbjednosnih razloga koji bi opravdali ta zatočenja i da zatočeni muslimanski civili nisu imali mogućnost da kod nadležnih vlasti protestuju zbog zatočenja.⁶³⁶

⁶³³ Svjedokinja BA, T(f), str. 7163, 7164, 7201, 7202, 7206, 7232, 7344 i 7345, T(e), str. 7346, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 66, 73 i 75; P 03804, pod pečatom, par. 6.

⁶³⁴ V. "Uloga Jadranka Prlića u akcijama hapšenja u maju 1993. i deložacijama muslimanskog stanovništva Mostara od sredine maja 1993. do februara 1994.", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

⁶³⁵ V. "Hapšenje Muslimana u opštini Ljubuški u avgustu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području. V. takođe P 09846, pod pečatom; Svjedok BB, T(f), str. 17284–17286, zatvorena sjednica.

⁶³⁶ V. "Opština Ljubuški i zatočenički centri na nenoj teritoriji", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 10 (zatvaranje kao zločin protiv čovječnosti) i tački 11 (protivpravno zatvaranje kao teška povreda Ženevskih konvencija).

261. Dana 23. jula 1993., Jadranko Prlić je javno izjavio da su odmah poslije zarobljavanja izvršeni ljekarski pregledi svih zatočenika i da su svi koji su imali neki zdravstveni problem pušteni, bez obzira na dob;⁶³⁷ da su svi zarobljenici zatočeni u Zatvoru u Dretelju i na Heliodromu muškarci u životnoj dobi za vojnu obavezu,⁶³⁸ te da je HVO HZ HB odlučio da svim zainteresovanim organizacijama odobri pristup objektima u kojima ima osoba u samicama.⁶³⁹ Vijeće je utvrdilo da su uslovi zatočenja u zatvorima i zatočeničkim centrima HVO-a HZ(R) HB bili teški i da se o tome razgovaralo na više sastanaka HVO-a/Vlade HZ(R) HB, kojima je Jadranko Prlić prisustvovao.⁶⁴⁰ Pored toga, Vijeće podsjeća na to da je Jadranko Prlić 20. septembra 1993., na sastanku s jednim predstavnikom MKCK-a koji je pomenuo znakove neishranjenosti na zatočenicima u Zatvoru u Dretelju, izjavio da je svako ponašanje koje se kosi s međunarodnim pravom skandal, da je neprihvatljivo da zarobljenici budu bolesni i neishranjeni, te da će one koji su za to odgovorni izvesti pred lice pravde.⁶⁴¹

262. Najzad, Vijeće napominje da je Jadranko Prlić 2. decembra 1993. Cedricu Thornberryju, pripadniku UNPROFOR-a,⁶⁴² poslao dopis o zatvaranju zatočeničkih centara na teritoriji HR HB, izražavajući spremnost da utvrdi činjenice o eventualnom "nekorektnom" postupanju prema zatočenicima, kao i da preduzme odgovarajuće mjere protiv počinitelaca djela koja se eventualno utvrde i dokažu.⁶⁴³ Međutim, Vijeće je utvrdilo da se zlostavljanje zatočenika nastavilo i poslije tog datuma⁶⁴⁴ i da su posljednji zatočenici s Heliodroma pušteni na slobodu tek u aprilu 1994. godine.⁶⁴⁵ Pored toga, Vijeće podsjeća na to je Jadranko Prlić na osnovu svojih ovlaštenja mogao da zatvara zatočeničke centre.

⁶³⁷ P 03673, str. 1 i 2.

⁶³⁸ P 03673.

⁶³⁹ P 03673.

⁶⁴⁰ V. "Znanje Jadranka Prlića o zatočenjima i uslovima zatočenja Muslimana na Heliodromu", "Zatvor u Dretelju", "Zatvor u Gabeli", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

⁶⁴¹ P 05219, pod pečatom, str. 1 i 2; Svjedok DZ, T(f), str. 26623, zatvorena sjednica; P 05221, str. 1 i 2.

⁶⁴² Cedric Thornberry, T(f), str. 26166, 26168, 26171–26173 i 26215; P 10041, par. 1 i 4.

⁶⁴³ P 07008, str. 2.

⁶⁴⁴ V. npr. "Heliodrom", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 15 (nehumana djela kao zločin protiv čovječnosti), tački 16 (nečovječno postupanje kao teška povreda Ženevskih konvencija) i tački 17 (okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja).

⁶⁴⁵ V. "Razmjena zatočenika s ABiH i posljednji zatočenici pušteni na slobodu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

263. S obzirom na prethodno razmatranje, Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić svjesno, u cilju da omogući ostvarivanje UZP-a, pokušavao da minimalizira odnosno prikrije krivična djela koja su počinile oružane snage HVO-a.

b) Jadranko Prlić je podsticao činjenje krivičnih djela protiv Muslimana u HZ(R) HB

264. Tužilaštvo navodi da je Jadranko Prlić stvarao strah, mržnju i nepovjerenje prema Muslimanima, doprinoseći tako ostvarivanju ciljeva UZP-a i djela u osnovi počinjenih u Herceg-Bosni,⁶⁴⁶ što Prličeva odbrana osporava.⁶⁴⁷

265. Vijeće ocjenjuje da je Jadranko Prlić u više zvaničnih izjava i izjava za javnost zaista među bosanskim Hrvatima stvarao strah, nepovjerenje i mržnju prema muslimanskom stanovništvu. Vijeće posebno ističe dopis od 18. januara 1993. upućen Hrvatima u opštini Gornji Vakuf, u kojem Jadranko Prlić kaže da je cilj "ekstremnih" Muslimana "terorom" izazvati odlazak hrvatskog stanovništva iz opštine.⁶⁴⁸ Međutim, Vijeće podsjeća na to da je HVO istog dana, tj. 18. januara 1993., HVO krenuo u napad na grad Gornji Vakuf⁶⁴⁹ i više sela u okolini Gornjeg Vakufa, prilikom kojeg su počinjena mnoga krivična djela protiv imovine i muslimanskog stanovništva.⁶⁵⁰

266. Najzad, u jednoj poruci javnosti kojom su se 30. juna 1993. obratili svim Hrvatima HZ HB i Hrvatske, Jadranko Prlić i Bruno Stojić izjavili su, poslije napada ABiH na oružane snage HVO-a i hrvatsko stanovništvo Mostara, da je cilj "mudžahedina" "osvajanje povijesnih prostora hrvatskog naroda", da je ugrožena "opstojnost Hrvata u BiH", pozvali Hrvate na djelovanje u duhu "najvišeg domoljublja [i] hrvatske opstojnosti".⁶⁵¹ Vijeće je već zaključilo da je HVO, poslije napada ABiH na kasarnu HVO-a "Tihomir Mišić" 30. juna 1993., u Mostaru i okolici uhapsio više hiljada

⁶⁴⁶ Optužnica, par. 17.1 (s). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 429–435.

⁶⁴⁷ Završni podnesak Prličeve odbrane, par. 326 (d).

⁶⁴⁸ P 01184.

⁶⁴⁹ V. "Napad na grad Gornji Vakuf i zločini koji su, prema navodima, posljedica tog napada", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

⁶⁵⁰ V. "Napadi od 18. januara 1993. u opštini Gornji Vakuf" i "Navodi o kriminalnim događajima nakon napada HVO-a i uspostavljanja kontrole nad selima u opštini Gornji Vakuf", "Navodi o raseljavanju žena, djece, starijih i nemoćnih osoba iz sela Duša i njihovom zatočenju", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

⁶⁵¹ P 03023 / P 03038 / P 03039.

muškaraca, bosanskih Muslimana, i zatočio ih na Heliodromu i u Zatvoru u Dretelju,⁶⁵² a brojne muslimanske porodice iz zapadnog otjerao u istočni Mostar.⁶⁵³

267. Vijeće napominje da su i za dopis od 18. januara 1993. i za obraćanje javnosti od 30. juna 1993. odabrani ključni momenti, tj. trenutak kad HVO kreće u napad na više lokacija u Gornjem Vakufu, odnosno započinje kampanju masovnog hapšenja Muslimana. Vijeće na osnovu svih tih dokaza zaključuje da je Jadranko Prlić, u svojim zvaničnim izjavama i obraćanjima javnosti stvarao među bosanskim Hrvatima strah, nepovjerenje i mržnju prema bosanskim Muslimanima i time jačao nacionalizam bosanskih Hrvata, što je, dakle, doprinosilo ostvarivanju UZP-a.

c) Jadranko Prlić nije preduzeo mjere u cilju sprečavanja daljnjih zločina nad Muslimanima HZ(R) HB i krivičnog gonjenja i kažnjavanja počinitelja

268. Vijeće konstatuje da fizički izvršioци krivičnih djela koja je Vijeće uvrđilo nisu bili pod neposrednom komandom Jadranka Prlića. Međutim, Jadranko Prlić je po svom položaju nadređenog imao mogućnost da unutar hijerarhije HVO-a i HR HB i, konkretno, u odnosu na ostale optužene, djeluje u pravcu sprečavanja krivičnih djela i kažnjavanja počinitelja, kao i mijenjanja toka stvari.⁶⁵⁴ Jadranko Prlić, iako je u mnogom prilikama dobijao informacije o zločinima koje su počinili pripadnici HVO-a, u većini slučajeva⁶⁵⁵ niti je iskreno osudio te zločine, niti je od onih koji su mu bili potčinjeni zatražio da pokrenu istrage i kazne počinioce, a pored toga, iako jeste preduzeo mjere kako bi se poboljšao položaj zatočenika, te mjere nisu bile primjerene ili su bile nedovoljne. Naime, na sjednici HVO-a HZ HB održanoj 20. jula 1993., kojom je predsjedavao Jadranko Prlić, a kojoj je pored ostalih prisustvovao i Bruno Stojić,⁶⁵⁶ predloženo je da se nađu nove lokacije za zatočenje kako bi se riješili problemi prenapučenosti zatvora u Dretelju i

⁶⁵² V. "Hapšenje i zatočenje muškaraca Muslimana nakon napada od 30. juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁶⁵³ V. "Hapšenje i zatočenje muškaraca Muslimana nakon napada od 30. juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁶⁵⁴ V. "Ovlaštenja Jadranka Prlića", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

⁶⁵⁵ Vijeće nije utvrdilo da je Jadranko Prlić imao ulogu u prikrivanju zločina u Stupnom Dolu i nekažnjavanju počinitelja.

⁶⁵⁶ Toj sjednici su prisustvovali i "K. Zubak", "N.Tomić" i Zoran Buntić.

Gabeli.⁶⁵⁷ Istog dana, više od 700 zatočenika iz Zatvora u Dretelju premješteno je na Heliodrom.⁶⁵⁸ Vijeće ipak podsjeća na to da je Heliodrom bio prenapučen tokom cijelog perioda svog postojanja.⁶⁵⁹

269. Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić negirao i prikrivao zločine počinjene nad Muslimanima, da ih je podsticao i da nije preduzeo nikakve odgovarajuće mjere kako bi se ti zločini spriječili ili kaznili počinioci.

9. Zaključci Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu prvog vida UZP-a

270. Imajući u vidu te zaključke, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je, u periodu od 14. avgusta 1992. pa do kraja aprila 1994., Jadranko Prlić kao predsjednik HVO-a, a zatim i predsjednik Vlade HR HB, imao velika *de jure i de facto* ovlaštenja u pogledu koordinisanja i rukovođenja radom HVO-a/Vlade HZ(R) HB. On je predsjedavao sastancima visokog nivoa na kojima su se kolektivno usvajale odluke o političkoj i vojnoj strategiji za HZ(R) HB i imao je mogućnost da donosi odluke o vojnim pitanjima koje su dalje prosljeđivane unutar vojne komandne strukture. Imao je ovlaštenja u pogledu zatočeničkih centara u HZ(R) HB, a posebno za njihovo otvaranje i zatvaranje, kao i za odobravanje pristupa u te centre međunarodnim organizacijama. Najzad, on je igrao ključnu ulogu u odnosima između HVO-a/Vlade HZ(R) HB i vlasti Republike Hrvatske.

271. Kao što je Vijeće već utvrdilo, Jadranko Prlić je učestvujući u sastavljanju ultimatumama iz januara 1993. i aprila 1993. značajno doprinio ostvarivanju UZP-a u opštinama Gornji Vakuf, Prozor i Jablanica. On je planirao, omogućio i podsticao činjenje krivičnih djela od strane pripadnika HVO-a. Naime, poslije tih ultimatumama uslijedila su sistematska i rasprostranjena vojna dejstva koja su provođena posredstvom

⁶⁵⁷ P 03573; Zoran Buntić, T(f), str. 30585.

⁶⁵⁸ P 03942.

⁶⁵⁹ V. "Prenapučenost logora", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

lanca komandovanja oružanih snaga HVO-a. Ta dejstva uključivala su velik broj zločina nad muslimanskim stanovništvom jer su proisticala iz unaprijed smišljenog plana.⁶⁶⁰

272. Pored toga, Jadranko Prlić je podržavao praksu hapšenja i zatočenja u Mostaru od 9. maja 1993. i narednih dana, i svjesno je zatvarao oči pred sve nasilnijim HVO-ovim akcijama etničkog čišćenja muslimanskog stanovništva u Mostaru u ljeto 1993. godine. Dana 30. juna 1993., Jadranko Prlić je ponovo pozvao Hrvate na oružje protiv Muslimana i prihvatio je masovna zatočenja Muslimana koje je HVO istovremeno i sistematski vršio u više opština. Pored toga, Jadranko Prlić je podržavao kampanju granatiranja i drugog vatrenog djelovanja, koju je HVO vodio protiv istočnog Mostara, kao i njene posljedice po civilno stanovništvo istočnog Mostara i prihvatio je zločine koji su bili direktno povezani s vojnim operacijama HVO-a protiv istočnog Mostara. U vrijeme dok je muslimansko stanovništvo istočnog Mostara živjelo u strašnim uslovima, izloženo granatiranju i drugom vatrenom djelovanju, Jadranko Prlić je putem opstrukcije, a zatim i restrikcijama, lično doprinio blokiranju dostavljanja humanitarne pomoći u taj dio grada, u periodu od juna 1993. pa do barem decembra 1993. godine.⁶⁶¹ Vijeće ocjenjuje da je on time svjesno doprinio nanošenju teških tjelesnih povreda i teške povrede ljudskog dostojanstva stanovnika istočnog Mostara.

273. Pored toga, Jadranko Prlić je znao za brojne zločine koje su počinili pripadnici oružanih snaga HZ(R) HB, o čemu je informacije dobijao od predstavnika međunarodne zajednice i internim komunikacijskim kanalima HVO-a. Vijeće smatra da Jadranko Prlić, budući da je bio informisan o zločinima koja su činili pripadnici HVO-a u mnogo navrata, u većini slučajeva nije te zločine iskreno osudio, niti je od pripadnika HVO-a zatražio da pokrenu istragu i kazne počiniocima.⁶⁶² Naprotiv, ponekad je svjesno zatvarao oči pred tim zločinima i stoga je postupao sa sviješću da će posljedica njegovog kažnjivog ponašanja biti kriminalne radnje, koje su se potpuno nekažnjeno i nastavile.

⁶⁶⁰ Što se tiče uništavanja vjerskih objekata u istočnom Mostaru, ovo se odnosi samo na djela počinjena nakon 1. juna 1993. , u okviru opsade.

⁶⁶¹ V. "Uloga Jadranka Prlića u vezi sa životnim uslovima stanovništva u istočnom Mostaru i blokiranjem humanitarne pomoći", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

⁶⁶² Vijeće nije utvrdilo da je Jadranko Prlić umiješan u prikrivanje zločina u Stupnom Dolu i nekažnjavanje počinitelaca.

Naime, Jadranko Prlić je po svom hijerarhijskom položaju imao ovlaštenja da interveniše, i u odnosu na ostale članove UZP-a i, među njima, u odnosu na optužene u ovom predmetu, kako bi se spriječilo činjenje krivičnih djela, kaznili počinioci i tok događaja promijenio. Bili su mu poznati teški uslovi u kojima su Muslimani koje je uhapsio HVO bili zatočeni u zatvorima u Dretelju, u Gabeli i na Heliodromu. Međutim, on je opravdavao zatočavanje, negirao stvaran položaj zatočenika i ponekad preduzimao neadekvatne mjere. Naime, uprkos tome što je i dalje dobijao informacije o lošim uslovima zatočenja i zlostavljanju zatočenika u tim zatvorima, Jadranko Prlić je, umjesto da zatvori te centre, dozvolio premještanje zatočenika na teritorije pod kontrolom ABiH-a ili njihovo slanje u treće zemlje preko Hrvatske. Vijeće iz toga zaključuje da je Jadranko Prlić prihvatio i podsticao krajnje loše uslove i zlostavljanje zatočenika u zatvorima u Dretelju i Gabeli, te na Heliodromu.

274. On je bio informisan i o korištenju zatočenika s Heliodroma i iz Zatočeničkog centra Vojno na frontu i o nasilju kojem su ti zatočenici bili podvrgnuti tokom rada na linijama fronta ili kad su bili korišteni kao živi štit. Budući da nije intervenisao iako je imao mogućnost za to i budući da je ostao na vlasti iako je znao za počinjena krivična djela, Vijeće smatra da je jedini mogući razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Jadranko Prlić omogućio i prihvatao činjenje zločina nad Muslimanima povezanih s HVO-ovim sistemom zatočenja.

275. Takođe, Jadranko Prlić je podržavao politiku raseljavanja zatočenih Muslimana i njihovih porodica iz HZ(R) HB preko Hrvatske u treće zemlje i učestvovao u praktično istovremenom iseljavanju Hrvata iz srednje Bosne i njihovom naseljavanju na teritorije koje je HZ(R) HB smatrala svojim, što se činilo putem Ureda za izbjeglice koji je bio zadužen za premještanje stanovništva. Vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji ovdje može da se izvede taj da je Jadranko Prlić imao namjeru da muslimansko stanovništvo iseli van teritorije koju je HZ(R) HB smatrala svojom kako bi se tu naselili Hrvati iz srednje Bosne.

276. Vijeće ocjenjuje da svi ti elementi van razumne sumnje pokazuju značajan doprinos Jadranka Prlića, jednog od glavnih članova UZP-a. Pored toga, njegov doprinos

upućuje na to da je on imao namjeru ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja protjerivanja muslimanskog stanovništva iz HZ(R) HB. Isto tako, budući da je bio informisan o tome da je djelovanje HVO-a u suštini bilo usmjereno protiv Muslimana, Vijeće se uvjerilo da je Jadranko Prlić imao diskriminatornu namjeru i da je djelovao u pravcu protjerivanja muslimanskog stanovništva iz HZ(R) HB, istu namjeru kao i drugi članovi UZP-a, konkretno drugi članovi Vlade HZ(R) HB/HVO-a, te načelnici i zapovjednici Glavnog stožera HVO-a.⁶⁶³

277. Što se tiče saznanja Jadranka Prlića o okolnostima na osnovu kojih je većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, zaključila da je između HVO-a/HV i ABiH postojao međunarodni oružani sukob, dokazi upućuju na to da je Jadranko Prlić bio informisan o vojnim operacijama HVO-a protiv ABiH i da je i sam govorio o tome u svojim izjavama.⁶⁶⁴ Pored toga, dokazi upućuju na to da je Jadranko Prlić znao za učestvovanje Hrvatske u sukobu između HVO-a i ABiH u BiH i omogućio ga.⁶⁶⁵ Vijeće na osnovu toga ocjenjuje da je on znao da se u periodu tokom kojeg je on imao funkciju predsjednika HVO-a odnosno predsjednika Vlade HR HB odvijao oružani sukob i da se radilo o sukobu međunarodnog karaktera.

278. S obzirom na prethodno izneseno, po tačkama Optužnice koje se odnose na gore opisane događaje, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je Jadranko Prlić – na osnovu učestvovanja u UZP-u – kriv za počinjenje sljedećih krivičnih djela:

Opština Prozor:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

⁶⁶³ V. "Zaključci Vijeća o odgovornosti Brune Stojića po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Brune Stojića po osnovu UZP-a; "Zaključci Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a; "Zaključci Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića po osnovu UZP-a; "Zaključci Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a i "Zaključci Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a. V. takođe "Pluralitet osoba koje su pristale uz zajednički zločinački cilj", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

⁶⁶⁴ V. npr. Ray Lane, T(f), str. 23681–23684, 23687, 23688, 23691 i 23697; P 01215; P 03038.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Gornji Vakuf:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

⁶⁶⁵ V. "Veze između Jadranka Prlića i hrvatskih rukovodilaca", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Jablanica:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Mostar:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 21: uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 24: protivpravni napad na civile, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 25: protivpravno terorisanje civila (Mostar), kažnjivo po članu 3 Statuta.

Heliodrom:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 18: protivpravni fizički rad, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Zatočenički centar Vojno:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 18: protivpravni fizički rad, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Zatvor u Dretelju:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta (Dretelj)

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta (Dretelj)

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Zatvor u Gabeli:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

279. Budući da je Jadranko Prlić ta krivična djela počinio radi ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja, on je odgovoran ne samo za gore navedena krivična djela, nego i za sva krivična djela koja su bila dio zajedničkog zločinačkog plana.

D. Odgovornost Jadranka Prlića po osnovu trećeg vida UZP-a

280. Tužilaštvo tvrdi da su djela krađe, lišavanja života, seksualnog nasilja i silovanja bila prirodna i predvidiva posljedica UZP-a Herceg-Bosna i da je Jadranko Prlić bio svjestan mogućnosti da će doći do tih krivična djela.⁶⁶⁶ Prlićeva odbrana tvrdi da nema dokaza da je Jadranko Prlić predvidio da će biti počinjeno bilo koje od krivičnih djela za koja se tereti, odnosno da je objektivno bio u mogućnosti da to predvidi.⁶⁶⁷

281. Vijeće je utvrdilo da lišavanja života počinjena tokom akcija deložacije, lišavanja života koja su bila posljedica zlostavljanja u zatočeničkim centrima, silovanje i seksualno zlostavljanje, kao i djela krađe koja su pripadnici HVO-a počinili tokom akcija deložacije, nisu bila dio zajedničkog zločinačkog cilja koji se želio ostvariti.⁶⁶⁸ Međutim, Vijeće napominje da je izvjestan broj tih krivičnih djela bio prirodna i predvidiva posljedica ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja.⁶⁶⁹ Vijeće će sada razmotriti pitanje da li je Jadranko Prlić, član u UZP-u, znao ili je razumno mogao predvidjeti da postoji mogućnost počinjenja tih krivičnih djela od strane pripadnika HVO-a kao vjerovatna posljedica ostvarivanja zajedničkog cilja i svjesno pristao na taj rizik.

1. Opština Gornji Vakuf

282. Vijeće je zaključilo da je Jadranko Prlić učestvovao u napadu na Gornji Vakuf tako što je bio direktno uključen u planiranje napada, potpisao ultimatum od 15. januara 1993. i nadzirao njegovu primjenu na terenu sve do prekida vatre, te naredio obustavu napada HVO-a 25. januara 1993. godine. Vijeće je takođe utvrdilo da je Jadranko Prlić bio informisan o nasilju koje je pratilo te operacije počevši od 19. januara 1993. godine. Budući da on lično, kao ni ostali članovi UZP-a, nije učinio ništa kako bi se spriječilo počinjenje tih krivičnih djela ili kaznili njihovi počinioci, Jadranko Prlić je doprinio toj atmosferi nasilja i nije mogao da ne predvidi mogućnost sistematske i rasprostranjene krađe imovine u vlasništvu Muslimana počinjene u selima Hrasnica, Uzričje i Ždrimci

⁶⁶⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 516.

⁶⁶⁷ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 325.

⁶⁶⁸ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

⁶⁶⁹ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

poslije napada od 18. januara 1993. godine.⁶⁷⁰ Vijeće smatra da je on bio svjestan te mogućnosti i da je prihvatio taj rizik budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB.

2. Opština Jablanica (Sovići i Doljani)

283. Vijeće smatra da je Jadranko Prlić, budući da je učestvovao u sastavljanju ultimatumu iz aprila 1993. koji je u smislu uslova bio isti kao i ultimatum iz januara 1993., da je bio informisan o opštem nasilju upravljenom prema muslimanskom stanovništvu Gornjeg Vakufa u januaru 1993., te budući da on lično, kao ni ostali članovi UZP-a, nije učinio ništa kako bi se spriječilo počinjenje krivičnih djela koja su bila dio zajedničkog cilja ili kaznio počinioce, nastavio da doprinosi tom nasilju koje je vladalo u aprilu 1993. godine. On stoga nije mogao a da ne predvidi mogućnost počinjenja krivičnih djela u opštini Jablanica u aprilu 1993., odnosno lišavanja života povezanih sa zatočenjem, djela krađe imovine u vlasništvu Muslimana, kao i uništavanje džamija u Sovićima i Doljanima. Vijeće pored toga ocjenjuje da je Jadranko Prlić bio svjestan te mogućnosti i da je prihvatio taj rizik budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB.

3. Opština Mostar

284. Vijeće podsjeća na to da je Svjedokinja BA u ljeto 1993. Jadranka Prlića više puta informisala da se u zapadnom Mostaru, uz mnogo nasilja, vrše deložacije Muslimana.⁶⁷¹ Vijeće je pored toga utvrdilo da je, potpisavši uredbu od 6. jula 1993. u vezi s korištenjem stanova koje su njihovi stanari napustili, Jadranko Prlić ozvaničio praksu HVO-a HZ HB koja se sastojala u prisvajanju stanova Muslimana iz zapadnog Mostara koji su iz njih istjerani.⁶⁷² Dakle, Vijeće smatra da je Jadranko Prlić doprinio klimi nasilja u Mostaru iako je znao šta se događa. Vijeće zaključuje da je Jadranko Prlić, budući da

⁶⁷⁰ V. "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Uzričje", "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Hrasnica" i "Paljenje kuća, krađa imovine u vlasništvu Muslimana u selu Ždrimci i paljenje mekteba", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

⁶⁷¹ P 09712, pod pečatom, par. 33; Svjedokinja BA, T(f), str. 7183 i 7184, zatvorena sjednica.

on lično, kao ni ostali učesnici u UZP-u, nije učinio ništa kako bi se ta krivična djela spriječila ili kaznili njihovi počinioci, doprinio tom opštem nasilju i da nije mogao a da ne predvidi mogućnost počinjenja krivičnih djela koja nisu bila predviđena zajedničkim ciljem. Po mišljenju Vijeća, nema nikakve sumnje da se, barem od juna 1993., moglo predvidjeti da će HVO tokom kampanje deložacija vođene u Mostaru protiv muslimanskog stanovništva počinuti ubistva, silovanje, seksualno nasilje i krađu privatne imovine te da je Jadranko Prlić bio svjestan tog rizika i da je prihvatio činjenje tih krivičnih djela nastavivši da obavlja svoje funkcije predsjednika HVO-a/Vlade HZ(R) HB.

4. Zatvori u Dretelju i Gabeli i Zatočenički centar Vojno

285. Vijeće je utvrdilo da su zatočenici trpjeli glad i žeđ cijelim tokom svog zatočenja u Zatvoru u Dretelju.⁶⁷³ Vijeće je takođe utvrdilo da je, 16. jula 1993., jedan zatočeni Musliman umro od dehidracije nakon što su vojnici HVO-a zatočenicima uskratili vodu i hranu.⁶⁷⁴

286. Vijeće podsjeća na to da se o uslovima zatočenja, a posebno o prenapučenosti zatvora u Dretelju i Gabeli, razgovaralo na dva radna sastanka HVO-a, održana 19. i 20. jula 1993. godine, kojima je predsjedavao Jadranko Prlić.⁶⁷⁵ Budući da je pomenuto krivično djelo bilo počinjeno 16. jula 1993., nijedan dokaz ne daje osnovu da se utvrdi da je Jadranko Prlić znao za loše uslove u kojima su zatočenici u Dretelju boravili tog datuma, tako da razumno nije mogao da predvidi lišavanje života zatočenika i ne može snositi odgovornost za to.

⁶⁷² V. "Znanje Jadranka Prlića o deložacijama Muslimana u Mostaru od sredine maja 1993. do februara 1994.", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

⁶⁷³ V. "Zatvor u Dretelju", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 12 (nehumana djela (uslovi zatočenja) kao zločin protiv čovječnosti), tački 13 (nečovječno postupanje (uslovi zatočenja) kao teška povreda Ženevskih konvencija) i tački 14 (okrutno postupanje (uslovi zatočenja) kao kršenje zakona i običaja ratovanja). V. takođe "Nedovoljne količine hrane i vode", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

⁶⁷⁴ V. "Zatvor u Dretelju", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 2 (ubistvo kao zločin protiv čovječnosti) i tački 3 (hotimično lišavanje života kao teška povreda Ženevskih konvencija).

⁶⁷⁵ P 03560, str. 4 i 5; P 03573.

287. Što se tiče Zatočeničkog centra Vojno, Vijeće napominje da je, 20. januara 1994., Jadranko Prlić dopisom MKCK-a bio informisan o tome da je više zatočenika u Zatočeničkom centru Vojno preminulo u zatočeništvu, kao i o navodima da su neki od tih zatočenika preminuli uslijed zlostavljanja i loših uslova zatočenja.⁶⁷⁶ Vijeće je bilo u mogućnosti da utvrdi samo smrt jednog zatočenika ubijenog vatrenim oružjem 5. decembra 1993. godine.⁶⁷⁷ Budući da se to krivično djelo dogodilo prije 20. januara 1994., Vijeće nema osnova za zaključak da je Jadranko Prlić razumno mogao da predvidi lišavanje života zatočenika i da on snosi odgovornost za to.

288. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je Jadranko Prlić – na osnovu učestvovanja u trećem vidu UZP-a – kriv za počinjenje sljedećih krivičnih djela:

Opština Gornji Vakuf

Tačka 22: oduzimanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 23: pljačkanje javne i privatne imovine, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Jablanica

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 21: uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 22: oduzimanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2 Statuta.

⁶⁷⁶ P 07629.

⁶⁷⁷ V. "Zatočenički centar Vojno", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 2 (ubistvo kao zločin protiv čovječnosti) i tački 3 (hotimično lišavanje života kao teška povreda Ženevskih konvencija).

Tačka 23: pljačkanje javne i privatne imovine, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Mostar

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 4: silovanje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 5: nečovječno postupanje (seksualno zlostavljanje), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 22: oduzimanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 23: pljačkanje javne i privatne imovine, kažnjivo po članu 3 Statuta.

II. Bruno Stojić

289. U Optužnici se navodi da je Bruno Stojić učestvovao u UZP-u i omogućio njegovo ostvarivanje na sljedeće načine: rukovodeći i upravljajući Odjelom obrane HVO-a i kontrolišući oružane snage HZ(R) HB; kontrolišući Vojnu policiju; vodeći sve finansijske operacije oružanih snaga HVO-a, nabavu vojne opreme i dopremu materijalno-tehničkih sredstava u HZ(R) HB ili preko njene teritorije; učestvujući u podjarmljivanju bosanskih Muslimana; podržavajući angažman Hrvatske u vezi s političkim i vojnim ciljevima oružanih snaga HVO-a; doprinoseći sistemu zlostavljanja osobito putem kontrolisanja i rukovođenja zatočeničkim centrima HVO-a i aktivnostima u vezi s prisilnim radom; podržavajući i podstičući uništavanje i zapljenu imovine u vlasništvu Muslimana; sprečavajući kretanje humanitarne pomoći i pristup međunarodnih organizacija istočnom Mostaru; učestvujući u sistemu deportacija i prisilnom premještanju Muslimana, te tolerišući i podstičući počinjenje zločina od strane pripadnika HVO-a nad Muslimanima odnosno izbjegavajući da kazni počinioce.⁶⁷⁸

⁶⁷⁸ Par. 17.2 Optužnice.

290. Vijeće preliminarno napominje da će razmotriti samo događaje za koje raspolaže dokazima koji bi mogli biti relevantni za analizu odgovornosti Brune Stojića.

291. Kako bi utvrdilo da li je Bruno Stojić u značajnoj mjeri učestvovao u UZP-u, Vijeće će prvo analizirati relevantne dokaze u vezi s funkcijama Brune Stojića (A), a poslije toga dokaze u vezi s njegovim ovlaštenjima (B). Vijeće će zatim ispitati eventualnu odgovornost optuženog po osnovu prvog vida UZP-a (C) i trećeg vida UZP-a (D). Dalje će Vijeće u nastavku ispitati eventualnu odgovornost Brune Stojića po osnovu drugih oblika odgovornosti predviđenih Statutom.

A. Funkcije Brune Stojića

292. Bruno Stojić, od oca Žarka, rođen je 8. aprila 1955. u selu Hamzići u opštini Čitluk, u SR BiH.⁶⁷⁹

293. Dokazi potvrđuju da je Bruno Stojić 1991. godine napustio dužnost direktora komunalnog preduzeća u Neumu⁶⁸⁰ kako bi preuzeo dužnost pomoćnika ministra unutrašnjih poslova SRBiH, zaduženog za materijalno-finansijski sektor i opšte poslove.⁶⁸¹ Nadalje, 18. septembra 1991., Savjet sigurnosti HDZ-a BiH Brunu Stojića je imenovao članom kriznog stožera HDZ-a BiH.⁶⁸² Vijeću nije poznato do kada je Bruno Stojić bio član tog kriznog stožera. Dana 27. marta 1992., Bruno Stojić je preuzeo dužnost pomoćnika zapovjednika za logistiku u Glavnom stožeru HVO-a.⁶⁸³ Osim toga, 16. aprila 1992., Janko Bobetko, tadašnji zapovjednik Južnog bojišta HV-a,⁶⁸⁴ imenovao

⁶⁷⁹ *Tužilac protiv Brune Stojića*, predmet br. IT-04-74-I, "Nalog za uhićenje i nalog za dovođenje", pod pečatom, 4. marta 2004.; str. 2; T(f), str. 2.

⁶⁸⁰ Tomislav Krešić, T(e), str. 38729.

⁶⁸¹ Milivoj Gagro, T(f), str. 2862; Tomislav Krešić, T(f), str. 38729 i 38730; Josip Manolić, T(f), str. 4387–4389; P 00134, str. 105; Davor Korac, T(f), str. 38824, 38827 i 38851. Predočeni dokazi Vijeću ne omogućuju da utvrdi ko je Brunu Stojića imenovao na dužnost pomoćnika ministra unutarnjih poslova, kao ni tačan datum njegovog stupanja na funkciju.

⁶⁸² Osnivanjem i ulogom kriznog stožera HDZ-a BiH Vijeće se bavilo u dijelu u kojem se iznosi kontekst osnivanja Herceg-Bosne.

⁶⁸³ 2D 03001; Slobodan Božić, T(f), str. 36204 i 36205; 2D 01006; 2D 02000, par. 74; 2D 01356; Milivoj Petković, T(f), str. 49336, 49337 i 49776; Tihomir Majić, T(e), str. 37814–37816, 37825 i 37826; 2D 01024.

⁶⁸⁴ P 00156.

je Brunu Stojića za člana Izmještenog zapovjednog mjesta Južnog bojišta u Grudama.⁶⁸⁵ Vijeću nije poznato do kojeg je datuma Bruno Stojić ostao na toj dužnosti. Dana 3. jula 1992., odlukom koju je potpisao Mate Boban, predsjednik HVO-a i HZ HB, Predsjedništvo HZ HB je Brunu Stojića unaprijedilo imenovavši ga na dužnost predstojnika Odjela obrane HVO-a HZ HB.⁶⁸⁶ Bruno Stojić je tu dužnost vršio do 15. novembra 1993. godine.⁶⁸⁷ Od 10. novembra 1993. do 27. aprila 1995. godine,⁶⁸⁸ Bruno Stojić je vršio dužnost načelnika odjela za proizvodnju i promet oružja i vojne opreme HR HB.⁶⁸⁹

B. Ovlaštenja Brune Stojića

294. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je Bruno Stojić, u svojstvu predstojnika Odjela obrane, imao *de jure* i *de facto* ovlaštenja, efektivnu kontrolu i znatan uticaj na sve aspekte vojnih operacija i odbrane HVO-a.⁶⁹⁰ Kao jedan od najznačajnijih članova Vlade HZ HB, Bruno Stojić je učestvovao u radu većine sjednica i radnih sastanaka HVO-a i svom predsjedniku, Jadranku Prliću, redovno podnosio izvještaje o vojnoj situaciji na terenu.⁶⁹¹ Bruno Stojić je, kako se navodi, bio hijerarhijski nadređen načelniku Glavnog stožera HVO-a⁶⁹² i imao je komandna ovlaštenja nad oružanim snagama HVO-a. Naime, u njegovoj su nadležnosti bila imenovanja vojnih zapovjednika barem do nivoa zamjenika zapovjednika brigade, osnivanje i raspuštanje jedinica HVO-a,

⁶⁸⁵ P 00162; Davor Korac, T(f), str. 38859.

⁶⁸⁶ V. "Uloga i dužnosti predstojnika Odjela obrane i ministra obrane", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB. P 00308/P 00297 (identični dokumenti); P 09545, str. 16; Svjedok BH, T(f), str. 17498, zatvorena sjednica; P 10217, pod pečatom, par. 27, str. 5; P 10270, pod pečatom, str. 2; Miroslav Rupčić, T(f), str. 23327; P 10275. Preciznije za organizacionu strukturu, v. Miroslav Rupčić, T(f), str. 23331–23333.

⁶⁸⁷ V. "Uloga i dužnosti predstojnika Odjela obrane i ministra obrane", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB. Predsjednik HR HB Mate Boban je za nasljednika Brune Stojića na čelu Odjela obrane, na preporuku predsjednika Vlade Jadranka Prilića, imenovao Pericu Jukića, Priopćenje za javnost, 10. novembar 1993.: P 06583. Međutim, službena primopredaja dužnosti između Brune Stojića i Perice Jukića izvršena je 15. novembra 1993.: 2D 00416.

⁶⁸⁸ Postoje razlike u dokazima u pogledu tačnog datuma stupanja Brune Stojića na tu dužnost: u dokaznom predmetu 2D 03001 kao početni datum navodi se 10. novembar 1993., dok se u iskazu Slobodana Praljka u sudnici pominje datum 13. decembar 1993. godine.

⁶⁸⁹ 2D 03001; Slobodan Praljak, T(f), str. 41666. Predloženi dokazi Vijeću ne omogućuju da utvrdi ko je Brunu Stojića imenovao na dužnost načelnika odjela za proizvodnju i promet oružja i vojne opreme.

⁶⁹⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 532–534.

⁶⁹¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 535.

⁶⁹² Završni podnesak tužilaštva, par. 536–538.

te kontrola nad VOS-om i SIS-om.⁶⁹³ Pored toga, Bruno Stojić je oružanim snagama HVO-a direktno izdavao naređenja u funkciji provedbe političkih programa Vlade HZ HB. Na primjer, on je ultimatum vlade HZ HB od 15. januara 1993. proslijedio oružanim snagama HVO-a. Pored toga, 30. juna 1993., Bruno Stojić je s Jadrankom Prličem izdao zajednički proglas na osnovu kojeg je Milivoj Petković zapovjednicima HVO-a izdao više naređenja da se jedinice pripreme za borbu.⁶⁹⁴

295. Stojićeva odbrana naprotiv tvrdi da se Bruno Stojić kao predstojnik Odjela obrane bavio isključivo administrativnim i logističkim pitanjima, kao što su unutrašnja organizacija Odjela, mobilizacija, vođenje Sektora za zdravstvo Odjela i zbrinjavanje ranjenika, vođenje Uprave za IPD, Uprave za socijalnu skrb, te Sektora za opskrbu, nabavu i proizvodnju.⁶⁹⁵ On je imao isključivo administrativnu ulogu prosljeđivanja izvještaja unutar Odjela obrane i u Glavni stožer, a njegov doprinos svodio se na kompiliranje primljenih izvještaja za potrebe njihovog prosljeđivanja HVO-u i predsjedniku HVO-a.⁶⁹⁶ Stojićeva odbrana osim toga tvrdi da Bruno Stojić nije bio ovlašten da izdaje naređenja vojnog karaktera.⁶⁹⁷

296. Imajući u vidu navode iz Optužnice i argumente strana u postupku, Vijeće će u nastavku razmotriti dokaze u vezi s *de jure* i *de facto* ovlaštenjima Brune Stojića u periodu na koji se odnosi Optužnica. U tu svrhu, Vijeće će prvo analizirati učestvovanje Brune Stojića na sastancima HVO-a/Vlade HZ(R) HB (1), zatim njegova ovlaštenja u pogledu komandovanja oružanim snagama HZ(R) HB (2) i Vojnom policijom (3), njegovu ulogu kao predstavnika HZ(R) HB u mirovnim pregovorima (4), da bi se na kraju osvrnulo na prestanak njegovih funkcija (5).

1. Učestvovanje Brune Stojića na presudnim sastancima HVO-a/Vlade HZ(R) HB

297. Dokazi pokazuju da je Bruno Stojić u periodu od septembra 1992. do novembra 1993. godine učestvovao u radu četrdesetak sjednica i radnih sastanaka HVO-a. Upravo u

⁶⁹³ Završni podnesak tužilaštva, par. 542–545.

⁶⁹⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 539 i 540.

⁶⁹⁵ Završni podnesak Stojićeve odbrane, par. 248, 249 i 255–314.

⁶⁹⁶ Završni podnesak Stojićeve odbrane, par. 315.

okviru tih sastanaka je rukovodstvo HZ HB usvajalo zakonske tekstove HZ HB, kao što su Odluka o statusu izbjeglica i prognanih osoba s područja Hrvatske zajednice Herceg-Bosne u vrijeme neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja,⁶⁹⁸ Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o oružanim snagama HZ HB čiji je tekst podniet na usvajanje Predsjedništvu HZ HB⁶⁹⁹ i uredba kojom je na teritoriji HZ HB uveden ratni porez.⁷⁰⁰ Na tim sastancima rukovodioci HVO-a, a među njima i Bruno Stojić, takođe su diskutovali i donosili odluke o pitanjima odbrane HZ(R) HB, npr. o vojnoj situaciji na terenu,⁷⁰¹ mobilizaciji snaga HVO-a⁷⁰² i stanju u zatočeničkim centrima HVO-a.⁷⁰³ Na primjer, na 38. sjednici HVO-a od 17. maja 1993., kojoj su pored ostalih prisustvovali Jadranko Prlić i Bruno Stojić, diskutovalo se o situaciji u Mostaru i HVO je izrazio podršku "izmještanju civila" na Heliodrom.⁷⁰⁴

298. Vijeće ocjenjuje da ovi dokazi potvrđuju da je Bruno Stojić kao član HVO-a/Vlade HZ(R) HB, učestvovao u radu mnogobrojnih sastanaka i na taj način imao udjela u kreiranju politike odbrane HZ(R) HB.

2. Bruno Stojić je imao kontrolu nad oružanim snagama HZ(R) HB

299. Bruno Stojić je u prvom redu igrao bitnu ulogu u osnivanju i organizovanju oružanih snaga HZ HB. Na primjer, 24. oktobra 1992., on je pripremio i podnio HVO-u prijedlog programa rada Odjela obrane do kraja 1992. godine, u kojem objašnjava strukturu raznih komponenata oružanih snaga, uključujući Vojnu policiju, i definiše ciljeve i plan rada svake od njih.⁷⁰⁵

300. Osim toga, Bruno Stojić je bio informisan o vojnim operacijama oružanih snaga HZ(R) HB. Na primjer, Bruno Stojić je dobijao izvještaje o situaciji u BiH, osobito o

⁶⁹⁷ Završni podnesak Stojićeve odbrane, par. 430 i 431.

⁶⁹⁸ P 00559, str. 7.

⁶⁹⁹ P 00578, str. 5.

⁷⁰⁰ P 00672, str. 3.

⁷⁰¹ 1D 01666; 1D 02179.

⁷⁰² P 01097; P 05955.

⁷⁰³ P 05373; P 04841.

⁷⁰⁴ 1D 01666.

⁷⁰⁵ P 00646.

vojnoj situaciji, koje je slao Glavni stožer.⁷⁰⁶ On je sa svoje strane – bilo putem izvještaja, bilo na sjednicama HVO-a – informisao HVO o vojnoj i bezbjednosnoj situaciji na terenu, te izrađivao prijedloge u vezi s odbranom koje je poslije usvajao HVO.⁷⁰⁷ Dana 19. januara 1993., Bruno Stojić je obavijestio HVO da su u sklopu provođenja odluke od 15. januara 1993. jedinice ABiH na teritoriji provincija 3, 8 i 10, koje su na osnovu Vance-Owenovog plana proglašene hrvatskim, pozvane da se potčine HVO-u.⁷⁰⁸ Objasnio je da su, u sklopu izvršenja te odluke, snage HVO-a, koje su dobile naređenje da ne poduzimaju borbene aktivnosti, uspješno odbile ofanzivu ABiH u Gornjem Vakufu koja je, kako je rekao, bila suprotna Vance-Owenovom sporazumu.⁷⁰⁹ Isto tako, na sastanku održanom 4. novembra 1993., Bruno Stojić je Vladu HR HB obavijestio o vojnoj situaciji na području Vareša. Rekao je da ABiH nastavlja s kršenjem objavljenih prekida vatre, s neprestanim provokacijama na borbu i terorom nad "civilnim pučanstvom". Izjavio je i da Muslimani vrše "etničko čišćenje".⁷¹⁰ Vlada HR HB je slijedom te informacije odlučila da se Ured za izbjeglice zaduži za prihvata i smještaj "prognanih" Hrvata s područja Vareša, a UNPROFOR je trebao da hitno dopremi humanitarnu pomoć na područje Viteza, Busovače, Kiseljaka i Kreševa.⁷¹¹

301. Što se tiče VOS-a, koji je bio u sastavu Glavnog stožera i *de jure* nije pripadao hijerarhijskom lancu predstojnika Odjela obrane, Vijeće je ipak utvrdilo da je njegov načelnik Žarko Keža svakodnevno dostavljao izvještaje Bruni Stojiću.⁷¹²

302. SIS je pak bio pod izravnom nadležnošću pomoćnika predstojnika Odjela obrane za sektor bezbjednosti, dakle, pod izravnom nadležnošću Brune Stojića kao predstojnika Odjela obrane.⁷¹³ Međutim, dokazi ne daju Vijeću osnovu da konstatuje da je Bruno

⁷⁰⁶ Slobodan Božić, T(f), str. 36461 i 36464. V. npr. P 01114; P 00653.

⁷⁰⁷ P 01197, str. 4; P 01227, str. 1 i 2; 1D 01609, str. 2; 1D 01667, str. 2; 1D 01610, str. 1 i 2; 1D 01608, str. 1 i 2; 4D 00508, str. 1; P 05799/P 05769 (identični dokumenti), str. 2; 1D 02179, str. 1 i 2; 2D 00851, str. 1; P 00518.

⁷⁰⁸ P 01146.

⁷⁰⁹ P 01227.

⁷¹⁰ 1D 02179.

⁷¹¹ 1D 02179.

⁷¹² V. "Modaliteti prosljeđivanja informacija Glavnom stožeru i načelniku GS", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

⁷¹³ V. "Mjesto SIS-a u hijerarhiji HVO-a", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) H-B.

Stojić redovno primao izvještaje SIS.⁷¹⁴ Ipak, prema iskazu Ivana Bandića,⁷¹⁵ kad bi djelatnik SIS-a u nekoj bojni HVO-a napisao izvještaj koji se odnosio na neko važno bezbjednosno pitanje, na primjer na razmjenu ratnih zarobljenika, praksa je bila da se on pošalje Bruni Stojiću, Ivici Lučiću i Milivoju Petkoviću.⁷¹⁶

303. Što se tiče ovlaštenja za imenovanja na dužnosti u okviru oružanih snaga, Vijeće podsjeća na to da je predstojnik Odjela obrane bio nadležan za imenovanja oficira u brigadama HVO-a do nivoa zamjenika zapovjednika brigade, kao i pomoćnika zapovjednika za bezbjednost u operativnim zonama, na prijedlog zamjenika predstojnika Odjela obrane zaduženog za bezbjednost.⁷¹⁷

304. Što se tiče uloge Brune Stojića u vojnom lancu komandovanja, Vijeće podsjeća na to da je Bruno Stojić kao predstojnik Odjela obrane odluke Vlade HZ HB prosljeđivao Glavnom stožeru HVO-a, koji ih je zatim prosljeđivao na izvršenje zapovjednicima jedinica na terenu. To potvrđuje odluka HVO-a od 15. januara 1993. koju je kao predsjednik HVO-a potpisao Jadranko Prlić, a kojom se sve jedinice ABiH na teritoriji provincija 3, 8 i 10, koje su na osnovu Vance-Owenovog plana proglašene hrvatskim, pozivaju da se potčine HVO-u u roku od pet dana. U toj odluci, HVO kao osobu odgovornu za njenu provedbu navodi Brunu Stojića.⁷¹⁸ U skladu s tom odlukom, Bruno Stojić je Glavnom stožeru HVO-a i Upravi Vojne policije dalje izdavao naređenja za izvršenje odluke Jadranka Prlića.⁷¹⁹ Milivoj Petković, načelnik Glavnog stožera HVO-a, je zatim naređenja Brune Stojića prosljeđivao zapovjednicima operativnih zona OZ HVO-a.⁷²⁰

305. Isto tako, Vijeće napominje da je, poslije zajedničkog proglasa Jadranka Prlića i Brune Stojića od 30. juna 1993., kojim se, poslije napada ABiH na položaje HVO-a,

⁷¹⁴ V. "Mjesto SIS-a u hijerarhiji HVO-a", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

⁷¹⁵ Pripadnik Vojne policije HVO-a od aprila do jula 1992., na službi u upravi SIS-a od jula 1992. do jeseni 1994.; Ivan Bandić, T(f), str. 37992–37995.

⁷¹⁶ Ivan Bandić, T(f), str. 38079 i 38080; P 06555.

⁷¹⁷ V. "Ovlaštenja predstojnika Odjela obrane i ministra obrane za imenovanja u oružanim snagama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) H-B.

⁷¹⁸ P 01146; P 09545, str. 77 i 78.

⁷¹⁹ P 01140; Bruno Pinjuh, T(f), str. 37341–34344.

hrvatski narod u BiH poziva na odbranu pred muslimanskom agresijom, Bruno Stojić, u svojstvu predstojnika Odjela obrane, izdao naređenje za mobilizaciju svih hrvatskih vojnih obveznika i uveo policijski sat na teritoriji HZ HB.⁷²¹ Na osnovu tog naređenja, načelnik Uprave Vojne policije Valentin Ćorić izdao je naređenje za mobilizaciju vojnih obveznika i uveo policijski sat na teritoriji HZ HB.⁷²² U isto vrijeme, odgovarajući ujedno na napad ABiH na HVO izveden 2. jula 1993., Bruno Stojić i Milivoj Petković sapotpisali su naređenje upućeno svim jedinicama HVO-a u OZ Jugoistočna Hercegovina sa zadatkom da zonu "očiste" od muslimanskih snaga.⁷²³

306. Vijeće je utvrdilo da je Glavni stožer HVO-a u organizacionom pogledu bio dio Odjela obrane.⁷²⁴ Dokazi su pokazali da je Bruno Stojić, iako predstojnik Odjela obrane nije bio *de jure* u lancu komandovanja, u svojstvu šefa tog odjela direktno upućivao naređenja oružanim snagama HZ(R) HB, konkretno naređenja u vezi s prekidima vatre, zatočeničkim centrima, razmještajem snaga, reorganizacijom vojnih jedinica, dodjelom pojačanja jedinicama, slobodom kretanja humanitarnih ili međunarodnih organizacija i mobilizacijom vojnika HVO-a.⁷²⁵ Pored toga, barem u dva navrata, zapovjednik izmještenog zapovjednog mjesta OZ Jugoistočna Hercegovina je i od Brune Stojića i od Milivoja Petkovića zatražio instrukcije za izvođenje vojnih operacija u srednjoj Bosni i Hercegovini.⁷²⁶

307. Zatim, što se tiče veza Brune Stojića sa antiterorističkim grupama, Vijeće je takođe utvrdilo da su postojale strukturne i funkcionalne veze između Brune Stojića i Mladena Naletilića i njegovih ATG. Međutim, Vijeće ne raspolaže nijednim naređenjem Brune Stojića u svojstvu predstojnika Odjela obrane upućenim Mladenu Naletiliću, KB-u ili njegovim ATG. Vijeće ne raspolaže ni iskazima svjedoka na osnovu kojih bi moglo

⁷²⁰ P 01139 i P 01156, str. 1.

⁷²¹ P 03038.

⁷²² P 03077.

⁷²³ P 03128.

⁷²⁴ V. "Vojna ovlaštenja HVO-a HZ HB i Vlade HR HB", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

⁷²⁵ V. "Hijerarhijska veza predstojnika Odjela obrane i ministra obrane s oružanim snagama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB; Milivoj Petković, T(f), str. 50089, 50814 i 50815; P 00588, članak 30; Milivoj Petković, T(f), str. 50817–50819; P 00610; P 00619; P 05232; P 05235; 4D 00461; P 00582.

zaključiti da je Odjel obrane imao komandna ovlaštenja nad KB-om i njegovim ATG, stavljenim pod komandu Mladena Naletilića.⁷²⁷

308. Što se tiče upravljanja i kontrole nad kadrovima, finansijama i logistikom oružanih snaga, Vijeće podsjeća na to da je Milivoj Petković u svjedočenju izjavio da je Bruno Stojić morao Vladi HZ HB podnositi zahtjeve za dobijanje materijalnih i finansijskih sredstava za oružane snage HVO-a.⁷²⁸ Međutim, dokazi pokazuju da je Bruno Stojić direktno kontrolisao kadrove i finansijska sredstva oružanih snaga HVO-a, kao i sve logističke aspekte. Naime, Bruno Stojić je bio dužan da se pobrine za logističke potrebe oružanih snaga HVO-a, tj. za materijalna sredstva i naoružanje.⁷²⁹ U tu svrhu bio je ovlašten za vršenje isplata s računa HVO-a, kao i za upućivanje direktnih zahtjeva za materijalna sredstva i naoružanje HV-u.⁷³⁰ On je organizovao i kupovinu oružja za HVO od VRS-a.⁷³¹ Pored toga, Bruno Stojić je godine 1992. i 1993. snabdijevao MTS-om ABiH u više područja gdje se ABiH zajedno s HVO-om borila protiv VRS, na primjer u Sarajevu, Srebrenici i Tuzli.⁷³²

309. Pored toga, dokazi pokazuju da je Bruno Stojić bio odgovoran za finansije oružanih snaga HZ(R) HB. On je pripremao budžet Odjela obrane,⁷³³ i bio je odgovoran za isplatu plata pripadnika oružanih snaga budući da je bio opunomoćen da vrši isplate sa bankovnih računa HVO-a.⁷³⁴ Bruno Stojić je bio osoba koja je intervenisala kod odjela obrane Hrvatske da bi se dobila sredstva za isplatu plata.⁷³⁵ Kao osoba odgovorna za

⁷²⁶ P 02292; P 03026.

⁷²⁷ V. "Organizacija KB-a i ATG", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

⁷²⁸ Milivoj Petković, T(f), str. 50344 i 50345.

⁷²⁹ 2D 01443, str. 2; P 04399, str. 3; Davor Korac, T(f), str. 38830 i 38831; 2D 01246; Stipo Buljan, T(f), str. 36754; P 06807; P 00970, str. 7; Christopher Beese, T(f), str. 5385–5387; P 02620, str. 3; P 02627, str. 2; Svjedok BF, T(f), str. 25835, zatvorena sjednica .

⁷³⁰ Miroslav Rupčić, T(f), str. 23338; P 00098; 2D 00809; P 01164, str. 1 i 2; P 03998.

⁷³¹ P 02934; Radmilo Jasak, T(f), str. 49024 i 49025 i P 02966; P 09820; P 03403; P 06364; P 09967.

⁷³² Hamid Bahto, T(f), str. 37900; Nedžad Čengić, T(f), str. 37945 i 37951; Anđelko Makar, T(f), str. 38456–38458; 2D 01101; 2D 01041; Anđelko Makar, T(f), str. 38430; 2D 01103; 2D 01102; 2D 01105; 2D 01111; P 06006, str. 15.

⁷³³ 2D 02000, par. 94.

⁷³⁴ P 01521.

⁷³⁵ P 10290; Miroslav Rupčić, T(f), str. 23367–23371; P 10291; Miroslav Rupčić, T(f), str. 23374; Davor Marijan, T(f), str. 35736; P 00098; 3D 01206, str. 3 i 4; P 00910; Milivoj Petković, T(f), str. 50513 i 50514.

finansije Odjela obrane, Bruno Stojić je mogao davati punomoći drugim osobama za podizanje sredstava sa bankovnih računa HVO-a.⁷³⁶

310. Što se tiče vođenja kadrovske politike u oružanim snagama HZ(R) HB, dužnost Brune Stojića je bila da obezbijedi finansiranje centara za obuku i mobilizaciju pripadnika oružanih snaga HZ(R) HB.⁷³⁷

311. Najzad, dokazi pokazuju da je Bruno Stojić bio nadležan za imenovanje osoba koje će zastupati oružane snage HZ(R) HB u pregovorima o prekidima vatre: on je konkretno imenovao Milivoja Petkovića.⁷³⁸

312. Imajući u vidu prethodno razmatranje, većina Vijeća je, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, u mogućnosti da zaključi da je Bruno Stojić tokom cijelog perioda u kojem je obavljao čelne funkcije u Odjelu obrane HZ(R) HB, tj. od 3. jula 1992. do 15. novembra 1993., imao ključnu ulogu u osnivanju i organizovanju oružanih snaga; da je redovno bio informisan o vojnim operacijama oružanih snaga; da je bio član Vlade nadležan za informisanje Vlade o vojnim operacijama; da je bio nadležan za prosljeđivanje odluka Vlade o vojnim pitanjima vojnoj komandnoj strukturi i da je tu nadležnost i koristio; da je bio nadležan za izdavanje direktnih naređenja oružanim snagama i za njihovo izvršenje, te da je tu nadležnost i koristio; da je dnevno dobijao informacije od VOS-a; da je bio odgovoran za sva logistička, finansijska i kadrovska pitanja u vezi s oružanim snagama i bio nadležan za imenovanje pripadnika oružanih snaga koje će ih zastupati u mirovnim pregovorima. Većina Vijeća se stoga, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, uvjerila van razumne sumnje da je Bruno Stojić u navedenom periodu imao komandu i efektivnu kontrolu nad oružanim snagama HVO-a.

3. Bruno Stojić je imao kontrolu nad Vojnom policijom

313. Što se tiče ovlaštenja Brune Stojića za imenovanja u Vojnoj policiji, Vijeće je konstatovalo da je Bruno Stojić vršio imenovanja na najviše dužnosti u jedinicama i u

⁷³⁶ P 10301; Miroslav Rupčić, T(f), str. 23387 i 23389; 2D 01352, str. 3.

⁷³⁷ P 04074; 3D 01460, str. 1; Slobodan Praljak, T(f), str. 40420–40422; 2D 01459; 2D 01350; P 00907; P 00965.

Upravi Vojne policije, s izuzetkom načelnika Uprave Vojne policije, koji je bio nadležan za postavljenja na "niže" dužnosti, ali uz saglasnost predstojnika Odjela obrane.⁷³⁹

314. Vijeće je takođe konstatovalo da je predstojnik Odjela obrane, kao nadređeni načelniku Uprave Vojne policije, ovom potonjem mogao da izdaje naređenja u vezi s raznim pitanjima: oslobađanje zatočenika, slobodi kretanja konvoja – uključujući i humanitarne konvoje – i osoba na teritoriji HZ HB, angažovanjem Vojne policije, kao i naređenja sa svrhom da se poštuju propisi o radu Vojne policije.⁷⁴⁰

315. Dokazi takođe pokazuju da su naređenja Brune Stojića zaista i bila prosljeđivana jedinicama Vojne policije na terenu i da su ih one izvršavale.⁷⁴¹ Na primjer, 28. jula 1993., Bruno Stojić je izdao naređenje da sve jedinice Vojne policije koje učestvuju u borbenim dejstvima u okviru jedinica oružanih snaga HVO-a treba da se potčine zapovjednicima tih jedinica oružanih snaga.⁷⁴² Na osnovu tog naređenja, Valentin Ćorić je istog dana izdao naređenje, pored ostalog, da 1. i 2. lakožurišna bojna Vojne policije moraju da se stave pod komandu oružanih snaga HVO-a u pripadnoj zoni odgovornosti.⁷⁴³ Pored toga, 29. septembra 1993., Valentin Ćorić je od Brune Stojića, tadašnjeg zapovjednika Glavnog stožera HVO-a Slobodana Praljka, kao i od načelnika Glavnog stožera HVO-a Žarka Tole, zatražio da jedinice Vojne policije prestanu da se angažuju na linijama fronta kako bi mogle da se posvete zadacima u stvarnoj nadležnosti Vojne policije.⁷⁴⁴

⁷³⁸ P 00811; P 03922.

⁷³⁹ V. "Ovlaštenja predstojnika Odjela obrane za imenovanja u Vojnoj policiji", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

⁷⁴⁰ V. "Predstojnik Odjela obrane kao pretpostavljeni načelniku Uprave Vojne policije", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

⁷⁴¹ Safet Idrizović, T(f), str. 9600; P 09400, str. 4; P 01164, str. 1 i 2; P 03778, Slobodan Praljak, T(f), str. 40986; Svjedok C, T(f), str. 22530 i 22531, zatvorena svednica; 5D 02002 / 2D 01367; Zdenko Andabak, T(f), str. 50994 i 50995; P 01121, str. 1, 2 i 4; P 01517; P 03327, pod pečatom, str. 5; P 01868, str. 1; P 00875 / P 00876.

⁷⁴² 5D 02002 / 2D 01367.

⁷⁴³ P 03778, Slobodan Praljak T(f), str. 40986.

⁷⁴⁴ Svjedok C, T(f), str. 22532 i 22534, zatvorena svednica; 5D 00548, str. 2.

316. Dana 31. maja 1993., Bruno Stojić izdao je naređenje direktno jedinicama na kontrolnim punktovima Vojne policije u Mostaru kojim im se naređuje da kontrolišu sva vozila koja izlaze iz grada.⁷⁴⁵

317. Takođe, Bruno Stojić je bio nadležan i da se stara za logističke i kadrovske potrebe Vojne policije, uključujući isplatu plata za njene pripadnike i mobilizaciju.⁷⁴⁶

318. Pored toga, Bruno Stojić je redovno dobijao izvještaje o radu Vojne policije.⁷⁴⁷ Na primjer, 7. jula 1993. Bruno Stojić je svim šefovima organizacionih jedinica Odjela obrane, uključujući Upravu Vojne policije, izdao naređenje da mu dostave izvještaje o radu za potrebe informisanja HVO-a HZ HB.⁷⁴⁸ Na primjer, 16. avgusta 1993., Bruno Stojić je bio informisan o tome da Vojna policija nije preduzela ništa kako bi se kaznila osoba odgovorna za krađu vozila MKCK-a.⁷⁴⁹

319. Najzad, 28. decembra 1992., Bruno Stojić je izdao instrukcije za reorganizaciju jedinica Vojne policije.⁷⁵⁰

320. S obzirom na prethodno izneseno, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, zaključuje da je Bruno Stojić imao direktna ovlaštenja nad Vojnom policijom, kao što pokazuje sljedeće: činjenica da je on izvršio njenu reorganizaciju; da je on bio nadležan za imenovanje njenih najviših oficira i da je tu nadležnost i koristio; da je on redovno dobijao informacije o radu Vojne policije posredstvom načelnika Uprave Vojne policije; da je on imao nadležnost za izdavanje naređenja uključujući i naređenja načelniku Uprave Vojne policije direktno povezana s dejstvima na terenu, poput na primjer naređenja za prepotčinjavanje, kao i nadležnost da traži njihovo izvršenje, te da je tu nadležnost i koristio, da je on bio osoba odgovorna za sve logističke i kadrovske aspekte rada Vojne policije. Stoga se većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, uvjerila van razumne sumnje da je Bruno Stojić u svojstvu predstojnika

⁷⁴⁵ P 02578.

⁷⁴⁶ P 01707; P 03146; P 00968; P 01707; 2D 01349; P 00509.

⁷⁴⁷ 2D 02000, par. 94; P 03274; P 01053; P 02863; P 00518; P 03314, pod pečatom; P 01409.

⁷⁴⁸ P 03274, str. 1.

⁷⁴⁹ P 04224, str. 2.

⁷⁵⁰ Svjedok C, T(f), str. 22520, zatvorena sjednica; P 00957, str. 6; P 00960.

Odjela obrane komandovao Vojnom policijom HVO-a i imao nad njom efektivnu kontrolu.

4. Bruno Stojić je predstavljao HVO u mirovnim pregovorima

321. Vijeće podsjeća na to da su Bruno Stojić i Milivoj Petković 25. marta 1993. bili učesnici sastanka na visokom nivou s predstavnicima ABiH, HDZ-a i SDA, organizovanog u cilju da se riješe sukobi između oružanih snaga HVO-a i ABiH u opštinama Konjic i Jablanica.⁷⁵¹

322. Isto tako, 18. aprila 1993. održan je sastanak u bolnici u zapadnom Mostaru.⁷⁵² Tom sastanku su prisustvovali načelnik kriznog stožera Mostar i šef Regionalnog centra Zenica,⁷⁵³ M. Granić, potpredsjednik Vlade BiH,⁷⁵⁴ general Halilović⁷⁵⁵ kao predstavnik ABiH, te Jadranko Prlić, Bruno Stojić i Milivoj Petković kao predstavnici HVO-a.⁷⁵⁶ Teme sastanka bile su prekid vatre, disciplina i povlačenje snaga, te neometani pristup srednjoj Bosni.⁷⁵⁷

323. Dana 2. juna 1993., Mate Boban, Bruno Stojić i Milivoj Petković potpisali su sporazum o formiranju zajedničkih patrola u čijem bi sastavu bili vojnici i HVO-a i ABiH, a koje bi pod nadzorom UNCIVPOL-a patrolirale Mostarom.⁷⁵⁸ Kako je izjavio Svjedok DZ,⁷⁵⁹ taj sporazum nikad nije bio sproveden u djelo jer Mate Boban i Jadranko Prlić nisu željeli prisustvo međunarodnih snaga u Mostaru.⁷⁶⁰

324. Na osnovu tih dokaza Vijeće može zaključiti da je Bruno Stojić bio jedan od rukovodilaca HVO-a HZ HB koji su mogli da predstavljaju HVO na mirovnim pregovorima najvišeg nivoa.

⁷⁵¹ 2D 00643, str. 1; Dragan Jurić, T(f), str. 39308, 39309, 39343 i 39344; 2D 00643; 4D 00454.

⁷⁵² Klaus Johann Nissen, T(f), str. 20415.

⁷⁵³ Klaus Johann Nissen, T(f), str. 20416.

⁷⁵⁴ Klaus Johann Nissen, T(f), str. 20416.

⁷⁵⁵ Klaus Johann Nissen, T(f), str. 20416 i 20417.

⁷⁵⁶ Klaus Johann Nissen, T(f), str. 20416.

⁷⁵⁷ Klaus Johann Nissen, T(f), str. 20416.

⁷⁵⁸ P 10367, pod pečatom, par. 58; P 02652, str. 2.

5. Prestanak funkcija Brune Stojića

325. Kako je izjavio Slobodan Božić, pomoćnik predstojnika Odjela obrane od sredine januara 1993. do novembra 1993. godine,⁷⁶¹ nakon što mu je istekao mandat na čelu Odjela obrane HVO-a u novembru 1993., Bruno Stojić više nije dolazio u Odjel obrane.⁷⁶² Imajući u vidu to svjedočenje i odsustvo drugih dokaza o tome, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, zaključuje da Bruno Stojić od 15. novembra 1993., kada mu je istekao mandat na čelu Odjela obrane, više nije imao kontrolu nad oružanim snagama i Vojnom policijom.

C. Odgovornost Brune Stojića po osnovu prvog vida UZP-a

326. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, ocjenjuje da su dokazi pokazali da je Bruno Stojić imao efektivnu kontrolu nad djelovanjem komponenata oružanih snaga HZ(R) HB – s izuzetkom KB-a – i nad Vojnom policijom. Vijeće će sada ispitati da li je i u kojoj mjeri Bruno Stojić doprinio krivičnim djelima oružanih snaga i Vojne policije HVO-a počinjenim u sklopu ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja.

327. U tom smislu Vijeće će analizirati raspoložive dokaze o doprinosu Brune Stojića zločinima koje je HVO počinio u opštinama Prozor (1), Gornji Vakuf (2), Jablanica (3), Mostar (4), Čapljina (5) i Vareš (6), te u zatočeničkim centrima u HZ(R) HB (7). Vijeće će zatim razmotriti navode da je Bruno Stojić negirao zločine počinjene nad Muslimanima, da ih nije spriječio niti je kažnjavao počinioce (8), nakon čega će donijeti zaključke o odgovornosti Brune Stojića po osnovu prvog vida UZP-a (9).

328. Budući da nije saglasan s mišljenjem većine članova Vijeća u pogledu postojanja UZP-a,⁷⁶³ sudija Antonetti prilaže suprotno mišljenje po svim činjeničnim i pravnim

⁷⁵⁹ Pripadnik jedne međunarodne organizacije u periodu od 1. aprila 1993. do aprila 1994. godine; Svjedok DZ, T(f), str. 26472 i 26473, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 5 i 10.

⁷⁶⁰ Svjedok DZ, T(f), str. 26546, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 58.

⁷⁶¹ Slobodan Božić, T(f), str. 36157 i 36158.

⁷⁶² Slobodan Božić, T(f), str. 36164.

⁷⁶³ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa zajedničkim zločinačkim ciljem.

zaključcima Vijeća u vezi s učestvovanjem Brune Stojića u UZP-u. Razmatranje koje slijedi odražava, dakle, stav većine.

1. Opština Prozor

329. Vijeće napominje da je Željko Šiljeg 13. jula 1993. Milivoja Petkovića i Brunu Stojića izvijestio o tome da je izvršio premještanje zatočenika – uglavnom ratnih zarobljenika, no uključujući i nešto "civila" – iz Srednje škole u Prozoru u Zatvor u Ljubuškom.⁷⁶⁴ Dakle, Bruno Stojić je bio informisan o činjenici da su u Prozoru u julu 1993. bili zatočeni ljudi koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga. Budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u/Vladi HR HB, Vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Bruno Stojić prihvatio zatočenje ljudi koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga u Zatvoru Ljubuškom u julu 1993. godine.

2. Opština Gornji Vakuf

330. Prema izvještaju Mire Andrića, pukovnika iz Glavnog stožera HVO-a, od 22. januara 1993. godine,⁷⁶⁵ o situaciji u Gornjem Vakufu/Prozoru za period od 13. do 22. januara 1993. upućenom Bruni Stojiću, po usmenom naređenju Brune Stojića od 12. januara 1993., Andrić je s delegacijom HVO-a 13. januara 1993. došao u Prozor u cilju smirivanja stanja u Gornjem Vakufu.⁷⁶⁶ Prema tom izvještaju, snage HVO-a u Gornjem Vakufu dobile su 18. januara 1993. naređenje da upotrijebe silu da bi snage ABiH prisilile da ispoštuju sporazum o prekidu vatre zaključen 13. januara 1993. i da zauzmu selo Uzričje kako bi otvorile put za Gornji Vakuf.⁷⁶⁷ Poslije dejstava izvedenih 18. januara 1993., pukovnik Miro Andrić ponovo je pokrenuo pregovore o prekidu vatre, prema instrukcijama Vlade HZ HB prema kojima su se snage ABiH morale staviti pod

⁷⁶⁴ P 03418, str. 4. V. takođe " Dolazak, premještanje i puštanje na slobodu zatočenika iz Srednje škole u Prozoru ", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

⁷⁶⁵ Farhudin Agić, T(f), str. 9285–9288; Svjedok DV, T(f), str. 23037; Slobodan Praljak, T(f), str. 40689 i 40690.

⁷⁶⁶ 4D 00348 / 3D 03065.

⁷⁶⁷ 4D 00348 / 3D 03065.

komandu HVO-a ili napustiti "hrvatske" provincije.⁷⁶⁸ Miro Andrić u svom izvještaju kaže da je sila primijenjena po "višoj zapovijedi".⁷⁶⁹ Najzad, napominje i to da je HVO 22. januara 1993. stavio pod svoju kontrolu sve dominantne kote oko Gornjeg Vakufa.⁷⁷⁰

331. Pored toga, Željko Šiljeg, zapovjednik OZ Sjeverozapadna Hercegovina, uputio je HVO-u HZ HB više izvještaja o stanju u Gornjem Vakufu. U izvještaju od 19. januara 1993. naveo je da je HVO stavio pod svoju kontrolu sela Uzričje i Duša, kao i ključne objekte u Gornjem Vakufu, te da više objekata u gradu i u tim selima "gore".⁷⁷¹ Vijeće podsjeća na to da je utvrdilo da je, poslije napada HVO-a na grad Gornji Vakuf 18. januara 1993., muslimanski dio grada pretrpio teška razaranja i da su snage HVO-a oštetile ili uništile više kuća u selima Duša i Uzričje. Što se tiče faze preuzimanja kontrole nad tim selima poslije napada od 18. januara 1993., Vijeće je utvrdilo da su vojnici HVO-a palili objekte u vlasništvu mještana Duše i Uzričja, a među njima i kuće.⁷⁷²

332. U izvještaju od 23. januara 1993., Željko Šiljeg napominje da je većina objekata u Donjoj Hrasnici zapaljena ili srušena, te da u Gornjoj i Donjoj Hrasnici više nema "civila".⁷⁷³ Vijeće podsjeća na to da je utvrdilo da je HVO poslije napada na selo Hrasnicu 18. januara 1993. izvršio prisilno premještanje žena, djece i starijih osoba iz sela, lišavao slobode mještane Hrasnice koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga, te uništavao imovinu u vlasništvu Muslimana iz sela Hrasnica.

333. Dana 29. januara 1993., Željko Šiljeg je vladi HVO-a uputio detaljan izvještaj s informacijama o broju zapaljenih muslimanskih kuća, s brojnim stanjem za imovinu ukradenu u selima Uzričje, Duša i Trnovača, te s imenima sedam muslimanskih "civila"

⁷⁶⁸ 4D 00348 / 3D 03065.

⁷⁶⁹ 4D 00348 / 3D 03065.

⁷⁷⁰ 4D 00348 / 3D 03065.

⁷⁷¹ P 01206, str. 1.

⁷⁷² V. "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Duša", "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Hrasnica", "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Uzričje" i "Paljenje kuća, krađa imovine u vlasništvu Muslimana u selu Ždrimci i paljenje mekteba", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

⁷⁷³ P 01357, str. 6 ("[V]ećina objekata u Donjoj Hrasnici je spaljena ili srušena. U Gornjoj i Donjoj Hrasnici više nema civila.")

poginulih u granatiranju Duše od strane HVO-a.⁷⁷⁴ Vijeće je utvrdilo da je HVO 18. januara 1993. ujutro ispalio više granata na selo Duša, pored ostalog i na kuću Envera Šljive, uslijed čega je poginulo sedam mještana koji su se u toj kući sklonili.⁷⁷⁵ Riječ je o sedam "civila" navedenih u izvještaju Željka Šiljega od 28. januara 1993. godine.⁷⁷⁶

334. Vijeće je u dijelu koji se odnosi na strukturu opštine Gornji Vakuf konstatovalo da je Bruno Stojić bio taj koji je pukovnika Miru Andrića poslao u Gornji Vakuf, o čemu mu je ovaj potonji 22. januara 1993. podnio gorepomenuti izvještaj o svim događajima u vezi sa zauzimanjem tog sektora. Budući da je upravo Bruno Stojić poslao pukovnika Andrića u Gornji Vakuf, a da se u pukovnikovom izvještaju kaže da je "po višoj zapovijedi" upotrijebljena sila kako bi se sektor zauzeo, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, ocjenjuje da je jedini mogući zaključak taj da je Bruno Stojić kao jedan od pretpostavljenih Mire Andrića ovome naredio da primijeni silu kako bi preuzeo kontrolu nad sektorom Gornjeg Vakufa.

335. Pored toga, budući da je on poslao Miru Andrića u Gornji Vakuf i poslije toga od njega dobio informacije o rezultatima vojnih operacija i pregovora s ABiH, Vijeće zaključuje da je Bruno Stojić omogućio i izbliza pratio odvijanje svih dejstava HVO-a u regionu.

336. Osim toga, imajući u vidu njegovu ulogu u tim operacijama i budući da je on bio član HVO-a HZ HB odgovoran za oružane snage, jedini razuman zaključak koji se može izvesti jeste taj da je Bruno Stojić znao za gorepomenute izvještaje koje je Željko Šiljeg podnio HVO-u, pa prema tome i za uništavanje muslimanskih stambenih objekata, za lišavanje života i zatočenje Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga, kao i za raseljavanje stanovnika tog područja od strane HVO-a.

337. Budući da je planirao i omogućio vojna dejstva HVO-a u Gornjem Vakufu u januaru 1993. i bio informisan o krivičnim djelima počinjenim tokom tih operacija, Vijeće ocjenjuje da je Bruno Stojić imao namjeru da počini ta krivična djela.

⁷⁷⁴ P 01351.

3. Opština Jablanica (Sovići i Doljani)

338. Vijeće je zaključilo da je HVO 17. aprila 1993. izveo napad na područje Jablanice, granatirajući sela Sovići i Doljani i potom preuzimajući kontrolu nad ta dva mjesta nakon što se ABiH predala. HVO je zatočio Muslimane iz Sovića i Doljana, kako one koji su bili pripadnici ABiH tako i one koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga. HVO je zatim zapalio sve muslimanske kuće i dvije džamije, po zapovijedi "viših zapovjednika".⁷⁷⁷

339. Prema izvještaju od 23. aprila 1993. koji je Ivica Primorac, zamjenik načelnika Glavnog stožera HVO-a, uputio Bruni Stojiću i Milivoju Petkoviću, KB i ATG "Baja Kraljević" "osvojile" su 17. aprila 1993. Soviće i Doljane. Pored toga, prema istom izvještaju, 19. aprila 1993. izvedeno je "čišćenje Doljana".⁷⁷⁸

340. Dana 20. aprila 1993., MKCK je Brunu Stojića informisao o tome da se u područjima pod kontrolom HVO-a, pa tako i u Jablanici, počevši od 15. aprila 1993., kao redovna pojava, ljudi ubijaju, a kuće "civila" pale. MKCK je izvijestio da je bezbjednosna situacija tako ozbiljna da su delegati MKCK-a morali da se evakuišu iz te opštine.⁷⁷⁹ Dana 23. aprila 1993., Bruno Stojić i Milivoj Petković izdali su naređenje zapovjednicima svih operativnih zona u kojem od njih traže da sa civilima i zatočenicima postupaju u skladu s međunarodnim pravom.⁷⁸⁰

341. Vijeće ocjenjuje da su operacije HVO-a u opštini Jablanica pratile sistematski obrazac postupanja – koji je Vijeće već opisalo ranije u tekstu – i da, shodno tome, to može biti samo rezultat unaprijed smišljenog plana. To potvrđuje izvještaj Ivica Primorca od 23. aprila 1993., u kojem se kaže da se uništavanje stambenih objekata i džamija vrši po zapovijedi s višeg nivoa HVO-a. Vijeće ocjenjuje da je Bruno Stojić, budući da je

⁷⁷⁵ V. "Napad na selo Duša", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

⁷⁷⁶ P 01351, str. 4.

⁷⁷⁷ V. "Napadi HVO-a na sela Sovići i Doljani i hapšenje muškaraca, žena, djece i starijih osoba, od 17. do 23. aprila 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani). Za uništavanje džamija po naređenju "viših zapovjednika" v. i P 02063.

⁷⁷⁸ 4D 01034.

⁷⁷⁹ P 01989.

⁷⁸⁰ P 02050.

izvještajem Ivica Primorca 23. aprila 1993. bio obaviješten o vojnim operacijama u Jablanici i da su se operacije HVO-a u toj opštini odvijale prema unaprijed smišljenom planu, Bruno Stojić nije mogao a da ne bude obaviješten o tom planu. Pored toga, budući ga je MKCK informisao o krivičnim djelima koja su na tim mjestima počinile oružane snage HVO-a, nije moguće da Bruno Stojić nije znao za krivična djela koja su vojnici HVO-a počinili u Sovićima i Doljanima u vezi s pomenutim vojnim operacijama, tj. za uništavanje objekata uključujući i džamije, te hapšenja ljudi koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga. Bruno Stojić je morao znati za krivična djela koja su snage HVO-a počinile u Sovićima i Doljanima tim više što je poslije toga zapovjednicima svih operativnih zona OZ HVO-a naložio da poštuju međunarodno pravo.

342. Međutim, dokazi pokazuju da je to naređenje ostalo bez učinka jer je HVO nastavio s uništavanjem imovine u vlasništvu Muslimana u toj opštini i sa zatočenjima osoba koje koji nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga u Školi u Sovićima. Budući da Bruno Stojić, koji je znao za počinjena krivična djela i nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u/Vladi HR HB nije, kako se čini, preduzeo ništa da bi se ispoštovalo naređenje koje su Milivoj Petković i on zajednički izdali 23. aprila 1993., Vijeće ocjenjuje da je on prihvatio krivična djela povezana s vojnim operacijama izvedenim u cilju protjerivanja Muslimana iz Sovića i Doljana, tj. uništavanje imovine, uključujući džamije, kao i hapšenja osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga. Budući da je ocijenilo da djela uništavanja ustanova namijenjenih religiji ili obrazovanju počinjena prije juna 1993. ne ulaze u zajednički zločinački cilj, Vijeće će eventualnu odgovornost Brune Stojića za uništavanje džamija u ovoj opštini razmotriti u nastavku, u kontekstu trećeg vida UZP-a.

4. Opština Mostar

343. Vijeće će sada ocijeniti dokaze u vezi s doprinosom Brune Stojića krivičnim djelima počinjenim u Mostaru s obzirom na njegovu ulogu u operacijama od 9. maja 1993. (a), zatim, u raseljavanju muslimanskog stanovništva iz zapadnog Mostara od juna 1993. nadalje (b), te u krivičnim djelima povezanim s opsadom istočnog Mostara (c).

a) Uloga Brune Stojića u dejstvima od 9. maja 1993.

344. Dana 14. aprila 1993., HVO je počeo provoditi u djelo plan čiji je cilj bilo pojačavanje kontrole nad gradom Mostarom stavivši sve snage policije, i vojne i civilne, kao i više bojni HVO-a, u stanje pripravnosti, o čemu je Bruno Stojić bio obaviješten.⁷⁸¹ Prema iskazu Milivoja Petkovića, Bruno Stojić je ujutro 9. maja 1993. bio u Čitluku.⁷⁸² Pored toga, u intervjuu s novinarom BBC-a vođenom poslije 9. maja 1993., Bruno Stojić je, pred mapom Mostara na kojoj je pokazivao položaje raznih snaga, objasnio da je HVO uspio da "svoj dio grada očisti" za nekoliko sati.⁷⁸³

345. Davor Marijan, vještak za organizaciju vojske,⁷⁸⁴ koji je svjedočio za Stojićevu odbranu, pogledavši u sudnici video-snimak intervjuja s novinarom BBC-a, objasnio je da, po njegovom mišljenju, snimljene izjave Brune Stojića nisu dokaz da je on bio nadležan za dejstva izvođena oko 9. maja 1993. u Mostaru. Davor Marijan je taj svoj stav zasnovao na činjenici da mapa koju je Bruno Stojić na toj snimci pokazivao nije bila prava vojna mapa nego obična skica pripremljena za konferenciju za štampu, te da se u kancelariji u kojoj je intervju obavljen na zidovima nije vidjela nijedna vojna mapa, kao ni bilo kakva sredstva za komunikaciju s terenom kakva se obično nalaze u kabinetima vojnih zapovjednika. Po mišljenju Davora Marijana, to pokazuje da Bruno Stojić nije bio vojni rukovodilac. Da je Bruno Stojić stvarno rukovodio operacijama HVO-a u Mostaru, tvrdi Marijan, moralo bi da postoji više dokumentarnih dokaza o tome. Pored toga, kako je izjavio, Bruno Stojić je u svim svojim komunikacijama s oružanim snagama HVO-a koristio pogrešnu terminologiju jer on nije trebao da koristi riječ "zapovijed" nego "zahtjev". Ta greška, po mišljenju Davora Marijana, pokazuje da Bruno Stojić nije bio u vojnoj strukturi HVO-a. Najzad, izjavio je da je razlog što je Bruno Stojić, civil, tada nosio vojnu uniformu bio taj što su "svi nosili [...] odore".⁷⁸⁵

⁷⁸¹ Svjedok A, T(f), str. 14009, zatvorena sjednica; P 01868; v. također 4D 00082, str. 1.

⁷⁸² Milivoj Petković, T(f), str. 49572 i 49573.

⁷⁸³ P 04238, minutaža 0:44:22–0:44:52.

⁷⁸⁴ "Odluka o dostavljanju izvještaja vještaka Davora Marijana na osnovu pravila 94bis(a) i (b) i o zahtjevima za dodatno vrijeme za unakrsno ispitivanje Davora Marijana", javno, 11. decembar 2008.

⁷⁸⁵ Davor Marijan, T(f), str. 35958–35960.

346. Vijeće je, nakon što je saslušalo cijelo svjedočenje Davora Marijana, ocijenilo da je on kao svjedok bio na strani Brune Stojića i HVO-a. Naime, Davor Marijan je bivši vojnik HVO-a i on je u cijelom svom iskazu, kao i u svom stručnom izvještaju nastojao da skine krivicu s Brune Stojića, a ne da kao vještak daje objektivne odgovore. Konkretno, što se tiče njegove ocjene pomenutog videa, Vijeće ocjenjuje da odgovori Davora Marijana – pogotovo onaj u vezi s nepostojanjem vojnih dokumenata i sredstava veze – nisu odviše ubjedljivi budući da je taj svjedok, koji u vrijeme događaja nije bio na licu mjesta, iznio samo hipoteze koje nisu potkrijepljene dokazima. Po mišljenju Vijeća, video-snimak govori sam za sebe. Bruno Stojić se na njemu predstavio kao vojni rukovodilac HVO-a koji je u maju 1993. godine kontrolisao Mostar.

347. Vijeće podsjeća na to da je, prvih dana poslije napada izvedenog 9. maja 1993., HVO krenuo u kampanju u cilju deložiranja Muslimana iz zapadnog Mostara iz njihovih stanova, na način da ih je grupisao na nekoliko mjesta u gradu i onda ih više dana držao u zatočenju na Heliodromu. U okviru te kampanje hapšenja, pripadnici HVO-a, konkretno ATG "Benko Penavić", surovo su postupali prema Muslimanima.⁷⁸⁶ Te akcije izvođene su u talasima, u sklopu kampanje koju je koordinirao HVO, a čija je posljedica bilo zatočenje od 1.500 do 2.500 Muslimana iz zapadnog Mostara na Heliodromu.⁷⁸⁷ Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, ocjenjuje da ponavljanje i razmjeri nasilja počinjenog nad Muslimanima tokom te kampanje ukazuju na to da je ono bilo dio unaprijed smišljenog plana, a ni u kom slučaju djelo nekolicine nedisciplinovanih pojedinaca.

348. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, ocjenjuje da se na osnovu gorepomenutih dokaza može zaključiti van razumne sumnje da je Bruno Stojić, iako se na dan kad su počela operacije HVO-a fizički nije nalazio u Mostaru, učestvovao u pripremama snaga HVO-a u Mostaru u danima prije napada izvedenog 9. maja 1993. godine. BBC-eva video-snimka osim toga pokazuje da je on znao planove tih snaga,

⁷⁸⁶ V. "Djela nasilja i krađe nad uhapšenim, deložiranim, zatočenim i raseljenim Muslimanima u maju 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁷⁸⁷ V. "Dolazak zatočenika nakon talasa hapšenja Muslimana 9. i 10. maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

njihove mogućnosti i plan djelovanja, što je, kako je već rečeno, odgovaralo orkestriranom planu. Jedini zaključak koji Vijeće može izvesti na osnovu tih okolnosti u cjelini jeste taj da je Bruno Stojić učestvovao u planiranju vojnih operacija HVO-a u Mostaru započetih 9. maja 1993. godine.

349. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, ocjenjuje da je Bruno Stojić, utoliko što je učestvovao u planiranju vojnih operacija HVO-a započetih 9. maja 1993., pri čemu je nasilje kojem su one bile praćene bilo dio koordinisanog i organizovanog plana, učestvovao i u planiranju tih djela nasilja, tj. hapšenja i zatočenja Muslimana te konfiskacija i nasilja u Mostaru 9. maja 1993. i u sljedećim danima.

b) Učestvovanje Brune Stojića u premještanju muslimanskog stanovništva iz zapadnog Mostara od juna 1993. nadalje

350. Predstavnici međunarodne zajednice su 16. juna 1993. Valentina Ćorića, Berislava Pušića, Brunu Stojića i Jadranka Prlića upozorili na protjerivanje Muslimana iz zapadnog Mostara u istočni Mostar. Sva četvorica odgovorila su istovjetno, odnosno, da to čine kriminalci nad kojima HVO nema kontrolu.⁷⁸⁸

351. Pored toga, iz izvještaja Dragana Ćurčića od 2. juna 1993., podnietog na zahtjev Odjela obrane HVO-a, proizlazi da su tom odjelu i, konkretno, njegovom predstojniku Bruni Stojiću, dostavljene informacije o useljavanju u prazne stanove u Čapljini i Mostaru dodijeljene pripadnicima PPN "Ludvig Pavlović" i članovima njihovih porodica.⁷⁸⁹ Dana 14. juna 1993., Bruno Stojić i Milivoj Petković primili su izvještaj Centra za elektroničko djelovanje HVO-a s informacijom da je prethodnog dana oko 90 Muslimana protjerano iz njihovih domova i da su tokom tih deložacija neke žene silovane pred očevicima, te da je mnogo ljudi premlaćeno. Prema tom izvještaju, postojale su i indicije o ubijanju civila. Počinioci tih krivičnih djela su, kako se navodi u izvještaju,

⁷⁸⁸ Antoon van der Grinten, T(f), str. 21046 i 21048; P 02806, pod pečatom, str. 2; Svjedokinja BA, T(f), str. 7201, 7202, 7206 i 7207, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 66; P 03804, pod pečatom, par. 6.

⁷⁸⁹ Dragan Ćurčić, T(f), str. 457852 ; P 02608.

pripadnici ATG "Vinko Škrobo": Vinko Martinović zvani Štela, Bobo Perić, Damir Perić, Ernest Takač i Nino Pehar zvani Žiga.⁷⁹⁰

352. Poslije napada od 30. juna 1993., vojnici i pripadnici Vojne policije HVO-a izvršili su, pješice ili autobusom, premještanje muslimanskih obitelji iz zapadnog Mostara u istočni Mostar.⁷⁹¹ Stojan Vrlić, predsjednik HVO-a opštine Mostar, poslao je 5. jula 1993. Bruni Stojiću lično spisak muslimanskih porodica iz naselja Zahum čiji su članovi pripadnici jedinica ABiH – koje Stojan Vrlić naziva "postrojbama 'Balijska'", uključujući i njihove adrese, s napomenom da će uveče biti izvršena racija.⁷⁹² Vijeće ovu informaciju tumači kao pokazatelj da su akcije deložiranja u naselju Zahum vršene na organizovan način, zgradu po zgradu, prema istom postupku kao i u maju i junu 1993. godine.⁷⁹³

353. Dana 17. jula 1993., predstavnici raznih međunarodnih organizacija bili su na večeri koju je organizovao Bruno Stojić, na kojoj je bio i Slobodan Božić.⁷⁹⁴ Tom prilikom, Bruno Stojić je pred svojim gostima izjavio da je gubitak teritorija u nekim regijama smišljena strategija HVO-a, čiji je cilj da se izvrši maksimalan pritisak na južni dio grada Mostara.⁷⁹⁵ Bruno Stojić je izrazio "zabrinutost" za sudbinu muslimanskih civila, stanovnika zona pod kontrolom ABiH u istočnom Mostaru. Predložio je evakuaciju što većeg broja tih civila i ponudio pomoć.⁷⁹⁶ Ocjena Brune Stojića bila je da će sukob između Muslimana i Hrvata u Mostaru "biti razriješen" za dvadeset dana.⁷⁹⁷

⁷⁹⁰ P 02770.

⁷⁹¹ Svjedok BB, T(f), str. 17197, 17230, 25420 i 25421, zatvorena sjednica; P 09847, pod pečatom, str. 2; P 09502, pod pečatom, tačka 8.

⁷⁹² P 03181: Vijeće skreće pažnju na rečenicu sa str. 3: "Ulica Kavazbašina nije čišćena od [Muslimana]; Antoon van der Grinten, T(f), str. 21079 i 21080.

⁷⁹³ V. "Opština Mostar", u pravnim zaključcima Vijeća u vezi s tačkom 8 (nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločin protiv čovječnosti). V. takođe Svjedok BB, T(f), str. 17198, 17199, 17219, 17220, 25420 i 25421, zatvorena sjednica; P 09678, pod pečatom, par. 1; P 09502, pod pečatom, str. 2.

⁷⁹⁴ Svjedok DV, T(f), str. 22895, 22896, 22899, zatvorena sjednica; P 10217, pod pečatom, par. 122–124; P 03532, pod pečatom, str. 2; P 03547, str. 3.

⁷⁹⁵ Svjedok DV, T(f), str. 22895 i 22996, 22899, zatvorena sjednica; P 10217, pod pečatom, par. 122–124; P 03532, pod pečatom, str. 2; P 03547, str. 3.

⁷⁹⁶ Svjedok DV, T(f), str. 22895 i 22896; P 10217, pod pečatom, par. 124; P 03545, pod pečatom, str. 9.

⁷⁹⁷ P 10217, pod pečatom, par. 125; P 10367, pod pečatom, par. 74; P 03532 / P 03530, pod pečatom, str. 2 i 5; Svjedok DZ, T(f), str. 26584 i 26586, zatvorena sjednica. V. takođe P 03545, pod pečatom, str. 8.

354. Pored toga, Vladislav Pogarčić je Svjedoku DZ rekao da je Bruno Stojić osoba zadužena za provedbu "plana o čišćenju" grada Mostara.⁷⁹⁸ Takođe, Svjedok DZ je čuo kako pripadnici HVO-a govore da je Bruno Stojić naredio da se "ljudi" izbace iz kuća i da im se kuće spale.⁷⁹⁹

355. Na osnovu prethodno iznesenog većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, može da zaključi da Bruno Stojić nije bio samo obaviješten o deložacijama Muslimana iz zapadnog Mostara od juna 1993. nadalje, nego i da je, štaviše, aktivno učestvovao u organizaciji i sprovođenju tih kampanja deložacije.

356. Pored toga, Vijeće podsjeća na to da su se kampanje deložacija Muslimana u zapadnom Mostaru odvijale u ljeto 1993., na sistematski i organizovan način, prema unaprijed smišljenom planu. Dakle, HVO je istjerivao Muslimane, stanovnike zapadnog dijela grada, i premještao ih silom na drugu obalu Neretve. Tokom tih akcija, HVO je sistematski vršio djela nasilja prema Muslimanima tako što ih je premlaćivao, zastrašivao, prijetio im i oduzimao vrijedne predmete.

357. Prema tome, budući da je Bruno Stojić učestvovao u planiranju akcija deložiranja Muslimana u zapadnom Mostaru i uzimajući u obzir činjenicu da su djela nasilja nad Muslimanima počinjena tokom tih kampanja bila dio unaprijed smišljenog plana, Vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Bruno Stojić imao namjeru da budu počinjena djela nasilja povezana s kampanjama deložacije, tj. zlostavljanje.

358. Pored toga, što se tiče drugih krivičnih djela počinjenih tokom akcija deložiranja Muslimana u zapadnom Mostaru, djela seksualnog nasilja i krađe, Vijeće je ocijenilo da ona nisu bila dio zajedničkog zločinačkog cilja. Eventualnu odgovornost Brune Stojića u vezi s tim djelima Vijeće će razmotriti u nastavku, u kontekstu trećeg vida UZP-a.

⁷⁹⁸ P 10367, pod pečatom, par. 69.

⁷⁹⁹ P 10367, pod pečatom, par. 33.

c) Uloga Brune Stojića u opsadi istočnog Mostara

i. Znanje Brune Stojića o zločinima u istočnom Mostaru

359. Dokazi pokazuju da su, barem od maja 1993. pa sve do isteka njegovog mandata na čelu Odjela obrane HZ(R) HB u novembru 1993.,⁸⁰⁰ predstavnici međunarodne zajednice Brunu Stojića stalno informisali o tome da pripadnici HVO-a čine krivična djela u Mostaru, npr. o granatiranju i incidentima otvaranja vatre na predstavnike međunarodne zajednice od strane HVO-a.⁸⁰¹

360. Branko Kvesić, predstojnik Odjela unutarnjih poslova HZ HB, takođe je Brunu Stojića 21. avgusta 1993. informisao o činjenici da u istočnom Mostaru nema vode i struje, a da hrane i medicinske opreme ima sve manje iako se materijal na istočnu obalu Neretve može dopremiti pravcem Grabovica-Glogošnica-Lojpur.⁸⁰²

361. Kako se navodi u izvještaju jedne međunarodne organizacije, tokom večere 17. jula 1993., Bruno Stojić je službenicima te međunarodne organizacije rekao da se "plan" djelovanja sastoji u tome da se izvrši maksimalni pritisak na ABiH s juga Mostara, a na sjeveru da se ostavi otvoren put u pravcu Jablanice kojim se snage ABiH mogu izvući.⁸⁰³ Bruno Stojić je takođe ponudio svoju pomoć u organizovanju evakuacije što većeg broja "civila" iz istočnog Mostara.⁸⁰⁴ Prema tome kako su situaciju tada, poslije izjave Brune Stojića, ocijenili službenici te međunarodne organizacije, vojni pritisak HVO-a s juga, te granatiranje i odsijecanje istočnog Mostara rezultirali bi nestašicom hrane, što bi stanovnike istočnog Mostara natjeralo na odlazak iz grada sjevernim pravcem, a nakon

⁸⁰⁰ Svjedok DZ je raspoređen u BiH od aprila 1993. do aprila 1994. godine; Svjedok DZ, T(f), str. 26472 i 26473, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 5 i 10; Antoon van der Grinten je u BiH bio raspoređen od maja do avgusta 1993.; Antoon van der Grinten, T(f), str. 20999 i 21001; svjedok DW je u BiH bio raspoređen od septembra 1993. do 24. aprila 1994.; P 10287, pod pečatom, par. 9; Svjedok DW, T(f), str. 23087.

⁸⁰¹ Svjedok DZ, T(f), str. 26484 i 26485, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 19 i 21; P 02806, pod pečatom, str. 2; Antoon van der Grinten, T(f), str. 21046; P 10287, pod pečatom, par. 30; Svjedok DW, T(f), str. 23087; Antoon van der Grinten, T(f), str. 21186 i 21187; P 03162, pod pečatom, str. 1; Antoon van der Grinten, T(f), str. 21076–21078; P 03184, pod pečatom, str. 2; P 02806, pod pečatom; P 10367, pod pečatom, par. 33.

⁸⁰² P 04403.

⁸⁰³ P 03545, pod pečatom, str. 9.

⁸⁰⁴ P 03545, pod pečatom, str. 9.

čega bi grad napustila i ABiH.⁸⁰⁵ Prema toj ocjeni situacije, Bruno Stojić je po svemu sudeći bio siguran u to da su njegove snage sposobne da vojnim putem definitivno riješe, kako je HVO nazivao, "problem Muslimana" u Mostaru.⁸⁰⁶

362. S obzirom na te dokaze, Vijeće zaključuje da je Bruno Stojić znao za granatiranje istočnog Mostara, za napade na predstavnike međunarodnih organizacija u tom dijelu grada, kao i za oskudicu vode i hrane koju je trpjelo muslimansko stanovništvo. Bruno Stojić je pred predstavnicima međunarodne zajednice 17. jula 1993. izjavio da se plan djelovanja HVO-a sastoji u vršenju pritiska na istočni Mostar kako bi se ABiH prisilila da napusti to područje. Budući da je muslimansko stanovništvo Mostara u istočnom dijelu grada bilo pod opsadom, plan djelovanja o kojem je govorio Bruno Stojić nužno je bio usmjeren protiv stanovništva istočnog Mostara, a ne samo na snage ABiH.

363. Vijeće stoga zaključuje da je Bruni Stojiću bio poznat plan djelovanja HVO-a, kao i njegove posljedice za civilno stanovništvo istočnog Mostara. Budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u/Vladi HR HB, Vijeće ocjenjuje da je on prihvatio krivična djela direktno povezana s vojnim operacijama HVO-a protiv istočnog Mostara, odnosno djela lišavanja života i uništavanja imovine, uključujući džamije, povezana s granatiranjem i teškim životnim uslovima koje je zbog oskudice vode i hrane trpjelo stanovništvo tog dijela grada.

- ii. Uloga Brune Stojića u napadima na pripadnike međunarodnih organizacija i na civilno stanovništvo istočnog Mostara

364. Većina Vijeća je, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, na osnovu istraga koje su proveli UNPROFOR i UNCIVPOL, zaključila da je poručnika Francisca Aguilara Fernández iz SPABAT-a, poginulog 11. juna 1993., ubio snajperista HVO-a s položaja u zapadnom Mostaru.⁸⁰⁷ Međutim, 14. juna 1993., Bruno Stojić je ministru odbrane Španije uputio dopis u kojem je izrazio zabrinutost zbog optužbi Španije na račun HVO-a u vezi s

⁸⁰⁵ P 03545, pod pečatom, str. 9.

⁸⁰⁶ P 03545, pod pečatom, str. 8.

⁸⁰⁷ V. "Otvaranje vatre na pripadnike međunarodnih organizacija", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

poručnikovom pogibijom, navodeći da je hitac koji je prouzrokovao njegovu smrt bio ispaljen s položaja ABiH i, štaviše, da se mjesto na kojem je poručnik Aguilar Fernández bio pogođen ne vidi s položaja snajperista HVO-a u Hotelu Bristol.⁸⁰⁸ Svjedok DV⁸⁰⁹ je pred Vijećem izjavio da dopis Brune Stojića ne odgovara stvarnosti.⁸¹⁰ U tom dopisu je bio ponovljen sadržaj dopisa Ivica Lucića, pomoćnika ministra odbrane HVO-a od istog datuma, u kom se kaže da je zaključak istrage koju su zajedno proveli HVO i UNPROFOR pored ostalog taj da se mjesto na kojem je pogođen poručnik Aguilar Fernández ne vidi iz Hotela Bristol, što pokazuje video-snimak koju je napravio SPABAT.⁸¹¹ Svjedok DV je objasnio da je SPABAT, u trenutku događaja, Ivici Luciću iz bezbjednosnih razloga dao netačne informacije, na osnovu kojih je ovaj sastavio pomenuti dopis. Naime, Svjedok DV je pred Vijećem objasnio da nije istina da se mjesto pogotka ne vidi iz Hotela Bristol. Pored toga, Svjedok DV je precizirao da je SPABAT u zgradi Staklene banke našao čahure istog kalibra kao i zrno koje je usmrtilo poručnika Aguilara.⁸¹² Vijeće shodno tome zaključuje da dopis Brune Stojića od 14. juna 1993. nije imao za cilj prikrivanje odgovornost HVO-a za smrt poručnika Aguilara Fernández jer je bio zasnovan na netačnim informacijama dobijenim od SPABAT-a.

365. Uprkos tome, Vijeće napominje da je Bruno Stojić, govoreći o pogibiji poručnika iz SPABAT-a u istočnom Mostaru u junu 1993., Antoonu van der Grintenu rekao da on ima kontrolu nad snajperistima u zgradi Staklene banke i mostarskoj gimnaziji i da on može da garantuje da se na dan poručnikove pogibije nije pucalo.⁸¹³ Stojićeve odbrana tvrdi da Antoon van der Grinten nije vjerodostojan svjedok, ali bez daljnog objašnjenja tog argumenta.⁸¹⁴ Nakon što je saslušalo cijeli njegov iskaz, Vijeće, naprotiv, ocjenjuje da je Antoon van der Grinten vjerodostojan svjedok i da potkrepu za njegove izjave daju dokumentarni dokazi, a posebno izvještaji PMEZ-a uvedeni njegovim posredstvom.

⁸⁰⁸ 2D 00116; Antoon van der Grinten, T(f), str. 21210.

⁸⁰⁹ Pripadnik SPABAT-a koji je bio raspoređen u BiH od aprila do oktobra 1993.; Svjedok DV, T(f), str. 22871; P 10270, pod pečatom, str. 2; Svjedok DV, T(f), str. 22872; P 10217, pod pečatom, par. 8.

⁸¹⁰ Svjedok DV, T(f), str. 22986 i 22987, zatvorena sjednica.

⁸¹¹ 2D 00117; Antoon van der Grinten, T(f), str. 21211.

⁸¹² Svjedok DV, T(f), str. 22987 i 22988, zatvorena sjednica.

⁸¹³ Antoon van der Grinten, T(f), str. 21046–21048, 21051, 21052 i 21248; P 02806, pod pečatom, str. 2.

⁸¹⁴ Završna riječ Stojićeve odbrane, T(f), str. 52379.

366. Vijeće podsjeća na to da je većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, zaključila da su snajperisti HVO-a u periodu od juna 1993. do marta 1994. redovno otvarali vatru na Muslimane, stanovnike istočnog Mostara, uključujući žene, djecu i starije osobe, kao i vatrogasce koji su radili u istočnom Mostaru na svojim dnevnim zadacima koji nisu bili ni u kakvoj vezi s borbenim dejstvima, na primjer snabdijevanje stanovništva vodom.⁸¹⁵

367. Redovna praksa snajperista HVO-a tokom opsade Mostara bilo je i otvaranje vatre na pripadnike međunarodnih organizacija. Predstavnici tih organizacija u više su se navrata sastajali s rukovodiocima HVO-a/Vlade HR HB, pa tako i s Brunom Stojićem, kako bi ih informisali o tim incidentima. Vijeće je konstatovalo da su te pritužbe ostale bez učinka, odnosno, napadi na predstavnike međunarodnih organizacija nisu obustavljeni, s izuzetkom jednog kratkotrajnog prekida oko 16. septembra 1993. godine.⁸¹⁶

368. Bruno Stojić je priznao da je imao kontrolu nad snajperistima u Staklenoj banci i mostarskoj gimnaziji.⁸¹⁷ Vijeće ocjenjuje da je on o tim konkretnim snajperistima govorio zato što je, kad je to rekao, odgovarao na optužbe da je poručnik iz SPABAT-a ubijen hicima ispaljenim iz Staklene banke. Međutim, budući da je Bruno Stojić imao kontrolu nad glavninom oružanih snaga HVO-a i da je sva snajperska vatra iz zapadnog Mostara imala iste ciljeve i slijedila isti *modus operandi*, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Bruno Stojić imao kontrolu nad svim snajperistima u zapadnom Mostaru, a ne samo nad onima u Staklenoj banci odnosno u gimnaziji.

369. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće ne može zaključiti da je Bruno Stojić pokušao prikriti odgovornost snajperista HVO-a za pogibiju španskog poručnika budući da su informacije koje mu je dao SPABAT bile netačne. Međutim, budući da je on imao

⁸¹⁵ V. "Dvanaest snajperskih incidenata opisanih u Povjerljivom prilogu Optužnici", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁸¹⁶ V. "Otvaranje vatre na pripadnike međunarodnih organizacija", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

kontrolu nad svim snajperistima u zapadnom Mostaru i da su svi oni slijedili isti obrazac djelovanja, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, ocjenjuje da nije moguće da Bruno Stojić nije znao da snajperisti iz zapadnog Mostara otvaraju vatru na civile i pripadnike međunarodnih organizacija u istočnom Mostaru.

370. Budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije, Bruno Stojić je prihvatio ubijanje i ranjavanje muslimanskih civila u istočnom Mostaru za vrijeme opsade tog dijela grada.

iii. Uloga Brune Stojića u ograničavanju kretanja humanitarnih konvoja

371. Stojićeva odbrana tvrdi da Bruno Stojić nije učestvovao u regulisanju transporta humanitarne pomoći i da nije donosio nikakve odluke u vezi s tim.⁸¹⁸

372. Vijeće je pak ocijenilo da je HVO u periodu od juna do decembra 1993. godine ometao redovno upućivanje humanitarne pomoći u istočni Mostar. Naime, HVO je međunarodnim organizacijama ograničavao pristup istočnom Mostaru prije svega administrativnim ograničenjima i potpunom blokadom pristupa za humanitarne konvoje tokom gotovo dva mjeseca tokom ljeta, te u decembru 1993. godine. Povremena pomoć HVO-a, uslovljavana ostvarivanjem određene koristi, nije takvog karaktera da bi bila dovedena u pitanje konstatacija da je HVO ometao upućivanje humanitarne pomoći u istočni Mostar. Međutim, Bruno Stojić, suprotno onom što tvrdi Stojićeva odbrana, bio je jedna od osoba ovlaštenih za odobravanje pristupa međunarodnih organizacija istočnom Mostaru. Bruno Stojić je to blokiranje opravdavao razlozima bezbjednosti, što su predstavnici dotičnih međunarodnih organizacija negirali.⁸¹⁹ Vijeće na osnovu toga zaključuje da je Bruno Stojić, budući da nije učinio ništa kako bi otklonio problem ometanja pristupa humanitarne pomoći istočnom Mostaru, iako je je imao ovlaštenja i obavezu da to učini, on to ometanje zapravo omogućio.

⁸¹⁷ V. "Dokazi u vezi s položajima snajperista HVO-a u Mostaru" i "Otvaranje vatre na pripadnike međunarodnih organizacija", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁸¹⁸ Završni podnesak Stojićeve odbrane, par. 447.

⁸¹⁹ V. "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar i "Odnosi s međunarodnim i humanitarnim organizacijama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

5. Opština Čapljina

373. Dana 30. juna 1993., Milivoj Petković je izdao zapovijed za OZ Jugoistočna Hercegovina, kojom se nalagalo: 1) da sve Muslimane u jedinicama HVO-a treba razoružati i "izolirati" i 2) da se svi vojno sposobni muškarci Muslimani u zoni odgovornosti OZ Jugoistočna Hercegovina, takođe moraju "izolovati".⁸²⁰ Vijeće je zaključilo da su, u periodu od 30. juna 1993. do sredine jula 1993., pripadnici 1. brigade "Knez Domagoj", 3. satnije 3. bojne Vojne policije i pripadnici MUP-a Čapljina hapsili i zatočili u zatvorima u Dretelju, u Gabeli i na Heliodromu muškarce Muslimane iz ove opštine, od kojih neki nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga. Bruno Stojić je 3. jula 1993. izdao naređenje da se svi zadaci u vezi sa zatočenim vojno sposobnim muškarcima Muslimanima u opštini Čapljina sa 1. brigade "Knez Domagoj" prenose na lokalni HVO.⁸²¹

374. Vijeće je zaključilo da su pripadnici HVO-a, u periodu od 30. juna do sredine jula 1993., hapsili i zatim zatočili u zatvore u Gabeli, u Dretelju i na Heliodrom muškarce Muslimane iz opštine Čapljina, neki od kojih nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.⁸²²

375. Na osnovu prethodno iznesenog, Vijeće zaključuje da je Bruno Stojić znao za zatočenje muškaraca koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga, u Čapljini, u julu 1993. godine, i da je to omogućio. Budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u/Vladi HR HB, Vijeće izvodi zaključak da je prihvatio ova djela.

376. Prema zapisniku 47. sjednice HVO-a održane 20. jula 1993., u čijem radu su, pored ostalih, učestvovali Jadranko Prlić i Bruno Stojić,⁸²³ radna grupa u čijem sastavu je bio i Berislav Pušić posjetila je opštinu Čapljina radi ocjene uslova zbrinjavanja

⁸²⁰ P 03019.

⁸²¹ 4D 00461; v. takođe "Hapšenje i zatvaranje muškaraca Muslimana u opštini Čapljina u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina.

⁸²² V. "Hapšenje i zatvaranje muškaraca Muslimana u opštini Čapljina u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina.

⁸²³ P 03573, str. 1.

"izbjeglica" i "prognanika".⁸²⁴ Na toj sjednici, radna grupa je utvrdila da su vijesti iz sredstava javnog informisanja o navodnom "progonu" Muslimana s područja opštine Čapljina netačne jer je u đaćkom domu u Čapljini i vikend-naseljima u Počitelj Polju, Ševaš Polju, Bivoljem Brdu i Višićima smješteno preko 2.000 Muslimana iz istočne Bosne.⁸²⁵

377. Međutim, Vijeće podsjeća na to da je HVO u ljeto 1993. godine vodio kampanju protjerivanja muslimanskog stanovništva iz opštine Čapljina. Naime, kako je Vijeće već zaključilo, po naređenju Neđeljka Obradovića⁸²⁶ od 3. jula 1993. da se pokupi muslimansko stanovništvo i ["skloni na sigurno"],⁸²⁷ HVO je u julu i avgustu 1993. krenuo u kampanju s ciljem da se žene, djeca i starije osobe iz Čapljine i sela Bivolje Brdo i Domanovići istjeraju iz domova, uhapsu i zatoče. HVO je iz kuća istjerao i na teritoriju ABiH iselio žene, djecu i starije osobe iz Počitelja. Takođe, nakon što je ostvario kontrolu nad opštinom, HVO je uništio džamiju u Višićima i stambene objekte Muslimana u Bivoljem Brdu.⁸²⁸ Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, ocjenjuje da su ti talasi deložacija bili dio koordinirane i organizovane kampanje HVO-a u cilju da se muslimansko stanovništvo protjera iz opštine Čapljina. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, pored toga ocjenjuje da je to uništavanje džamija i stambenih objekata Muslimana u Čapljini slijedilo *modus operandi* koji je HVO primjenjivao u kampanjama deložacije u više opština Herceg-Bosne, npr. u opštinama Gornji Vakuf, Prozor, Stolac i Ljubuški, te da je očigledno bilo dio unaprijed smišljenog plana protjerivanja.

⁸²⁴ P 03573, str. 1.

⁸²⁵ P 03573.

⁸²⁶ Zapovjednik 1. brigade HVO-a " Knez Domagoj ".

⁸²⁷ P 03063.

⁸²⁸ V. "Deložiranje žena, djece i starijih osoba, njihovo raseljavanje i navodi o zločinima počinjenim u opštini Čapljina od jula do septembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina.

378. Bruno Stojić je najkasnije 20. jula 1993. bio obaviješten o dojavama o deložacijama muslimanskog stanovništva Čapljine. Pored toga, te akcije izvođene su prema unaprijed smišljenom planu. Budući da je Bruno Stojić imao efektivnu kontrolu nad glavninom oružanih snaga HVO-a i Vojne policije koje su vršile deložacije u Čapljini i da je lično doprinio planiranju deložacija po istom planu kao u zapadnom Mostaru, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, može jedino zaključiti da je on bio informisan i o deložacijama u Čapljini i načinu na koji su one izvođene. S obzirom na to, jedini razuman zaključak koji većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, može da izvede jeste taj da je Bruno Stojić, budući da je doprinio omogućavanju deložacija Muslimana iz te opštine, imao namjeru da bude počinjeno uništavanje imovine u vlasništvu Muslimana, uključujući i džamije.

6. Opština Vareš

379. Stojićeva odbrana navodi da tužilaštvo nije dokazalo van razumne sumnje da je Bruno Stojić znao da je za krivična djela počinjena u Stupnom Dolu odgovoran Ivica Rajić.⁸²⁹

380. Dokazi pokazuju da je Ivica Rajić 29. oktobra 1993. obavijestio Brunu Stojića, Slobodana Praljka i Milivoja Petkovića o činjenici da, suprotno dogovoru postignutom između generala Petkovića i Milanovića, srpske snage nisu snagama pod komandom Ivica Rajića dale prolaz prema Varešu.⁸³⁰ Narednog dana, Bruno Stojić je Ivici Rajiću uputio obavijest da je s VRS-om postignut dogovor da se jednom konvoju HVO-a dozvoli prolazak pravcem Berkovići-Nevesinje-Borci-Konjic i naložio mu da taj "akt" dostavi "ministru Kovačeviću".⁸³¹ Najzad, 31. oktobra 1993., Ivica Rajić je Bruni Stojiću potvrdio da je VRS započela s realizacijom dogovora između generala Petkovića i Milanovića.⁸³² Vijeće ocjenjuje da ti dokazi potvrđuju da je Bruno Stojić omogućio vojne operacije HVO-a u Varešu u oktobru 1993. godine.

⁸²⁹ Završna riječ Stojićeve odbrane, T(f), str. 52386.

⁸³⁰ P 06219.

⁸³¹ P 06267.

⁸³² P 06307.

381. Dana 1. novembra 1993., Bruno Stojić je od predsjednika HR HB zatražio da Ivica Rajić bude unaprijeđen u čin pukovnika HVO-a, što je Mate Boban odobrio istog dana.⁸³³ Vijeće ocjenjuje da ove činjenice dokazuju da je Bruno Stojić, koji je omogućio operacije snaga Ivice Rajića u Varešu, ocijenio da su te operacije izvedene na zadovoljavajući način tako da je unapređenje opravdano.

382. Vijeće pored toga napominje da su najistaknutiji članovi Vlade HR HB, među kojima Jadranko Prlić, Slobodan Praljak i Mate Boban, prisustvovali sastanku održanom 4. novembra 1993., na kojem su bili i Tuđman i drugi hrvatski rukovodioci, a na kojem su, između ostalog, analizirane moguće reperkusije događaja u Stupnom Dolu, te umiješanost Ivice Rajića i snaga HVO-a u te događaje koji su već bili postali opšte poznata javna činjenica.⁸³⁴ Na tom sastanku, Milivoj Petković⁸³⁵ je rekao da je 25. oktobra 1993. primio izvještaj HVO-a u kojem se navodi da su snage HVO-a ubile oko 80 osoba, od čega su 47 bili pripadnici ABiH, i zapalile gotovo svu imovinu u selu, te da je zatražio da se sprovede istraga.⁸³⁶

383. Imajući u vidu činjenicu da su čelnici Vlade HR HB – Mate Boban i Jadranko Prlić – kao i najviši rukovodioci Glavnog stožera HVO-a – Slobodan Praljak i Milivoj Petković – znali za djela lišavanja života i uništavanja koje su počinile snage Ivice Rajića u Stupnom Dolu; da je Bruno Stojić bio član Vlade nadležan za oružane snage, da je on omogućio dejstva Rajićevih snaga u Varešu i da je te operacije ocijenio kao zadovoljavajuće, Vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji može da se izvede taj da je i Bruno Stojić bio informisan o ubijanju Muslimana, pripadnika ABiH i onih koji to nisu bili, te o uništavanju njihove imovine, počevši od 4. novembra 1993. godine. Pored toga, budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije u okviru Vlade HR HB iako je znao za ta krivična djela, te tražio i dobio unapređenje za Ivicu Rajića, Vijeće ocjenjuje

⁸³³ P 06328; P 06339; P 06362.

⁸³⁴ P 06454, str. 57–60, 72 i 73.

⁸³⁵ Vijeće napominje da se u transkriptu sadržanom u P 06454, str. 58 i dalje, te riječi pripisuju izvjesnom Pratkoviću. Međutim, Vijeće smatra da je posrijedi omaška i da je osoba koja govori zapravo Milivoj Petković, zbog toga što aktivnosti o kojima on izvještava tačno odgovaraju aktivnostima Milivoja Petkovića u vremenu 23. – 25. oktobra 1993. godine.

⁸³⁶ P 06454, str. 59.

da je jedini razuman zaključak koji može da se izvede taj da je Bruno Stojić prihvatio ta djela lišavanja života i uništavanja imovine.

7. Zatočenički centri

384. Dana 6. avgusta 1993., Bruno Stojić je izdao naređenje za poboljšanje organizacije ispitivanja zatočenika i njihovog puštanju iz zatočeničkih centara u HZ HB.⁸³⁷

385. Na radnom sastanku održanom 6. septembra 1993., na kojem je učestvovao Bruno Stojić, Vlada HR HB je donijela više odluka u cilju da se ustanove za zatočenje "ratnih zarobljenika" dovedu u sklad s normama međunarodnog prava.⁸³⁸ Odjeli za obranu, pravosuđe i upravu dobili su zadatak da se staraju za izvršenje tih odluka.⁸³⁹ Istovremeno, Mate Boban je Odjelu obrane i Glavnom stožeru naredio da poštuju međunarodno pravo u borbenim dejstvima, kao i u postupanju sa zarobljenicima.⁸⁴⁰

386. U novembru 1993. važeća pravila za postupanje s ratnim zarobljenicima zatočenim u zatočeničkim centrima i dalje su bila ona koja je 11. februara 1993. izdao Bruno Stojić.⁸⁴¹ Njegovo uputstvo propisivalo je način prihvata "ratnih vojnih zarobljenika", zdravstveno-higijenske uslove i njihovu ishranu, a definisana su bila i pitanja rada zatočenika i discipline u zatočeničkim centrima u koje su raspoređeni.⁸⁴²

387. Vijeće na osnovu ovih dokaza zaključuje da je Bruno Stojić znao za činjenicu da HVO drži u zatočenju Muslimane, kao i za činjenicu da njihovo zatočenje nije u skladu s međunarodnim pravom. Iako zaista jeste pokušao da provede poboljšanja u pogledu uslova zatočenja i postupanja sa zatočenicima, kako je Vijeće zaključilo u dijelovima koji se odnose na razne zatočeničke centre, ti uslovi i način postupanja održali su se do

⁸³⁷ P 04002, str. 1.

⁸³⁸ P 04841.

⁸³⁹ P 04841.

⁸⁴⁰ P 05104.

⁸⁴¹ Marijan Biškić, T(f), str. 15084; P 01474.

⁸⁴² P 01474.

zatvaranja tih centara.⁸⁴³ Vijeće će kasnije konkretnije analizirati dokaze u vezi s učestvovanjem Brune Stojića u zločinima počinjenim na Heliodromu (a), u Zatvoru u Ljubuškom (b) i u zatvorima u Gabeli i Dretelju (c).

a) Heliodrom

388. Dana 14. avgusta 1993., Stanko Božić, ravnatelj Heliodroma, podnio je Bruni Stojiću izvještaj kojim ga, poslije napada na Sjeverni logor, obavještava o hapšenju vojno sposobnih muškaraca Muslimana i njihovom odvođenju na Heliodrom, kao i o logističkim problemima izazvanim tim masovnim prilivom zatočenika. Stanko Božić moli da se iznađe rješenje.⁸⁴⁴ Vijeće je zaključilo da je HVO, u periodu od 9. maja 1993. do 18. ili 19. aprila 1994., na Heliodromu, pored ostalih, držao u zatočenju pripadnike ABiH i muškarce koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.⁸⁴⁵

389. S obzirom na ove dokaze, Vijeće zaključuje da je Bruno Stojić, barem od avgusta 1993. godine, znao da su na Heliodromu zatočeni muškarci koji nisu pripadnici nijednih oružanih snaga. Budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u/Vladi HR HB ne preduzevši baš ništa kako bi se ispravilo, Vijeće ocjenjuje da je Bruno Stojić prihvatio ovo krivično djelo.

390. Dopisom od 20. avgusta 1993. Stanko Božić je Brunu Stojića informisao o tome da je predstavnik MKCK-a koji je početkom avgusta 1993. posjetio Heliodrom izjavio da su uslovi zatočenja u samicama u suprotnosti sa Ženevskim konvencijama.⁸⁴⁶ Vijeće je zaista i konstatovalo da su uslovi zatočenja u samicama bili krajnje teški.⁸⁴⁷

⁸⁴³ V. "Uslovi zatočenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom; "Uslovi zatočenja i smrt jednog zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju i "Uslovi zatočenja u Zatvoru u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

⁸⁴⁴ P 04186.

⁸⁴⁵ V. "Dolazak zatočenika nakon talasa hapšenja poslije 30. juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁸⁴⁶ P 04352, str. 1.

⁸⁴⁷ V. "Prenapučenost logora", "Nedostatak ležajeva i pokrivača", "Dostupnost hrane i vode", "Loši higijenski uslovi", "Medicinska njega zatočenika" i "Uslovi zatočenja u samicama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

391. U avgustu i oktobru 1993., Stanko Božić i Josip Praljak upozorili su Brunu Stojića na pogibiju i ranjavanje zatočenika s Heliodroma koji se odvođe na rad na linije fronta.⁸⁴⁸

392. Pored toga, na Brunu Stojića lično bio je naslovljen izvještaj Sektora za zdravstvo Odjela obrane od 30. septembra 1993. godine. U njemu se pominju brojni problemi na Heliodromu, npr. da nema dovoljno stražara, da su objekti u kojima su smješteni zatočenici prenapučeni, da nema odvajanja bolesnih od zdravih, te da bi katastrofalni higijenski uslovi mogli dovesti do pojave crijevnih i respiratornih oboljenja.⁸⁴⁹

393. Josip Praljak⁸⁵⁰ je u svom svjedočenju izjavio da Bruno Stojić tokom 1993. nijednom nije bio na Heliodromu.⁸⁵¹ Pored toga, Josipa Praljka nikakav organ HVO-a nikad nije pozvao na odgovornost zbog lošeg rada Heliodroma, pa ni zbog prisilnog rada, a nikad mu nisu izrečene nikakve sankcije.⁸⁵² Isto tako, nikad nisu protiv bilo kojeg vojnika, vojnog policajca ili oficira HVO-a primijenjene bilo kakve sankcije zbog protivpravnog odvođenja zatočenika s Heliodroma na rad.⁸⁵³

394. Vijeće podsjeća na to da je konstatovalo da su uslovi zatočenja na Heliodromu bili veoma teški⁸⁵⁴ i da je HVO zatočenike s Heliodroma odvodio na rad na linijama fronta u opštini Mostar, radi obavljanja poslova kao što su popravke fortifikacija ili sakupljanje tijela poginulih,⁸⁵⁵ kao i da je više desetina zatočenika, izloženih vojnom sukobu, poginulo ili bilo ranjeno uslijed vatrenih dejstava bilo HVO-a bilo ABiH.⁸⁵⁶

⁸⁴⁸ P 04352, str. 2; P 05812.

⁸⁴⁹ P 05503.

⁸⁵⁰ *De facto* zamjenik ravnatelja Heliodroma od 21. septembra 1992. do 10. decembra 1993. i doravnatelj Heliodroma od 10. decembra 1993. do 1. jula 1994.; Josip Praljak, T(f), str. 14639 i 14641.

⁸⁵¹ Josip Praljak, T(f), str. 14803.

⁸⁵² Josip Praljak, T(f), str. 15011.

⁸⁵³ Josip Praljak, T(f), str. 15011 i 15012.

⁸⁵⁴ V. "Prenapučenost logora", "Nedostatak ležajeva i pokrivača", "Dostupnost hrane i vode", "Loši higijenski uslovi", "Medicinska njega zatočenika" i "Uslovi zatočenja u samicama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁸⁵⁵ V. "Korištenje zatočenika s Heliodroma za izvođenje radova", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

⁸⁵⁶ V. "Korištenje zatočenika s Heliodroma za izvođenje radova" i "Pogibija i ranjavanje zatočenika tokom prisilnog rada", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

395. Gorenavedeni dokazi pokazuju da su rukovodioci u HVO-u Brunu Stojića više puta obavještavali o lošim uslovima zatočenja na Heliodromu i o odvođenju zatočenika na rad na linijama fronta, prilikom kojeg su neki od njih ranjeni ili su poginuli. Budući da je on izvještaje o stanju u tom zatočeničkom centru i dalje dobijao barem od avgusta do septembra 1993., Vijeće ocjenjuje da Bruno Stojić nije preduzeo ništa kako bi se to ispravilo. Tokom 1993. godine nije otišao na Heliodrom iako je znao za probleme u tom centru. Budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u/Vladi HR HB, Vijeće ocjenjuje da je Bruno Stojić prihvatio loše uslove zatočenja na Heliodromu, kao i korištenje zatočenika za rad na liniji fronta, uslijed kojeg su neki od njih ranjeni ili su poginuli.

b) Zatvor u Ljubuškom

396. Vijeće napominje da je, 13. jula 1993., Željko Šiljeg Milivoja Petkovića i Brunu Stojića obavijestio o premještanju zatočenika – uglavnom ratnih zarobljenika, ali i nešto "civila" – iz Srednje škole u Prozoru u Zatvor u Ljubuškom.⁸⁵⁷ Shodno tome, Bruno Stojić je bio informisan o činjenici da su u Ljubuškom u julu 1993. bili zatočeni muškarci koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga. Budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u/Vladi HR HB, Vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Bruno Stojić prihvatio zatočenje muškaraca koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga u Zatvoru u Ljubuškom u julu 1993. godine.

c) Zatvori u Dretelju i Gabeli

397. Kako se navodi u zapisniku sa sastanka predstojnika sektora Odjela obrane od 2. septembra 1993., Bruno Stojić je rekao da zatvore u Dretelju i Gabeli ne smatra vojnim zatvorima i da, shodno tome, on nije nadležan za te zatočeničke centre.⁸⁵⁸ Međutim, Vijeće podsjeća na to da su, prema naredenju koje je Milivoj Petković 30. juna 1993. izdao snagama OZ Jugoistočna Hercegovina, za izolovanje vojno sposobnih muškaraca

⁸⁵⁷ P 03418, str. 4. V. takođe "Dolazak i premještanje zatočenika iz Zatvora u Ljubuškom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Ljubuškom.

⁸⁵⁸ P 04756, str. 4.

muslimanske nacionalnosti u njihovoj zoni odgovornosti bili nadležni vojni organi.⁸⁵⁹ Budući da su zatvori u Dretelju i Gabeli potpadali pod OZ Jugoistočna Hercegovina i da je Vijeće u dijelu Presude koji sadrži činjenične zaključke za ova dva zatvora konstatovalo da su u njima bili zatočeni vojno sposobni muškarci Muslimani, Vijeće zaključuje da su zatvori u Dretelju i Gabeli zapravo bili vojni zatvori.

398. Pored toga, 2. septembra 1993., na jednom sastanku Odjela obrane, donijeta je odluka da SIS, Uprava Vojne policije i Sektor za zdravstvo Odjela obrane najkasnije do 8. septembra 1993. dostave Bruni Stojiću izvještaje o zatvorima u Dretelju i Gabeli.⁸⁶⁰

399. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće zaključuje da su zatvori u Dretelju i Gabeli bili u nadležnosti Brune Stojića.

400. Takođe, Bruno Stojić je znao za probleme u ta dva zatočenička centra.

401. Naime, na sjednici HVO-a HZ HB održanoj 20. jula 1993., kojom je predsjedavao Jadranko Prlić, a kojoj je pored ostalih prisustvovao i Bruno Stojić,⁸⁶¹ predloženo je da se nađu nove lokacije za zatočenje kako bi se onamo odveo jedan dio zatočenika iz Čapljine i da se definitivno riješe problemi prenapučenosti u zatvorima u Dretelju i Gabeli.⁸⁶²

402. U zapisniku s radnog sastanka Vlade HR HB održanog 6. septembra 1993., kojem su, pored ostalih, prisustvovali Jadranko Prlić i Bruno Stojić, stoji da su uslovi zatočenja osoba koje su pripadnici "neprijateljskih snaga, kao i osoba koje su se pripremale za oružanu pobunu" loši i da bi mogli da naštetu interesima HR HB. U istom se zapisniku bilježi i to da je ocijenjeno da odgovornost za to stanje ne snosi Vlada.⁸⁶³

403. Dana 20. septembra 1993., na sastanku kojem su pored ostalih prisustvovali Jadranko Prlić, Bruno Stojić i Berislav Pušić, predstavnik MKCK-a je izjavio da je u Zatvoru u Dretelju vidio dvadesetak zatočenika na kojima se vide znakovi

⁸⁵⁹ Andrew Pringle, T(f), str. 24144 i 24145; P 03019.

⁸⁶⁰ P 04756.

⁸⁶¹ Sjednici su prisustvovali i "K. Zubak", "N. Tomić" i Zoran Buntić.

⁸⁶² P 03573; Zoran Buntić, T(f), str. 30585.

⁸⁶³ Andrew Pringle, T(f), str. 24145–24151 i 24155; P 04841, str. 1 i 2.

neishranjenosti.⁸⁶⁴ U zapisniku se, međutim, bilježi da Vlada, iako negira bilo kakvu odgovornost za lišavanja slobode, preuzima mjere u cilju da uslovi zatočenja pokušaju da se poprave i da se dovedu u sklad s međunarodnim humanitarnim pravom.⁸⁶⁵

404. Pored toga, shodno izvještaju koji je 29. septembra 1993. Bruni Stojiću dostavio šef infektološke službe Odjela obrane, broj zatočenika u Zatvoru u Gabeli bio je znatno veći od kapaciteta Zatvora, zbog čega je postojala velika mogućnost od pojave zaraznih bolesti.⁸⁶⁶ Prema istom izvještaju, viđeno je nekoliko neishranjenih zatočenika.⁸⁶⁷

405. Najzad, 27. oktobra 1993., rukovodilac Sektora za zdravstvo Odjela obrane informisao je Brunu Stojića da se preventivne mjere koje je Odjel naredio za Zatvor u Gabeli ne provode u cijelosti.⁸⁶⁸

406. Imajući u vidu prethodno razmatranje, Vijeće ocjenjuje da je Bruno Stojić bio informisan o zatočenju Muslimana, od kojih nisu svi bili pripadnici ABiH, u zatvorima u Dretelju i Gabeli, u krajnje lošim uslovima, kao i o zlostavljanju tih zatočenika. Iako je smatrao da je zatočenje Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga opravdano iz bezbjednosnih razloga, budući da je znao da su uslovi zatočenja veoma teški, Vijeće ocjenjuje da je Bruno Stojić morao da zna da HVO to više ne može koristiti kao opravdanje. Osim toga, Bruno Stojić je pokušao da negira svoju nadležnost za ta dva zatočenička centra tvrdeći da oni nisu vojni zatvori, što je Vijeće odbacilo.

407. Pored toga, Vijeće napominje da je, kao što je već rečeno, na sastancima kojima je prisustvovao Bruno Stojić, HVO/Vlada HR HB donosila odluke o preduzimanju mjera za poboljšanje tih uslova zatočenja i postupanja sa zatočenicima, no da su te odluke ostale bez učinka. Bruno Stojić je uprkos tome nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u/Vladi HR HB, kao i nastavio da dobija informacije o lošim uslovima zatočenja i zlostavljanju zatočenika u tim zatvorima. Vijeće na osnovu toga zaključuje da je Bruno Stojić prihvatio krajnje loše uslove i zlostavljanje u zatvorima u Dretelju i Gabeli, kao i

⁸⁶⁴ P 05219, pod pečatom.

⁸⁶⁵ P 04841, str. 2 i 3.

⁸⁶⁶ P 05485, str. 2 i 3.

⁸⁶⁷ P 05485, str. 2.

činjenicu da su u njima bili zatočeni Muslimani koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.

8. Bruno Stojić je negirao zločine počinjene nad Muslimanima, nije ih sprečavao i nije kažnjavao njihove počinioce

408. Vijeće će sada razmotriti da li dokazi pokazuju da je Bruno Stojić nastojao da spriječi zločine HVO-a nad Muslimanima ili da kazni počinioce (a). Vijeće će ispitati i odnos Brune Stojića prema djelovanju Mladena Naletilića zvanog Tuta i njegovih snaga (b), te činjenicu da je pokušao poreći postojanje krivičnih djela koja je počinio HVO (c).

a) Ovlaštenja Brune Stojića da spriječi zločine HVO-a nad Muslimanima u HZ(R) HB ili da kazni počinioce

409. Stojićeva odbrana navodi da Bruno Stojić, budući da nije mogao da izdaje operativna naređenja pripadnicima oružanih snaga i Vojne policije, nije mogao ni da spriječi njihova krivična djela ili kazni počinioce. Njegov propust da djeluje ovdje, kako se tvrdi, ne znači da je zatvarao oči pred tim zločinima ili da ih je odobravao. Naprotiv, to se može objasniti time da on nije znao za te zločine i da nije imao potrebna ovlaštenja.⁸⁶⁹ Stojićeva odbrana tvrdi da je, shodno Uredbi o okružnim vojnim sudovima na teritoriji HZ HB za neposredne ratne opasnosti ili ratnog stanja od 17. oktobra 1992. i Uredbi o oružanim snagama HZ HB od istog datuma, održavanje reda i discipline, te eliminisanje kriminalnih elemenata iz oružanih snaga bilo u nadležnosti jedinica Vojne policije u oružanim snagama, dok su zapovjednici vojnih jedinica bili nadležni za iniciranje krivičnog gonjenja u slučaju krivičnog djela.⁸⁷⁰

410. Vijeće je već zaključilo da je Bruno Stojić bio ovlašten da izdaje naređenja direktno oružanim snagama HZ(R) HB i Vojnoj policiji. Vijeće će dakle izvršiti analizu mjera koje je on na osnovu tog ovlaštenja mogao da preduzme kako bi spriječio krivična djela pripadnika tih oružanih snaga i Vojne policije i/ili kaznio počinioce.

⁸⁶⁸ P 06167, str. 2.

⁸⁶⁹ Završni podnesak Stojićeve odbrane, par. 404.

⁸⁷⁰ Završni podnesak Stojićeve odbrane, par. 405 i Završna riječ Stojićeve odbrane, T(f), str. 52401.

411. Prema uputstvu izdatom u septembru 1992., koje je kao predstojnik Odjela obrane HVO-a potpisao Bruno Stojić, u kom su preuzete odredbe predviđene u bivšoj Jugoslaviji, neizvršavanje i odbijanje izvršenja naređenja povlačilo je kaznu zatvora od 3 mjeseca do 10 godina.⁸⁷¹ Kako je izjavio Slobodan Praljak, to uputstvo pokazuje volju Brune Stojića da suzbije kriminalitet među pripadnicima oružanih snaga HVO-a, no u tadašnjoj situaciji u BiH ono nije moglo da se provede u djelo.⁸⁷² Bruno Stojić je na sastanku HVO-a održanom 28. decembra 1992. rekao da vojni sudovi još uvijek ne funkcionišu i da više od 1.000 prijava Vojne policije još uvijek nije riješeno.⁸⁷³ Na tom sastanku, Bruno Stojić je postavio i pitanje osoba u istražnom postupku koje je HVO lišio slobode, a da o tome nije donio odluku nadležni sud.⁸⁷⁴ Stojić je rekao to što vojni sudovi ne funkcionišu sprečava Vojnu policiju da radi svoj posao i da će, ako vojni sudovi ne počnu da funkcionišu u najkraćem roku, pustiti sve zatvorenike.⁸⁷⁵

412. Dana 6. februara 1993., Ivan Bagarić, pomoćnik predstojnika Odjela obrane, i Bruno Stojić izdali su svim brigadama u OZ Sjeverozapadna Hercegovina naređenje da se u slučaju sumnje da je počinjen ratni zločin uvijek izvrši obdukcija.⁸⁷⁶

413. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće ocjenjuje da, iako dokazi pokazuju da je Bruno Stojić imao ovlaštenje da izdaje instrukcije u vezi s disciplinskim pitanjima u oružanim snagama HVO-a, ti dokazi ipak ne omogućuju da se zaključi da je Bruno Stojić imao *de jure* dužnost da te instrukcije primjenjuje za izricanje sankcija pripadnicima oružanih snaga i Vojne policije HVO-a koji su počinili krivično djelo.

414. Međutim, većina Vijeća je već zaključila, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, da je Bruno Stojić imao ovlaštenje za izdavanje operativnih naređenja jedinicama, kao i ovlaštenje za prosljeđivanje tih naređenja kroz lanac komandovanja oružanih snaga HVO-a uključujući Vojnu policiju. Naime, Bruno Stojić je 6. februara 1993. brigadama OZ Sjeverozapadna Hercegovina izdao naređenje da se u slučaju

⁸⁷¹ Slobodan Praljak, T(f), str. 42575; P 00309, str. 1, Slobodan Praljak, T(f), str. 42575.

⁸⁷² Slobodan Praljak, T(f), str. 42575–42578.

⁸⁷³ P 00950, str. 3; Marijan Biškić, T(f), str. 15276.

⁸⁷⁴ Marijan Biškić, T(f), str. 15276 i 15277; P 00950, str. 3; v. takođe P 03651, str. 2.

⁸⁷⁵ Marijan Biškić, T(f), str. 15277; P 00950, str. 4.

sumnje da je počinjen ratni zločin izvrši obdukcija. Dana 23. aprila 1993., Bruno Stojić je, zajedno s Milivojem Petkovićem, svim zapovjednicima operativnih zona HVO-a izdao naređenje da se mora poštivati međunarodno humanitarno pravo.

415. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, zaključuje da je, budući da je Bruno Stojić bio ovlašten da izdaje naređenja oružanim snagama HVO-a i upućuje ih na prosljeđivanje kroz lanac komandovanja, razlog za to što on nije izdavao naređenja s ciljem sprečavanja zločina ili kažnjavanja počinitelja, odnosno što se ta naređenja nisu poštovala taj što svjesno nije htio da preduzima te mjere.

b) Odnos Brune Stojića prema djelovanju Mladena Naletilića zvanog Tuta i njegovih vojnika

416. Dana 14. juna 1993., Bruno Stojić i Milivoj Petković dobili su od CED-a izvještaj s informacijom da je prethodnog dana oko 90 Muslimana protjerano iz svojih kuća i da je tokom tih akcija deložiranja pred očevicima silovano nekoliko žena i da je više ljudi premlaćeno. U izvještaju se navodi da postoje indicije o ubijanju civila. Počinioci tih krivičnih djela su, prema izvještaju, pripadnici ATG "Vinko Škrobo" Vinko Martinović zvani Štela, Bobo Perić, Damir Perić, Ernest Takač i Nino Pehar zvani Žiga.⁸⁷⁷ Prema izvještaju Vojne policije iz Prozora od 20. juna 1993., naslovljenom, pored ostalog, na Brunu Stojića i Valentina Čorića, Slobodan Praljak i Željko Šiljeg morali su lično da intervenišu kako bi se stalo na kraj djelovanju Tute i njegovih ljudi protiv Vojne policije HVO-a u Prozoru.⁸⁷⁸

417. Sredinom juna 1993., vojnici HVO-a, među njima i KB-a pod Tutinom komandom, protjerali su Muslimane iz zapadnog Mostara. Muslimani su bili izloženi zastrašivanju, prijetnjama i batinama. Vojnici HVO-a plijenili su njihovu imovinu i prisiljavali ih da preko linije fronta prijeđu u istočni Mostar. Neki Muslimani morali su potpisati izjave da iz zapadnog Mostara odlaze dobrovoljno. Vojnici HVO-a i pripadnici Vojne policije zatim su se useljavali u njihove stanove. Vijeće konstatuje da su Valentin

⁸⁷⁶ P 01428.

⁸⁷⁷ P 02770.

Ćorić, Berislav Pušić, Bruno Stojić i Jadranko Prlić od 16. juna 1993. bili informisani o tim djelima.⁸⁷⁹

418. Dana 20. avgusta 1993., Bruno Stojić je pred jednim predstavnikom SPABAT-a izjavio da se uzda u jedinice "Ludvig Pavlović", "Bruno Bušić" i Tutinu jedinicu koje se bore u Mostaru jer su dobro obučene.⁸⁸⁰ Dana 23. septembra 1993., Bruno Stojić je "Kažnjeničku bojnu" i njenog zapovjednika Tutu, kao i zapovjednika Zbornog područja Mostar, generala Miljenka Lasića, pohvalio za ponašanje njihovih snaga u operacijama u Mostaru.⁸⁸¹

419. Dana 29. septembra 1993., Bruno Stojić je u izvještaju Zvonka Vidovića ponovo dobio informaciju o teškim disciplinskim problemima koje izazivaju Tuta i njegovi ljudi. Naime, Zvonko Vidović u svom izvještaju objašnjava da su Tutini ljudi, po Tutinom naređenju, oslobodili muškarce Hrvate optužene za krivična djela i pritvorene na Heliodromu, i angažovali ih u redovima HVO-a u borbama u Raštanima. Zvonko Vidović Brunu Stojića moli da upotrijebi svoj autoritet i uticaj kako bi to prestalo.⁸⁸² Dokazi uvršteni u spis ne sadrže ništa na osnovu čega bi se moglo zaključiti da je Bruno Stojić u ovom pogledu preduzeo bilo kakvu mjeru.

420. Ovi dokazi pokazuju da je Bruno Stojić barem od juna 1993. bio informisan o tome da Tutini ljudi čine zločine i da s njima ima teških disciplinskih problema. Uprkos tome, on je dozvolio da se oni i dalje angažuju u vojnim dejstvima HVO-a, pa ih je, štaviše, i više puta pohvaljivao. Vijeće ocjenjuje da Bruno Stojić, iako je imao ovlaštenje da to učini, ne samo da nije imao nikakvu namjeru da spriječi zločine koje su počinili Tutini ljudi ili kazni počinioce, nego da ih je, pohvaljujući ih, prihvatio i podsticao.

⁸⁷⁸ P 02863.

⁸⁷⁹ V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁸⁸⁰ P 04401, pod pečatom, str. 4 i 5.

⁸⁸¹ P 05303.

⁸⁸² P 05477.

c) Bruno Stojić je negirao zločine počinjene nad Muslimanima u HZ(R) HB

421. Dana 8. maja 1993., predstavnici PMEZ-a sastali su se s predstavnicima HVO-a među kojima su bili Mate Boban, Jadranko Prlić, Bruno Stojić i Stanko Božić, u cilju da steknu uvid u stav predstavnika HVO-a o tadašnjoj opštoj situaciji u BiH.⁸⁸³ Predstavnici PMEZ-a izrazili su opšte negodovanje zbog nasilja, na šta je Mate Boban odvratio da je to nasilje gotovo uvijek jednostrano i stvar muslimanske agresije.⁸⁸⁴ Stanko Božić i Bruno Stojić podržali su izjavu Mate Bobana navodeći kao primjer muslimanske napade u Čelebićima i turjaškom džepu, južno od Konjica, te govoreći o hrvatskim enklavama istočno od Jablanice i u Kostajnici.⁸⁸⁵ Bruno Stojić je napomenuo da su Muslimani odgovorni za velik broj izgubljenih života i da HVO mora svoj narod štititi od te agresije.⁸⁸⁶

422. Na sjednici HVO-a od 2. juna 1993., Bruno Stojić je HVO izvijestio o preduzetim mjerama u vezi s djelima krađe po stanovima. HVO je podržao te mjere.⁸⁸⁷ Međutim, kad su predstavnici međunarodne zajednice 16. juna 1993. Valentina Ćorića, Berislava Pušića, Brunu Stojića i Jadranka Prlića informisali o protjerivanju Muslimana iz zapadnog u istočni Mostar, sva četvorica su dala isti odgovor, odnosno da to čine kriminalci nad kojima HVO nema kontrolu.⁸⁸⁸ Po mišljenju Vijeća, to dokazuje da kod organa HVO-a nije postojala stvarna volja da se spriječe zločini protiv Muslimana.

423. Gorenavedeni dokazi, kao i – kako pokazuju činjenični i pravni zaključci Vijeća za svaku od opština i zatočeničkih centara – činjenica da su pripadnici HVO-a tokom cijelog perioda obuhvaćenog Optužnicom nastavljali da čine zločine, dokazuju van razumne sumnje da Bruno Stojić nije uložio ozbiljnije napore kako bi spriječio zločine koje su činile oružane snage HVO-a i Vojna policija ili kaznio počinioce, iako je nad njima imao efektivnu kontrolu. Osim toga, on je podsticao činjenje zločina od strane

⁸⁸³ Christopher Beese, T(f), str. 3150 i 3151.

⁸⁸⁴ Christopher Beese, T(f), str. 3151.

⁸⁸⁵ Christopher Beese, T(f), str. 3152.

⁸⁸⁶ Christopher Beese, T(f), str. 3152.

⁸⁸⁷ P 02606, str. 2.

vojnika Mladena Naletilića. Vijeće se stoga van razumne sumnje uvjerilo u činjenicu da Bruno Stojić nije imao namjeru da spriječi zločine koje su činile oružane snage HVO-a uključujući Vojnu policiju, odnosno da kazni počinioce, iako je imao *de facto* ovlaštenje da to učini.

424. Na osnovu dokaza Vijeće ne može donijeti nikakve zaključke o odgovornosti Brune Stojića u vezi s drugim krivičnim djelima u opštinama i zatočeničkim centrima navedenim u Optužnici.

9. Zaključci Vijeća o odgovornosti Brune Stojića po osnovu prvog vida UZP-a

425. Uzimajući u obzir ove zaključke, većina Vijeća se, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, van razumne sumnje uvjerila da je Bruno Stojić, u periodu od 3. jula 1992. do 15. novembra 1993., kao predstojnik Odjela obrane i član HVO-a/Vlade HR HB imao velika *de jure* i *de facto* ovlaštenja nad većinom komponenata oružanih snaga HZ(R) HB i nad Vojnom policijom i da je koristio ta svoja ovlaštenja. Kako pokazuju dokazi, Bruno Stojić je donosio odluke u vezi s vojnim operacijama i provodio ih putem lanca komandovanja oružanih snaga, kroz taj lanac komandovanja je prosljeđivao odluke koje je donosio HVO i podnosio je prijedloge u vezi s vojnim pitanjima HVO-u, koje taj kolektivni organ usvajao. Shodno tome, on je bio spona između civilnih organa vlasti HZ(R) HB i vojne komponente HVO-a.

426. Kao što je već gore utvrdilo, Vijeće napominje da je Bruno Stojić bio obaviješten o zločinima koje su počinili pripadnici oružanih snaga HZ(R) HB, kako od strane predstavnika međunarodne zajednice tako i putem internog obavještavanja u HVO-u. Uprkos tome što je imao ta saznanja, on je nastavio vršiti efektivnu kontrolu nad oružanim snagama i Vojnom policijom sve do isteka svojih funkcija na čelu Odjela obrane. Vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz činjenice njegovog učestvovanja u planiranju vojnih dejstava HVO-a u Mostaru 9. maja 1993. i sljedećih dana, te u kampanjama protjerivanja Muslimana u zapadnom Mostaru tokom

⁸⁸⁸ Antoon van der Grinten, T(f), str. 21046 i 21048; P 02806, pod pečatom, str. 2; Svjedokinja BA, T(f), str. 7201, 7202, 7206 i 7207, zatvorena sjednica; P 09712, pod pečatom, par. 66; P 03804, pod pečatom,

ljeta 1993., njegovog učestvovanja u planiranju vojnih dejstava HVO-a u Varešu u oktobru 1993., kao i činjenice da je nastavio vršiti kontrolu nad oružanim snagama iako je znao da njihovi pripadnici čine krivična djela u drugim opštinama BiH, taj da je Bruno Stojić posjedovao namjeru da budu počinjena ta krivična djela.

427. Osim toga, kako pokazuju gore opisani dokazi, uprkos svojim ovlaštenjima nad oružanim snagama i Vojnom policijom, Bruno Stojić nije uložio ozbiljnije napore kako bi prestali zločini koje su činili njihovi pripadnici. Naprotiv, on je pred predstavnicima međunarodne zajednice, pa čak i u odnosu na HVO, pokušao negirati svoju odgovornost. Osim toga, on je pohvalio Mladena Naletilića, a za Ivicu Rajića zatražio i dobio unapređenje, iako je znao da su oni počinili krivična djela.

428. Uzimajući u obzir sve ovdje razmotrene dokaze, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Bruno Stojić imao namjeru da se muslimansko stanovništvo protjera iz HZ(R) HB. Kako će Vijeće detaljnije izložiti u nastavku, ta namjera bila je zajednička Bruni Stojiću i drugim učesnicima u UZP-u, a naročito drugim članovima HVO-a/Vlade HZ(R) HB, te načelnicima i zapovjednicima Glavnog stožera HVO-a.

429. Što se tiče njegovog doprinosa ostvarivanju zajedničkog zločinačkog cilja, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, ocjenjuje da dokazi pokazuju van razumne sumnje da je on bio značajan. Naime, Bruno Stojić, budući da je imao kontrolu nad oružanim snagama HVO-a i Vojnom policijom i bio spona između njih i vlade, bio jedan od glavnih članova UZP-a. Kao član tog UZP-a, on je oružane snage i Vojnu policiju koristio za činjenje krivičnih djela koja su bila dio zajedničkog zločinačkog cilja, tako da se on može smatrati odgovornim za djela pripadnika oružanih snaga i Vojne policije. Pored toga, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, ocjenjuje da svi gore razmotreni dokazi dokazuju da je Bruno Stojić znao da se ta krivična djela nad Muslimanima čine isključivo u cilju da se oni prisile da napuste teritoriju BiH. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, ocjenjuje da je Bruno Stojić po osnovu

par. 6.

učesništva u UZP-u imao namjeru da se diskriminišu Muslimani kako bi se stvorili uslovi za njihovo protjerivanje s tih teritorija.

430. Što se tiče znanja Brune Stojića o činjeničnim okolnostima koje su omogućile da većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, zaključi da je između HVO-a/HV-a i ABiH postojao međunarodni oružani sukob, dokazi upućuju na to da je Bruno Stojić ne samo bio informisan o vojnim operacijama HVO-a protiv ABiH, nego i da je učestvovao u planiranju nekih od tih operacija, konkretno u Mostaru. Shodno tome, tokom perioda u kojem je obavljao funkciju predstojnika Odjela obrane, Bruno Stojić je znao da se između HVO-a i ABiH odigrava oružani sukob. Pored toga, dokazi upućuju na to da je Bruno Stojić znao za učestvovanje Hrvatske u sukobu između HVO-a i ABiH u BiH i da je to omogućavao. Na osnovu te činjenice, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, ocjenjuje da je on znao da se radi o sukobu međunarodnog karaktera.

431. S obzirom na prethodno izneseno i po tačkama Optužnice koje se odnose na gore opisane događaje, Vijeće se van razumne sumnje uvjerilo da je Bruno Stojić – na osnovu učestvovanja u UZP-u⁸⁸⁹ – kriv za počinjenje sljedećih krivičnih djela:

Opština Prozor:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Opština Gornji Vakuf:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

⁸⁸⁹ Sudija Antonetti nije saglasan u pogledu oblika odgovornosti – učestvovanja u UZP-u – koji je većina članova Vijeća utvrdila. Međutim, on smatra da dokazi daju osnov za zaključak da je Bruno Stojić za krivična djela iz tačaka Optužnice navedenih u ovom paragrafu odgovoran po drugim osnovima

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Jablanica:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

odgovornosti predviđenim Statutom, kao što je obrazložio u svom izdvojenom suprotnom mišljenju priloženom uz ovu presudu.

Opština Mostar:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 21: uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 24: protivpravni napad na civile, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 25: protivpravno terorisanje civila (Mostar), kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Čapljina:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 21: uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Vareš:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Heliodrom:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 18: protivpravni fizički rad, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Zatvor u Ljubuškom:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Zatvori u Dretelju i Gabeli:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

432. Budući da je Bruno Stojić ova krivična djela počinio u cilju ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja, on je odgovoran ne samo za gore navedena krivična djela nego i za sva krivična djela koja su bila dio zajedničkog zločinačkog plana.

D. Odgovornost Brune Stojića po osnovu trećeg vida UZP-a

433. Vijeće je utvrdilo da djela lišavanja života i seksualnog nasilja, počinjena tokom akcija deložiranja i nad zatočenim osobama, kao ni djela krađe i uništavanje ustanova namijenjenih religiji ili obrazovanju počinjena prije juna 1993. nisu bila dio zajedničkog zločinačkog cilja. Shodno tome, Vijeće će, iako ta djela ne ulaze u okvir tog cilja, razmotriti da li je Bruno Stojić razumno mogao da predvidi da će ta krivična djela biti počinjena i da li je prihvatio taj rizik. U tu svrhu, Vijeće će prvo razmotriti odgovornost Brune Stojića u vezi s djelima seksualnog nasilja počinjenim tokom akcija deložiranja (1), zatim će analizirati dokaze u vezi s njegovom odgovornošću za djela krađe počinjena tokom tih deložacija (2) i za djela uništavanja imovine religijske namjene počinjena prije juna 1993. godine (3).

1. Djela seksualnog nasilja počinjena tokom akcija deložacije

434. Vijeće je utvrdilo da su pripadnici HVO-a, među njima i vojnici ATG "Vinko Škrobo", počinili djela seksualnog nasilja nad Muslimankama tokom operacija u cilju

protjerivanja Muslimana iz zapadnog Mostara u junu,⁸⁹⁰ julu⁸⁹¹ i septembra 1993. godine.⁸⁹²

435. Vijeće je takođe utvrdilo da je Bruno Stojić učestvovao u planiranju akcija deložiranja Muslimana u zapadnom Mostaru od maja 1993. godine.⁸⁹³ Shodno tome, on je znao da se one odvijaju u atmosferi ekstremnog nasilja.

436. Pored toga, dokazi pokazuju da je CED 14. juna 1993. Brunu Stojića obavijestio o činjenici da su pripadnici ATG "Vinko Škrobo", pridodate Kažnjeničkoj bojni kojom je komandovao Tuta, a među njima i sam Štela, počinili djela silovanja, a možda čak i lišavanja života "civila" tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru. Pored toga, kako je Vijeće upravo konstatovalo, Bruno Stojić nije samo odbio da sprečava zločine koje su počinile Tutine jedinice ili da kažnjava počinioce, nego ih je štaviše podsticao.⁸⁹⁴

437. Vijeće ocjenjuje da je on, time što je odbio da kazni počinoce djela seksualnog zlostavljanja za koja je saznao 14. juna 1993., ta djela prihvatio. Pored toga, Vijeće ocjenjuje da je Bruno Stojić razumno mogao da predvidi da će pripadnici HVO-a tokom akcija deložiranja Muslimana u zapadnom Mostaru ponovo počiniti djela seksualnog nasilja. Budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u/Vladi HR HB, Vijeće ocjenjuje da je Bruno Stojić svjesno prihvatio taj rizik.

2. Djela krađe počinjena tokom akcija deložacije

438. Što se tiče djela krađe, Vijeće podsjeća na to da je Bruno Stojić omogućio vojne operacije HVO-a u Gornjem Vakufu u januaru 1993. i da je bio obaviješten o nekim od krivičnih djela koja je HVO počinio tokom tih operacija. Pored toga, Vijeće je takođe

⁸⁹⁰ V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993." , u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁸⁹¹ V. "Silovanje, seksualno zlostavljanje, krađa, prijetnje i zastrašivanje Muslimana tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru u julu i avgustu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁸⁹² V. "Navodi o zločinima počinjenim u periodu od septembra 1993. do aprila 1994.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁸⁹³ V. "Uloga Brune Stojića u premještanju muslimanskog stanovništva iz zapadnog Mostara počevši od juna 1993.", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Brune Stojića po osnovu UZP-a.

konstatovalo da su pripadnici HVO-a počinili djela krađe i poslije dejstava u Hrasnici, Uzričju i Ždrimcima.⁸⁹⁵

439. Budući da su se vojna dejstva i uspostavljanje kontrole HVO-a u tim mjestima odvijali u atmosferi ekstremnog nasilja i budući da je Bruno Stojić bio jedan od rukovodilaca HVO-a koji je naredio zauzimanje te regije silom, jedini razuman zaključak koji Vijeće na osnovu toga može izvesti jeste taj da je Bruno Stojić mogao da predvidi da će vojnici u tim mjestima počiniti djela krađe. Iz činjenice da je nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u/Vladi HR HB, Vijeće izvodi zaključak da je Bruno Stojić svjesno prihvatio rizik da bi mogla da budu počinjena ta krivična djela.

440. Vijeće je takođe utvrdilo da je Bruno Stojić prihvatio krivična djela koja je HVO u aprilu 1993. počinio u Jablanici jer je o njima bio obaviješten 23. aprila 1993. godine. Vijeće je zaključilo da je HVO krao imovinu, konkretno sve automobile Muslimana zatočenih u Školi u Sovićima, te stoku.⁸⁹⁶ Osim toga, u odluci načelnika Ureda za obranu HVO-a Jablanica od 13. maja 1993., stoji da se sva pokretna i nepokretna imovina u vlasništvu "iseljenih" Muslimana iz ta dva sela smatra ratnim plijenom i pripada HVO-u HZ HB.⁸⁹⁷

441. Vijeće je utvrdilo da je Bruno Stojić za operacije HVO-a u Jablanici saznao 23. aprila 1993., odnosno, nakon što su bile izvedene 17. aprila 1993. godine. Zbog te činjenice Vijeće nema osnova za zaključak da je on razumno mogao da predvidi da će vojnici HVO-a tokom tih operacija počiniti djela krađe.

442. Vijeće je takođe zaključilo da su, tokom hapšenja muškaraca Muslimana 23. oktobra 1993. u Varešu, vojnici HVO-a, od kojih su neki bili pripadnici specijalne

⁸⁹⁴ V. "Odnos Brune Stojića prema djelovanju Mladena Naletilića zvanog Tuta i njegovih vojnika", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Brune Stojića po osnovu UZP-a.

⁸⁹⁵ V. "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Hrasnica"; "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Uzričje" i "Paljenje kuća, krađa imovine u vlasništvu Muslimana u selu Ždrimci i paljenje mekteba", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

⁸⁹⁶ V. "Krađa imovine Muslimana u Sovićima i Doljanima od 17. aprila do 4. maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

⁸⁹⁷ V. "Krađa imovine Muslimana u Sovićima i Doljanima od 17. aprila do 4. maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

jedinice "Maturice", krali imovinu i novac u vlasništvu Muslimana, stanovnika grada.⁸⁹⁸ Najzad, Vijeće je utvrdilo da su takođe 23. oktobra 1993., tokom i poslije napada na Stupni Do, pripadnici specijalnih jedinica "Maturice" i/ili "Apostoli" sistematski krali imovinu iz kuća u selu i plijenili stoku, novac, nakit i druge vrijedne predmete.⁸⁹⁹

443. Vijeće je utvrdilo da je Bruno Stojić bio umiješan u vojne operacije HVO-a u opštini Vareš počevši od 29. oktobra 1993., a da je za krivična djela koja su pripadnici HVO-a počinili u Stupnom Dolu znao od 4. novembra 1993. godine. Shodno tome, Vijeće nema osnova za zaključak van razumne sumnje da je Bruno Stojić mogao da predvidi da će pripadnici HVO-a 23. oktobra 1993. počiniti djela krađe u Varešu i Stupnom Dolu.

444. Što se tiče djela krađe počinjenih u opštini Mostar, Vijeće je utvrdilo da su, u maju i junu 1993. te zatim od avgusta 1993. pa do februara 1994., tokom operacija u kojima su Muslimani iz zapadnog Mostara bili istjerivani iz svojih stanova, vojnici HVO-a oduzeli sve vrijedne predmete koje su Muslimani iz zapadnog Mostara imali sa sobom, te otuđili i imovinu iz stanova iz kojih su Muslimane istjerali.⁹⁰⁰ Poslije tih akcija deložacije, stanovi protjeranih Muslimana dodijeljivani su vojnicima HVO-a, pripadnicima Vojne policije i, u nekim slučajevima, hrvatskim porodicama.⁹⁰¹

445. Vijeće je utvrdilo da je Bruno Stojić imao namjeru da se protiv Muslimana tokom kampanja hapšenja koje su uslijedile poslije operacija HVO-a od 9. maja 1993. godine čine djela nasilja. Budući da su se te kampanje odvijale u atmosferi ekstremnog nasilja,

⁸⁹⁸ V. "Hapšenje muškaraca Muslimana i navodi o zločinima počinjenim tokom tih hapšenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

⁸⁹⁹ V. "Krađa, paljenje i uništavanje imovine i kuća u vlasništvu Muslimana iz sela Stupni Do", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

⁹⁰⁰ V. "Djela nasilja i krađe nad uhapšenim, deložiranim, zatočenim i raseljenim Muslimanima u maju 1993.", "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", "Silovanje, seksualno zlostavljanje, krađa, prijetnje i zastrašivanje Muslimana tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru u julu i avgustu 1993." i "Navodi o zločinima počinjenim u periodu od septembra 1993. do aprila 1994.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

⁹⁰¹ V. "Djela nasilja i krađe nad uhapšenim, deložiranim, zatočenim i raseljenim Muslimanima u maju 1993." "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", "Silovanje, seksualno zlostavljanje, krađa, prijetnje i zastrašivanje Muslimana tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru u julu i avgustu 1993." i "Navodi o zločinima počinjenim u periodu od septembra 1993. do aprila 1994.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

Vijeće ocjenjuje da da je Bruno Stojić razumno mogao da predvidi da bi vojnici HVO-a koji su vodili te kampanje hapšenja mogli da počine i djela krađe.

446. U uvodnom dijelu jednog naređenja od 31. maja 1993., Bruno Stojić i Branko Kvesić, predstojnik Odjela unutarnjih poslova, konstatuju da se povećao broj djela krađe privatne i društvene imovine u gradu Mostaru. U cilju borbe protiv tih djela krađe naredili su, od 31. maja 1993., pojačanje kontrole vozila koja izlaze iz grada i strogo poštivanje policijskog sata u gradu, od 21:00 do 7:00 sati.⁹⁰² Dakle, Bruno Stojić savršeno je dobro znao da su se u Mostaru u maju 1993. godine vršile krađe. Pored toga, Bruno Stojić je imao ulogu u organizovanju i izvođenju kampanja deložacije Muslimana iz zapadnog Mostara od juna 1993., tokom kojih su pripadnici HVO-a sistematski činili djela nasilja nad Muslimanima, tako što su ih tukli, zastrašivali i oduzimali im vrijedne predmete. Vijeće ocjenjuje da je Bruno Stojić, budući da je doprinio organizovanju i provođenju kampanja deložacije, znao da se one odvijaju u atmosferi ekstremnog nasilja i da je, shodno tome, razumno mogao da predvidi da će pripadnici HVO-a tokom tih kampanja počinuti djela krađe.

447. Budući da je Bruno Stojić nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u/Vladi HR HB, Vijeće ocjenjuje da je on, počevši od maja 1993. godine, svjesno prihvatio rizik da bi pripadnici HVO-a mogli da počine djela krađe tokom kampanje deložacija Muslimana iz zapadnog Mostara.

448. Vijeće je takođe zaključilo da je Bruno Stojić za akcije deložiranja Muslimana u opštini Čapljina saznao 20. jula 1993. ili nakon što su bile izvedene. Shodno tome, Vijeće nema osnova za zaključak da je Bruno Stojić mogao da predvidi činjenicu da bi pripadnici HVO-a tokom tih operacija mogli da počine djela krađe.

3. Uništavanje ustanova namijenjenih religiji prije juna 1993.

449. Najzad, Vijeće podsjeća da budući da je Bruno Stojić za operacije HVO-a u opštini Jablanica saznao nakon što su one bile izvedene, Vijeće nema osnova da utvrdi da

⁹⁰² P 02578, str. 1.

je on razumno mogao da predvidi da bi pripadnici HVO-a mogli tokom tih operacija uništavati vjerske objekte.

450. S obzirom na prethodno izneseno, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, uvjerila se van razumne sumnje da je Bruno Stojić – na osnovi učestvovanja u trećem vidu UZP-a – kriv za počinjenje sljedećih krivičnih djela:

Opština Gornji Vakuf:

Tačka 22: oduzimanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 23: pljačkanje javne i privatne imovine, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Mostar:

Tačka 4: silovanje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 5: nečovječno postupanje (seksualno zlostavljanje), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 22: oduzimanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 23: pljačkanje javne i privatne imovine, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Heliodrom:

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

III. Slobodan Praljak

451. Tužilaštvo navodi da je Slobodan Praljak, djelujući individualno, konkretno obavljajući svoje funkcije i koristeći svoja ovlaštenja, te u dogovoru s drugim članovima UZP-a, u njemu učestvovao kao rukovodilac.⁹⁰³

452. Konkretnije, tužilaštvo u paragrafu 17.3 Optužnice navodi, a u svom Završnom podnesku precizira da je Slobodan Praljak učestvovao u UZP-u za koji se tereti u Optužnici i omogućio njegovo ostvarivanje.⁹⁰⁴ Prema navodima, obavljajući razne funkcije u HV-u, u Ministarstvu obrane Republike Hrvatske i u HVO-u,⁹⁰⁵ Slobodan Praljak je doprinio UZP-u tako što je rukovodio, upravljao i komandovao oružanim snagama HVO-a, uključujući i Vojnu policiju HVO-a;⁹⁰⁶ bio posrednik između Hrvatske i vlasti HVO-a;⁹⁰⁷ odobravao i omogućavao počinjenje zločina nad bosanskim Muslimanima konkretno pomoću mreže zatočeničkih centara i sistema čiji je cilj bio protjerivanje velikog broja bosanskih Muslimana;⁹⁰⁸ blokirao dopremanje humanitarne pomoći konkretno u istočni Mostar⁹⁰⁹ i, najzad, nije osudio zločine i kaznio počinioce.⁹¹⁰

453. Praljkova odbrana pobija sve te navode i tvrdi da Slobodan Praljak nije počinio nijedan zločin i da nije doprinio UZP-u.⁹¹¹ Kako tvrdi odbrana, ništa ne dokazuje da je Slobodan Praljak planirao, podsticao, naređivao, počinio ili na bilo koji drugi način pomagao i podržavao ijedno od navedenih krivičnih djela, i to naprosto iz razloga što je jedina veza između Slobodana Praljka i zločina počinjenih tokom sukoba bila ta da je on činio sve što je mogao kako bi se ti zločini spriječili i kako bi prestali.⁹¹²

454. Preliminarno, Vijeće napominje da će razmatrati samo događaje za koje raspolaže dokazima koji bi mogli biti relevantni za analizu odgovornosti Slobodana Praljka.

⁹⁰³ Optužnica, par. 17.

⁹⁰⁴ Optužnica, par. 17.3; Završni podnesak tužilaštva, par. 659–860.

⁹⁰⁵ Optužnica, par. 6–8.

⁹⁰⁶ Optužnica, par. 17.3 (a), (e), (f), (g) i (k); Završni podnesak tužilaštva, par. 664–690.

⁹⁰⁷ Optužnica, par. 17.3 (b), (c) i (d); Završni podnesak tužilaštva, par. 691–717.

⁹⁰⁸ Optužnica, par. 17.3 (h), (j), (l) i (m); Završni podnesak tužilaštva, par. 718–757.

⁹⁰⁹ Optužnica, par. 17.3 (i); Završni podnesak tužilaštva, par. 758–766.

⁹¹⁰ Optužnica, par. 17.3 (n); Završni podnesak tužilaštva, par. 718–757.

455. Kako bi utvrdilo da li je Slobodan Praljak u u značajnoj mjeri učestvovao u UZP-u, Vijeće će prvo analizirati relevantne dokaze u vezi s funkcijama Slobodana Praljka u HV-u, Ministarstvu obrane Republike Hrvatske i u HVO-u (A), zatim dokaze u vezi s njegovim ovlaštenjima (B). Vijeće će potom ispitati dokaze u vezi s njegovom eventualnom odgovornošću po osnovu prvog vida UZP-a, (C) te dokaze u vezi s trećim vidom UZP-a (D). Nakon toga, Vijeće će analizirati njegovu eventualnu odgovornost po drugim osnovama odgovornosti predviđenim Statutom.

A. Funkcije Slobodana Praljka

456. Slobodan Praljak, zvani "Brada", od oca Mirka, rođen je 2. januara 1945. u Čapljini, u SRBiH.⁹¹³

457. Dokazi pokazuju da je Slobodan Praljak, u periodu od približno marta 1992. do 15. juna 1993., bio pomoćnik i zatim zamjenik ministra obrane Republike Hrvatske, prvo u činu brigadira, a zatim general-bojnika HV-a.⁹¹⁴ Kao pomoćnik ministra obrane, Slobodan Praljak je bio zadužen za IPD, konkretno kao načelnik Uprave za IPD Ministarstva obrane Republike Hrvatske,⁹¹⁵ za političke poslove Ministarstva i bio je glasnogovornik ministra odbrane i Glavnog stožera HV-a.⁹¹⁶

458. Približno od septembra 1992. do 15. juna 1993. bio je i član VONS-a.⁹¹⁷

459. Što se tiče njegovih funkcija u HVO-u, od početka aprila 1992. do sredine maja 1992. Slobodan Praljak je bio zapovjednik Operativne grupe Jugoistočna Hercegovina.⁹¹⁸ Vijeće ne raspolaže dokazima na osnovu kojih bi moglo utvrditi da je Slobodan Praljak u periodu od sredine maja 1992. do 24. jula 1993. imao zvanične funkcije u HVO-u. Nakon

⁹¹¹ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 2–5.

⁹¹² Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 3.

⁹¹³ Tužilac protiv Slobodana Praljka, predmet br. IT-04-74-I, "Nalog za uhićenje i nalog za dovođenje", pod pečatom, 4. mart 2004., str. 2; T(f), str. 2; P 03516; Slobodan Praljak T(f), str. 39486, 43772 i 43773.

⁹¹⁴ Slobodan Praljak, T(f), str. 43822; P 00136; P 00465; Josip Jurčević, T(f), str. 44726, 44730 i 44731; P 00570; 3D 03085; P 01458; P 01889; D 3D 00278; 3D 00482, str. 3; P 04573, str. 4.

⁹¹⁵ 3D 02884, str. 2; 3D 03266, str. 1; P 04573, str. 1 i 4.

⁹¹⁶ 3D 02890; Svjedok DV, T(f), str. 23024; P 01859.

⁹¹⁷ P 00465; 3D 00278; Slobodan Praljak, T(f), str. 43693.

toga bio je zapovjednik Glavnog stožera, od 24. jula 1993. do 9. novembra 1993., kada ga je na toj dužnosti zamijenio Ante Roso.⁹¹⁹ Slobodan Praljak se zatim vratio u Hrvatsku, u činu general-majora,⁹²⁰ i imenovan je za savjetnika ministra obrane Republike Hrvatske za ustroj arhiva Ministarstva.⁹²¹

B. Ovlaštenja Slobodana Praljka

460. U Optužnici se navodi da je Slobodan Praljak, *de jure* i/ili *de facto*, rukovodio, upravljao i komandovao oružanim snagama Herceg-Bosne/HVO-a, uključujući Vojnu policiju, da je bio usko povezan s planiranjem i vođenjem vojnih operacija Herceg-Bosne/HVO-a kao osoba odgovorna za aktivnosti i dejstva tih oružanih snaga, i da je na taj način učestvovao u UZP-u.⁹²² Pored toga, Slobodan Praljak je imao ovlaštenja u vezi s organizovanjem i dobijanjem logističke podrške za snage HVO-a od oružanih snaga Republike Hrvatske.⁹²³

461. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo precizira da je Slobodan Praljak tokom mjeseci koji su prethodili njegovom imenovanju na dužnost zapovjednika Glavnog stožera 24. jula 1993. *de facto* rukovodio i komandovao oružanim snagama HVO-a;⁹²⁴ da više naređenja i dopisa Slobodana Praljka u periodu od oktobra 1992. do jula 1993. potvrđuje da je on i bez formalnog imenovanja od strane HVO-a izdavao naređenja u svojstvu nadređenog;⁹²⁵ te da je *de facto* vlast Slobodana Praljka bila prihvaćena u HVO-u, a to se vidi konkretno po tome što se u zvaničnim komunikacijama HVO-a priznaje ključna uloga Slobodana Praljka u komandovanju HVO-om prije 24. jula 1993. godine.⁹²⁶

⁹¹⁸ P 00191; P 00345; 3D 03216, str. 1 i 2; Milivoj Petković, T(f), str. 49780, 49781, 50186 i 50187; Slobodan Praljak, T(f), str. 39868–39869; P 00927, str. 1.

⁹¹⁹ V. "Slobodan Praljak, zapovjednik Glavnog stožera od 24. jula 1993. do 9. novembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

⁹²⁰ Na b/h/s-u: general-bojnika.

⁹²¹ Slobodan Praljak, T(f), str. 39673 i 41694; P 07074.

⁹²² Optužnica, par. 8 i 17.3 (a), (e), (f), (g) i (k).

⁹²³ Optužnica, par. 7 i 17.3 (d).

⁹²⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 664.

⁹²⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 665.

⁹²⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 666–669.

462. Tužilaštvo tvrdi da je 24. jula 1993., imenovanjem na dužnost zapovjednika Glavnog stožera HVO-a, *de facto* vlast Slobodana Praljka postala *de jure* komanda.⁹²⁷

463. Tužilaštvo pored toga tvrdi da je Slobodan Praljak, u periodu od septembra 1992. do 9. novembra 1993., vršio *de facto* i *de jure* vlast nad snagama Vojne policije, bilo u funkciji borbenih operacija bilo u smislu opšteg komandovanja jedinicama Vojne policije.⁹²⁸

⁹²⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 676–678.

⁹²⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 659, 684–686.

464. Najzad, tužilaštvo tvrdi da je Slobodan Praljak barem od oktobra 1992. imao ovlaštenja za odobravanje i omogućavanje dopremanja u BiH naoružanja i logističke podrške iz Hrvatske.⁹²⁹

465. U svom Završnom podnesku, Praljkova odbrana priznaje da je Slobodan Praljak vršio *de jure* komandu u dva perioda, od 10. aprila do 15. maja 1992. i od 24. jula do 9. novembra 1993.; da je Slobodan Praljak, u periodu kada nije *de jure* komandovao, imao ograničenu i pozitivnu ulogu u HZ(R) HB, konkretnije, da se njegova uloga sastojala u tome da koliko je god bilo moguće sprečava sukobe između ABiH i HVO-a i jača savezništvo tih dviju odbrambenih snaga kako bi se izvojevala pobjeda u ratu protiv srpske agresije.⁹³⁰

466. Praljkova odbrana takođe tvrdi da Slobodan Praljak, u periodu tokom kojeg je bio *de jure* zapovjednik, nije imao efektivnu kontrolu nad podređenim jedinicama HVO-a;⁹³¹ da je kao zapovjednik Glavnog stožera imao dužnost da rukovodi operacijama i vojnim akcijama pod uslovom da su one legitimne;⁹³² a što se tiče Vojne policije, da su jedinice Vojne policije bile privremeno prepotčinjene zapovjednicima zona ili brigada podređenih Slobodanu Praljku, i to u kratkom periodu tokom ljeta 1993.⁹³³

467. Praljkova odbrana takođe priznaje da je Slobodan Praljak imao ovlaštenja da traži, organizuje i omogućava logističku podršku Hrvatske za BiH, ali tvrdi da je to bilo i za HVO i za ABiH.⁹³⁴

468. Vijeće će prvo razmotriti *de facto* vlast Slobodana Praljka nad oružanim snagama HVO-a prije 24. jula 1993. (1), a zatim, njegovu nadležnost i ovlaštenja u svojstvu zapovjednika Glavnog stožera HVO-a u periodu od 24. jula do 9. novembra 1993. (2). Najzad, Vijeće će razmotriti njegova ovlaštenja u pogledu obezbjeđivanja logističke podrške i pomoći u naoružanju za oružane snage HVO-a od Hrvatske (3).

⁹²⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 701–702, 716.

⁹³⁰ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 45.

⁹³¹ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 46.

⁹³² Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 80.

⁹³³ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 81.

⁹³⁴ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 64.

1. Komandna ovlaštenja Slobodana Praljka nad oružanim snagama HVO-a od jeseni 1992. do 24. jula 1993.

469. Preliminarno, Vijeće napominje da Slobodan Praljak, iako priznaje svoju *de facto* vlast u BiH prije nego što je imenovan za zapovjednika Glavnog stožera, tvrdi da on nije imao komandna ovlaštenja nego vlast i ovlaštenja koja su se ograničavala na savjetodavnu ulogu i pomoć.⁹³⁵

470. Vijeće napominje da je Slobodan Praljak, tokom dužih perioda, bio prisutan u BiH na strani HVO-a, konkretno, u OZ Jugoistočna Hercegovina, prije 24. jula 1993. godine. Slobodan Praljak nije bio samo zapovjednik Operativne grupe Jugoistočna Hercegovina u vrijeme između početka aprila i sredine maja 1992. godine,⁹³⁶ i u tom periodu naročito prisutan u opštinama Stolac, Čapljina i Mostar,⁹³⁷ nego je redovno bio prisutan i u OZ Jugoistočna Hercegovina i opštini Prozor u periodu od oktobra do decembra 1992.⁹³⁸ Zatim, od januara do juna 1993., Slobodan Praljak je u BiH bio prisutan konkretno u opštinama Gornji Vakuf, Ljubuški, Prozor, Jablanica i Mostar.⁹³⁹

471. S obzirom na njegovo prisustvo u BiH na strani HVO-a tokom dužih perioda i prije 24. jula 1993., Vijeće će analizirati dokaze u vezi s komandnim ovlaštenjima Slobodana Praljka nad oružanim snagama HVO-a (a) i s njegovom ulogom posrednika u sklopu oružanih snaga HVO-a (b).

a) Komandna ovlaštenja Slobodana Praljka nad oružanim snagama HVO-a prije 24. jula 1993.

472. U maju 1992., Slobodan Praljak je komandovao snagama HVO-a razmještenim na dijelu fronta prema srpskim snagama između Čapljine i sjeverne strane Mostara.⁹⁴⁰ Pored

⁹³⁵ Slobodan Praljak, T(f), str. 43933–43935.

⁹³⁶ P 00191; P 00345; 3D 03216, str. 1 i 2; Milivoj Petković, T(f), str. 49780, 49781, 50186 i 50187; Slobodan Praljak, T(f), str. 39868 i 39869; P 00927, str. 1.

⁹³⁷ Slobodan Praljak, T(f), str. 40400–40403; Ratko Pejanović, T(f), str. 1432–1435.

⁹³⁸ P 09204, pod pečatom, str. 23; Milivoj Petković, T(f), str. 49783 i 49784; P 09702, pod pečatom, str. 11 i 12; 3D 02186; P 00874.

⁹³⁹ Zdenko Andabak, T(f), str. 50966 i 51007–51011; P 01350; 2D 01492; P 01739, str. 26; P 01827, str. 4; Slobodan Praljak, T(f), str. 41519, 41602–41604, 43454–43455, 43932 i 43933; P 02526; P 03026.

⁹⁴⁰ Milivoj Gagro, T(f), str. 2750.

toga, on je u oktobru 1992. i februaru 1993., vojnim jedinicama HVO-a izdavao naređenja kojima je odobravao slobodno kretanje ljudstva u zonama pod kontrolom HVO-a⁹⁴¹ i naređenja snagama HVO-a na terenu, konkretno, Željku Šiljegu, zapovjedniku OZ Sjeverozapadna Hercegovina, u vezi s izvođenjem operacija HVO-a u Gornjem Vakufu u januaru 1993. godine.⁹⁴² Dana 26. maja 1993. Milivoj Petković, načelnik Glavnog stožera HVO-a, izdao je naređenje za slanje snaga brigade iz Ljubuškog u Prozor, s uputom da se na licu mjesta stave pod komandu Slobodana Praljka.⁹⁴³ Vijeće takođe napominje da je Slobodan Praljak kao "general-bojnik" bio član operativne komande operacije HVO-a Bokševica na području Prozora početkom jula 1993. godine.⁹⁴⁴

473. Pored toga, dana 13. aprila 1993., Slobodan Praljak je primio izvještaj Tihomira Blaškića u vezi s inspekcijskim nadzorom snaga HVO-a OZ Središnja Bosna koji je izvršila grupa oficira HV-a.⁹⁴⁵

474. U novembru 1992. i zatim u januaru 1993., Slobodan Praljak je, kao "general-bojnik", izdao u ime HVO-a više naređenja pripadnicima HVO-a i ABiH u kontekstu formiranja zajedničke komande tih dviju oružanih sila u BiH. Glavni zadatak te zajedničke komande bio je organizovanje zajedničkih patrola i kontrolnih punktova s pripadnicima HVO-a i ABiH, na primjer na putevima Konjic – Jablanica, Jablanica – Prozor, Prozor – Gornji Vakuf i Jablanica – Mostar.⁹⁴⁶ Slobodan Praljak je potvrdio da se tada, s obzirom na haotičnu situaciju i zbog toga što je uživao poštovanje i u HVO-u i u ABiH, prihvatio osnivanja zajedničke komande HVO-a i ABiH.⁹⁴⁷

475. Vijeće podsjeća da je HVO 15. januara 1993. zatražio da se snage ABiH u provincijama 3, 8 i 10 iz Vance-Owenovog plana stave pod komandu HVO-a u roku od

⁹⁴¹ 2D 01335; 2D 00195.

⁹⁴² P 01172; P 01202; P 01162, str. 3; P 01277; Slobodan Praljak, T(f), str. 41881, 44102 i 44103.

⁹⁴³ P 02526; v. takođe Slobodan Praljak, T(f), str. 43933.

⁹⁴⁴ P 03246: operacija Bokševica izvedena je u zoni Bokševice u opštini Prozor, oko 9. jula 1993. godine. Prema naređenju Milivoja Petkovića, u toj operaciji, za dejstva po Bokševici, korišteni su konkretno artiljerija i tenkovi.

⁹⁴⁵ P 01864.

⁹⁴⁶ P 00708 / 3D 00419, str. 1 i 2; Svjedok BM, T(f), str. 7067; 3D 00418, str. 2; Safet Idrizović, T(f), str. 9872, 9907 i 9908; Slobodan Praljak T(f), str. 40466–40475; P 00720; P 00727; P 00776.

pet dana i da je to naređenje proslijeđeno kroz lanac komandovanja oružanih snaga HVO-a daljnjim naređenjima Brune Stojića i Milivoja Petkovića takođe 15. januara 1993. godine.⁹⁴⁸ Prema riječima Slobodana Praljka, tekst "ultimatuma" sastavljen je 13. i 14. januara 1993. u Hotelu Esplanade u Zagrebu, u prisustvu Alije Izetbegovića.⁹⁴⁹ Slobodan Praljak je potvrdio da je lično učestvovao u pisanju tog teksta i izjavio da su Gojko Šušak, Mate Boban, lord Owen i Cyrus Vance takođe učestvovali u njegovom koncipiranju.⁹⁵⁰ Pored toga, objasnio je da je 15. januara 1993., kada je došao u Mostar, tekst "ultimatuma" predao Jadranku Prliću, Bruni Stojiću i Milivoju Petkoviću da ga oni objave.⁹⁵¹

476. Slobodan Praljak je imao i komandnu vlast nad jedinicama Vojne policije HVO-a. Na primjer, Slobodan Praljak je u aprilu 1992. imenovao Vladimira Primorca na dužnost zapovjednika Vojne policije HVO-a OG Jugoistočna Hercegovina.⁹⁵² Dana 14. novembra 1992., u opštini Prozor, Slobodan Praljak i Valentin Ćorić su izdali naređenje – konkretno Zdenku Andabaku – da se sva vozila koja je "oduzela" Vojna policija vrate vlasnicima.⁹⁵³ Vijeće napominje da su neka od "otetih" ili "oduzetih" vozila zaista bila vraćena vlasnicima.⁹⁵⁴ Naređenjem koje su zajedno potpisali Slobodan Praljak,⁹⁵⁵ Bruno Stojić i Valentin Ćorić, izdatim 7. decembra 1992., pripadnicima Vojne policije HVO-a su izdata uputstva u vezi s načinom postupanja i ponašanja prilikom kontrole konvoja na kontrolnim punktovima.⁹⁵⁶

⁹⁴⁷ Slobodan Praljak, T(f) 40469–40473.

⁹⁴⁸ V. "Dogadjaji koji su uslijedili nakon Vance-Owenovog plana i pokušaji provođenja načela plana na terenu (januar 1993. – avgust 1993.)", u zaključcima Vijeća u vezi s najvažnijim događajima koji su uslijedili nakon osnivanja Herceg-Bosne; v. takođe P 01146 / P 01155.

⁹⁴⁹ Slobodan Praljak, T(f), str. 40569.

⁹⁵⁰ Slobodan Praljak, T(f), str. 40569 i 40571.

⁹⁵¹ Slobodan Praljak, T(f), str. 40571, 40572 i 44054.

⁹⁵² P 00345; P 00927, str. 1.

⁹⁵³ 3D 00424.

⁹⁵⁴ Svjedok BM, T(f), str. 7069.

⁹⁵⁵ Vijeće napominje da je Slobodan Praljak potpisao to naređenje kao "general".

⁹⁵⁶ Bruno Pinjuh, T(f), str. 37338–37341; P 00875 / P 00876.

477. Dana 29. januara 1993., Slobodan Praljak je, zajedno s Valentinom Ćorićem, bio na sastanku sa zapovjednicima Vojne policije na području Gornjeg Vakufa, na kom se razgovaralo o radu Vojne policije u tom regionu.⁹⁵⁷

b) Uloga Slobodana Praljka kao posrednika u oružanim snagama HVO-a prije 24. jula 1993.

478. Slobodan Praljak je izjavio da je u to vrijeme bio običan vojnik, bez konkretnog čina, ali da je imao moralni autoritet i ovlaštenja koja su se ograničavala na savjetodavnu ulogu i pomoć.⁹⁵⁸

479. Više dokaza pokazuje da je Slobodan Praljak zaista intervenisao u rješavanju napetih situacija ili u slučaju nedovoljne koordinacije između više komponenata oružanih snaga HVO-a, konkretno kao posrednik.⁹⁵⁹

480. Na primjer, dana 11. maja 1993., Slobodan Praljak je intervenisao kada je jedna jedinica HVO-a blokirala prolazak konvoja UNPROFOR-a iako je taj konvoj imao odobrenje za prolazak koje je izdao Bruno Stojić. Konvoj je prevezio jednog ranjenog pripadnika SPABAT-a u bazu SPABAT-a u Dračevu.⁹⁶⁰ Svjedok DV, koji je bio u tom konvoju, potvrdio je da su vojnici odmah poslušali naređenje Slobodana Praljka koji je od njih tražio da propuste konvoj.⁹⁶¹

481. Pored toga, u izvještaju Valentina Ćorića od 20. juna 1993., navodi se da se, poslije kršenja javnog reda i mira od strane "Tutinih ljudi" u opštini Prozor 17. i 18. juna 1993. i delikata koje su počinili, na kraju "situacija smirila" zahvaljujući intervenciji Slobodana Praljka i Željka Šiljega.⁹⁶²

⁹⁵⁷ P 01350.

⁹⁵⁸ Slobodan Praljak, T(f), str. 41603, 43933–43935, 43454 i 43455.

⁹⁵⁹ Svjedok DV, T(f), str. 22903 i 22907; P 02419, pod pečatom, str. 2; P 02863, str. 3; Slobodan Praljak, T(f), str. 43933.

⁹⁶⁰ Svjedok DV, T(f), str. 22903, 22907 i 22929; P 02419, pod pečatom, str. 1 i 2; P 02461, pod pečatom, str. 7.

⁹⁶¹ Svjedok DV, T(f), str. 23029.

⁹⁶² P 02863, str. 3.

482. Imajući u vidu sve ovdje razmotrene dokaze, Vijeće zaključuje da je Slobodan Praljak rukovodio oružanim snagama HVO-a tako što je komandovao nekim operacijama, izdavao naređenja jedinicama i primao izvještaje zapovjednika sa terena, predstavljao HVO u nastojanjima da se osnuje zajednička komanda s ABiH, i tako što je zapovijedao nekim jedinicama Vojne policije HVO-a. Takođe je imao ulogu posrednika u smirivanju napetosti koje su postojale između raznih komponenata oružanih snaga HVO-a. Pored toga, imao je važnu ulogu u sastavljanju teksta zapovijedi o subordinaciji od 15. januara 1993. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je Slobodan Praljak imao *de facto* komandna ovlaštenja u periodu od jeseni 1992. do 24. jula 1993.

2. Komandna ovlaštenja Slobodana Praljka nad oružanim snagama HZ(R) HB od 24. jula do 9. novembra 1993.

483. Vijeće podsjeća je prvenstveni zadatak Glavnog stožera bio komandovanje oružanim snagama i vođenje vojnih operacija za zaštitu teritorije HZ(R) HB.⁹⁶³ Milivoj Petković je u svom svjedočenju izjavio da je komandovanje vojnim operacijama bilo zadatak isključivo Glavnog stožera HVO-a.⁹⁶⁴

484. Prema tome, Slobodan Praljak je, kao zapovjednik Glavnog stožera HVO-a od 24. jula do 9. novembra 1993., imao komandu nad cjelokupnim oružanim snagama HVO-a (a), i to zahvaljujući svojim širokim ovlaštenjima, uključujući ovlaštenje za komandovanje vojnim operacijama HVO-a (b).

a) Jedinice pod zapovjedništvom Slobodana Praljka

485. Vijeće će provesti analizu OZ i brigada (i), Vojne policije (ii) i ostalih jedinica oružanih snaga HZ(R) HB (iii).

⁹⁶³ V. "Glavni stožer kao tijelo koje rukovodi i komanduje oružanim snagama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe P 07236, str. 5, tačka 13; P 00289, str. 11, tačka 2, i P 00588.

⁹⁶⁴ Milivoj Petković, T(f), str. 49769.

i. OZ i brigade

486. Vijeće je utvrdilo da je Slobodan Praljak, iako je počevši od 24. jula 1993. rasporedio zaduženja prema geografskoj podjeli, pa je Žarko Tole, načelnik Glavnog stožera bio zadužen za Mostar, Milivoj Petković, zamjenik zapovjednika Glavnog stožera za Kiseljak, Vareš i srednju Bosnu, a on sam za OZ Sjeverozapadna Hercegovina, i prvenstveno za Prozor i Gornji Vakuf, u praksi, tokom perioda u kojem je bio zapovjednik Glavnog stožera izdavao naređenja za sve četiri OZ.⁹⁶⁵ Uostalom, iz zapovijedi Slobodana Praljka od 12. avgusta 1993. proizlazi da je Glavni stožer, potčinjen vrhovnoj komandi, imao direktnu vlast nad sve četiri OZ.⁹⁶⁶

487. Vijeće podsjeća i na to da se pretvaranjem OZ u ZP-e vojna struktura HVO-a HZ(R) HB nije bitno promijenila jer je Glavni stožer i dalje imao vlast nad sva četiri zborna područja.⁹⁶⁷

488. Slobodan Praljak je u svom svjedočenju izjavio da je Glavni stožer HVO-a komandovao OZ, a ne direktno brigadama.⁹⁶⁸ Iako je tačno da je uobičajeno prosljeđivanje naređenja vojnim lancem komandovanja kretalo od zapovjednika Glavnog stožera prema OZ, od zapovjednika OZ prema zapovjednicima brigada i nižim jedinicama, Vijeće napominje da je zapovjednik Glavnog stožera ponekad izdavao naređenja direktno raznim brigadama, pukovnijama ili bojnama, tako da ona nisu nužno prolazila kroz sve nivoe lanca komandovanja.⁹⁶⁹ Isto tako, brigade su mogle da izvještaje o stanju šalju direktno zapovjedniku Glavnog stožera.⁹⁷⁰

489. Vijeće podsjeća da, iako u nekim slučajevima naređenja Slobodana Praljka nisu bila izvršena i da su čak postojali određeni problemi koordinacije – o čemu svjedoči na

⁹⁶⁵ V. "Slobodan Praljak, zapovjednik Glavnog stožera od 24. jula 1993. do 9. novembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe P 05188; P 03698.

⁹⁶⁶ V. "Glavni stožer kao tijelo koje rukovodi i komanduje oružanim snagama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B.

⁹⁶⁷ V. "Operativne zone i brigade", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe P 09324.

⁹⁶⁸ Slobodan Praljak, T(f), str. 41579–41581; P 04131.

⁹⁶⁹ P 03698; P 04260; P 04829; P 04804; P 06269.

⁹⁷⁰ P 04594; 3D 02400.

primjer činjenica da nije izvršeno naređenje Slobodana Praljka od 25. jula 1993. da se pošalju pojačanja u Prozor⁹⁷¹ – iz dokaza proizlazi da ti problemi u funkcionisanju nisu bili takvog karaktera da bi doveli u pitanje dobro funkcionisanje vojnog lanca komandovanja između Glavnog stožera, operativnih zona, brigada i nižih jedinica.⁹⁷² Pored toga, Vijeće napominje da je Slobodan Praljak bio veoma prisutan na terenu radi obezbjeđivanja dobrog funkcionisanja lanca komandovanja i afirmisanja svoje vlasti kao zapovjednika oružanih snaga HVO-a.⁹⁷³

ii. Vojna policija

490. Vijeće je utvrdilo da je, budući da su brigade HVO-a bile potčinjene zapovjedniku Glavnog stožera posredstvom OZ, Slobodan Praljak kao zapovjednik Glavnog stožera imao i komandna ovlaštenja nad vodovima Vojne policije pridodatim brigadama.⁹⁷⁴ Iz dokaza takođe proizlazi da je Slobodan Praljak izdavao direktna naređenja tim vodovima ili drugim jedinicama Vojne policije pridodatim brigadama.⁹⁷⁵ Na primjer, Vijeće napominje da Slobodan Praljak u jednom dopisu upućenom 31. jula 1993. konkretno Valentinu Ćoriću, navodi da je vod Vojne policije čiji je zapovjednik bio Perica Turajlija sada pod njegovom komandom.⁹⁷⁶ Isto tako, dana 4. avgusta 1993., Slobodan Praljak je svim jedinicama Vojne policije u opštinama Prozor i Gornji Vakuf izdao naređenje u vezi sa smjenom snaga i borbenim djelovanjima.⁹⁷⁷

⁹⁷¹ 3D 00640; 3D 01097; 3D 01101; 5D 00546; P 03706.

⁹⁷² V. "Lanac rukovođenja i komandovanja oružanim snagama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B. V. takođe P 05188; 3D 01144.

⁹⁷³ P 04399, str. 1 i 2; 3D 02788.

⁹⁷⁴ V. "Ovlaštenja zapovjednika OZ i brigada HVO-a u rukovođenju i komandovanju jedinicama Vojne policije", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B. V. takođe P 05188; Marijan Biškić, T(f), str. 15233 i 15235.

⁹⁷⁵ 5D 04394; P 03934; Slobodan Praljak, T(e), str. 43991 i 43997; P 05376.

⁹⁷⁶ 5D 04394.

⁹⁷⁷ P 03934.

491. Pored toga, u slučaju vrlo "ozbiljne" situacije na terenu, zapovjednik Glavnog stožera HVO-a mogao je da direktno prepotčinjava jedinice Vojne policije. Tako je Slobodan Praljak 12. avgusta 1993. izdao naređenje da se mobilišu svi potencijali u zonama Čapljina, Mostar, Buna i Žitomislići – pa tako i "vojno-policijsk[e] snag[e]" i "lovačk[e] organizacij[e]" – kako bi se likvidirale "terorističke grupe MOS-a".⁹⁷⁸ Dotične snage imale su se staviti pod komandu Nedjeljka Obradovića, zapovjednika 1. sektora OZ Jugoistočna Hercegovina.⁹⁷⁹

492. Konkretnije, što se tiče lakojurišnih bojni Vojne policije, Valentin Ćorić je 28. jula 1993. izdao naređenje za prepotčinjavanje 2. lakojurišne bojne Slobodanu Praljku.⁹⁸⁰ Vijeće konstatuje da je istog datuma čak i 1. lakojurišna bojna, koja je inače bila pod kontrolom načelnika Uprave Vojne policije, stavljena pod komandu Slobodana Praljka, odnosno zapovjednika odgovarajuće OZ kojeg Slobodan Praljak izričito ovlasti.⁹⁸¹ Vijeće primjećuje da je Slobodan Praljak sebi pripisao inicijativu za tu promjenu jer je u svom svjedočenju izjavio da je, kada je stupio na dužnost zapovjednika Glavnog stožera u julu 1993., od Mate Bobana zatražio da Glavnom stožeru odobri korištenje jedinica policije za borbena dejstva bez obaveze da to prethodno odobri Valentin Ćorić.⁹⁸²

⁹⁷⁸ P 04125.

⁹⁷⁹ P 04125.

⁹⁸⁰ P 03778 / P 03763; P 03762; 5D 02002. V. "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije za prepotčinjavanje jedinica Vojne policije", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B.

⁹⁸¹ P 03778 / P 03763.

⁹⁸² Valentin Ćorić je u to vrijeme bio načelnik Uprave Vojne policije. Vijeće s ovim u vezi podsjeća na svoj zaključak da, osim svjedočenja Slobodana Praljka, nisu predloženi nikakvi dokazi koji bi pokazivali da je Valentin Ćorić postupio po naređenju Mate Bobana. V. "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije za prepotčinjavanje jedinica Vojne policije", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

iii. Ostale jedinice oružanih snaga HZ(R) HB

493. Vijeće podsjeća da je Slobodan Praljak, najmanje od 12. avgusta 1993., vršio direktna komandna ovlaštenja nad vazdušnim snagama HVO-a,⁹⁸³ nad Pukovnijom "Bruno Bušić",⁹⁸⁴ PPN "Ludvig Pavlović",⁹⁸⁵ "Kažnjeničkom bojnom",⁹⁸⁶ ATG⁹⁸⁷ i Mješovitom topničko-raketnom pukovnijom OZ Jugoistočna Hercegovina.⁹⁸⁸

b) Razni domeni nadležnosti Slobodana Praljka kao zapovjednika Glavnog stožera HVO-a

494. Slobodan Praljak je imao opštu administrativnu i rukovodnu vlast nad oružanim snagama HVO-a (i), te ovlaštenja za rukovođenje i komandovanje aktivnostima oružanih snaga HVO-a na terenu (ii).

i. Opšta administrativna i rukovodna vlast nad oružanim snagama HVO-a

495. Slobodan Praljak je imao *de jure* i *de facto* opštu administrativnu i rukovodnu vlast nad oružanim snagama HVO-a, konkretnije, ovlaštenja u domenu opšte organizacije oružanih snaga,⁹⁸⁹ kontrole i discipline u oružanim snagama HVO-a,⁹⁹⁰ veze u oružanim snagama HVO-a – između ostalog ovlaštenje za nabavljanje sredstava veze, konkretno, "motorola" za razne jedinice –⁹⁹¹ i obuke vojnika HVO-a.⁹⁹²

⁹⁸³ V. "Topništvo i zrakoplovna grupa", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B. V. takođe Slobodan Praljak, T(f), str. 43567.

⁹⁸⁴ V. "Pukovnija 'Bruno Bušić' i PPN 'Ludvig Pavlović'", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe Slobodan Praljak, T(f), str. 43567.

⁹⁸⁵ V. "Pukovnija 'Bruno Bušić' i PPN 'Ludvig Pavlović'", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe Slobodan Praljak, T(f), str. 43567.

⁹⁸⁶ V. "Mjesto 'Kažnjeničke bojne' i njenih ATG u vojnom lancu komandovanja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe Slobodan Praljak, T(f), str. 43433–43434 i 43567.

⁹⁸⁷ V. "Mjesto 'Kažnjeničke bojne' i njenih ATG u vojnom lancu komandovanja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe Slobodan Praljak, T(f), str. 43433–43434 i 43567.

⁹⁸⁸ V. "Topništvo i zrakoplovna grupa", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

⁹⁸⁹ V. "Zapovijedi Glavnog stožera upućene oružanim snagama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe 4D 01708; 3D 01160; P 05468; P 06118; P 07034.

⁹⁹⁰ P 03706; P 03829; P 04207; P 04640; 3D 02756; P 06224; 3D 02793; P 06269; 3D 02772.

⁹⁹¹ 3D 02759; D 3D 02756; P 06224; 3D 02772.

496. Na primjer, što se tiče ovlaštenja Slobodana Praljka u pogledu održavanja discipline u oružanim snagama HVO-a, Slobodan Praljak je 30. avgusta 1993. zapovjedniku bojne "Klis" izdao naređenje da mu podnese izvještaj u vezi s naređenjem Glavnog stožera od 21. avgusta 1993. kojim su vojnicima HVO-a izrečene disciplinske sankcije, zbog toga što to naređenje nije izvršeno.⁹⁹³ Dana 22. septembra 1993., preduzeo je mjere u cilju organizovanja vojnog pravosuđa HVO-a kako bi se riješili problemi discipline u oružanim snagama HVO-a. Naime, istog dana je izdao naređenje svim OZ i svim jedinicama potčinjenim Glavnom stožeru u kojem se navodi da će Zatvor u Dretelju biti vojni zatvor HVO-a u kojem će pripadnici oružanih snaga HVO-a izdržavati kazne po presudama za disciplinske prijestupe.⁹⁹⁴ Isto naređenje OZ i jedinicama potčinjenim Glavnom stožeru ponovio je 27. septembra 1993.⁹⁹⁵

497. Tužilaštvo navodi da je zadatak Slobodana Praljka bio da se stara za to da se oružane snage HVO-a pridržavaju Ženevskih konvencija i međunarodnog humanitarnog prava.⁹⁹⁶ Praljkova odbrana pak tvrdi da veliki broj dokaza pokazuje da je HVO pod zapovjedništvom Slobodana Praljka preduzimaio mjere kako bi se oficiri i vojnici obučili da poštuju svoje obaveze predviđene Ženevskim konvencijama.⁹⁹⁷

498. U vezi s tim Vijeće je zaključilo da je Slobodan Praljak organizovao najmanje jedno predavanje o međunarodnom humanitarnom pravu i oružanim snagama HVO-a distribuirao brošure o toj temi, ali ne može zaključiti da je u vezi s tim u oružanim snagama stvarno postojala formalna obuka u institucionalnom obliku.⁹⁹⁸

499. Naime, Slobodan Praljak je u svom svjedočenju izjavio da je opšti program obuke vojnika HVO-a, koji je on lično odobrio 12. avgusta 1993., uključivao teme u kojima su

⁹⁹² P 04076; P 04091.

⁹⁹³ P 04640.

⁹⁹⁴ P 05279 / P 05283; V. takođe Slobodan Praljak, T(f), str. 41109–41117.

⁹⁹⁵ P 05412.

⁹⁹⁶ Par. 17.3 (m) Optužnice.

⁹⁹⁷ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 97.

⁹⁹⁸ V. "Odgovornost Glavnog stožera za obučavanje oružanih snaga u oblasti međunarodnog humanitarnog prava", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe 3D 00915; P 05104 / 1D 01638.

se obrađivala pitanja iz oblasti međunarodnog humanitarnog prava⁹⁹⁹ i da je Glavni stožer takođe organizovao seminare posvećene konkretno tim pitanjima.¹⁰⁰⁰ Slobodan Praljak je napomenuo da su vojnicima HVO-a podijeljene knjižice s rezimeom glavnih pravnih normi iz te oblasti.¹⁰⁰¹

500. Vijeće je takođe konstatovalo da je, 21. septembra 1993., MKCK Slobodanu Praljku predložio da se održi serija predavanja o o međunarodnom humanitarnom pravu za oficire HVO-a, što je on 26. septembra 1993. prihvatio, te da je, poslije tog dogovora između Slobodana Praljka i MKCK-a, 14. oktobra 1993., Milivoj Petković operativnim zonama Sjeverozapadna i Jugoistočna Hercegovina izdao naređenje u vezi s predavanjem o međunarodnom humanitarnom pravu za oficire HVO-a u organizaciji MKCK-a.¹⁰⁰²

501. Pored toga, u skladu sa zapovijedi Mate Bobana od 15. septembra 1993., Slobodan Praljak je imao zadatak da obezbijedi poštivanje Ženevskih konvencija u oružanim snagama HVO-a, između ostalog i u zatvorima, a tu zapovijed je Slobodan Praljak 19. septembra 1993. proslijedio operativnim zonama, jedinicama potčinjenim Glavnom stožeru i načelniku Vojne policije.¹⁰⁰³

502. Dakle, Slobodan Praljak je imao vlast i ovlaštenja da se stara za obuku oružanih snaga HVO-a i njihovo poznavanje obaveza iz oblasti međunarodnog humanitarnog prava.

- ii. Ovlaštenja za rukovođenje i komandovanje aktivnostima oružanih snaga HVO-a na terenu

503. Slobodan Praljak je izdavao naređenja za razmještanje jedinica oružanih snaga HVO-a na terenu i za njihovu pripremu za borbu,¹⁰⁰⁴ direktno komandovao vojnim

⁹⁹⁹ Slobodan Praljak, T(f), str. 43676 i 43677; P 04142, str. 24.

¹⁰⁰⁰ Slobodan Praljak, T(f), str. 43678, 43680–43682, 43684 i 43685. Svjedok govori na osnovu dokaznog predmeta P 04142; Bruno Pinjuh, T(f), str. 37263; P 04091.

¹⁰⁰¹ Slobodan Praljak, T(f), str. 43684 i 43685.

¹⁰⁰² V. "Odgovornost Glavnog stožera za obučavanje oružanih snaga u oblasti međunarodnog humanitarnog prava", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁰⁰³ 3D 00915.

¹⁰⁰⁴ V. "Zapovijedi Glavnog stožera upućene oružanim snagama", u dijelu posvećenom vojnoj strukturi HZ(R) HB. V. takođe 3D 02059; 3D 02772.

operacijama,¹⁰⁰⁵ izdavao naređenja za prekid neprijateljstava,¹⁰⁰⁶ i izdavao naređenja oružanim snagama HVO-a za dozvoljavanje kretanja predstavnika međunarodnih organizacija i humanitarnih konvoja.¹⁰⁰⁷

504. Na primjer, Vijeće podsjeća na to da je MUP Prozora, tada već integrisan u oružane snage HVO-a,¹⁰⁰⁸ 14. avgusta 1993. mobilisan za akcije na terenu pod komandom Slobodana Praljka.¹⁰⁰⁹

505. Isto tako, 28. avgusta 1993., odnosno dana kada su snage HVO-a Muslimane iz Prozora odvele u Kučane, a odatle na teritoriju pod kontrolom ABiH, Slobodan Praljak je zapovjedniku brigade "Rama" izdao naređenje za razmještaj trideset vojnika u rejon Kučana u periodu od 28. do 31. avgusta 1993. godine.¹⁰¹⁰

506. S obzirom na sve gore razmotrene dokaze, Vijeće zaključuje da je Slobodan Praljak imao opštu administrativnu i rukovodnu vlast nad oružanim snagama HVO-a, da je imao ovlaštenje za komandovanje aktivnostima raznih jedinica tih oružanih snaga, te da je u periodu od 24. jula 1993. do 9. novembra 1993. imao komandna ovlaštenja i efektivnu kontrolu nad svim komponentama oružanih snaga HVO-a.

3. Ovlaštenja Slobodana Praljka u vezi s obezbjeđivanjem logističke podrške i naoružanja za oružane snage HVO-a iz Hrvatske

507. Vijeće podsjeća da je već utvrdilo da je Hrvatska pružala logističku i finansijsku podršku tokom oružanog sukoba u BiH, koja se sastojala u finansijskoj pomoći i slanju oružja i opreme, kao i u pomoći u vidu obuke i stručnih kadrova.¹⁰¹¹

¹⁰⁰⁵ Slobodan Praljak, T(f), str. 42525–42526; P 05235; P 05365; P 10030, str. 7; P 09638; P 09506, pod pečatom, str. 1; Peter Galbraith, T(f), str. 6501–6502.

¹⁰⁰⁶ 3D 02793; 3D 02166.

¹⁰⁰⁷ V. "Zapovijedi Glavnog stožera upućene oružanim snagama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe P 04529; 3D 00959; 3D 00915.

¹⁰⁰⁸ Slobodan Praljak, T(f), str. 40985–40986; 3D 01527.

¹⁰⁰⁹ P 04177, str. 4. Međutim, Vijeće ne raspolaže informacijama o izvedenim akcijama.

¹⁰¹⁰ 3D 02448.

¹⁰¹¹ V. "Postojanje oružanog sukoba međunarodnog karaktera", u razmatranjima Vijeća u vezi s uslovima za primjenu članova 2, 3 i 5 Statuta.

508. U izvještaju PMEZ-a od 18. juna 1993. navodi se da je Slobodan Praljak, približno sredinom juna 1993., priznao da Hrvatska daje logističku podršku HVO-u.¹⁰¹² Slobodan Praljak je rekao da vojnici HV-a koji se dobrovoljno javili za borbu u BiH sa sobom donosili, s odobrenjem nadređenih, oružje koje su zadužili kao pripadnici HV-a.¹⁰¹³ I drugi dokazi potvrđuju da je Hrvatska pružala logističku podršku HVO-u.¹⁰¹⁴

509. Vijeće pored toga napominje da je Slobodan Praljak bio direktno nadležan za odobravanje prolaska naoružanja dopremanog iz Hrvatske u BiH, što potvrđuje izvještaj Željka Šiljega, zapovjednika OZ Sjeverozapadna Hercegovina HVO-a upućen 9. septembra 1992. u više opštinskih HVO-a, uključujući HVO Prozora, Gornjeg Vakufa i Jablanice. Vijeće napominje da se u istom izvještaju pominje mogućnost "eliminiranja muslimanskih snaga G. Vakufa".¹⁰¹⁵

510. Osim toga, dokazi pokazuju da je Slobodan Praljak 1992. i 1993. zahtjeve za vojnu opremu za oružane snage HVO-a upućivao direktno hrvatskoj vladi. Na primjer, zapisnik sa sastanka u Uredu predsjednika Republike Hrvatske održanog 11. septembra 1992. otkriva da je Slobodan Praljak tokom diskusije uzeo riječ kako bi predsjednika Tuđmana obavijestio da zapovjednici HVO-a očekuju da im se pošalje municija.¹⁰¹⁶ Dana 10. i 22. oktobra 1993., Slobodan Praljak je ministru obrane Republike Hrvatske uputio dva zahtjeva za pomoć Hrvatske u vojnoj opremi, pri čemu u zahtjevu od 22. oktobra pominje da je tokom prethodne godine oružanim snagama HV-a upućeno nekoliko sličnih zahtjeva.¹⁰¹⁷

511. S obzirom na te dokaze, Vijeće zaključuje da je Slobodan Praljak, barem u septembru 1992. i oktobru 1993., imao ovlaštenje za omogućavanje dobivanja logističke podrške iz Hrvatske oružanim snagama HVO-a.

¹⁰¹² P 02738.

¹⁰¹³ Slobodan Praljak, T(f), str. 43071; P 05174; P 00742.

¹⁰¹⁴ Svjedok BF, P 10365, pod pečatom, predmet *Kordić i Čerkez*, pretres od 8. decembra 1999, T(f), str. 62 i 63, zatvorena sjednica; P 04061.

¹⁰¹⁵ P 00460, str. 1 i 2; Slobodan Praljak, T(f), str. 39863.

¹⁰¹⁶ P 00466, str. 47. V. takođe P 00466, str. 14

¹⁰¹⁷ P 06009; P 05702.

C. Odgovornost Slobodana Praljka po osnovu prvog vida UZP-a

512. Vijeće će sada razmotriti doprinos Slobodana Praljka zajedničkom zločinačkom cilju i iz njega proisteklim krivičnim djelima u više raznih opština i zatočeničkih centara navedenih u Optužnici.

513. Da bi to učinilo, Vijeće će razmotriti predočene dokaze o njegovoj ulozi posrednika između Hrvatske i HVO-a kao Vlade (1), te o njegovom doprinosu zločinima koje je HVO počinio u opštinama i zatočeničkim centrima na koje se odnosi Optužnica (2).

514. Budući da nije saglasan s mišljenjem većine Vijeća u pogledu postojanja UZP-a,¹⁰¹⁸ sudija Antonetti je iznio suprotno mišljenje u vezi sa svim činjeničnim i pravnim zaključcima Vijeća u vezi s učestvovanjem Slobodana Praljka u UZP-u. Prema tome, razmatranje koje slijedi odražava stav većine Vijeća.

1. Slobodan Praljak kao posrednik između Hrvatske i Vlade HZ(R) HB

515. U paragrafima 7 i 17.3 (c) i (d) Optužnice, navodi se da je Slobodan Praljak učestvovao u UZP-u i omogućavao njegovo ostvarivanje time što je bio kao posrednik između Hrvatske i HVO-a kao Vlade.¹⁰¹⁹ Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da su političko vodstvo i vojna pomoć Hrvatske HVO-u bili od ključne važnosti za ostvarivanje UZP-a HZ(R) HB i da je Slobodan Praljak u tom smislu bio bitna spona.¹⁰²⁰

516. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo precizira da je Slobodan Praljak provodio politiku Hrvatske u BiH, koristeći u početku svoja *de jure* ovlaštenja kao pomoćnik ministra obrane Republike Hrvatske i general-bojnik Hrvatske vojske do 15. jula 1993. godine; da je Slobodan Praljak, nakon što je 24. jula 1993. postao zapovjednik Glavnog stožera HVO-a, kao *de facto* organ Hrvatske djelovao u dogovoru s Hrvatskom, i da se u vezi s tim sastajao konkretno s Franjom Tuđmanom i Gojkom Šuškom kako bi ih obavještavao o sukobu između HVO-a i ABiH te od njih dobijao uputstva u vezi s UZP-

¹⁰¹⁸ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

¹⁰¹⁹ Optužnica, par. 7 i 17.3 (c) i (d). V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 673, 675 i 676; Završna riječ tužilaštva, T(f) 51962.

¹⁰²⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 691.

om i njegovim provođenjem.¹⁰²¹ Tužilaštvo konkretno napominje da je 1992. i 1993. godine Slobodan Praljak prisustvovao sastancima hrvatskih rukovodilaca na kojima su oni iznosili svoje političke stavove u vezi s Herceg-Bosnom.¹⁰²² Navodi se da je Slobodan Praljak na taj način bio obaviješten o političkim stavovima hrvatskog rukovodstva i branio ih, kao i da je bio obaviješten o politici rukovodstva HZ(R) HB i mogao da o njoj obavijesti hrvatsko rukovodstvo.¹⁰²³

517. Tužilaštvo zatim navodi da je Slobodan Praljak imao ulogu posrednika u prenošenju zapovijedi i uputstava predsjednika Tuđmana, Gojka Šuška i drugih hrvatskih rukovodilaca vlastima i oružanim snagama HVO-a; da je, pored toga, obavještavao hrvatsko rukovodstvo o razvoju situacije u BiH;¹⁰²⁴ te, najzad, da je Slobodan Praljak na taj način imao važnu ulogu u nastojanjima da se od Hrvatske dobije vojna podrška za oružane snage HVO-a.¹⁰²⁵

518. U svom Završnom podnesku, Praljkova odbrana tvrdi da nijedan dokaz koji je predložilo tužilaštvo ne omogućuje da se utvrdi da je Slobodan Praljak bio posrednik između Hrvatske i HZ(R) HB.¹⁰²⁶ Naprotiv, Praljkova odbrana tvrdi da je on kao državljanin obiju zemalja učestvovao u odbrani obiju tih država i da je sve što je učinio bilo samo to da je organizovao zajedničku odbranu od Srba.¹⁰²⁷ Pored toga, iako priznaje da je Slobodan Praljak tražio, organizovao i omogućavao vojnu podršku Hrvatske, Praljkova odbrana tvrdi da se to činilo i za HVO i za ABiH, i to da se odbrani BiH.¹⁰²⁸ Najzad, što se tiče učestvovanja Slobodana Praljka na sastancima visokih hrvatskih rukovodilaca, Praljkova odbrana tvrdi da predsjednički transkripti koji sadrže zapise snimaka tih sastanaka nemaju nikakvu dokaznu vrijednost.¹⁰²⁹

¹⁰²¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 76, 675 i 676. V. također Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 51962,

¹⁰²² Završni podnesak tužilaštva, par. 693–697.

¹⁰²³ Završni podnesak tužilaštva, par. 692–700 i 710–712.

¹⁰²⁴ Optužnica, par. 7 i 17.3 (c). V. također Završni podnesak tužilaštva, par. 675, 703–709 i 713.

¹⁰²⁵ Optužnica, par. 7 i 17.3 (d). V. također Završni podnesak tužilaštva, par. 701, 702 i 714–717.

¹⁰²⁶ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 62.

¹⁰²⁷ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 62 i 63. V. također Završna riječ Praljkove odbrane, T(f), str. 52420–52421, gdje se tvrdi da je Slobodan Praljak učestvovao u oružanom sukobu kao dobrovoljac, a ne kao agent Hrvatske.

¹⁰²⁸ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 64.

¹⁰²⁹ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 51–55.

519. Što se tiče predsjedničkih transkripata, Vijeće najprije podsjeća da je zaključilo da su oni pouzdani i da imaju dokaznu vrijednost budući da je više svjedoka potvrdilo njihovu pouzdanost i da su timovi odbrane imali mogućnost da tokom svog dokaznog postupka podvrgnu provjeri njihov sadržaj i da predoče i druge izvode iz njih, uz one koje je uvelo tužilaštvo.¹⁰³⁰

520. Preliminarno, što se tiče povezanosti Slobodana Praljka s Hrvatskom, Vijeće podsjeća da je Slobodan Praljak, u vrijeme kad je u januaru/februaru 1993. bio u Gornjem Vakufu, primao platu od Ministarstva obrane Republike Hrvatske, da je, kako je rekao, tamo došao na zahtjev Franje Tuđmana i Alije Izetbegovića,¹⁰³¹ te da je novčanu naknadu od Ministarstva obrane Republike Hrvatske nastavio da prima i kad je postao načelnik Glavnog stožera HVO-a.¹⁰³²

521. Vijeće će prvo analizirati učestvovanje Slobodana Praljka na sastancima visokih hrvatskih rukovodilaca, na kojima se diskutovalo o politici u vezi s uspostavljanjem hrvatske kontrole nad teritorijama HZ(R) HB kako bi se ostvario zločinački cilj UZP-a (a). Vijeće će zatim ispitati ulogu Slobodana Praljka kao posrednika između Hrvatske i HZ(R) HB, a posebno njegovo učestvovanje u prenošenju informacija, uputstava, zahtjeva i političkih stavova (b). Najzad, Vijeće će analizirati učestvovanje Slobodana Praljka u naporima da se od Hrvatske dobiju vojna pojačanja u ljudstvu za oružane snage HVO-a (c).

¹⁰³⁰ "Odluka o prihvatanju predsjedničkih transkripata", javno, 17. januar 2008., str. 6 i 7.

¹⁰³¹ Slobodan Praljak, T(f), str. 42993–42994; P 01458.

¹⁰³² Slobodan Praljak, T(f), str. 42994 i 42995.

a) Slobodan Praljak učestvovao je na sastancima visokih hrvatskih rukovodilaca u kontekstu uspostavljanja hrvatske kontrole nad teritorijama HZ(R) HB kako bi se ostvario zajednički zločinački cilj

i. Slobodan Praljak učestvovao je na sastancima visokih hrvatskih rukovodilaca na kojima se određivala politika prema Herceg-Bosni

522. U periodu od aprila 1992. do novembra 1993. Slobodan Praljak je učestvovao na sastancima visokih hrvatskih rukovodilaca na kojima se razgovaralo o politici Hrvatske u BiH u kontekstu ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja i na kojima se ta politika definisala. Vijeće konstatuje da se Slobodan Praljak na tim sastancima nije samo informisao o politici Hrvatske u vezi s Herceg-Bosnom, nego da ju je branio i da je učestvovao u diskusijama. Tako je 11. septembra 1992., prisustvovao na sjednici VONS-a na kojoj je konkretno bilo riječi o angažmanu Hrvatske u BiH, na kojoj je Franjo Tuđman podsjetio na svoje teritorijalne aspiracije u kontekstu Banovine Hrvatske, tvrdeći da je područje koje je nekad bilo obuhvaćeno Banovinom Hrvatskom u demografskom i geopolitičkom smislu dio Hrvatske¹⁰³³ i pozvao na to da "Hrvatsku" "očistimo".¹⁰³⁴ Na toj sjednici, Slobodan Praljak je, izrazio bojazan da će se, zbog protjerivanja stanovništva prouzrokovanog srpskim napadima, Hrvati zbog doseljavanja Muslimana na teritorije koje su "oslobodili" Hrvati naći u situaciji da će izgubiti sve što su odbranili, i precizirao da Hrvati svagdje osim u zapadnoj Hercegovini ostaju u manjini, te je predsjedniku Tuđmanu predložio da to bude "posebna tema razgovora, sa preciznim političkim odlukama kako to riješiti".¹⁰³⁵ Dana 26. septembra 1992., Slobodan Praljak je aktivno učestvovao na još jednoj sjednici VONS-a, čija posebna tema su bili budući odnosi između BiH i bosanskih Hrvata i, u tom kontekstu, potreba da se "pod svaku cijenu" osiguraju područja koja su nedavno "oslobodili" Hrvati – tj. Banovina Hrvatska – na koja bi mogli da "uđu" Muslimani.¹⁰³⁶ Na toj sjednici, Slobodan Praljak je, u vezi s izbjeglicama koje su se sada nastanile na područjima na kojima žive Hrvati, napomenuo i

¹⁰³³ P 00466, str. 54

¹⁰³⁴ P 00466, str. 56

¹⁰³⁵ P 00466, str. 51–52.

¹⁰³⁶ P 00524, str. 9–10.

sljedeće: "[...] teško će te ljude biti bilo kojom formom istjerati odatle, a bez istjerivanja tih ljudi mi nećemo imati majoritet tamo."¹⁰³⁷ Gojko Šušak je podržao izlaganje Slobodana Praljka dodavši da Hrvati sebi ne mogu dozvoliti da se nađu u takvoj situaciji.¹⁰³⁸

523. Pored toga, Slobodan Praljak je na tim sastancima hrvatskim rukovodiocima davao preporuke u vezi s politikom i postupanjem Hrvatske u BiH. Na primjer, 6. aprila 1992., na sastanku u Uredu predsjednika Republike Hrvatske, Slobodan Praljak je predsjedniku Tuđmanu predložio da se u Herceg-Bosnu pošalju "odgovorni ljudi" iz Hrvatske kako bi se ispravili nedostaci koji po njegovom mišljenju postoje u HVO-u.¹⁰³⁹ Dana 1. avgusta 1992., takođe na sastanku u Uredu predsjednika Republike Hrvatske, na kojem se konkretno razgovaralo o tome da se vojnici HV-a motivišu za odlazak u BiH "na dobrovoljnom principu", Slobodan Praljak je predložio da se u BiH pošalje "nekolicina nas", "mladi časnici", ljudi koji će "uzeti strukturu u svoje ruke", i da se istovremeno "pripremi određeni broj postrojbi".¹⁰⁴⁰ Pored toga, Slobodan Praljak je govorio na još dva sastanka u Uredu predsjednika Republike Hrvatske, održana 15. septembra i 5. novembra 1993., kojima su prisustvovali i predstavnici HR HB. Na prvom sastanku, predložio je da Hrvatska pomogne tako što će se iscrpljenim vojnicima poslati na primjer toplja odjeća, i preporučio da se ne pristane na teritorijalni diskontinuitet Herceg-Bosne i na davanje Muslimanima izlaza na more – posebno s obzirom na vjerovatnu vojnu reakciju Srba koja bi u tom slučaju uslijedila.¹⁰⁴¹ Na sastanku održanom 5. novembra 1993., čija su posebna tema bili događaji u Herceg-Bosni, konkretno u Stupnom Dolu, i njihove posljedice za bosanske Hrvate i Hrvatsku, Slobodan Praljak je, s jedne strane, tvrdio da je HR HB samostojna država, a, s druge strane, apelirao na Hrvatsku da toj državi pruži logističku podršku, dajući istovremeno preporuke logističke naravi, tj. predlažući promjene unutar

¹⁰³⁷ P 00524, str. 9–10.

¹⁰³⁸ P 00524, str. 9–10.

¹⁰³⁹ P 00147, str. 23–24.

¹⁰⁴⁰ P 00353, str. 29.

¹⁰⁴¹ P 05080, str. 18–20.

raznih civilnih i vojnih odjela HVO-a – na primjer smjenu tri časnika u Glavnom stožeru.¹⁰⁴²

- ii. Slobodan Praljak je u vezi s BiH održavao privilegovanu i stalnu vezu s Hrvatskom
 - a. Slobodan Praljak je prezentirao i podržavao hrvatske stavove u vezi s HZ(R) HB na međunarodnim skupovima

524. Prema zapisniku sa sastanka održanog 13. januara 1993. u Ministarstvu obrane Republike Hrvatske, na kojem su se predstavnici hrvatskih vlasti sastali s francuskom delegacijom koju je vodio general Quesnot, načelnik štaba predsjedništva Republike Francuske, Slobodan Praljak je izjavio da teritorija koju Hrvati smatraju svojom odgovara granicama Banovine Hrvatske iz 1939. godine i nacionalnoj strukturi stanovništva prema rezultatima popisa 1981. godine.¹⁰⁴³

525. Vijeće napominje da je Slobodan Praljak učestvovao i na mirovnim pregovorima kao predstavnik Hrvatske i da je tu ulogu koristio za ostvarivanje zajedničkog zločinačkog cilja. Na primjer, bilješke iz dnevnika Ratka Mladića, posebno bilješke od 5. i 26. oktobra 1992., pokazuju da je Slobodan Praljak, tada funkcioner hrvatske vlade, u oktobru 1992. zajedno s Jadrankom Prlićem i Milivojem Petkovićem, kao član "delegacije Hrvatske i Herceg Bosne", učestvovao u pregovorima bosanskih Hrvata i Srba o podjeli BiH i da je tom prilikom govorio konkretno o podjeli BiH.¹⁰⁴⁴ Dana 5. oktobra 1992., Slobodan Praljak je rekao: "Cilj je Banovina iz 1939., ako to ne, [nastavljamo] rat". Takođe je pomenuo da postoji problem kontrolisanja Muslimana na granici u Mostaru.¹⁰⁴⁵ Dana 26. oktobra 1992., Slobodan Praljak je rekao da su "umirili" liniju kod Mostara i pomenuo da granice u BiH i dalje ostaju stvar koja treba da se odredi

¹⁰⁴² P 06454, str. 49–50, 55–57.

¹⁰⁴³ 3D 00482, str. 3.

¹⁰⁴⁴ P 11376; P 11380, str. 1–7. V. takođe "Krajnji cilj udruženog zločinačkog poduhvata za koji se tereti u Optužnici: stvaranje hrvatskog entiteta djelimično u granicama Banovine iz 1939.", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

¹⁰⁴⁵ P 11376, str. 4.

i definiše, a posebno granice u Posavini, napomenuvši da se oni neće odreći posavskih opština.¹⁰⁴⁶

526. Vijeće takođe napominje da je Slobodan Praljak, kao jedan od članova hrvatske delegacije, učestvovao na sastanku u Međugorju 18. maja 1993. organizovanom u vezi s provođenjem Vance-Owenovog plana.¹⁰⁴⁷

527. Najzad, Vijeće napominje da je Slobodan Praljak i sam izjavio da je, dok je bio u BiH, a prije nego što je preuzeo dužnost zapovjednika Glavnog stožera HVO-a, provodio "politiku Republike Hrvatske".¹⁰⁴⁸

b. Slobodan Praljak je imao uticajan položaj među hrvatskim rukovodiocima u vezi s pitanjima koja se odnose na BiH

528. Vijeće konstatuje, na osnovu prisustva Slobodana Praljka na sastancima visokih hrvatskih rukovodilaca održanih konkretno s ciljem definisanja politike prema Herceg-Bosni u BiH, da je postojala privilegovana i stalna veza Slobodana Praljka s vlastima Hrvatske, konkretno u periodu od aprila 1992. do novembra 1993., kada je Slobodan Praljak imao komandna ovlaštenja, a zatim i efektivnu kontrolu nad oružanim snagama HZ(R) HB. Naime, predsjednik Tuđman se oslanjao na mišljenje, odnosno na ocjene Slobodana Praljka kada je donosio odluke u vezi sa sukobom u HZ(R) HB, konkretno u vezi s angažovanjem Hrvatske u BiH.¹⁰⁴⁹ Na primjer, 6. novembra 1993., na sastanku održanom u Uredu predsjednika Republike Hrvatske, Gojko Šušak je uputio na ocjenu vojne situacije na terenu u BiH koju je dao Slobodan Praljak – odnosno, na procjenu da oružane snage HVO-a svakako "[Gornji] Vakuf mogu uzeti sa onim što imaju snaga", ali da ne mogu ići dalje i spojiti se s Vitezom ako ne dobiju pojačanja.¹⁰⁵⁰ Gojko Šušak se

¹⁰⁴⁶ P 11380, str. 3.

¹⁰⁴⁷ Svjedok NA, 1D 02935, pod pečatom, predmet *Naletilić i Martinović*, T(f), str. 9127–9128; P 02564, str. 5.

¹⁰⁴⁸ Slobodan Praljak, T(f), str. 43001–43002.

¹⁰⁴⁹ P 06485, str. 24; P 01325, str. 5 i 9. V. takođe P 07198, str. 21.

¹⁰⁵⁰ P 06485, str. 24 i konkretno str. 2–6. V. takođe P 03112, str. 54: na sastanku održanom 2. jula 1993. u Uredu predsjednika Republike Hrvatske, na kojem je afirmisana potreba da se vojno i politički pomogne Hrvatima u BiH, Franjo Tuđman je svom ministru odbrane Gojku Šušku i načelniku Glavnog stožera HV-a generalu Bobetku posebno naglasio da se sastanu sa Slobodanom Praljkom "da razmotr[e] konkretno šta treba poduzeti" da "hrvatske interese [u BiH] u teritorijalnom smislu zaštitimo".

pozvao na mišljenje Slobodana Praljka kako bi Franju Tuđmana nagovorio da pošalje pomoć, i to u situaciji kad Franjo Tuđman na početku sastanka govori upravo o tome da treba "materijalno i kadrovski da ta područja obranimo" i da je osvajanje Gornjeg Vakufa od suštinske važnosti radi povezivanja s Travnikom i Vitezom.¹⁰⁵¹ Vijeće osim toga napominje da su međunarodne organizacije koje su bile na mjestu događaja Slobodana Praljka, jednako kao i Gojka Šuška, smatrale dijelom zagrebačkog "hercegovačkog lobija".¹⁰⁵²

529. Vijeće takođe upućuje na svjedočenje Petera Galbraitha¹⁰⁵³ koji je izjavio da je Gojko Šušak tvrdio da ima stvaran uticaj na Slobodana Praljka.¹⁰⁵⁴ Vijeće u tom pogledu napominje da je Gojko Šušak 31. avgusta 1993. rekao Peteru Galbraithu¹⁰⁵⁵ da će odmah stupiti u kontakt sa Slobodanom Praljkom i zatražiti od njega da obustavi intenzivno granatiranje istočnog Mostara koje je HVO započeo toga dana.¹⁰⁵⁶

530. S obzirom na dokaze, Vijeće se uvjerilo da je Slobodan Praljak putem tih sastanaka i razgovora bio upućen u političke stavove hrvatskih vlasti u vezi s Herceg-Bosnom; da je u BiH branio političke stavove Hrvatske i da je radio na njihovoj primjeni na teritoriji BiH zahvaljujući svojoj *de facto* i *de jure* vlasti u HVO-u. Osim toga, između Slobodana Praljka i hrvatskih vlasti postojala je privilegovana i stalna veza u vezi s pitanjima koja su se ticala BiH.

¹⁰⁵¹ P 06485, str. 24 i konkretno str. 2–6. V. takođe P 03112, str. 54: na sastanku održanom 2. jula 1993. kod predsjednika Hrvatske, na kojem je afirmisana potreba da se vojno i politički pomogne Hrvatima u BiH, Franjo Tuđman je svom ministru odbrane Gojku Šušku i načelniku Glavnog stožera HV-a generalu Bobetku posebno naglasio da se sastanu sa Slobodanom Praljkom "da razmotr[e] konkretno šta treba poduzeti" da "hrvatske interese [u BiH] u teritorijalnom smislu zaštitimo".

¹⁰⁵² P 02737, str. 1.

¹⁰⁵³ Ambasador SAD u Hrvatskoj u periodu od 24. juna 1993. do 3. januara 1998. godine: Peter Galbraith, T(f), str. 6424.

¹⁰⁵⁴ Peter Galbraith, T(f), str. 6469.

¹⁰⁵⁵ Peter Galbraith, T(f), str. 6501–6502.

¹⁰⁵⁶ P 09506, pod pečatom, str. 1; Peter Galbraith, T(f), str. 6501–6502.

b) U skladu sa svojim funkcijama, Slobodan Praljak je učestvovao u prenošenju informacija, uputstava, naređenja, zahtjeva i politike Hrvatske u HZ(R) HB i obrnuto.

i. Slobodan Praljak je obavještavao oružane snage i Vojnu policiju HVO-a o politici koju je Hrvatska provodila ili podržavala u BiH

531. Dana 29. januara 1993., na sastanku u Centru Vojne policije u Ljubuškom, kojem su prisustvovali Slobodan Praljak, Valentin Ćorić i zapovjednici 1., 2. i 3. bojne Vojne policije HVO-a, Slobodan Praljak je pripadnicima Vojne policije objasnio stavove Zagreba o stanju vojnih operacija u Gornjem Vakufu i srednjoj Bosni, kao i kako bi se ti stavovi morali provoditi na terenu.¹⁰⁵⁷

532. Vijeće takođe primjećuje da je Slobodan Praljak, tada general HV-a i pomoćnik ministra obrane Republike Hrvatske,¹⁰⁵⁸ 2. aprila 1993. predsjedavao sastankom zapovjednika brigada i specijalnih jedinica OZ Središnja Bosna, na kojem je, pored informacija u vezi s mjerama predviđenim Vance-Owenovim planom, prisutnima govorio konkretno o potrebi formiranja hrvatske države unutar BiH i homogenizaciji hrvatskog stanovništva unutar njenih granica.¹⁰⁵⁹

533. Najzad, Vijeće u istom kontekstu napominje da se u izvještaju SPABAT-a od 27. avgusta 1993. navodi da je jedan od zadataka Slobodana Praljka na teritoriji BiH, u periodu od 15. juna 1993., bio i "kontrola" političkih rukovodilaca HVO-a HZ HB s kojima se Zagreb "ne slaže".¹⁰⁶⁰ U izvještaju se ne navode nikakvi detalji s tim u vezi.

¹⁰⁵⁷ P 01350, str. 1; Slobodan Praljak, T(f), str. 41601–41602.

¹⁰⁵⁸ Slobodan Praljak, T(f), str. 43381 i 43382.

¹⁰⁵⁹ P 01788, str. 1–4; Slobodan Praljak, T(f), str. 43381–43404.

¹⁰⁶⁰ P 04573, str. 5.

- ii. Slobodan Praljak je, kao predstavnik hrvatskih vlasti, bio posrednik za provođenje instrukcija Hrvatske na teritoriji BiH, konkretno putem izdavanja uputstava zapovjednicima HVO-a

534. Slobodan Praljak, tadašnji pomoćnik ministra obrane Republike Hrvatske i general HV-a,¹⁰⁶¹ sastao se 15. januara 1993. u Prozoru s dva predstavnika HVO-a, Željkom Šiljegom, zapovjednikom OZ Sjeverozapadna Hercegovina, i Mirom Andrićem, pukovnikom iz Glavnog stožera HVO-a,¹⁰⁶² prije nego što će ta dvojica učestvovati na pomenutim pregovorima o rješavanju sukoba u u Gornjem Vakufu 16. januara 1993.¹⁰⁶³ Konkretno, Slobodan Praljak, koji je, prema vlastitim riječima, bio izaslanik predsjednika Tuđmana i Alije Izetbegovića, dao im je saglasnost da od ABiH zatraže demant u vezi s krivicom HVO-a za više zločina.¹⁰⁶⁴

535. Isto tako, prema riječima Petera Galbraitha, nakon pritisaka na Franju Tuđmana koje je 6. jula i 20. avgusta 1993. izvršila ambasada SAD-a kako bi se obustavilo nasilje HVO-a, Slobodan Praljak je – na traženje Hrvatske – 1. septembra 1993. izdao naređenje da se televiziji ZDF odobri pristup Zatvoru u Gabeli i snimanje u njemu.¹⁰⁶⁵

536. Vijeće takođe napominje da se u izvještaju koji je Mato Prce, pomoćnik zapovjednika 1. motorizirane bojne HV-a za političku djelatnost, 1. oktobra 1993. uputio Ministarstvu obrane Republike Hrvatske, navodi njegova preporuka Slobodanu Praljku da se energičnije pozabavi jedinicama HVO-a i "VP-e Herceg-Bosne" kako bi se spriječile i obustavile izvjesne nelegalne aktivnosti njihovih pripadnika.¹⁰⁶⁶

¹⁰⁶¹ Slobodan Praljak, T(f), str. 44079–44080.

¹⁰⁶² Farhudin Agić, T(f), str. 9285–9288; Svjedok DV, T(f), str. 23037; Slobodan Praljak, T(f), str. 40689–40690.

¹⁰⁶³ P 01174, str. 1.

¹⁰⁶⁴ Slobodan Praljak, T(f), str. 44071–44072 i 44079; Slobodan Praljak, T(e), str. 44080; P 01174, str. 2 i 3.

¹⁰⁶⁵ Peter Galbraith, T(f), str. 6538–6540; 3D 00141 / P 04716.

¹⁰⁶⁶ P 05530, str. 5.

537. Najzad, Vijeće napominje da je, 5. novembra 1993., predsjednik Tuđman podsjetio na instrukcije u vezi s odbranom Novog Travnika, Viteza i Busovače koje je izdao Slobodanu Praljku. Vijeću nije poznato da li je ta sugestija dovela do rezultata ili ne.¹⁰⁶⁷

iii. Slobodan Praljak je hrvatske rukovodioce obavještavao o stanju u BiH

538. Na više sastanaka održanih u Uredu predsjednika Republike Hrvatske barem u periodu od aprila 1992. do novembra 1993. godine, Slobodan Praljak je hrvatske rukovodioce obavještavao o vojnoj i političkoj situaciji u BiH,¹⁰⁶⁸ kako ju je sam vidio na terenu¹⁰⁶⁹ ili o onom što je saznao posredstvom zapovjednika HVO-a na mjestu događaja.¹⁰⁷⁰ Na primjer, dana 11. septembra 1992., Slobodan Praljak je na sastanku u Uredu predsjednika Republike Hrvatske rekao da, iako ideja HR HB zahtijeva veću centralizaciju svih struktura civilne vlasti, to nije učinjeno. Na istom sastanku izvijestio je i o lošoj opremljenosti HVO-a, o gubljenju stručnih vojnih kadrova, o značajnom prilivu muslimanskog stanovništva koje su otjerali Srbi u Bugojno, Travnik i naročito Mostar, što je po njemu pokazatelj namjere Muslimana da stvore vlastitu državu, kao i o vojnoj situaciji u nekoliko enklava i gradova, odnosno u Gornjem Vakufu, Novom Travniku, Kiseljaku, Fojnici, Bugojnu i Varešu.¹⁰⁷¹

539. Vijeće u tom pogledu napominje da je na sastanku u Uredu predsjednika Republike Hrvatske, održanom 8. marta 1993., predsjednik Franjo Tuđman izrazio namjeru da Slobodana Praljka, tada pomoćnika ministra odbrane Republike Hrvatske,¹⁰⁷² ponovno pošalje u BiH.¹⁰⁷³ Vijeće ne raspolaže dodatnim detaljima o tome.

¹⁰⁶⁷ P 06454, str. 54.

¹⁰⁶⁸ P 00147, str. 23 i 24; P 00353, str. 24; P 00466, str. 14, 47 i 57; P 00524, str. 9, 10 i 13; P 06454, str. 49–57 i 62; P 05080, str. 18–20; P 01325, str. 7 i 9; P 06485, str. 24 i 37.

¹⁰⁶⁹ P 00353, str. 24; P 06454, str. 49–57; P 05080, str. 18–20.

¹⁰⁷⁰ P 00466, str. 47.

¹⁰⁷¹ P 06454, str. 49–57 i 62; P 05080: U kontekstu napada koji bi krenuo iz Uskoplja, Slobodan Praljak opisuje i upoređuje stanje snaga HVO-a i ABiH, te njihove izgleda za uspjeh, koji su u slučaju ovih potonjih slabiji.

¹⁰⁷² P 00570; 3D 03085; P 01458; P 01889.

¹⁰⁷³ P 01622, str. 36 i str. 18: prijedlog Zorana Marića da se Slobodan Praljak pošalje u BiH, konkretno, u Travnik, kako bi pomogao prije svega u nametanju vojne discipline.

540. S obzirom na dokaze, Vijeće se uvjerilo da je Slobodan Praljak, barem u periodu od aprila 1992. do novembra 1993. godine, u skladu sa svojim funkcijama u hrvatskim vlastima, kao i u Glavnom stožeru HVO-a u periodu od jula do novembra 1993., efektivno učestvovao u prenošenju informacija, instrukcija, naređenja, zahtjeva i političkog programa između hrvatskih rukovodilaca i rukovodilaca HZ(R) HB, u cilju ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja.

c) Slobodan Praljak je tražio, organizovao i omogućio dobijanje od oružanih snaga Republike Hrvatske pojačanja u vojnom kadru za oružane snage HVO-a, u cilju ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja.

541. Vijeće konstatuje da je Slobodan Praljak direktno omogućio dobijanje vojne podrške Hrvatske za HVO u ljudstvu.

542. Vijeće podsjeća da je utvrdilo da su snage HV-a direktno intervenisale u sukobu s ABiH na strani HVO-a, i to u većini logora i opština.¹⁰⁷⁴ Iz dokaza proizlazi da je Slobodan Praljak lično i direktno doprinio raspoređivanju pripadnika HV-a u oružane snage HVO-a¹⁰⁷⁵ - kao i njihovom razrješavanju dužnosti¹⁰⁷⁶ - bilo tako što je hrvatskim vlastima, uključujući Franju Tuđmana i Gojka Šuška, podnosio zahtjeve,¹⁰⁷⁷ bilo tako što je direktno izdavao naređenja u tom smislu.¹⁰⁷⁸ Takođe, Slobodan Praljak je u proljeće 1992. jednog oficira HV-a, Vladimira Primorca, direktno imenovao na dužnost zapovjednika u HVO-u, tačnije, na dužnost zapovjednika Vojne policije za Operativnu grupu Jugoistočna Hercegovina.¹⁰⁷⁹

¹⁰⁷⁴ V. "Dokazi o direktnoj intervenciji snaga HV-a na strani HVO-a u sukobu s ABiH", u razmatranjima Vijeća u vezi s uslovima za primjenu članova 2, 3 i 5 Statuta.

¹⁰⁷⁵ P 00567; P 00742; P 03957; P 01606; Slobodan Praljak, T(f), str. 41587–41589, 43037, 43070 i 43071. V. takođe P 01622, str. 42; P 00891; Dragan Ćurčić, T(f), str. 45954–45957; Slobodan Praljak, T(f), str. 43066–43071. V. takođe 3D 00909, str. 1, Slobodan Praljak, T(f), str. 43110; P 06037; Slobodan Praljak, T(f), str. 41128 i 41129; 3D 02082; P 06006, str. 5.

¹⁰⁷⁶ P 06118.

¹⁰⁷⁷ P 00147, str. 24; Slobodan Praljak, T(f), str. 41446, 41448, 41587–41589; P 03957. V. takođe Slobodan Praljak, T(f), str. 43037.

¹⁰⁷⁸ P 00567; P 00742; Slobodan Praljak, T(f), str. 41898.

¹⁰⁷⁹ P 00345; P 00927; P 00345: Valentin Ćorić, načelnik Uprave Vojne policije, u dokumentu od 24. jula 1992. navodi da je Vladimir Primorac zatim, iz razloga reorganizacije Vojne policije, premješten na dužnost zapovjednika interventne satnije; P 00927: u dokumentu od 17. decembra 1992. kaže se da je

543. Takođe, hrvatske vlasti su po zahtjevu Slobodana Praljka nastavile da isplaćuju plate vojnicima HV-a kojima su hrvatske vlasti odobrile odlazak u BiH da bi se angažovali u redovima HVO-a.¹⁰⁸⁰

544. S obzirom na dokaze, Vijeće zaključuje da je Slobodan Praljak omogućio dobijanje vojne podrške u ljudstvu od Hrvatske za oružane snage HVO-a, direktno podstičući i doprinoseći uključivanje oficira HV-a u redove HVO-a, u periodu od proljeća 1992. do oktobra 1993. godine.

545. Vijeće zaključuje da je Slobodan Praljak, u skladu s funkcijama koje je obavljao u hrvatskim vlastima i u HVO-u – budući da je istovremeno imao *de facto* i/ili *de jure* vlast u Hrvatskoj i u BiH – na sastancima s visokim rukovodiocima Republike Hrvatske i HVO-a dobijao saznanja o utvrđenom političkom programu u vezi s Herceg-Bosnom i, štaviše, pokazivao spremnost da ga ostvaruje. U tom kontekstu, Slobodan Praljak je prenosio naređenja, informacije i instrukcije, te učestvovao u dobijanju vojne podrške za oružane snage HVO-a od Hrvatske. Dakle, Vijeće se uvjerilo da je Slobodan Praljak, u okviru projekta čiji je cilj bio da se uspostavi hrvatska kontrola na teritorijama HZ(R) HB, bio posrednik između Hrvatske i HZ(R) HB u cilju ostvarivanja zločinačkog cilja UZP-a.

2. Doprinos Slobodana Praljka zločinima koje je HVO počinio u opštinama i zatočeničkim centrima na koje se odnosi Optužnica

546. Slobodan Praljak se tereti da je izdavao naređenja, uputstva i instrukcije kojima je podržavao podjarmljivanje bosanskih Muslimana od strane Herceg-Bosne/HVO-a, kao i ultimatumе za potčinjavanje vojnika ABiH-a komandi HVO-a; da je planirao, odobravao,

postavljen na dužnost zamjenika zapovjednika 3. bojne Vojne policije i zapovjednika Vojne policije Sektora Jug; 3D 00453, str. 1: Vijeće takođe napominje da je, 31. avgusta 1992., Slobodan Praljak predložio da se usvoji izvjestan broj mjera kako bi se potaknulo angažovanje "dragovoljaca" iz redova HV-a, odnosno da se ne pokreću postupci protiv pripadnika HV koji žele otići u BiH kako bi učestvovali u sukobu i da im se omogući potpisivanje ugovora na tri do šest mjeseci, čime bi imali status profesionalnih vojnika; Slobodan Praljak je takođe predložio da se među vojnicima HV-a provede anketa kako bi se utvrdilo ko od njih želi učestvovati u borbama, posebno u Bosanskoj Posavini . V. takođe 3D 01222, str. 1 i 2; Slobodan Praljak, T(f), str. 39843.

¹⁰⁸⁰ P 00734; P 00891. V. takođe "Dokazi o direktnoj intervenciji snaga HV-a na strani HVO-a u sukobu s ABiH", u razmatranjima Vijeća o uslovima za primjenu članova 2, 3 i 5 Statuta.

podržavao, naređivao i upravljao vojnim operacijama tokom kojih su počinjeni zločini nad bosanskim Muslimanima, a naročito pljačka i uništavanje privatne imovine i kulturnih i vjerskih objekata bosanskih Muslimana; da je učestvovao u zapljeni imovine i prenošenju vlasništva nad njom na snage Herceg-Bosne/HVO-a; kao i da je doprinio sistemu zlostavljanja putem zatvora i zatočeničkih centara korištenih za hapšenje, zatočenje i zatvaranje hiljada bosanskih Muslimana, protivpravno i u teškim uslovima, gdje su ih ubijali, maltretirali, tukli i zlostavljali, te ih koristili i za prisilni rad; da je učestvovao i pružao pomoć i podršku sistemu deportacije velikog broja bosanskih Muslimana, kao i da je tokom rata između HVO-a i ABiH upravo i predložio da se bosanski Muslimani protjeraju s teritorije na koju je Herceg-Bosna polagala pravo, te najzad, da je podsticao na blokiranje humanitarne pomoći upućivane bosanskim Muslimanima, ne koristeći svoju nadležnost za obezbjeđivanje stalnog i neprekinutog dotoka humanitarne pomoći.¹⁰⁸¹

547. U svom Završnom podnesku i Završnoj riječi, tužilaštvo tvrdi da je Slobodan Praljak raspoređivao vojne efektivne, pribavljao materijalna sredstva i izdavao naredjenja za vojne operacije – konkretno u Gornjem Vakufu, Raštanima i Stupnom Dolu 1993. godine – tokom kojih su jedinice HVO-a počinile zločine;¹⁰⁸² da je Slobodan Praljak, tokom svog mandata na dužnosti zapovjednika Glavnog stožera HVO-a, znao za postojanje zatočeničkih centara i zatvora,¹⁰⁸³ ali da je hotimično nastavio da ignoriše uslove zatočenja u logorima HVO-a iako mu je Mate Boban povjerio zadatak da ih poboljša;¹⁰⁸⁴ kao i da je Slobodan Praljak, iako nije imao kontrolu nad zarobljenicima u smislu svakodnevnih zbivanja, imao obavezu da se stara za to da se prema njima primjereno postupi, ali da to nije činio.¹⁰⁸⁵

548. Pored toga, Tužilaštvo napominje da se Slobodan Praljak zalagao za deportaciju Muslimana iz Herceg-Bosne i da ju je tolerisao, kako bi se na toj teritoriji ostvarila

¹⁰⁸¹ Optužnica, par. 17. 3 (e), (f), (h), (i), (j), (k) i (l).

¹⁰⁸² Završni podnesak tužilaštva, par. 720–723.

¹⁰⁸³ Završni podnesak tužilaštva, par. 787–792; Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 51976.

¹⁰⁸⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 803–807; Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 51983 i 51992.

¹⁰⁸⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 803–807; Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 51991.

hrvatska demografska premoć;¹⁰⁸⁶ da se deportacija Muslimana na mnogim područjima Herceg-Bosne krajem 1992. i tokom 1993., uključujući područja Stoca, Čapljine, Ljubuškog i Prozora u avgustu 1993., vršila upravo pod *de facto i de jure* vlašću Slobodana Praljka nad oružanim snagama HVO-a;¹⁰⁸⁷ da je on bio obaviješten o svim događajima na tom području, nad kojim je uspostavljena kontrola HVO-a;¹⁰⁸⁸ kao i da on u tom kontekstu nije preduzeo nikakve mjere kako bi kaznio svoje potčinjene ili pokušao da te zločine spriječi.¹⁰⁸⁹

549. Najzad, tužilaštvo tvrdi da je Slobodan Praljak tokom cijelog perioda u kojem je bio zapovjednik Glavnog stožera, održavao opsadu istočnog Mostara koristeći blokiranje humanitarne pomoći kao jedan od metoda ratovanja HVO-a i da je Slobodan Praljak bio nadležan da interveniše kako bi se obezbijedilo neometano kretanje humanitarnih konvoja.¹⁰⁹⁰

550. Praljкова odbrana pak tvrdi da naređenja koja je izdavao Slobodan Praljak nisu bila usmjerena protiv muslimanskog civilnog stanovništva i da njihov cilj nije bio počinjenje zločina nego da su se ona odnosila isključivo na oružani sukob s ABiH;¹⁰⁹¹ da nije predložen nijedan dokaz koji bi pokazivao da su Slobodan Praljak ili njegovi potčinjeni oduzimali imovinu i pretvarali je u vlasništvo HZ HB;¹⁰⁹² da snage HVO-a pod komandom Slobodana Praljka nisu počinile djela uništavanja imovine i pljačkanja;¹⁰⁹³ da je zatočeničkim centrima upravljao izvršni (civilni), a ne vojni ogranak HVO-a i da ne postoje nikakvi dokazi da je Slobodan Praljak, po osnovu svojih ličnih veza ili vojnih funkcija, upravljao ili nadzirao zatočeničke centre HVO-a tako da nije mogao da zna za životne uslove u njima;¹⁰⁹⁴ kao i da nema dokaza na osnovu kojih bi se Slobodana Praljka

¹⁰⁸⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 660, 695, 731, 769–771.

¹⁰⁸⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 663, 751 i 772–786; Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 52001–52003.

¹⁰⁸⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 751 i 759; Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 52007.

¹⁰⁸⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 746 i 754.

¹⁰⁹⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 759–766.

¹⁰⁹¹ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 69 i 80.

¹⁰⁹² Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 91.

¹⁰⁹³ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 92–93.

¹⁰⁹⁴ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 82.

moglo smatrati odgovornim za kriminalne aktivnosti za koje se tereti u paragrafu 17.3 (l) Optužnice.¹⁰⁹⁵

551. Praljkova odbrana takođe tvrdi da ni HVO ni Slobodan Praljak nisu onemogućavali dopremanje humanitarne pomoći u BiH i konkretno u istočni Mostar;¹⁰⁹⁶ da su svi konvoji stizali na svoja odredišta sa zakašnjenjem ili na vrijeme;¹⁰⁹⁷ da je Slobodan Praljak lično direktno omogućio dopremanje humanitarne pomoći u Mostar, između ostalog i tako što je 25. avgusta 1993. otvorio koridor kako bi se propustio jedan konvoj koji su u Čitluku blokirali ljuti civili i kako bi se obezbijedio njegov dolazak u istočni Mostar,¹⁰⁹⁸ te da je Slobodan Praljak zatražio da se kazne oni koji su onemogućavali prolazak humanitarne pomoći.¹⁰⁹⁹

552. Vijeće će razmotriti dokaze u vezi s doprinosom Slobodana Praljka u opštinama Gornji Vakuf (a), Prozor (b), Mostar (c), Vareš (d) i zatočeničkim centrima (e).

a) Opština Gornji Vakuf

553. Vijeće podsjeća da je Slobodan Praljak aktivno učestvovao u sastavljanju teksta "ultimatuma" HVO-a od 15. januara 1993. kojim se tražilo da se snage ABiH u provincijama 3, 8 i 10 iz Vance-Owenovog plana u roku od pet dana stave pod zapovjedništvo HVO-a.¹¹⁰⁰ Na sastanku predstavnika HVO-a i ABiH održanom 16. januara 1993., Miro Andrić, pukovnik iz Glavnog stožera HVO-a, prenio je predstavnicima ABiH opšte naređenje za subordinaciju koje je Milivoj Petković izdao 15. januara 1993. i zatražio da se sve snage ABiH stave pod zapovjedništvo HVO-a.¹¹⁰¹

554. U vezi s tim tužilaštvo naglašava ulogu Slobodana Praljka, koji je 15. januara 1993. uveče došao iz Zagreba kako bi preuzeo zapovjedništvo nad snagama HVO-a u Gornjem

¹⁰⁹⁵ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 94.

¹⁰⁹⁶ Završni podnesak odbrane, par. 86.

¹⁰⁹⁷ Završni podnesak odbrane, par. 87 i 89; Završna riječ Praljkove odbrane, T(f), str. 52496.

¹⁰⁹⁸ Završni podnesak odbrane, par. 86, 253, 591 i 592; Završna riječ Praljkove odbrane, T(f) 52496.

¹⁰⁹⁹ Završni podnesak odbrane, par. 596.

¹¹⁰⁰ V. "Komandna ovlaštenja Slobodana Praljka nad oružanim snagama HVO-a prije 24. jula 1993.", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a.

¹¹⁰¹ V. "Naređenja za stavljanje oružanih snaga ABiH pod komandu HVO-a od 14. i 16. januara 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

Vakufu, kao i energičnost s kojom je preko svojih zapovjednika 16. januara 1993. i objavio taj "ultimatum", upozoravajući predstavnike ABiH u Gornjem Vakufu "da će biti pregaženi ako ne budu prihvatili odluke HZ HB".¹¹⁰² Kako bi potkrijepilo tu tvrdnju, tužilaštvo se poziva na izvještaj koji je Željko Šiljeg 16. januara 1993. poslao u Glavni stožer HVO-a sa sjedištem u Mostaru, u kojem Željko Šiljeg pominje navedenu poruku Slobodana Praljka i što je on rekao.¹¹⁰³ Praljкова odbrana u svojoj završnoj riječi precizira da je Slobodan Praljak u svom svjedočenju negirao tu izjavu i rekao da nije izgovorio te riječi.¹¹⁰⁴

555. Naime, Slobodan Praljak tvrdi da nikad nije upotrijebio izraz "pregaziti" i da je tu riječ napisao Željko Šiljeg u svom izvještaju o stanju u Gornjem Vakufu 16. januara 1993., dostavljenom Glavnom stožeru HVO-a.¹¹⁰⁵

556. Vijeće smatra da, čak ako Slobodan Praljak i nije upotrijebio izraz "uništiti" ili "pregaziti", izvještaj Željka Šiljega od 16. januara 1993., kao i izvještaj komisije ABiH za pregovore u Gornjem Vakufu od 16. januara 1993., dokazuju da je Slobodan Praljak bio umiješan u provođenje "ultimatuma" od 15. januara 1993. u Gornjem Vakufu, te, shodno tome i u planiranje vojnih operacija HVO-a u tom regionu u januaru 1993.¹¹⁰⁶

557. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo pored toga tvrdi da je doprinos Slobodana Praljka događajima u Gornjem Vakufu sezao dalje od "ultimatuma" koji je izdao, s obzirom na to da je on preduzeo korake za obezbjeđivanje logističke podrške HVO-u tokom perioda u kojem je HVO počinio zločine, konkretno tako što je nabavio artiljerijska oruđa neposredno prije nego što je HVO granatirao stambena poručja u Gornjem Vakufu 18. januara 1993. godine.¹¹⁰⁷ Tužilaštvo je u završnoj riječi objasnilo da je Slobodan Praljak u vrijeme događaja u Gornjem Vakufu u januaru 1993. imao *de facto*

¹¹⁰² Završni podnesak tužilaštva, par. 220, 671 i 718.

¹¹⁰³ P 01162, str. 3.

¹¹⁰⁴ Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 52483–52484, gdje se citira Slobodan Praljak, T(e), str. 43698.

¹¹⁰⁵ Slobodan Praljak T(f), str. 41599–41601; P 01162.

¹¹⁰⁶ P 01162; 1D 00816. V. takođe "Slobodan Praljak je, kao predstavnik Vlade Hrvatske, bio posrednik radi provođenja uputstava Hrvatske na teritoriji BiH, naročito putem izdavanja uputstava zapovjednicima HVO-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a.

¹¹⁰⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 721.

vrhovnu vojnu vlast¹¹⁰⁸ i da je 18. januara, na dan početka napada na Gornji Vakuf, rukovodio operacijama HVO-a na terenu i u njima učestvovao.¹¹⁰⁹

558. Vijeće smatra da dokazi doista potvrđuju da je Slobodan Praljak omogućio vojne operacije u opštini Gornji Vakuf oko 18. januara 1993. i njima rukovodio, konkretno tako što je izdao dva naređenja kojima traži da se u Gornji Vakuf pošalje artiljerija.¹¹¹⁰ Na primjer, dana 16. januara 1993., izdao je naređenje zapovjedniku OZ Jugoistočna Hercegovina u kojem traži da se u Gornji Vakuf pošalje osam minobacača.¹¹¹¹

559. U izvještaju koji je Željko Šiljeg 23. januara 1993. dostavio Odjelu obrane i Glavnom stožeru HVO-a, više se puta pominje "Brada" kao osoba koja je izdavala naređenja u vezi s vojnim operacijama u Gornjem Vakufu, koja je zatim Željko Šiljeg prosljeđivao dalje.¹¹¹² Međutim, Vijeće nema detaljnijih saznanja o prirodi tih naređenja. Takođe, u jednom drugom izvještaju, koji je Željko Šiljeg 26. januara 1993. uputio Predsjedništvu i Vladi HZ HB, Odjelu obrane i Glavnom stožeru HVO-a, navodi se da je on u okviru pregovora čiji cilj je bio rješavanje sukoba u Gornjem Vakufu po "Bradanim" naređenjima razgovarao s "Andabakom" i da je, generalno, bio "upoznat [...] sa instrukcijama koje je Zrinko Tokić dobio od 'Brade'".¹¹¹³

560. Slobodan Praljak je takođe bio obaviješten o stanju na terenu u januaru 1993. Naime, 24. januara 1993., Milivoj Petković je Željku Šiljegu naredio da "Bradi" podnese izvještaj o stanju u Gornjem Vakufu.¹¹¹⁴

561. Vijeće podsjeća na to da je HVO 18. januara 1993. izvršio napad na Gornji Vakuf i na sela Duša, Hrasnica, Uzričje i Ždrimci. Operacije HVO-a, posebno u četiri pomenuta sela, odvijale su se na isti način: HVO je najprije na ta mjesta izvršio napad granatiranjem, pri čemu je razorio više muslimanskih kuća i ubio više osoba, zatim je

¹¹⁰⁸ Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 51950–51960.

¹¹⁰⁹ Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 51958 i 51959.

¹¹¹⁰ P 01172; P 01202; P 01277.

¹¹¹¹ P 01172.

¹¹¹² P 01277.

¹¹¹³ P 01311, str. 2 i 8. Vijeće napominje da je "Brada" nadimak Slobodana Praljka: Slobodan Praljak T(f), str. 39486, 43772 i 43773.

¹¹¹⁴ P 01293.

ušao u sela, pohapsio cjelokupno stanovništvo koje se ondje zateklo, odvojio muškarce od žena, djece i starijih osoba, sve Muslimane iz tih sela zatočio na raznim mjestima u opštini, a stambene objekte uništio. Na kraju, HVO je izvršio raseljavanje većine civila zatočenih na području opštine.¹¹¹⁵ S obzirom na savršenu sličnost toka operacija i na to da su u svim tim selima počinjeni zločini, Vijeće zaključuje da su ti zločini u skladu s unaprijed smišljenim planom.

562. Budući da je Slobodan Praljak planirao, rukovodio, omogućio i dobijao informacije o vojnim operacijama HVO-a u Gornjem Vakufu izvođenim oko 18. januara 1993., te budući da su se te operacije, kao i s tim operacijama direktno povezani zločini odvijali prema unaprijed smišljenom planu, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Slobodan Praljak imao namjeru da se počine djela lišavanja života osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga i koje nisu direktno učestvovala u neprijateljstvima, uništavanje stambenih objekata, hapšenja Muslimana bez obzira na njihov status, kao i raseljavanje muslimanskog stanovništva tog područja.

b) Opština Prozor

563. Vijeće će razmotriti dokaze u vezi s doprinosom Slobodana Praljka vojnim operacijama HVO-a i kampanjama deložacije Muslimana u opštini Prozor (i), kao i dokaze u vezi s ulogom Slobodana Praljka u radu zatočenika iz ove opštine na linijama fronta (ii).

i. Vojne operacije HVO-a i kampanje deložacija

564. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da je Slobodan Praljak veliki dio svog vremena i pažnje posvetio ovoj opštini, u kojoj se muslimansko stanovništvo našlo na udaru "dugotrajne i svirepe" kampanje čije je cilj bio da se ono protjera.¹¹¹⁶

¹¹¹⁵ V. "Napadi od 18. januara 1993. u opštini Gornji Vakuf" i "Navodi o kriminalnim događajima nakon napada HVO-a i uspostavljanja kontrole nad selima u opštini Gornji Vakuf", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

¹¹¹⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 772.

565. U svom Završnom podnesku, Praljkova odbrana tvrdi da Slobodan Praljak, dok je bio na području Prozora, nikad nije bio obaviješten o zločinima koji su ondje počinjeni, ni o činjenici da su ih možda počinili njegovi potčinjeni;¹¹¹⁷ da, osim toga, nije imao efektivnu kontrolu nad svojim snagama¹¹¹⁸ i da, u svakom slučaju, u skladu s domaćim zakonodavstvom, Slobodan Praljak, kao vojni zapovjednik, za razliku od Vojne policije ili SIS-a, nije bio dužan da kazni počinioce krivičnih djela.¹¹¹⁹

566. U izvještaju koji je Željko Šiljeg 17. jula 1993. uputio Glavnom stožeru HVO-a navodi se da se Glavnom stožeru HVO-a svakodnevno dostavljaju svi izvještaji o incidentima i o opštoj situaciji, s dodatnom napomenom da je Slobodan Praljak "upoznat [...] sa situacijom do detalja", odnosno sa situacijom na području Prozora koju on "vrlo dobro zna".¹¹²⁰ Pored toga, Slobodan Praljak je i sam potvrdio da mu je tadašnja vojna situacija u cijeloj OZ Sjeverozapadna Hercegovina bila dobro poznata jer je u tu zonu dolazio više puta, konkretno u okolinu Vakufa i Prozora.¹¹²¹

567. Pored toga, Slobodanu Praljku su 11. septembra i 9. oktobra 1993. poslata dva izvještaja HVO-a o vojnoj situaciji u Prozoru.¹¹²² U izvještaju od 30. jula 1993., komandant Brigade "Petar Krešimir IV" HVO-a navodi da je Slobodan Praljak u to vrijeme bio u Prozoru i da je bio obaviješten o vojnim operacijama HVO-a na tom području, kao i da je izdao naređenja u vezi s vođenjem operacija.¹¹²³

568. U istom periodu, od 24. jula do sredine septembra 1993., Slobodan Praljak je redovno izdavao naređenja za raspoređivanje jedinica HVO-a u Prozor, za potrebe izvođenja borbenih operacija i snabdijevanja MTS-om, upućena Milivoju Petkoviću, Željku Šiljegu, brigadama i jedinicama Vojne policije razmještenim na terenu.¹¹²⁴ Na primjer, dana 28. avgusta 1993., Slobodan Praljak je zapovjedniku Brigade "Rama" izdao

¹¹¹⁷ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 186 i 207.

¹¹¹⁸ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 207.

¹¹¹⁹ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 200.

¹¹²⁰ P 03516, str. 4 i 5.

¹¹²¹ Slobodan Praljak T(f), str. 43766, 43770, 43772 i 43773; v. takođe P 03516, par. 10.

¹¹²² 3D 00972; P 05772.

¹¹²³ P 03821.

¹¹²⁴ P 03700 / 3D 00640; 3D 01097; 3D 01527; P 03934; 3D 02066; 3D 02448; 3D 02059; P 04804, str. 3 i 4. V. takođe 3D 02622.

naređenje da za period od 28. do 31. avgusta 1993. pošalje trideset vojnika u rejon Kučana,¹¹²⁵ a 4. septembra 1993. je izdao naređenje da se satnija "Rostovo" iz sektora "Lašvanske bojne" rasporedi u rejon Kučana.¹¹²⁶

569. Vijeće je u činjeničnim zakljucima u vezi s opštinom Prozor zaključilo da je Slobodan Praljak 28. jula 1993. naredio da se jedinice MUP-a Prozora priključe oružanim snagama HVO-a; da je 14. avgusta 1993. MUP Prozora mobilisan za operacije na terenu pod komandom Slobodana Praljka;¹¹²⁷ te da je 31. jula 1993. vod Vojne policije pod komandom Perice Turajlije, u sastavu 3. satnije 1. djelatne bojne, koji je djelovao u opštini Prozor barem od 19. aprila 1993., bio pod direktnom komandom Slobodana Praljka.¹¹²⁸

570. Dakle, Slobodan Praljak je direktno učestvovao u planiranju i rukovođenju borbenim operacijama HVO-a u periodu od jula do sredine septembra 1993.

571. Vijeće je, na osnovu naređenja Željka Šiljega od 6. jula 1993. godine,¹¹²⁹ zaključilo da je, u junu, julu i avgustu 1993. u opštini Prozor, Vojna policija, uz pomoć u prvom redu vojnika jedinice "Kinder-vod" i SIS-a Brigade "Rama", hapsila muškarce Muslimane, među kojima je bilo i maloljetnika, te starije i bolesne osobe.¹¹³⁰ Vijeće smatra da su vojnici HVO-a – Vijeću nije poznato iz koje jedinice – i pripadnici Vojne policije pod komandom Ilije Franjića, hapsili žene, djecu i starije osobe Muslimane u opštini Prozor, u periodu od kraja jula do početka avgusta 1993., i odvodili ih u zatočeništvo u Podgrađe, te u sela Lapsunji i Duge.¹¹³¹ Najzad, Vijeće je zaključilo da su

¹¹²⁵ 3D 02448.

¹¹²⁶ 3D 02059.

¹¹²⁷ P 04177, str. 4.

¹¹²⁸ V. "Vojna policija HVO-a", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

¹¹²⁹ P 03234.

¹¹³⁰ V. "Hapšenje muškaraca Muslimana u opštini Prozor od proljeća do kraja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

¹¹³¹ V. "Hapšenje, zatočenje i raseljavanje žena, djece i starijih osoba u opštini Prozor u julu i avgustu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

vojnici HVO-a žene, djecu i starije osobe držane u Podgradu, Lapsunju i Dugama 28. avgusta 1993. raselili na teritorije pod kontrolom ABiH.¹¹³²

572. Budući da je to hapšenje i raseljavanje bilo izvedeno na organizovan i koordiniran način na više mjesta u opštini, Vijeće smatra da se ona ne mogu smatrati nasumičnim postupcima, nego postupcima koji su slijedili unaprijed smišljeni plan rukovodstva HVO-a, o čemu svjedoči i naređenje Željka Šiljega od 6. jula 1993. godine. Pored toga, te akcije izvedene su zajedničkim djelovanjem pripadnika više komponenata oružanih snaga HVO-a: Vojne policije, "Kinder-voda" i SIS-a Brigade "Rama", i na osnovu naređenja zapovjednika OZ Sjeverozapadna Hercegovina.

573. Budući da je Slobodan Praljak planirao i rukovodio vojnim operacijama HVO-a u opštini Prozor počevši od 24. jula 1993., da je poznao situaciju na terenu čak i prije nego što je stupio na dužnost zapovjednika Glavnog stožera, te da je i poslije 24. jula 1993. bio obavještavan o situaciji na terenu, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se na osnovu toga može izvesti taj da on nije mogao da ne zna da pripadnici oružanih snaga HVO-a raseljavaju i drže u zatočenju muslimansko stanovništvo Prozora u periodu od jula do avgusta 1993. godine. Budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u, Vijeće smatra da je on prihvatio to zatočenje i raseljavanje.

ii. Rad zatočenika na linijama fronta

574. Dana 17. avgusta 1993., Slobodan Praljak je istaknutom zapovjednom mjestu Prozor naredio da se svi zatočenici koji se koriste za radove u zoni odgovornosti tog IZM-a povuku, a za izvršenje tog naređenja je zadužio SIS i vod Vojne policije Brigade "Rama".¹¹³³ Narednog dana je Ante Pavlović, zapovjednik istaknutog zapovjednog mjesta Prozor, to naređenje Slobodana Praljka prosljedio Brigadi "Rama".¹¹³⁴ Ovi dokazi pokazuju da je Slobodan Praljak znao da se zatočeni Muslimani koriste za radove u zoni odgovornosti istaknutog zapovjednog mjesta Prozor.

¹¹³² V. "Premještanje žena, djece i starijih osoba zadržanih u Podgradu, Lapsunju i Dugama u Kučane krajem avgusta 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

¹¹³³ P 04260.

¹¹³⁴ P 04285.

575. Vijeće podsjeća da su, u periodu od juna do septembra 1993., pripadnici HVO-a često koristili zatočenike iz Srednje škole, Vatrogasnog doma, objekata MUP-a i Srednjoškolskog centra u Prozoru za radove na linijama fronta.¹¹³⁵ Budući da je Slobodan Praljak tokom cijelog perioda u kojem su se obavljali ti radovi imao komandna ovlaštenja nad oružanim snagama HVO-a i da je bio obaviješten o vojnoj situaciji na terenu, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je on znao da se na linijama fronta često izvode radovi koje obavljaju zatočenici. Vijeće konstatuje da Slobodan Praljak prije 17. avgusta 1993. nije preduzeo nikakve mjere kako bi spriječio rad zatočenika na liniji fronta i da je to, shodno tome, prihvatio.

c) Opština Mostar

576. Preliminarno, Vijeće podsjeća da je Slobodan Praljak pred Vijećem rekao da se ne sjeća gdje je bio 9. maja 1993., ali je izjavio da je u Mostar došao 11. maja 1993. ujutro.¹¹³⁶ Vijeće ne raspolaže dokazima na osnovu kojih bi moglo da precizno utvrdi njegovu ulogu u događajima u Mostaru od 9. maja 1993., a posebno u kojoj je mjeri komandovao, odnosno učestvovao u vojnim operacijama.

577. Pored toga, Vijeće ne raspolaže dokazima na osnovu kojih bi moglo donijeti zaključak o ulozi Slobodana Praljka u kriminalnim događajima u opštini Mostar u periodu od 9. maja do 24. jula 1993. godine.

578. Vijeće će sada razmotriti ulogu Slobodana Praljka u vojnim operacijama u opštini Mostar (i), te u blokiranju humanitarne pomoći za istočni Mostar (ii) u periodu od 24. jula 1993. do 9. novembra 1993. godine.

i. Vojne operacije HVO-a u periodu od 24. jula do 9. novembra 1993.

579. Generalno, Slobodan Praljak je imao važnu ulogu u planiranju i rukovođenju vojnim operacijama u opštini Mostar u periodu od 24. jula 1993. do 9. novembra

¹¹³⁵ V. "Zatočenje muškaraca Muslimana u Srednjoj školi u Prozoru", "Zatočenje muškaraca Muslimana u Vatrogasnom domu u Prozoru" i "Zatočenje muškaraca Muslimana u Srednjoškolskom centru", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

¹¹³⁶ Slobodan Praljak, T(f), str. 41519.

1993.¹¹³⁷ Naime, dana 28. jula 1993., on je naredio da se brigade OZ pripreme za borbu.¹¹³⁸ Dana 6. avgusta 1993., Žarko Tole je izdao naređenje u kojem se precizira da Glavni stožer preuzima komandovanje odbranom Mostara.¹¹³⁹ Dana 12. avgusta 1993., Slobodan Praljak je mobilisao sve ljudske i materijalne resurse oružanih snaga HVO-a, uključujući pripadnike Vojne policije 1. sektora OZ Jugoistočna Hercegovina, kako bi se eliminisale muslimanske "terorističke" grupe u Mostaru.¹¹⁴⁰ Dana 25. avgusta 1993., Slobodan Praljak je imenovao pukovnika Milana Štampara za zapovjednika borbenih operacija u Raštanima, precizirajući da pod njegovu komandu moraju da se stave sve jedinice.¹¹⁴¹ Dana 1. septembra 1993., Slobodan Praljak je izdao naređenje o organizaciji komandne strukture i vojnih operacija u sektoru Mostar.¹¹⁴² Dana 24. septembra 1993., obratio se porukom svim snagama HVO-a, u kojoj je rezimirao situaciju u Mostaru i čestitao im na vođenim borbama.¹¹⁴³ Najzad, dana 7. oktobra 1993., Slobodan Praljak je izdao naređenje za odbranu regiona Mostara, s uputstvom: "nanijeti im što više gubitaka".¹¹⁴⁴

580. Najzad, Vijeće podsjeća da se o napadu na stari grad u Mostaru, započetom po naređenju Milivoja Petkovića 8. novembra 1993.,¹¹⁴⁵ koji je doveo do, između ostalog, rušenja Starog mosta, razgovaralo na sastanku kojem su prisustvovali Slobodan Praljak i viši zapovjednici HVO-a, među kojima i Miljenko Lašić, zapovjednik ZP-a Mostar.¹¹⁴⁶

581. Vijeće na osnovu prethodno iznesenog zaključuje da je Slobodan Praljak učestvovao u rukovođenju i planiranju operacija HVO-a u opštini Mostar u periodu od jula do početka novembra 1993. godine.

¹¹³⁷ P 04125; P 03773; P 09506, pod pečatom, str. 1; Peter Galbraith, T(f), str. 6501 i 6502.

¹¹³⁸ P 03773.

¹¹³⁹ P 03983, tačka 5; Svjedok NO, T(f), str. 51182, zatvorena sjednica.

¹¹⁴⁰ P 04125.

¹¹⁴¹ V. "Napad na selo Raštani, Hidroelektranu Mostar i kasarnu "Tihomir Mišić", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹¹⁴² P 04719.

¹¹⁴³ P 05365; Slobodan Praljak, T(f), str. 42126–42128.

¹¹⁴⁴ P 05692, str. 1.

¹¹⁴⁵ P 06534; Slobodan Praljak, T(f), str. 44461 i 44462.

¹¹⁴⁶ P 06482; 3D 00793. V. "Zapovijed Milivoja Petkovića od 8. novembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

582. Vijeće podsjeća da je istočni Mostar tokom perioda od početka juna 1993. do početka marta 1994. bio izložen intenzivnom granatiranju i drugom vatrenom djelovanju HVO-a, naročito s brda Hum i brda Stotina;¹¹⁴⁷ da je to granatiranje i drugo vatreno djelovanje HVO-a dovelo do velikog broja poginulih i ranjenih među stanovništvom istočnog Mostara;¹¹⁴⁸ da su snajperisti HVO-a, s položaja u zapadnom Mostaru, otvarali vatru na Muslimane u istočnom Mostaru, konkretno u periodu od maja 1993. do februara 1994. godine;¹¹⁴⁹ da je HVO bio odgovoran za uništavanje ili oštećivanje džamija u istočnom Mostaru 1993. stalnim granatiranjem i drugim vatrenim djelovanjem HVO-a po istočnom Mostaru, iz pravca zapadnog Mostara, s brda Hum i brda Stotina;¹¹⁵⁰ te, najzad, da su snajperisti HVO-a, kao i artiljerija i minobacači HVO-a, hotimično gađali pripadnike međunarodnih organizacija koji su u periodu od maja 1993. do aprila 1994. bili u Mostaru, tako da su neki od njih uslijed tih vatrenih djelovanja poginuli ili bili ranjeni.¹¹⁵¹

583. Vijeće je takođe zaključilo da je jedan tenk HVO-a 8. novembra 1993. namjerno otvorio vatru na stari grad, u kojem se Stari most nalazi; da je 8. novembra 1993. uveče Glavni stožer bio službeno upoznat s lokacijama koje je artiljerija HVO-a granatirala i da je Stari most zapravo već bio uništen 8. novembra 1993. uveče. Vijeće je naime ocijenilo da se uništenje Starog mosta ne ograničava samo na njegovo rušenje i zaključilo da se most mogao smatrati potpuno neupotrebljivom već 8. novembra 1993. uveče.¹¹⁵²

584. Vijeće podsjeća da su, tokom operacija HVO-a u selu Raštani oko 24. avgusta 1993., vojnici HVO-a ubili četiri muškarca Muslimana; da su vojnici HVO-a fizički i psihički zlostavljali žene i djecu koji su se nalazili pokraj kuće Mirsada Žuškića u selu

¹¹⁴⁷ V. "Granatiranje i artiljerijsko djelovanje po istočnom Mostaru", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹¹⁴⁸ V. "Granatiranje i artiljerijsko djelovanje po istočnom Mostaru", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹¹⁴⁹ V. "Snajperska djelovanja po stanovništvu istočnog Mostara", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹¹⁵⁰ V. "Navodi o uništavanju vjerskih objekata u istočnom Mostaru", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹¹⁵¹ V. "Otvaranje vatre na pripadnike međunarodnih organizacija", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹¹⁵² V. "Uništenje Starog mosta do večeri 8. novembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

Raštani;¹¹⁵³ kao i da žene i djeca Muslimani, koji su se sklonili u jednu kuću u selu, u toj atmosferi prisile nisu imali drugog izbora nego da pobjegnu iz Raštana koje su okupirali vojnici HVO-a, te da prijeđu rijeku da bi došli na teritoriju pod kontrolom ABiH.¹¹⁵⁴

585. Vijeće takođe primjećuje da je Gojko Šušak 31. avgusta 1993. obećao Peteru Galbraithu da će stupiti u kontakt direktno sa Slobodanom Praljkom i od njega tražiti da obustavi intenzivno granatiranje istočnog Mostara koje je HVO toga dana započeo.¹¹⁵⁵

586. Vijeće smatra očiglednim da gore opisani zločini, koji su pratili vojne operacije HVO-a i koji su bili počinjeni sistematski i/ili tokom dužeg vremena, nisu bili nasumične akcije ili djela nedisciplinovanih vojnika, nego su odgovarali akciji koordiniranoj od strane rukovodstva HZ(R) HB. Budući da je Slobodan Praljak u jednom dijelu tog perioda rukovodio vojnim operacijama HVO-a u opštini Mostar, jedini razuman zaključak koji Vijeće može izvesti jeste taj da je Slobodan Praljak znao da će tokom operacija u Raštanima i Mostaru biti počinjeni ti zločini. Prema tome, Vijeće na osnovu toga zaključuje da je on imao namjeru da se unište zgrade u istočnom Mostaru uključujući džamije i Stari most, da se hotimično gađaju civili, da se počine djela lišavanja života i ranjavanja, fizičkog i psihičkog nasilja, da se izvrši napad na pripadnike međunarodnih organizacija, kao i da se rasele žene i djeca.

ii. Blokiranje humanitarne pomoći za istočni Mostar

587. Vijeće je zaključilo da je HVO u periodu od juna do decembra 1993. onemogućavao redovno dostavljanje humanitarne pomoći u istočni Mostar, u najmanju ruku tako što je međunarodnim organizacijama ograničavao pristup istočnom Mostaru, naročito putem administrativnih restrikcija, kao i potpunom blokadom pristupa humanitarnih konvoja u istočni Mostar u trajanju od gotovo dva mjeseca u ljeto 1993. i u decembru 1993. Sporadična pomoć HVO-a, koja je uvijek bila u funkciji ostvarivanja

¹¹⁵³ V. "Postupanje prema muslimanskim ženama i djeci tokom napada na selo Raštani", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹¹⁵⁴ V. "Raseljavanje muslimanskih žena i djece tokom napada na selo Raštani", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹¹⁵⁵ P 09506, pod pečatom, str. 1; Peter Galbraith, T(f), str. 6501 i 6502.

neke koristi, nije takvog karaktera da bi dovela u pitanje konstataciju prema kojoj je HVO onemogućavao dostavljanje humanitarne pomoći u istočni Mostar.¹¹⁵⁶

588. Slobodan Praljak je u periodu od 24. jula do 9. novembra 1993. izdao izvjestan broj naređenja u vezi s tim. Dana 21. i 25. avgusta 1993. humanitarni konvoji su mogli da uđu u istočni Mostar¹¹⁵⁷ i živežne namirnice mogle su biti dostavljene avionom.¹¹⁵⁸ Slobodan Praljak je lično intervenisao da se osigura obezbjeđenje konvoja od 25. avgusta 1993.¹¹⁵⁹ Slobodan Praljak je 1. septembra 1993. lično izdao odobrenje da se Sally Becker, pripadnica jedne humanitarne organizacije, propusti na kontrolnim punktovima i da može ući u istočni Mostar radi evakuacije djece i bolesnika.¹¹⁶⁰ Dana 19. septembra 1993., Slobodan Praljak je svim OZ i svim jedinicama potčinjenim Glavnom stožeru naredio da izvrše zapovijed Mate Bobana od 15. septembra 1993.¹¹⁶¹ kojom je Glavni stožer HVO-a zadužen za realizaciju njegove odluke kojom se od oružanih snaga HVO-a traži da dozvole neometani protok humanitarne pomoći UNHCR-a, UNICEF-a i MKCK-a na cijeloj teritoriji HZ(R) HB.¹¹⁶² Naređenjem od 26. septembra 1993., Slobodan Praljak je od OZ Jugoistočna Hercegovina i OZ Sjeverozapadna Hercegovina, kao i od samostalnih jedinica, tražio da dopuste humanitarnim organizacijama da rade svoj posao i da ne otvaraju vatru na njih ako se zateknu u njihovoj zoni odgovornosti.¹¹⁶³

¹¹⁵⁶ V. "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹¹⁵⁷ Svjedok BC, T(f), str. 18389–18392, 18394 zatvorena sjednica; Larry Forbes, T(f), str. 21291, 21297 i 21298; Svjedok BJ, T(f), str. 5592–5594, 5597, 5721–5724 i T(e), str. 5719; Cedric Thornberry, T(f), str. 26167 i 26168, 26206–26208; P 10041, par. 65; P 10039, par. 7–10; P 01717, pod pečatom, str. 151 i 152; 3D 00366; P 05091, par. 4 i 27; P 04511, str. 1.

¹¹⁵⁸ Svjedok BC, T(f), str. 18389–18392, 18394, 18396 i 18397, zatvorena sjednica; P 10832, str. 2; P 04423, pod pečatom, str. 5; Svjedok BJ, T(f), str. 5592 – 5594; P 09900, pod pečatom, str. 2; Svjedok BD, T(f), str. 20744, 20751–20752, 20783–20786, i 20910, zatvorena sjednica; P 09906, pod pečatom; P 06528, str. 2; 1D 01591; Amor Mašović, T(f), str. 25185; P 09946, pod pečatom, par. 70; 1D 01639; 1D 01640; 1D 01641; P 07904, str. 1; 1D 01637; 1D 02207; P 05497, str. 2 i 8; P 06514, str. 1; P 07345; P 07769, pod pečatom, str. 4; P 09901, pod pečatom, str. 1; P 05091, par. 4 i 27; Larry Forbes, T(f), str. 21291, 21297 i 21298; Svjedok BJ, T(f), str. 5592–5594, 5597, 5721–5724 i T(e), str. 5719; P 01717, pod pečatom, str. 151 i 152; 3D 00366; P 04511, str. 1; P 04573, str. 2; Cedric Thornberry, T(f), str. 26166–26173, 26206–26208; P 10041, par. 62 i 65; P 10039, par. 7–10.

¹¹⁵⁹ Svjedok BJ, T(f), str. 5592–5594, 5597, 5721–5724 i T(e), str. 5719; P01717, pod pečatom, str. 151 i 152; Cedric Thornberry, T(f), str. 26167, 26168, 26206–26209; P 10041, par. 65; 3D 00366.

¹¹⁶⁰ 3D 00673. V. takođe P 04470.

¹¹⁶¹ P 05104.

¹¹⁶² 3D 00915.

¹¹⁶³ P 05402.

589. S druge strane, 31. jula 1993., Slobodan Praljak je izdao naređenje konkretno četirima OZ i profesionalnim jedinicama, u kojem se zahtijeva da se vrši sistematski pretres humanitarnih konvoja i da se oni propuštaju odobrenim putevima i uz pratnju.¹¹⁶⁴ Pored toga, u izvještaju PMEZ-a od 17. avgusta 1993. navodi se da je Slobodan Praljak na jednom sastanku sa PMEZ-om rekao da HVO neće prezati ni od čega kako bi pobijedio Muslimane, uključujući i to da će "blokirati dostavljanje humanitarne pomoći u toku zime" – međutim, ni izvještaj ni svjedočenje Philipa Watkina ne daju više informacija o tome o kakvoj se pomoći radilo.¹¹⁶⁵

590. Ti dokazi ne pokazuju da je Slobodan Praljak proveo tu prijetnju. Takođe, na osnovu njih ne može se zaključiti da je on učestvovao u onemogućavanju dostavljanja humanitarne pomoći za Mostar niti da je znao za činjenicu da vlasti HVO-a sprečavaju dostavljanje humanitarne pomoći.

d) Opština Vareš

591. Vijeće podsjeća na to da je, 23. oktobra 1993., Milivoju Petkoviću, Mariju Bradari, Ivici Rajiću, Dariju Kordiću i Tihomiru Blaškiću Slobodan Praljak izdao naređenje da "[s]red[e] situaciju u Varešu bez milosti prema bilo kome" s ljudima koji su "dorasli i vremenu i zadacima",¹¹⁶⁶ i da je većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, zaključila da su snage HVO-a u opštini Vareš to naređenje Slobodana Praljka protumačile i shvatile kao da im se odobrava da postupaju brutalno, barem od 02:00 ili 03:00 sata 24. oktobra 1993.¹¹⁶⁷

¹¹⁶⁴ P 03835. Slobodan Praljak je tokom svog ispitivanja (Slobodan Praljak, T(f), str. 44598) takođe izjavio da je, na osnovu njegovog naređenja, Tihomir Blaškić, zapovjednik OZ "Srednja Bosna", 2. avgusta 1993. uputio naređenje svim potčinjenim brigadama, samostalnim jedinicama i topničkim bojnama, kojim se naređuje da se vrši sistematski pretres humanitarnih konvoja i da im se po izvršenom pretresu izda potvrda o utvrđenom stanju, a pored toga se precizira i to da se pretresi moraju obavljati na kontrolnim punktovima HVO-a i na ulazu u OZ "Srednja Bosna" (P 03885, str. 1 i 2).

¹¹⁶⁵ P 04272, pod pečatom, str. 1; P 04256, str. 1; Philip Watkins, T(f), str. 18809, 19123–19124. V. takođe P 05356, str. 2.

¹¹⁶⁶ Svjedok EA, T(f), str. 24427–24434, zatvorena sjednica; P 06028; P 06051; P 10330, pod pečatom, par. 16; P 09813; V. "Zapovijed Slobodana Praljka od 23. oktobra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹¹⁶⁷ V. "Zapovijed Slobodana Praljka od 23. oktobra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

592. Dana 25. oktobra 1993., izvršavajući zapovijed koju je Slobodan Praljak 23. oktobra 1993. izdao raznim oficirima HVO-a u Kiseljaku i Vitezu, Ivica Rajić je Brigadi "Bobovac" naredio da kontroliše ulazne i izlazne punktove u Varešu koji se nalaze u njenoj zoni odgovornosti.¹¹⁶⁸ Vijeće je konstatovalo da snage HVO-a UNPROFOR-u nisu dozvolile ulazak u selo Stupni Do u periodu od 23. do 25. oktobra 1993.¹¹⁶⁹

593. Najzad, Vijeće napominje da je Slobodan Praljak 5. novembra 1993. Tihomiru Blaškiću i Ivici Rajiću izdao naređenje da organizuju odbranu Vareša.¹¹⁷⁰

594. Vijeće smatra da ovi dokazi potvrđuju da je Slobodan Praljak učestvovao u planiranju i rukovođenju operacijama HVO-a u Varešu u oktobru 1993.

595. Vijeće pored toga napominje da su najviši članovi Vlade HR HB, između ostalih Jadranko Prlić, Slobodan Praljak i Mate Boban, prisustvovali sastanku u Splitu održanom 5. novembra 1993., na kojem su bili i Franjo Tuđman i drugi rukovodioci iz Hrvatske, na kojem su, između ostalog, analizirane moguće posljedice događaja u Stupnom Dolu i uloga Ivice Rajića i snaga HVO-a u tim događajima, koji su postali opštepoznata činjenica.¹¹⁷¹ Na tom sastanku, Milivoj Petković¹¹⁷² je rekao da je 25. oktobra 1993. primio izvještaj od HVO-a u kojem se navodi da su snage HVO-a ubile oko 80 osoba, od kojih su 47 bili pripadnici ABiH, i zapalile gotovo cjelokupnu imovinu u selu, te da je zatražio da se provede istraga.¹¹⁷³ Dakle, Slobodan Praljak je bio obaviješten o ubijanju osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga i o uništavanju imovine u vlasništvu muslimanskog stanovništva Stupnog Dola, izvršenim najkasnije 5. novembra 1993.

¹¹⁶⁸ Svjedok EA, T(f), str. 24577–24578, 24608–24610 i T(e), str. 24884, zatvorena sjednica; P 06114, pod pečatom; P 06028.

¹¹⁶⁹ V. "Ograničavanje pristupa UNPROFOR-u u Stupni Do", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹¹⁷⁰ P 06440.

¹¹⁷¹ P 06454, str. 57–60, 72 i 73.

¹¹⁷² Vijeće napominje da se u transkriptu sadržanom u P 06454, str. 58 i dalje, te riječi pripisuju izvjesnom Pratkoviću. Međutim, Vijeće smatra da je posrijedi omaška i da je osoba koja govori zaista Milivoj Petković, zbog toga što aktivnosti o kojima on izvještava tačno odgovaraju aktivnostima Milivoja Petkovića u periodu od 23. do 25. oktobra 1993., V. "Tok kriminalnih događaja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹¹⁷³ P 06454, str. 59.

596. Pored toga, na osnovu naređenja od 8. novembra 1993. koje je Slobodan Praljak potpisao u ime Milivoja Petkovića,¹¹⁷⁴ Ivica Rajić je Milivoju Petkoviću dostavio dva izvještaja, 8. i 15. novembra 1993.¹¹⁷⁵ Vijeće je primilo na znanje svjedočenje Svjedoka EA, prema kojem su izvještaji od 8. i 15. novembra 1993. s potpisom Ivice Rajića njemu bili podnijeti na potpis zapravo samo zato da bi se međunarodna zajednica uvjerila da HVO vrši istragu o počinjenim zločinima.¹¹⁷⁶ Naime, kako se navodi u izvještaju od 8. novembra 1993., dva pripadnika specijalnih jedinica, Franjo Bokulić, pripadnik specijalne jedinice "Apostoli", i Zoran Filipović, pripadnik specijalne jedinice "Maturice", su tokom operacije u Stupnom Dolu prekršili naređenja svojih zapovjednika, kada su otvorili vatru na civile u kućama u Stupnom Dolu.¹¹⁷⁷ Međutim, Svjedok EA je izjavio da je Franju Bokulića pogodio metak prije nego što je uopšte ušao u selo, tako da on nije ni mogao da puca na "civile".¹¹⁷⁸ Na osnovu sveukupnih dokaza o događajima u opštini Vareš, između ostalog iskaza Svjedoka EA, Vijeće je zaključilo da je HVO htio da prevari međunarodnu zajednicu i uvjeri je da se vode istrage o zločinima koje su pripadnici HVO-a počinili u Stupnom Dolu u oktobru 1993.¹¹⁷⁹ Vijeće zaključuje da je Slobodan Praljak svojim naređenjem od 8. novembra 1993. doprinio nastojanjima HVO-a da prikrije odgovornost HVO-a za zločine u Stupnom Dolu.

597. Slobodan Praljak je doprinio planiranju i rukovođenju operacijama HVO-a u Varešu. Potom je bio obaviješten o nekim od zločina koje su pripadnici HVO-a počinili tokom tih akcija – o ubijanju Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga i uništavanju imovine – kao i da je, potpisavši naređenje od 8. novembra 1993., doprinio nastojanjima HVO-a da se ti zločini prikriju. Na osnovu prethodnog razmatranja Vijeće zaključuje da je Slobodan Praljak doprinio djelima lišavanja života Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga i uništavanja imovine u Stupnom Dolu u oktobru 1993. godine, tako što ih je omogućio.

¹¹⁷⁴ Slobodan Praljak, T(f), str. 42211; 4D 00834.

¹¹⁷⁵ P 06519. V. takođe Ivan Bandić, T(f), str. 38319; P 06671.

¹¹⁷⁶ Svjedok EA, T(f), str. 24497–24500, 24507–24509, 24716, 24515–24519, 24717, 24772, 24773, 24864, 24948 i 24949, zatvorena sjednica; P 06038; P 06671.

¹¹⁷⁷ Svjedok EA, T(f), str. 24513, 24515 i 24519, zatvorena sjednica; P 06519, str. 8; P 06671, str. 4.

¹¹⁷⁸ Svjedok EA, T(f), str. 24513 i 24515, zatvorena sjednica; P 06519, str. 8.

598. Na osnovu dokaza Vijeće ne može utvrditi da je Slobodan Praljak bio obaviješten o zločinima počinjenim u Varešu, tj. o zlostavljanjima.

e) Zatočenički centri

599. Generalno, i što se tiče svih zatočeničkih centara HVO-a, Vijeće napominje da je Slobodan Praljak u jednom novinskom članku objavljenom u Hrvatskoj 1997. godine, ne samo priznao da su postojali zatočenički centri HVO-a u trenutku kad je preuzeo komandovanje Glavnim stožerom HVO-a, nego i činjenicu da uslovi zatočenja u tim centrima nisu bili u skladu s međunarodnim normama.¹¹⁸⁰

600. Pored toga, dana 19. septembra 1993., Slobodan Praljak je svim komponentama oružanih snaga HZ HB prosljedio zapovijed Mate Bobana od 15. septembra 1993. da se u zatvorima i zatočeničkim centrima HVO-a moraju poštivati Ženevske konvencije i da se MKCK-u mora dozvoliti "nesmetan" pristup u zatočeničke centre za "ratne zarobljenike".¹¹⁸¹

601. Vijeće će razmotriti dokaze o odgovornosti Slobodana Praljka u periodu od 24. jula 1993. do 9. novembra 1993. u vezi sa Zatvorom u Gabeli (i), Zatvorom u Dretelju (ii) i na Heliodromu.

i. Zatvor u Gabeli

602. U intervjuu koji je dao u dokumentarnom filmu "Smrt Jugoslavije", Slobodan Praljak je izjavio da je on lično izdao naređenje za reorganizaciju Zatvora u Gabeli, kao i da se zatočenicima dijele voda i hrana, da im se daju madraci i omogući im se kupanje, u skladu s ratnim pravom.¹¹⁸²

603. Prema riječima Slobodana Praljka, dana 1. septembra 1993., kad je bio u Grudama, s njim je stupila u kontakt Mira Ivanišević, Hrvatica iz Splita, koja ga je obavijestila da je

¹¹⁷⁹ V. "Informacije i istražni postupci po nalogu HVO-a, te izostanak postupaka protiv počinitelja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹¹⁸⁰ P 08765, str. 9.

¹¹⁸¹ 3D 00915, str. 3–5. V. takođe P 05188.

¹¹⁸² P 09470, str. 2. V. takođe Slobodan Praljak, T(f), str. 44337.

bila s ekipom njemačke televizije ZDF koja je željela da uđe u zatvor u Gabeli ili u Dretelju i da im nije bio omogućen pristup u te zatvore.¹¹⁸³ Istog dana, Slobodan Praljak je telefaksom poslao propusnicu kojom se televizijskoj ekipi ZDF-a dozvoljava ulazak u Zatvor u Gabeli.¹¹⁸⁴ Slobodan Praljak je objasnio da nije imao priliku da vidi materijal koji je TV-ekipa snimila u tom zatvoru.¹¹⁸⁵ Slobodan Praljak je dodao da je 6. septembra 1993. novinaru lista *Globus* dozvolio da obiđe Zatvor u Gabeli, ali da ga stražari nisu pustili.¹¹⁸⁶ Novinar se zatim obratio Žarku Toli, načelniku Glavnog stožera, koji mu je izdao propusnicu.¹¹⁸⁷ Slobodan Praljak je izjavio da je nekoliko dana nakon toga u novinama vidio objavljene fotografije izmršavjelih muškaraca, koji su izgubili mnogo na težini, ali da mu se situacija tada nije činila dramatičnom.¹¹⁸⁸

604. Slobodan Praljak je zatim izjavio da su snimci koje je ZDF napravio u Zatvoru u Gabeli nakon emitovanja izazvali "pravi skandal"; da su i drugi predstavnici međunarodne zajednice nakon toga tražili da im se omogući da uđu u zatočeničke centre HR HB, te da je intervenisao i Franjo Tuđman, koji je pokušao da stanje u zatočeničkim centrima HVO-a popravi tako što je na lice mjesta poslao Matu Granića i organizovao sastanke.¹¹⁸⁹

605. Uprkos tome, Slobodan Praljak je izjavio da nije znao za uslove zatočenja ni za postupanje prema zatočenicima u zatočeničkim centrima HZ(R) HB.¹¹⁹⁰

606. U svom svjedočenju je rekao i to da on, kad je Mate Boban naredio da se zatočenički centri HVO-a usklade sa standardima međunarodnog prava, nije učinio ništa po tom pitanju jer su za izvršenje tog naređenja bili nadležni drugi organi HZ(R) HB, te da on ionako nije imao načina da nešto u vezi s tim preduzme.¹¹⁹¹

¹¹⁸³ Slobodan Praljak, T(f), str. 40918.

¹¹⁸⁴ 3D 00141; Slobodan Praljak, T(f), str. 40918 i 40919; Peter Galbraight, T(f), str. 6537–6540; Edward Vulliamy, T(f), str. 1639 i 1640.

¹¹⁸⁵ Slobodan Praljak, T(f), str. 40918 i 40919.

¹¹⁸⁶ Slobodan Praljak, T(f), str. 40917 i 40919. V. također Peter Galbraight, T(f), str. 6537–6540.

¹¹⁸⁷ Slobodan Praljak, T(f), str. 40919.

¹¹⁸⁸ Slobodan Praljak, T(f), str. 40919.

¹¹⁸⁹ Slobodan Praljak, T(f), str. 44327–44333. V. također Peter Galbraight, T(f), str. 6537–6540.

¹¹⁹⁰ Slobodan Praljak, T(f), str. 44331–44333.

¹¹⁹¹ Slobodan Praljak, T(f), str. 44330.

607. Vijeće podsjeća da se, 6. septembra 1993., Peter Galbraith¹¹⁹² obratio Mati Graniću sa zahtjevom da vlasti Republike Hrvatske traže od bosanskih Hrvata da MKCK-u odmah dozvole pristup u sve logore HVO-a u kojima su zatočeni bosanski Muslimani.¹¹⁹³ Na tom sastanku, Mate Granić je Petera Galbraitha obavijestio da Franjo Tuđman namjerava Mati Bobanu uputiti pismo u kojem će od njega zatražiti da bosanski Hrvati poštuju međunarodno humanitarno pravo.¹¹⁹⁴ Edward Vulliamy je izjavio da mu je poznato da je 6. septembra 1993. u dnevnom listu *Slobodna Dalmacija*¹¹⁹⁵ objavljeno pismo predsjednika Tuđmana Mati Bobanu¹¹⁹⁶ u vezi s poštivanjem međunarodnog prava i Ženevskih konvencija u logorima.¹¹⁹⁷ Dana 10. septembra 1993., Mate Granić je Petera Galbraitha obavijestio da je HVO pristao da zatvori sve zatočeničke centre u BiH osim Heliograma, centra u Dretelju i centra "Čapljina", da će u ta tri logora zatočenici biti registrovani i da će MKCK imati svakodnevni pristup u njih i, najzad, da je HVO imenovao dva visoka dužnosnika, od kojih je jedan bio Vlado Pogarčić, kako bi se pratilo stanje zatočenika.¹¹⁹⁸ Dana 15. septembra 1993., Mate Boban je izdao zapovijed da se snage HVO-a moraju pridržavati normi međunarodnog humanitarnog prava.¹¹⁹⁹

608. Pored toga, Vijeće podsjeća da je ova zapovijed bila prosljeđena kroz uobičajeni lanac komandovanja, odnosno da ju je Slobodan Praljak 19. septembra 1993. uputio svim OZ i načelniku Uprave Vojne policije.¹²⁰⁰

609. Imajući u vidu prethodno razmatranje, Vijeće smatra da Slobodan Praljak, barem od septembra 1993., nije mogao da ne zna za činjenicu da su uslovi zatočenja u Zatvoru u

¹¹⁹² Ambasador SAD u Hrvatskoj od 24. juna 1993. do 3. januara 1998.; Peter Galbraith, T(f), str. 6424 i 6425.

¹¹⁹³ P 09507, pod pečatom, str. 1 i 2.

¹¹⁹⁴ P 09507, pod pečatom, str. 1 i 2; Peter Galbraith, T(f), str. 6507.

¹¹⁹⁵ To pismo, izvorno na b/h/s-u, svjedoku Edwardu Vulliamyju je preveo jedan dopisnik *Daily Telegrapha* koji je više godina živio u Beogradu, T(f), str. 1560. Svjedok Edward Vulliamy kasnije je to pismo na engleskom pročitao u jednom saopštenju za štampu, T(f), str. 1561–1562. V. takode P 09497.

¹¹⁹⁶ Edward Vulliamy, T(f), str. 1639.

¹¹⁹⁷ Edward Vulliamy, T(f), str. 1556–1562.

¹¹⁹⁸ P 09508, pod pečatom, str. 1; Peter Galbraith, T(f), str. 6508.

¹¹⁹⁹ P 05104.

¹²⁰⁰ 3D 00915. To naređenje je, 19. septembra 1993., Tihomir Blaškić, zapovjednik OZ "Srednja Bosna", prosljedio svim brigadama HVO-a u OZ "Srednja Bosna" i svim samostalnim jedinicama u OZ, a Miljenko Lasić, zapovjednik OZ "Jugoistočna Hercegovina", prosljedio ga je Sektoru Sjever, Sektoru Jug i Sektoru obrana Mostara. V. u vezi s tim: 3D 01104; 4D 01067; Slobodan Praljak, T(f), str. 40779.

Gabeli bili dovoljno problematični da izazovu reakciju međunarodne zajednice i direktnu intervenciju Franje Tuđmana. Pored toga, suprotno onom što je izjavio u svom svjedočenju, Slobodan Praljak jeste reagovao na zapovijed Mate Bobana od 15. septembra 1993. budući da je tu zapovijed 19. septembra 1993. proslijedio kroz lanac komandovanja oružanih snaga HVO-a.¹²⁰¹

610. Vijeće je zaključilo da su uslovi zatočenja u Zatvoru u Gabeli i dalje bili loši u vrijeme kada je Slobodan Praljak početkom novembra 1993. otišao sa funkcija u Glavnom stožeru HVO-a.¹²⁰²

611. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće smatra očiglednim da se to što je novinarima omogućio pristup u Zatvor u Gabeli i što je proslijedio zapovijed Mate Bobana od 15. septembra 1993. ne može smatrati istinskim nastojanjem Slobodana Praljka da poboljša te loše uslove jer su oni i dalje bili loši. Naprotiv, iako je, nakon dolaska tih novinara, sve upućivalo na to da je stanje u tom zatočeničkom centru loše, Slobodan Praljak nije reagovao, s obrazloženjem da nije nadležan za upravljanje zatočeničkim centrima. Budući da je, uprkos tome što je znao da su uslovi zatočenja u Zatvoru u Gabeli dovoljno loši da bi izazvali snažnu reakciju međunarodne zajednice i direktnu intervenciju Franje Tuđmana, nastavio obavljati svoje funkcije u oružanim snagama HZ(R) HB, Vijeće na osnovu toga zaključuje da je Slobodan Praljak prihvatio ove zločine.

ii. Zatvor u Dretelju

612. Nakon što je 6. septembra 1993. pomenuto pismo objavljeno u dnevnom listu *Slobodna Dalmacija*,¹²⁰³ Edward Vulliamy, novinar *Guardiana*,¹²⁰⁴ vratio se u septembru 1993. u Grude i zatražio dozvolu da obiđe Zatvor u Dretelju, koju mu je izdao Slobodan

¹²⁰¹ 3D 00915, str. 3–5. V. takođe P 05188.

¹²⁰² V. "Uslovi zatočenja u Zatvoru u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

¹²⁰³ Edward Vulliamy, T(f) 1639. To pismo, izvorno na b/h/s-u, svjedoku Edwardu Vulliamyju je preveo jedan dopisnik *Daily Telegrapha* koji je više godina živio u Beogradu, T(f), str. 1560. Svjedok Edward Vulliamy kasnije je to pismo na engleskom pročitao u jednom saopštenju za štampu, T(f), str. 1561–1562. V. takođe P 09497.

¹²⁰⁴ Edward Vulliamy, T(f), str. 1492 i 1493.

Praljak.¹²⁰⁵ Zatim je, s dokumentom s potpisom Slobodana Praljka, otišao u Zatvor u Dretelju,¹²⁰⁶ gdje ga je dočekaio ravnatelj Zatvora u Dretelju Tomislav Šakota,¹²⁰⁷ koji ga je pratio tokom obilaska Zatvora.¹²⁰⁸

613. Dana 24. septembra 1993., Slobodan Praljak je PMEZ-u rekao da mu je poznato da je Zatvor u Dretelju "loša stvar".¹²⁰⁹ Pored toga, u svom svjedočenju pred Vijećem je izjavio da je u septembru 1993. od kasarne u Čapljini zatražio da se u Zatvor u Dretelju pošalju madraci jer je u listu *Globus* pročitao da zatočenici spavaju na golom podu.¹²¹⁰

614. Vijeće smatra da dokazi potvrđuju da je Slobodan Praljak znao barem da su uslovi zatočenja u Zatvoru u Dretelju loši. Budući da je nastavio obavljati svoje funkcije u oružanim snagama HZ(R) HB ne ulažući nikakve značajnije napore da se to ispravi, Vijeće zaključuje da je on prihvatio ove zločine.

iii. Heliodrom

615. Većina Vijeća je, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, utvrdila da je Slobodan Praljak 8. novembra 1993. jedan od potpisnika naređenja kojim se 2. brigadi HVO-a odobrava da 40 zatočenika s Heliodroma upotrijebi za izvođenje određenih radova na čišćenju ulica i parkova.¹²¹¹ Međutim, Vijeće ne raspolaže nikakvim dokazima koji bi pokazivali da je Slobodan Praljak znao za činjenicu da se zatočenici tog centra odvede na prisilni rad na liniju fronta.

616. Na osnovu prethodno iznesenog, Vijeće zaključuje da ne može zaključiti da je Slobodan Praljak na bilo koji način doprinio upućivanju zatočenika s Heliodroma na rad na liniji fronta.

¹²⁰⁵ Edward Vulliamy, T(f), str. 1563–1564, 1638 i 1712.

¹²⁰⁶ V. P 08761. V. takođe IC 00006; IC 00007 i Edward Vulliamy, T(f), str. 1585–1591.

¹²⁰⁷ Edward Vulliamy, T(f), str. 1565. U vezi s dužnostima Tomislava Šakote v. takođe "Upravljanje Zatvorom u Dretelju", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

¹²⁰⁸ Edward Vulliamy, T(f), str. 1566.

¹²⁰⁹ P 05356, pod pečatom, str. 3.

¹²¹⁰ Slobodan Praljak, T(f), str. 40920.

¹²¹¹ V. "Organi koji su odobravali korištenje zatočenika s Heliodroma za izvođenje radova", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom. V. P 06937.

3. Slobodan Praljak je negirao zločine počinjene nad Muslimanima, nije ih sprečavao i nije kažnjavao njihove počinioce

617. U paragrafu 17.3(n) Optužnice, navodi se da je Slobodan Praljak u značajnoj mjeri učestvovao u počinjenju zločina HVO-a nad bosanskim Muslimanima, tako što ih je omogućavao, podsticao i tolerisao, što nije sprečavao počinjenje tih zločina ni kažnjavao njihove počinioce nego je pohvaljivao i unapređivao vojnike HVO-a koji su u njima učestvovali.

618. Praljkova odbrana u svom Završnom podnesku tvrdi da Slobodan Praljak nije ni nagradio ni unaprijedio nijednog vojnika za kojeg je znao ili je imao razloga da zna da je počinio zločine, kao i da je Slobodan Praljak svoje potčinjene upozorio na to da će počinioci zločina biti kažnjeni.¹²¹² U svojoj završnoj riječi, Praljkova odbrana negira da je Slobodan Praljak tolerisao i podržavao zločine počinjene nad Muslimanima, napominjući da tužilaštvo nije predočilo nijedan dokaz da su ti zločini bili počinjeni po naređenjima Slobodana Praljka.¹²¹³

619. S obzirom na njegova ovlaštenja u ovoj oblasti, Vijeće će analizirati ponašanje Slobodana Praljka kada je bio suočen sa zločinima kako bi utvrdilo u kojoj je on mjeri zločine tolerisao (a) i u kojoj mjeri je sprečavao odnosno propustio da spriječi počinjenje tih zločina i da kazni počinioce (b).

a) Slobodan Praljak je tolerisao zločine nad Bosanskim Muslimanima

620. Vijeće je konstatovalo da je Slobodan Praljak 24. septembra 1993. vojnicima HVO-a uputio poruku u kojoj je rezimirao situaciju u Mostaru i čestitao im na vođenim borbama.¹²¹⁴ Vijeće smatra da je Slobodan Praljak, time što je čestitao vojnicima HVO-a angažovanim u Mostaru, iako je znao da su pripadnici HVO-a počinili zločine nad

¹²¹² Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 100.

¹²¹³ Završna riječ Praljkove odbrane, T(f), str. 52491 i 52492.

¹²¹⁴ V. "Slobodan Praljak je tolerisao zločine nad Bosanskim Muslimanima", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a; v. takođe P 05365.

Muslimanima u tom gradu,¹²¹⁵ omogućio počinjenje zločina nad Muslimanima u Mostaru.

b) Slobodan Praljak nije sprečavao zločine nad Muslimanima i nije kažnjavao počinioce

621. Vijeće podsjeća da je, kad je NORBAT II 23. oktobra 1993. dobio naređenje da uđe u selo Stupni Do kako bi istražio navode o masakru civilnog stanovništva, Brigada "Bobovac" 23. i 24. oktobra 1993. onemogućila nastojanja NORBAT-a da uđe u Stupni Do¹²¹⁶ tako što je postavila barijere, položila mine na kontrolne punktove HVO-a koji su se nalazili oko sela i otvarala vatru na vozila UNPROFOR-a;¹²¹⁷ da je, nakon izvještaja koji je Ivica Rajić 24. oktobra 1993. dostavio Glavnom stožeru HVO-a i u kojem stoji da će njegove snage "intervenirati" ako se UNPROFOR ne povuče, Žarko Tole, načelnik Glavnog stožera ovome odgovorio naređenjem da razmjesti protivoklopno naoružanje HVO-a oko vozila UNPROFOR-a i da upozori UNPROFOR da će ih HVO "uništiti ako ugroze dejstva [HVO-a] protiv" snaga ABiH-a;¹²¹⁸ da je Ivica Rajić, izvršavajući naređenje Slobodana Praljka raznim oficirima HVO-a u Kiseljaku i Vitezu od 23. oktobra 1993., naredio Brigadi "Bobovac" 25. oktobra 1993. da kontroliše ulazne i izlazne punktove u Varešu u svojim zonama odgovornosti,¹²¹⁹ te, najzad, da su snage HVO-a onemogućile UNPROFOR-u pristup u selo u periodu od 23. do 25. oktobra 1993. Milivoj Petković je tek 25. oktobra 1993., pod pritiskom međunarodne zajednice, dozvolio UNPROFOR-u da uđe u Stupni Do.¹²²⁰ Vijeće na osnovu ovih dokaza zaključuje da je Slobodan Praljak, iako je znao da UNPROFOR traži pristup u Stupni Do zbog navoda o zločinima, izdao naređenje da se pristup onemogući. Vijeće na osnovu toga zaključuje da je Slobodan Praljak time htio da spriječi da UNPROFOR otkrije posljedice dejstava HVO-a u Stupnom Dolu.

¹²¹⁵ V. gore, "Opština Mostar", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a.

¹²¹⁶ Nelson Draper, T(f), str. 16459 i 16460; Hakan Birger, T(f), str. 16328; P 02980, str. 14 i 15; P 10084, par. 4; P 06053, str. 3 i 4; P 06055, pod pečatom, str. 1; P 07838 / P 07840, par. 7.

¹²¹⁷ Nelson Draper, T(f), str. 16459, 16460, 16501, 16502, 16594; P 06251, str. 11; Ferida Likić, T(f), str. 16247; P 02980, str. 14 i 15; P 06251, str. 11; P 07838 / P 07840, par. 7 i 12; P 06122, str. 1; P 06140, str. 2 i 4; P 06182, str. 1; P 10090, par. 32; Hakan Birger, T(f), str. 16328; P 10084, par. 4.

¹²¹⁸ Pretpretresni podnesak Tužilaštva, par. 214.1, gdje se upućuje na P 06067.

¹²¹⁹ Svjedok EA, T(f), str. 24577 i 24578, 24608–24610 i T(e), str. str. 24884, zatvorena sjednica; P 06114, pod pečatom; P 06028.

622. Vijeće napominje da je Slobodan Praljak 6. novembra 1993. uputio dopis Angusu Ramsayu, komandantu UNPROFOR-a, u kojem objašnjava da će HVO učiniti sve što je u njegovoj moći kako bi se otkrio identitet počinitelja zločina u Stupnom Dolu, ali da će to možda biti teško učiniti.¹²²¹

623. Međutim, na osnovu naređenja koje je Slobodan Praljak 8. novembra 1993. potpisao u ime Milivoja Petkovića,¹²²² Ivica Rajić je Milivoju Petkoviću 8. i 15. novembra 1993. dostavio dva izvještaja.¹²²³ Vijeće je saslušalo svjedočenje Svjedoka EA, prema kojem su izvještaji od 8. i 15. novembra 1993. koje je potpisao Ivica Rajić njemu bili dati na potpis samo zato da se međunarodna zajednica uvjeri da HVO provodi istrage o počinjenim zločinima.¹²²⁴ Na primjer, u izvještaju od 8. novembra 1993. navodi se da su dva pripadnika specijalnih jedinica, Franjo Bokulić, pripadnik specijalne jedinice "Apostoli", i Zoran Filipović, pripadnik specijalne jedinice "Maturice", tokom akcije u Stupnom Dolu prekršili naređenja svojih zapovjednika otvorivši vatru na civile u kućama u Stupnom Dolu.¹²²⁵ Svjedok EA je takođe izjavio da je Franjo Bokulić bio pogođen metkom prije nego što je uopšte ušao u selo tako da nije ni mogao da puca na "civile".¹²²⁶ Vijeće smatra da je Slobodan Praljak, time što je od Ivica Rajića tražio da napiše izvještaje kako bi se međunarodna zajednica uvjerila da se o zločinima koje su pripadnici HVO-a počinili u Stupnom Dolu vodi istraga, a znajući za neke od tih zločina, doprinio prikrivanju tih zločina.

4. Zaključci Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu prvog vida UZP-a

624. S obzirom na ove zaključke, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je Slobodan Praljak u periodu od jeseni 1992. do 9. novembra 1993. imao *de facto*, a zatim i *de jure* i

¹²²⁰ V. "Ograničavanje pristupa UNPROFOR-u u Stupni Do", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹²²¹ P 06481.

¹²²² Slobodan Praljak, T(f), str. 42211. V. takođe 4D 00834.

¹²²³ P 06519. V. takođe Ivan Bandić, T(f), str. 38319; P 06671.

¹²²⁴ Svjedok EA, T(f), str. 24497–24500, 24507–24509, 24716, 24515–24519, 24717, 24772, 24773, 24864, 24948 i 24949, zatvorena sjednica; P 06038; P 06519; P 06671.

¹²²⁵ Svjedok EA, T(f), str. 24513, 24515 i 24519, zatvorena sjednica; P 06519, str. 8; P 06671, str. 4.

¹²²⁶ Svjedok EA, T(f), str. 24513 i 24515, zatvorena sjednica. V. takođe "Informacije i istražni postupci po nalogu HVO-a, te izostanak postupaka protiv počinitelja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

de facto, velika ovlaštenja nad oružanim snagama HZ(R) HB i Vojnom policijom i da je ta ovlaštenja i koristio. Kako pokazuju dokazi, Slobodan Praljak je donosio odluke u vezi s vojnim operacijama HVO-a i provodio ih putem lanca komandovanja oružanih snaga. Pored toga, Slobodan Praljak je bio posrednik između Hrvatske i vlasti HVO-a. Na taj način je učestvovao u prosljeđivanju instrukcija i politike Hrvatske u HZ(R) HB i obrnuto, te omogućio dobijanje vojne i logističke podrške Republike Hrvatske za HVO.

625. Na osnovu gore utvrđenog, Vijeće napominje da je Slobodan Praljak bio obaviješten o zločinima koje su počinili pripadnici oružanih snaga HZ(R) HB, uglavnom putem internih komunikacija HVO-a. Uprkos tome što je imao saznanja o njima, on je nastavio vršiti efektivnu kontrolu nad oružanim snagama i Vojnom policijom sve do kraja svoje funkcije zapovjednika Glavnog stožera HVO-a. Vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz činjenice da je on učestvovao u planiranju vojnih operacija HVO-a u Prozoru u ljeto 1993., u Mostaru u ljeto 1993. i zatim u Varešu u oktobru 1993. i da je nastavio vršiti kontrolu nad oružanim snagama iako je znao da njihovi pripadnici čine zločine u drugim opštinama BiH, taj da je Slobodan Praljak imao namjeru da ti zločini budu počinjeni.

626. Osim toga, iako je imao ovlaštenja nad oružanim snagama i Vojnom policijom, Slobodan Praljak nije uložio ozbiljnije napore kako bi njihovi pripadnici prestali činiti zločine, što pokazuju gore razmotreni dokazi. Naprotiv, on je negirao zločine počinjene nad Muslimanima i omogućio da se počinio tih zločina ne gone, kako pokazuje njegov zahtjev Ivici Rajiću da sastavi izvještaje čija svrha je bila da se međunarodna zajednica uvjeri da se u vezi sa zločinima koje su pripadnici HVO-a počinili u Stupnom Dolu vodi istraga.

627. S obzirom na sve gore razmotrene dokaze, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Slobodan Praljak posjedovao namjeru da se muslimansko stanovništvo protjera iz HZ(R) HB. Kako je već rečeno, tu namjeru Slobodan Praljak je dijelio s ostalim članovima UZP-a, konkretno s članovima HVO-a/Vlade HZ(R) HB i rukovodiocima i zapovjednicima iz Glavnog stožera HVO-a.

628. Što se tiče njegovog doprinosa ostvarivanju zajedničkog zločinačkog cilja, Vijeće smatra da dokazi pokazuju van razumne sumnje da je on značajan. Naime, time što je kontrolisao oružane snage HVO-a i Vojnu policiju i što je bio veza između Hrvatske i HZ(R) HB, Slobodan Praljak je bio jedan od najvažnijih članova UZP-a. Kao član UZP-a, on je koristio oružane snage i snage Vojne policije za počinjenje zločina koji su bili dio zajedničkog zločinačkog cilja, tako da se može smatrati odgovornim za djela koja su počinili pripadnici oružanih snaga i Vojne policije. Pored toga, Vijeće smatra da svi gore razmotreni dokazi pokazuju da je Slobodan Praljak znao da se ti zločini čine isključivo nad Muslimanima, kako bi ih se prisililo da odu s teritorije Herceg-Bosne. Vijeće smatra da je Slobodan Praljak, time što je učestvovao u UZP-u, imao namjeru diskriminacije Muslimana kako bi se omogućilo njihovo protjerivanje s tih teritorija.

629. Što se tiče znanja Slobodana Praljka o okolnostima koje su većini Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, omogućile da zaključi da je između HVO-a/HV-a i ABiH postojao međunarodni oružani sukob, dokazi pokazuju da Slobodan Praljak nije samo bio obaviješten o vojnim operacijama HVO-a protiv ABiH, nego i da je učestvovao u planiranju nekih od njih, konkretno u Mostaru. Shodno tome, Slobodan Praljak je znao da postoji oružani sukob između HVO-a i ABiH. Pored toga, dokazi pokazuju da je Slobodan Praljak znao za učestvovanje Hrvatske u tom sukobu između HVO-a i ABiH u BiH i da ga je omogućavao. Shodno tome, Vijeće smatra da je on znao da se radi o sukobu međunarodnog karaktera.

630. S obzirom na prethodno izneseno i po tačkama Optužnice koje se odnose na gorenavedena djela, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je Slobodan Praljak – na osnovu učestvovanja u UZP-u¹²²⁷ – kriv za počinjenje sljedećih krivičnih djela:

Opština Gornji Vakuf:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

¹²²⁷ Sudija Antonetti nije saglasan u pogledu oblika odgovornosti – učestvovanja u UZP-u – koji je potvrdila većina Vijeća. Međutim, on smatra da se na osnovu dokaza može zaključiti da je Slobodan Praljak odgovoran za krivična djela iz tačaka Optužnice navedenih u ovom odjeljku po drugim oblicima

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Prozor:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

odgovornosti predviđenim Statutom, što je detaljnije obrazložio u svom izdvojenom djelimično suprotnom mišljenju priloženom ovoj presudi.

Tačka 18: protivpravni fizički rad, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Mostar:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 21: uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 24: protivpravni napad na civile, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 25: protivpravno terorisanje civila (Mostar), kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Vareš:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Zatvor u Gabeli:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta.

Zatvor u Dretelju:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta.

631. Budući da je Slobodan Praljak počinio ta krivična djela kako bi ostvario zajednički zločinački cilj, on je odgovoran ne samo za gore navedena krivična djela nego i za sva krivična djela koja su bila dio zajedničkog zločinačkog plana.

D. Odgovornost Slobodana Praljka po osnovu trećeg vida UZP-a

632. Vijeće je utvrdilo da djela lišavanja života, seksualnog nasilja i krađe počinjena tokom akcija deložacije, uništavanje vjerskih objekata u opštini Jablanica u aprilu 1993., kao i djela lišavanja života koja su bila posljedica loših uslova zatočenja i djela nasilja

nad Muslimanima zatočenim u zatočeničkim centrima, nisu bila dio zajedničkog zločinačkog cilja. Shodno tome, Vijeće će pokušati da utvrdi da li je Slobodan Praljak, iako ta djela ne ulaze u okvir tog cilja, razumno mogao da predvidi da će ti zločini biti počinjeni i prihvatio taj rizik.

1. Krađe u opštini Gornji Vakuf

633. Vijeće podsjeća da je Slobodan Praljak planirao i rukovodio vojnim operacijama HVO-a u Gornjem Vakufu oko 18. januara 1993. godine, omogućavao ih i bio o njima obavještavan.¹²²⁸

634. Pored toga, Vijeće podsjeća da su pripadnici HVO-a poslije dejstava u Hrasnici, Uzričju i Ždrimcima počinili krađe.¹²²⁹

635. Budući da su se vojne operacije HVO-a i preuzimanje kontrole nad tim mjestima od strane HVO-a odvijali u atmosferi ekstremnog nasilja, Vijeće smatra da je Slobodan Praljak mogao da predvidi da će pripadnici HVO-a u tim mjestima počiniti krađe. Vijeće zaključuje da je Slobodan Praljak, time što je planirao i omogućio operacije HVO-a u Gornjem Vakufu, svjesno prihvatio rizik da će krađe biti počinjene.

2. Krađe u selu Raštani u opštini Mostar

636. Vijeće podsjeća da je Slobodan Praljak učestvovao u rukovođenju i planiranju vojnih operacija HVO-a u opštini Mostar u periodu od jula do novembra 1993., uključujući operacije u Raštanima.¹²³⁰

637. Pored toga, Vijeće podsjeća na to su, u dejstvima HVO-a u Raštanima izvođenim oko 24. avgusta 1993., vojnici HVO-a počinili krađu imovine u vlasništvu Muslimana iz tog sela.¹²³¹

¹²²⁸ V. "Opština Gornji Vakuf", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a.

¹²²⁹ V. "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Hrasnica"; "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Uzričje" i "Paljenje kuća, krađa imovine u vlasništvu Muslimana u selu Ždrimci i paljenje mekteba", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

¹²³⁰ V. "Opština Mostar", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a.

638. Budući da su se vojne operacije HVO-a i preuzimanje kontrole nad tim selom od strane HVO-a odvijali u atmosferi ekstremnog nasilja, Vijeće smatra da je Slobodan Praljak mogao da predvidi da će pripadnici HVO-a u tom mjestu počinuti krađe. Vijeće zaključuje da je Slobodan Praljak, time što je učestvovao u rukovođenju i planiranju vojnih operacija HVO-a u Raštanima, svjesno prihvatio rizik da će krađe biti počinjene.

3. Krađe i seksualno zlostavljanje u opštini Vareš

639. Vijeće je utvrdilo da su, tokom i poslije napada na Stupni Do 23. oktobra 1993., pripadnici specijalnih jedinica "Maturice" i/ili "Apostoli" sistematski vršili krađu imovine po kućama u tom selu i oduzimali stoku, novac, nakit i druge vrijedne predmete.¹²³² Vijeće je takođe zaključilo da su, tokom hapšenja muškaraca Muslimana 23. oktobra 1993. u Varešu, vojnici HVO-a, od kojih su neki bili pripadnici specijalne jedinice "Maturice", krali imovinu i novac u vlasništvu Muslimana iz grada.¹²³³

640. Pored toga, Vijeće je utvrdilo da je jedan pripadnik specijalne jedinice "Maturice" ili "Apostoli" 23. oktobra 1993. prisilio na polni odnos jednu maloljetnu Muslimanku iz Stupnog Dola; i da su, 23. oktobra i u noći s 24. na 25. oktobra 1993., nad dvjema Muslimankama iz Vareša, svjedokinjama DF i DG, pripadnici HVO-a, od kojih su neki bili pripadnici specijalne jedinice "Maturice", počinili djela seksualnog nasilja.¹²³⁴

641. Vijeće podsjeća da je Slobodan Praljak bio obaviješten o djelima lišavanja života osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga i uništavanju imovine u vlasništvu muslimanskog stanovništva Stupnog Dola, najkasnije 5. novembra 1993.

¹²³¹ V. "Postupanje prema muslimanskim ženama i djeci tokom napada na selo Raštani", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹²³² V. "Krađa, paljenje i uništavanje imovine i kuća u vlasništvu Muslimana iz sela Stupni Do", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹²³³ V. "Hapšenje muškaraca Muslimana i navodi o zločinima počinjenim tokom tih hapšenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹²³⁴ V. "Djela krađe i seksualnog nasilja protiv muslimanskog stanovništva u Varešu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš i "Opština Vareš", u pravnim zaključcima po tački 4 (silovanje kao zločin protiv čovječnosti).

godine.¹²³⁵ Vijeće je takođe utvrdilo da Slobodan Praljak nije bio obaviješten o zločinima počinjenim u Varešu.¹²³⁶

642. Vijeće smatra da, iako je Slobodan Praljak 23. oktobra 1993. izdao naređenje da treba "[s]rediti situaciju u Varešu bez milosti prema bilo kome", koje su snage HVO-a prisutne u opštini Vareš primile 24. oktobra 1993. ujutro, zbog toga što su formulacije u njegovom naređenju neodređene i pošto nije imao saznanja o zločinima počinjenim u Varešu i Stupnom Dolu onoga dana kada su počinjene krađe i seksualno zlostavljanje, nije moguće utvrditi da je Slobodan Praljak znao za atmosferu nasilja u Varešu i Stupnom Dolu.

643. Shodno tome, Vijeće ne može zaključiti van razumne sumnje da je Slobodan Praljak mogao da predvidi da će pripadnici HVO-a počiniti krađe i seksualno zlostavljanje u Varešu i Stupnom Dolu u periodu od 23. do 25. oktobra 1993.

644. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je Slobodan Praljak – na osnovu učestvovanja u trećem vidu UZP-a – kriv za počinjenje sljedećih krivičnih djela:

Opština Gornji Vakuf:

Tačka 22: Oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 23: Pljačkanje javne i privatne imovine, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Mostar:

Tačka 22: Oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 23: Pljačkanje javne i privatne imovine, kažnjivo po članu 3 Statuta.

¹²³⁵ V. "Opština Vareš", u zaključcima Vijeća o krivičnoj odgovornosti Slobodana Praljka.

¹²³⁶ V. "Opština Vareš", u zaključcima Vijeća o krivičnoj odgovornosti Slobodana Praljka.

IV. Milivoj Petković

645. Tužilaštvo navodi da je Milivoj Petković učestvovao u UZP-u i omogućio njegovo ostvarivanje time što je konkretno: rukovodio i komandovao oružanim snagama HVO-a koje su izvodile dejstva i akcije u cilju ostvarenja UZP-a; učestvovao na sastancima na visokom nivou oružanih snaga i rukovodstva HZ(R) HB kojima su prisustvovali i rukovodioci iz Hrvatske, u vezi s uspostavljanjem hrvatske kontrole na teritorijama Herceg-Bosne; doprinio podjarmljivanju bosanskih Muslimana od strane Herceg-Bosne/HVO-a i činjenju zločina nad njima tako što je izdavao naređenja, zapovijesti, uputstva, instrukcije i ultimatumе; planirao, odobravao, pripremao, podržavao, naređivao i/ili upravljao vojnim operacijama i dejstvima tokom i u sklopu kojih su činjeni ti zločini; mobilisao resurse potrebne za ostvarenje političkih i vojnih ciljeva rukovodstva HZ(R) HB; učestvovao u finansijskim operacijama oružanih snaga; učestvovao u zapljeni pokretne i nepokretne imovine i prenošenju vlasništva nad njom na snage HZ(R) HB; planirao, odobravao, pripremao, podržavao, naređivao i/ili upravljao vojnim operacijama i dejstvima tokom i u sklopu kojih su uništavani kulturni i vjerski objekti, a privatna imovina bosanskih Muslimana pljačkana, paljena ili uništavana, pri čemu nije spriječio, zaustavio, kaznio ili osigurao odštetu za to uništavanje i pljačkanje; doprinio sistemu zlostavljanja koji je obuhvatao mrežu zatvora, koncentracione logore i druge objekte za zatočenje koji su korišteni za hapšenje, zatočenje i zatvaranje hiljada bosanskih Muslimana, protivpravno i u teškim uslovima, gdje su ih ubijali, maltretirali, tukli i zlostavljali; kontrolisao, odobravao, omogućavao, tolerisao i dopuštao korištenje bosanskih Muslimana za protivpravni prisilni rad tokom kojeg su mnogi od njih poginuli ili bili povrijeđeni; protjerivao bosanske Muslimane iz BiH u druge zemlje ili ih premještao u područja BiH koja nisu bila pod kontrolom snaga HZ(R) HB ili na koja nisu polagale pravo; prikazivao bosanske Muslimane u negativnom svjetlu i nazivao ih pogrđnim imenima u naređenjima i depešama koje je upućivao oružanim snagama Herceg-Bosne/HVO-a; nije osiguravao da se oružane snage HVO-a ponašaju u skladu sa Ženevskim konvencijama i normama međunarodnog humanitarnog prava; nije sprečavao i nije kažnjavao zločine nad Muslimanima nego pohvaljivao, nagrađivao i unapređivao oficire i vojnike HVO-a koji su u njima učestvovali ili imali u njima neku ulogu, te

učestvovao, upravljao i omogućavao prikrivanje zločina koje su počinile snage Herceg-Bosne/HVO-a.¹²³⁷

646. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo napominje da je Milivoj Petković ne samo bio u potpunosti obaviješten o zločinima HVO-a nego i da je htio da ti zločini budu počinjeni, kao i da im je u znatno doprinio budući da je svjesno i u velikoj mjeri prihvatio učestvovanje u praktično svim segmentima plana UZP-a, kao i u načinu njegovog rada i djelovanja.¹²³⁸ U tom kontekstu tužilaštvo tvrdi da je on: imao ključnu ulogu u vojno-političkim opredjeljenjima, programu i strategiji Herceg-Bosne; rukovodio oružanim snagama čiji je deklarirani zadatak bio da "štite njen suverenitet [HZ HB] i brane njenu teritorijalnu cjelovitost"; bio na čelu vojske čiji su pripadnici položili zakletvu da će izvršavati naređenja Hrvatskog vijeća obrane i "štititi i braniti svoju domovinu, Herceg-Bosnu, njezin suverenitet i teritorijalnu cjelovitost", i već 26. juna 1992., u izlaganju pred grupom rukovodilaca Herceg-Bosne, rekao da su snage HVO-a, "potpomognute značajnim snagama i sredstvima [Hrvatske vojske]", stavile pod svoju kontrolu "skoro cijelu teritoriju hrvatskih općina" i da pred HVO-om stoje još četiri bitna zadatka, odnosno, "[s]taviti pod kontrolu preostali prostor hrvatskih općina" i "[u]spostaviti hrvatsku vlast u svim općinama". Tužilaštvo napominje da izjave Milivoja Petkovića na nekim sastancima i u izvještaju od 26. juna 1992. jasno otkrivaju namjeru HVO-a da se uspostavi hrvatska vlast u općinama koje je Herceg-Bosna smatrala svojim.¹²³⁹ Krajem 1992. Milivoj Petković ponovo piše izvještaj, u kojem navodi da HVO danas pod svojom kontrolom drži "90 % prostora zacrtanog kao prostor HZ HB", a tužilaštvo tvrdi da je jasno da se u ovom slučaju radi o izvještaju o napredovanju Herceg-Bosne i da je on očigledno znao šta piše.¹²⁴⁰

647. Petkovićeva odbrana tvrdi da tužilaštvo nije predočilo dokaze na osnovu kojih bi se moglo zaključiti van razumne sumnje da je Milivoj Petković dijelio bilo koji od zločinačkih ciljeva na kojima je počivao UZP i da, naprotiv, postoje uvjerljivi dokazi koji

¹²³⁷ Optužnica, par. 17 4).

¹²³⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 861–876.

¹²³⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 864.

¹²⁴⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 869.

takav eventualni zaključak čine posve nerazumnim.¹²⁴¹ Na primjer, Petkovićeva odbrana tvrdi da je Milivoj Petković, u svojim rijetkim istupima u javnosti, pozivao na mir i pregovore; da je nastojao da saraduje i da gradi veze s ABiH; da njegova naređenja pokazuju da mu cilj nije bila samo zaštita Hrvata, nego i Muslimana koji su živjeli na teritoriji pod kontrolom vlasti HVO-a; da je smatrao da tri konstitutivna naroda BiH moraju biti ravnopravna; te da je svoje nadležnosti koristio da bi vojne snage neprestano podsjećao na obavezu da poštuju zakona ratovanja i zaštite civila.¹²⁴²

648. Preliminarno, Vijeće napominje da će razmatrati samo događaje za koje raspolaže dokazima koji bi mogli biti relevantni za analizu odgovornosti Milivoja Petkovića.

649. Kako bi utvrdilo da li je Milivoj Petković u značajnoj mjeri učestvovao u UZP-u, Vijeće će prvo utvrditi koje je funkcije Milivoj Petković imao tokom perioda na koji se odnosi Optužnica (A), a potom ovlaštenja Milivoja Petkovića (B). Vijeće će zatim ispitati dokaze u vezi s njegovom eventualnom odgovornošću u kontekstu prvog vida UZP-a (C) i trećeg vida UZP-a (D). Nakon toga, Vijeće će razmotriti eventualnu odgovornost Milivoja Petkovića po osnovu drugih oblika odgovornosti predviđenih Statutom.

A. Funkcije Milivoja Petkovića

650. Milivoj Petković, od oca Jerka, rođen je 11. oktobra 1949. u Šibeniku, u Hrvatskoj.¹²⁴³

651. Bivši oficir u JNA¹²⁴⁴ i viši časnik HV-a,¹²⁴⁵ Milivoj Petković je u periodu od 21. januara do 14. aprila 1992. bio načelnik za operativne i nastavne poslove Operativne zone

¹²⁴¹ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 537.

¹²⁴² Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 537 (vi), 537 (v), 537 (vi), 537 (vii), 537 (viii) i 537 (ix).

¹²⁴³ Milivoj Petković, T(f), str. 49279 i 49281; P 00043. V. takođe *Tužilac protiv Milivoja Petkovića*, predmet br. IT-04-74-I, "Nalog za uhićenje i nalog za dovođenje", pod pečatom, 4. marta 2004., str. 2; T(f), str. 2.

¹²⁴⁴ Milivoj Petković je napustio JNA 25. aprila 1991. i priključio se HV-u: P 10336, str. 2 i 3; Svjedok EA, T(e), str. 24312, zatvorena sjednica; Slobodan Praljak, T(f), str. 41074, 41076 i 41077.

¹²⁴⁵ P 00146. Milivoju Petkoviću je, na njegov zahtjev podnijet 1. aprila 1992., "[p]restala djelatna vojna služba", radi odlaska u RBiH. P 10336, str. 2-4. Međutim, dana 10. marta 1993., Bruno Stojić je ministru odbrane Republike Hrvatske Gojku Šušku uputio zahtjev da se Milivoju Petkoviću dodijeli čin višeg časnika HV-a zbog toga što je odbranio veliki dio teritorije HZ HB. V. Bruno Pinjuh, T(f), str. 37344-

HV-a u Splitu.¹²⁴⁶ Dana 16. aprila 1992., Janko Bobetko¹²⁴⁷ je Milivoja Petkovića, zajedno s Brunom Stojićem, postavio na istaknuto zapovjedno mjesto HV-a u Grudama.¹²⁴⁸ Dana 14. aprila 1992. Mate Boban je Milivoja Petkovića imenovao za načelnika Glavnog stožera HVO-a.¹²⁴⁹ Na toj dužnosti je ostao do 24. jula 1993. godine.¹²⁵⁰

652. Stupanjem Slobodana Praljka na dužnost zapovjednika Glavnog stožera 24. jula 1993., Milivoj Petković je preuzeo dužnost zamjenika zapovjednika Glavnog stožera HVO-a.¹²⁵¹ Prema tome, obavljao je funkciju zamjenika Slobodana Praljka – do 8. novembra 1993. – i zatim Ante Rose – do 26. aprila 1994. godine.¹²⁵² Dana 26. aprila 1994. Milivoj Petković je ponovo imenovan na dužnost načelnika Glavnog stožera HVO-a i na njoj je ostao do 5. avgusta 1994. godine.¹²⁵³

B. Ovlaštenja Milivoja Petkovića

653. Tužilaštvo navodi da je Milivoj Petković u vrijeme događaja *de jure i de facto* rukovodio i komandovao oružanim snagama HVO-a, u periodu dok je bio na dužnosti načelnika Glavnog stožera, ali i tokom perioda u kojem je bio zamjenik zapovjednika Glavnog stožera.¹²⁵⁴

37353; P 10517, str. 4; Odluka od 7. septembra 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 20 (Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 115); Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 16.

¹²⁴⁶ P 10336, str. 2.

¹²⁴⁷ Zapovjednik snaga HVO-a na Južnom bojištu. V. P 00156.

¹²⁴⁸ P 00162.

¹²⁴⁹ Milivoj Petković, T(f), str. 50499–50501, 50503 i 50504; P 10336, str. 2 i 3; 4D 00075. Svjedok EA, T(f), str. 24313, zatvorena sjednica; P 10330, pod pečatom, par. 4. V. takođe Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 16.

¹²⁵⁰ V. "Milivoj Petković, načelnik Glavnog stožera od 14. aprila 1992. do 24. jula 1993.", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B.

¹²⁵¹ V. "Ante Roso zamjenjuje Slobodana Praljka na dužnosti zapovjednika 9. novembra 1993., Milivoj Petković ostaje u Glavnom stožeru", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹²⁵² V. "Ante Roso zamjenjuje Slobodana Praljka na dužnosti zapovjednika 9. novembra 1993., Milivoj Petković ostaje u Glavnom stožeru", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. Vijeće podsjeća da je Milivoj Petković u periodu od 24. jula 1993. do 9. decembra 1993. imao funkciju zamjenika zapovjednika Glavnog stožera HVO-a, a od 9. decembra 1993. funkciju zamjenika načelnika Glavnog stožera HVO-a.

¹²⁵³ V. "Milivoj Petković zamjenjuje Antu Rosu na čelu Glavnog stožera 26. aprila 1994.", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe Milivoj Petković, T(f), str. 49286.

¹²⁵⁴ Optužnica, par. 17 4 (a).

654. Vijeće podsjeća da je glavna funkcija Glavnog stožera bilo komandovanje oružanim snagama HVO-a i izvođenje vojnih operacija za zaštitu teritorije HZ HB.¹²⁵⁵ Pored toga, Milivoj Petković je u svom svjedočenju potvrdio da je komandovanje vojnim dejstvima bilo u djelokrugu isključivo Glavnog stožera HVO-a.¹²⁵⁶

655. Vijeće će sada utvrditi da je Milivoj Petković vršio *de jure i de facto* komandna ovlaštenja nad oružanim snagama HVO-a, kako u svojstvu načelnika Glavnog stožera tako i u svojstvu zamjenika zapovjednika Glavnog stožera (1). Vijeće će takođe ispitati dokaze u vezi s ovlaštenjima za predstavljanje HVO-a koje je Milivoj Petković imao u okviru pregovora i nastojanja za ostvarivanje prekida vatre dogovorenih na pregovorima (2) i, najzad, dokaze u vezi s ovlaštenjima Milivoja Petkovića da odluke političkog ogranka HVO-a prenosi vojnom ogranku (3).

1. Komandna ovlaštenja Milivoja Petkovića

656. Vijeće će prvo dati pregled jedinica HVO-a koje su bile potčinjene Milivoju Petkoviću kao načelniku Glavnog stožera i zamjeniku zapovjednika Glavnog stožera (a), a zatim će opisati ovlaštenja Milivoja Petkovića nad tim jedinicama (b).

a) Jedinice pod komandom Milivoja Petkovića

657. Vijeće podsjeća da je Glavni stožer HVO-a – odnosno njegov načelnik i zamjenik zapovjednika, pogotovo kad je te dužnosti obavljao Milivoj Petković – imao nadležnost i komandna ovlaštenja nad operativnim zonama, kasnije zbornim područjima, a ponekad i direktno nad brigadama.¹²⁵⁷

¹²⁵⁵ V. "Glavni stožer kao tijelo koje rukovodi i komanduje oružanim snagama", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹²⁵⁶ Milivoj Petković, T(f), str. 49769.

¹²⁵⁷ V. "Zapovijedi Glavnog stožera upućene oružanim snagama", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B.

658. Milivoj Petković je takođe imao ovlaštenje da raspoređuje profesionalne jedinice, među kojima su bile Pukovnija "Bruno Bušić", PPN "Ludvig Pavlović", PPN "Vitezovi", KB i njegove ATG, konkretno ATG "Vinko Škrobo" i "Benko Penavić", u OZ/ZP; nakon dobijanja rasporeda, te su se jedinice stavljale pod komandu OZ u kojoj su djelovale.¹²⁵⁸

659. Topničke jedinice, bilo u sastavu brigada bilo u sastavu OZ, u okviru njihove strukture su, barem indirektno, potpadale pod komandu Glavnog stožera. Topnička pukovnija iz Širokog Brijega je tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, s izuzetkom perioda od 12. avgusta 1993. do 1. decembra 1993., bila pod direktnom komandom Glavnog stožera.¹²⁵⁹

660. Najzad, oružane snage HVO-a imale su i podršku zrakoplovne grupe koja je od 12. avgusta 1993. bila pod direktnom komandom Glavnog stožera.¹²⁶⁰

661. Što se tiče odnosa između načelnika Glavnog stožera i Vojne policije, Vijeće je utvrdilo da je Milivoj Petković kao načelnik Glavnog stožera bio ovlašten da komanduje vodovima Vojne policije u sastavu brigada.¹²⁶¹ Iz sveukupnih dokaza takođe proizlazi da je Milivoj Petković tim vodovima Vojne policije ponekad direktno izdavao naredjenja, konkretno u vezi s postavljanjem kontrolnih punktova¹²⁶² i disciplinom u brigadama HVO-a.¹²⁶³

662. Što se tiče jedinica Vojne policije koje nisu bile u sastavu brigada, Vijeće je takođe utvrdilo da je Glavni stožer bio instanca koja je imala krajnju nadležnost nad bojnama Vojne policije u pogledu "dnevnog izvršavanja zadaća".¹²⁶⁴ Iz sveukupnih dokaza

¹²⁵⁸ V. "Pukovnija 'Bruno Bušić' i PPN 'Ludvig Pavlović'", "PPN 'Vitezovi'" i "Mjesto 'Kažnjeničke bojne' i njenih ATG u vojnom lancu komandovanja", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B.

¹²⁵⁹ V. "Topništvo i zrakoplovna grupa", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B.

¹²⁶⁰ V. "Topništvo i zrakoplovna grupa", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B.

¹²⁶¹ V. "Ovlaštenja zapovjednika OZ i brigada HVO-a u rukovođenju i komandovanju jedinicama Vojne policije", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B.

¹²⁶² P 01673.

¹²⁶³ 3D 01145, str. 1. U vezi sa stavljanjem vodova Vojne policije pod komandu brigada v. P 01673; P 04262.

¹²⁶⁴ P 00856, str. 1. V. takođe "Ovlaštenja zapovjednika OZ i brigada HVO-a u rukovođenju i komandovanju jedinicama Vojne policije", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B.

proizlazi da je Milivoj Petković tim bojnama Vojne policije i direktno izdavao naređenja.¹²⁶⁵

663. Shodno tome, Vijeće zaključuje da su OZ, brigade, profesionalne jedinice, zrakoplovna grupa i, indirektno kroz brigade, jedinice Vojne policije, bile potčinjene Milivoju Petkoviću kao načelniku Glavnog stožera, a kasnije zamjeniku zapovjednika i zamjeniku načelnika Glavnog stožera.

b) Ovlaštenja Milivoja Petkovića za komandovanje oružanim snagama

664. Kako bi utvrdilo na koji je način Milivoj Petković ostvarivao komandovanje jedinicama HVO-a, Vijeće će detaljno razmotriti tipove naređenja koja je on izdavao jedinicama HVO-a u periodu kad je bio na dužnosti načelnika i zamjenika zapovjednika Glavnog stožera.

665. Vijeće napominje da su se naređenja Glavnog stožera izdavana oružanim snagama u prvom redu odnosila na opštu organizaciju tih oružanih snaga.¹²⁶⁶ Na primjer, 31. avgusta 1992., na osnovu zapovijedi Glavnog stožera, na čijem je čelu tada bio Milivoj Petković, osnovane su operativne zone i definisane njihove geografske granice.¹²⁶⁷ Milivoj Petković i Bruno Stojić, su po zapovijedi Mate Bobana, naređenjem od 8. februara 1993. osnovali domobranske jedinice.¹²⁶⁸

666. Milivoj Petković je bio ovlašten da izdaje naređenja za inspekciju jedinica HVO-a.¹²⁶⁹ Na primjer, početkom aprila 1993., Milivoj Petković je OZ Jugoistočna Hercegovina, Sjeverozapadna Hercegovina i Srednja Bosna uputio zapovijed kojom se najavljuje inspekcija brigada i određuju pripreme brigada za borbu.¹²⁷⁰

¹²⁶⁵ P 00377; 3D 01145, str. 1. Zdenko Andabak je potvrdio da je primio to naređenje, a da ga je izvršila 6. bojna vojne policije. V. Zdenko Andabak, T(f), str. 50941; Marijan Biškić, T(f), str. 15233; P 02968; 3D 02584.

¹²⁶⁶ 2D 01357; 2D 01358; 2D 01354; P 03622; P 00886; P 00933; P 02040; P 02055; P 04054; P 06498.

¹²⁶⁷ V. "Operativne zone i brigade", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹²⁶⁸ V. "Domobranstvo", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹²⁶⁹ P 03685. Inspekciju oružanih snaga HVO-a vršio je i zapovjednik Sektora Jug HV: P 01442; P 01662.

¹²⁷⁰ P 01787; P 01807; P 01864.

667. Zatim, Milivoj Petković je oružanim snagama na terenu izdao više naređenja u vezi s direktnim razmještajem i pripremanjima za borbu.¹²⁷¹ Tako je na primjer, 15. januara 1993., kada je Bruno Stojić izdao naređenje za potčinjavanje jedinica ABiH u provincijama 3, 8 i 10 koje su, prema tome kako su Vance-Owenov plan protumačili politički organi HZ(R) HB, proglašene hrvatskim na osnovu odluke HVO-a koju je potpisao Jadranko Prlić,¹²⁷² Milivoj Petković svim jedinicama HVO-a uputio naređenje da se stave u stanje pune borbene gotovosti i da OZ Sjeverozapadna Hercegovina pripremi i pošalje 500 do 600 ljudi, dio pokretne artiljerije i dva–tri tenka za intervenciju u Prozoru i Gornjem Vakufu.¹²⁷³

668. Milivoj Petković je zapovjednicima zbornih područja takođe izdavao naređenja za ofenzivna borbena dejstva.¹²⁷⁴ Tako je, na primjer, 8. novembra 1993., ZP-u Mostar izdao naređenje za početak ofenzivnih dejstava u Bijelom Polju, Blagaju i Mostaru tako što će se grad Mostar "selektivno granatirati u različitim vremenskim razmacima".¹²⁷⁵

669. Milivoj Petković je operativnim zonama ili direktno brigadama izdao više naređenja kojima se zabranjuju svi napadi na međunarodne snage i humanitarne konvoje i u kojima se za njih traži omogućavanje slobodnog kretanja.¹²⁷⁶ Na primjer, 2. avgusta 1993., Milivoj Petković je svim jedinicama HVO-a izdao naređenje da omoguće nesmetano kretanje humanitarnih konvoja.¹²⁷⁷ U istom naređenju se takođe zapovijeda da svaki konvoj mora biti "uredno najavljen uz punu garanciju da se isključivo prevozi humanitarna pomoć" i da, iz bezbjednosnih razloga, zapovjednici OZ i brigada do uspostave prekida vatre zaustavljaju konvoje na područjima gdje se izvode borbena

¹²⁷¹ Naređenja operativnim zonama i brigadama: P 00602; P 00622; 4D 01553; P 01087; 4D 00416; P 01135, str. 2; P 01292; 4D 01048; P 01487; P 01736; 4D 00874; P 02040; P 02209; P 02526; P 02599; 4D 00948; P 02911; P 03019; P 03082; P 03128; P 03384; 3D 02582. Naređenja profesionalnim jedinicama: P 02209; 4D 00623; P 01064; P 01896. Naređenja Vojnoj policiji: 4D 00923; P 00377.

¹²⁷² P 01146; P 01140; P 01156, str. 1.

¹²⁷³ P 01135, str. 2.

¹²⁷⁴ 2D 03057.

¹²⁷⁵ P 06534.

¹²⁷⁶ P 00458; P 01994.; P 10268; P 02036; P 02038; P 02527; 4D 00332; P 03895; P 04251; P 06580. Milivoj Petković je 23. novembra 1993. zbornim područjima takođe uputio naređenje u vezi s propuštanjem jednog konvoja 24. novembra 1993.: P 06825.

¹²⁷⁷ P 03895.

dejstva.¹²⁷⁸ Naređenjem izdatim 2. operativnoj grupi OZ Srednja Bosna od 7. novembra 1993., Milivoj Petković, tada zamjenik zapovjednika Glavnog stožera, naredio je sljedeće: "Dozvolite kretanje UN ali evidentirajte svaki njihov pokret. Ne dozvolite im kretanje van puteva."¹²⁷⁹

670. U svom svjedočenju pred Vijećem, Milivoj Petković je izjavio da za garantovanje poštivanja Ženevskih konvencija u postupanju sa zatočenicima, prema zakonima i propisima, nije bio odgovoran on kao načelnik Glavnog stožera HVO-a.¹²⁸⁰ Međutim, Vijeće napominje da je Milivoj Petković komandantima OZ izdao mnogobrojna naređenja kojima se oružane snage HVO-a pozivaju da poštuju "civile i zarobljenike" u skladu s međunarodnim konvencijama i principima međunarodnog humanitarnog prava,¹²⁸¹ da štite civilno stanovništvo,¹²⁸² da garantuju ljekarsku pomoć za sve i da sa civilima i zarobljenicima postupaju u skladu s međunarodnim konvencijama,¹²⁸³ da štite pripadnike UNPROFOR-a¹²⁸⁴ i osiguravaju bezbjedno djelovanje međunarodnih organizacija.¹²⁸⁵

671. Pored toga, Slobodan Praljak je u svom svjedočenju pred Vijećem izjavio da je Milivoj Petković učestvovao u unapređivanju obuke u vezi s ratnim i humanitarnim pravom, konkretno time što je vojnicima HVO-a dijelio brošure MKCK-a.¹²⁸⁶ Dana 26. septembra 1993., Slobodan Praljak, zapovjednik Glavnog stožera HVO-a, prihvatio je prijedlog MKCK-a da se održi niz predavanja o međunarodnom humanitarnom pravu za oficire HVO-a.¹²⁸⁷ Nakon prihvaćanja tog prijedloga, Milivoj Petković, tada zamjenik zapovjednika Glavnog stožera, 14. oktobra 1993. izdao je naređenje OZ Sjeverozapadna Hercegovina i Jugoistočna Hercegovina u vezi s predavanjem MKCK-a o međunarodnom

¹²⁷⁸ P 03895.

¹²⁷⁹ P 09968.

¹²⁸⁰ Milivoj Petković, T(f), str. 49829, 49830, 50671 i 50672.

¹²⁸¹ P 02599; P 00679; P 02038; P 02036; P 10268; 4D 00320; P 02047; P 02071; P 02599; 4D 01038; 3D 01163.

¹²⁸² P 01994.; P 02084; P 02089; 3D 01163.

¹²⁸³ 4D 00320.

¹²⁸⁴ P 02739.

¹²⁸⁵ P 06580.

¹²⁸⁶ Slobodan Praljak, T(f), str. 39864 i 39865. V. takođe 3D 00840.

¹²⁸⁷ 3D 02322.

humanitarnom pravu za oficire HVO-a.¹²⁸⁸ Međutim, Vijeću nije poznato da li je to predavanje održano.

672. Milivoj Petković je jedinicama HVO-a takođe izdavao naređenja,¹²⁸⁹ a poslije 14. oktobra 1993. i odobrenja¹²⁹⁰ za korištenje zatočenika za obavljanje radova. Na primjer, dana 17. oktobra 1993., Milivoj Petković, tada zamjenik zapovjednika Glavnog stožera, odobrio je da se 2. bojni 2. brigade stavi na raspolaganje za rad 20 zatočenika s Heliodroma.¹²⁹¹

673. Što se tiče ovlaštenja Milivoja Petkovića u pogledu discipline u oružanim snagama, tužilaštvo tvrdi da je on imao sva ovlaštenja potrebna za provođenje kriminalističkih istraga kada je htio da se to učini.¹²⁹² Petkovićeva odbrana sa svoje strane tvrdi da je Vojna policija bila dužna da podnese krivičnu prijavu za svaki prekršaj vojne discipline, u svim slučajevima remećenja javnog reda i mira ili počinjenja krivičnog djela, te da je njen zadatak bilo i hapšenje i pritvaranje osumnjičenika.¹²⁹³ Osim toga, Petkovićeva odbrana tvrdi da načelnik Glavnog stožera nije imao nikakvu *de jure* nadležnost niti nad Upravom Vojne policije, niti nad jedinicama Vojne policije.¹²⁹⁴ Ona tvrdi da Milivoj Petković nije imao nikakvu stvarnu moć da spriječi krivična djela pripadnika oružanih snaga HVO-a niti da kazni počinioce.¹²⁹⁵

674. Vijeće je već zaključilo da je uloga Vojne policije bila da obezbijedi poštovanje discipline i kažnjavanje prekršaja počinjenih od strane pripadnika oružanih snaga HVO-a, te da je Uprava Vojne policije bila nadležna i za suzbijanje kriminaliteta među samim pripadnicima Vojne policije.¹²⁹⁶ Vijeće je, na osnovu svjedočenja Milivoja Petkovića, takođe utvrdilo da su zapovjednici jedinica HVO-a, u čijem su sastavu jedinice Vojne policije djelovale, bili dužni da ukažu na počinjena djela i da proslijede informaciju

¹²⁸⁸ 4D 00838.

¹²⁸⁹ P 03474; P 04020.

¹²⁹⁰ V. npr. P 05895.

¹²⁹¹ P 05922.

¹²⁹² Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 51932–51934 i 51936–51937.

¹²⁹³ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 93.

¹²⁹⁴ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 94.

¹²⁹⁵ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 633 i 637.

vojnim vlastima, između ostalih i vojnom tužiocu.¹²⁹⁷ Vijeće osim toga podsjeća da su vojni sudovi bili nadležni da sude pripadnicima oružanih snaga HVO-a koji su počinili krivična djela.¹²⁹⁸

675. Dokazi pokazuju da je Milivoj Petković zapovjednicima OZ i brigada direktno izdavao naređenja za pokretanje istraga u slučaju neprimjerenog ponašanja pripadnika oružanih snaga ili sumnje da su oni počinili krivična djela.¹²⁹⁹ Na primjer, u oktobru 1992., on je zapovjedniku OZ Sjeverozapadna Hercegovina, predsjedniku HVO-a Prozora i zapovjedniku Brigade "Rama" izdao naređenje da izrade detaljan izvještaj o događajima u Prozoru koji su se dogodili u oktobru 1992.¹³⁰⁰ Milivoj Petković je 28. oktobra 1992. izdao naređenje da se osnuje istražna komisija HVO-a u Prozoru¹³⁰¹ i HVO-u Prozora naredio da se ponašanje te vrste sprečava svim raspoloživim sredstvima.¹³⁰² Komisiju je 3. novembra 1992. osnovao Željko Šiljeg, zapovjednik OZ Sjeverozapadna Hercegovina.¹³⁰³

676. Iz cjelokupnih dokaza takođe proizlazi da je Milivoj Petković ponekad izdavao naređenja direktno vodovima Vojne policije, pogotovo u vezi s disciplinom u brigadama HVO-a.¹³⁰⁴ Na primjer, dana 9. februara 1993. Milivoj Petković je Vojnoj policiji izdao naređenje da izvrši istragu o deportaciji jedne grupe građana Mostara, da ubuduće radi na suzbijanju takvih pojava i da uhapsi sve za to odgovorne osobe.¹³⁰⁵ Osim toga, na jednom sastanku održanom 5. novembra 1993., kojem su prisustvovali Franjo Tuđman, Jadranko Prlić, Slobodan Praljak i Mate Boban, Milivoj Petković je izvijestio da je 25. oktobra

¹²⁹⁶ V. "Uloga Vojne policije u suzbijanju kriminaliteta u oružanim snagama HVO-a", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹²⁹⁷ V. "Uloga Vojne policije u suzbijanju kriminaliteta u oružanim snagama HVO-a", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹²⁹⁸ V. "Uloga Vojne policije u krivičnom postupku", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹²⁹⁹ P 01598; P 01959, pod pečatom; P 03356; P 03802; P 05614.

¹³⁰⁰ 3D 01602.

¹³⁰¹ 4D 00901.

¹³⁰² P 00679.

¹³⁰³ 4D 00903. Vijeće će rad Komisije razmotriti u okviru analize krivične odgovornosti Milivoja Petkovića u vezi s kriminalnim događajima u u opštini Prozor u oktobru 1992. godine. V. "Milivoj Petković", u zaključcima Vijeća u vezi s drugim oblicima odgovornosti.

¹³⁰⁴ 3D 01145, str. 1. U vezi sa stavljanjem vodova Vojne policije pod komandu brigada v. P 01673; P 04262.

1993. od snaga HVO-a dobio izvještaj o događajima u Stupnom Dolu u kojem se pominje pogibija tridesetak civila i uništavanje gotovo cjelokupne imovine u selu, te da je zatražio da se sprovede istraga.¹³⁰⁶ Nalaze i reperkusije te istrage Vijeće će analizirati kada bude razmatralo doprinos Milivoja Petkovića u opštini Vareš.¹³⁰⁷

677. Milivoj Petković je takođe ponekad naređivao hapšenje pripadnika oružanih snaga,¹³⁰⁸ ali i suprotno, povlačio odluke o suspenziji pripadnika HVO-a osumnjičenih za kriminalne radnje.¹³⁰⁹

678. Pored toga, Vijeće konstatuje da je Milivoj Petković u mnogo navrata zapovjednicima oružanih snaga upućivao naređenja da podsjetite vojnike na njihove obaveze, na poštivanje naređenja i discipline, a ponekad zapovjednicima naređivao i da preduzmu mjere u slučajevima kršenja vojne discipline među svojim ljudima i izdavao naređenja za pokretanje istrage.¹³¹⁰

679. S obzirom na sve prethodno izneseno, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković, kao načelnik Glavnog stožera i kasnije, kao pomoćnik zapovjednika i zamjenik načelnika Glavnog stožera, imao ovlaštenja za rukovođenje i komandovanje, kao i efektivnu kontrolu nad oružanim snagama, te da ih je koristio za potrebe organizacije, raspoređivanja i stanja borbene gotovosti jedinica HVO-a, podrazumijevajući i za potrebe ofanzivnih operacija. Osim toga, Milivoj Petković je svoja ovlaštenja za rukovođenje i komandovanje oružanim snagama koristio i tako što je jedinicama HVO-a zabranjivao napade na međunarodne snage i organizacije i tražio od njih da im, uključujući i humanitarne konvoje, omoguće nesmetano kretanje. Iz svih naređenja koja je Milivoj

¹³⁰⁵ P 01445.

¹³⁰⁶ P 06454, str. 57–60, 72 i 73. Vijeće napominje da se u transkriptu sadržanom u P 06454, str. 58 i dalje, te riječi pripisuju izvjesnom Pratkoviću. Međutim, Vijeće smatra da je posrijedi omaška i da je osoba koja govori zaista Milivoj Petković, zbog toga što aktivnosti o kojima on izvještava tačno odgovaraju aktivnostima Milivoja Petkovića u periodu od 23. do 25. oktobra 1993. V. "Hapšenje više rukovodilaca HVO-a 23. oktobra 1993.", "Ograničavanje pristupa UNPROFOR-u u Stupni Do" i "Informacije i istražni postupci po nalogu HVO-a, te izostanak postupaka protiv počinilaca", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹³⁰⁷ V. "Opština Vareš", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića.

¹³⁰⁸ P 01344; P 01598; P 02968.

¹³⁰⁹ P 02569.

¹³¹⁰ P 00625; P 00633; P 00679; P 00856, str. 1; P 02036; P 10268; P 11213; P 04055; 3D 01146; P 06779; P 06791. U vezi s hapšenjem dezertera v. 3D 01145.

Petković izdao proizlazi da je on u najmanju ruku imao *de facto* ovlaštenja da jedinicama HVO-a naredi da djeluju u skladu s međunarodnim konvencijama i principima međunarodnog humanitarnog prava. Najzad, čak i ako je pokretanje istraga u vezi s nedozvoljenim ponašanjem pripadnika HVO-a bilo u nadležnosti Vojne policije, Milivoj Petković je imao ovlaštenja da naredi pokretanje istrage u slučajevima neprimjerenog ponašanja ili sumnje o počinjenju kriminalnih radnji od strane pripadnika oružanih snaga.

2. Ovlaštenja Milivoja Petkovića za pregovaranje i izdavanje naređenja za prekid vatre

680. Tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica, Milivoj Petković je bio zadužen za pregovore¹³¹¹ s ABiH i, konkretno, za pregovore vođene uz učestvovanje međunarodnih organizacija.¹³¹²

681. U januaru, aprilu i maju 1993., Milivoj Petković je prisustvovao pregovorima na međunarodnom nivou.¹³¹³ Tako je, na primjer, u januaru 1993., Milivoj Petković učestvovao u pregovorima vođenim u Ženevi. Na Međunarodnoj konferenciji o bivšoj Jugoslaviji predstavnici bosanskih Hrvata bili su Mate Boban, Mile Akmadžić i Milivoj Petković, a u pregovorima je učestvovao i predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman.¹³¹⁴

¹³¹¹ Milivoj Petković, T(f), str. 50755; P 05138; P 02002, str. 1; Radmilo Jasak, T(f), str. 48612.

¹³¹² P 01709; 4D 01556; 4D 01558; P 10367, pod pečatom, par. 57 i 58; Christopher Beese, T(f), str. 3104–3109; P 10419, par. 66 i 67; P 01459, pod pečatom; P 01950, pod pečatom, str. 1; P 01959; P 01981; P 10358, par. 29–32; P 02002, str. 1; P 02084; P 02352; P 02496, pod pečatom, str. 2; P 02652, str. 2; 4D 00863; P 02947, pod pečatom, str. 5.

¹³¹³ P 01286; Slobodan Praljak, T(f), str. 44119; Milivoj Petković, T(f), str. 49747–49749; P 02088, str. 1–2. Milivoj Petković je prisustvovao sastanku čiji je rezultat bila zajednička izjava od 24. aprila 1993., kojom su Alija Izetbegović i Mate Boban snagama ABiH i HVO-a naredili da obustave neprijateljstva u Srednjoj Bosni i drugim dijelovima RBiH, te da provedu dio sporazuma koji se odnosio na legalnost ABiH i HVO-a i na osnivanje zajedničke komande čiji su članovi trebali biti predstavnici obiju vojski. Milivoj Petković je izjavio da se njegovo učestvovanje na sastanku održanom u Zagrebu 24. aprila 1993., kojem su pored ostalih prisustvovali Alija Izetbegović, Mate Boban i Franjo Tuđman, ograničavalo na tehničke razgovore sa g. Halilovićem u vezi s organizovanjem zajedničke komande, koji su se odvijali odvojeno od razgovora glavnih učesnika sastanka. Milivoj Petković, T(f), str. 50774 50776, 50778 i 50779; 3D 03720, str. 138 i 139; P 02441, str. 1.

¹³¹⁴ V. "Pregovori u okviru Vance-Owenovog plana (avgust 1992. – januar 1993.)", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s najvažnijim događajima od osnivanja Herceg-Bosne.

682. Milivoj Petković je učestvovao i u provođenju rezultata tih pregovora na terenu, kao i rezultata pregovora i mnogobrojnih sporazuma između Mate Bobana i Alije Izetbegovića¹³¹⁵ u vezi s prekidima vatre.¹³¹⁶

683. Na primjer, dana 25. aprila 1993., Milivoj Petković i Bruno Stojić zajednički su potpisali naređenje svim OZ za prekid vatre u skladu sa sporazumom o prekidu vatre i prestanku neprijateljstava, koji su u Zagrebu potpisali Alija Izetbegović, Mate Boban, Milivoj Petković, Sefer Halilović, a koji je je sapotpisao, između ostalih, Franjo Tuđman.¹³¹⁷ To naređenje je istog dana proslijeđeno Miljenku Lasiću, zapovjedniku OZ Jugoistočna Hercegovina, koji ga je odmah uputio na izvršenje snagama pod svojom komandom.¹³¹⁸

684. Prema tome, Milivoj Petković je bio ovlašten da predstavlja i angažuje HVO u okviru mirovnih pregovora, kao i da, u skladu sa sporazumima sklopljenim na tim pregovorima, oružanim snagama HVO-a izdaje naređenja za prekid vatre.

3. Ovlaštenja Milivoja Petkovića da prosljeđuje odluke političkog ogranka HVO-a vojnom ogranku

685. Milivoj Petković je bio ovlašten da u vojnom lancu komandovanja prosljeđuje naloge i odluke političkih vlasti i organa vlasti HZ(R) HB koje su mu dostavljane posredstvom predstojnika Odjela obrane, Brune Stojića. Tako je 15. januara 1993., Milivoj Petković izdao naređenje za potčinjavanje nakon što je političko rukovodstvo HZ HB donijelo odluke u vezi s tim. Dana 15. januara 1993., Jadranko Prlić je naredio da se sve jedinice ABiH u provincijama 3, 8 i 10, koje su prema Vance-Owenovom planu proglašene hrvatskim, u roku od pet dana stave pod komandu HVO-a,¹³¹⁹ a Bruno Stojić

¹³¹⁵ 4D 00358; P 01341; 2D 01111, str. 1 i 2; P 02088, str. 1, 2 i 4; P 02091, str. 1; Svjedok DZ, T(f), str. 26833 i 26834 zatvorena sjednica; P 02352, str. 1–4; Anđelko Makar, T(f), str. 38439, 38613 i 38614.

¹³¹⁶ P 00625; P 00633; P 00644; P 01059; P 01229; P 01153; P 01205; P 01286; P 01293; P 01322; P 01959; P 02002, str. 1 i 2; P 02016, str. 5; P 02037, str. 1; 4D 00096; 4D 00549; 4D 00548; P 02344; P 02483; 6D 00007; P 02577; P 02599.

¹³¹⁷ P 02093 / P 02097; P 02112.

¹³¹⁸ P 02089; P 02084.

¹³¹⁹ V. "Događaji koji su uslijedili nakon Vance-Owenovog plana i pokušaji provođenja načela plana na terenu (januar 1993. – avgust 1993.)", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s najvažnijim događajima od osnivanja Herceg-Bosne.

je tu zapovijed prosljedio konkretno Glavnom stožeru HVO-a koji je bio zadužen za izvršenje te zapovijedi.¹³²⁰ Istog dana, Milivoj Petković je OZ Jugoistočna Hercegovina, Sjeverozapadna Hercegovina i Srednja Bosna, te 1. mostarskoj brigadi uputio zapovijed u kojoj je ponovljen sadržaj naređenja koje je potpisao Bruno Stojić.¹³²¹ Isto tako, na osnovu više zapovijedi Mate Bobana, predsjednika HZ HB, i Brune Stojića izdatih u februaru 1993., Milivoj Petković je osnovao domobranske jedinice.¹³²²

686. Najzad, Milivoj Petković je izvještavao političke organe HZ(R) HB o vojnoj situaciji na terenu, bilo na način da je dostavljao izvještaje direktno vladi HVO-a bilo posredstvom predstojnika Odjela obrane, Brune Stojića.¹³²³

C. Odgovornost Milivoja Petkovića po osnovu prvog vida UZP-a

687. Budući da nije saglasan s mišljenjem većine članova Vijeća u pogledu postojanja UZP-a,¹³²⁴ sudija Antonetti prilaže suprotno mišljenje po svim činjeničnim i pravnim zaključcima Vijeća u vezi s učestvovanjem Milivoja Petkovića u UZP-u. Razmatranje koje slijedi odražava, dakle, stav većine.

688. Vijeće će sada razmotriti da li je i u kojoj mjeri Milivoj Petković doprinio zločinima koje su počinile oružane snage i Vojna policija u funkciji ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja. U tu svrhu Vijeće će ispitati predočene dokaze o doprinosu Milivoja Petkovića zločinima koje je HVO počinio u opštinama Prozor (a), Gornji Vakuf (b), Jablanica (c), Mostar (d), Stolac (e), Čapljina (f) i Vareš (g), te u zatočeničkim centrima HVO-a (h).

¹³²⁰ V. "Događaji koji su uslijedili nakon Vance-Owenovog plana i pokušaji provođenja načela plana na terenu (januar 1993. – avgust 1993.)", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s najvažnijim događajima od osnivanja Herceg-Bosne.

¹³²¹ V. "Događaji koji su uslijedili nakon Vance-Owenovog plana i pokušaji provođenja načela plana na terenu (januar 1993. – avgust 1993.)", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s najvažnijim događajima od osnivanja Herceg-Bosne.

¹³²² P 00680, tačke 3 i 7; P 01424, str. 1 i 2; P 01441; P 01587.

¹³²³ V. "Odnosi Glavnog stožera i političkih organa HZ(R) HB", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹³²⁴ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

689. Preliminarno, što se tiče navoda tužilaštva da je Milivoj Petković mobilisao vojne, logističke i kadrovske resurse i učestvovao u finansijskim aktivnostima oružanih snaga HVO-a,¹³²⁵ Vijeće konstatuje da ne raspolaže dovoljnim dokazima na osnovu kojih bi moglo zaključiti da je Milivoj Petković učestvovao u UZP-u putem tih aktivnosti.

690. Pored toga, što se tiče navoda tužilaštva da je Milivoj Petković koristio i odobravao pogrdne nazive za bosanske Muslimane, tako da su Muslimani predstavljani u negativnom svjetlu,¹³²⁶ Vijeće napominje da su mu predočena samo dva relevantna dokumenta, tačnije, naređenje koje je Milivoj Petković potpisao 8. avgusta 1993.¹³²⁷ i izvještaj koji mu je 26. oktobra 1993. dostavio Ivica Rajić,¹³²⁸ u kojima se nalazi izraz balija. Međutim, s obzirom na veoma veliki broj naređenja koja je Milivoj Petković izdao, kao i izvještaja koje je primao – u kojima nema pogrdnih izraza – Vijeće smatra da samo ta dva mjesta gdje se koristi izraz balija nisu dovoljna kao dokaz da je Milivoj Petković imao namjeru da koristeći taj izraz ili pristajući na njegovu upotrebu Muslimane predstavlja u negativnom svjetlu.

1. Opština Prozor

691. Dana 18. aprila 1993., Milivoj Petković je Željku Šiljegu, zapovjedniku OZ Sjeverozapadna Hercegovina, koji je tada bio u Prozoru, uputio naređenje da hitno ojača snage koje izvode ofanzivna djelovanja prema Klisu.¹³²⁹ Istog dana, 18. aprila 1993., Milivoj Petković je poslao – Vijeću nije poznato kome – zbirni izvještaj o aktivnostima 17. aprila 1993., sačinjen na osnovu četiri izvještaja primljena 17. aprila 1993. u 09:00, 13:00, 15:00 i 21:00 sati, u kojima se opisuju operacije koje su bile u toku u opštini Prozor – "otpočeli smo sa odrađivanjem plana" – i posebno u muslimanskom selu Parcanima, za koje se kaže da ondje "vrš[e] pretrese i čišćenje".¹³³⁰ U 13:00 sati još su trajale operacije za zauzimanje Parcana, isto tako i u 15:00 sati, u vezi s čim se u

¹³²⁵ Optužnica, par. 17. 4 (e) i (f).

¹³²⁶ Optužnica, par. 17. 4 (l).

¹³²⁷ P 04020.

¹³²⁸ P 06146.

¹³²⁹ P 01949.

¹³³⁰ P 01954, str. 6.

izvještaju napominje: "Pružaju se žestoci otpor nego što se očekivalo u ovom selu."¹³³¹ U svjetlu ovog dokaza, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković rukovodio napadnim dejstvima HVO-a na selo Parcani i da je tokom cijelog dana 17. aprila 1993. bio izvještavan o napredovanju tih vojnih operacija.

692. Vijeće je utvrdilo da je HVO, u periodu od 17. do 19. aprila 1993., nakon što je pozvao muslimansko stanovništvo da se preda, izvršio napad na sela Parcani, Lizoperci i Tošćanica i da su pripadnici HVO-a uništili stambene objekte Muslimana u selima Parcani i Tošćanica.¹³³² Vijeće takođe podsjeća da su ti napadi, kako stoji u izvještaju Željka Šiljega, izvedeni prema "planu" koji je razradio on lično, a čiji je cilj bio preuzimanje kontrole nad tim selima.¹³³³ Budući da su se operacije HVO-a u sva tri sela odvijale na identičan način i da su pripadnici HVO-a, nakon što su preuzeli kontrolu nad tim selima, uništili muslimanske stambene objekte u Parcanima i Tošćanici, Vijeće smatra da su ta djela uništavanja imovine bila dio plana napada.

693. Budući da je Milivoj Petković rukovodio operacijama u selima Parcani, Lizoperci i Tošćanica u aprilu 1993. i da su te operacije bile planirane i izvedene prema unaprijed utvrđenom planu koji je uključivao uništavanje stambenih objekata Muslimana, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Milivoj Petković imao namjeru da ti zločini budu počinjeni.

694. U periodu od 23. aprila 1993. do 22. juna 1993., Milivoj Petković je izdavao naređenja za ojačanje snaga u Prozoru, kao i za slanje tenkova.¹³³⁴ Vijeće na osnovu toga zaključuje da je, u periodu od 23. aprila do 22. juna 1993., Milivoj Petković i dalje učestvovao u rukovođenju vojnim operacijama HVO-a u regionu Prozora.

695. Vijeće je utvrdilo da su pripadnici HVO-a tokom napada na selo Skrobućani u maju ili junu 1993. uništili imovinu u vlasništvu Muslimana i seosku džamiju, dok je

¹³³¹ P 01954, str. 6.

¹³³² V. "Napad na Parcani 17. aprila 1993. i paljenje stambenih objekata", "Napad na Lizoperce 18. i 19. aprila 1993. i paljenje stambenih objekata" i "Napad na Tošćanicu 19. aprila 1993., paljenje stambenih objekata i smrt tri mještana", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

¹³³³ P 01909; P 01917; P 01952; P 01936; P 01937; P 01938; P 09196, pod pečatom, str. 11.

¹³³⁴ P 02040; P 02055; P 02526; P 02911.

imovina u vlasništvu Hrvata ostala nedirnuta. Krajem juna 1993., vojnici HVO-a su oštetili imovinu u vlasništvu Muslimana u selu Lug.¹³³⁵ S obzirom na to da su vojnici HVO-a sistematski uništavali imovinu u vlasništvu Muslimana, Vijeće smatra da su ta djela uništavanja bila dio unaprijed smišljenog plana i da nisu bila djelo nekolicine nedisciplinovanih vojnika. Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković, time što je učestvovao u rukovođenju operacijama HVO-a u opštini Prozor u junu 1993., imao namjeru da ta imovina, uključujući i džamiju u Skrobućanima, bude uništena.

696. Takođe u julu i avgustu 1993., Milivoj Petković je izdao naređenja u vezi s organizovanjem borbenih dejstava u opštini Prozor i planirao operacije.¹³³⁶ Naime, 16. jula 1993. SIS je izdao dokument pod naslovom "Informacija" koji je trebalo "dati na uvid" Milivoju Petkoviću, u kojem se opisuje situacija na području Prozora oko 11. jula 1993., odnosno navodi da je nekoliko vojnika HVO-a – iz dokumenta se može razumjeti da se radilo o pripadnicima "Kinder-voda" – hapsilo muškarce Muslimane.¹³³⁷ Naime, Vijeće je zaključilo da je, po naređenju Željka Šiljega, vojna policija, uz pomoć pripadnika "Kinder-voda", i SIS-a Brigade "Rama", u junu, julu i avgustu 1993. u opštini Prozor hapsila muškarce Muslimane uključujući maloljetne, stare i bolesne.

697. Dakle, Vijeće može zaključiti da je Milivoj Petković, budući da je planirao dejstva HVO-a u opštini Prozor u julu i avgustu 1993., i da je znao da su vojnici "Kinder-voda" bez osnove lišavali slobode Muslimane u julu 1993., imao namjeru da ti zločini budu počinjeni.

698. Zatim, dana 13. jula 1993., Željko Šiljeg je Milivoja Petkovića i Brunu Stojića izvijestio da je odveo zatočenike – uglavnom ratne zarobljenike, ali i nekoliko civila – iz Srednje škole u Prozoru u Zatvor u Ljubuškom.¹³³⁸ Dakle, Milivoj Petković je bio obaviješten o tome da su u Srednjoj školi u Prozoru u julu 1993. bili zatočeni miškarci koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga. Budući da je nastavio da obavlja svoje

¹³³⁵ V. "Napad na sela Skrobućani i Gračanica i oštećivanje imovine i džamije u Skrobućanima" i "Napad na sela Duge i Lug i oštećivanje imovine", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

¹³³⁶ P 03246; P 03384; 3D 02582.

¹³³⁷ P 03492.

¹³³⁸ P 03418, str. 4.

dužnosti u oružanim snagama HZ(R) HB, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković prihvatio ta zatočenja.

699. Shodno tome, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković rukovodio vojnim operacijama HVO-a u opštini Prozor u aprilu 1993. i da je imao namjeru da bude počinjeno uništavanje imovine u selima u opštini Prozor, uključujući uništavanje džamije, kao i zatočenje muškaraca koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.

2. Opština Gornji Vakuf

700. Tužilaštvo tvrdi da je Milivoj Petković znao za deložacije Muslimana u Gornjem Vakufu poslije napada HVO-a 1993. godine, no da nije učinio ništa kako bi im omogućio da se vrate svojim kućama ili da kazni svoje potčinjene.¹³³⁹ U svojoj uvodnoj riječi, Petkovićeva odbrana je iznijela tvrdnju da Milivoj Petković nije imao nikakvu ulogu u događajima u Gornjem Vakufu u januaru 1993., bilo na nivou planiranja bilo na nivou organizovanja ili rukovođenja borbenim dejstvima HVO-a.¹³⁴⁰

701. Dana 6. januara 1993., u vrijeme kada je došlo do pojačanja napetosti između ABiH i HVO-a u Gornjem Vakufu,¹³⁴¹ Milivoj Petković je zapovjedniku Pukovnije "Bruno Bušić" izdao naređenje da svoju pukovnicu stavi u punu borbenu gotovost, da dobro naoruža svoje vojnike i izvijesti ga o stepenu spremnosti jedinice kako bi mu se mogle dati informacije o "konkretnoj zadaći".¹³⁴²

702. Vijeće podsjeća na to da je Bruno Stojić poslao Miru Andrića, pukovnika u Glavnom stožeru, da "smiri stanje" u opštini Gornji Vakuf, da je potom na sastanku s predstavnicima ABiH održanom 14. januara 1993. zatražio da se sve snage ABiH stave pod zapovjedništvo HVO-a i da je 16. januara 1993. proslijedio naređenje Milivoja

¹³³⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 883.

¹³⁴⁰ Milivoj Petković, T(f), str. 46000. V. takođe Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 160, 161 i 168; Završna riječ Petkovićeve odbrane, T(f), str. 52605.

¹³⁴¹ V. "Incident s hrvatskom zastavom 6. januara 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

¹³⁴² P 01064.

Petkovića o potčinjavanju, izdato 15. januara 1993.¹³⁴³ Vijeće podsjeća da je, 15. januara 1993., Bruno Stojić poslao Milivoju Petkoviću na izvršenje naređenje o potčinjavanju koje je Jadranko Prlić izdao 15. januara 1993.¹³⁴⁴ ABiH je odbila da se potčini.¹³⁴⁵ Prema izvještaju koji je Miro Andrić poslao Bruni Stojiću, HVO je primijenio silu u skladu s "višom zapovijedi".¹³⁴⁶

703. Dana 18. januara 1993., Milivoj Petković je opštinskim HVO-ima Bugojna, Travnika, Viteza i Novog Travnika uputio dopis u kojem od njih traži da apeluju na ABiH u smislu smirivanja situacije u Vakufu i obavještava ih da se u provincijama koje su prema Vance-Owenovom planu pripale Muslimanima nalaze značajne snage HVO-a i da one neće biti povučene.¹³⁴⁷

704. Vijeće podsjeća na to da su 18. januara 1993. snage HVO-a, među kojima je bila i Pukovnija "Bruno Bušić", zaista izvele napad na grad Gornji Vakuf, te na sela Duša, Hrasnica, Uzričje i Ždrimci. Dejstva HVO-a, posebno u pomenuta četiri sela, odvijala su se na potpuno isti način: HVO bi napad na selo započeo granatiranjem, pri čemu bi poginulo više osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga i koje nisu učestvovala u borbama, i bilo uništeno više muslimanskih kuća; zatim bi ušao u selo, pohapsio sve stanovništvo koje bi se tamo zateklo, odvojio muškarce od muškarce od žena, djece i starijih osoba, zatočio sve Muslimane iz tih sela na različitim mjestima u opštini, te uništavao stambene objekte. Najzad, HVO bi raselio većinu civila zatočenih u opštini.¹³⁴⁸ S obzirom na savršenu sličnost tih zločina, Vijeće nema nikakve sumnje o tome da su oni bili dio unaprijed smišljenog plana i da to nisu bila djela nekolicine nedisciplinovanih vojnika. To potvrđuje izvještaj Milivoja Petkovića od 18. januara 1993.

¹³⁴³ V. "Naređenja za stavljanje oružanih snaga ABiH pod komandu HVO-a od 14. i 16. januara 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

¹³⁴⁴ V. "Događaji koji su uslijedili nakon Vance-Owenovog plana i pokušaji provođenja načela plana na terenu (januar 1993. – avgust 1993.)", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s najvažnijim događajima od osnivanja Herceg-Bosne.

¹³⁴⁵ V. "Naređenja za stavljanje oružanih snaga ABiH pod komandu HVO-a od 14. i 16. januara 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

¹³⁴⁶ 4D 00348.

¹³⁴⁷ P 01190.

¹³⁴⁸ V. "Navodi o raseljavanju žena, djece, starijih i nemoćnih osoba iz sela Duša i njihovom zatočenju", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

– za koji Vijeću nije poznato kome je bio upućen – o situaciji u Gornjem Vakufu, u kojem se navodi da su ofanzivna dejstva prema Gornjem Vakufu išla "po planu".¹³⁴⁹

705. Pored toga, u izvještaju od 19. januara 1993. Milivoj Petković navodi da su sela Uzričje i Duša "uzeta",¹³⁵⁰ da je selo Hrasnica od jučer pod kontrolom HVO-a i da se još uvijek čuju jake detonacije, kao i "uobičajena sporadična pucnjava iz pješačkog naoružanja".¹³⁵¹ Dana 21. januara 1993., pukovnik Željko Šiljeg je načelniku Glavnog stožera HVO-a, Milivoju Petkoviću, poslao izvještaj u kojem se govori o "čišćenju" sela Duša, Hrasnica, Ždrimci i Uzričje.¹³⁵² Dana 28. januara 1993., Željko Šiljeg je poslao izvještaj Predsjedništvu HZ HB, vladi HVO-a, Odjelu obrane HVO-a, ali i Glavnom stožeru, u kojem se navode "civilni" poginuli u Duši tokom napada HVO-a.¹³⁵³

706. Dana 24. januara 1993., Milivoj Petković i Bruno Stojić primili su izvještaj VOS-a u kojem se navodi da je Gornji Vakuf pod kontrolom HVO-a.¹³⁵⁴ Istog dana, Milivoj Petković izdao je naređenje da se obustave sva borbena dejstva između ABiH i HVO-a na teritoriji opštine Gornji Vakuf.¹³⁵⁵ Dana 29. januara 1993., Milivoj Petković je Željku Šiljegu izdao sljedeće naređenje: "Sve naše ekstremiste hapsite i zatvarajte", oštro upozoravajući na to da vojnici HVO-a ne smiju da prave nove štete i izazivaju incidente.¹³⁵⁶ Na osnovu tog naređenja, Željko Šiljeg je 30. januara 1993. uputio naređenje kojim pripadnicima HVO-a energično zabranjuje radnje koje nisu u skladu s ratnim pravom; maltretiranje civila i ratnih zarobljenika; pljačkanje i uništavanje kuća, da izvode akcije u suprotnosti s ratnim pravom; da izvode "nepravilne akcije" protiv UNPROFOR-a ili MKCK-a; odnosno sve druge nečasne radnje tokom borbenih dejstava kako se ne bi nanosila šteta slici o HVO-u i njegovoj borbi.¹³⁵⁷ U tom naređenju Željko Šiljeg zabranjuje sve radnje koje nisu u skladu s "pravilnom politikom našeg vodstva",

¹³⁴⁹ P 01193, str. 1 i 2.

¹³⁵⁰ P 01220, str. 2–4. Vijeće nema informacija o tome kome je taj izvještaj bio upućen.

¹³⁵¹ P 01220, str. 4.

¹³⁵² P 01249, str. 1.

¹³⁵³ P 01351, str. 3.

¹³⁵⁴ 3D 02530.

¹³⁵⁵ V. "Pokušaji prekida vatre nakon napada u opštini Gornji Vakuf", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

¹³⁵⁶ P 01344.

¹³⁵⁷ P 01357, str. 8 i 9.

zbog toga što takvi postupci samo mogu da nanesu štetu "našem narodu i našoj domovini".¹³⁵⁸

707. Dana 30. januara 1993., Željko Šiljeg je Glavnom stožeru uputio izvještaj u kojem navodi da su uništene kuće, staje i osnovna škola u naselju Gornja Hrasnica u selu Hrasnica i da je cjelokupno "civilno" stanovništvo Gornje i Donje Hrasnice otišlo; i da je dio stanovništva zatočen i odveden u Trnovaču.¹³⁵⁹ Dana 8. februara 1993., Milivoj Petković je poslao izvještaj u kojem navodi da su vojnici HVO-a uništavali imovinu u Uzričju, Ždrimcima i Duši; da su vojnici HVO-a, kao i vojnici ABiH, vršili odmazdu nad pojedincima i da su obje strane na području Prozora uzimale zarobljenike, među kojima je bilo žena i djece.¹³⁶⁰ Budući da se u izvještaju Milivoja Petkovića od 8. februara 1993. uglavnom ponavljaju iste informacije kao i u izvještaju Željka Šiljega od 30. januara 1993. upućenom Glavnom stožeru, Vijeće može zaključiti da je Milivoju Petkoviću bio poznat izvještaj Željka Šiljega od 30. januara 1993.

708. U svjetlu gorenavedenih dokaza, Vijeće zaključuje da je, time što je izdao naređenje za raspoređivanje Pukovnije "Bruno Bušić", što je primao i slao izvještaje u vezi s tokom vojnih operacija HVO-a u regionu i, najzad, time što je 29. januara 1993. izdao naređenje za prekid borbenih dejstava, Milivoj Petković planirao i omogućio operacije HVO-a u Gornjem Vakufu u januaru 1993. godine. Vijeće je zaključilo da su zločini počinjeni 18. januara 1993. bili dio unaprijed smišljenog plana, za koji je Milivoj Petković znao budući da je učestvovao u planiranju tih operacija i omogućio ih. To potvrđuju različiti izvještaji koje je primao ili sam sastavljao, a u kojima se govori o tome da su pripadnici HVO-a uništavali imovinu, hapsili i raseljavali muslimansko stanovništvo.

709. Pored toga, gorenavedeni dokazi pokazuju da je Milivoj Petković naređenje za prekid borbenih dejstava izdao tek nakon što je HVO stavio to područje pod svoju kontrolu. On je zapravo tek 24. januara 1993. izdao naređenje da se uhapse "ekstremisti"

¹³⁵⁸ P 01357, str. 9.

¹³⁵⁹ P 01357, str. 6 i 7.

¹³⁶⁰ P 01437, str. 2; Andrew Williams, T(e), str. 8532 i 8533.

iz HVO-a i zatražio da se vojnici HVO-a "oštro upozore" da ne čine nove zločine. Pored toga, u svom naređenju od 29. januara 1993., iako je imao komandna ovlaštenja i efektivnu kontrolu nad oružanim snagama HVO-a, Milivoj Petković se ograničio na to da od Željka Šiljega zatraži da se pripadnici HVO-a "oštro upozore" da ne rade novu štetu. Osim toga, a razmatranje u vezi s tim pitanjem slijedi u nastavku, Vijeće napominje da je najmanje jedna od jedinica koje su tada bile angažovane u Gornjem Vakufu, odnosno Pukovnja "Bruno Bušić", bila i poslije januara 1993. u više navrata razmještena na razna druga mjesta i pritom činila nove zločine.¹³⁶¹ To pokazuje da Milivoj Petković, kada je izdao svoje naređenje od 24. januara 1993., nije imao stvarnu namjeru da kazni počinioce i da stane na kraj zločinima nad Muslimanima.

710. Na osnovu prethodnog razmatranja Vijeće zaključuje da je, zbog toga što je planirao i omogućio vojne operacije u opštini Gornji Vakuf u januaru 1993. iako je znao da se tokom tih vojnih operacija uništava imovina u vlasništvu Muslimana, da se ubija Muslimane koji nisu učestvovali u borbama i koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga, a da se lokalno stanovništvo hapsi i raseljava, Milivoj Petković imao namjeru da ti zločini budu počinjeni. Što se tiče krađa počinjenih u Gornjem Vakufu, Vijeće je utvrdilo da one nisu bile dio zajedničkog zločinačkog plana i da eventualna odgovornost Milivoja Petkovića za njihovo počinjenje stoga treba da se ispita u okviru razmatranja trećeg vida UZP-a.¹³⁶²

3. Opština Jablanica (Sovići i Doljani)

711. U svom svjedočenju pred Vijećem, Milivoj Petković je izjavio da je sredinom aprila 1993. svakodnevno bio izvještavan o borbenim dejstvima u opštinama Konjic i Jablanica,¹³⁶³ ali da informacije koje su stizale u Glavni stožer HVO-a nisu upućivale na

¹³⁶¹ V. "Milivoj Petković je negirao zločine počinjene nad Muslimanima, nije ih sprečavao, nije kažnjavao počinioce i podsticao ih je", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića.

¹³⁶² "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

¹³⁶³ Milivoj Petković, T(f), str. 49432 i 49433.

to da su vojnici HVO-a u periodu od 19. do 21. aprila 1993. počinili kriminalne radnje u Sovićima i Doljanima.¹³⁶⁴

712. Dana 15. aprila 1993., u cilju ojačanja odbrambenih linija HVO-a u regionu Konjica i Jablanice, Milivoj Petković je Pukovnici "Bruno Bušić" i PPN "Ludvig Pavlović" izdao naređenje da bojnu spremnost podignu na najviši stupanj.¹³⁶⁵ U svom naređenju Milivoj Petković navodi će on odrediti vrijeme polaska i odredište jedinica, te da će naknadna naređenja biti izdata telefonom.¹³⁶⁶

713. Dana 15. aprila 1993., HVO je počeo granatirati grad Jablanicu, konkretno iz sela Risovca u kojem je HVO imao artiljerijske položaje.¹³⁶⁷

714. Dokazi pokazuju da je Milivoj Petković redovno dobijao informacije o borbenim dejstvima. Na primjer, 16. aprila 1993. u 07:00 sati, Željko Šiljeg, zapovjednik OZ "Sjeverozapadna Hercegovina", uputio je Glavnom stožeru izvještaj (koji je Glavni stožer primio 16. aprila u 15:20 sati) u kome se navodi da će napad HVO-a na selo Sovići započeti 16. aprila 1993. u 09:00 sati, i u kojem se navode artiljerijski položaji u opštini Jablanica.¹³⁶⁸ Dana 17. aprila 1993. uveče, Željko Šiljeg je Milivoju Petkoviću poslao izvještaj u kojem kaže da je rješavanje problema Sovića "pri kraju",¹³⁶⁹ a Milivoj Petković je tu informaciju preuzeo u svoj izvještaj o stanju od istoga dana.¹³⁷⁰ Dana 23. aprila 1993., Ivica Primorac, pomoćnik načelnika Glavnog stožera HVO-a za profesionalnu vojsku, uputio je Bruni Stojiću i Milivoju Petkoviću izvještaj u kojem se navodi da KB i ATG "Baja Kraljević" 17. aprila 1993. "osvajaju" Soviće i Doljane, te da je 19. aprila 1993. izvršeno "čišćenj[e] ["*cleansing*"] Doljana".¹³⁷¹ Dakle, Vijeće može

¹³⁶⁴ Milivoj Petković, T(f), str. 49439 i 49440.

¹³⁶⁵ P 01896.

¹³⁶⁶ P 01896.

¹³⁶⁷ Svjedok Y, P 09873, pod pečatom, predmet *Naletilić i Martinović*, revidirana verzija T(f), str. 12 i 13; Safet Idrizović, T(f), str. 9669, 9672 i 9673; P 09400, str. 20; Svjedok RR, P 09872, pod pečatom, predmet *Naletilić i Martinović*, T(f), str. 6483; P 08951; P 09052; Odluka od 7. septembra 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 27 (Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 30); P 02627, str. 2 i 3.

¹³⁶⁸ P 01915, str. 2.

¹³⁶⁹ P 01932, str. 1.

¹³⁷⁰ P 01954, str. 11; P 01932.

¹³⁷¹ 4D 01034.

zaključiti da su napadi na Soviće i Doljane bili unaprijed predviđeni i da je Milivoj Petković cijelog tog dana bio izvještavan o napredovanju dejstava.

715. Dana 22. aprila 1993., Milivoj Petković je izdao naređenje Bojni "Mijat Tomić" i Brigadi "Herceg Stjepan" da smjesta obustave sva neprijateljska dejstva prema ABiH u Jablanici i da utvrde dostignute položaje.¹³⁷²

716. Ovi dokazi potvrđuju da je Milivoj Petković doprinio planiranju i rukovođenju operacijama.

717. Vijeće je zaključilo da je HVO 17. aprila 1993. izvršio napad na područje Jablanice, da je granatirao sela Soviće i Doljane i da je zatim, nakon što se ABiH predala, preuzeo kontrolu nad ta dva mjesta. HVO je zatočio Muslimane iz Sovića i Doljana, kako civile tako i borce. Zatim je HVO zapalio sve muslimanske kuće i dvije džamije – po naređenju "viših zapovjednika".¹³⁷³ Vijeće smatra, budući da su dejstva HVO-a u Jablanici bila dio plana koji je organizovalo i koordiniralo vodstvo HVO-a, da je uništavanje imovine i hapšenje Muslimana bilo sastavni dio tog plana. Dakle, budući da je planirao i rukovodio vojnim operacijama, Milivoj Petković je znao da su ti zločini sastavni dio tog plana.

718. Uostalom, to potkrepljuje i činjenica da je Milivoj Petković 23. aprila 1993. bio obaviješten o uništavanju stambenih objekata Muslimana u selima Sovići i Doljani, kao i o zatočenju Muslimana, nakon što je, na zahtjev Mate Bobana lično, Brigadi "Herceg Stjepan" naredio da mu dostavi procjenu broja hrvatskih i muslimanskih žrtava, kao i hrvatskih i muslimanskih sela spaljenih nakon događaja u Sovićima i Doljanima.¹³⁷⁴ Pored toga, Milivoj Petković je izjavio da je istog dana te informacije proslijedio Mati Bobanu i da je s njim razgovarao o preduzimanju mjera konkretno protiv Mladena Naletilića i Ivana Andabaka.¹³⁷⁵ Vijeće napominje da je zaključilo da su KB i njegove

¹³⁷² P 02037, str. 1.

¹³⁷³ V. "Napadi HVO-a na sela Sovići i Doljani i hapšenje muškaraca, žena, djece i starijih osoba, od 17. do 23. aprila 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani). Za uništavanje džamija po naređenju "viših zapovjednika" v. i P 02063.

¹³⁷⁴ Milivoj Petković, T(f), str. 49440, 49441 i 49526; 4D 01082.

¹³⁷⁵ Milivoj Petković, T(f), str. 49440–49442 i 49447.

ATG bile umiješane u mnoge zločine u opštini Jablanica počinjene do tog datuma, između ostalog u zlostavljanje: zatočenih Muslimana u Školi u Sovićima među kojima je bilo i žena, u periodu od 17. aprila do 5. maja 1993.;¹³⁷⁶ zlostavljanje zatočenika tokom transporta iz Škole u Sovićima u Zatvor u Ljubuškom 18. aprila 1993.;¹³⁷⁷ zlostavljanje žena, djece i starijih osoba zatočenih u zaseoku Junuzovići u periodu od 19. aprila do 4. ili 5. maja 1993.;¹³⁷⁸ zlostavljanje zatočenika na Ribnjaku 20. aprila 1993.;¹³⁷⁹ ali i u uništavanje stambenih objekata Muslimana i dviju džamija.¹³⁸⁰ Što se tiče uništavanja tih dviju džamija, Vijeće podsjeća da ta djela nisu bila dio zajedničkog zločinačkog plana u aprilu 1993. i da, shodno tome, eventualna odgovornost Milivoja Petkovića u vezi s tim djelima uništavanja treba da se ispita u okviru razmatranja trećeg vida UZP-a.¹³⁸¹

719. Vijeću nije poznat sadržaj izvještaja koji je Milivoj Petković poslao Mati Bobanu 23. aprila 1993. Međutim, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Milivoj Petković, ako je tražio da se protiv Mladena Naletilića i Ivana Andabaka preduzmu mjere, to učinio zato što je znao za zločine koje su njihovi vojnici počinili u Jablanici.

720. Milivoj Petković je izjavio da je 24. i 25. aprila 1993. prisustvovao sastanku održanom u Zagrebu, na kojem su Alija Izetbegović i Mate Boban razgovarali o Sovićima i Doljanima i da je ovaj potonji pristao na to da se pokrene "istražni postupak".¹³⁸² Međutim, Vijeće nema nikakve informacije o rezultatima te istrage.

¹³⁷⁶ V. "Zaključci Vijeća u vezi s navodima o kriminalnim događajima u Školi u Sovićima", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

¹³⁷⁷ V. "Postupanje prema muškarcima Muslimanima prilikom premještanja iz Škole u Sovićima u Zatvor u Ljubuškom 18. aprila 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

¹³⁷⁸ V. "Organizacija kuća u zaseoku Junuzovići kao mjesta zatočenja" i "Zatočenje i postupanje prema zatočenicima u zaseoku Junuzovići", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

¹³⁷⁹ V. "Postupanje prema zatočenicima na Ribnjaku", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

¹³⁸⁰ V. "Tok napada na Soviće i Doljane 17. aprila 1993." i "Rušenje dva muslimanska vjerska objekta, uključujući najmanje jednu džamiju, u Sovićima i Doljanima od 18. do 22. aprila 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

¹³⁸¹ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

¹³⁸² Milivoj Petković, T(f), str. 49443, 49444, 49447 i 49448. Prema riječima Milivoja Petkovića, otprilike 28. ili 29. aprila 1993. delegacija HVO-a je otišla u Čitluk kako bi se sastala s političkim rukovodiocima

Naprotiv, kako je Vijeće već Vijeće napomenulo, jedinice HVO-a koje su djelovale u Sovićima i Doljanima u aprilu 1993. nastavile su da učestvuju u borbenim operacijama HVO-a i da čine druge zločine u drugim opštinama.¹³⁸³

721. Pored toga, Vijeće je zaključilo da su vojnici HVO-a koji su kontrolisali puteve i kontrolne punktove, u danima nakon napada i preuzimanja kontrole nad selima Sovići i Doljani od strane HVO-a, konkretno po naređenju Glavnog stožera, onemogućavali prolaz nekim međunarodnim posmatračima i konvojima mirovnih snaga.¹³⁸⁴ Naime, iz izvještaja zamjenika zapovjednika OZ Sjeverozapadna Hercegovina od 24. aprila 1993. proizlazi da je Glavni stožer izdao usmeno naređenje kojim se konvoju UNPROFOR-a u kojem su se nalazili Arif Pašalić i Miljenko Lasić, zabranjuje prolaz pravcem za Jablanicu.¹³⁸⁵ Budući da je Milivoj Petković 24. aprila 1993. bio načelnik Glavnog stožera i lično učestvovao u planiranju i rukovođenju operacijama HVO-a u Jablanici u aprilu 1993., Vijeće može razumno zaključiti da je on izdao to naređenje. Dakle, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković onemogućavao pristup i prolazak nekim međunarodnim posmatračima i konvojima mirovnih snaga u danima nakon napada od 17. aprila 1993. i zauzimanja sela Sovići i Doljani od strane HVO-a. Naime, budući da je Milivoj Petković bio obaviješten o uništavanju imovine i zatočenju civila, Vijeće može razumno zaključiti da je on onemogućavao pristup konvoja s ciljem da prikrije te zločine.

722. Što se tiče raseljavanja preostalih Muslimana iz Sovića i Doljana u Gornji Vakuf 4. maja 1993., tužilaštvo tvrdi da je to bilo dio plana HVO-a čiji je cilj bio da se zatočeni

HZ HB, i imenovana je istražna komisija u vezi s incidentima u Srednjoj Bosni, dakle, i Sovićima i Doljanima.

¹³⁸³ Konkretno u Mostaru i na Heliodromu. V. u tom smislu "Okupljanje Muslimana u zapadnom Mostaru, njihovo zatočenje na više lokacija i odlazak nekih od njih na područja pod kontrolom ABiH ili u druge zemlje tokom prve polovine maja 1993.", "Deložacije Muslimana iz zapadnog Mostara, njihovo zatočenje ili premještanje u istočni Mostar tokom druge polovine maja 1993.", "Djela nasilja i krađe nad uhapšenim, deložiranim, zatočenim i raseljenim Muslimanima u maju 1993.", "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", "Silovanje, seksualno zlostavljanje, krađa, prijetnje i zastrašivanje Muslimana tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru u julu i avgustu 1993." i "Navodi o zločinima počinjenim u periodu od septembra 1993. do aprila 1994.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar. V. takođe "Pokušaji da se reguliše korištenje zatočenika s Heliodroma za izvođenje radova", "Postupanje prema muškarcima zatočenim na Heliodromu" i "Postupanje prema zatočenicima tokom prisilnog rada", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹³⁸⁴ V. "Blokiranje međunarodnih posmatrača i mirovnih snaga 17. aprila 1993. i narednih dana", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

Muslimani iskoriste u programu razmjene zarobljenika.¹³⁸⁶ Petkovićeva odbrana tvrdi da nema dokaza da je cilj okupljanja civila u Školi u Sovićima poslije paljenja, odnosno uništavanja mnogobrojnih stambenih objekata 21. i 22. aprila 1993. bilo njihovo premještanje ili protjerivanje van sektora Doljani-Sovići i da su sve okolnosti te evakuacije bile takve da je Milivoj Petković mislio da se radi o legalnoj operaciji, u skladu s voljom i dobrobiti tih civila, organizovanoj od strane samih tih civila i zapovjednika ABiH, među kojima su bili Halilović i Pašalić.¹³⁸⁷ Petkovićeva odbrana osporava činjenicu da je Milivoj Petković napisao naređenje u kojem se traži da se civili zatočeni u Sovićima i Doljanima puste na slobodu.¹³⁸⁸ Vijeće je taj argument odbacilo u dijelu Presude koji se bavi opštinom Jablanica.¹³⁸⁹

723. Vijeće podsjeća da je utvrdilo da je Milivoj Petković orkestrirao raseljavanje oko 450 žena, djeca i starijih osoba zatočenih u Školi u Sovićima i u kućama u zaseoku Junuzovići 5. maja 1993. godine u Gornji Vakuf.¹³⁹⁰

724. Osim toga, utvrđeno je da su, u vrijeme kad je Milivoj Petković obišao Soviće i Doljane, uslovi zatočenja u Školi u Sovićima bili loši.¹³⁹¹ Prema tome, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković prilikom obilaska Sovića i Doljana u maju 1993. lično vidio loše uslove zatočenja u Školi u Sovićima. Međutim, budući da je Milivoj Petković orkestrirao raseljavanje tih zatočenika 5. maja 1993., Vijeće nema osnova za zaključak da je on prihvatio te loše uslove zatočenja.

¹³⁸⁵ P 02066.

¹³⁸⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 890; Odluka od 7. septembra 2006., činjenice o kojima je presuđeno br. 47 i 48 (Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 529, 648 i 711).

¹³⁸⁷ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 171, 172, 176 i 194.

¹³⁸⁸ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 189–192.

¹³⁸⁹ V. "Kontekst premještanja žena, djece i starijih osoba iz Škole u Sovićima i kuća u zaseoku Junuzovići u Gornji Vakuf", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

¹³⁹⁰ V. "Kontekst premještanja žena, djece i starijih osoba iz Škole u Sovićima i kuća u zaseoku Junuzovići u Gornji Vakuf", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

¹³⁹¹ V. "Uslovi zatočenja i postupanje prema zatočenicima u Školi u Sovićima", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani). V. takođe P 10358, par. 37 i 40.

4. Opština Mostar

725. Vijeće će sada razmotriti dokaze u vezi s doprinosom Milivoja Petkovića zločinima počinjenim u opštini Mostar i njegovu ulogu u uništavanju Baba-Beširove džamije oko 10. maja 1993. godine (a), u deložacijama i raseljavanju muslimanskog stanovništva iz zapadnog Mostara počevši od druge polovine maja 1993. godine (b), u hapšenjima muškaraca muslimanske nacionalnosti u Mostaru počevši od 30. juna 1993. godine (c), i najzad, u zločinima u vezi s opsadom istočnog Mostara (d).

726. Preliminarno, Vijeće podsjeća na to da je utvrdilo da je HVO 9. maja 1993. otpočeo napad na grad Mostar.¹³⁹² Naime, 9. maja 1993., Miljenko Lasić je brigadama "Knez Domagoj" i "Stjepan Radić" izdao naređenje da pošalju u Mostar 120 naoružanih i obučenih ljudi.¹³⁹³ Takođe je naredio da se 10. maja 1993. u 05:30 sati u Mostar premjesti jedna jedinica 4. brigade "Stjepan Radić", a u 06:00 sati i jedinica "Ludvig Pavlović".¹³⁹⁴ Istog dana, Miljenko Lasić je 4. brigadi izdao naređenje da u Mostar hitno pošalje sljedeće jedinice: vod "Grdani" Čitlučke bojne,¹³⁹⁵ šest sanitetskih vozila s ekipama,¹³⁹⁶ jedan minobacač i jedan laki raketni lanser s pripadnom municijom,¹³⁹⁷ jedan tenk T-34 s posadom,¹³⁹⁸ te jedno protivavionsko oruđe s posadom i municijom.¹³⁹⁹ Sve te jedinice trebalo je da se stave pod komandu štaba OZ Jugoistočna Hercegovina, koji je pak bio pod direktnom komandom načelnika Glavnog stožera, a to je tada bio Milivoj Petković. Međutim, Vijeće napominje da je Milivoj Petković izjavio da je od 7. do 9. maja 1993. bio u Splitu, a zatim, od 9. maja 1993. ujutro, u Čitluku.¹⁴⁰⁰

¹³⁹² V. "Napad od 9. maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹³⁹³ 3D 01006. Vijeće napominje da 10. maja 1993. u 08:00 sati te snage još uvijek nisu bile stigle u Mostar. V. 3D 01022.

¹³⁹⁴ P 02240. Što se tiče premještaja jedinice "Ludvig Pavlović", v. Dragan Ćurčić, T(f), str. 45804–45807; 3D 03759, str. 14–15. Što se tiče premještaja jedinice 4. brigade, v. Dragan Ćurčić, T(f), str. 45946. Vijeće napominje da 10. maja 1993. u 08:00 sati te snage još uvijek nisu bile stigle u Mostar. V. 3D 01022.

¹³⁹⁵ 3D 01010.

¹³⁹⁶ 3D 01023.

¹³⁹⁷ 3D 01007.

¹³⁹⁸ 3D 01008.

¹³⁹⁹ 3D 01009; 3D 01011.

¹⁴⁰⁰ Milivoj Petković, T(f), str. 49531–49534, 49568–49573, 50650 i 50651.

727. Dana 10. maja 1993., Mate Boban i Alija Izetbegović su potpisali sporazum o prekidu vatre. Dana 12. maja 1993. Milivoj Petković i Sefer Halilović potpisali su još jedan sporazum o prekidu vatre. Tim drugim sporazumom, potpisanim u Međugorju pod pokroviteljstvom SPABAT-a i nekoliko drugih međunarodnih organizacija, bilo je predviđeno povlačenje snaga HVO-a i ABiH iz Mostara, puštanje na slobodu "civilnih zarobljenika", razmjena "ratnih zarobljenika" i postavljanje jedne jedinice SPABAT-a na liniju fronta.¹⁴⁰¹

a) Uništenje Baba-Beširove džamije oko 10. maja 1993.

728. Petkovićeva odbrana tvrdi da nema dokaza na osnovu kojih bi se moglo utvrditi da je Milivoj Petković znao za uništavanja u Mostaru u periodu od 30. juna do 24. jula 1993. godine.¹⁴⁰²

729. Vijeće je utvrdilo da je Baba-Beširova džamija bila dignuta u vazduh i potpuno srušena oko 10. maja 1993., po naređenju Miljenka Lasića, zapovjednika OZ Jugoistočna Hercegovina.¹⁴⁰³ Milivoj Petković je o rušenju te džamije bio obaviješten dopisom biskupa Ratka Perića istog dana, tj. 10. maja 1993.¹⁴⁰⁴

730. Prema tome, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković bio direktno obaviješten o uništenju Baba-Beširove džamije 10. maja 1993. i da je džamija uništena po naređenju Miljenka Lasića koji mu je bio direktno potčinjen. Budući da je nastavio obavljati svoje dužnosti načelnika Glavnog stožera i da nije preduzeo nikakve mjere protiv počinioca tog krivičnog djela, što pokazuje činjenica da je Miljenko Lasić ostao na svojoj dužnosti, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Milivoj Petković prihvatio to uništavanje.

¹⁴⁰¹ V. "Nastavak borbi i pokušaji prekida vatre", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁴⁰² Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 384.

¹⁴⁰³ V. "Rušenje dvije džamije u zapadnom Mostaru oko 9. i 11. maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁴⁰⁴ P 02264.

b) Deložacije stanovništva zapadnog Mostara počevši od 9. maja 1993.

731. Petkovićeva odbrana tvrdi da je uslijed intenzivnih borbi vođenih 9. maja 1993. iz grada evakuisan velik broj osoba iz razloga njihove vlastite bezbjednosti i da su one odvedene na Heliodrom gdje su ostale nekoliko dana, pri čemu su bile u isključivoj nadležnosti Ureda za izbjeglice.¹⁴⁰⁵ Kako tvrdi Petkovićeva odbrana, Glavni stožer HVO-a nije ni na koji način učestvovao u toj akciji evakuacije, niti je o njoj uopšte bio obaviješten.¹⁴⁰⁶

732. Dana 14. juna 1993., Vojna policija je obavijestila Glavni stožer o tome da su ATG "Vinko Škrobo" i 4. bojna 3. brigade HVO-a, zvana i bojna "Tihomir Mišić", učestvovala u prijevozu Muslimana s istočne obale rijeke, odnosno da "bespravno vrše etničko čišćenje".¹⁴⁰⁷ Istog dana, Milivoj Petković, Bruno Stojić i Žarko Keža, načelnik VOS-a, dobili su od CED-a, službe VOS-a za praćenje radio-veza, vanredni izvještaj¹⁴⁰⁸ u kojem se kaže da su tokom akcije deložiranja koju je Vinko Martinović izveo 13. juna 1993., pripadnici 4. bojne "Tihomir Mišić", iz sastava 3. brigade HVO-a, Vinko Martinović i pripadnici njegove ATG "Vinko Škrobo" silovali pred očevicima više žena, da su veći broj osoba pretukli i da ima indicija o ubistvima "civila".¹⁴⁰⁹

733. Vijeće je konstatovalo da su tokom akcija deložacija Muslimana u zapadnom Mostaru, među kojima je bilo i muškaraca koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga, u periodu od maja 1993. do februara 1994., vojnici HVO-a – konkretno ATG "Benko Penavić" u maju 1993., pripadnici 4. bojne 3. brigade HVO-a i pripadnici KB-a u junu 1993., pripadnici ATG "Vinko Škrobo" i "Benko Penavić" u septembru 1993. – prijetili, zastrašivali i žestoko udarali nogama, šakama i kundacima Muslimane koje su izbacivali iz njihovih domova;¹⁴¹⁰ da su tim Muslimanima oduzimali sve vrijedne stvari

¹⁴⁰⁵ Završni podnesak Stojićeve odbrane, par. 500; Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 238 i 239; Završni podnesak Čorićeve odbrane, par. 444–448.

¹⁴⁰⁶ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 238.

¹⁴⁰⁷ P 02749, str. 2.

¹⁴⁰⁸ Radmilo Jasak, T(f), str. 48839–48841.

¹⁴⁰⁹ P 02770.

¹⁴¹⁰ V. "Silovanje, seksualno zlostavljanje, krađa, prijetnje i zastrašivanje Muslimana tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru u julu i avgustu 1993." i "Navodi o zločinima počinjenim u periodu od septembra 1993. do aprila 1994.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

koje su ovi imali pri sebi i otuđivali i imovinu iz stanova istjeranih Muslimana.¹⁴¹¹ Vijeće podsjeća na to da je to raseljavanje ljudi trajalo do februara 1994. godine.¹⁴¹²

734. Vijeće na osnovu svega gorenavedenoga zaključuje da je Milivoj Petković bio direktno obaviješten o akcijama deložacije Muslimana u zapadnom Mostaru u junu 1993. koje su vršile jedinice HVO-a koje su bile njemu potčinjene, kao i o atmosferi nasilja u kojoj su se te akcije odvijale, te da je on u najmanju ruku to tolerisao, budući da su te iste jedinice, u istoj atmosferi, nastavile da vrše deložacije i raseljavanje stanovništva zapadnog Mostara sve do februara 1994. godine.

735. Imajući u vidu prethodno razmatranje, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se iz ovoga može izvesti taj da je Milivoj Petković, budući da nije preduzeo nikakve mjere kako bi stao na kraj deložacijama ili kaznio njihove počinioce, i da je nastavio da obavlja svoje dužnosti u oružanim snagama HZ(R) HB, prihvatio deložacije, kao i djela nasilja koja su ih pratila.

736. Što se tiče drugih zločina koje su pripadnici ATG "Vinko Škrobo" počinili 13. juna 1993., tj. djela lišavanja života i seksualnog nasilja, kao i krađe počinjene u periodu od juna 1993. Vijeće je utvrdilo da oni nisu bili dio zajedničkog zločinačkog plana.¹⁴¹³ Vijeće će eventualnu odgovornost Milivoja Petkovića u vezi s tim krivičnim djelima ispitati u nastavku, u okviru trećeg vida UZP-a.

c) Hapšenje muškaraca Muslimana u periodu od 30. juna 1993.

737. Poslije napada koji su snage ABiH izvele 30. juna 1993., Milivoj Petković je OZ Jugoistočna Hercegovina izdao naređenje u kojem stoji sljedeće: 1) svi pripadnici HVO-a muslimanske nacionalnosti moraju se razoružati i "izolirati"; 2) svi vojno sposobni

¹⁴¹¹ V. "Opština Mostar", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 22 (oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno protivpravno i bezobzirno kao teška povreda Ženevskih konvencija) i tački 23 (pljačkanje javne i privatne imovine kao kršenje zakona i običaja ratovanja).

¹⁴¹² V. "Opština Mostar", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 6 (deportacija kao zločin protiv čovječnosti), tački 7 (protivpravna deportacija civila kao teška povreda Ženevskih konvencija), tački 8 (nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločin protiv čovječnosti) i tački 9 (protivpravno premještanje civila kao teška povreda Ženevskih konvencija).

¹⁴¹³ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

muškarci Muslimani, stanovnici područja u u zoni odgovornosti OZ Jugoistočna Hercegovina, takođe se moraju "izolovati"; a 3) žene i djecu muslimanske nacionalnosti u zoni odgovornosti OZ Jugoistočna Hercegovina HVO treba da ostavi u njihovim kućama.¹⁴¹⁴ Na osnovu tog naređenja, HVO je u gradu Mostaru i na okolnim, područjima, proveo kampanju rasprostranjenog i masovnog hapšenja muškaraca Muslimana, bez obzira na to da li se radilo o pripadnicima neke oružane sile ili ne¹⁴¹⁵.

738. Vijeće smatra da su rasprostranjena i masovna hapšenja muškaraca Muslimana počevši od 30. juna 1993. bila izvedena u sklopu izvršenja naređenja Milivoja Petkovića od 30. juna 1993. i da su ih izvršile jedinice pod njegovom komandom. Prema tome, Milivoj Petković je naredio hapšenje muškaraca koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.

d) Opsada istočnog Mostara

739. Tužilaštvo tvrdi da je Milivoj Petković svojim naređenjima direktno doprinio opsadi istočnog Mostara.¹⁴¹⁶ Petkovićeve odbrane tvrdi da se Milivoju Petkoviću ne može pripisati odgovornost ni za jedan zločin počinjen tokom opsade istočnog Mostara, i to zbog toga što su ABiH i HVO u Mostaru bili u stalnom sukobu, kao i zbog činjenice da ovlaštenja i nadležnosti koje je stvarno imao u kratkom periodu u kojem je bio na dužnosti načelnika Glavnog stožera Milivoju Petkoviću nisu davala mogućnost da djeluje u pravcu izbjegavanja počinjenja zločina tokom opsade.¹⁴¹⁷

740. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je, u periodu od juna 1993. do aprila 1994., istočni Mostar bio pod opsadom HVO-a.¹⁴¹⁸ Dana 2. jula 1993., na osnovu naređenja Milivoja Petkovića, Miljenko Lasić, zapovjednik OZ Jugoistočna Hercegovina, podijelio

¹⁴¹⁴ P 03019; Milivoj Petković, T(f), str. 49574–49581.

¹⁴¹⁵ Vijeće podsjeća na to da je ABiH 30. juna 1993. izvršila napad na kasarnu HVO-a "Tihomir Mišić" u sjevernom sektoru grada Mostara i stavila je pod svoju kontrolu. V. "Napad na kasarnu "Tihomir Mišić" 30. juna 1993." i "Hapšenje i zatočenje muškaraca Muslimana nakon napada od 30. juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁴¹⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 959.

¹⁴¹⁷ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 378.

¹⁴¹⁸ V. "Zaključci Vijeća o postojanju opsade istočnog Mostara", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

je zonu odbrane grada Mostara na tri sektora i za zapovjednika sektora koji je obuhvatao gradsko područje Mostara imenovao Zlatana Miju Jelića.¹⁴¹⁹ Pored toga, dana 6. avgusta 1993. Glavni stožer je preuzeo zapovijedanje odbranom Mostara.¹⁴²⁰

741. Vijeće će sada razmotriti predočene dokaze o ulozi Milivoja Petkovića u granatiranju (i), onemogućavanju kretanja humanitarne pomoći i pristupa međunarodnih organizacija (ii), te u rušenju Starog mosta (iii).

i. Granatiranje

742. Tužilaštvo tvrdi da Milivoj Petković nije mogao da ne zna za granatiranje i snajperska djelovanja HVO-a jer se sve to 18. jula 1993. odvijalo u blizini njegove kancelarije u zapadnom Mostaru¹⁴²¹ i da je on kontrolisao granatiranje grada Mostara.¹⁴²² Petkovićeva odbrana tvrdi da u periodu od 30. juna do 24. jula 1993. nije bio dostavljen nijedan protest zbog granatiranja Milivoju Petkoviću na znanje; da ništa u izvještajima koje je dobijao nije davalo osnovu da se pretpostavi da je to granatiranje protivpravno ili da zapovjednici donose protivpravne odluke; da je artiljerija u OZ Jugoistočna Hercegovina bila potčinjena zapovjedniku OZ te da, shodno tome, Milivoj Petković nije bio nadležan za izbor ciljeva, za trajanje ili evaluaciju učinaka granatiranja.¹⁴²³

743. Vijeće podsjeća da je, u periodu od juna 1993. do marta 1994., istočni Mostar trpio intenzivna i neprekidna granatiranja i da granatiranje i drugo vatreno djelovanje HVO-a nije bilo ograničeno na konkretne, moguće vojne ciljeve, nego da su na njihovom udaru bila i stambena područja, te da je stanovništvo direktno trpjelo posljedice tih dejstava. Vijeće je zaključilo da je HVO intenzivno i proizvoljno granatirao i vatreno djelovao po istočnom Mostaru, i da je stanovništvo koje je tamo živjelo direktno trpjelo posljedice tih dejstava.¹⁴²⁴

¹⁴¹⁹ V. "Oružane snage HVO-a", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁴²⁰ P 03983, str. 2.

¹⁴²¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 962.

¹⁴²² Završni podnesak tužilaštva, par. 960 i 961.

¹⁴²³ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 380, 382, 383, 385 i 386.

¹⁴²⁴ V. "Granatiranje i artiljerijsko djelovanje po istočnom Mostaru", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

744. Vijeće podsjeća da je artiljerija HVO-a bila pod kontrolom Glavnog stožera i da je artiljerijska pukovnija iz Širokog Brijega u vremenu od 12. avgusta 1993. do 1. decembra 1993. bila pod direktnom komandom Glavnog stožera.¹⁴²⁵

745. Vijeće napominje da je Milivoj Petković već 27. marta 1993. Miljenku Lasiću, zapovjedniku OZ Jugoistočna Hercegovina, uputio naređenje – koje je ovaj proslijedio u jedinice pod svojom komandom – u kojem se nalaže sljedeće: "Za djelovanje po naseljenim mjestima obvezno zatražiti suglasnost GS".¹⁴²⁶

746. Dana 8. novembra 1993., Milivoj Petković je ZP Mostar izričito naredio da izvede napadna dejstva na Bijelo Polje, Blagaj i Mostar: "[N]apadna djelovanja ispoljiti [...]. Grad Mostar selektivno granatirati u različitim vremenskim razmacima. [...] GS HVO poduzet će najoštrije mjere prema svim nivoima zapovijedanja koji ne ispoštuju ovu zapovijed."¹⁴²⁷ Ovo naređenje Miljenko Lasić je istoga dana proslijedio svojim snagama.¹⁴²⁸

747. U svjetlu ovih dokaza, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković planirao granatiranje tokom opsade istočnog Mostara.

748. Vijeće je saslušalo više međunarodnih svjedoka koji su izjavili da su političke i vojne funkcionere HVO-a, među njima i Milivoja Petkovića, redovno upozoravali u vezi s granatiranjem istočnog Mostara. Na primjer, Svjedok DZ¹⁴²⁹ je s Jadrankom Prličem, Brunom Stojićem i Milivojem Petkovićem razgovarao o granatiranju i ranjavanju civila u Mostaru i napomenuo da su oni bili obaviješteni o tome da HVO otvara vatru na pripadnike međunarodnih organizacija.¹⁴³⁰

¹⁴²⁵ V. "Topništvo i zrakoplovna grupa", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁴²⁶ P 01736.

¹⁴²⁷ P 06534.

¹⁴²⁸ P 06524.

¹⁴²⁹ Službenik jedne međunarodne organizacije u periodu od 1. aprila 1993. do aprila 1994. Svjedok DZ, T(f), str. 26472 i 26473, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 5 i 10.

¹⁴³⁰ Svjedok DZ, T(f), str. 26484, 26485, 26489 i 26490, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 21. V. takođe "Otvaranje vatre na pripadnike međunarodnih organizacija", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

749. Svjedok DW¹⁴³¹ je izjavio da je su najviši oficiri SPABAT-a direktno kontaktirali sa Slobodanom Praljkom, Milivojem Petkovićem i Brunom Stojićem i da ih je upozoravao na protivpravno granatiranje, napade na civilno stanovništvo, napade na SPABAT i sve ostale probleme u vezi sa zadacima SPABAT-a.¹⁴³² Svjedok DW je rekao da su na jednom sastanku, kojem je prisustvovao Milivoj Petković, pripadnici SPABAT-a govorili o više problema, konkretno o napadima HVO-a na civilne ciljeve, napadima HVO-a na pripadnike i vojnu opremu SPABAT-a, kao i o blokadama i zadržavanju patrola SPABAT-a na kontrolnim punktovima HVO-a.¹⁴³³ Pripadnici SPABAT-a su u više navrata obavijestili odgovorne osobe u HVO-u, a 14. oktobra 1993. i Milivoja Petkovića lično, da su njihovi ljudi i vozila, kao i civilni objekti bili cilj granatiranja i snajperskih djelovanja HVO-a.¹⁴³⁴

750. S obzirom na ove dokaze, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković znao za granatiranje i drugo vatreno djelovanje po istočnom Mostaru, gusto naseljenom gradskom području, od strane HVO-a što je dovelo do smrti i ranjavanja, kao i uništavanja dobara uključujući i džamije. Takođe je znao da od granatiranja HVO-a stradavaju i pripadnici međunarodnih organizacija. Pored toga, s obzirom na te okolnosti i uzimajući u obzir dužinu perioda tokom kojeg je istočni Mostar redovno bio meta vatrenih dejstava HVO-a, Milivoj Petković nije mogao da ne zna za strah u kojem živi muslimansko stanovništvo istočnog Mostara. Budući da je naredio i doprinio planiranju tih granatiranja iako je znao da će njihova posljedica biti ubijanje i ranjavanje ljudi, te uništavanje dobara uključujući džamije, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković imao namjeru da ti zločini budu počinjeni.

ii. Humanitarna pomoć i pristup međunarodnih organizacija istočnom Mostaru

751. Tužilaštvo tvrdi da je Milivoj Petković znao da Muslimani u istočnom Mostaru žive u nehumanim uslovima koje je stvorio HVO, da HVO onemogućava da konvoji s

¹⁴³¹ Pripadnik SPABAT-a na službi u BiH od septembra 1993. do 24. aprila 1994. P 10287, pod pečatom, par. 9; Svjedok DW, T(f), str. 23087.

¹⁴³² P 10287, pod pečatom, par. 30; Svjedok DW, T(f), str. 23087.

¹⁴³³ P 10287, pod pečatom, par. 61; P 05883, pod pečatom, str. 4; Svjedok DW, T(f), str. 23087 i 23232.

¹⁴³⁴ P 10287, pod pečatom, par. 52 i 53; Svjedok DW, T(f), str. 23087.

humanitarnom pomoći dođu do njih i da njihovo propuštanje odobrava samo pod pritiskom međunarodne zajednice.¹⁴³⁵ Petkovićeva odbrana tvrdi da Milivoj Petković nije imao nadležnosti u vezi s pitanjima humanitarne pomoći.¹⁴³⁶

752. Vijeće napominje da je Milivoj Petković bio ovlašten da odobrava propuštanje humanitarnih konvoja i pristup međunarodnih organizacija u istočni Mostar.¹⁴³⁷

753. Vijeće napominje da je, poslije jednog sastanka kojem su konkretno prisustvovali Milivoj Petković i Bruno Stojić, organizovan humanitarni konvoj sa sanitetskim materijalom za istočni Mostar za 21. avgust 1993. i da je Milivoj Petković dobio zadatak da reguliše tehničke modalitete za neometano kretanje tog konvoja.¹⁴³⁸ Vijeće je utvrdilo da je upravo 21. avgusta 1993. prvi put u dva mjeseca jedan humanitarni konvoj dobio pristup u istočni Mostar.¹⁴³⁹

754. Osim toga, međunarodne organizacije redovno su Milivoja Petkovića obavještavale o "situaciji" u istočnom Mostaru.¹⁴⁴⁰ Takođe, već 18. maja 1993., na sastanku održanom pod pokroviteljstvom lorda Owena, kojem su konkretno prisustvovali Mate Boban, Alija Izetbegović, Franjo Tuđman i Milivoj Petković, Sefer Halilović je insistirao na potrebi da se riješi problem propuštanja humanitarnih konvoja kroz BiH jer se, u nedostaktku pomoći u hrani, radilo o životu oko tri miliona ljudi.¹⁴⁴¹

755. Vijeće podsjeća da je Milivoj Petković imao ovlaštenje za odobravanje kretanja humanitarnih konvoja i njihovog pristupa u istočni Mostar, te da je ponekad omogućavao pristup tih humanitarnih konvoja u Mostar. Prema tome, Vijeće zaključuje da je, kada to nije činio, imao namjeru da onemogući pristup humanitarnih konvoja muslimanskom

¹⁴³⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 964.

¹⁴³⁶ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 396–398.

¹⁴³⁷ P 02421, str. 1; Svjedok BD, T(f), str. 20691 zatvorena sjednica; P 03923; P 06825; Svjedokinja BA, T(f), str. 7166–7168, 7199 i 7200, zatvorena sjednica; P 02746; P 10013, str. 1; P 07915, str. 1; P 10013, str. 1.V. takođe "Ovlaštenja Milivoja Petkovića", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića.

¹⁴³⁸ P 03858, str. 6 i 14; Svjedok DZ, T(f) 26598–26600, zatvorena sjednica; P 09495; P 02590.

¹⁴³⁹ V. "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁴⁴⁰ Ray Lane, T(f), str. 23639, 23649 i 23716; Svjedok DZ, T(f), str. 26484–26485, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 21 i 37.

¹⁴⁴¹ P 02441, str. 2 i 3.

stanovništvu istočnog Mostara i da je time učestvovao u održavanju teških životnih uslova muslimanskog stanovništva istočnog Mostara.

iii. Rušenje Starog mosta

756. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je Milivoj Petković izdao naređenje za izvođenje napadnih dejstava na Mostar, naređenje koje je Miljenko Lasić proslijedio na izvršenje, i da je u okviru tih dejstava jedan tenk HVO-a tokom cijelog dana 8. novembra 1993. vatreno dejstvovao po Starom mostu, do večeri 8. novembra 1993. ga učinio neupotrebljivim i doveo do ruba rušenja, da bi se most 9. novembra 1993. srušio.¹⁴⁴² Prema tome, Vijeće može zaključiti da je Milivoj Petković planirao vojni napad na stari dio grada Mostara i, shodno tome, imao namjeru da uništi Stari most.

5. Opština Stolac

757. Vijeće podsjeća na to da su pripadnici HVO-a, od kojih su neki bili iz 1. brigade "Knez Domagoj", slijedom naređenja Milivoja Petkovića od 30. juna 1993. za hapšenje pripadnika HVO-a i vojno sposobnih muškaraca Muslimana, te naređenja Nedjeljka Obradovića od 3. jula 1993. kojim je ovaj svim jedinicama 1. brigade "Knez Domagoj" naredio da "onemoguć[e] [...] zločine [...] u zoni odgovornosti brigade" i da u svojoj zoni "muslimansko stanovništvo grupira[ju]" i "osigura[ju]",¹⁴⁴³ krenuli u masovnu i sistematsku kampanju razoružavanja i hapšenja koja je bila usmjerena kako na Muslimane pripadnike HVO-a i na ABiH tako i na civile iz opštine Stolac, te da su ti ljudi zatim bili zatočeni u zatvorima u Dretelju, Gabeli i Ljubuškom te na Heliodromu.¹⁴⁴⁴

758. Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković izdao naređenja za zatočenje ljudi koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga u Stocu, poslije 30. juna 1993. godine.

¹⁴⁴² V. "Opšti zaključci Vijeća o uništenju Starog mosta", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁴⁴³ P 03135, str. 2.

¹⁴⁴⁴ V. "Hapšenje i zatvaranje vojno sposobnih muškaraca Muslimana u opštini Stolac u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Stolac.

6. Opština Čapljina

759. Vijeće podsjeća da je 1. jula 1993., na osnovu naređenja Milivoja Petkovića od 30. juna 1993. za hapšenje pripadnika HVO-a muslimanske nacionalnosti i vojno sposobnih muškaraca Muslimana, Nedjeljko Obradović, zapovjednik 1. brigade "Knez Domagoj", izdao naređenje 1. i 3. bojni te brigade da istog dana izvrše "čišćenje" više rejona u opštini Čapljina, među njima Bivoljeg Brda i Počitelja.¹⁴⁴⁵ Zatim, 3. jula 1993., Nedjeljko Obradović je svim jedinicama svoje brigade naredio da "onemoguć[e] [...] zločine [...] u zoni odgovornosti brigade" i da u svojoj zoni "muslimansko stanovništvo grupira[ju]" i "osigura[ju]".¹⁴⁴⁶ Nakon tog niza naređenja, pripadnici 1. brigade "Knez Domagoj", 3. satnije 3. bojne Vojne policije i MUP-a Čapljine hapsili su muškarce Muslimane iz opštine Čapljina, od kojih neki nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga, i zatočili ih u zatvorima u Dretelju i Gabeli i na Heliodromu.¹⁴⁴⁷ Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković izdao naređenje za zatočenje osoba iz Čapljine koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga, poslije 30. juna 1993. godine.

7. Opština Vareš

760. Tužilaštvo tvrdi da je Milivoj Petković poslao Ivicu Rajića, zapovjednika u HVO-u, i neke od najagresivnijih snaga HVO-a u Stupni Do, radi izvršenja zadatka za koji je znao da će završiti počinjenjem zločina sa svrhom da se među stanovništvom raširi strah.¹⁴⁴⁸ Na dan napada, 23. oktobra 1993., Milivoj Petković je primio izvještaj Ivice Rajića o napredovanju operacije.¹⁴⁴⁹ Petkovićeva odbrana tvrdi da su se Milivoj Petković i Ivica Rajić dogovorili da Rajić ode u Vareš, u pomoć Brigadi "Bobovac".¹⁴⁵⁰ Ivica Rajić

¹⁴⁴⁵ P 03063; Svjedok CG, T(f), str. 10798 i 10799. V. takođe "Deložiranje žena, djece i starijih osoba, njihovo raseljavanje i navodi o zločinima počinjenim u opštini Čapljina od jula do septembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina.

¹⁴⁴⁶ P 03135, str. 2 i 3.

¹⁴⁴⁷ V. "Hapšenje i zatvaranje muškaraca Muslimana u opštini Čapljina u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina.

¹⁴⁴⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 897.

¹⁴⁴⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 898.

¹⁴⁵⁰ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 413.

je, kako se navodi, u Vareš došao 22. oktobra 1993., o tome obavijestio Milivoja Petkovića, ali poslije toga njih dvojica nisu imali kontakta.¹⁴⁵¹

761. Osim toga, Petkovićeva odbrana tvrdi da Milivoj Petković nije mogao dobiti izvještaje Ivica Rajića o operacijama u Stupnom Dolu od 23. i 24. oktobra 1993. jer je tada bio u Kiseljaku, a izvještaji su bili dostavljeni Glavnom stožeru u Mostaru/Čitluku.¹⁴⁵² Međutim, Vijeće podsjeća da su tri od tih izvještaja upućena Glavnom stožeru bila poslata paket vezom koja je funkcionisala tokom cijelog rata.¹⁴⁵³ S druge strane, Milivoj Petković je u svom svjedočenju izjavio da je o napadu HVO-a na Stupni Do obaviješten 23. oktobra 1993., uveče poslije razgovora sa Žarkom Tolom.¹⁴⁵⁴ To pokazuje da je Žarko Tole, načelnik Glavnog stožera, zaista dobio izvještaje iz Stupnog Dola 23. oktobra 1993. i da je o njima razgovarao s Milivojem Petkovićem. Osim toga, na sastanku održanom 4. novembra 1993., kojem su prisustvovali konkretno Jadranko Prlić, Slobodan Praljak, Mate Boban i Franjo Tuđman, Milivoj Petković je izvijestio da je 25. oktobra 1993. dobio od HVO-a izvještaj u kojem je stajalo da su snage HVO-a ubile oko 80 osoba, od kojih su 47 bile pripadnici ABiH, i zapalile gotovo svu imovinu u selu, te da je zatražio da se provede istraga.¹⁴⁵⁵ Dakle, Milivoj Petković je 25. oktobra 1993. znao da je HVO ubio određeni broj stanovnika Stupnog Dola koji nisu bili pripadnici ABiH i da je gotovo cijelo selo uništeno. Prema tome, on je informacije o događajima u Stupnom Dolu dobio najkasnije 25. oktobra 1993.

762. Što se tiče hapšenja muškaraca Muslimana u opštini Vareš 23. oktobra 1993., Vijeće podsjeća da je Milivoj Petković bio istog dana obaviješten da je grad Vareš "očišćen"; da su svi vojno sposobni Muslimani stavljeni "pod prismotru" i da su vojnici HVO-a, među kojima su bili pripadnici specijalne jedinice "Maturice", uhapšene

¹⁴⁵¹ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 416.

¹⁴⁵² Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 422–426 i 428–431. Petkovićeva odbrana citira sljedeće izvještaje: 4D 00648, str. 2: "U ovome trenutku saznajemo da je počela akcija na čišćenju sela Stupni Do i muslimanske snage su dobile zapovijed o granatiranju grada. Javljat ćemo o svim promjenama."; 3D 00825: "Rejon Stupni Do se trenutno 'čisti'. Nemamo točnih informacija o broju ranjenih, niti poginulih. Svo stanovništvo grada je po skloništima."; P 06026; P 06036.

¹⁴⁵³ V. "Strukture i modaliteti postupanja za obavještavanje Glavnog stožera i načelnika GS o situaciji na terenu", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁴⁵⁴ Milivoj Petković, T(f), str. 50577 i 50578.

¹⁴⁵⁵ P 06454, str. 59 i 60.

muškarce Muslimane vrijeđali, prijetili im i tukli ih, te da su krali imovinu i novac u vlasništvu Muslimana iz Vareša.¹⁴⁵⁶

763. Prema tome, Milivoj Petković je bio obaviješten o hapšenju, zatočenju, zlostavljanju i krađama počinjenim u Varešu nad muškarcima Muslimanima koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga, od strane jedinice "Maturice". Što se tiče djela krađe, Vijeće je utvrdilo da ona nisu bila dio zajedničkog zločinačkog plana¹⁴⁵⁷. Eventualnu odgovornost Milivoja Petkovića u vezi s tim krivičnim djelima Vijeće će analizirati u nastavku, u okviru trećeg vida UZP-a.

764. Vijeće je utvrdilo da je, 22. oktobra 1993., kao odgovor na napad snaga ABiH na selo Kopjari 21. oktobra 1993., Milivoj Petković Ivici Rajiću naredio da s vojnicima specijalnih jedinica "Maturice" i "Apostoli", vojnicima Brigade "Ban Josip Jelačić" i osam pripadnika voda Vojne policije te brigade, ode na zadatak u Vareš.¹⁴⁵⁸

765. U izvještaju o događajima u Varešu koji je poslao direktno Mati Bobanu 31. oktobra 1993., Ivica Rajić kaže da su "sve radnje i aktivnosti koje su provođene u Varešu u suglasnosti sa instrukcijama [...] Tihomira Blaškića, [...] Milivoja Petkovića i [...] Slobodana Praljka".¹⁴⁵⁹ Dakle, iz tog izvještaja Ivica Rajića proizlazi da je Milivoj Petković bio direktno umiješan u planiranje vojnih operacija HVO-a u Varešu u oktobru 1993. Međutim, Vijeće je takođe utvrdilo da je Ivica Rajić obavijestio Milivoja Petkovića o napadu na Stupni Do tek nakon što je napad izveden i da, shodno tome, Milivoj Petković nije učestvovao u donošenju odluke o izvođenju napada na to selo. Milivoj Petković je, međutim, bio obaviješten o odluci Ivica Rajića, i to izvještajem koji mu je potonji dostavio na sam dan napada, 23. oktobra 1993.¹⁴⁶⁰ Ivica Rajić je u istom izvještaju Milivoja Petkovića obavijestio i o tome da je ubijen velik broj vojnika ABiH,

¹⁴⁵⁶ V. "Hapšenje muškaraca Muslimana i navodi o zločinima počinjenim tokom tih hapšenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁴⁵⁷ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

¹⁴⁵⁸ V. "Napad ABiH na Kopjare 21. i 22. oktobra 1993. i reakcija HVO-a", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁴⁵⁹ P 06291, str. 4.

¹⁴⁶⁰ V. "Napad na Stupni Do", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

kao i "nešto civila".¹⁴⁶¹ Vijeće je zaključilo da su pripadnici jedinica "Maturice" i "Apostoli", tokom i nakon napada tih jedinica, ubili 28 stanovnika sela Stupni Do.¹⁴⁶² Osim toga, u izvještaju koji je Ivica Rajić 24. oktobra 1993. dostavio Glavnom stožeru, navodi se sljedeće: "Naše snage su u potpunosti ovladale selom Stupni Do."¹⁴⁶³

766. U izvještaju jedne međunarodne organizacije od 25. oktobra 1993., prenosi se razgovor Darija Kordića i Milivoja Petkovića o Stupnom Dolu, u kojem ovaj potonji kaže da se "ništa strašno nije dogodilo – mnogo je kuća zapaljeno i mnogo je vojnika, u uniformama i bez njih, ubijeno. Većina civilnog stanovništva se iselila i sada se nalaze u Varešu".¹⁴⁶⁴

767. Dakle, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković planirao operacije u opštini Vareš i da je, iako nije učestvovao u donošenju odluke o napadu na selo Stupni Do, bio obaviješten o zločinima koje su ljudi pod komandom Ivica Rajića počinili 23. oktobra 1993., odnosno o ubistvima Muslimana i uništavanju njihove imovine.

768. Što se tiče pristupa međunarodnih snaga u Stupni Do, Petkovićeva odbrana tvrdi da Milivoj Petković nije bio obaviješten o zahtjevu Ivica Rajića da se UNPROFOR povuče iz zona u kojima se nalazio,¹⁴⁶⁵ kao ni o naređenju Tihomira Blaškića da se UNPROFOR-u onemogući da uđe u zonu borbenih dejstava.¹⁴⁶⁶ Upravo suprotno, nakon što je razgovarao s generalom Ramseyem koji ga je informisao o situaciji, on je Ivici Rajiću 25. oktobra 1993. naredio da snagama UN-a dozvoli da uđu u Stupni Do.¹⁴⁶⁷

769. Vijeće je utvrdilo da su snage HVO-a UNPROFOR-u blokirale pristup u selo Stupni Do u periodu od 23. do 25. oktobra 1993.¹⁴⁶⁸ Na primjer, nakon izvještaja koji je

¹⁴⁶¹ V. "Informacije i istražni postupci po nalogu HVO-a, te izostanak postupaka protiv počilaca", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš. V. takođe P 06026, str. 2.

¹⁴⁶² V. "Opština Vareš", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 2 (ubistvo kao zločin protiv čovječnosti) i tački 3 (hotimično lišavanje života kao teška povreda Ženevskih konvencija).

¹⁴⁶³ P 06047.

¹⁴⁶⁴ P 06095, pod pečatom.

¹⁴⁶⁵ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 450.

¹⁴⁶⁶ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 451.

¹⁴⁶⁷ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 452.

¹⁴⁶⁸ V. "Ograničavanje pristupa UNPROFOR-u u Stupni Do", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

Ivica Rajić poslao 24. oktobra 1993. Glavnom stožeru HVO-a u kojem on kaže da će, ako se UNPROFOR ne povuče, njegove snage "intervenirati", Žarko Tole mu je izdao naređenje da oko vozila snaga UNPROFOR-a razmjesti protivoklopno naoružanje HVO-a i da upozori UNPROFOR da će ih HVO "uništiti ako onemoguće djelovanje HVO-a u borbi protiv snaga ABiH".¹⁴⁶⁹ Dana 25. oktobra 1993., izvršavajući naređenje od 23. oktobra 1993. koje je Slobodan Praljak uputio konkretno Milivoju Petkoviću i Ivici Rajiću, potonji je Brigadi "Bobovac" izdao naređenje da kontroliše ulazne i izlazne punktove u Varešu koji su u njegovoj zoni odgovornosti.¹⁴⁷⁰ Najzad, u noći s 24. na 25. oktobar 1993., Milivoj Petković je Krešimiru Božiću, zapovjedniku Brigade "Bobovac", izdao naređenje da "odmah obustavi sve borbene aktivnosti protiv pripadnika UNPROFOR-a' i da saraduje s njima", tako da su 25. oktobra 1993. jedan predstavnik vojnih posmatrača UN-a, a zatim, 26. oktobra 1993., jedna patrola NORBAT-a i jedan bataljon BRITBAT-a tokom dana ušli u Stupni Do.¹⁴⁷¹

770. Vijeće može zaključiti da je Žarko Tole onemogućavao pristup u selo Stupni Do do 25. oktobra 1993. Međutim, Vijeće ne može zaključiti van razumne sumnje da je Milivoj Petković lično doprinio onemogućavanju pristupa međunarodnih snaga u Stupni Do budući da je, iako je znao da su ondje počinjeni zločini, 25. oktobra 1993. dozvolio pristup UNPROFOR-u.

771. Tužilaštvo navodi da je, poslije događaja u Stupnom Dolu, Milivoj Petković 26. oktobra 1993. naredio da se pokrene istraga.¹⁴⁷² Tužilaštvo u svom Završnom podnesku kaže da je Milivoj Petković na kraju nešto preduzeo kako bi se udovoljilo međunarodnoj zajednici i da je ta istraga bila puka prevara.¹⁴⁷³ Petkovićeva odbrana tvrdi da je Milivoj Petković o situaciji u Stupnom Dolu bio obaviješten tek 25. oktobra 1993. godine.¹⁴⁷⁴ On je tada od Ivica Rajića i zapovjednika Brigade "Bobovac" zatražio da mu do 15.

¹⁴⁶⁹ V. "Ograničavanje pristupa UNPROFOR-u u Stupni Do", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁴⁷⁰ V. "Ograničavanje pristupa UNPROFOR-u u Stupni Do", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁴⁷¹ V. "Ograničavanje pristupa UNPROFOR-u u Stupni Do", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁴⁷² Optužnica, par. 215.

¹⁴⁷³ Završni podnesak tužilaštva, par. 909 i 910.

novembra 1993. dostave informacije, te da se UN-u dozvoli da uđe u selo.¹⁴⁷⁵ Navodi se da je Milivoj Petković obavijestio Slobodana Praljka o tome što je on znao o situaciji, i da je time ispunio svoju disciplinsku obavezu obavještanja svojih pretpostavljenih.¹⁴⁷⁶

772. Vijeće je zaključilo da je sve što je Milivoj Petković preduzeo u pogledu pokretanja istrage u vezi s događajima u Stupnom Dolu za cilj imalo samo to da se zavara međunarodna zajednica i da se ona uvjeri da su istrage u toku.¹⁴⁷⁷ Naime, iako je Ivici Rajiću naredio da provede istragu u vezi s događajima u Stupnom Dolu, Milivoj Petković mu je poslao jednu rukom pisanu poruku – potvrđenu u telefonskom razgovoru – u kojoj se kaže da naređenje za istragu zapravo ne mora da se izvrši i da je njegova svrha bila samo da se UNPROFOR uvjeri da HVO vodi istragu.¹⁴⁷⁸ Vijeće takođe podsjeća da je, po naređenju Slobodana Praljka potpisanom u zamjenu za Milivoja Petkovića, Ivica Rajić Milivoju Petkoviću dostavio dva izvještaja u vezi s događajima u Stupnom Dolu. Naime, ti izvještaji od 8. i 15. novembra 1993. s potpisom Ivice Rajića njemu su zapravo bili dati na potpis samo s ciljem da se međunarodna zajednica uvjeri da HVO vodi istragu.¹⁴⁷⁹

773. Što se tiče navoda u vezi s promjenom imena Ivica Rajića,¹⁴⁸⁰ Petkovićeva odbrana tvrdi sljedeće: Milivoj Petković nije imao nikakve nadležnosti za izricanje sankcija vojnim rukovodiocima HVO-a;¹⁴⁸¹ budući da je znao da će Mate Boban intervenirati u istrazi u vezi s događajima u Stupnom Dolu – mada mu konkretne pojedinosti te intervencije nisu bile poznate – i da Mate Boban ima ovlaštenja za suspenziju ili smjenjivanje Ivica Rajića i drugih vojnih rukovodilaca, Milivoj Petković nije imao nikakvog razloga da bilo šta dalje preduzima u vezi s tom istragom.¹⁴⁸² U trenutku kad je primio izvještaj Ivica Rajića u vezi s događajima u Stupnom Dolu datiranom 15.

¹⁴⁷⁴ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 432 i 433.

¹⁴⁷⁵ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 433 i 437.

¹⁴⁷⁶ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 466.

¹⁴⁷⁷ V. "Informacije i istražni postupci po nalogu HVO-a, te izostanak postupaka protiv počinitelaca", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁴⁷⁸ V. "Informacije i istražni postupci po nalogu HVO-a, te izostanak postupaka protiv počinitelaca", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁴⁷⁹ V. "Informacije i istražni postupci po nalogu HVO-a, te izostanak postupaka protiv počinitelaca", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁴⁸⁰ Optužnica, par. 216.

¹⁴⁸¹ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 458, 501 i 502.

¹⁴⁸² Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 464 i 500.

novembra 1993., Milivoj Petković je bio pomoćnik Ante Rose, što znači da s obzirom na hirerarhiju nije bio u mogućnosti da preduzima mjere protiv Ivica Rajića ili bilo kojeg drugog pripadnika HVO-a.¹⁴⁸³

774. Vijeće podsjeća da je Milivoj Petković znao da su Viktor Andrić i Ivica Rajić jedna te ista osoba¹⁴⁸⁴ i da je već konstatovalo da je Ivica Rajić nastavio da obavlja svoje dužnosti pod pseudonimom Viktor Andrić, što znači da mu HVO nikad nije pravio probleme niti ga kaznio u vezi s odgovornošću za događaje u Stupnom Dolu.¹⁴⁸⁵

775. Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković učestvovao u pokretanju simulirane istrage u vezi s događajima u Stupnom Dolu i fiktivnim sankcijama izrečenim Ivici Rajiću kako bi se zavarala međunarodna zajednica koja je poslije događaja u Stupnom Dolu zahtijevala da se nešto preduzme.

776. Prema tome, Vijeće konstatuje da je Milivoj Petković planirao slanje Ivica Rajića i njegovih snaga u Vareš 22. oktobra 1993.; da je bio obaviješten o akcijama hapšenja i zatočenja Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga u u Varešu i činjenici da su vojnici HVO-a, među kojima su bili i pripadnici specijalne jedinice "Maturice", vrijeđali, prijetili i tukli uhapšene muškarce Muslimane i krali novac i drugu imovinu u vlasništvu Muslimana iz Vareša;¹⁴⁸⁶ da je on, iako nije učestvovao u donošenju odluke o napadu na selo Stupni Do, bio o njemu obaviješten već 23. oktobra 1993. godine; da je 25. oktobra 1993. obaviješten i o uništavanju imovine i smrti osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga poslije napada; te da je poslije svega toga doprinio nastojanju da se izbjegne da istraga protiv osoba odgovornih za zločine počinjene u Stupnom Dolu bude uspješno provedena, kao i sakrivanju identiteta Viktora Andrića, zapravo Ivica Rajića.

¹⁴⁸³ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 468.

¹⁴⁸⁴ V. "Zadržavanje Ivica Rajića na dužnosti i prihvatanje pseudonima Viktor Andrić", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁴⁸⁵ V. "Zadržavanje Ivica Rajića na dužnosti i prihvatanje pseudonima Viktor Andrić", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁴⁸⁶ V. "Hapšenje muškaraca Muslimana i navodi o zločinima počinjenim tokom tih hapšenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

777. Vijeće na osnovu prethodnog razmatranja zaključuje da je Milivoj Petković, budući da je znao za te zločine i da nije preduzeo nikakve mjere protiv njihovih počinitelja, te budući da je prikrivao zločine u Stupnom Dolu tako što je doprinio lažnoj istrazi i promjeni identiteta Ivice Rajića, prihvatio te zločine.

8. Zatočenički centri

a) Zatvor u Gabeli

778. Glavni stožer bio je primalac dva izvještaja Ive Curića, zapovjednika Infektološko-epidemiološko-toksikološke službe u Odjelu obrane, datirana 29. septembra 1993. i 19. oktobra 1993.¹⁴⁸⁷ Ti izvještaji otkrivaju da bi znatna prenapučenost Zatvora mogla imati posljedice "u vidu epidemioloških incidenata, kao crijevnih, a pogotovo respiratornih bolesti" i da je otkriveno više slučajeva teške neishranjenosti,¹⁴⁸⁸ kao i da "nema tople vode", a "[po izjavi] štíćenika, nije izvršeno kupanje već mjesec dana".¹⁴⁸⁹

779. Vijeće je utvrdilo da su, u periodu od aprila 1993. do decembra 1993., uslovi zatočenja u Zatvoru u Gabeli bili krajnje teški. Naime, Zatvor je bio prenapučen; higijenski uslovi ekstremno loši; ćelije su bile nezdrave; nije bilo kreveta, pokrivača ni tople odjeće; nije bilo dovoljno vode i hrane; hrana je bila lošeg kvaliteta, a zatočenici tokom zatočenja nisu imali ljekarsku njegu.¹⁴⁹⁰

780. Vijeće podsjeća da je Milivoj Petković – kada je obišao sela Soviće i Doljane u maju 1993. godine – već bio upozoren na probleme u vezi s uslovima zatočenja.

781. Osim toga, Vijeće podsjeća da je Slobodan Praljak izjavio da je, nakon što je emitovan materijal koji je u Zatvoru u Gabeli u septembru 1993. snimila televizija

¹⁴⁸⁷ P 05485, str. 2; P 05948, str. 1 i 2. Vijeće napominje da je izvještaj od 29. septembra 1993. bio upućen Glavnom stožeru, a izvještaj od 19. oktobra 1993. Žarku Toli, tadašnjem načelniku Glavnog stožera.

¹⁴⁸⁸ P 05485, str. 2.

¹⁴⁸⁹ P 05948, str. 2.

¹⁴⁹⁰ V. "Nedostatak prostora", "Loši higijenski uslovi", "Nedovoljne količine hrane i vode", "Nedovoljna medicinska njega" i "Uslovi zatočenja sredinom jula 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

ZDF,¹⁴⁹¹ izbio "pravi skandal"; da su nakon toga predstavnici međunarodne zajednice tražili da im se dozvoli obilazak zatočeničkih centara HR HB i da je, u nastojanju da se stanje u zatočeničkim centrima HVO-a popravi, intervenisao i Franjo Tuđman, tako što je tamo poslao Matu Granića i organizovao sastanke.¹⁴⁹²

782. Vijeće stoga smatra da su, najranije od septembra 1993., loši uslovi zatočenja u Gabeli postali opšte poznati, i to do te mjere da su doveli do toga da interveniše Franjo Tuđman. Osim toga, Ivo Curić je – 29. septembra i 19. oktobra 1993. – Glavnom stožeru dostavio dva izvještaja u kojima opisuje loše uslove zatočenja u Zatvoru u Gabeli. Pored toga, Vijeće podsjeća da je Milivoju Petkoviću već bila poznata činjenica da HVO u Jablanici u aprilu 1993. Muslimane drži u zatočenju u lošim uslovima. S obzirom na te dokaze, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Milivoj Petković najmanje od septembra 1993. znao da su uslovi zatočenja u Zatvoru u Gabeli veoma teški. Budući da je nastavio da obavlja svoje dužnosti u Glavnom stožeru uprkos tome što je to znao, Vijeće smatra da je Milivoj Petković prihvatio te uslove.

b) Zatvor u Dretelju

783. MKCK iz Međugorja je 20. januara 1994. pismom obavijestio Milivoja Petkovića da su stražari 14. jula 1993. otvorili vatru na zatočenike u Zatvoru u Dretelju, neke od njih ubili, a druge ranili.¹⁴⁹³ Prema tome, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković 20. januara 1994. bio obaviješten o tome da su stražari vatrom iz vatrenog oružja ranili zatočenike u Zatvoru u Dretelju i da su neki od njih umrli od posljedica ranjavanja. Budući da je nastavio obavljati funkciju zamjenika načelnika Glavnog stožera i da nije preduzeo nikakve mjere protiv onih koji su otvorili vatru, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Milivoj Petković prihvatio ova djela zlostavljanja. Što se tiče lišavanja života, Vijeće podsjeća da ona nisu obilježena istom sistematičnošću poput drugih zločina povezanih s vojnim dejstvima, deložacijama i zatočenjem Muslimana od strane HVO-a i da ona, shodno tome, nisu bila dio zajedničkog

¹⁴⁹¹ 3D 00141; Slobodan Praljak, T(f), str. 40918 i 40919; Peter Galbraight, T(f), str. 6537–6540; Edward Vulliamy, T(f), str. 1639 i 1640.

¹⁴⁹² Slobodan Praljak, T(f), str. 44327–44333. V. takođe Peter Galbraight, T(f), str. 6537–6540.

¹⁴⁹³ P 07636, str. 2.

zločinačkog cilja. Vijeće će eventualnu odgovornost Milivoja Petkovića u vezi s tim djelima lišavanja života utvrditi u okviru razmatranja trećeg vida UZP-a.

784. Osim toga, Milivoj Petković je pismom MKCK-a od 20. januara 1994 bio obaviješten o smrti više zatočenika u Zatvoru u Dretelju tokom ljeta 1993. uslijed dramatičnih uslova zatočenja.¹⁴⁹⁴ Vijeće je utvrdilo da je Zatvor u Dretelju u periodu od jula 1993. do prvih dana oktobra 1993. bio prenapučen; da zatočenici nisu imali dovoljno prostora ni vazduha; da su higijenski uslovi bili ekstremno loši; da su zatočenici trpjeli glad i zbog toga mnogo gubili na težini;¹⁴⁹⁵ da su trpjeli žeđ; da im u zatočenju nije bila dostupna medicinska njega, te da su posebno teški bili uslovi zatočeništva u samicama.¹⁴⁹⁶ Osim toga, Vijeće je zaključilo da je sredinom jula 1993. jedan zatočenik umro od dehidracije zbog dramatičnih uslova zatočenja.¹⁴⁹⁷

785. Prema tome, Milivoj Petković je najmanje od januara 1994. godine znao za te loše uslove. Budući da je nastavio obavljati svoju funkciju zamjenika načelnika Glavnog stožera, Vijeće ocjenjuje da ih je prihvatio.

786. Vijeće podsjeća da djela koja čine ubistvo i hotimično lišavanje života nemaju isti sistematski karakter kao drugi zločini povezani s vojnom kampanjom, kampanjom deložacije i zatočenjem Muslimana od strane HVO-a i da, shodno tome, nisu bile dio zajedničkog zločinačkog cilja. Prema tome, Vijeće će eventualnu odgovornost Milivoja Petkovića u vezi s tim djelima lišavanja života utvrđivati u okviru razmatranja trećeg vida UZP-a.

¹⁴⁹⁴ P 07636.

¹⁴⁹⁵ V. "Nedovoljne količine hrane i vode", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

¹⁴⁹⁶ V. "Nedostatak prostora i vazduha", "Nepostojanje higijenskih uslova", "Nedovoljne količine hrane i vode", "Nepostojanje medicinske njege" i "Uslovi zatočenja u samicama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

¹⁴⁹⁷ V. "Događaji sredinom jula 1993. koji su doveli do smrti najmanje jednog zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

c) Heliodrom

787. Vijeće podsjeća da je Alija Lizde, bivši zatočenik sa Heliodroma, izjavio da je tokom svog zatočenja vidio da je Milivoj Petković obišao Heliodrom.¹⁴⁹⁸ Taj čovjek je bio zatočen na Heliodromu od 30. maja do 30. juna 1993. i od 19. jula 1993. do 19. oktobra 1993.¹⁴⁹⁹ Vijeću nije poznat datum posjete Milivoja Petkovića, kao ni šta je on tom prilikom mogao da vidi. Vijeće stoga ne može zaključiti da je Milivoj Petković bio obaviješten o uslovima zatočenja odnosno o zlostavljanju na Heliodromu.

788. Što se tiče uloge Milivoja Petkovića u puštanju na slobodu zatočenika s Heliodroma, Vijeće podsjeća da je Milivoj Petković 12. maja 1993. potpisao sa Seferom Halilovićem sporazum o prekidu vatre, kojim je prihvatio da se svi muslimanski "civilni" odmah puste na slobodu 13. maja 1993. i da im se dozvoli da se vrate svojim kućama, kao i da je u junu 1993. izdao naređenje na osnovu kojeg su puštena na slobodu 52 zatočenika s Heliodroma.¹⁵⁰⁰ Vijeće je zaključilo da je na Heliodromu počinjeno djelo raseljavanja osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga, ali tek od jula 1993. godine. Vijeće, dakle nije utvrdilo da je "otpuštanje" kojem je Milivoj Petković doprinio u maju i junu 1993. godine predstavljalo krivično djelo.

789. Međutim, s obzirom na prethodno izneseno, Vijeće može zaključiti da je Milivoj Petković od maja 1993. znao da su na Heliodromu zatočene osobe koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga. Budući da je nastavio obavljati funkciju načelnika Glavnog stožera, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Milivoj Petković prihvatio ta zatočenja.

790. Dana 15. jula 1993. Milivoj Petković je svim zapovjednicima brigada, te Pukovnji "Bruno Bušić" i PPN-u "Ludvig Pavlović" uputio naređenje koje je sadržavalo niz odredbi u vezi s organizacijom odbrane u OZ Jugoistočna Hercegovina, i konkretno

¹⁴⁹⁸ Alija Lizde, T(f), str. 17802, 17803 i 17808.

¹⁴⁹⁹ Alija Lizde, T(f), str. 17778–17783; Alija Lizde, T(e), str. 17778–17780; P 08894.

¹⁵⁰⁰ V. "Organi odgovorni za puštanje na slobodu zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

odredbu o utvrđivanju odbrambenih linija angažovanjem zarobljenika i uhapšenika.¹⁵⁰¹ Uz napomenu da njegovo naređenje nije izvršeno, Milivoj Petković je 20. jula 1993. ponovo izdao isto naređenje u kojem traži da se odbrambena linija i položaji utvrde angažovanjem "zarobljenik[a], te raspoloživ[ih] strojev[a]".¹⁵⁰² Vijeće podsjeća da je saslušalo iskaz Bože Pavlovića, zapovjednika 3. brigade HVO-a od 20. jula 1993. godine¹⁵⁰³ i primaoca tih naređenja, koji nije negirao njihovo postojanje, kao ni to da ih je primio.¹⁵⁰⁴

791. Vijeće napominje da je Milivoj Petković takođe imao ovlaštenje za odobravanje rada zatočenika i da je to, što se tiče zatočenika s Heliodroma, u periodu od 14. oktobra 1993. nadalje u više navrata i učinio.¹⁵⁰⁵ Naime, dana 14. oktobra 1993., Milivoj Petković je svim brigadama OZ Jugoistočna Hercegovina uputio naređenje kojim se zabranjuje korištenje zatočenika za izvođenje svih radova bez prethodnog odobrenja Glavnog stožera.¹⁵⁰⁶ Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je HVO u periodu od maja 1993. do marta 1994. godine zatočenike s Heliodroma prisiljavao na protivpravni rad.¹⁵⁰⁷

792. Zatim, kada je Milivoj Petković 23. oktobra 1993. Brigadi "Vitez Ranko Boban" odobrio korištenje zatočenika za rad, jedan od njih je tokom rada bio ranjen vatrom sa strane ABiH.¹⁵⁰⁸ Budući da je jedan od zatočenika na radu ranjen uslijed dejstva ABiH, Vijeće može razumno zaključiti da je on u tom trenutku radio na liniji fronta.

793. Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković, time što je naredio i odobrio rad zatočenika s Heliodroma na liniji fronta, naredio i omogućio počinjenje ovog zločina.

¹⁵⁰¹ P 03474, str. 1.

¹⁵⁰² P 03592.

¹⁵⁰³ P 03582.

¹⁵⁰⁴ Božo Pavlović, T(f), str. 47028 i 47029.

¹⁵⁰⁵ Konkretno, u periodu neposredno poslije naređenja od 14. oktobra 1993., Milivoj Petković je napomenama "odobreno" ili "suglasan" pozitivno riješio: jedan zahtjev 5. brigade "Knez Branimir": P 05882, str. 2; najmanje dva zahtjeva 6. brigade "Vitez Ranko Boban": P 05895; P 06133; P 01765, str. 6; P 07878, str. 4; jedan zahtjev 2. bojne 2. brigade HVO-a: P 05922; P 07878, str. 5; P 01765, str. 6; kao i jedan zahtjev inženjerijske jedinice 2. brigade: P 05900; P 01765, str. 6; P 07773, str. 2. V. takođe Marijan Biškić, T(f), str. 15163 i 15164.

¹⁵⁰⁶ P 05873 / P 05881.

¹⁵⁰⁷ V. "Heliodrom", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 18 (protivpravni fizički rad kao kršenje zakona i običaja ratovanja).

¹⁵⁰⁸ P 06133.

794. Dopisom tima MKCK-a iz Međugorja od 20. januara 1994. Jadranko Prlić, Milivoj Petković i Marijan Biškić bili su upozoreni na to da je u avgustu i septembru 1993., u vrijeme kada su se vodile žestoke borbe, veliki broj zatočenika iz "logora HVO-a u Mostaru, Vojnom i Vrdima" bio odvođen na linije fronta u Mostaru, prisiljen da nosi uniforme HVO-a i drvene puške.¹⁵⁰⁹

795. Vijeće podsjeća da se redovno događalo da zatočenici koje je HVO koristio za izvođenje radova budu ranjeni ili čak poginu na radu.¹⁵¹⁰

796. Vijeće zaključuje da Milivoj Petković, zbog toga što je naredio i omogućio slanje zatočenika s Heliodroma na rad na liniji fronta iako je bio obaviješten o najmanje jednom incidentu kada je HVO te zatočenike koristio kao živi štit, nije mogao da ne zna da će mnogi od njih tokom tih aktivnosti zacijelo poginuti ili biti ranjeni. Vijeće smatra da je Milivoj Petković prihvatio to ubijanje i ranjavanje.

d) Zatočenički centar Vojno

797. Dopisom tima MKCK-a iz Međugorja od 10. januara 1994., Jadranko Prlić, Milivoj Petković i Marijan Biškić bili su upozoreni na to da je veliki broj zatočenika iz "logora HVO-a u Mostaru, Vojnom i Vrdima" bio odveden na liniju fronta u Mostaru, prisiljen da nosi uniforme HVO-a i drvene puške, dok su u avgustu i septembru 1993. bjesnile borbe.¹⁵¹¹ Milivoj Petković je u januaru 1994. primio i dva dopisa MKCK-a u vezi sa Zatočeničkim centrom Vojno, konkretno, u vezi s radom zatočenika i pogibijom nekih od njih.¹⁵¹² Poslije toga, MKCK je Milivoja Petkovića 20. i 24. januara 1994. ponovo obavijestio o položaju zatočenika u Zatočeničkom centru Vojno i u Mostaru, pri čemu se ističe činjenica da se zatočenici primoravaju na izvođenje radova vojnog karaktera na liniji fronta u Mostaru i da je tokom tih radova više zatočenika bilo

¹⁵⁰⁹ V. "Korištenje zatočenika s Heliodroma za živi štit", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁵¹⁰ V. "Smrt i ranjavanje zatočenika s Heliodroma i iz Zatočeničkog centra Vojno za vrijeme radova", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatočeničkim centrom Vojno. V. takođe "Pogibija i ranjavanje zatočenika tokom prisilnog rada", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁵¹¹ V. Korištenje zatočenika s Heliodroma za živi štit", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁵¹² P 07636; P 07660.

ranjeno.¹⁵¹³ U svom svjedočenju, Milivoj Petković je potvrdio da je primio dopis od 24. januara 1994. i priznao da su zarobljenici bili korišteni za "prisilni rad".¹⁵¹⁴

798. Prema tome, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković u januaru 1994. bio obaviješten o tome da se zatočenici iz Zatočeničkog centra Vojno koriste za fizički rad na liniji fronta i da je više njih tokom tog rada bilo ranjeno ili je poginulo. Stoga Vijeće ocjenjuje da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz činjenice da je Milivoj Petković nastavio da obavlja funkciju zamjenika zapovjednika Glavnog stožera i da nije preduzeo ništa da ti zločini prestanu taj da je on prihvatio protivpravni fizički rad na liniji fronta, kao i smrt i ranjavanje tih zatočenika tokom rada.

e) Zatvor u Ljubuškom i Logor Vitina-Otok

799. Vijeće napominje da je Željko Šiljeg 13. jula 1993. izvijestio Milivoja Petkovića i Brunu Stojića da je zatočenike iz Srednje škole u Prozoru prebacio u Zatvor u Ljubuškom.¹⁵¹⁵ Budući da se u tom izvještaju upućenom Milivoju Petkoviću pominju samo muškarci u dobi od 18 do 60 godina, Vijeće ne može zaključiti van razumne sumnje da je Milivoj Petković znao da su u Ljubuškom u julu 1993. godine bili zatočeni muškarci koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.

800. Dana 8. avgusta 1993., Milivoj Petković je zapovjednicima brigada iz Posušja, Širokog Brijega i Gruda izdao naređenje da ojačaju linije fronta u Ljubuškom i da za to mogu da koriste zarobljenike i pritvorene Muslimane ako im to odobri Uprava Vojne policije.¹⁵¹⁶ Istog dana, zapovjednik Brigade "Posušje" zatražio je od Valentina Ćorića, načelnika Uprave Vojne policije, da mu pošalje 100 zatočenih Muslimana, pozivajući se eksplicitno na naređenje Milivoja Petkovića.¹⁵¹⁷ Dana 11. avgusta 1993., vod Vojne

¹⁵¹³ V. "Organi i ličnosti obaviješteni o postojanju Zatočeničkog centra Vojno i o događajima u njemu" i "Vrste i mjesta radova u zoni Vojno-Bijelo Polje", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatočeničkim centrom Vojno.

¹⁵¹⁴ Milivoj Petković, T(f) str. 50672, 50676 i 50677.

¹⁵¹⁵ P 03418, str. 4.

¹⁵¹⁶ P 04020.

¹⁵¹⁷ P 04030.

policije Brigade "Posušje" preuzeo je 100 zatočenika iz Logora Vitina-Otok. Izvještaj o tom preuzimanju eksplicitno se poziva na zahtjev zapovjednika Brigade "Posušje".¹⁵¹⁸

801. Vijeće stoga zaključuje, suprotno tvrdnjama Petkovićeve odbrane da je naređenje Milivoja Petkovića od 8. avgusta 1993. bilo legalno i da u svakom slučaju ništa ne dokazuje da je bilo izvršeno,¹⁵¹⁹ da je naređenje od 8. avgusta 1993. u vezi s korištenjem muslimanskih zatočenika za radove na ojačavanju linije fronta izvršio Valentin Ćorić i da se radilo o radovima na liniji fronta.

802. Prema tome, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković naredio korištenje zatočenika iz Logora Vitina-Otok za prisilni rad na liniji fronta.

9. Milivoj Petković je negirao zločine počinjene nad Muslimanima, nije ih sprečavao, nije kažnjavao počinioce i podsticao ih je

803. Vijeće podsjeća da je Milivoj Petković, kao načelnik Glavnog stožera, a zatim i zamjenik zapovjednika Glavnog stožera, komandovao i imao efektivnu kontrolu nad oružanim snagama HVO-a, u čijem su sastavu bile KB i njegove ATG, te Pukovnija "Bruno Bušić".¹⁵²⁰

804. Vijeće će u nastavku razmotriti dokaze koji potvrđuju ne samo da Milivoj Petković nije ni kaznio ni spriječio počinjenje određenih zločina, nego da je i dalje koristio i da svoje zapovjednike nije sprečavao da u mnogim prilikama koriste iste jedinice, konkretno, KB-a i njegove ATG (a), te Pukovniciju "Bruno Bušić" (b), iako je već u januaru 1993. bio obaviješten da te jedinice stalno iznova čine zločine.

¹⁵¹⁸ P 04068.

¹⁵¹⁹ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 503 i 504; Završna riječ Petkovićeve odbrane, T(f) 52614 i 52615.

¹⁵²⁰ V. "Pukovnija 'Bruno Bušić' i PPN 'Ludvig Pavlović'" i "Mjesto 'Kažnjeničke bojne' i njenih ATG u vojnom lancu komandovanja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

805. Preliminarno, Vijeće podsjeća na svoje zaključke o doprinosu Milivoja Petkovića lažnoj istrazi o tim događajima, kao i o njegovom doprinosu promjeni identiteta Ivice Rajića.¹⁵²¹

a) KB i njegove ATG

806. Nakon kriminalnih događaja u opštini Jablanica u aprilu 1993., Milivoj Petković je s Matom Bobanom razgovarao o mogućem preduzimanju mjera protiv Mladena Naletilića i Ivana Andabaka, zapovjednika KB-a u čijem su sastavu bile ATG "Vinko Škrobo" i "Benko Penavić".¹⁵²² Naime, iz sveukupnih dokaza jasno proizlazi da ne samo da nisu bile preduzete apsolutno nikakve mjere nego da su te jedinice, štaviše, iako su od aprila aprila 1993. bile poznate po svom nasilnom i opasnom ponašanju, učestvovala u mnogim operacijama HVO-a tokom kojih je počinjen velik broj zločina.

807. Vijeće napominje da su KB i njegove ATG činili zločine i nakon aprila 1993., konkretno, okrutno postupali prema Muslimanima u zapadnom Mostaru u septembru 1993.;¹⁵²³ vršili deložacije Muslimana iz zapadnog Mostara u periodu od juna 1993. do februara 1994. godine;¹⁵²⁴ vršili silovanja i okrutno postupali prema Muslimanima tokom tih akcija deložacije, o čemu je Milivoj Petković bio lično obaviješten;¹⁵²⁵ učestvovali u akcijama hapšenja Muslimana u zapadnom Mostaru u junu 1993. godine;¹⁵²⁶ okrutno

¹⁵²¹ V. "Opština Vareš", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića.

¹⁵²² Milivoj Petković, T(f), str. 49440–49442 i 49447.

¹⁵²³ V. "Opština Mostar", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 15 (nehumana djela kao zločin protiv čovječnosti), tački 16 (nečovječno postupanje kao teška povreda Ženevskih konvencija) i tački 17 (okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja).

¹⁵²⁴ V. "Opština Mostar", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 6 (deportacija kao zločin protiv čovječnosti), tački 7 (protivpravna deportacija civila kao teška povreda Ženevskih konvencija), tački 8 (nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločin protiv čovječnosti) i tački 9 (protivpravno premještanje civila kao teška povreda Ženevskih konvencija).

¹⁵²⁵ P 02770.

¹⁵²⁶ V. "Hapšenje i zatočenje muškaraca Muslimana nakon napada od 30. juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

postupali prema zatočenicima s Heliodroma na prisilnom radu¹⁵²⁷ i silovali jednu Muslimanku u zapadnom Mostaru u septembru 1993.¹⁵²⁸

808. Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković, uprkos tome što je već u aprilu 1993. bio obaviješten o njihovom kriminalnom ponašanju, nastavio da KB i njegove ATG šalje na ratište gdje je djelovao HVO i da su te jedinice opet počinile mnoge zločine. Prema tome, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković, time što je uporno i dalje angažovao te jedinice, propustio da spriječi zločine nad Muslimanima ili da kazni počinitelje.

b) Pukovnija "Bruno Bušić"

809. Vijeće podsjeća da je Milivoj Petković, nakon što je u januaru 1993. naredio da se Pukovnija "Bruno Bušić" pošalje u Gornji Vakuf, bio obaviješten da su te snage uništavale imovinu, hapsile i držale u zatočenju civile, i ubijale Muslimane.

810. Uprkos tome što je još od januara 1993. bio obaviješten o njihovom kriminalnom ponašanju, Milivoj Petković je 15. aprila 1993. ponovo naredio angažovanje Pukovnije "Bruno Bušić" u opštini Jablanica, nakon čega je ponovo dobio informacije o tome da su pripadnici te pukovnije 23. aprila 1993. uništavali stambene objekte Muslimana u selima Sovići i Doljani i zatočili Muslimane.

811. Dana 15. jula 1993. Milivoj Petković je svim zapovjednicima brigada, kao i Pukovnji "Bruno Bušić", izdao naređenje koje je sadržavalo niz odredbi u vezi s organizacijom odbrane u OZ Jugoistočna Hercegovina, u jednoj od kojih se tražilo da se izvrši utvrđivanje odbrambenih linija i da se za to angažuju zarobljenici i uhapšenici.¹⁵²⁹

812. Osim toga, Vijeće napominje da je Pukovnija "Bruno Bušić" i poslije januara 1993. činila zločine, konkretno tako što je prelaćivala zatočnike s Heliodroma¹⁵³⁰ i zatočila

¹⁵²⁷ V. "Postupanje prema zatočenicima tokom prisilnog rada", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁵²⁸ V. "Opština Mostar", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 4 (silovanje kao zločin protiv čovječnosti) i tački 5 (nečovječno postupanje (seksualno zlostavljanje) kao teška povreda Ženevskih konvencija).

¹⁵²⁹ P03474, str. 1.

¹⁵³⁰ V. "Postupanje prema muškarcima zatočenim na Heliodromu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

na Ribnjaku muškarce Muslimane, pripadnike ABiH, koji su bili žrtve zlostavljanja i premlaćivanja od strane vojnika HVO-a, između ostalih Mladena Naletilića, 20. aprila 1993.¹⁵³¹

813. Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković, uprkos informacijama o kriminalnom ponašanju njenih pripadnika koje je dobijao još od januara 1993., i dalje angažovao Pukovniciju "Bruno Bušić" na ratištu i čak joj izdavao naređenja da poćini zloćine, npr. da za utvrđivanje odbrambenih linija koristi zatoćenike. Nakon što su ponovno poslati na zadatak na teren, pripadnici pukovnije "Bruno Bušić" ponovo su poćinili mnoge zloćine. Prema tome, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković, time što je uporno i dalje angažovao te jedinice iako je znao za njihovo kriminalno ponašanje i time što im je lićno naredio da muslimanske zatoćenike koriste na liniji fronta, propustio da sprijeći zloćine koje je nad Muslimanima poćinila ta pukovnija ili da kazni poćinitelje.

10. Zaključci Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića po osnovu prvog vida UZP-a

814. S obzirom na te zaključke, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je Milivoj Petković, u periodu od 14. aprila 1992. do 26. aprila 1994., u svojstvu načelnika Glavnog stožera, a zatim zamjenika zapovjednika i najzad zamjenika načelnika Glavnog stožera, komandovao i imao efektivnu kontrolu nad oružanim snagama HZ(R) HB. Kako pokazuju dokazi, Milivoj Petković je donosio odluke u vezi s vojnim operacijama i upućivao ih na izvršenje oružanim snagama, prosljeđivao odluke vlasti HVO-a oružanim snagama HVO-a i starao se za njihovu primjenu.

815. S obzirom na sve prethodno izneseno, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković naređivao, planirao, omogućio, podsticao i prikrivao zloćine koje su pripadnici oružanih snaga HZ(R) HB poćinili na gore opisani naćin. Vijeće napominje da je Milivoj Petković bio obaviješten o zloćinima koje su poćinili pripadnici oružanih snaga HZ(R) HB, kako od strane predstavnika međunarodne zajednice tako i putem interne komunikacije HVO-a. Uprkos tome što je to znao, on je nastavio da vrši efektivnu kontrolu nad oružanim

¹⁵³¹ V. "Postupanje prema zatoćenicima na Ribnjaku", u ćinjenićnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

snagama sve do aprila 1994. godine. Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz činjenice da je on rukovodio vojnim operacijama u opštini Prozor u aprilu 1993. i zatim u junu 1993., te planirao operacije u julu i avgustu 1993.; da je planirao i omogućio vojne operacije u opštini Gornji Vakuf u januaru 1993.; planirao i rukovodio vojnim operacijama u opštini Jablanica u aprilu 1993. i onemogućavao pristup i prolazak međunarodnim posmatračima i konvojima mirovnih snaga u Soviće i Doljane; koordinirao raseljavanje zatočenih civila iz opštine u Gornji Vakuf; učestvovao u planiranju granatiranja istočnog Mostara; onemogućavao pristup humanitarnih konvoja muslimanskom stanovništvu istočnog Mostara; planirao vojnu ofanzivu na stari grad Mostar; naredio hapšenje muškaraca koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga u opštinama Mostar, Stolac i Čapljina; planirao vojne operacije protiv grada Vareša i učestvovao u pokretanju lažne istrage o događajima u Stupnom Dolu i fingiranim sankcijama protiv Ivice Rajića; naredio i odobrio upućivanje zatočenika sa Heliograma i iz Logora Vitina-Otok na rad na liniji fronta; i nastavio vršiti kontrolu nad oružanim snagama iako je znao da su njihovi pripadnici počinili i da čine zločine, da je Milivoj Petković imao namjeru da ti zločini budu počinjeni.

816. Osim toga, uprkos tome što je imao ovlaštenja nad oružanim snagama i Vojnom policijom, Milivoj Petković nije uložio ozbiljnije napore da njihovi pripadnici prestanu činiti zločine, kako pokazuju gore razmotreni dokazi. Naprotiv, on je pokušao da prikrije odgovornost vlasti HVO-a pred predstavnicima međunarodne zajednice. Osim toga, on je nastavio da rukovodi i vrši kontrolu nad jedinicama HVO-a, među njima konkretno nad KB-om i njegovim ATG i nad Pukovnijom "Bruno Bušić", iako je znao da su one počinile mnoge zločine, i da ih šalje na ratište ili, u najmanju ruku, nije preduzimao nikakve mjere da se izbjegne počinjenje novih zločina, i time podsticao počinjenje daljnjih zločina.

817. S obzirom na sve gore razmotrene dokaze, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Milivoj Petković imao namjeru da protjera muslimansko stanovništvo iz HZ(R) HB. Kako će biti detaljnije razmotreno u nastavku, Milivoj Petković je tu namjeru dijelio s ostalim članovima UZP-a, konkretno, s članovima HVO-a/Vlade HZ(R) HB i zapovjedništvom Glavnog stožera HVO-a.

818. Što se tiče njegovog doprinosa ostvarivanju zajedničkog zločinačkog cilja, Vijeće smatra da dokazi pokazuju van razumne sumnje da je on bio značajan. Naime, Milivoj Petković je, rukovodeći i vršeći kontrolu nad oružanim snagama HVO-a, učestvujući na pregovorima s organima ABiH i provodeći na terenu politiku i odluke vlasti, bio jedan od najvažnijih članova UZP-a. Kao član navedenog UZP-a, on je koristio oružane snage HZ(R) HB za počinjenje zločina koji su bili dio zajedničkog zločinačkog cilja, tako da se on može smatrati odgovornim za djela pripadnika oružanih snaga i Vojne policije. Pored toga, Vijeće smatra da svi ovdje razmotreni dokazi dokazuju da je Milivoj Petković znao da se ti zločini nad Muslimanima čine isključivo s ciljem da ih se prisili da odu s teritorije Herceg-Bosne. Vijeće smatra da je Milivoj Petković, time što je učestvovao u UZP-u, imao namjeru da diskriminiše Muslimane kako bi se stvorili uslovi za njihovo protjerivanje s tih teritorija.

819. Što se tiče saznanja Milivoja Petkovića o činjeničnim okolnostima koja su većini Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, omogućila da zaključi da je postojao međunarodni oružani sukob između HVO-a/HV i ABiH, dokazi upućuju na to da Milivoj Petković nije samo bio obaviješten o vojnim dejstvima HVO-a protiv ABiH, nego je i učestvovao u planiranju i rukovođenju mnogim od njih, konkretno u Prozoru, Gornjem Vakufu i Jablanici. Shodno tome, Milivoj Petković je, u periodu u kojem je bio na dužnosti načelnika Glavnog stožera i zatim zamjenika zapovjednika Glavnog stožera, znao da postoji oružani sukob između HVO-a i ABiH. Pored toga, dokazi upućuju na to da je Milivoj Petković znao za učestvovanje Hrvatske u sukobu između HVO-a i ABiH u Bosni i Hercegovini i omogućavao ga. Na osnovu toga, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, smatra da je on znao da je taj sukob međunarodnog karaktera.

820. S obzirom na prethodno izneseno i po tačkama Optužnice koje se odnose na gore opisane događaje, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je Milivoj Petković – na osnovu učestvovanja u UZP-u¹⁵³² – kriv za počinjenje sljedećih krivičnih djela:

¹⁵³² Sudija Antonetti nije saglasan u pogledu oblika odgovornosti – učestvovanja u UZP-u – koji je potvrdila većina Vijeća. Međutim, on smatra da se na osnovu dokaza može zaključiti da je Milivoj Petković

Opština Gornji Vakuf:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Prozor (samo 1993. godina):

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

odgovoran za krivična djela iz tačaka Optužnice navedenih u tom paragrafu po drugim oblicima odgovornosti predviđenim Statutom, što je detaljnije obrazložio u svom suprotnom mišljenju priloženom ovoj presudi.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 21: uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Jablanica:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Mostar:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 21: uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 24: protivpravni napad na civile, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 25: protivpravno terorisanje civila (Mostar), kažnjivo po članu 3 Statuta.

Heliodrom:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 18: protivpravni fizički rad, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Zatočenički centar Vojno:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 18: protivpravni fizički rad, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Zatvor u Ljubuškom i Logor Vitina-Otok:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 18: protivpravni fizički rad, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Stolac:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Opština Čapljina:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Zatvor u Gabeli:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta.

Zatvor u Dretelju:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Vareš:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

821. Budući da je Milivoj Petković ta krivična djela počinio u cilju ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja, on je odgovoran ne samo za gore navedena krivična djela nego i za sva krivična djela koja su bila dio zajedničkog zločinačkog plana.

D. Odgovornost Milivoja Petkovića po osnovu trećeg vida UZP-a

822. Pored toga, Vijeće je utvrdilo da uništavanja vjerskih objekata u aprilu 1993. u Jablanici, ubijanje tokom akcija deložiranja i tokom zatočenja, seksualno nasilje i krađe, nisu bili dio zajedničkog zločinačkog cilja.¹⁵³³ Međutim, Vijeće napominje da su neki od tih zločina bili prirodna i predvidiva posljedica ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja.¹⁵³⁴ Vijeće će sada ispitati da li je Milivoj Petković, član UZP-a, znao da bi pripadnici HVO-a tokom akcija deložiranja i tokom zatočenja mogli da počine djela lišavanja života (1), seksualnog nasilja (2), krađe (3), kao i uništavanje džamija u aprilu 1993. u opštini Jablanica (4), i svjesno prihvatio taj rizik.

1. Djela lišavanja života počinjena tokom akcija deložiranja i tokom zatočenja

a) Djela lišavanja života počinjena tokom akcija deložiranja u opštinama Stolac i Čapljina

823. Naređenjem Milivoja Petkovića od 30. juna 1993. koje je upućeno OZ Jugoistočna Hercegovina zapovijeda se da se ženama i djeci Muslimanima u zoni odgovornosti OZ Jugoistočna Hercegovina dozvoli da ostanu u svojim domovima.¹⁵³⁵ Dana 3. jula 1993., Nedjeljko Obradović, zapovjednik 1. brigade "Knez Domagoj", naredio je svim

¹⁵³³ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi s UZP-om.

¹⁵³⁴ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi s UZP-om.

jedinicama svoje brigade da moraju "onemogućiti [...] zločine [...] u zoni odgovornosti brigade", "[m]uslimansko stanovništvo grupirati" u svojoj zoni odgovornosti i "osigurati".¹⁵³⁶ Dakle, 3. jula, Nedjeljko Obradović je izdao naređenje različito od naređenja Milivoja Petkovića. Iz dokaza jasno proizlazi da se naređenje Milivoja Petkovića nije poštovalo u opštinama Stolac i Čapljina jer je sve muslimansko stanovništvo, a ne samo muškarci, bilo raseljeno. Naime, Vijeće je zaključilo da su poslije talasa hapšenja muškaraca Muslimana u opštinama na području OZ Jugoistočna Hercegovina, vođene operacije, konkretno od strane 1. brigade "Knez Domagoj", koje su dovele do protjerivanja muslimanskog stanovništva, uključujući žene, djecu i starije osobe, pri čemu su ti ljudi često prvo bili zatočeni, a zatim bili poslani na teritorije pod kontrolom ABiH.¹⁵³⁷ Tokom tih operacija, sredinom jula 1993. pripadnici HVO-a počinili su više djela lišavanja života, konkretno u opštinama Čapljina i Stolac.¹⁵³⁸

824. Međutim, na osnovu dokaza ne može se zaključiti da je Milivoj Petković znao da se njegovo naređenje da se ne dira civilno stanovništvo ne poštuje. Budući da nije znao za raseljavanje osoba koje nisu bile pripadnici oružanih snaga nijedne od dviju strana, on nije mogao da predvidi da će tokom tog raseljavanja biti počinjena djela lišavanja života.

b) Djela lišavanja života počinjena u Zatvoru u Dretelju

825. Vijeće podsjeća da je dopisom MKCK-a od 20. januara 1994. Milivoj Petković bio obaviješten da su 14. jula 1993. stražari otvorili vatru na zatočenike u Zatvoru u Dretelju, i ubili neke od njih, te da su zatočenici tokom ljeta 1993. umirali uslijed veoma loših

¹⁵³⁵ P 03019; Milivoj Petković, T(f), str. 49574–49581.

¹⁵³⁶ P 03135, str. 2.

¹⁵³⁷ V. "Hapšenje i zatvaranje vojno sposobnih muškaraca Muslimana u opštini Stolac u julu 1993.", "Dogadjaji u selu Prenj 6. jula 1993.: raseljavanje stanovništva i krađa imovine", "Raseljavanje stanovništva, smrt jedne mlade žene i krađa imovine u Pješivac Gredi" "Raseljavanje stanovništva Stoca", i "Talasi raseljavanja uhapšenih i/ili zatvorenih žena, djece i starijih osoba na teritorije pod kontrolom ABiH", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Stolac. V. takođe "Hapšenje i zatvaranje muškaraca Muslimana u opštini Čapljina u julu 1993.", i "Deložiranje žena, djece i starijih osoba, njihovo raseljavanje i navodi o zločinima počinjenim u opštini Čapljina od jula do septembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina.

¹⁵³⁸ V. "Raseljavanje stanovništva, smrt jedne mlade žene i krađa imovine u Pješivac Gredi", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Stolac. V. takođe "Smrt dvije mlade žene u Domanovićima" i "Smrt jedne osobe stare 83 godine u Bivoljem Brdu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina.

uslova zatočenja.¹⁵³⁹ Prema tome, Milivoj Petković je znao za loše uslove zatočenja i djela lišavanja života od januara 1994. godine.¹⁵⁴⁰ Međutim, budući da je Milivoj Petković o tim događajima bio obaviješten tek nekoliko mjeseci poslije počinjenja tih zločina, Vijeće ne može zaključiti da je Milivoj Petković mogao da predvidi ta djela lišavanja života.

2. Seksualno nasilje

a) Seksualno nasilje tokom akcija deložiranja u Mostaru

826. Vijeće je utvrdilo da su pripadnici HVO-a, među njima vojnici ATG "Vinko Škrobo", počinili djela seksualnog nasilja nad Muslimankama tokom operacija čiji cilj je bio protjerivanje Muslimana iz zapadnog Mostara u junu,¹⁵⁴¹ julu¹⁵⁴² i septembru 1993.¹⁵⁴³

827. Vijeće je takođe utvrdilo da je Milivoj Petković bio direktno obaviješten o akcijama deložacije Muslimana u zapadnom Mostaru u junu 1993. koje su izvodile jedinice HVO-a koje su mu bile potčinjene, kao i o atmosferi nasilja u kojoj su se te operacije odvijale, te da je on u najmanju ruku omogućio da se to nasilje nastavi sve do februara 1994. godine.¹⁵⁴⁴

¹⁵³⁹ P 07636, str. 1 i 2.

¹⁵⁴⁰ V. "Zatvor u Dretelju", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića.

¹⁵⁴¹ V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁵⁴² V. "Silovanje, seksualno zlostavljanje, krađa, prijetnje i zastrašivanje Muslimana tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru u julu i avgustu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁵⁴³ V. "Navodi o zločinima počinjenim u periodu od septembra 1993. do aprila 1994.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁵⁴⁴ V. "Deložacije u zapadnom Mostaru počevši od 9. maja 1993.", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića.

828. Pored toga, Vijeće podsjeća da su Milivoj Petković i Bruno Stojić 14. juna 1993. primili specijalni izvještaj HVO-a, u kojem je pored ostalog navedeno da su pripadnici 4. bojne "Tihomir Mišić" iz sastava 3. brigade HVO-a,¹⁵⁴⁵ Vinko Martinović i pripadnici njegove ATG "Vinko Škrobo" iz sastava KB čiji je zapovjednik bio Tuta, tokom akcija deložiranja koje je 13. juna 1993. vodio Vinko Martinović, u zapadnom Mostaru pred svjedocima silovali više žena.¹⁵⁴⁶

829. Milivoj Petković je već od događaja u Sovićima i Doljanima u aprilu 1993. znao da jedinice pod komandom Mladena Naletilića i Ivana Andabaka, odnosno KB i njegove ATG čine zločine.¹⁵⁴⁷ Izvještaj koji primio 14. juna 1993. za Milivoja Petkovića bio je, dakle, samo potvrda da su ti vojnici opasni. Međutim, on ne samo da nije preduzeo nikakve mjere protiv tih zapovjednika i njihovih jedinica, nego je i pristao na to da njemu potčinjeni zapovjednici HVO-a nastave da ih angažuju u operacijama i vojnim akcijama. Međutim, te snage su nastavile da čine zločine.

830. S obzirom na prethodno razmatranje, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković znao, i to od aprila 1993., da se akcije deložiranja u Mostaru odvijaju u atmosferi ekstremnog nasilja i da je seksualno nasilje prirodna i predvidiva posljedica angažovanja KB i njegovih ATG za čije je kriminalno ponašanje znao od aprila 1993. godine. Uprkos tome, Milivoj Petković je svjesno prihvatio rizik da bi mogla biti počinjena ta krivična djela.

b) Seksualno nasilje tokom vojnih operacija u opštini Vareš

831. Vijeće je utvrdilo da je, 22. oktobra 1993., Milivoj Petković naredio Ivici Rajiću da s vojnicima specijalnih jedinica "Maturice" i "Apostoli", vojnicima Brigade "Ban Josip

¹⁵⁴⁵ Vijeće je već govorilo o bojni "Tihomir Mišić". V. "Oružane snage", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁵⁴⁶ P 02770.

¹⁵⁴⁷ Milivoj Petković, T(f), str. 49440–49442 i 49447.

Jelačić" i osam vojnih policajaca iz voda Vojne policije te brigade ode na zadatak u Vareš.¹⁵⁴⁸

832. Vijeće je takođe utvrdilo da su, 23. oktobra i u noći sa 24. na 25. oktobra 1993., pripadnici HVO-a, od kojih su neki bili iz specijalnih jedinica "Maturice", prisilili na polne odnose dvije Muslimanke, svjedokinje DF i DG, Muslimanke iz Vareša.¹⁵⁴⁹

833. Isto tako, Milivoj Petković je 23. oktobra 1993. obaviješten da je grad Vareš "očišćen"; da su svi vojno sposobni Muslimani stavljeni "pod prismotru" i da su vojnici HVO-a, među kojima su bili pripadnici specijalne jedinice "Maturice", uhapšene muškarce Muslimane vrijeđali, prijetili im i tukli ih, te da su krali imovinu i novac u vlasništvu Muslimana iz Vareša.¹⁵⁵⁰

834. Prema tome, s obzirom na prethodno izneseno, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković od 23. oktobra 1993. znao da se vojne operacije u Varešu odvijaju u atmosferi ekstremnog nasilja i da je seksualno nasilje bilo njihova prirodna i predvidiva posljedica. Uprkos tome, Milivoj Petković je svjesno prihvatio rizik da bi ti zločini mogli biti počinjeni budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije u Glavnom stožeru HVO-a i da nije preduzeo nikakve mjere kako bi se izbjeglo počinjenje novih zločina.

3. Krađe

a) Krađe tokom akcija deložiranja muslimanskog stanovništva u opštini Gornji Vakuf

835. Vijeće je utvrdilo da su pripadnici HVO-a, nakon napada od 18. januara 1993. i nakon što je HVO zauzeo sela Hrasnicu, Uzričje i Ždrimce, počinili krađu imovine u vlasništvu Muslimana iz tih sela.¹⁵⁵¹

¹⁵⁴⁸ V. "Napad ABiH na Kopjare 21. i 22. oktobra 1993. i reakcija HVO-a", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁵⁴⁹ V. "Djela krađe i seksualnog nasilja nad muslimanskim stanovništvom Vareša", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁵⁵⁰ V. "Hapšenje muškaraca Muslimana i navodi o zločinima počinjenim tokom tih hapšenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁵⁵¹ V. "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Hrasnica", "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Uzričje" i "Paljenje kuća, krađa imovine u

836. Vijeće je takođe zaključilo da je Milivoj Petković planirao i omogućio operacije HVO-a u Gornjem Vakufu u januaru 1993. godine.¹⁵⁵²

837. Budući da su se vojne operacije HVO-a i njegovo preuzimanje kontrole nad tim mjestima odvijali u atmosferi ekstremnog nasilja, Vijeće smatra da je Milivoj Petković razumno mogao da predvidi da bi pripadnici HVO-a mogli da u tim mjestima počine krađe. Budući da je Milivoj Petković planirao i omogućio operacije HVO-a u Gornjem Vakufu, Vijeće zaključuje da je on svjesno prihvatio rizik da bi krađe mogle biti počinjene.

b) Krađe tokom akcija deložiranja muslimanskog stanovništva u opštini Jablanica (Sovići i Doljani)

838. Vijeće je utvrdilo da su vojnici HVO-a, od kojih su neki bili pod Tutinom komandom, u danima poslije napada na Soviće i Doljane 17. aprila 1993. otuđivali imovinu u vlasništvu Muslimana.¹⁵⁵³ Vojnici HVO-a su pretresali muslimanske kuće i krali imovinu, konkretno sve automobile Muslimana zatočenih u Školi u Sovićima, kao i stoku.¹⁵⁵⁴

839. Vijeće je takođe zaključilo da je Milivoj Petković doprinio planiranju i rukovođenju vojnim operacijama u opštini Jablanica.¹⁵⁵⁵

840. Budući da su se vojne operacije i preuzimanje kontrole od strane HVO-a nad tim mjestima odvijale u atmosferi ekstremnog nasilja, Vijeće smatra da je Milivoj Petković razumno mogao da predvidi da bi pripadnici HVO-a mogli u tim mjestima počiniti krađe. Pošto je Milivoj Petković planirao i rukovodio operacijama HVO-a u Jablanici, Vijeće zaključuje da je on svjesno prihvatio rizik da bi krađe mogle biti počinjene.

vlasništvu Muslimana u selu Ždrimci i paljenje mekteba", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

¹⁵⁵² V. "Opština Gornji Vakuf", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića.

¹⁵⁵³ V. "Krađa imovine Muslimana u Sovićima i Doljanima od 17. aprila do 4. maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

¹⁵⁵⁴ V. "Krađa imovine Muslimana u Sovićima i Doljanima od 17. aprila do 4. maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani).

¹⁵⁵⁵ V. "Opština Jablanica", zaključci Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića

c) Krađe tokom akcija deložiranja muslimanskog stanovništva u opštinama Stolac i Čapljina

841. Vijeće podsjeća da su pripadnici HVO-a tokom akcija deložiranja muslimanskog stanovništva u opštinama Stolac i Čapljina počinili krađe.¹⁵⁵⁶ Međutim, na osnovu dokaza ne može se zaključiti da je Milivoj Petković znao da se njegovo naređenje da se ne dira civilno stanovništvo ne poštuje. Budući da nije znao za raseljavanje osoba koje nisu bile pripadnici oružanih snaga neke od dviju strana, on nije mogao predvidjeti da će tokom tog raseljavanja biti počinjene krađe.

d) Krađe tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru počevši od 9. maja 1993.

842. Vijeće je konstatovalo da su, u periodu od maja 1993. do februara 1994., za vrijeme akcija tokom kojih su Muslimani iz zapadnog Mostara, među kojima su bili i muškarci koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga, vojnici HVO-a – konkretno, ATG "Benko Penavić" u maju 1993., pripadnici 4. bojne 3. brigade HVO-a i pripadnici KB-a u junu 1993., pripadnici ATG "Vinko Škrobo" i "Benko Penavić" u septembru 1993. – Muslimanima koje su deložirali prijetili, zastrašivali ih i žestoko udarali nogama, šakama i kundacima,¹⁵⁵⁷ uzimali sve vrijedne predmete koje su ti Muslimani imali pri sebi i otuđivali imovinu iz stanova iz kojih su istjerivali Muslimane.¹⁵⁵⁸ Vijeće podsjeća da je to raseljavanje, a paralelno s njim i djela krađe, trajalo sve do februara 1994. godine.¹⁵⁵⁹

¹⁵⁵⁶ V. "Krađa imovine u vlasništvu Muslimana u Pješivac Gredi", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Stolac. V. takođe "Uslovi zatočćenja u Silosu" i "Događaji u Čapljini u avgustu i septembru 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina.

¹⁵⁵⁷ V. "Silovanje, seksualno zlostavljanje, krađa, prijetnje i zastrašivanje Muslimana tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru u julu i avgustu 1993." i "Navodi o zločinima počinjenim u periodu od septembra 1993. do aprila 1994.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁵⁵⁸ V. "Opština Mostar", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 22 (oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno protivpravno i bezobzirno kao teška povreda Ženevskih konvencija i tački 23 (pljačkanje javne i privatne imovine kao kršenje zakona i običaja ratovanja).

¹⁵⁵⁹ V. "Djela nasilja i krađe nad uhapšenim, deložiranim, zatočenim i raseljenim Muslimanima u maju 1993.", "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", "Silovanje, seksualno zlostavljanje, krađa, prijetnje i zastrašivanje Muslimana tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru u julu i avgustu 1993." i "Navodi o zločinima počinjenim u periodu od septembra 1993. do aprila 1994.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar. V. takođe "Opština Mostar", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 6 (deportacija kao zločin protiv čovječnosti, tački 7: Protivpravna deportacija civila kao teška povreda

843. Dana 14. juna 1993., Milivoj Petković, Bruno Stojić i Žarko Keža, načelnik VOS-a, primili su vanredni izvještaj CED-a u kojem stoji da su, 13. juna 1993., tokom akcija deložacija koje je vodio Vinko Martinović, pripadnici 4. bojne "Tihomir Mišić" iz sastava 3. brigade HVO-a, Vinko Martinović i pripadnici njegove ATG "Vinko Škrobo", pred očevicima silovali nekoliko žena i pretukli više ljudi.¹⁵⁶⁰

844. Na osnovu cijelog prethodnog razmatranja, Vijeće zaključuje da je Milivoj Petković bio direktno obaviješten o akcijama deložacije Muslimana iz zapadnog Mostara u junu 1993. koje su izvodile jedinice HVO-a koje su mu bile potčinjene, kao i o atmosferi nasilja u kojoj su se te operacije odvijale, te da je on u najmanju ruku puštao da se to radi, budući da su te iste jedinice, u istoj atmosferi, nastavile vršiti deložacije i raseljavanja stanovništva zapadnog Mostaru sve do februara 1994. godine.

845. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće smatra da je jedini zaključak koji se razumno može izvesti taj da je Milivoj Petković, razumno mogao da predvidi da će tokom akcija deložiranja Muslimana u Mostaru u periodu od juna 1993. do februara 1994. biti počinjene i krađe, i te da je on svjesno prihvatio taj rizik.

e) Krađe tokom vojnih operacija u gradu Varešu i selu Stupni Do u oktobru 1993.

846. Vijeće je utvrdilo da je, 22. oktobra 1993., Milivoj Petković naredio Ivici Rajiću da s vojnicima specijalnih jedinica "Maturice" i "Apostoli", vojnicima Brigade "Ban Josip Jelačić" i osam vojnih policajaca iz voda Vojne policije te brigade ode na zadatak u Vareš.¹⁵⁶¹

847. Vijeće je zaključilo da je, prilikom hapšenja muškaraca Muslimana 23. oktobra 1993. u Varešu od strane vojnika HVO-a, među kojima su bili i pripadnici specijalne jedinice "Maturice", počinjena krađa imovine i novca u vlasništvu Muslimana iz tog

Ženevskih konvencija), tački 8 (nehumana djela (prisilno premještanje) kao zločin protiv čovječnosti) i tački 9 (protivpravno premještanje civila kao teška povreda Ženevskih konvencija).

¹⁵⁶⁰ P 02770.

¹⁵⁶¹ V. "Napad ABiH na Kopjare 21. i 22. oktobra 1993. i reakcija HVO-a", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

grada, i da je Milivoj Petković o tim hapšenjima bio obaviješten istog dana.¹⁵⁶² Osim toga, pripadnici HVO-a su u Varešu nastavili s krađom sve do 1. novembra 1993.¹⁵⁶³ Vijeće je utvrdilo i to da su, takođe 23. oktobra 1993., tokom i poslije napada na Stupni Do, pripadnici specijalnih jedinica "Maturice" i/ili "Apostoli" sistematski krali imovinu iz kuća u selu i oduzimali stoku, novac, nakit i druge vrijedne predmete.¹⁵⁶⁴

848. Budući da je Milivoj Petković bio obaviješten o tim hapšenjima i djelima krađe izvršenim nad muškarcima Muslimanima 23. oktobra 1993. u Varešu, i da su krađe trajale do 1. novembra 1993., Vijeće ocjenjuje da je on bio u mogućnosti da ta djela predvidi i da je svjesno prihvatio rizik da bi krađe mogle biti počinjene.

849. Međutim, što se tiče krađa počinjenih u Stupnom Dolu, Vijeće podsjeća da odluku o napadu na to selo nije donio Milivoj Petković, i da je on o tom napadu bio obaviješten tek kad je napad već bio završio.¹⁵⁶⁵ Shodno tome, Vijeće ne može zaključiti da je Milivoj Petković mogao da predvidi krađe koja su pripadnici HVO-a počinili u Stupnom Dolu.

4. Uništenje džamija u opštini Jablanica (Sovići i Doljani) u aprilu 1993.

850. Vijeće je zaključilo da je, 17. aprila 1993., kada su borbe završile, HVO zapalio sve muslimanske kuće, kao i dvije džamije, po naređenju "viših zapovjednika".¹⁵⁶⁶

851. Vijeće podsjeća da je Milivoj Petković doprinio planiranju vojnih operacija u opštini Jablanica u aprilu 1993.¹⁵⁶⁷ i da je HVO 15. aprila 1993. počeo sa granatiranjem

¹⁵⁶² V. "Hapšenje muškaraca Muslimana i navodi o zločinima počinjenim tokom tih hapšenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁵⁶³ V. "Djela krađe i seksualnog nasilja nad muslimanskim stanovništvom Vareša", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁵⁶⁴ V. "Krađa, paljenje i uništavanje imovine i kuća u vlasništvu Muslimana iz sela Stupni Do", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Vareš.

¹⁵⁶⁵ V. "Opština Vareš", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića.

¹⁵⁶⁶ V. "Napadi HVO-a na sela Sovići i Doljani i hapšenje muškaraca, žena, djece i starijih osoba, od 17. do 23. aprila 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica (Sovići i Doljani). Za uništavanje džamija po naređenju "viših zapovjednika" v. i P 02063.

¹⁵⁶⁷ V. "Opština Jablanica", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića.

grada Jablanice.¹⁵⁶⁸ Dana 16. i 17. aprila 1993. bio je redovno izvještavan o borbenim operacijama.¹⁵⁶⁹

852. Budući da su operacije HVO-a u Jablanici bile dio dobro organizovanog i koordiniranog plana koji je razradila rukovodeća struktura HVO-a, između ostalih i Milivoj Petković, postojala je velika vjerovatnoća da je i uništavanje džamija sastavni dio tog plana. Budući da je planirao i rukovodio operacijama HVO-a u Sovićima i Doljanima koje su bile usmjerene protiv Muslimana, Milivoj Petković je svjesno prihvatio rizik da bi moglo doći do uništavanja muslimanskih vjerskih objekata.

853. S obzirom na prethodno razmatranje, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da se Milivoj Petković – po osnovu učestvovanja u trećem vidu UZP-a – može smatrati odgovornim za sljedeća krivična djela:

Opština Gornji Vakuf:

Tačka 22: oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 23: pljačkanje javne i privatne imovine, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Jablanica:

Tačka 21: uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 22: oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2 Statuta.

¹⁵⁶⁸ Svjedok Y, P 09873, pod pečatom, predmet *Naletilić i Martinović*, revidirana verzija T(f), str. 12 i 13; Safet Idrizović, T(f), str. 9669, 9672 i 9673; P 09400, str. 20; Svjedok RR, P 09872, pod pečatom, predmet *Naletilić i Martinović*, T(f), str. 6483; P 08951, Svjedok RR, T(f) 6443 i 6526–6527; Odluka od 7. septembra 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 27 (Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 30); P 02627, str. 2 i 3.

¹⁵⁶⁹ Svjedok Y, P 09873, pod pečatom, predmet *Naletilić i Martinović*, revidirana verzija T(f), str. 12 i 13; Safet Idrizović, T(f), str. 9669, 9672 i 9673; P 09400, str. 20; Svjedok RR, P 09872, pod pečatom, predmet *Naletilić i Martinović*, T(f), str. 6483; P 0895; P 09052, Svjedok RR, T(f), str. 6443 i 6526–6527; Odluka

Tačka 23: pljačkanje javne i privatne imovine, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Mostar:

Tačka 4: silovanje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 5: nečovječno postupanje (seksualno zlostavljanje), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Opština Vareš:

Tačka 4: silovanje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 5: nečovječno postupanje (seksualno zlostavljanje), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 22: oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 23: pljačkanje javne i privatne imovine, kažnjivo po članu 3 Statuta.

V. Valentin Ćorić

854. Tužilaštvo navodi da je Valentin Ćorić, djelujući individualno, putem svojih položaja i ovlaštenja, te u dogovoru s drugim učesnicima UZP-a, u njemu učestvovao u rukovodnom svojstvu.¹⁵⁷⁰ Prema navodima, Valentin Ćorić je UZP-u u prvom redu doprinio tako što je imao integralnu ulogu u pogledu zatočeničkih centara HVO-a.¹⁵⁷¹ On je rukovodio i komandovao Vojnom policijom HVO-a, koja je prema navodima imala važnu ulogu u akcijama etničkog čišćenja, kao i u održavanju bezbjednosti i upravljanju zatvorima, koncentracionim logorima i zatočeničkim centrima Herceg-Bosne/HVO-a.¹⁵⁷² Valentin Ćorić je prema navodima doprinio akcijama deložacije bosanskih Muslimana, zapljeni i pljačkanju njihovog novca i imovine, u čemu je često učestvovala Vojna

od 7. septembra 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 27 (Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 30); P 02627, str. 2 i 3.

¹⁵⁷⁰ Optužnica, par. 17 i 17.5. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 981–1175.

¹⁵⁷¹ Optužnica, par. 17.5 (g), (h), (i) i (j).

¹⁵⁷² Optužnica, par. 17.5 (a).

policija HVO-a.¹⁵⁷³ Osim toga, Valentin Ćorić je kontrolisao, rukovodio i regulisao raseljavanje bosanskih Muslimana, putem kontrolnih punktova koji su bili korišteni za njihov progon, hapšenje i zatočenje, kao i za zapljenu njihove imovine.¹⁵⁷⁴

855. Pored toga, Valentin Ćorić je izazvao, omogućio i doprinio humanitarnoj krizi u kojoj su se našli bosanski Muslimani tako što je kontrolisao dotok humanitarne pomoći i rad komunalnih službi, uglavnom u istočnom Mostaru.¹⁵⁷⁵ Najzad, Valentin Ćorić je prema navodima učestvovao u zločinima i zlostavljanjima bosanskih Muslimana od strane snaga Herceg-Bosne/HVO-a, tako što je umanjivao teže zločine ili o njima nije izvještavao niti preduzimao istragu, te nije preduzimao daljnje korake u vezi s raznim istragama i nije spriječio niti kaznio te zločine.¹⁵⁷⁶

856. Ćorićeva odbrana tvrdi da Valentin Ćorić nije mogao da učestvuje u UZP-u za koji se tereti u Optužnici jer je sve što je činio imalo za cilj da se poštuje "zakon", a ne da se ostvari taj UZP.¹⁵⁷⁷ Ćorićeva odbrana konkretno navodi da su kontrolni punktovi HVO-a bili korišteni s legitimnim ciljem i da nisu bili namijenjeni za kriminalne svrhe, kao i da je kontrola humanitarnih konvoja bila legitimna.¹⁵⁷⁸ Pored toga, ona tvrdi da je Uprava Vojne policije pripadnike Vojne policije podsticala da skrupulozno primjenjuju zakon,¹⁵⁷⁹ no da je prenošenjem nadležnosti u vezi s prevencijom kriminaliteta na nivo OZ ograničila ulogu koju je Valentin Ćorić mogao imati u sprečavanju zločina i kažnjavanju počinitelaca.¹⁵⁸⁰ Najzad, Ćorićeva odbrana tvrdi da Valentin Ćorić ne snosi odgovornost za krivična djela počinjena u zatočeničkim centrima HVO-a, konkretno zato što Uprava Vojne policije nije imala nikakva ovlaštenja nad tim zatočeničkim centrima i jer Valentin Ćorić s njima u vezi nije imao nikakvu ulogu.¹⁵⁸¹

¹⁵⁷³ Optužnica, par. 17.5 (k); Završni podnesak tužilaštva, par. 1164–1169.

¹⁵⁷⁴ Optužnica, par. 17.5 (a), (d) i (k).

¹⁵⁷⁵ Optužnica, par. 17.5 (l); Završni podnesak tužilaštva, par. 1006 i 1009–1014.

¹⁵⁷⁶ Optužnica, par. 17.5 (n); Završni podnesak tužilaštva, par. 1016–1026, 1027–1036 i 1039–1048.

¹⁵⁷⁷ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 188–215.

¹⁵⁷⁸ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 324–337.

¹⁵⁷⁹ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 241–250.

¹⁵⁸⁰ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 251–278.

¹⁵⁸¹ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 390–609.

857. Preliminarno, Vijeće napominje da će razmatrati samo događaje za koje raspolaže dokazima koji bi mogli biti relevantni za analizu odgovornosti Valentina Ćorića.

858. Kako bi utvrdilo da li je Valentin Ćorić u značajnoj mjeri učestvovao u UZP-u, Vijeće će prvo ispitati dužnosti (A) i ovlaštenja (B) Valentina Ćorića, a zatim djela i propuste koji bi mogli pokazati da je on značajno doprinio ostvarivanju UZP-a i krivičnim djelima koja su iz njega proistekla (C). Vijeće će zatim utvrditi da li je Valentin Ćorić mogao predvidjeti određena krivična djela koja nisu bila obuhvaćena zajedničkim zločinačkim planom kao vjerovatnu posljedicu provođenja tog plana i da li je prihvatio da se ona dogode (D). Vijeće će nakon toga ispitati eventualnu odgovornost Valentina Ćorića po osnovu drugih vidova odgovornosti predviđenih Statutom.

859. Budući da nije saglasan s mišljenjem većine Vijeća u vezi s postojanjem UZP-a,¹⁵⁸² sudija Antonetti prilaže suprotno mišljenje po svim činjeničnim i pravnim zaključcima Vijeća u vezi s učestvovanjem Valentina Ćorića u UZP-u. Razmatranje koje slijedi odražava, dakle, stav većine.

A. Funkcije Valentina Ćorića

860. Valentin Ćorić, od oca Andrije, rođen je 23. juna 1956. u selu Paoča u opštini Čitluk, SRBiH.¹⁵⁸³

861. Godine 1991. Valentin Ćorić je bio odgovoran za centar HVO-a za obuku u Krvavici kod Makarske, u Hrvatskoj.¹⁵⁸⁴ Na početku aprila 1992., Valentin Ćorić je postavljen za pomoćnika zapovjednika za SIS¹⁵⁸⁵ i "zapovjednika Vojne policije HVO-a".¹⁵⁸⁶ Na dužnosti pomoćnika zapovjednika za SIS bio je vjerovatno do kraja jula 1992. godine.¹⁵⁸⁷ Najkasnije 24. juna 1992., Valentin Ćorić je postao načelnik Uprave Vojne

¹⁵⁸² V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

¹⁵⁸³ *Tužilac protiv Valentina Ćorića*, predmet br. IT-04-74-I, "Nalog za uhićenje i nalog za dovođenje", pod pečatom, 4. marta 2004.; T(f), str. 2.

¹⁵⁸⁴ Svjedok E, T(f), str. 22004. i 22005, zatvorena sjednica; P 08548, str. 23.

¹⁵⁸⁵ 2D 01333. V. takođe P 00956, str. 3.

¹⁵⁸⁶ P 08548, str. 23.

¹⁵⁸⁷ Iako Vijeću nije poznato u kojem je trenutku Valentin Ćorić prestao obavljati tu dužnost, Vijeće napominje da je Mate Boban krajem jula 1992. imenovao Ivicu Lučića na dužnost pomoćnika predstojnika Odjela obrane HVO-a HZ HB za sektor bezbjednosti. V. Ivan Bandić, T(f), str. 37993 i 37998.

policije.¹⁵⁸⁸ Na toj dužnosti je bio do 10. novembra 1993. godine,¹⁵⁸⁹ kada ga je Mate Boban imenovao za ministra unutrašnjih poslova HR HB.¹⁵⁹⁰ Vijeće napominje da je o tom imenovanju istog dana bio obaviješten Franjo Tuđman, koji ga je odobrio.¹⁵⁹¹ Dana 16. februara 1994., Mate Boban je Valentina Ćorića imenovao za člana Predsjedničkog vijeća HR HB.¹⁵⁹²

B. Ovlaštenja Valentina Ćorića

862. Tužilaštvo navodi da je Valentin Ćorić učestvovao u UZP-u time što je vršio određeni broj ovlaštenja.¹⁵⁹³ Vijeće će ta ovlaštenja svrstati u četiri kategorije, odnosno, riječ je o ovlaštenjima za komandovanje i organizaciju Vojne policije HVO-a (1), ovlaštenjima u vezi sa suzbijanjem kriminaliteta (2), ovlaštenjima u vezi sa slobodom kretanja ljudi i roba (3) i ovlaštenjima nad zatočeničkim centrima HVO-a (4). U svom Završnom podnesku, tužilaštvo takođe tvrdi da je Valentin Ćorić bio nadležan i za KB¹⁵⁹⁴ (5). Nakon što redom analizira ove navode, Vijeće će donijeti zaključke o tome koja je ovlaštenja Valentin Ćorić imao (6).

863. Preliminarno, Vijeće napominje da je Ćorićeva odbrana u svojoj završnoj riječi prigovorila tužilaštvu da je odgovornost Valentina Ćorića kao ministra unutrašnjih poslova prvi put pomenulo tek u Završnom podnesku i Završnoj riječi.¹⁵⁹⁵ Vijeće

¹⁵⁸⁸ P 00277, str. 1. V. takođe "Osnivanje Vojne policije i Uprave Vojne policije: april – septembar 1992.", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁵⁸⁹ V. konkretno P 00385; P 01635, str. 2; P 03090; P 09117, str. 2; P 00936; IC 00448.

¹⁵⁹⁰ P 06583, str. 1. V. takođe Marijan Biškić, T(f), str. 15050. Zastupnički dom HR HB je ovo imenovanje potvrdio 20. novembra 1993.: P 06772, str. 1; P 06995, str. 1. V. takođe P 06589, pod pečatom, str. 4.

¹⁵⁹¹ P 06581, str. 26–29.

¹⁵⁹² P 07876. Vijeće podsjeća na to da je Predsjedničko vijeće, koje je 10. decembra 1993. osnovao Mate Boban (P 07424), bilo tijelo koje je omogućavalo da HR HB funkcioniše u odsustvu predsjednika: Philip Watkins, T(f), str. 18829 i 18830; P 07226, pod pečatom, str. 1; 1D 02737, str. 1.

¹⁵⁹³ Optužnica, par. 12 i 17.5.

¹⁵⁹⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 1028, gdje se upućuje na dokazni predmet P 01517.

¹⁵⁹⁵ Završna riječ Ćorićeve odbrane, T(f), str. 52639 i 52640. U svom Završnom podnesku, Tužilaštvo tvrdi da je imenovanje Valentina Ćorića na tu dužnost bilo unapređenje koje pokazuje važnost uloge koju je on imao u UZP-u: Završni podnesak tužilaštva, par. 986. V. takođe Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 52086 i 52165. Tužilaštvo takođe tvrdi da Valentin Ćorić kao ministar unutarnjih poslova nije učinio ništa kako bi se uspostavila procedura kategorizacije za hiljade osoba koje je dao da se uhapsu: Završni podnesak tužilaštva, par. 1101. Najzad, Tužilaštvo je u svojoj Završnoj riječi iznijelo činjenicu da je Valentin Ćorić kao ministar unutarnjih poslova imenovao bivšeg zapovjednika 1. lakojurišne bojne Vojne policije Zlatana Miju Jelića na dužnost zapovjednika sektora specijalne policije u Ministarstvu unutarnjih poslova: T(f), str. 52133, gdje se poziva na dokazni predmet P 11220.

međutim napominje da je Ćorićeva odbrana i sama u svom Završnom podnesku govorila o ovlaštenjima Valentina Ćorića kao ministra unutrašnjih poslova nad civilnom policijom.¹⁵⁹⁶ Vijeće smatra da nije neosnovano što se tužilaštvo u svom Završnom podnesku i Završnoj riječi bavilo odgovornošću Valentina Ćorića kao ministra unutrašnjih poslova budući da se Optužnica ne ograničava na navode o odgovornosti Valentina Ćorića samo u periodu kad je bio na dužnosti načelnika Uprave Vojne policije, odnosno do 10. novembra 1993. godine.¹⁵⁹⁷ Vijeće će, dakle, razmotriti ovlaštenja Valentina Ćorića tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica, ne samo kao načelnika Uprave Vojne policije do 10. novembra 1993., nego i poslije tog datuma, sve do aprila 1994., do kada je bio na dužnosti ministra unutrašnjih poslova.

1. Ovlaštenja Valentina Ćorića u pogledu komandovanja Vojnom policijom HVO-a i njene organizacije

864. Tužilaštvo tvrdi da je, u periodu od aprila 1992. pa najmanje do novembra 1993., Valentin Ćorić, po prirodi svojih funkcija i raznih dužnosti, imao centralnu ulogu u formiranju, upravljanju i radu Vojne policije HVO-a i da je *de jure* i/ili *de facto* rukovodio i komandovao tom Vojnom policijom.¹⁵⁹⁸ On je imao ovlaštenje da jedinice Vojne policije raspoređuje za potrebe borbenih dejstava,¹⁵⁹⁹ kao i ovlaštenje za imenovanje i kadrovsku popunu Vojne policije.¹⁶⁰⁰ Osim toga, Valentin Ćorić je bio dužan da se stara za to da se oružane snage HVO-a, pa tako i Vojna policija HVO-a, pridržavaju Ženevskih konvencija i međunarodnog humanitarnog prava, te da se sa svim zarobljenicima, zatočenicima i drugim osobama u rukama tih snaga postupa u skladu s pomenutim Konvencijama i pravnim normama koje iz njih proističu.¹⁶⁰¹

¹⁵⁹⁶ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 211.

¹⁵⁹⁷ U paragrafima 12 i 17.5 (b), (c), (d), (e), (f), (g) (h), (i), (j), (k), (l), (m) i (n) Optužnice navodi se samo ime Valentina Ćorića, a ne pominju se njegove dužnosti. Samo se u paragrafu 17.5 (a) optužbe ograničavaju na period u kojem je bio načelnik Uprave Vojne policije.

¹⁵⁹⁸ Optužnica, par. 12 i 17.5 (a); Završni podnesak tužilaštva, par. 984 i 988–992.

¹⁵⁹⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 996–999 i 1049–1055.

¹⁶⁰⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 993–995.

¹⁶⁰¹ Optužnica, par. 17.5 (m).

865. Ćorićeva odbrana sa svoje strane tvrdi da nije postojala nikakva hijerarhijska veza između Uprave Vojne policije i bojni Vojne policije u sastavu operativnih zona;¹⁶⁰² da su jedinice Vojne policije radile po "operativnim zapovjedima" vojnih zapovjednika HVO-a,¹⁶⁰³ kako u okviru borbenih dejstava tako i za potrebe "tekućih zadaća" Vojne policije¹⁶⁰⁴ i da su se tokom sukoba ovlaštenja zapovjedništva Uprave Vojne policije nad jedinicama Vojne policije smanjivala.¹⁶⁰⁵

866. U ovom dijelu, Vijeće će prvo analizirati komandna ovlaštenja Valentina Ćorića nad jedinicama Vojne policije (a), zatim njegova ovlaštenja u pogledu organizacije Vojne policije i Uprave Vojne policije (b) i, najzad, njegova saznanja o aktivnostima jedinica Vojne policije (c).

a) Komandna ovlaštenja Valentina Ćorića nad jedinicama Vojne policije

867. Vijeće podsjeća da je konstatovalo da su, u periodu od aprila 1992. do jula 1993., jedinice Vojne policije za izvršavanje svojih "redovnih zadaća" bile potčinjene zapovjedniku jedinice HVO-a kojoj su bile pridodate.¹⁶⁰⁶ Vijeće napominje da je Valentin Ćorić ipak imao izvjesnu mogućnost rukovođenja i komandovanja jedinicama iako su one bile pod komandom zapovjednika dotične jedinice HVO-a.¹⁶⁰⁷ Na primjer, 27. januara 1993., Valentin Ćorić je zapovjedniku 3. bojne Vojne policije i zapovjednicima 1. i 2. satnije te bojne izdao naređenje da postave određeni broj kontrolnih punktova na ulazima i izlazima iz Mostara.¹⁶⁰⁸ Osim toga, 19. februara 1993., Valentin Ćorić je

¹⁶⁰² Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 18.

¹⁶⁰³ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 97–110.

¹⁶⁰⁴ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 111–125.

¹⁶⁰⁵ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 40.

¹⁶⁰⁶ U slučaju bojni vojne policije to je bio zapovjednik OZ, a u slučaju vodova vojne policije to je bio zapovjednik brigade. V. "Ovlaštenja zapovjednika OZ i brigada HVO-a u rukovođenju i komandovanju jedinicama Vojne policije", "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije u rukovođenju i komandovanju jedinicama Vojne policije" i "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije za prepotčinjavanje jedinica Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶⁰⁷ V. "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije u rukovođenju i komandovanju jedinicama Vojne policije" i "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije za prepotčinjavanje jedinica Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶⁰⁸ P 01331.

zapovjedniku 3. bojne Vojne policije izdao naređenje da pojača kontrolne punktove na ulazima i izlazima iz Mostara.¹⁶⁰⁹

868. Vijeće napominje da komandna ovlaštenja Valentina Ćorića nad jedinicama Vojne policije, iako su u julu 1993. umanjena, nisu u potpunosti nestala. Ona su tada bila svedena na definisanje postupaka koje je Vojna policija trebala primjenjivati i politike intervenisanja Vojne policije.¹⁶¹⁰ Konkretno, na primjer 12. avgusta 1993., Valentin Ćorić je zapovjednicima satnija i bojni Vojne policije izdao naređenje da obezbijede da svaki vojni policajac nosi bijeli opasač i amblem svoje jedinice.¹⁶¹¹

869. Vijeće podsjeća da je već konstatovalo da je Valentin Ćorić, barem u periodu od jula do oktobra 1993., imao ovlaštenje za prepotčinjavanje jedinica Vojne policije.¹⁶¹² Dakle, u konkretnom slučaju lakojurišnih bojni, Valentin Ćorić je 28. jula 1993., na osnovu naređenja koje je istog dana izdao Bruno Stojić, naredio prepotčinjavanje tih bojni zapovjedniku Glavnog stožera i/ili zapovjednicima OZ,¹⁶¹³ uključujući i 1. lakojurišnu bojnu¹⁶¹⁴ koja je dotad bila pod njegovom kontrolom.¹⁶¹⁵ Uprkos tom prepotčinjavanju, Valentin Ćorić nije u potpunosti izgubio komandna ovlaštenja nad lakojurišnim bojnama.¹⁶¹⁶ Na primjer, 13. avgusta 1993., Valentin Ćorić je izdao naređenje da se jedan dio efektiva 4. lakojurišne bojne pošalje u Mostar kao pomoć drugim jedinicama HVO-a koje su tamo učestvovala u borbama.¹⁶¹⁷

¹⁶⁰⁹ V. "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije u rukovođenju i komandovanju jedinicama Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶¹⁰ V. "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije u rukovođenju i komandovanju jedinicama Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶¹¹ P 04126.

¹⁶¹² V. "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije za prepotčinjavanje jedinica Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶¹³ V. "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije za prepotčinjavanje jedinica Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶¹⁴ Ova jedinica ranije je nosila naziv "1. djelatna bojna". V. "Prva reorganizacija Uprave i jedinica Vojne policije: oktobar 1992. – jul 1993.", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B.

¹⁶¹⁵ V. "Prva reorganizacija Uprave i jedinica Vojne policije: oktobar 1992. – jul 1993. Prva reorganizacija Uprave i jedinica Vojne policije: oktobar 1992. – jul 1993.", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶¹⁶ V. "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije za prepotčinjavanje jedinica Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶¹⁷ V. "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije za prepotčinjavanje jedinica Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe P 05478.

870. Pored toga, iz jednog dokumenta od 11. septembra 1993. proizlazi da su jedinice Vojne policije, u slučaju izdavanja kontradiktornih naređenja od strane Odjela obrane, Glavnog stožera ili zapovjedništva OZ, dužne da prekinu izvršenje i izvijeste lično Valentina Ćorića, načelnika Uprave Vojne policije.¹⁶¹⁸

871. Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić u svojstvu načelnika Uprave Vojne policije u određenoj mjeri imao komandna ovlaštenja i efektivnu kontrolu nad jedinicama Vojne policije i konkretno ovlaštenje za prepotčinjavanje tih jedinica. Dakle, uprkos činjenici da su jedinice Vojne policije bile potčinjene vojnim zapovjednicima HVO-a, Valentin Ćorić je u izvjesnoj mjeri zadržao ovlaštenja i kontrolu nad njima.

872. Najzad, Vijeće napominje da je Valentin Ćorić kao ministar unutrašnjih poslova svakog dana primao informativne biltene Uprave Vojne policije, sastavljene na osnovu informacija koje su dostavljale jedinice Vojne policije.¹⁶¹⁹ Vijeću međutim nisu predloženi nikakvi dokazi koji bi pokazivali da je Valentin Ćorić, kad je postao ministar, i dalje imao komandna ovlaštenja nad jedinicama Vojne policije.

b) Ovlaštenja Valentina Ćorića u pogledu organizacije Vojne policije i Uprave Vojne policije

873. Vijeće podsjeća da je konstatovalo da je u decembru 1992. Valentin Ćorić zajedno s Brunom Stojićem potpisao dokument o reformi u kojem se detaljno navodi nova organizacija Vojne policije i njene Uprave.¹⁶²⁰ Vijeće podsjeća da je takođe konstatovalo da je Valentin Ćorić bio odgovoran i za drugu reorganizaciju Vojne policije, provedenu u periodu od januara do juna 1993.,¹⁶²¹ koja se, konkretno, sastojala u osnivanju tri odjela

¹⁶¹⁸ P 04947, str. 2.

¹⁶¹⁹ Marijan Biškić, T(f), str. 15054–15056; P 06722, str. 6 i 7.

¹⁶²⁰ V. "Ovlaštenja predstojnika Odjela obrane u pogledu organizacije Vojne policije: zajednička nadležnost s načelnikom Uprave Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶²¹ V. "Druga reorganizacija Uprave i jedinica Vojne policije: jul - decembar 1993.", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B. U vezi s drugom reorganizacijom, v. i "Reorganizacija Uprave Vojne policije" i "Reorganizacija jedinica Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

unutar Uprave Vojne policije¹⁶²² i formiranju tri nove lakojurišne bojne.¹⁶²³ Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić imao ovlaštenja u pogledu organizacije Vojne policije i definisanja propisa kojima je regulisan njen rad.

874. Dokazi koje je Vijeće razmotrilo pokazuju da je ovlaštenje za imenovanja unutar Vojne policije u prvom redu imao Bruno Stojić kao predstojnik Odjela obrane, dok je Valentin Ćorić bio ovlašten samo za predlaganje imenovanja.¹⁶²⁴ Međutim, Valentin Ćorić je, uz saglasnost Brune Stojića, mogao da vrši direktna imenovanja nekih rukovoditelja.¹⁶²⁵ Vijeće konstatuje da je Valentin Ćorić u jednom kratkom periodu – od aprila 1992. do novembra 1992. – imao i ovlaštenje za samostalna imenovanja, tj. bez saglasnosti Brune Stojića, ali koje se odnosilo samo na zapovjednike satnija i "nižih postrojbi" Vojne policije.¹⁶²⁶ Pored toga, upozorenje Milivoja Petkovića, zamjenika zapovjednika Glavnog stožera, od 17. avgusta 1993., podsjeća na to da su za imenovanja ljudi u sastav vodova Vojne policije u brigadama nadležni zapovjednici brigada.¹⁶²⁷

875. Vijeće podsjeća da je utvrdilo da su Uprava Vojne policije i Valentin Ćorić pored toga bili nadležni za odabir, obrazovanje i obuku pripadnika Vojne policije HVO-a.¹⁶²⁸

¹⁶²² V. "Reorganizacija Uprave Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB i P 01416, str. 2.

¹⁶²³ V. "Reorganizacija jedinica Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) H-B i 2D 01396 / P 04146 (isti dokument), str. 2.

¹⁶²⁴ 2D 00567, str. 3; 5D 02164; P 00837, str. 4 i 5; P 01148; P 01420 / P 01422 (identični dokumenti); P 01457; P 01460; P 01466; P 02230; P 02477, str. 3; P 02467; P 02970; P 03487. Prema privremenim uputstvima za rad Vojne policije, koja je Mate Boban izdao u aprilu 1992., "HVO" je bio nadležan za imenovanje zapovjednika "bojni" Vojne policije, a Uprava Vojne policije davala je prijedloge imenovanja: P 00143 / P 00142 (identični dokumenti), str. 5.

¹⁶²⁵ P 00837, str. 5; P 01379; P 01780; P 04108.

¹⁶²⁶ P 00142/P 00143 (identični dokumenti), str. 5. V. npr. P 00801, str. 2. Uputstvima za rad jedinica Vojne policije koja je Mate Boban izdao 30. novembra 1992. i dalje je bilo predviđeno da zapovjednike satnija i vodova Vojne policije imenuje načelnik Uprave Vojne policije, ali samo uz saglasnost predstojnika Odjela obrane: P 00837, str. 5.

¹⁶²⁷ P 04262. V. npr. P 00990; Zdenko Andabak, T(f), str. 50918 i 50919, 50923 i 50924; Svjedok C, T(f), str. 22525 i 22526, zatvorena sjednica. Što se tiče imenovanja na dužnost zapovjednika voda Vojne policije u brigadi, v. 5D 05106; 5D 04039; Svjedok EA, T(f), str. 24881 i 24882, zatvorena sjednica. Pored toga, pripadnici voda Vojne policije bili su regrutovani iz redova pripadnika brigade, v. Zdenko Andabak, T(f), str. 50921 i 50922.

¹⁶²⁸ V. "Ovlaštenja predstojnika Odjela obrane u pogledu organizacije Vojne policije: zajednička nadležnost s načelnikom Uprave Vojne policije" i "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije za imenovanja u jedinicama Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

To obrazovanje obuhvatalo je i nastavu iz oblasti međunarodnog ratnog prava uključujući i humanitarno pravo.¹⁶²⁹

876. Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić kao načelnik Uprave Vojne policije imao ovlaštenja u pogledu organizacije Vojne policije i utvrđivanja propisa za regulisanje njenog rada, ali da su njegova ovlaštenja u pogledu imenovanja na dužnosti bila ograničena. Osim toga, Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić bio nadležan za odabir, obrazovanje i obuku pripadnika Vojne policije HVO-a.

c) Znanje Valentina Ćorića o radu jedinica Vojne policije

877. Tužilaštvo tvrdi da je Valentin Ćorić, zahvaljući činjenici da se nalazio na teritoriji Herceg-Bosne i sistemu izvještavanja u Vojnoj policiji – koji je bio pod njegovom kontrolom – bio u potpunosti obaviješten o svim aspektima doprinosa Vojne policije kampanji protiv bosanskih Muslimana.¹⁶³⁰ Ćorićeva odbrana tvrdi da Valentin Ćorić nije bio uključen u lanac prenošenja informacija u HVO-u; da je primao samo manji broj izvještaja koje su podnosili pripadnici Vojne policije jer su njene snage prestale da budu pod njegovim stvarnim rukovođenjem i komandovanjem; kao i da izvještaji koje je primao nisu sadržavali informacije o djelovanju Vojne policije jer su takvi izvještaji bili podnošeni zapovjedniku odgovarajuće OZ.¹⁶³¹

¹⁶²⁹ 5D 05109, par. 6; Miroslav Desnica, T(f), str. 50890 i 50891; V. takođe Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 190–195 i 221–227.

¹⁶³⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 1056–1061.

¹⁶³¹ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 126–135. V. takođe Završna riječ Ćorićeve odbrane, T(f), str. 52661–52665.

878. Vijeće napominje da je Valentin Ćorić, najmanje u periodu od juna 1992. do juna 1993., jedinicama Vojne policije više puta slao uputstva za podnošenje izvještaja Upravi Vojne policije.¹⁶³² Pored toga, Vijeće napominje da su Zdenko Andabak¹⁶³³ i Svjedok C¹⁶³⁴ izjavili da su se "važni" ili "interesantni" dijelovi izvještaja koje je primala Uprava Vojne policije, kompilirali i zatim dostavljali direktno Valentinu Ćoriću.¹⁶³⁵ Međutim, bez daljnjih informacija o tome što se smatralo "važnim" ili "interesantnim", Vijeće nije u mogućnosti da zaključi da je baš svaki izvještaj dostavljen Upravi Vojne policije, koji se odnosio na zločine počinjene nad Muslimanima, bio dostavljen Valentinu Ćoriću. Naprotiv, Vijeće napominje da je Valentin Ćorić ponekad bio direktno obavještavan o djelovanju Vojne policije. Na primjer, u junu, julu, avgustu i oktobru 1993., Valentin Ćorić je od pripadnika Vojne policije dobijao izvještaje o situaciji sa zatočenicima, konkretno u zatvorima u Ljubuškom i Dretelju, te na Heliodromu, o strukturi i broju zatočenika, kao i o pokušajima samoubistva nekih od njih.¹⁶³⁶

2. Ovlaštenja Valentina Ćorića u pogledu suzbijanja kriminaliteta

879. Tužilaštvo tvrdi da je Valentin Ćorić, u slučaju da oružane snage Herceg-Bosne/HVO-a počine zločine, bio dužan da na to upozori i da provede istragu.¹⁶³⁷ Iako priznaje ovlaštenja Vojne policije u tom domenu, Ćorićeva odbrana ukazuje na to da su prvenstveno vojni zapovjednici HVO-a bili ti koji su trebali da vode kriminalističke istrage u svojim zonama odgovornosti.¹⁶³⁸ Ona takođe tvrdi da Vojna policija nije imala

¹⁶³² P 00277; P 01821; P 00978, str. 3 i 4.

¹⁶³³ Zdenko Andabak je do 10. februara 1993. bio zapovjednik 2. bojne Vojne policije, zatim, od tog datuma pa do 28. juna 1993., načelnik Odjela opće i prometne Vojne policije u Upravi Vojne policije, te najzad, od 28. juna 1993. do kraja novembra 1993. pomoćnik načelnika Uprave Vojne policije OZ Sjeverozapadna Hercegovina.

¹⁶³⁴ Svjedok C bio je pripadnik HVO-a.

¹⁶³⁵ Zdenko Andabak, T(f), str. 50930–50931; Svjedok C, T(f), str. 22562, zatvorena sjednica.

¹⁶³⁶ P 03377; Svjedok DD, T(f), str. 14431, 14432 i 14456, zatvorena sjednica; P 03794; P 05647, str. 3; P 02853; Josip Praljak, T(f), str. 14705; Svjedok E, T(f), str. 22012–22014 i str. 22023, zatvorena sjednica; P 04112, str. 1; P 03326, str. 2; P 07612.

¹⁶³⁷ Optužnica, par. 12 i 17.5 (n); Završni podnesak tužilaštva, par. 1016–1048.

¹⁶³⁸ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 260 i dalje.

nikakav uticaj na pravosudne organe kojima su se rezultati istraga prosljeđivali, kao ni na daljnji postupak po prijavama.¹⁶³⁹

880. Vijeće podsjeća da je, u periodu od oktobra 1992. do januara 1993., otkrivanje počinitelja krivičnih djela u oružanim snagama HVO-a bio zadatak pripadnika Odjela za kriminalističke istrage Uprave Vojne policije;¹⁶⁴⁰ da je, počevši od januara 1993., Odjel za kriminalističke istrage bio nadležan za koordinaciju istražnih radnji koje su vršile bojne vojne policije u sastavu OZ¹⁶⁴¹ i da se, u okviru istražnog postupka u vezi s krivičnim djelima koje su počinili pripadnici oružanih snaga HVO-a, uloga Odjela za kriminalističke istrage ograničavala na podnošenje prijave vojnom tužilaštvu.¹⁶⁴²

881. Pored toga, Vijeću su predloženi dokazi koji pokazuju direktnu intervenciju Valentina Čorića u suzbijanju kriminaliteta u HVO-u, konkretno, njegovo uputstvo zapovjednicima bojni Vojne policije u vezi s disciplinom u njihovim jedinicama,¹⁶⁴³ izdavanje naloga za hapšenje vojnika osumnjičenog za krađu¹⁶⁴⁴ i naređenje za otvaranje istrage o događajima kriminalnog karaktera u Zatvoru u Ljubuškom.¹⁶⁴⁵

882. Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je Valentin Čorić, kao načelnik Uprave Vojne policije, imao mogućnost da učestvuje u suzbijanju kriminaliteta u HVO-u, ali da se to ovlaštenje ograničavalo na istrage o počiniocima krivičnih djela, dok je njihovo gonjenje bilo u nadležnosti vojnog tužilaštva.

883. Valentin Čorić je kao ministar unutarnjih poslova najmanje do februara 1994. učestvovao na više sastanaka o pitanjima bezbjednosti na teritoriji HR HB 1994.,¹⁶⁴⁶ bio je zadužen za pripremu izvještaja o predviđenim mjerama za suzbijanje kriminaliteta na

¹⁶³⁹ Završna riječ Čorićeve odbrane, T(f), str. 52691 i 52692; Završni podnesak Čorićeve odbrane, par. 232–236.

¹⁶⁴⁰ V. "Odjel za kriminalističke istrage u Upravi Vojne policije zadužen isključivo za suzbijanje kriminaliteta", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶⁴¹ V. "Odjel za kriminalističke istrage u Upravi Vojne policije zadužen isključivo za suzbijanje kriminaliteta", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶⁴² V. "Uloga Vojne policije u krivičnom postupku", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶⁴³ P 00129. V. također P 01444.

¹⁶⁴⁴ 2D 00871.

¹⁶⁴⁵ P 01414.

teritoriji HR HB¹⁶⁴⁷ – Vijeće o tome nema nikakvih daljnjih informacija – kao i za saradnju s ministrom odbrane HR HB kako bi se poboljšala saradnja između civilne i vojne policije.¹⁶⁴⁸ Najzad, Vijeće podsjeća da je konstatovalo da je ministarstvo unutarnjih poslova bilo nadležno za nacionalnu bezbjednost i zaštitu državnog poretka, za bezbjednost ljudi i imovine, sprečavanje i otkrivanje krivičnih djela, hvatanje počinitelja krivičnih djela, poštovanje zakona i održavanje reda i mira, kao i za pitanja državljanstva.¹⁶⁴⁹ Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić, barem do februara 1994., još uvijek, kao ministar unutarnjih poslova, imao mogućnost da učestvuje u suzbijanju kriminaliteta unutar HVO-a.

3. Ovlaštenja Valentina Ćorića u vezi sa slobodom kretanja ljudi i roba

884. Tužilaštvo navodi da je Valentin Ćorić kontrolisao, rukovodio i regulisao kretanje bosanskih Muslimana, kao i transport i propuštanje njima namijenjene opreme i zaliha, uključujući i humanitarnu pomoć.¹⁶⁵⁰ Ćorićeva odbrana tvrdi da Uprava Vojne policije nije imala nikakvu kontrolu nad postavljanjem i upravljanjem kontrolnim punktovima Vojne policije.¹⁶⁵¹ Ćorićeva odbrana takođe tvrdi da kontrola humanitarnih konvoja nije bila u nadležnosti Valentina Ćorića.¹⁶⁵²

885. Dokazi pokazuju da je Valentin Ćorić kao načelnik Uprave Vojne policije imao ovlaštenja za postavljanje kontrolnih punktova Vojne policije HVO-a na teritoriji HZ(R) HB i za njihovu kontrolu. Valentin Ćorić je, barem u periodu od jula 1992. do juna 1993., izdavao naređenja, ponekad na vlastitu inicijativu, a ponekad na zahtjev Brune Stojića, za postavljanje ili ojačanje više kontrolnih punktova na cijeloj teritoriji HZ HB.¹⁶⁵³ S druge

¹⁶⁴⁶ V. konkretno P 07850. V. takođe Marijan Biškić, T(f), str. 15073–15074.

¹⁶⁴⁷ P 07354, str. 2.

¹⁶⁴⁸ P 06803, str. 1. V. takođe Marijan Biškić, T(f), str. 15063; P 07243.

¹⁶⁴⁹ V. "Ministarstvo unutarnjih poslova", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶⁵⁰ Optužnica, par. 17.5 (d) i (e); Završni podnesak tužilaštva, par. 1000–1014.

¹⁶⁵¹ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 305–323.

¹⁶⁵² Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 332–337.

¹⁶⁵³ P 00335, str. 2 i 3; P 00358, str. 1; P 00360; 5D 04282; P 01331; P 01517. V. takođe P 04699, str. 14. Pored toga, Vijeću je predloženo naređenje od 14. januara 1993. u vezi s kontrolnim punktovima na granici HZ HB, na kojem stoji ime Valentina Ćorića: P 01134. Vijeće napominje da je Zdenko Andabak u svom svjedočenju izjavio da Valentin Ćorić nije mogao da potpiše to naređenje jer je tada bio u Zagrebu. Zdenko Andabak je rekao da je naređenje vjerovatno potpisala njegova "zamjena", Radoslav Lavrić: Zdenko

strane, barem u periodu od avgusta 1992. do avgusta 1993., Valentin Ćorić je bio jedna od osoba koja je vršila kadrovsku popunu za potrebe tih kontrolnih punktova, te je u više prilika jedinicama Vojne policije raspoređenim na te punktove slao direktive u vezi s postupkom prema kojem kontrola treba da se vrši.¹⁶⁵⁴ Vijeće takođe napominje da su Valentin Ćorić, Slobodan Praljak i Bruno Stojić 7. decembra 1992. izdali pravila za postupanje pripadnika Vojne policije raspoređenih na kontrolne punktove i način vršenja kontrole.¹⁶⁵⁵ Valentin Ćorić je imao i ovlaštenje za puštanje na slobodu osoba zadržanih na kontrolnim punktovima.¹⁶⁵⁶ Pored toga, Vijeće napominje da je, nezavisno od pitanja kontrolnih punktova, Valentin Ćorić je u periodu od avgusta 1992. do oktobra 1993. imao opšte ovlaštenje u pogledu kretanja ljudi i roba na teritoriji HZ(R) HB,¹⁶⁵⁷ uključujući i kretanje pripadnika međunarodnih organizacija i humanitarnih konvoja.¹⁶⁵⁸

886. Vijeće takođe napominje da je, 31. januara 1994., predstojnik Ureda za izbjeglice, Martin Raguž, zatražio pomoć Valentina Ćorića, tada ministra unutrašnjih poslova, za organizovanje pratnje za transport poljske bolnice iz Doljana do posljednjih kontrolnih punktova HVO-a.¹⁶⁵⁹ Vijeće podsjeća na to da je takođe konstatovalo da je, u aprilu 1994., više ministara HR HB, među njima i Valentin Ćorić, tada ministar unutrašnjih

Andabak, T(f), str. 51086–51089. Nakon što je analiziralo potpise obojice pomenutih, Vijeće smatra da na naređenju od 14. januara 1993. zaista stoji potpis Radoslava Lavrića, a ne Valentina Ćorića.

¹⁶⁵⁴ P 00355; P 00508, str. 1; P 00573; P 00610, str. 2; 2D 01365; P 00864; P 00876; P 01095; P 01562; P 02020, str. 2; P 04529. V. takođe P 04527. V. takođe P 04699, str. 13.

¹⁶⁵⁵ P 00876, str. 1 i 2.

¹⁶⁵⁶ Svjedok BB, T(f), str. 17292, zatvorena sjednica.

¹⁶⁵⁷ P 04174. V. takođe P 00385; 2D 01495 / 2D 03008 (identični dokumenti), str. 1.

¹⁶⁵⁸ 5D 00524; P 04258; P 05863. Pored toga, Vijeću je predočeno naređenje od 10. juna 1993. kojim se zabranjuje ulazak humanitarne pomoći na teritoriju HZ HB bez potvrde Ureda za izbjeglice, na kojem stoji ime Valentina Ćorića, bez potpisa: P 02706. Ćorićeva odbrana je tvrdila da je taj dokument falsifikat, obrazlažući da na njemu nema ni potpisa ni zaglavlja, kao ni pečata niti interne oznake Valentina Ćorića: "Zajednički odgovor petorice optuženih (Brune Stojića, Slobodana Praljka, Milivoja Petkovića, Valentina Ćorića i Berislava Pušića) na Zahtjev za prihvatanje dokumentarnih dokaza (539 dokumenata koji se odnose na djelovanje, organizaciju i upravne, vojne i političke strukture HVO-a i Herceg-Bosne) koji je tužilac dostavio 20. septembra 2007. godine", povjerljivo, 19. oktobar 2007., Dodatak 5, str. 53; Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 705. Vijeće podsjeća da je u "Odluci po Zahtjevu za uvrštavanje dokumentarnih dokaza po prijedlogu tužioca (Dva zahtjeva u vezi sa HVO-om/Herceg-Bosnom)", javno, 11. decembar 2007., par. 32 i Dodatak 2, str. 25, napomenulo da dokazni predmet P 02706 sadrži sve zadovoljavajuće pokazatelje pouzdanosti, relevantnosti i dokazne vrijednosti koji se traže za uvrštavanje u spis. Vijeće pored toga napominje da se neka naređenja Valentina Ćorića ponavljaju u dokumentima sa zaglavljem drugih organizacionih jedinica, a ne Uprave Vojne policije, i bez potpisa Valentina Ćorića. V. npr. P 03254. S obzirom na ove faktore, Vijeće nimalo ne sumnja da je dokument autentičan i da predstavlja jedno od naređenja koja je izdao Valentin Ćorić.

¹⁶⁵⁹ 1D 02182; Martin Raguž, T(f), str. 31339.

poslova, izdalo uputstva za propuštanje humanitarnih konvoja na teritoriji pod kontrolom HVO-a.¹⁶⁶⁰

887. Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić kao načelnik Uprave Vojne policije i kasnije ministar unutrašnjih poslova, imao ovlaštenja za kontrolu slobode kretanja ljudi i roba na teritoriji HZ(R) HB, konkretno kretanja humanitarnih konvoja.

4. Vlast Valentina Ćorića nad zatočeničkim centrima HVO-a

888. Prema navodima tužilaštva, Valentin Ćorić je uspostavio, upravljao i rukovodio mrežom zatvora, koncentracionih logora i drugih objekata za zatočenje Herceg-Bosne/HVO-a,¹⁶⁶¹ predviđenom kao sistem za protjerivanje, deportaciju ili prisilno premještanje velikog broja bosanskih Muslimana;¹⁶⁶² on je bio osoba odgovorna za obezbjeđenje,¹⁶⁶³ utvrđivanje postupaka razvrstavanja zatočenika,¹⁶⁶⁴ odobravanje pristupa u zatočeničke centre,¹⁶⁶⁵ uslove zatočenja (snabdijevanje dovoljnim količinama hrane i vode, obezbjeđivanje dovoljnog prostora, posteljine, provjetravanja i sanitarnih uslova, dostupnost medicinske njege)¹⁶⁶⁶ i upućivanje zatočenika na prisilni rad;¹⁶⁶⁷ on je bio ovlašten za izdavanje naređenja za puštanje zatočenika na slobodu¹⁶⁶⁸ i njihovo preseljenje iz jednog zatočeničkog centra u drugi.¹⁶⁶⁹

889. U svom Završnom podnesku, Ćorićeva odbrana tvrdi da Valentin Ćorić nije bio nadležan za obezbjeđenje zatočenika u zatočeničkim centrima¹⁶⁷⁰ i da nije imao nikakvu

¹⁶⁶⁰ V. "Nadležnost Ureda za prognanike, izbjeglice i raseljene osobe", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶⁶¹ Optužnica, par 17.5 (f), (g), (h), (i) i (j); Završni podnesak tužilaštva, par. 1064 i 1065.

¹⁶⁶² Završni podnesak tužilaštva, par. 1155 i dalje; Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 52089–52094.

¹⁶⁶³ Završni podnesak tužilaštva, par. 1067–1070 (Heliodrom), 1071–1073 (Zatvor u Ljubuškom i Logor Vitina-Otok), 1074–1075 (Zatvor u Dretelju), 1076 (Zatvor u Gabeli) i 1077 (zatočenički centri u Prozoru).

¹⁶⁶⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 1087–1101.

¹⁶⁶⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 1082–1086.

¹⁶⁶⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 1102–1111.

¹⁶⁶⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 1115–1134.

¹⁶⁶⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 1079–1081.

¹⁶⁶⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1078.

¹⁶⁷⁰ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 453, 457, 462 i 467 (Heliodrom) i par. 571–574 (zatvori u Gabeli i Dretelju). što se tiče Zatvora u Ljubuškom i Logora Vitina-Otok, Ćorićeva odbrana tvrdi da su

ulogu u logistici u vezi s tim centrima.¹⁶⁷¹ Ćorićeva odbrana tvrdi i to da su za slanje zatočenika na rad van zatočeničkih centara bili nadležni u prvom redu zapovjednici vojnih jedinica ili, alternativno, starješine odjeljenja Vojne policije koje su bile zadužene za obezbjeđenje zatvora.¹⁶⁷² Ćorićeva odbrana dodaje da je slanje zatočenika na rad bilo stvar ravnatelja zatvora, a ne Uprave Vojne policije.¹⁶⁷³ Pored toga, ona kaže da Valentin Ćorić i Uprava Vojne policije nisu imali nikakva ovlaštenja, odnosno da su imali samo administrativna ovlaštenja koja su se ograničavala na puštanje zatočenika na slobodu i njihovo preseljenje iz jednog u drugi zatočenički centar.¹⁶⁷⁴ Najzad, Ćorićeva odbrana tvrdi da za Zatočenički centar Vojno nije bila nadležna Uprava Vojne policije.¹⁶⁷⁵

890. Preliminarno, Vijeće smatra da se izraz "mreža zatvora, koncentracionih logora i drugih objekata za zatočenje u Herceg-Bosni/HVO-u" koju koristi tužilaštvo ne odnosi samo na Heliodrom, zatvore u Dretelju, Gabeli i Ljubuškom, na Logor Vitina-Otok i Zatočenički centar Vojno,¹⁶⁷⁶ nego i na druge zatočeničke centre čije je postojanje Vijeće utvrdilo u dijelu presude u kojem se nalaze činjenični zaključci.¹⁶⁷⁷

891. Vijeće će redom razmotriti: nadležnost Valentina Ćorića za upravljanje svim zatočeničkim centrima (a), za radove koje su izvodili zatočenici (b), za premještanje zatočenika iz jednog zatočeničkog centra u drugi (c) i puštanje zatočenika na slobodu (d).

poslovi obezbjeđenja zatočenika u ta dva centra ušli u djelokrug Uprave Vojne policije tek 1. septembra 1993. godine: par. 529 i 534.

¹⁶⁷¹ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 463–466 (Heliodrom) i 561–569 (zatvori u Gabeli i Dretelju). Što se tiče Zatvora u Ljubuškom i Logora Vitina-Otok, Ćorićeva odbrana tvrdi da je upravljanje tim dvama centrima ušlo u djelokrug Uprave Vojne policije tek 1. septembra 1993. godine: par. 529 i 534.

¹⁶⁷² Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 474.

¹⁶⁷³ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 475.

¹⁶⁷⁴ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 468–472 (Heliodrom), 384 i 540–544 (Zatvor u Ljubuškom i Logor Vitina-Otok) i par. 570, 574 i 577–578 (zatvori u Gabeli i Dretelju).

¹⁶⁷⁵ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 516.

¹⁶⁷⁶ Optužnica, par. 39 (d).

¹⁶⁷⁷ Konkretno, misli se na sljedeće zatočeničke centre: u opštini Prozor, na kuće u naselju Podgrađe u Prozoru i u selima Lapsunj i Duge u kojima su bile zatočene Muslimanke iz opštine Prozor; u opštini Gornji Vakuf, na Fabriku namještaja u Trnovači; u opštini Jablanica, na Školu u Sovićima, kuće u zaseoku Junuzovići i Ribnjak kod Doljana; u opštini Mostar, na Duhanski institut, Mašinski fakultet i Zgradu MUP-a; u opštini Stolac, na Školu u Aladinićima/Crnićima, fabriku TGA, VPD i Koštanu bolnicu; u opštini Čapljina, na kasarnu u Grabovini i Silos; u opštini Vareš, na Gimnaziju u Varešu, Školu u Varešu i Zatvor Vareš-Majdan.

a) Upravljanje zatočeničkim centrima HVO-a

892. U ovom dijelu, Vijeće će detaljnije razmotriti ulogu Valentina Ćorića u osnivanju zatočeničkih centara HVO-a i upravljanju njima (i), u organizovanju obezbjeđenja u tim centrima (ii), u organizovanju logističkih aspekata s obzirom na uslove zatočeništva (iii), te u odobravanju pristupa u te centre (iv).

i. Uloga Valentina Ćorića u osnivanju zatočeničkih centara HVO-a i upravljanju njima

893. Vijeće podsjeća da je Valentin Ćorić 22. septembra 1992. izdao naređenje za osnivanje Heliodroma;¹⁶⁷⁸ da je, istog dana, donio interni pravilnik tog zatočeničkog centra;¹⁶⁷⁹ da je 21. decembra 1992. imenovao i jednog od njegovih ravnatelja, Stanka Božića, a 1. oktobra 1992. i zapovjednika obezbjeđenja, Antu Smiljanića.¹⁶⁸⁰ Vijeće takođe podsjeća da, u vremenu od 7. februara do 22. marta 1993., *de facto* doravnatelj Heliodroma Josip Praljak nije bio ovlašten da izdaje naređenja bez prethodnog odobrenja Valentina Ćorića.¹⁶⁸¹ Osim toga, Vijeće podsjeća i na to da su ravnatelj i *de facto* doravnatelj Heliodroma bili potčinjeni neposredno Valentinu Ćoriću od njegovog imenovanja na dužnost ministra unutrašnjih poslova 10. novembra 1993.¹⁶⁸²

894. Uprava Vojne policije, pod rukovodstvom Valentina Ćorića, osnovala je u junu 1992. i Zatvor u Ljubuškom.¹⁶⁸³ Konkretno, ona je učestvovala u upravljanju i funkcionisanju tog zatvora najmanje u periodu od maja do septembra 1993. godine.¹⁶⁸⁴

¹⁶⁷⁸ V. "Osnivanje zatočeničkog centra na lokaciji Heliodroma", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁶⁷⁹ V. "Upravljanje Heliodromom" i "Organi nadležni za obezbjeđenje Heliodroma", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁶⁸⁰ V. "Upravljanje Heliodromom" i "Organi nadležni za obezbjeđenje Heliodroma", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁶⁸¹ V. "Upravljanje Heliodromom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁶⁸² Nakon odlaska Valentina Ćorića iz Uprave Vojne policije, Stanko Božić je ostao potčinjen toj Upravi V. "Upravljanje Heliodromom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁶⁸³ V. "Komandna struktura u Zatvoru u Ljubuškom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

¹⁶⁸⁴ V. "Komandna struktura u Zatvoru u Ljubuškom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

Osim toga, vod Vojne policije pridodat 4. brigadi, zadužen za obezbjeđenje Zatvora u Ljubuškom,¹⁶⁸⁵ za svoj rad je odgovarao Upravi Vojne policije.¹⁶⁸⁶

895. Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić osnovao Heliodrom i Zatvor u Ljubuškom i da je on bio nadređen ravnateljima tih dvaju zatočeničkih centara. Međutim, Vijeće ne može utvrditi da je Valentin Ćorić učestvovao u osnivanju i upravljanju drugim zatočeničkim centrima.

ii. Uloga Valentina Ćorića u obezbjeđenju u zatočeničkim centrima HVO-a

896. Dana 22. septembra 1992., Valentin Ćorić je izdao propise u vezi s obezbjeđenjem na Heliodromu.¹⁶⁸⁷ Dana 1. oktobra 1992., imenovao je zapovjednika obezbjeđenja,¹⁶⁸⁸ a 21. decembra 1992. i ravnatelja Heliodroma, koji je takođe bio zadužen za pitanja obezbjeđenja i bio mu direktno potčinjen sve vrijeme dok je Ćorić bio načelnik Uprave Vojne policije.¹⁶⁸⁹ Vijeće je takođe konstatovalo da je, prema internom pravilniku Heliodroma, ravnatelj bio dužan da Valentinu Ćoriću često dostavlja izvještaje o stanju u zatvoru.¹⁶⁹⁰ Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je, od otvaranja Heliodroma u septembru 1992. do 10. novembra 1993., krajnja instanca nadležna za obezbjeđenje zatočenika u tom zatočeničkom centru bio Valentin Ćorić.

¹⁶⁸⁵ V. "Komandna struktura u Zatvoru u Ljubuškom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

¹⁶⁸⁶ V. "Komandna struktura u Zatvoru u Ljubuškom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

¹⁶⁸⁷ V. "Organi nadležni za obezbjeđenje Heliodroma", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁶⁸⁸ V. "Organi nadležni za obezbjeđenje Heliodroma", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁶⁸⁹ Stanko Božić je ostao potčinjen Upravi Vojne policije čak i poslije odlaska Valentina Ćorića iz te Uprave. V. "Upravljanje Heliodromom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁶⁹⁰ V. "Uprava Vojne policije kao organ bezbjednosti Odjela obrane", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

897. Vijeće podsjeća da je konstatovalo da je, osim domobrana, stražu za obezbjeđenje zatočenika u Zatvoru u Dretelju davala i jedna jedinica Vojne policije – 2. satnija 3. bojne, kasnije 5. bojne Vojne policije¹⁶⁹¹ – i da su zapovjednici te satnije, kao i 3. i 5. bojne, u periodu od jula do avgusta 1993., Upravi Vojne policije svakodnevno slali izvještaje o stanju u Zatvoru u Dretelju.¹⁶⁹² Osim toga, Vijeće napominje da je, 11. jula 1993., poslije izvršene inspekcije Zatvora u Dretelju, Branimir Tucak, pomoćnik načelnika Uprave Vojne policije za bezbjednost, Valentinu Ćoriću napomenuo da bi zbog manjka ljudi hitno trebalo da se poveća broj vojnih policajaca na osiguranju zatvora.¹⁶⁹³ S obzirom na ove dokaze, Vijeće ocjenjuje da je Valentin Ćorić imao ovlaštenja u pogledu obezbjeđenja zatočenika u Zatvoru u Dretelju.

898. Vijeće podsjeća da mu nije predložen nijedan dokaz na osnovu kojeg bi moglo da zaključi da je Vojna policija bilo u kojem smislu bila zadužena za obezbjeđenje zatočenika Zatvora u Gabeli.¹⁶⁹⁴ Prema tome, Vijeće ne može zaključiti da je Valentin Ćorić bio nadležan za obezbjeđenje zatočenika tog zatvora.

899. S druge strane, Vijeće je konstatovalo da je Uprava Vojne policije, kojom je rukovodio Valentin Ćorić, imala dominantnu ulogu u upravljanju Zatvorom u Ljubuškom¹⁶⁹⁵ i da je on, pošto je ravnatelj tog zatvora bio potčinjen Valentinu Ćoriću,¹⁶⁹⁶ bio nadležan za mjere obezbjeđenja i za nadzor u Zatvoru u Ljubuškom, za što su korišteni pripadnici Vojne policije.¹⁶⁹⁷ Vijeće je takođe konstatovalo da je, najmanje u periodu od maja do avgusta 1993., ravnatelj Zatvora u Ljubuškom svakodnevno podnosio izvještaje o aktivnostima vođa Vojne policije koji je bio prisutan u Zatvoru u

¹⁶⁹¹ V. "Vlasti nadležne za obezbjeđenje i stražu nad zatočenicima", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

¹⁶⁹² V. "3. satnija 3. bojne vojne policije", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

¹⁶⁹³ P 03377, str. 1; P 03794.

¹⁶⁹⁴ V. "Vlasti nadležne za obezbjeđenje i stražu nad zatočenicima", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

¹⁶⁹⁵ V. "Komandna struktura u Zatvoru u Ljubuškom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

¹⁶⁹⁶ V. "Ovlaštenja predstojnika Odjela obrane za imenovanja u Vojnoj policiji", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁶⁹⁷ Vijeće napominje da se u konkretnom slučaju radilo o pripadnicima vođa Vojne policije pridodatog 4. brigadi. V. "Ovlaštenja predstojnika Odjela obrane za imenovanja u Vojnoj policiji", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

Ljubuškom, dostavljane, između ostalog, i Upravi Vojne policije.¹⁶⁹⁸ Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je, od osnivanja Zatvora u Ljubuškom u junu 1992. i do 10. novembra 1993., krajnja instanca nadležna za obezbjeđenje zatočenika u tom zatvoru bio Valentin Ćorić.

900. Vijeće podsjeća da je konstatovalo da su, iako je vod Vojne policije 4. brigade kontrolisao ponašanje domobrana prema zatočenicima, naređenja u vezi s obezbjeđenjem u Logoru Vitina-Otok izdavali SIS i zapovjednik 4. brigade.¹⁶⁹⁹ Prema tome, Vijeće ne može zaključiti da je Valentin Ćorić bio zadužen za obezbjeđenje zatočenika u tom logoru.

901. Vijeće podsjeća da je konstatovalo da je za Zatočenički centar Vojno bila zadužena isključivo 2. brigada HVO-a.¹⁷⁰⁰ Prema tome, Vijeće ne može zaključiti da je Valentin Ćorić bio zadužen za obezbjeđenje zatočenika u tom zatočeničkom centru.

902. Najzad, Vijeće podsjeća da je konstatovalo da su obezbjeđenje zatočenika u Srednjoj školi u Prozoru davali civilna policija, domobrani i vojni policajci,¹⁷⁰¹ no da su svi ravnatelji tog zatočeničkog centra koji su se smjenjivali na dužnosti – uključujući i jednog pripadnika Vojne policije – bili potčinjeni zapovjedniku Brigade "Rama".¹⁷⁰² Prema tome, Vijeće ne može zaključiti da je Valentin Ćorić bio zadužen za obezbjeđenje zatočenika u Srednjoj školi u Prozoru, kao ni u jednom drugom zatočeničkom centru u Prozoru.

903. Što se tiče drugih zatočeničkih centara, Vijeću nije predložen nijedan dokaz koji pokazuje da su Valentin Ćorić ili Uprava Vojne policije imali bilo kakvu nadležnost u

¹⁶⁹⁸ V. "Komandna struktura u Zatvoru u Ljubuškom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

¹⁶⁹⁹ V. "Organizacija Logora Vitina-Otok", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

¹⁷⁰⁰ V. "Vlasti odgovorne za rad Zatočeničkog centra Vojno", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatočeničkim centrom Vojno.

¹⁷⁰¹ V. "Opis, organizacija i način rada Srednje škole u Prozoru kao mjesta zatočenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

¹⁷⁰² V. "Opis, organizacija i način rada Srednje škole u Prozoru kao mjesta zatočenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

vezi s obezbjeđenjem. Prema tome, Vijeće ne može zaključiti da je Valentin Ćorić bio zadužen za obezbjeđenje zatočenika u tim drugim zatočeničkim centrima.

iii. Uloga Valentina Ćorića u vezi s logističkim aspektima uslova zatočenja

904. S obzirom na svoje konstatacije u vezi s uslovima zatočenja u zatočeničkim centrima HVO-a, Vijeće napominje da nije predloženo nijedan dokaz koji bi upućivao na bilo kakvu ulogu Valentina Ćorića ili Uprave Vojne policije u vezi s logističkim aspektima uslova zatočenja zatočenika.¹⁷⁰³ Prema tome, Vijeće ne može zaključiti da su logistički aspekti uslova zatočenja u zatočeničkim centrima HVO-a bili u nadležnosti Valentina Ćorića.

iv. Uloga Valentina Ćorića u vezi s pristupom u zatočeničke centre HVO-a

905. Vijeće je konstatovalo da je Valentin Ćorić, u periodu od februara do oktobra 1993., predstavnicima međunarodnih organizacija dozvoljavao pristup na Heliodrom,¹⁷⁰⁴ u Zatvor u Dretelju,¹⁷⁰⁵ Zatvor u Ljubuškom¹⁷⁰⁶ i objekte MUP-a u Prozoru.¹⁷⁰⁷ Na osnovu prethodno iznesenog, Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić, pored drugih osoba, imao ovlaštenje da predstavnicima međunarodnih organizacija odobrava pristup u zatočeničke objekte.

¹⁷⁰³ Konkretno, misli se na dostupnost hrane, vode, lijekova i ležajeva. V. "Organi nadležni za logistiku" i "Organi odgovorni za njegu i zdravlje zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom; "1. brigada 'Knez Domagoj'", "Vlasti za nadzor pristupa zatočenika vodi i hrani" i "Vlasti nadležne za medicinsku njegu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju; "Vlasti za nadzor pristupa zatočenika vodi i hrani" i "Vlasti nadležne organizovanje i pružanje medicinske njege", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli; "Komandna struktura u Zatvoru u Ljubuškom" i "Organizacija Logora Vitina-Otok", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području; "Vlasti odgovorne za rad Zatočeničkog centra Vojno", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatočeničkim centrom Vojno; "Opis, organizacija i način rada Srednje škole u Prozoru kao mjesta zatočenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor. Što se tiče Zatvora u Ljubuškom, Uprava Vojne policije davala je samo najnužnije, a snabdijevanje hranom vršila je 4. brigada. V. "Komandna struktura u Zatvoru u Ljubuškom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

¹⁷⁰⁴ V. "Pristup na Heliodrom za predstavnike međunarodnih organizacija i novinare", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁷⁰⁵ V. "Ograničenja pristupa u Zatvor u Dretelju", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

¹⁷⁰⁶ V. "Posjete međunarodnih organizacija i mješovitih komisija Zatvoru u Ljubuškom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

906. Pored toga, Vijeće je zaključilo da je Valentin Ćorić, u periodu od marta do jula 1993., odlučivao o tome koji će ljudi iz HVO-a imati pristup na Heliodrom.¹⁷⁰⁸ Međutim, Vijeću nije predočen nijedan takav dokaz u vezi s ostalim zatočeničkim centrima HVO-a.

b) Radovi koje su izvodili zatočenici

907. Preliminarno, Vijeće napominje da se navodi Optužnice o radovima koje su izvodili zatočenici iz zatočeničkih centara HVO-a odnose na Heliodrom, Zatvor u Ljubuškom, Logor Vitina-Otok, Zatočenički centar Vojno i zatočeničke centre u Prozoru.

908. Dokazi pokazuju, direktno učestvovanje Valentina Ćorića u utvrđivanju procedura na osnovu kojih su se zatočenici s Heliodroma mogli upućivati na rad na linijama fronta u septembru i novembru 1992., kao i njegovo direktno učestvovanje u slanju zatočenika iz Logora Vitina-Otok na rad van tog centra u avgustu 1993.¹⁷⁰⁹ Vijeće osim toga napominje da je, 8. avgusta 1993., Milivoj Petković smatrao da zapovjednici brigada mogu koristiti "zarobljenike i pritvorene Muslimane" za utvrđivanje borbenih linija, pod uslovom da prethodno pribave odobrenje Uprave Vojne policije jer je ona nadležna za "uporabu zatvorenika".¹⁷¹⁰ Vijeće napominje da se po tom uputstvu zaista i postupalo.¹⁷¹¹

909. Pored toga, Vijeće podsjeća da je konstatovalo da je Milivoj Petković 14. oktobra 1993. svim brigadama OZ Jugoistočna Hercegovina uputio zapovijed kojom se zabranjuje korištenje zatočenika za sve radove u zonama odgovornosti brigada i napominje da, ako se takve aktivnosti odobre, prethodnu dozvolu za to mora izdati Glavni stožer.¹⁷¹²

¹⁷⁰⁷ V. "Postupanje prema zatočenicima u objektima MUP-a u Prozoru", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

¹⁷⁰⁸ V. "Pristup na Heliodrom za pripadnike HVO-a", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁷⁰⁹ P 00514, str. 8 i 10; P 00352, str. 15; P 00740, str. 3; P 04030, str. 1; P 04068.

¹⁷¹⁰ P 04020 / P 04039.

¹⁷¹¹ P 04030, str. 1.

¹⁷¹² V. "Pokušaji da se reguliše korištenje zatočenika s Heliodroma za izvođenje radova", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom. Dana 15. oktobra 1993., ravnatelj Heliodroma Stanko Božić to je naređenje Milivoja Petkovića prosljedio u svom naređenju dostavljenom "Zgradi zatvora" i "Školi", odnosno u dva objekta na Heliodromu u kojima su zatočenici bili zatvoreni (P 05874). Dana 23. novembra 1993., Stanko Božić je izdao naređenje da s tim datumom "ponovo stupa na snagu" zapovijed Milivoja

910. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće zaključuje da je Valentin Čorić od septembra 1992. imao ovlaštenje za odobravanje upotrebe zatočenika za izvođenje radova, konkretno na liniji fronta, i to sve do 14. oktobra 1993. godine.

c) Premještanje zatočenika iz jednog zatočeničkog centra u drugi

911. Vijeće je konstatovalo da je, u periodu od maja do septembra 1993., Valentin Čorić lično naredio premještanje zatočenika iz ili u sljedeće zatočeničke centre: Heliodrom,¹⁷¹³ Zatvor u Dretelju¹⁷¹⁴, Zatvor u Gabeli,¹⁷¹⁵ Zatvor u Ljubuškom¹⁷¹⁶ i Srednja škola u Prozoru.¹⁷¹⁷ S obzirom na te konstatacije, Vijeće zaključuje da je Valentin Čorić kao načelnik Uprave Vojne policije imao ovlaštenje da izdaje naređenja za premještanje osoba zatočenih u tim zatočeničkim centrima. Vijeću nije predložen nijedan dokaz koji bi pokazao djelovanje Valentina Čorića u tom smislu u drugim zatočeničkim centrima.

d) Puštanje zatočenika na slobodu

912. Vijeće je konstatovalo da je u maju 1993. Valentin Čorić lično izdao naređenje za puštanje zatočenika s Heliodroma na slobodu.¹⁷¹⁸ Vijeće je takođe konstatovalo da je, 6. jula 1993., upozoravajući na to da je za puštanje na slobodu zatočenika iz "vojnih zatvora" nadležna isključivo Uprava Vojne policije, Valentin Čorić tražio od Nedjeljka Obradovića, zapovjednika 1. brigade "Knez Domagoj", da poništi svoje naređenje od 5. jula 1993. koje se sastojalo u tome da se "stražarima" na Heliodromu i u zatvorima u Ljubuškom, Dretelju i u Gabeli onemogućiti da bez njegovog ličnog odobrenja bilo koga

Petkovića od 14. oktobra 1993. (P 06819; Josip Praljak, T(f), str. 14905). S obzirom na sadržaj zapovijedi Milivoja Petkovića i način na koji ju je ravnatelj Heliodroma primijenio, Vijeće smatra da Valentin Čorić poslije 14. oktobra 1993. više nije bio ovlašten da izdaje ta odobrenja.

¹⁷¹³ V. "Organi odgovorni za premještanje zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁷¹⁴ V. "Vlasti nadležne za odlazak zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

¹⁷¹⁵ V. "Vlasti nadležne za odlazak zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

¹⁷¹⁶ V. "Dolazak zatočenika u Logor Vitina-Otok i njihovo premještanje", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

¹⁷¹⁷ V. "Dolazak, premještanje i puštanje na slobodu zatočenika iz Srednje škole u Prozoru", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

¹⁷¹⁸ V. "Organi odgovorni za puštanje na slobodu zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

puste na slobodu.¹⁷¹⁹ Dana 12. jula 1993., Zvonko Vidović je ravnatelju Heliodroma Stanku Božiću i *de facto* doravnatelju, Josipu Praljku, izdao uputstva u kojima se kaže da svako puštanje na slobodu sa Heliodroma moraju odobriti Valentin Ćorić ili Radoslav Lavrić.¹⁷²⁰ Najzad, Vijeće napominje da je, u avgustu 1993., Valentin Ćorić izdao naređenje da se puste na slobodu svi zatočeni Muslimani iz zatočeničkih centara koji imaju garantna pisma i tranzitne vize, s izuzetkom onih za koje postoje podaci o ranijem kažnjavanju, kako bi oni i njihove porodice napustili Hercegovinu i preko Hrvatske otišli u treće zemlje. U vezi s tim Vijeće je konstatovalo da su zatočeni s Heliodroma, iz Zatvora u Dretelju, Zatvora u Gabeli, Zatvora u Ljubuškom, te iz Logora Vitina-Otok pušteni na slobodu na osnovu tog naređenja.¹⁷²¹ S obzirom na te konstatacije, Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić, kao načelnik Uprave Vojne policije, imao ovlaštenja da naredi puštanje na slobodu zatočenika s Heliodroma, iz zatvora u Dretelju, Gabeli i Ljubuškom, te iz Logora Vitina-Otok. Vijeću nije predložen nijedan dokaz koji pokazuje bilo kakvo djelovanje Valentina Ćorića u tom smislu u drugim zatočeničkim centrima.

5. Vlast Valentina Ćorića nad jedinicama KB-a

913. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da je Valentin Ćorić imao vlast nad jedinicama KB-a.¹⁷²² U svojoj Završnoj riječi, Ćorićeva odbrana prigovara tužilaštvu da je tu tvrdnju iznijelo prekasno.¹⁷²³ Ona takođe tvrdi da jedini dokument na kojem

¹⁷¹⁹ V. "Organi odgovorni za puštanje na slobodu zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁷²⁰ V. "Organi odgovorni za puštanje na slobodu zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁷²¹ V. "Organi odgovorni za puštanje na slobodu zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom; "Vlasti nadležne za odlazak zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli; P 10187; "Organizovanje odlaska Muslimana iz opštine Ljubuški", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području. Vijeće je takođe konstatovalo da je Tomislav Šakota, ravnatelj Zatvora u Dretelju, uputio Nedjeljku Obradoviću, zapovjedniku 1. brigade "Knez Domagoj", zahtjev da se jedan zatočenik pusti na slobodu, na traženje Valentina Ćorića, načelnika Uprave Vojne policije. V. "Vlasti nadležne za odlazak zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju. Vijeću međutim nije poznato kada je tačno taj zahtjev bio upućen.

¹⁷²² Završni podnesak tužilaštva, par. 1028, gdje se poziva na na dokazni predmet P 01517.

¹⁷²³ Završna riječ Ćorićeve odbrane, T(f), str.52674–52675.

tužilaštvo zasniva svoju tezu ne omogućuje da se zaključi da je Valentin Ćorić imao ikakvu nadležnost nad KB-om.¹⁷²⁴

914. Vijeće konstatuje da Optužnica ne sadrži navod da je Valentin Ćorić imao komandna ovlaštenja nad KB-om i shodno tome odlučuje da taj navod neće biti uzet u obzir.

6. Zaključci Vijeća u vezi s ovlaštenjima Valentina Ćorića

915. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić, kao načelnik Uprave Vojne policije, imao određena ovlaštenja za rukovođenje i komandovanje jedinicama Vojne policije, konkretno ovlaštenje za prepotčinjavanje tih jedinica; da je imao ovlaštenja u pogledu organizacije Vojne policije i definisanja pravila njenog rada, no da su njegova ovlaštenja u pogledu imenovanja bila ograničena; da je bio nadležan za kadrovsku popunu, obrazovanje i obuku pripadnika Vojne policije HVO-a; da je imao mogućnost da učestvuje u suzbijanju kriminaliteta unutar HVO-a, ali da se to ovlaštenje ograničavalo na istrage u vezi s počiniocima krivičnih djela; i, najzad, da je imao ovlaštenje u pogledu kontrole kretanja ljudi i roba na teritoriji HZ(R) HB, a posebno humanitarnih konvoja.

916. Što se konkretno tiče zatočeničkih centara HVO-a, Vijeće, s obzirom na prethodno izneseno, zaključuje da je Valentin Ćorić izdao naređenja za osnivanje Heliograma i Zatvora u Ljubuškom; da je on, kao načelnik Uprave Vojne policije, bio nadređen ravnateljima tih dvaju zatočeničkih centara i da je bio krajnja instanca nadležna za organizovanje obezbjeđenja zatočenika. Vijeće pored toga zaključuje da je Valentin Ćorić učestvovao u organizovanju obezbjeđenja zatočenika u Zatvoru u Dretelju. Pored toga, Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić, u svojstvu načelnika Uprave Vojne policije, imao ovlaštenje za odobravanje pristupa predstavnika međunarodnih organizacija na Heliogram, u Zatvor u Dretelju, u Zatvor u Ljubuškom i u objekte MUP-a u Prozoru; da je odlučivao o pristupu pripadnika HVO-a na Heliogram; da je, u periodu od septembra 1992. do 14. oktobra 1993., imao ovlaštenje za odobravanje korištenja zatočenika za

¹⁷²⁴ Završna riječ Ćorićeve odbrane, T(f), str. 52675.

izvođenje radova na liniji fronta; da je imao ovlaštenje za izdavanje naređenja za premještanje zatočenih osoba na Heliodromu, u zatvorima u Dretelju, Gabeli i Ljubuškom, te u Srednjoj školi u Prozoru; kao i da je bio nadležan za izdavanje naređenja za puštanje na slobodu zatočenika sa Heliodroma i iz zatvora u Dretelju, Gabeli i Ljubuškom, te iz Logora Vitina-Otok.

917. Pored toga, Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić, kao ministar unutarnjih poslova, sve vrijeme imao mogućnost da učestvuje u suzbijanju kriminaliteta u HVO-u i da je imao i ovlaštenje za kontrolu slobode kretanja ljudi i roba na teritoriji HZ(R) HB, konkretno humanitarnih konvoja.

C. Odgovornost Valentina Ćorića po osnovu prvog vida UZP-a

918. Vijeće će sada pokušati da utvrdi da li je Valentin Ćorić, vršeći svoja ovlaštenja, djelovao ili propustio da djeluje, iako je za to imao mogućnost, u cilju značajnog doprinošenja ostvarenju zajedničkog zločinačkog cilja. Vijeće će prvo ocijeniti neka od djela i propusta Valentina Ćorića u Gornjem Vakufu (1), u Mostaru (2) i u Ljubuškom (3), a zatim će razmotriti ulogu Valentina Ćorića u zločinima počinjenim u zatočeničkim centrima HZ(R) HB (4).

1. Opština Gornji Vakuf

919. Dana 15. januara 1993., Jadranko Prlić je potpisao odluku usvojenu na vanrednoj sjednici HVO-a održanoj istoga dana, na osnovu koje su se, u roku od pet dana, sve jedinice ABiH koje su se nalazile u provincijama 3, 8 i 10 koje su "Ženevskim dogovorima" proglašene hrvatskim, morale staviti pod komandu Glavnog stožera HVO-a.¹⁷²⁵ Za provođenje te odluke zadužen je Bruno Stojić.¹⁷²⁶ Istog dana, Bruno Stojić je Glavnom stožeru HVO-a i Upravi Vojne policije, kojom je rukovodio Valentin Ćorić, izdao naređenje da izvrše odluku HVO-a koju je potpisao Jadranko Prlić.¹⁷²⁷

¹⁷²⁵ P 01146; P09545, str. 77 i 78.

¹⁷²⁶ P 01146; P09545, str. 77 i 78.

¹⁷²⁷ P 01140; Bruno Pinjuh, T(f), str. 37341–34344.

920. Vijeće podsjeća da su, prema izvještaju koji je Valentin Ćorić 5. januara 1993. dostavio Bruni Stojiću, 1. djelatna bojna – koja je bila pod direktnom komandom Valentina Ćorića¹⁷²⁸ – i jedinice 2. bojne Vojne policije HVO-a, bile poslate u Gornji Vakuf kao pojačanje.¹⁷²⁹ U dva izvještaja Valentina Ćorića – izvještaju od 9. marta 1993. dostavljenom Mati Bobanu i izvještaju iz jula 1993. u kojem se detaljnije izvještava o radu Vojne policije u periodu od januara do juna 1993. – za koji Vijeću nije poznato kome je bio dostavljen – navodi se da su te jedinice u periodu od 11. do 22. januara 1993. izvodile borbene zadatke u opštini Gornji Vakuf, konkretno, u preuzimanju kontrole nad više sela, između ostalog nad Uzričjem, 18. januara 1993.¹⁷³⁰ Dokazi ne omogućuju Vijeću da zaključi da je Vojna policija bila prisutna, osim u napadu na Uzričje.

921. Ovi dokazi pokazuju da je Valentin Ćorić omogućio dejstva HVO-a u Gornjem Vakufu u januaru 1993., tako što je poslao jedinice Vojne policije da učestvuju u njima. Budući da je i sam bio u situaciji da podnosi izvještaje o tom učestvovanju, Vijeće smatra da je Valentin Ćorić bio informisan o toku dejstava HVO-a u Gornjem Vakufu u januaru 1993. i da nije mogao da ne zna za zločine do kojih je došlo tokom tih dejstava.

922. Vijeće podsjeća na to da su, 18. januara 1993., snage HVO-a započele napad na grad Gornji Vakuf i na sela Duša, Hrasnica, Uzričje i Ždrimci. Dejstva HVO-a, posebno u četiri pomenuta sela, odvijala su se na potpuno isti način: HVO je prvo ta mjesta granatirao, pri čemu je u Duši poginulo više osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga i koje nisu učestvovala u borbama, a u svim tim mjestima uništeno je više kuća; zatim je ušao u selo i uhapsio sve stanovništvo koje je tamo zatekao, odvojio muškarce od žena, djece i starijih osoba; zatočio sve Muslimane iz tih sela na raznim mjestima u opštini i uništio stambene objekte. HVO je na kraju raselio većinu civila zatočenih u opštini.¹⁷³¹ Uzimajući u obzir savršenu sličnost između tih zločina, Vijeće smatra da su ona bila dio unaprijed smišljenog plana i da nisu bila djela nekolicine

¹⁷²⁸ V. "Prva reorganizacija Uprave i jedinica Vojne policije: oktobar 1992. – jul 1993.", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁷²⁹ P 01053; P 01635, str. 1 i P 03090, str. 6.

¹⁷³⁰ P 01635, str. 1; P 03090, str. 6 i 7. V. takođe Andrew Williams, T(f), str. 8499–8500, 8502, 8507.

nedisciplinovanih vojnika. To potvrđuje izvještaj Milivoja Petkovića od 18. januara 1993. – Vijeću nije poznato kome je bio upućen – o situaciji u Gornjem Vakufu, u kojem se navodi da su se ofanzivna dejstva u pravcu Gornjeg Vakufa odvijala "po planu".¹⁷³²

923. Vijeće smatra da je Valentin Ćorić, time što je jedinice Vojne policije poslao na zadatak da učestvuju u operacijama u Uzričju, učestvovao u vojnim operacijama HVO-a u toj regiji i da je, shodno tome, znao za plan HVO-a u cijeloj regiji, a ne samo u Uzričju, gdje je poslao jedinice Vojne policije. S obzirom na tu činjenicu, jedini zaključak koji Vijeće može razumno izvesti jeste taj da je Valentin Ćorić znao da će ubijanje, zatočenje i raseljavanje Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga, kao i uništavanje imovine uključujući džamije biti dio vojnih operacija HVO-a. Budući da je omogućio te operacije, Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić imao namjeru da ti zločini budu počinjeni.

2. Opština Mostar

924. Vijeće će sada razmotriti dokaze u vezi s ulogom Valentina Ćorića u kampanji hapšenja tokom prve polovine maja 1993. u zapadnom Mostaru (a), zatim učestvovanje Valentina Ćorića u akcijama deložacije muslimanskog stanovništva u zapadnom Mostaru u periodu od juna 1993., (b) kao i ulogu Valentina Ćorića u opsadi istočnog Mostara (c). Vijeće će na kraju iznijeti svoje zaključke (d).

a) Uloga Valentina Ćorića u kampanji hapšenja u zapadnom Mostaru tokom prve polovine maja 1993.

925. U objedinjenom izvještaju Valentina Ćorića o radu Vojne policije za period od januara do juna 1993., navodi se da je u borbama u Mostaru u periodu od 9. do 30. maja 1993. učestvovalo 600 pripadnika Vojne policije.¹⁷³³ S obzirom na dnevnik *de facto* doravnatelja Heliograma, Josipa Praljka, Vijeće napominje da je, 9. maja 1993. ili oko

¹⁷³¹ V. "Napadi na više sela u opštini Gornji Vakuf i zločini koji su, prema navodima, posljedica tog napada" i "Navodi o kriminalnim događajima nakon napada HVO-a i uspostavljanja kontrole nad selima u opštini Gornji Vakuf", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

¹⁷³² P 01193, str. 1 i 2.

¹⁷³³ P 03090, str. 5.

tog datuma, Valentin Ćorić obavijestio ravnatelja Stanka Božića da će na Heliodrom biti doveden veliki broj ljudi i zatražio od njega da ih pusti u objekt.¹⁷³⁴ Osim toga, Vijeće podsjeća da su, u periodu od 9. do 11. maja 1993., pripadnici HVO-a, konkretno, pripadnici ATG "Vinko Škrobo", te pripadnici Vojne policije,¹⁷³⁵ prisiljavali Muslimane iz zapadnog Mostara da napuste svoje stanove, hapsili ih i dovozili na Heliodrom.¹⁷³⁶ Vijeće ističe da je među uhapšenim i zatočenim Muslimanima bilo pripadnika ABiH i pripadnika HVO-a, kao i osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga.¹⁷³⁷ Ti ljudi su bili zatočeni na Heliodromu tokom nekoliko dana, a zatim su pušteni i mogli su se vratiti se u svoje stanove.¹⁷³⁸

926. Vijeće podsjeća da su, tokom deložacija Muslimana iz njihovih stanova u maju 1993., pripadnici HVO-a, konkretno, ATG "Benko Penavić", prijetili, zastrašivali i udarali nogama, šakama i kundacima pušaka Muslimane iz zapadnog Mostara; da su ti pripadnici HVO-a otuđili sve vrijedne predmete koje su Muslimani iz zapadnog Mostara imali kod sebe i u svojim stanovima, bilo tokom samih deložacija ili kada su se vraćali u njih kasnije tokom noći; te da je HVO prisvojio tako ispražnjene stanove i dijelio ih pripadnicima HVO-a ili hrvatskim porodicama.¹⁷³⁹ Prema tome, ovi zločini nisu bila slučajna djela nedisciplinovanih vojnika nego sastavni dio unaprijed smišljenog plana zajedničkog zločinačkog cilja.

927. Vijeće smatra da su, zbog svojih razmjera i stepena organizovanosti, kampanje hapšenja Muslimana u zapadnom Mostaru oko 9. maja 1993. bile rezultat unaprijed smišljenog plana vlasti HZ HB.

¹⁷³⁴ P 00352, str. 26.

¹⁷³⁵ P 10033, par. 6 i 7; P 10032, par. 9.

¹⁷³⁶ V. "Okupljanje Muslimana u zapadnom Mostaru, njihovo zatočenje na više lokacija i odlazak nekih od njih na područja pod kontrolom ABiH ili u druge zemlje tokom prve polovine maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁷³⁷ V. "Okupljanje Muslimana u zapadnom Mostaru, njihovo zatočenje na više lokacija i odlazak nekih od njih na područja pod kontrolom ABiH ili u druge zemlje tokom prve polovine maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁷³⁸ V. "Okupljanje Muslimana u zapadnom Mostaru, njihovo zatočenje na više lokacija i odlazak nekih od njih na područja pod kontrolom ABiH ili u druge zemlje tokom prve polovine maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁷³⁹ V. "Djela nasilja i krađe nad uhapšenim, deložiranim, zatočenim i raseljenim Muslimanima u maju 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

928. Prema tome, dokazi upućuju na to da je Valentin Ćorić doprinio planiranju kampanja hapšenja u zapadnom Mostaru u maju 1993. time što je stavio na raspolaganje jedinice Vojne policije i obavijestio ravnatelja Heliodroma o dolasku velikog broja ljudi na Heliodrom. Jedini razuman zaključak koji Vijeće na osnovu prethodno izesenog može izvesti jeste taj da je Valentin Ćorić imao namjeru da, oko 9. maja 1993., budu počinjena hapšenja praćena nasiljem nad Muslimanima iz zapadnog Mostara.

b) Učestvovanje Valentina Ćorića u deložacijama muslimanskog stanovništva iz zapadnog Mostara u periodu od juna 1993.

929. Vijeće podsjeća da su, sredinom juna 1993., vojnici HVO-a, među kojima i pripadnici KB-a pod komandom Mladena Naletilića, protjerali Muslimane iz zapadnog Mostara; da su Muslimane zastrašivali, prijetili im i tukli ih; da su Muslimanke bile silovane; da su im vojnici HVO-a, pored toga, oduzimali imovinu i prisiljavali ih da prijeđu liniju fronta i odu u istočni Mostar; kao i da su neki Muslimani morali da potpišu izjavu da dobrovoljno odlaze iz zapadnog Mostara.¹⁷⁴⁰ Vijeće napominje da su o tim činjenicama Valentin Ćorić, Berislav Pušić, Bruno Stojić i Jadranko Prlić bili obaviješteni sredinom juna 1993. godine.¹⁷⁴¹ Vojnici HVO-a i pripadnici Vojne policije zatim su zauzeli njihove stanove, i to uz saglasnost Valentina Ćorića.¹⁷⁴² Vijeće podsjeća da silovanja i krađe počinjeni tokom kampanje deložacija nisu bili dio zajedničkog zločinačkog cilja.¹⁷⁴³ Odgovornost Valentina Ćorića za te zločine Vijeće će analizirati kasnije, u okviru trećeg vida UZP-a.

930. Pored toga, u istom periodu, kako se navodi u izvještaju Vojne policije HVO-a stacionirane u Prozoru od 20. juna 1993. upućenom, konkretno Bruni Stojiću i Valentinu Ćoriću, Slobodan Praljak i Željko Šiljeg morali su lično da intervenišu kako bi se prekinulo nasilje Mladena Naletilića i njegovih ljudi nad Vojnom policijom HVO-a u

¹⁷⁴⁰ V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁷⁴¹ V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁷⁴² V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar. V. takođe P 02879; Svjedok BB, T(f), str. 17295, zatvorena sjednica.

¹⁷⁴³ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi s UZP-om.

Prozoru.¹⁷⁴⁴ Ovaj dokaz pokazuje da je Valentin Ćorić znao za nasilno ponašanje Mladena Naletilića i njegovih ljudi koje se stalno ponavljalo.

931. Dana 3. avgusta 1993., časnik mostarskog ureda Odjela za kriminalističke istrage Uprave Vojne policije Toni Ramljak postavio je Valentinu Ćoriću pitanje šta znači naređenje¹⁷⁴⁵ koje je izdao Zvonku Vidoviću da zanemari "određena djela" koja počine "određeni ljudi" iz ATG "Vinko Škrobo" i "Benko Penavić".¹⁷⁴⁶ Kada je bio ispitivan o tom dopisu, Zvonko Vidović je objasnio da je dobio naređenje Valentina Ćorića da prikupi informacije o zločinima koje su počinili vojnici ATG "Vinko Škrobo" i ATG "Benko Penavić" u Mostaru, za potrebe jedne "sveobuhvatne akcije" s ciljem da se te osobe uhapse i da se protiv njih pokrenu postupci.¹⁷⁴⁷ Ćorićeva odbrana tvrdi da je ovdje bila riječ o akciji "Pauk".¹⁷⁴⁸

932. Vijeće napominje da je akcija "Pauk" počela 21. juna 1994. na inicijativu Jadranka Prlića i da je cilj te akcije bilo gonjenje svih osoba osumnjičenih da su tokom i poslije sukoba počinile krivična djela, uključujući i pripadnike HVO-a, odnosno pokretanje istraga i krivičnih postupaka protiv njih, kao i uspostavljanje javnog reda i mira.¹⁷⁴⁹ Akcija "Pauk" okupila je glavne aktere iz pravosuđa i konkretno ministra unutarnjih poslova Valentina Ćorića.¹⁷⁵⁰ Budući da je akcija započela 21. juna 1994., dakle, više od godinu dana poslije naređenja Valentina Ćorića, te da prije juna 1994. nije bilo nikakvih značajnijih akcija na suzbijanju kriminaliteta,¹⁷⁵¹ Vijeće smatra da argument Ćorićeve odbrane u vezi s prirodom naređenja koje je Valentin Ćorić izdao Zvonku Vidoviću – odnosno, da to naređenje od 3. avgusta 1993. ulazi u okvir akcije "Pauk" – nije vjerodostojan.

¹⁷⁴⁴ P 02863, str. 3.

¹⁷⁴⁵ Vijeću nije poznat datum izdavanja tog naređenja.

¹⁷⁴⁶ P 03928.

¹⁷⁴⁷ Zvonko Vidović, T(f), str.str. 51705–51710.

¹⁷⁴⁸ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 286, i Završna riječ Ćorićeve odbrane, T(f), str. 52676 i 52677. U svom Završnom podnesku Ćorićeva odbrana koristi naziv na b/h/s-u, tj. "Pauk".

¹⁷⁴⁹ 1D 01249, str. 1.

¹⁷⁵⁰ 1D 01249, str. 2.

¹⁷⁵¹ Sudeći po odluci o izvođenju operativne akcije "Pauk": 1D 01249, str. 1.

933. Vijeće se uvjerilo da je Valentin Ćorić u avgustu 1993. Zvonku Vidoviću izdao naređenje da ne provodi istragu o zločinima koje su u Mostaru počinili "određeni ljudi" iz ATG "Vinko Škrobo" i "Benko Penavić". Time je Valentin Ćorić, od avgusta 1993., svjesno propuštao da se bori protiv zločina pripadnika KB-a, čime je doprinio stvaranju atmosfere nekažnjivosti, koja je bez sumnje išla na ruku i bila podsticaj za počinjenje drugih zločina, što potvrđuju brojni zločini koje su pripadnici KB-a počinili poslije 3. avgusta 1993.¹⁷⁵²

934. Ovi dokazi potvrđuju da je Valentin Ćorić najmanje od sredine jula 1993. bio obaviješten o tome da pripadnici HVO-a tokom akcija deložacija u Mostaru čine zločine. Time što je zbjegavao da preduzme mjere protiv tih pripadnika HVO-a, Valentin Ćorić je omogućio i podsticao počinjenje zločina, što je trajalo sve do februara 1994. godine.

c) Uloga Valentina Ćorića u opsadi istočnog Mostara

935. U ovom dijelu Vijeće će obraditi ulogu Valentina Ćorića u kampanji granatiranja i otvaranja vatre iz drugog naoružanja HVO-a po istočnom Mostaru (i), a zatim i njegovu ulogu u izolaciji stanovništva istočnog Mostara i blokiranju humanitarne pomoći (ii).

i. Uloga Valentina Ćorića u kampanji granatiranja i drugog vatrenog djelovanja HVO-a po istočnom Mostaru

936. Vijeće konstatuje da je Valentin Ćorić pomogao u kampanji granatiranja i drugog vatrenog djelovanja HVO-a po istočnom Mostaru tako što je, konkretno, najmanje u periodu od jula do oktobra 1993., jedinice Vojne policije, među kojima i lakojurišne bojne, prepotčinio zapovjedniku Glavnog stožera i/ili zapovjednicima OZ;¹⁷⁵³ što je 13. avgusta 1993. godine, 4. lakojurišnu bojnu poslao u Mostar da pomogne drugim

¹⁷⁵² V. "Napad na selo Raštani, Hidroelektranu Mostar i kasarnu "Tihomir Mišić" i "Navodi o zločinima počinjenim u periodu od septembra 1993. do aprila 1994.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁷⁵³ V. "Prva reorganizacija Uprave i jedinica Vojne policije: oktobar 1992. – jul 1993." i "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije za prepotčinjavanje jedinica Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

jedinicama HVO-a koje su se tamo borile,¹⁷⁵⁴ a zatim, 5. oktobra 1993. godine, 100 pripadnika Vojne policije stavio pod komandu zapovjednika Sektora Obrana Mostara, Zlatana Mije Jelića, nakon što je lično obišao liniju fronta u Mostaru.¹⁷⁵⁵

937. Vijeće podsjeća da je istočni Mostar bio cilj vojnog napada HVO-a koji je trajao više mjeseci i uključivao intenzivno i konstantno granatiranje i drugo vatreno djelovanje, uključujući i snajpere, na malo i gusto naseljeno stambeno područje, što je dovelo do toga da su mnogi građani istočnog Mostara poginuli i bili ranjeni; da je HVO tokom te kampanje hotimično otvarao vatru na pripadnike međunarodnih organizacija, pri čemu ih je nekoliko poginulo ili bilo ranjeno; kao i da je HVO uništio Stari most, te da je takođe srušio ili teško oštetio deset džamija u istočnom Mostaru.¹⁷⁵⁶

938. S obzirom na njegovo učestvovanje u ratnom naporu, te dugotrajnost i sistematski karakter vojnih operacija, Vijeće smatra da Valentin Ćorić nije mogao da ne zna za kampanju granatiranja i drugog vatrene djelovanja HVO-a koja je bila u punom jeku u istočnom Mostaru. Osim toga, uslijed sistematskog karaktera snajperske kampanje HVO-a protiv civila iz istočnog Mostara u periodu od maja 1993. do februara 1994. i pošto je lično učestvovao u istrazi u vezi s pogibijom Francisca Aguilara Fernandez, ¹⁷⁵⁷ Valentin Ćorić je svakako znao za snajperiste HVO-a koji iz zapadnog Mostara pucaju po istočnom Mostaru. Prema tome, Vijeće se uvjerilo da je Valentin Ćorić znao za kampanju granatiranja i drugog vatrene djelovanja HVO-a po stanovništvu istočnog Mostara kao i za zločine koje je ta kampanja uključivala. Budući da je pomogao u izvođenju te kampanje, Vijeće smatra da je Valentin Ćorić imao namjeru da omogući zločine direktno povezane s vojnim operacijama HVO-a protiv istočnog Mostara, tj. ubijanje i uništavanje imovine, uključujući i džamije, koje je bilo povezano s granatiranjem.

¹⁷⁵⁴ V. "Ovlaštenja načelnika Uprave Vojne policije za prepotčinjavanje jedinica Vojne policije", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe P 05478.

¹⁷⁵⁵ P 05657.

¹⁷⁵⁶ V. "Zaključci Vijeća o postojanju opsade istočnog Mostara", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁷⁵⁷ V. "Otvaranje vatre na pripadnike međunarodnih organizacija", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

ii. Izolacija stanovništva istočnog Mostara i blokiranje humanitarne pomoći

939. Vijeće podsjeća da, počevši od juna 1993., muslimansko stanovništvo istočnog Mostara, koje je bilo izloženo intenzivnom granatiranju i snajperskom djelovanju HVO-a i koje je živjelo u krajnje teškim uslovima, zapravo nije moglo izaći s tog područja.¹⁷⁵⁸ HVO nije dozvoljavao da Muslimani prolaze preko njegovih položaja i blokirao je Muslimanima pristup u istočni Mostar putem kontrolnih punktova koji su još uvijek bili postavljeni u februaru 1994.¹⁷⁵⁹ Osim toga, Vijeće je konstatovalo da je, u periodu od juna do decembra 1993., HVO ometao, a ponekad i u potpunosti blokirao dostavljanje humanitarne pomoći u istočni Mostar, uglavnom administrativnim ograničenjima i kontrolnim punktovima.¹⁷⁶⁰ Preko kontrolnih punktova HVO-a se, u periodu od juna 1993. pa do najmanje kraja februara 1994.,¹⁷⁶¹ moglo proći samo s propusnicama koje je izdavao HVO.¹⁷⁶²

940. Vijeće je već zaključilo da je, u periodu od avgusta 1992. do oktobra 1993., putem kontrolnih punktova kojima je rukovodio, Valentin Ćorić imao opšte ovlaštenje da kontroliše slobodu kretanja ljudi i roba na teritoriji HZ(R) HB, uključujući i kretanje pripadnika međunarodnih organizacija i humanitarnih konvoja, između ostalog u Mostaru.¹⁷⁶³ Dana 1. juna 1993., Valentin Ćorić je znao u kakvoj se humanitarnoj situaciji nalazi muslimansko stanovništvo istočnog Mostara, konkretno za pogoršanje sanitarnih uslova i probleme u snabdijevanju hranom.¹⁷⁶⁴ Vijeće podsjeća da je

¹⁷⁵⁸ V. "Izolacija stanovništva istočnog Mostara", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁷⁵⁹ Svjedok BB, T(f), str. 17221, 17222 i 17229, zatvorena sjednica; 5D 02113; Svjedok BD, T(f), str. 20697, zatvorena sjednica; P 03311, pod pečatom, str. 8.

¹⁷⁶⁰ V. "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁷⁶¹ Svjedok BD, T(f), str. 20783 i 20784, zatvorena sjednica; Svjedok BB, T(f), str. 17229, zatvorena sjednica; P 03666, str. 3 i 4; Svjedok BC, T(f), str. 18509, zatvorena sjednica.

¹⁷⁶² Larry Forbes, T(f), str. 21339; Svjedok CB, T(f), str. 10147 i 10148; Ratko Pejanović, T(f), str. 1257.

¹⁷⁶³ V. "Ovlaštenja Valentina Ćorića u vezi sa slobodom kretanja ljudi i roba", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

¹⁷⁶⁴ P 02601.

stanovništvo istočnog Mostara moralo da živi u krajnje teškim životnim uslovima, bez hrane, vode, struje i adekvatne medicinske njege.¹⁷⁶⁵

941. Svjedokinja BA je izjavila da su je, na sastanku održanom 10. juna 1993., Mate Boban, Jadranko Prlić i Bruno Stojić obavijestili o stupanju na snagu jedne odluke Ureda za izbjeglice – koju Vijeće nema na raspolaganju – kojom se uvode strože administrativne formalnosti i uslovi za kretanje konvoja humanitarne pomoći, konkretno, zahtjev da "vlasti HVO-a" odobravaju svaki konvoj pojedinačno.¹⁷⁶⁶ Vijeće napominje da se u dokumentu 3. satnije 1. bojne Vojne policije od 10. juna 1993. pominje naređenje Valentina Ćorića kojim se zabranjuju prevoz i distribucija humanitarne pomoći na teritoriji HZ HB bez dokumentacije ovjerene od strane Ureda za izbjeglice.¹⁷⁶⁷

942. U periodu od 30. juna 1993. – datuma napada ABiH na kasarnu "Tihomir Mišić" – do 21. avgusta 1993., dana kad je prvi put poslije dva mjeseca jednom humanitarnom konvoju odobren pristup u istočni Mostar, HVO međunarodnim i humanitarnim organizacijama nije dozvoljavao ulazak u Mostar, a posebno ne u istočni Mostar.¹⁷⁶⁸ Vijeće posebno napominje da je, 13. avgusta 1993., na osnovu naređenja Glavnog stožera, Valentin Ćorić zapovjedniku 5. bojne Vojne policije izdao naređenje da se, sve dok se ne naredi drugačije, zabranjuje ulazak u Mostar svim osobama osim pripadnicima HVO-a, uključujući strane novinare i televizijske ekipe.¹⁷⁶⁹

943. Vijeće podsjeća da je dostavljanje humanitarne pomoći za istočni Mostar nastavljeno u ograničenom obimu, od 25. avgusta 1993.¹⁷⁷⁰ Dana 26. avgusta 1993., na osnovu zajedničke odluke Odjela obrane i Glavnog stožera, Valentin Ćorić je zapovjednicima 5. i 6. bojne Vojne policije izdao naređenje da stranim novinarima i

¹⁷⁶⁵ V. "Životni uslovi stanovništva u istočnom Mostaru", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁷⁶⁶ P 09712, pod pečatom, par. 64.

¹⁷⁶⁷ P 02706. Vijeće podsjeća da je zaključilo da je dokument u kojem se govori o naređenju Valentina Ćorića autentičan. V. "Ovlaštenja Valentina Ćorića u vezi sa slobodom kretanja ljudi i roba", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

¹⁷⁶⁸ V. "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁷⁶⁹ P 04174.

¹⁷⁷⁰ V. "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

osoblju humanitarnih organizacija dozvole slobodno kretanje na teritoriji HZ HB samo uz posebna odobrenja koja su, mogli da potpišu konkretno Bruno Stojić, Slobodan Praljak ili Milivoj Petković.¹⁷⁷¹ Istog dana, zapovjednik 5. bojne Vojne policije Ivan Ančić ponovio je to pravilo u naređenju zapovjedniku 1. satnije 5. bojne.¹⁷⁷²

944. Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić učestvovao u blokadi muslimanskog stanovništva u istočnom Mostaru, kao i u onemogućavanju dostavljanja humanitarne pomoći za istočni Mostar u ljeto 1993., čime je stanovništvo lišeno osnovnih potrepština. Na taj način on je svjesno doprinio opsadi tog dijela grada Mostara i stvaranju neodrživih životnih uslova za stanovnike istočnog Mostara.

d) Zaključci Vijeća o ulozi Valentina Ćorića u zločinima počinjenim u Mostaru

945. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić doprinio planiranju kampanje hapšenja u zapadnom Mostaru oko 9. maja 1993. i djelima nasilja počinjenim tokom te kampanje, tako što je za izvođenje tih dejstava stavio na raspolaganje pripadnike Vojne policije i koordinirao zatočenje uhapšenih na Heliodrom; što je, u periodu od sredine juna 1993. omogućavao i podsticao zločine koje su tokom akcija deložiranja Muslimana u Mostaru činili pripadnici HVO-a – konkretno djela zlostavljanja – tako što je izbjegavao da preduzme mjere protiv počinilaca zločina; što je omogućio i prihvatio zločine povezane s vojnim operacijama HVO-a protiv istočnog Mostara, tj. ubijanje i uništavanje imovine, uključujući i džamije, što je bilo povezano s granatiranjem i što je učestvovao u tim operacijama; te tako što je učestvovao u blokadi muslimanskog stanovništva istočnog Mostara i dostavljanja humanitarne pomoći u istočni Mostar u ljeto 1993., čime su stanovnici istočnog Mostara lišeni najosnovnijih potrepština, i tako svjesno doprinio opsadi tog dijela grada Mostara i stvaranju neodrživih životnih uslova za stanovništvo istočnog Mostara.

¹⁷⁷¹ P 04529, str. 1.

¹⁷⁷² P 04527.

3. Opština Ljubuški

946. Vijeće podsjeća da je, u avgustu 1993., Valentin Ćorić izdao naređenje da se puste na slobodu svi Muslimani iz opštine Ljubuški, zatočeni u zatočeničkim centrima HVO-a, koji imaju garantna pisma i tranzitne vize, s izuzetkom onih za koje postoje podaci o ranijem kažnjavanju, kako bi oni i njihove porodice otišli iz BiH preko Hrvatske u treće zemlje.¹⁷⁷³

947. Kao što je Vijeće već utvrdilo u avgustu 1993. HVO je zaista organizovao puštanje na slobodu muškaraca Muslimana iz opštine Ljubuški, zatočenih na raznim mjestima, konkretno na Heliodromu, u Zatvoru u Ljubuškom i Logoru Vitina-Otok, u zatvorima u Dretelju i Gabeli,¹⁷⁷⁴ uz uslov da predoče garancije da će oni i njihove porodice u roku od 24 sata napustiti teritoriju BiH.¹⁷⁷⁵ Stotine Muslimana iz opštine Ljubuški tako je krajem avgusta 1993. došlo u Zagreb, u Hrvatsku, odakle su zatim morali da odu u druge zemlje.¹⁷⁷⁶

948. Vijeće na osnovu prethodno iznesenog zaključuje da je Valentin Ćorić u avgustu 1993. naredio prisilni odlazak sa teritorije BiH Muslimana, iz opštine Ljubuški, da bi oni sa svojim porodicama preko Hrvatske otišli u treće zemlje.

4. Zatočenički centri

949. Tužilaštvo navodi da je Valentin Ćorić doprinio UZP-u za koji se tereti u Optužnici tako što je odigrao integralnu ulogu u raznim aspektima upravljanja zatočeničkim

¹⁷⁷³ V. "Organi odgovorni za puštanje na slobodu zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom; "Vlasti nadležne za odlazak zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli; P 10187; "Organizovanje odlaska Muslimana iz opštine Ljubuški", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški.

¹⁷⁷⁴ V. "Učestvovanje Valentina Ćorića u puštanju na slobodu zatočenika s Heliodroma sa ciljem njihovog iseljavanja u treće zemlje"; "Uloga Valentina Ćorića u vezi s puštanjem na slobodu zatočenika iz Zatvora u Ljubuškom i Logora Vitina-Otok"; "Uloga Valentina Ćorića u puštanju na slobodu zatočenika iz Zatvora u Dretelju"; i "Uloga Valentina Ćorića u puštanju na slobodu zatočenika iz Zatvora u Gabeli", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

¹⁷⁷⁵ V. "Organizovanje odlaska Muslimana iz opštine Ljubuški" i "Činjenični zaključci Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima u Ljubuškom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

¹⁷⁷⁶ V. "Organizovanje odlaska Muslimana iz opštine Ljubuški", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima u Ljubuškom.

centrima HVO-a; ometao međunarodnim organizacijama pristup u te centre; rukovodio, omogućavao i pomagao radnje putem kojih su zatočeni bosanski Muslimani bili primoravani na protivpravni prisilni rad; te preduzimaio mjere sa ciljem puštanja na slobodu zatočenih bosanskih Muslimana, njihovog prijevoza na razne lokacije, te predaje tih ljudi organima vlasti Hrvatske.¹⁷⁷⁷

950. Vijeće će redom obraditi ulogu Valentina Ćorića u zatočeničkim centrima HVO-a nad kojima je imao vlast, odnosno, Heliodromu (a); Zatvoru u Ljubuškom i Logoru Vitina-Otok (b); Zatvoru u Dretelju (c); Zatvoru u Gabeli (d) i Srednjoj školi u Prozoru (e). Vijeće će na kraju iznijeti svoje zaključke o ulozi Valentina Ćorića u zatočeničkim centrima HVO-a (f).

a) Heliodrom

951. U ovom dijelu, Vijeće će ispitati ulogu Valentina Ćorića u zatočenju muslimanskih civila na Heliodromu (i), njegovu ulogu u obezbjeđenju zatočenika (ii), ulogu u odobravanju pristupa na Heliodrom (iii), znanje Valentina Ćorića o uslovima zatočenja na Heliodromu (iv), rad zatočenika na liniji fronta (v), te, najzad, puštanje na slobodu zatočenika s Heliodroma (vi). Vijeće će zatim iznijeti svoje zaključke o ulozi Valentina Ćorića u zločinima počinjenim na Heliodromu (vii).

i. Uloga Valentina Ćorića u zatočenju muslimanskih civila na Heliodromu

952. Vijeće podsjeća da je, u periodu od 9. do 11. maja 1993., HVO hapsio i zatočio na Heliodromu muškarce, žene i djecu Muslimane iz zapadnog Mostara, među kojima je bilo i pripadnika ABiH i HVO-a i osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga.¹⁷⁷⁸ Muslimani iz zapadnog Mostara bili su zatočeni na Heliodromu više dana, prije nego što bi bili pušteni na slobodu i mogli se vratiti svojim kućama.¹⁷⁷⁹ S obzirom na

¹⁷⁷⁷ Optužnica, par. 17.5 (g), (h), (i) i (j).

¹⁷⁷⁸ V. "Okupljanje Muslimana u zapadnom Mostaru, njihovo zatočenje na više lokacija i odlazak nekih od njih na područja pod kontrolom ABiH ili u druge zemlje tokom prve polovine maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁷⁷⁹ V. "Okupljanje Muslimana u zapadnom Mostaru, njihovo zatočenje na više lokacija i odlazak nekih od njih na područja pod kontrolom ABiH ili u druge zemlje tokom prve polovine maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

dnevnik *de facto* doravnateljja Heliograma Josipa Praljka, Vijeće napominje da je Valentin Ćorić 9. maja 1993. obavijestio ravnateljja Stanka Božića da će na Heliogram biti doveden velik broj ljudi i zatražio da te ljude pusti da uđu.¹⁷⁸⁰ Dokazi pored toga potvrđuju da su u hapšenjima učestvovali pripadnici Vojne policije.¹⁷⁸¹ Osim toga, Vijeće podsjeća da je Valentin Ćorić lično 11. maja 1993. dao nalog da se nekoliko zatočenika pusti na slobodu.¹⁷⁸² Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić, budući da je koordinirao dovođenje uhapšenih ljudi na Heliogram, učestvovao u planiranju kampanje hapšenja Muslimana u zapadnom Mostaru tokom prve dvije sedmice maja 1993., čime je omogućio protivpravno zatočenje Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.

953. Pored toga, Vijeće podsjeća da je, poslije (zajedničkog) proglašenja Jadranka Prlića i Brune Stojića od 30. juna 1993. kojim se hrvatski narod poziva na odbranu od muslimanske agresije poslije napada ABiH na položaje HVO-a, Bruno Stojić izdao naređenje za mobilizaciju vojnih obveznika hrvatske nacionalnosti i uveo policijski sat na teritoriji HZ HB.¹⁷⁸³ Dana 1. jula 1993., na osnovu tog naređenja i u ime Valentina Ćorića, Radoslav Lavrić je svim odjelima i odsjecima Uprave Vojne policije, te svim bojnama Vojne policije uputio naređenje u kojem se, između ostalog, traži da se privedu svi vojni obveznici koji nisu "regulirali svoj status".¹⁷⁸⁴ Dokazi upućuju na to da je poslije napada ABiH od 30. juna 1993., HVO proveo rasprostranjenu i masovnu kampanju hapšenja muškaraca Muslimana – među njima i ljudi koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga – u gradu Mostaru i okolici, te da su 1. brigada HVO-a "Knez Domagoj" i Vojna policija HVO-a, tačnije, 3. satnija 3. bojne, po naređenju 1. brigade "Knez Domagoj" vršile ta hapšenja;¹⁷⁸⁵ da su, počevši od 1. ili 2. jula 1993., Vojna policija i 1. brigada HVO-a "Knez Domagoj" provele masovnu i sistematsku kampanju

¹⁷⁸⁰ P 00352, str. 26.

¹⁷⁸¹ P 10033, par. 6 i 7; P 10032, par. 9.

¹⁷⁸² P 02285; P 02289; P 02297. V. također P 00285, str. 81.

¹⁷⁸³ P 03038.

¹⁷⁸⁴ P 03077. Vijeće napominje da na tom naređenju stoji ime Valentina Ćorića, ali da ga je potpisao Radoslav Lavrić. Vijeće je već prihvatilo da je Radoslav Lavrić mogao potpisivati naređenja u ime Valentina Ćorića. V. "Ovlaštenja Valentina Ćorića u vezi sa slobodom kretanja ljudi i roba", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

razoružavanja i hapšenja vojno sposobnih muškaraca Muslimana u opštini Stolac, među kojima je bilo i osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga;¹⁷⁸⁶ te da su, u periodu od 30. juna 1993. do sredine jula 1993., 3. satnija 3. bojne Vojne policije HVO-a (preimenovana sredinom jula u 5. bojnu) i 1. brigada "Knez Domagoj", u saradnji s MUP-om Čapljine, provele kampanju hapšenja muškaraca Muslimana u opštini Čapljina, od kojih nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.¹⁷⁸⁷ HVO je zatim više uhapšenih muškaraca Muslimana zatočio na Heliodromu.¹⁷⁸⁸ Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić, time što je jedinicama Vojne policije izdao naređenje da privedu sve "vojne obveznike", omogućio hapšenje, a zatim i zatočenje na Heliodrom muškaraca Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga u julu 1993. godine.

ii. Uloga Valentina Ćorića u obezbjeđenju zatočenika na Heliodromu

954. U svom Završnom podnesku tužilaštvo tvrdi da je Valentin Ćorić znao da njegovi "potčinjeni" zlostavljaju zatočenike u zatočeničkim centrima HVO-a, između ostalog na Heliodromu, i da nije učinio ništa kako bi to prestalo.¹⁷⁸⁹ Ćorićeva odbrana tvrdi da Valentin Ćorić nije znao za događaje na Heliodromu.¹⁷⁹⁰

955. Vijeće podsjeća da je za obezbjeđenje zatočenika na Heliodromu u krajnjoj instanci bio nadležan Valentin Ćorić.¹⁷⁹¹ Vijeće je konstatovalo da su, u periodu od maja 1993. do sredine aprila 1994., pripadnici Vojne policije zaduženi za nadzor nad zatočenicima

¹⁷⁸⁵ V. "Hapšenje i zatočenje muškaraca Muslimana nakon napada od 30. juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁷⁸⁶ V. "Hapšenje i zatvaranje vojno sposobnih muškaraca Muslimana u opštini Stolac u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Stolac.

¹⁷⁸⁷ V. "Hapšenje i zatvaranje muškaraca Muslimana u opštini Čapljina u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina.

¹⁷⁸⁸ V. "Hapšenje i zatočenje muškaraca Muslimana nakon napada od 30. juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar; "Hapšenje i zatvaranje vojno sposobnih muškaraca Muslimana u opštini Stolac u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Stolac; "Hapšenje i zatvaranje muškaraca Muslimana u opštini Čapljina u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina; i "Dolazak zatočenika nakon talasa hapšenja poslije 30. juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁷⁸⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1112–1114.

¹⁷⁹⁰ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 504–509.

¹⁷⁹¹ V. "Uloga Valentina Ćorića u obezbjeđenju u zatočeničkim centrima HVO-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

redovno i raznim predmetima teško prelaćivali zatočenike, što je ponekad trajalo više sati, sve dok zatočenici ne bi izgubili svijest, i da su ih vrijeđali, prijetili im i ponižavali ih¹⁷⁹² Zatočenike na Heliodromu jednako su žestoko i rutinski prelaćivali i pripadnici oružanih snaga HVO-a, među kojima su bile profesionalne jedinice KB-a i Pukovnije "Bruno Bušić".¹⁷⁹³ Međutim, Vijeću nije predložen nijedan dokaz koji bi pokazao da je Valentin Ćorić znao za te incidente. Vijeće uprkos tome smatra da je Valentin Ćorić imao razloga da zna da su zatočenici na Heliodromu tokom zatočeništva bili zlostavljani. Naime, barem u julu, avgustu i septembru 1993., ravnatelj Heliodroma Stanko Božić izvještavao je Valentina Ćorića o problemima bezbjednosti zatočenika u krugu Heliodroma.¹⁷⁹⁴ Vijeću međutim nisu poznate pojedinosti u vezi s tim incidentima. Osim toga, u periodu od barem jula 1993. do oktobra 1993., Valentin Ćorić je bio redovno izvještavan o tome da su zatočenici s Heliodroma bili zlostavljani, ranjeni ili da su poginuli na radu na liniji fronta.¹⁷⁹⁵ Što se tiče položaja zatočenika u krugu Heliodroma, ravnatelj Stanko Božić u više je navrata tražio od Valentina Ćorića da poveća broj vojnih policajaca za zadatke obezbjeđenja zatočenika na Heliodromu. Dana 5. jula 1993., nakon što ga je izvijestio da su vojnici HVO-a smješteni na Heliodromu pucali u prozore "hala" i bivše vojne škole, gdje su bili smješteni zatočenici,¹⁷⁹⁶ Stanko Božić je od Valentina Ćorića zatražio da mu za potrebe obezbjeđenja zatočenika pošalje još 16 "vojaka" pored 16 vojnih policajaca koji su već bili tamo.¹⁷⁹⁷ Poslije tog incidenta, Valentin Ćorić je 7. jula 1993. izdao naređenje kojim se svim "neovlaštenim" osobama zabranjuje ulazak na Heliodrom,¹⁷⁹⁸ ali nije poslao traženo pojačanje.¹⁷⁹⁹ Zahtjev za pojačanje dodatnim vojnim policajcima ponovljen je barem još jednom, 4. avgusta

¹⁷⁹² V. "Postupanje prema muškarcima zatočenim na Heliodromu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁷⁹³ V. "Postupanje prema muškarcima zatočenim na Heliodromu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁷⁹⁴ P 00285, str. 99; P 03942, str. 2; P 05008, str. 1.

¹⁷⁹⁵ V. "Organi obavještavani o incidentima za vrijeme izvođenja radova", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁷⁹⁶ P 03209, str. 1; Josip Praljak, T(f), str. 14732–14734.

¹⁷⁹⁷ P 03209, str. 2; Josip Praljak, T(f), str. 14732–14735.

¹⁷⁹⁸ P 03254; Josip Praljak, T(f), str. 14942.

¹⁷⁹⁹ Josip Praljak, T(f), str. 14735.

1993.¹⁸⁰⁰ Prema riječima Stanka Božića, još 10. oktobra 1993. nije bilo dovoljno vojnih policajaca na zadacima obezbjeđenja zatočenika na Heliodromu.¹⁸⁰¹

956. Vijeće smatra da su činjenice o kojima je Valentin Ćorić izvještavan bile dovoljno alarmantne da bi bile razlog da se pobrine za probleme obezbjeđenja zatočenika u krugu Heliodroma.

957. Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da je Valentin Ćorić, od jula 1993. nadalje, budući da nije intervenisao kako bi se poboljšala bezbjednost zatočenika s Heliodroma, a imao je razloga da zna da su zatočenici tamo zlostavljani i imao je mogućnost da djeluje, nastavio da obavlja svoje dužnosti u Upravi Vojne policije i time prihvatio ta djela zlostavljanja.

iii. Uloga Valentina Ćorića u pogledu odobravanja pristupa na Heliodrom

958. Tužilaštvo tvrdi da je Valentin Ćorić ometao pristup međunarodnih organizacija na Heliodrom i da je provodio politiku HVO-a koja se sastojala u tome da se predstavnicima međunarodnih organizacija ponekad da ograničeni pristup u zatočeničke centre, a da im se ponekad uskrati svaki pristup, zbog čega su zatočenici ostajali bez ikakve pomoći i čime se prikrivao kriminalni karakter "sistema zatočenja" HVO-a.¹⁸⁰² Ćorićeva odbrana tvrdi da tužilaštvo nije dokazalo da je Valentin Ćorić onemogućavao, ometao i/ili ograničavao međunarodnim organizacijama i grupama za pomoć ulazak u zatočeničke centre HVO-a i pristup zatočenicima.¹⁸⁰³

959. Vijeće podsjeća da je Valentin Ćorić imao ovlaštenje da predstavnicima međunarodnih organizacija odobrava pristup na Heliodrom.¹⁸⁰⁴ Međutim, Vijeću nije predodčen nijedan dokaz koji bi pokazao da je Valentin Ćorić predstavnicima međunarodnih organizacija ikada uskratio pristup na Heliodrom.

¹⁸⁰⁰ P 03942, str. 3.

¹⁸⁰¹ P 05792, str. 3.

¹⁸⁰² Optužnica, par. 17.5 (h); Završni podnesak tužilaštva, par. 1082–1086.

¹⁸⁰³ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 380.

¹⁸⁰⁴ V. "Uloga Valentina Ćorića u vezi logističkim aspektima uslova zatočenja", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

960. Dana 8. jula 1993., Valentin Ćorić je predstavniku jedne međunarodne organizacije izdao odobrenje za ulazak na Heliodrom, u Zatvor u Dretelju i Zatvor u Ljubuškom, ali samo za jednu posjetu.¹⁸⁰⁵ Vijeće napominje da je Svjedokinja BA izjavila da, uprkos tome što je ta posjeta bila odobrena, taj predstavnik međunarodne organizacije nije mogao da razgovara sa zatočenicima na Heliodromu i ustanovi što im je potrebno.¹⁸⁰⁶ U nedostaku drugih dokaza u vezi s okolnostima te posjete, Vijeće ne može da zaključi da je Valentin Ćorić lično naredio da pristup zatočenicima bude ograničen.

961. S obzirom na dokaze, Vijeće ne može zaključiti da je Valentin Ćorić ometao pristup međunarodnih organizacija na Heliodrom.

iv. Znanje Valentina Ćorića o uslovima zatočenja na Heliodromu

962. Vijeće napominje da je, 14. avgusta 1993., Valentinu Ćoriću bila upućena kopija izvještaja ravnatelja Heliodroma Stanka Božića, upućenog Bruni Stojiću, u kojem se izvještava o logističkim problemima, konkretno u snabdijevanju hranom za zatočenike.¹⁸⁰⁷ Dana 2. oktobra 1993., u izvještaju o događajima na Heliodromu tokom septembra 1993., Stanko Božić je Valentina Ćorića izvijestio o tome da se dovođenjem 351 zatočenika iz Ljubuškog 9. septembra 1993. povećao problem prenapučenosti i snabdijevanja hranom na Heliodromu, usijed čega je porasla i opasnost od pojave bolesti.¹⁸⁰⁸ U istom izvještaju, Stanko Božić je Valentina Ćorića takođe upozorio na nedostatak "tehničkih sredstava", zbog čega je rad zatvora veoma otežan.¹⁸⁰⁹ Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da Valentin Ćorić nije mogao da ne zna za loše uslove zatočenja na Heliodromu i da je, time što je nastavio obavljati svoje dužnosti u HVO-u, prihvatio takvo stanje.

¹⁸⁰⁵ P 03292, pod pečatom.

¹⁸⁰⁶ Svjedokinja BA, T(e), str. 7225 i 7226, zatvorena sjednica.

¹⁸⁰⁷ P 04186, str. 1.

¹⁸⁰⁸ P 05563.

¹⁸⁰⁹ P 05563.

v. Uloga Valentina Ćorića u radovima koje su obavljali zatočenici s Heliodroma na liniji fronta

963. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo navodi da su Valentin Ćorić i Uprava Vojne policije organizovali i provodili program "prisilnog rada" HVO-a i da, iako je bio obaviješten o tome da su zatočenici tokom radova bili ranjeni ili da su poginuli, Valentin Ćorić nije učinio ništa kako bi se s tom praksom prekinulo.¹⁸¹⁰ Ćorićeva odbrana sa svoje strane tvrdi da Valentin Ćorić nije imao nikakvu ulogu u slanju zatočenika na radove van Heliodroma.¹⁸¹¹

964. Vijeće podsjeća na to da je Valentin Ćorić imao ovlaštenje da odobri upućivanje zatočenika s Heliodroma na izvođenje radova u periodu od septembra 1992. do oktobra 1993.¹⁸¹² To što su ovlaštenje za odobravanje upućivanja zatočenika na radove imale i druge osobe ni u čemu ne mijenja ulogu koju je imao Valentin Ćorić.

965. Dokazi upućuju na to da je, barem u periodu od jula 1993. do oktobra 1993., Valentin Ćorić bio redovno obavještavan o tome da su zatočenici s Heliodroma tokom rada na liniji fronta bili zlostavljani, ranjeni, ili da su poginuli.¹⁸¹³ Uostalom, ravnatelj Heliodroma Stanko Božić je 4. avgusta 1993. Valentina Ćorića upozorio da će odbiti da daje zatočenike za radove ako ih ponovo budu tukli.¹⁸¹⁴ Korištenje zatočenika s Heliodroma ipak se nastavilo i poslije tog datuma,¹⁸¹⁵ a nastavilo se i premlaćivanje zatočenika tokom tih radova.¹⁸¹⁶ Vijeće osim toga napominje da je, 13. oktobra 1993., Mate Boban zadužio Valentina Ćorića da riješi probleme u vezi sa slanjem zatočenika na radove, o kojima govori ravnatelj Heliodroma Stanko Božić,¹⁸¹⁷ što samo potvrđuje njegovu nadležnost u vezi s tim.

¹⁸¹⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 1115–1134.

¹⁸¹¹ V. Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 474–503.

¹⁸¹² V. "Fizički rad zatočenika", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

¹⁸¹³ V. "Organi obavještavani o incidentima za vrijeme izvođenja radova", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁸¹⁴ P 03939.

¹⁸¹⁵ V. "Pokušaji da se reguliše korištenje zatočenika s Heliodroma za izvođenje radova", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

¹⁸¹⁶ V. npr. P 08428, str. 8 i 26.

¹⁸¹⁷ P 05792, str. 1 i 5.

966. Na osnovu činjenice da su zatočeniци s Heliograma i dalje iz tog zatočeničkog centra upućivani na radove na liniji fronta, da su ih tokom radova tukli, da su bili ranjeni ili da su poginuli, i da Valentin Ćorić, uprkos informacijama koje je dobijao, nije učinio ništa kako bi tu praksu spriječio, Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić omogućio upućivanje zatočenika na izvođenje radova na liniji fronta i da je, shodno tome, imao namjeru da budu počinjeni zločini povezani s tim radovima.

vi. Uloga Valentina Ćorića u puštanju na slobodu zatočenika s Heliograma s ciljem njihovog iseljavanja u treće zemlje

967. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da je Valentin Ćorić osmislio proceduru puštanja zatočenika na slobodu i lično izdavao naloge za puštanje zatočenika na slobodu, konkretno s Heliograma.¹⁸¹⁸ Tužilaštvo dodaje da je Valentin Ćorić kontrolisao program "garantnih pisama", koja su bila sredstvo za protjerivanje Muslimana s teritorije BiH.¹⁸¹⁹ Ćorićeva odbrana odgovara da nije utvrđeno da je Valentin Ćorić lično izdavao naloge za puštanje zatočenika na slobodu.¹⁸²⁰

968. Vijeće primjećuje da je, u julu 1993., Valentin Ćorić učestvovao u razradi procedure puštanja zatočenika s Heliograma na slobodu. Naime, 3. jula 1993., ravnatelj Heliograma Stanko Božić obavijestio je *de facto* doravnatelja Josipa Praljka, da mu je Valentin Ćorić rekao da "šef" Odjela za kriminalističke istrage Uprave Vojne policije Zvonko Vidović, uz saglasnost SIS-a, može puštati zatočenike na slobodu.¹⁸²¹ Dana 12. jula 1993., Zvonko Vidović je Stanku Božiću i Josipu Praljku prosljedio uputstva Valentina Ćorića u kojima je navedeno da svaki slučaj puštanja na slobodu s Heliograma ubuduće mora odobriti on ili njegov pomoćnik, Radoslav Lavrić.¹⁸²²

¹⁸¹⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 1081.

¹⁸¹⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1153–1163.

¹⁸²⁰ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 470 i 472.

¹⁸²¹ P 00352, str. 27. Vijeće podsjeća na to da je Zvonko Vidović bio jedna od odgovornih osoba u Odjelu: T(f), str. 51438–51439.

¹⁸²² P 03411, str. 1. Vijeće napominje da se Zvonko Vidović u tom dokumentu služi prvim licem množine. Imajući u vidu odnos subordinacije između Zvonka Vidovića i Valentina Ćorića, Vijeće smatra da nema nikakve sumnje o tome da ta uputstva potiču od Valentina Ćorića.

969. Pored toga, Vijeće podsjeća da je, u avgustu 1993., Valentin Ćorić izdao naređenje da se puste na slobodu svi Muslimani iz opštine Ljubuški, zatočeni u zatočeničkim centrima HVO-a koji imaju garantna pisma i tranzitne vize, s izuzetkom onih za koje postoje podaci o ranijem kažnjavanju, kako bi oni i njihove porodice otišli iz BiH preko Hrvatske u treće zemlje.¹⁸²³ Vijeće napominje da su Muslimani iz opštine Ljubuški zatočeni na Heliodromu zaista pušteni na slobodu u avgustu 1993. i da su, izvršenjem tog naređenja, preko Hrvatske premješteni u treće zemlje.¹⁸²⁴

970. Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić planirao i omogućio prisilni odlazak Muslimana s teritorije BiH, tako što je učestvovao u razradi procedure puštanja na slobodu zatočenika s Heliodroma u julu 1993. i, u avgustu 1993. naredio puštanje na slobodu svih Muslimana iz opštine Ljubuški, kako bi preko Hrvatske otišli u treće zemlje.

vii. Zaključci Vijeća o ulozi Valentina Ćorića u zločinima počinjenim na Heliodromu

971. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić, u periodu od maja do jula 1993., omogućio zatočenje na Heliodromu Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga; da je u julu 1993. prihvatio djela zlostavljanja zatočenika s Heliodroma budući da nije preduzeo ništa kako bi se poboljšala njihova bezbjednost iako je imao razloga da zna da zatočenike zlostavljaju i imao mogućnost da djeluje; da je prihvatio loše uslove zatočenja u kojima su držani zatočenici s Heliodroma; da je, u julu 1993., omogućio djela lišavanja života i zlostavljanja tokom radova na liniji fronta, i to tako što nije preduzeo ništa kako bi se spriječila ta praksa, iako je znao za zlostavljanje, ranjavanje i smrt zatočenika; da je planirao i omogućio prisilni odlazak Muslimana s teritorije BiH, tako što je učestvovao u razradi procedure za puštanje na slobodu zatočenika s Heliodroma u julu 1993. i, u avgustu 1993, izdao naređenje da se

¹⁸²³ V. "Organi odgovorni za puštanje na slobodu zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom; "Vlasti nadležne za odlazak zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli; P 10187; "Organizovanje odlaska Muslimana iz opštine Ljubuški", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

¹⁸²⁴ P 04263; P 04299; P 04404; P 10188; P 04443; P 10178; P 10191. V. takođe P 04846, str. 22–24 i 28. V. takođe "Odlazak zatočenika s Heliodroma u Hrvatsku od približno 17. jula 1993. do novembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

puste na slobodu svi Muslimani iz opštine Ljubuški zatočeni na Heliodromu, koji imaju garantna pisma i tranzitne vize, kako bi preko Hrvatske bili raseljeni u treće zemlje.

b) Zatvor u Ljubuškom i Logor Vitina-Otok

972. U ovom dijelu, Vijeće će obraditi ulogu Valentina Čorića u zatočenju muškaraca Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga u Zatvoru u Ljubuškom (i); u organizaciji obezbjeđenja zatočenika u Zatvoru u Ljubuškom (ii), u odobravanju pristupa u Zatvor u Ljubuškom (iii), u radovima koje su obavljali zatočenici iz Logora Vitina-Otok na liniji fronta (iv), u odvođenju zatočenika iz Zatvora u Ljubuškom i dovođenju zatočenika u zatvor (v), te, najzad, u puštanju na slobodu zatočenika iz Zatvora u Ljubuškom i iz Logora Vitina-Otok (vi). Vijeće će zatim iznijeti zaključke o ulozi Valentina Čorića u zločinima počinjenim u Zatvoru u Ljubuškom i Logoru Vitina-Otok (vii).

i. Zatočenje muškaraca Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga u Zatvoru u Ljubuškom

973. Vijeće podsjeća da je, 1. jula 1993., Radoslav Lavrić svim odjelima i odsjecima Uprave Vojne policije, te svim bojnama Vojne policije, u ime Valentina Čorića uputio naređenje u kojem se, između ostalog, kaže da treba privesti "[s]ve one vojne obveznike koji nemaju dokaz da su regulirali svoj status".¹⁸²⁵ Dokazi upućuju na to da su, počevši od 1. ili 2. jula 1993., Vojna policija i 1. brigada HVO-a "Knez Domagoj" provodile masovnu i sistematsku kampanju razoružavanja i hapšenja vojno sposobnih muškaraca Muslimana u opštini Stolac, među kojima su bile i osobe koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga, a neki od njih su zatim bili zatočeni u Zatvoru u Ljubuškom.¹⁸²⁶ Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je, u julu 1993., Valentin Čorić

¹⁸²⁵ P 03077. Vijeće napominje da na tom naređenju stoji ime Valentina Čorića, ali da ga je potpisao Radoslav Lavrić. Vijeće je već prihvatilo da je Radoslav Lavrić mogao potpisivati naređenja u ime Valentina Čorića. V. "Ovlaštenja Valentina Čorića u vezi sa slobodom kretanja ljudi i roba", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Čorića po osnovu UZP-a.

¹⁸²⁶ V. "Hapšenje i zatvaranje vojno sposobnih muškaraca Muslimana u opštini Stolac u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Stolac.

naredio i omogućio hapšenje, a zatim i zatočenje u Zatvoru u Ljubuškom muškaraca Muslimana iz Stoca koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.

ii. Uloga Valentina Ćorića u obezbjeđenju zatočenika u Zatvoru u Ljubuškom

974. Vijeće podsjeća da je Valentin Ćorić bio krajnja instanca nadležna za obezbjeđenje zatočenika u Zatvoru u Ljubuškom.¹⁸²⁷ Vijeće je konstatovalo da su, u periodu od aprila 1993. do marta 1994., Vojnici HVO-a koji su ulazili u zatvor i pripadnici Vojne policije pridodate 4. brigadi, zaduženi za obezbjeđenje zatvora redovno vrijeđali, udarali i premlaćivali zatočenike u Zatvoru u Ljubuškom.¹⁸²⁸ Međutim, Vijeću nije predložen nijedan dokaz koji bi pokazivao da je Valentin Ćorić bio obaviješten o tim problemima. Prema tome, Vijeće ne može zaključiti da Valentin Ćorić hotimično nije učinio ništa kako bi se prekinulo sa zlostavljanjem čije su žrtve bili zatočenici u Zatvoru u Ljubuškom.

iii. Uloga Valentina Ćorića u odobravanju pristupa u Zatvor u Ljubuškom

975. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je Valentin Ćorić imao ovlaštenje da odobrava pristup u Zatvor u Ljubuškom predstavnicima međunarodnih organizacija.¹⁸²⁹

976. Tužilaštvo tereti Valentina Ćorića da je predstavniku jedne međunarodne organizacije 8. jula 1993. izdao odobrenje za ulazak u, konkretno, Zatvor u Ljubuškom, koje je bilo ograničeno samo na jednu posjetu, što nije bilo dovoljno da bi se kontrolisali uslovi zatočenja.¹⁸³⁰ Međutim, Vijeću nije poznato da li je taj predstavnik otišao u Zatvor u Ljubuškom. Prema tome, Vijeće ne može zaključiti da je Valentin Ćorić ograničavao pristup u Zatvor u Ljubuškom predstavnicima međunarodnih organizacija.

¹⁸²⁷ V. "Uloga Valentina Ćorića u obezbjeđenju u zatočeničkim centrima HVO-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

¹⁸²⁸ V. "Činjenični zaključci Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima u Ljubuškom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima u Ljubuškom.

¹⁸²⁹ V. "Uloga Valentina Ćorića u vezi s pristupom u zatočeničke centre HVO-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

¹⁸³⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 1085, gdje se citira P 03292, pod pečatom.

- iv. Uloga Valentina Ćorića u radovima koje su obavljali zatočnici iz Logora Vitina-Otok na liniji fronta

977. Dana 8. avgusta 1993., pozivajući se na naređenje Milivoja Petkovića od istog dana, u kojem se brigadama "Posušje", "Široki Brijeg" i "Grude" zapovijeda da upotrijebe zatočnike za utvrđivanje borbenih linija,¹⁸³¹ zapovjednik Brigade "Posušje" tražio je od Valentina Ćorića da mu pošalje 100 zatočenih Muslimana jače tjelesne građe.¹⁸³² Vijeće je konstatovalo da je, na osnovu tog zahtjeva zapovjednika brigade, vod Vojne policije Brigade "Posušje" 10. avgusta 1993. preuzeo 100 zatočenika iz Logora Vitina-Otok.¹⁸³³ Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se iz ovoga može izvesti taj da je Valentin Ćorić 8. avgusta 1993. odobrio upotrebu zatočenika iz Logora Vitina-Otok za izvođenje radova na liniji fronta i tako omogućio počinjenje ovog zločina.

- v. Uloga Valentina Ćorića u odvođenju zatočenika iz Zatvora u Ljubuškom i dovođenju zatočenika u Zatvor u Ljubuškom

978. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da brojna premještanja zatočenika koja je naredio Valentin Ćorić ilustruju činjenicu da su zatočenički centri HVO-a funkcionisali kao jedinstveni sistem pod rukovodstvom Valentina Ćorića.¹⁸³⁴ Ćorićeva odbrana tvrdi da se uloga Valentina Ćorića u premještanju zatočenika ograničavala na premještanje u Zatvor u Ljubuškom u septembru 1993. "vojnih zatvorenika" pod kriminalističkom istragom.¹⁸³⁵

¹⁸³¹ P 04020 / P 04039.

¹⁸³² P 04030.

¹⁸³³ P 04068.

¹⁸³⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 1078.

¹⁸³⁵ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 384 i 544. Ćorićeva odbrana takođe tvrdi da je Valentin Ćorić, svaki put kad je htio da premjesti zatočnike u okviru istrage, morao da podnese zahtjev u tom smislu Nedjeljku Obradoviću. V. Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 570.

979. Vijeće podsjeća na to da je Zatvor u Ljubuškom tokom 1993. godine bio sabirni centar za razmjenu zarobljenika, koji su zatim bili raspoređivani na razna mjesta za razmjenu, između ostalih na Heliodrom.¹⁸³⁶ Dana 27. maja 1993., Valentin Ćorić je izdao naređenje za premještanje 106 zatočenika iz Zatvora u Ljubuškom na Heliodrom.¹⁸³⁷ Dokazi pokazuju da je cilj tog premještanja zatočenika na Heliodrom bilo organizovanje njihove razmjene s ABiH,¹⁸³⁸ koja je u slučaju nekih od tih zatočenika izvršena tek u martu 1994.¹⁸³⁹ Dana 11. jula 1993., Valentin Ćorić je odobrio da se u Zatvor u Dretelju premjesti 237 zatočenika iz opštine Prozor za koje je rečeno da "nisu ratni zarobljenici nego su [...] iz sigurnosnih razloga pritvoreni", a koji su prvobitno bili odvedeni u Zatvor u Ljubuškom u kojem više nije bilo mjesta.¹⁸⁴⁰ Vijeće takođe podsjeća da je Valentin Ćorić u septembru 1993. izdao naređenje da se u Zatvor u Ljubuškom premjesti najmanje dvadesetak zatočenika s Heliodroma i iz zatvora u Dretelju i Gabeli.¹⁸⁴¹

980. Iz prethodno iznesenog proizlazi da je Zatvor u Ljubuškom bio centar jedinstvene mreže zatočeničkih centara HVO-a i da je Valentin Ćorić doprinio dinamici funkcionisanja mreže zatočeničkih centara HVO-a.

vi. Uloga Valentina Ćorića u puštanju na slobodu zatočenika iz Zatvora u Ljubuškom i Logora Vitina-Otok

981. Vijeće podsjeća da je, u avgustu 1993., Valentin Ćorić izdao naređenje da se puste na slobodu svi Muslimani iz opštine Ljubuški zatočeni u zatočeničkim centrima HVO-a koji imaju garantna pisma i tranzitne vize, s izuzetkom onih za koje postoje podaci o

¹⁸³⁶ V. " Dolazak i premještanje zatočenika iz Zatvora u Ljubuškom ", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima u Ljubuškom.

¹⁸³⁷ P 02541.

¹⁸³⁸ 2D 00285, str. 4.

¹⁸³⁹ Npr. zatočenici Muharem Ćilić, Ibro Junuzović, Ibro Kukić i Ismet Poljarević, koji su iz Zatvora u Ljubuškom prevezeni na Heliodrom 27. maja 1993. (P 02541 / P 02535), bili su zamijenjeni 1. marta 1994.: P 07985.

¹⁸⁴⁰ Svjedok E, T(f), str. 22076 i 22077, zatvorena sjednica; P 03380; P 03401; P 09715, pod pečatom, str. 2; P 09989, str. 5; P 09925, str. 3.

¹⁸⁴¹ U vezi sa zatočenicima s Heliodroma, v. P 05146; Svjedok CU, T(f), str. 12314 i 12315, zatvorena sjednica; P 05193 (Vijeće napominje da je to naređenje zaista bilo izvršeno: P 05194; P 05214). U vezi sa zatočenicima iz Zatvora u Dretelju, v. P 05312; Svjedok C, T(f), str. 22500, zatvorena sjednica. U vezi sa zatočenicima iz Zatvora u Gabeli, v. P 04838; P 05302 (Huso Marić, čije je ime navedeno u tom naređenju,

ranijem kažnjavanju, kako bi oni i njihove porodice preko Hrvatske otišli iz BiH u treće zemlje.¹⁸⁴² Vijeće napominje da su, na osnovu tog naređenja, Muslimani iz opštine Ljubuški zatočeni u Zatvoru u Ljubuškom i u Logoru Vitina-Otok pušteni na slobodu u avgustu 1993. i preko Hrvatske premješteni u treće zemlje.¹⁸⁴³ Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić naredio raseljavanje zatočenih Muslimana iz opštine Ljubuški koji su imali garantna pisma i tranzitne vize u treće zemlje preko Hrvatske.

vii. Zaključci Vijeća o učestvovanju Valentina Ćorića u zločinima počinjenim u Zatvoru u Ljubuškom i Logoru Vitina-Otok

982. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić, od jula 1993. nadalje, izdavao naređenja i omogućavao hapšenje i zatočenje u Zatvoru u Ljubuškom muškaraca Muslimana iz Stoca, koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga; da je, od. maja 1993., on bio jedan od čelnih ljudi jedinstvene mreže zatočeničkih centara HVO-a; da je on, 8. avgusta 1993., omogućio rad zatočenika iz Logora Vitina-Otok na liniji fronta; i da je on u avgustu 1993. naredio i omogućio prisilni odlazak Muslimana iz opštine Ljubuški zatočenih u Zatvoru u Ljubuškom i Logoru Vitina-Otok i njihovih porodica s teritorije BiH.

c) Zatvor u Dretelju

983. U ovom dijelu, Vijeće će ispitati ulogu Valentina Ćorića u zatočenju muslimanskih civila u Zatvoru u Dretelju, kao i uslove zatočenja u kojima su oni držani (i), obezbjeđenje zatočenika (ii), pristup međunarodnih organizacija u Zatvor u Dretelju (iii) i puštanje na slobodu zatočenika iz Zatvora u Dretelju (iv). Vijeće će zatim iznijeti zaključke o ulozi Valentina Ćorića u zločinima počinjenim u Zatvoru u Dretelju (v).

potvrdio je da je odveden u Zatvor u Ljubuškom, gdje je ostao zatočen do 19. marta 1994.: P 10138, par. 30–33).

¹⁸⁴² V. "Organi odgovorni za puštanje na slobodu zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliostromom; "Vlasti nadležne za odlazak zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli; P 10187; "Organizovanje odlaska Muslimana iz opštine Ljubuški", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

¹⁸⁴³ Za Zatvor u Ljubuškom, v. npr. P 10175. Za Logor Vitina-Otok, v. Svjedok E, T(f), str. 22106 i 22107, zatvorena sjednica; P 04572. V. takođe "Organizovanje odlaska Muslimana iz opštine Ljubuški", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

i. Uloga Valentina Ćorića u zatočenju muslimanskih civila i uslovi zatočenja u Zatvoru u Dretelju

984. Vijeće podsjeća da je, 1. jula 1993., Radoslav Lavrić svim odjelima i odsjecima Uprave Vojne policije i bojnama Vojne policije uputio u ime Valentina Ćorića naređenje u kojem se, između ostalog, kaže da treba privesti "[s]ve one vojne obveznike koji nemaju dokaz da su regulirali svoj status".¹⁸⁴⁴ Dokazi upućuju na to da je poslije napada koji su snage ABiH izvele 30. juna 1993., HVO proveo rasprostranjenu i masovnu kampanju hapšenja muškaraca Muslimana – među kojima je bilo ljudi koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga – u Mostaru i okolini, te da su ta hapšenja izvršile 1. brigada "Knez Domagoj" HVO-a i Vojna policija HVO-a, tačnije, 3. satnija 3. bojne, a po naređenju 1. brigade "Knez Domagoj";¹⁸⁴⁵ da su, počevši od 1. ili 2. jula 1993., Vojna policija i 1. brigada HVO-a "Knez Domagoj" provodile masovnu i sistematsku kampanju razoružavanja i hapšenja vojno sposobnih muškaraca Muslimana u opštini Stolac, među kojima su bile i osobe koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga;¹⁸⁴⁶ te da su, u periodu od 30. juna 1993. do sredine jula 1993., 3. satnija 3. bojne Vojne policije HVO-a (pretvorena sredinom jula u 5. bojnu) i 1. brigada "Knez Domagoj", u saradnji s MUP-om Čapljine, provele kampanju hapšenja muškaraca Muslimana u opštini Čapljina, među kojima je bilo nekih koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.¹⁸⁴⁷ HVO je zatim više tih uhapšenih muškaraca Muslimana zatočio u Zatvoru u Dretelju.¹⁸⁴⁸

¹⁸⁴⁴ P 03077. Vijeće napominje da na tom naređenju stoji ime Valentina Ćorića ali da ga je potpisao Radoslav Lavrić. Vijeće je već prihvatilo da je Radoslav Lavrić mogao potpisivati naređenja u ime Valentina Ćorića. V. "Ovlaštenja Valentina Ćorića u vezi sa slobodom kretanja ljudi i roba", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

¹⁸⁴⁵ V. "Hapšenje i zatočenje muškaraca Muslimana nakon napada od 30. juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁸⁴⁶ V. "Hapšenje i zatvaranje vojno sposobnih muškaraca Muslimana u opštini Stolac u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Stolac

¹⁸⁴⁷ V. "Hapšenje i zatvaranje muškaraca Muslimana u opštini Čapljina u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina.

¹⁸⁴⁸ V. "Hapšenje i zatočenje muškaraca Muslimana nakon napada od 30. juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar; "Hapšenje i zatvaranje vojno sposobnih muškaraca Muslimana u opštini Stolac u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Stolac; "Hapšenje i zatvaranje muškaraca Muslimana u opštini Čapljina u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina i "Dolazak zatočenika u Zatvor u Dretelju", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

985. Dana 9. jula 1993., na sastanku održanom na komandnom mjestu 3. satnije 5. bojne Vojne policije, koje se nalazilo u jednoj zgradi na ulazu u logor u Dretelju,¹⁸⁴⁹ Valentin Ćorić je obaviješten da su svi Muslimani u dobi od 18 do 60 godina, koji su uhapšeni u Čapljini, zatočeni u Zatvoru u Dretelju iz razloga "sigurnosti".¹⁸⁵⁰ Pored toga, Vijeće podsjeća da je, u noći s 10. na 11. jula 1993., 237 Muslimana zatočenih u Srednjoj školi u Prozoru, za koje je rečeno kao osobe koje "nisu ratni zarobljenici nego su [...] iz sigurnosnih razloga pritvoreni", premješteno u Zatvor u Ljubuškom.¹⁸⁵¹ Budući da nije bilo dovoljno prostora,¹⁸⁵² te osobe su, po odobrenju Valentina Ćorića, ubrzo preusmjerene u Zatvor u Dretelju.¹⁸⁵³ Vijeće podsjeća na svoje zaključke da je u ljeto 1993. Brigada "Rama" HVO-a protivpravno zatvarala civile u Srednju školu u Prozoru.¹⁸⁵⁴ U izvještaju zapovjednika 5. bojne Vojne policije od 5. avgusta 1993. upućenom Valentinu Ćoriću navodi se da je u periodu od 30. juna 1993. do 5. avgusta 1993. u Zatvoru u Dretelju bilo zatočeno više od 2.500 Muslimana.¹⁸⁵⁵

986. Vijeće smatra da ovi dokazi pokazuju da je Valentin Ćorić omogućio zatočavanje u Zatvor u Dretelju Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.

987. Pored toga, Vijeće smatra da Valentin Ćorić, koji je 9. jula 1993. lično otišao u logor u Dretelju, nije mogao da ne zna da je Zatvor u Dretelju u to vrijeme bio pretrpan.¹⁸⁵⁶ Budući da nije učinio ništa kako bi to ispravio i da je nastavio da obavlja svoje dužnosti u HVO-u, Vijeće smatra da je on prihvatio loše uslove zatočenja u tom zatvoru. Pošto lišavanje života jednog zatočenog Muslimana do kojeg je došlo zbog loših uslova zatočenja nije bilo dio zajedničkog zločinačkog cilja, Vijeće će eventualnu odgovornost Valentina Ćorića za to krivično djelo razmatrati u kontekstu trećeg vida UZP-a.

¹⁸⁴⁹ V. "Opis Zatvora u Dretelju", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

¹⁸⁵⁰ P 03347, str. 1–2.

¹⁸⁵¹ Svjedok E, T(f), str. 22075 i 22076, zatvorena sjednica; P 03380; P 09989, str. 5; P 09925, str. 3; P 03418.

¹⁸⁵² Svjedok E, T(f), str. 22076 i 22077, zatvorena sjednica; P 03401.

¹⁸⁵³ Svjedok E, T(f), str. 22076 i 22077, zatvorena sjednica; P 03380; P 03401; P 09715, pod pečatom, str. 2; P 09989, str. 5; P 09925, str. 3.

¹⁸⁵⁴ V. "Opština Prozor", u pravnim zaključcima Vijeća po tačkama 10 (zatvaranje kao zločin protiv čovječnosti) i 11 (protivpravno zatvaranje kao teška povreda Ženevskih konvencija).

ii. Uloga Valentina Ćorića u obezbjeđenju zatočenika u Zatvoru u Dretelju

988. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je Valentin Ćorić imao ovlaštenja vezi s obezbjeđenjem zatočenika u Zatvoru u Dretelju.¹⁸⁵⁷ Dana 11. jula 1993., poslije inspekcije Zatvora u Dretelju, pomoćnik Uprave Vojne policije za sigurnost, Branimir Tucak, upozorio je Valentina Ćorića da hitno treba da se poveća broj vojnih policajaca koji rade na obezbjeđenju jer je broj ljudi nedovoljan.¹⁸⁵⁸ Sredinom jula 1993., Valentin Ćorić je bio obaviješten o tome da su pripadnici Vojne policije zaduženi za obezbjeđenje zatočenika u Zatvoru u Dretelju pucali na nekoliko zatočenika, pri čemu su dva zatočenika ranili, a jednog ubili.¹⁸⁵⁹ Vijeće napominje da se u izvještaju Branimira Tucaka od 29. jula 1993. upućenom Valentinu Ćoriću kaže da je obezbjeđenje u Zatvoru u Dretelju "zadovoljavajuće".¹⁸⁶⁰ Međutim, u istom izvještaju se Valentin Ćorić izvještava o pet smrtnih slučajeva – o tri ustrijeljena zatočenika i dva koja su umrla "prirodnom smrću najvjerovatnije".¹⁸⁶¹

989. Vijeće podsjeća da nije moglo utvrditi da su djela lišavanja života povezana sa zlostavljanjem u zatočeničkim centrima HVO-a bila dio zajedničkog zločinačkog cilja. Zbog toga će Vijeće eventualnu odgovornost Valentina Ćorića za ta krivična djela razmotriti u kontekstu trećeg vida UZP-a.

990. Vijeće smatra da se na osnovu dokaza može utvrditi da je Valentin Ćorić od jula 1993. znao za zlostavljanje zatočenika u Zatvoru u Dretelju. Ništa ne ukazuje na to da je Valentin Ćorić preduzeo stvarne mjere kako bi se ti zločini istražili i kaznili počinioci. Budući da je nastavio da obavlja svoje dužnosti u HVO-u, Vijeće smatra da je Valentin Ćorić prihvatio to zlostavljanje.

¹⁸⁵⁵ P 03960, str. 1–2.

¹⁸⁵⁶ V. "Nedostatak prostora i vazduha", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

¹⁸⁵⁷ V. "Uloga Valentina Ćorića u obezbjeđenju u zatočeničkim centrima HVO-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

¹⁸⁵⁸ P 03377, str. 1. V. takođe P 03794.

¹⁸⁵⁹ P 03446; P 03476.

¹⁸⁶⁰ P 03794.

¹⁸⁶¹ P 03794.

iii. Uloga Valentina Čorića u vezi s pristupom međunarodnih organizacija u Zatvor u Dretelju

991. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je Valentin Čorić bio ovlašten za odobravanje pristupa u Zatvor u Dretelju predstavnicima međunarodnih organizacija.¹⁸⁶²

992. Tužilaštvo Valentina Čorića tereti da je predstavniku jedne međunarodne organizacije 8. jula 1993. izdao odobrenje za ulazak na Heliodrom, u Zatvor u Dretelju i Zatvor u Ljubuškom, koje je bilo ograničeno samo na jednokratnu posjetu, što nije bilo dovoljno da bi se kontrolisali uslovi zatočenja.¹⁸⁶³ Vijeće podsjeća da nije moglo utvrditi da li je taj predstavnik međunarodne organizacije zaista otišao u Zatvor u Dretelju poslije tog odobrenja.¹⁸⁶⁴ Prema tome, Vijeće ne može zaključiti da je Valentin Čorić međunarodnim organizacijama ograničavao pristup u Zatvor u Dretelju.

iv. Uloga Valentina Čorića u vezi s puštanjem na slobodu zatočenika iz Zatvora u Dretelju

993. Vijeće podsjeća da je, u avgustu 1993., Valentin Čorić izdao naređenje da se puste na slobodu svi Muslimani iz opštine Ljubuški, zatočeni u zatočeničkim centrima HVO-a koji imaju garantna pisma i tranzitne vize, s izuzetkom onih za koje postoje podaci o ranijem kažnjavanju, kako bi oni i njihove porodice otišli iz BiH preko Hrvatske u treće zemlje.¹⁸⁶⁵ Vijeće napominje da su Muslimani iz opštine Ljubuški, zatočeni u Zatvoru u Dretelju pušteni na slobodu u avgustu 1993. i da su, na osnovu tog naređenja, zajedno sa svojim porodicama premješteni preko Hrvatske u treće zemlje.¹⁸⁶⁶ Vijeće zaključuje da je

¹⁸⁶² V. "Uloga Valentina Čorića u vezi s pristupom u zatočeničke centre HVO-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Čorića po osnovu UZP-a.

¹⁸⁶³ Završni podnesak tužilaštva, par. 1085, gdje se citira P 03292, pod pečatom.

¹⁸⁶⁴ V. "Ograničenja pristupa u Zatvor u Dretelju", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

¹⁸⁶⁵ V. "Organi odgovorni za puštanje na slobodu zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Heliodromom; "Vlasti nadležne za odlazak zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli; "Organizovanje odlaska Muslimana iz opštine Ljubuški", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

¹⁸⁶⁶ P 04297; P 10187. V. takođe "Odlazak zatočenika iz Zatvora u Dretelju na hrvatske otoke", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

Valentin Ćorić naredio raseljavanje zatočenih Muslimana iz opštine Ljubuški, koji su imali garantna pisma i tranzitne vize, i njihovih porodica preko Hrvatske u treće zemlje.

v. Zaključci Vijeća o ulozi Valentina Ćorića u zločinima počinjenim u Zatvoru u Dretelju

994. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće zaključuje da je, u julu 1993., Valentin Ćorić omogućio protivpravno zatočenje Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga u Zatvoru u Dretelju; da, od jula 1993. nadalje, Valentin Ćorić nije mogao da ne zna da je Zatvor u Dretelju prenapučen i da je, pošto nije učinio ništa kako bi to ispravio, prihvatio loše uslove zatočenja u tom zatvoru; da je Valentin Ćorić, od sredine jula 1993., prihvatio zlostavljanje kojem su zatočenici Zatvora u Dretelju bili izloženi budući da je bio obaviješten o tom zlostavljanju i da nije učinio ništa kako bi ga spriječio; te da je Valentin Ćorić, u avgustu 1993., omogućio prisilni odlazak s teritorije BiH Muslimana iz opštine Ljubuški, zatočenih u Zatvoru u Dretelju.

d) Zatvor u Gabeli

995. U ovom dijelu, Vijeće će razmotriti ulogu Valentina Ćorića u zatočenju muslimanskih civila u Zatvoru u Gabeli (i), kao i u vezi s puštanjem zatočenika na slobodu (ii).

i. Uloga Valentina Ćorića u zatočenju muslimanskih civila u Zatvoru u Gabeli

996. Vijeće podsjeća da je, 1. jula 1993., Radoslav Lavrić svim odjelima i odsjecima Uprave Vojne policije i bojnama Vojne policije u ime Valentina Ćorića uputio naređenje u kojem se, između ostalog, kaže da treba privesti "[s]ve one vojne obveznike koji nemaju dokaz da su regulirali svoj status".¹⁸⁶⁷ Dokazi upućuju na to da su, počevši od 1. ili 2. jula 1993., Vojna policija i 1. brigada "Knez Domagoj" HVO-a, provodile masovnu i sistematsku kampanju razoružavanja i hapšenja vojno sposobnih muškaraca Muslimana

¹⁸⁶⁷ P 03077. Vijeće napominje da na tom naređenju stoji ime Valentina Ćorića ali da ga je potpisao Radoslav Lavrić. Vijeće je već prihvatilo da je Radoslav Lavrić mogao potpisivati naređenja u ime Valentina Ćorića. V. "Ovlaštenja Valentina Ćorića u vezi sa slobodom kretanja osoba i imovine", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

u opštini Stolac, među kojima su bile i osobe koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga;¹⁸⁶⁸ te da su, u periodu od 30. juna 1993. do sredine jula 1993., 3. satnija 3. bojne Vojne policije HVO-a (preimenovana sredinom jula u 5. bojnu) i 1. brigada "Knez Domagoj", u saradnji s MUP-om Čapljine, provele kampanju hapšenja muškaraca Muslimana u opštini Čapljina, među kojima je bilo nekih koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.¹⁸⁶⁹ Osobe koje su učestvovalе u hapšenjima zatim su neke od tih uhapšenih muškaraca odvele u Zatvor u Gabeli.¹⁸⁷⁰ Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je, u julu 1993., Valentin Ćorić omogućio hapšenje, a zatim i zatočenje u Zatvoru u Gabeli muškaraca Muslimana iz Stoca i Čapljine koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.

ii. Uloga Valentina Ćorića u vezi s puštanjem na slobodu zatočenika iz Zatvora u Gabeli

997. Vijeće podsjeća na to da je, u avgustu 1993., Valentin Ćorić izdao naređenje da se puste na slobodu svi Muslimani iz opštine Ljubuški, zatočeni u zatočeničkim centrima HVO-a koji imaju garantna pisma i tranzitne vize, s izuzetkom onih za koje postoje podaci o ranijem kažnjavanju, kako bi oni i njihove porodice otišli iz BiH preko Hrvatske u treće zemlje.¹⁸⁷¹ Vijeće napominje da su na osnovu tog naređenja Muslimani iz opštine Ljubuški, zatočeni u Zatvoru u Gabeli, koji su imali garantna pisma i tranzitne vize, u avgustu 1993. pušteni na slobodu i premješteni zajedno s porodicama preko Hrvatske u

¹⁸⁶⁸ V. "Hapšenje i zatvaranje vojno sposobnih muškaraca Muslimana u opštini Stolac u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Stolac.

¹⁸⁶⁹ V. "Hapšenje i zatvaranje muškaraca Muslimana u opštini Čapljina u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina.

¹⁸⁷⁰ V. "Hapšenje i zatvaranje vojno sposobnih muškaraca Muslimana u opštini Stolac u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Stolac; "Hapšenje i zatvaranje muškaraca Muslimana u opštini Čapljina u julu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina; i "Dolazak zatočenika u Zatvor u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

¹⁸⁷¹ V. "Organi odgovorni za puštanje na slobodu zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom; "Vlasti nadležne za odlazak zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli. V. i dokazni predmet P 10187 i odjeljak "Organizovanje odlaska Muslimana iz opštine Ljubuški" u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima na njenom području.

treće zemlje.¹⁸⁷² Vijeće na osnovu toga zaključuje da je Valentin Ćorić u avgustu 1993. omogućio prisilni odlazak tih Muslimana s teritorije BiH.

e) Srednja škola u Prozoru

998. Vijeće podsjeća na to da je, u noći sa 10. na 11. jula 1993., 237 Muslimana zatočenih u Srednjoj školi u Prozoru za koje je rečeno da "nisu ratni zarobljenici nego su [...] iz sigurnosnih razloga pritvoreni", preseljeno u Zatvor u Ljubuškom.¹⁸⁷³ Zbog nedostatka prostora,¹⁸⁷⁴ te osobe su po odobrenju Valentina Ćorića ubrzo preusmjerene u Zatvor u Dretelju.¹⁸⁷⁵ Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz odobrenja Valentina Ćorića taj da je on znao da su u opštini Prozor hapšeni Muslimani koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga i da je HVO te ljude zatočio u Srednjoj školi u Prozoru. Vijeće na osnovu toga zaključuje da je Valentin Ćorić prihvatio zatočenje tih osoba u Srednjoj školi u Prozoru.

f) Zaključci Vijeća o ulozi Valentina Ćorića u vezi sa zatočeničkim centrima

999. Vijeće podsjeća da su, za potrebe ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja, članovi UZP-a uspostavili sistem deportacije muslimanskog stanovništva koji se, između ostalog, sastojao u zatočenju civila, držanju zatočenika u zatočenju u lošim uslovima, slanju nekih zatočenika na radove na liniji fronta, te u raseljavanju zatočenika i njihovih porodica van teritorije HZ(R) HB poslije puštanja na slobodu.¹⁸⁷⁶ Uloga Valentina Ćorića u vezi sa zatočeničkim centrima HVO-a bez sumnje je dala značajni doprinos jednom od ključnih aspekata ostvarivanja zajedničkog zločinačkog plana.

¹⁸⁷² P 10190. V. takođe "Premještanje zatočenika iz Zatvora u Gabeli u Zatvor u Ljubuškom ili na Heliodrom prije odlaska u treće zemlje", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

¹⁸⁷³ Svjedok E, T(f), str. 22075 i 22076, zatvorena sjednica; P 03380; P 09989, str. 5 i P 09925, str. 3; P 03418.

¹⁸⁷⁴ Svjedok E, T(f), str. 22076 i 22077, zatvorena sjednica; P 03401.

¹⁸⁷⁵ Svjedok E, T(f), str. 22076–22077, zatvorena sjednica; P 03380; P 03401; P 09715, pod pečatom, str. 2; P 09989, str. 5 i P 09925, str. 3.

¹⁸⁷⁶ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi s UZP-om.

5. Zaključci Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu prvog vida UZP-a

1000. S obzirom na te konstatacije, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je Valentin Ćorić, u periodu od januara 1993. do 10. novembra 1993., kao načelnik Uprave Vojne policije HVO-a, bio ovlašten da rukovodi i komanduje jedinicama Vojne policije, što je uključivalo i ovlaštenje za prepotčinjavanje tih jedinica OZ HVO-a. Kako pokazuju dokazi, Valentin Ćorić je svjesno angažovao jedinice Vojne policije u akcijama deložacija provedenim u opštini Gornji Vakuf u januaru 1993., u opštinama Stolac i Čapljina u ljeto 1993. i u Mostaru barem u periodu od 9. maja 1993. do oktobra 1993., tokom kojih su počinjeni zločini koji su bili dio zajedničkog cilja. Osim toga, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti iz činjenice da je Valentin Ćorić lično učestvovao u planiranju akcija deložacija Muslimana u Mostaru 9. maja 1993. tako što je tokom sljedećih dana organizovao odvođenje i zadržavanje Muslimana u zatočenju, te iz činjenice da je tokom ljeta 1993., iako je imao dužnost da suzbija kriminalitet na teritoriji HZ (R)HB, svjesno zatvarao oči pred zločinima koje su prilikom akcija deložiranja pripadnici HVO-a počinili nad Muslimanima u zapadnom Mostaru i da je to radio znajući da će iz tog njegovog kriminalnog ponašanja proisteći krivična djela, koja su potpuno nekažnjeno trajala do septembra 1993., taj da je Valentin Ćorić imao namjeru da ti zločini budu počinjeni.

1001. Vijeće se takođe uvjerilo van razumne sumnje da je Valentin Ćorić, kao načelnik Uprave Vojne policije, svojim djelima i propustima, imao ključnu ulogu u funkcionisanju mreže zatočeničkih centara HVO-a. do 10. novembra 1993. Valentin Ćorić je doprinio hapšenju i zatočenju hiljada Muslimana. On je svjesno doprinio njihovom držanju u zatočenju u teškim uslovima, tokom kojeg su ih zlostavljali, tukli i prema njima okrutno postupali; koristio ih je odnosno dozvoljavao da se koriste za radove na liniji fronta i premještao ih je iz jednog zatočeničkog centra u drugi, te ih puštao na slobodu pod uslovom da oni i njihove porodice odu s teritorije HZ (R)HB.

1002. Osim toga, u okviru obavljanja svojih funkcija Valentin Ćorić je bio obaviješten o više zločina koje su počinili pripadnici oružanih snaga HZ(R) HB, uključujući i pripadnike Vojne policije, odnosno, s obzirom na njegov hijerarhijski položaj, nije mogao

da za njih ne zna. Uprkos tome što je imao ta saznanja, nastavio je da obavlja svoje dužnosti na čelu Uprave Vojne policije.

1003. Pored toga, kao načelnik Uprave Vojne policije, a zatim i ministar unutrašnjih poslova, Valentin Ćorić je imao ovlaštenje za kontrolu slobode kretanja ljudi i roba na teritoriji HZ(R) HB, između ostalog humanitarnih konvoja sve do aprila 1994., i to konkretno putem kontrolnih punktova HVO-a. Valentin Ćorić je jedan dio zajedničkog plana ostvario blokadom muslimanskog stanovništva istočnog Mostara, kao i blokadom humanitarne pomoći, u potpunosti svjestan posljedica svojih djela po sudbinu stanovništva istočnog Mostara.

1004. Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić dao značajan doprinos UZP-u i da je imao namjeru da budu počinjeni svi zločini koji su ulazili u okvir zajedničkog zločinačkog cilja. Budući da je bio obaviješten o tome da je djelovanje HVO-a u suštini usmjereno protiv Muslimana, Vijeće se uvjerilo da je namjera Valentina Ćorića bila diskriminatornog karaktera i da je, shodno tome, to bila namjera da se progoni muslimansko stanovništvo. Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Valentin Ćorić imao namjeru da muslimansko stanovništvo protjera iz HZ(R) HB. Kako će Vijeće detaljnije izložiti u nastavku, Valentin Ćorić je tu namjeru dijelio s ostalim članovima UZP-a,¹⁸⁷⁷ konkretno, s drugim članovima HVO-a/Vlade HZ(R) HB, te načelnicima i zapovjednicima Glavnog stožera HVO-a.

1005. Što se tiče znanja Valentina Ćorića o činjeničnim okolnostima na osnovu kojih je većina Vijeća mogla, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, da zaključi da je između HVO-a i ABiH postojao međunarodni oružani sukob, dokazi upućuju na to da je Valentin Ćorić bio ne samo obaviješten o vojnim operacijama HVO-a protiv ABiH,¹⁸⁷⁸ nego i da je učestvovao u planiranju nekih od njih, konkretno time što je naređivao prepotčinjenje

¹⁸⁷⁷ V. takođe konačne zaključke Vijeća u vezi s odgovornošću Jadranka Prlića, Brune Stojića, Slobodana Praljka, Milivoja Petkovića i Berislava Pušića, kao i "Pluralitet osoba koje su pristajale uz zajednički zločinački cilj", u zaključcima Vijeća u vezi s UZP-om.

¹⁸⁷⁸ V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

nekim jedinicama Vojne policije za borbena dejstva.¹⁸⁷⁹ Prema tome, Valentin Ćorić je, u periodu tokom kojeg je bio na dužnosti načelnika Uprave Vojne policije, znao da između HVO-a i ABiH postoji oružani sukob. Pored toga, dokazi upućuju na to da je Valentin Ćorić znao za učestvovanje Hrvatske u sukobu između HVO-a i ABiH u Bosni i omogućavao ga.¹⁸⁸⁰ Shodno tome, on je znao da taj sukob ima međunarodni karakter.

1006. S obzirom na prethodno izneseno i po tačkama Optužnice koje se odnose na gore opisane događaje, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je Valentin Ćorić – na osnovu učestvovanja u UZP-u¹⁸⁸¹ – kriv za počinjenje sljedećih krivičnih djela:

Opština Prozor (samo Srednja škola u Prozoru):

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Opština Gornji Vakuf:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

¹⁸⁷⁹ V. npr. P 03068; P 03762; P 03778 / P 03763 (identični dokumenti); P 04010; P 04151.

¹⁸⁸⁰ P 00927; P 05542; Marijan Biškić, T(f), str. 15073 i 15074.

¹⁸⁸¹ Sudija Antonetti nije saglasan u pogledu oblika odgovornosti – učestvovanja u UZP-u – koji je većina Vijeća potvrdila. Međutim, on smatra da se na osnovu dokaza može zaključiti da je Valentin Ćorić odgovoran za krivična djela iz tačaka Optužnice navedenih u ovom paragrafu po drugim oblicima odgovornosti predviđenim Statutom, što je detaljnije obrazložio u svom suprotnom mišljenju priloženom ovoj presudi.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Mostar:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 21: uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 24: protivpravni napad na civile, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 25: protivpravno terorisanje civila (Mostar), kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Ljubuški

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Heliodrom:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 18: protivpravni fizički rad, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Zatvor u Ljubuškom i Logor Vitina-Otok:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta (samo za Zatvor u Ljubuškom).

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta (samo za Zatvor u Ljubuškom).

Tačka 18: protivpravni fizički rad, kažnjivo po članu 3 Statuta (samo za Logor Vitina-Otok)

Zatvori u Dretelju i Gabeli:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta (samo za Zatvor u Dretelju).

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta (samo za Zatvor u Dretelju).

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta (samo za Zatvor u Dretelju).

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta (samo za Zatvor u Dretelju).

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta (samo za Zatvor u Dretelju).

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta (samo za Zatvor u Dretelju).

1007. Budući da je Valentin Ćorić ta krivična djela počinio radi ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja, on je odgovoran ne samo za gore navedena krivična djela nego i za sva krivična djela koja su bila dio zajedničkog zločinačkog plana.

D. Odgovornost Valentina Ćorića po osnovu trećeg vida UZP-a

1008. Vijeće je utvrdilo da djela lišavanja života, seksualnog nasilja i krađe, počinjena tokom akcija deložacije; uništavanje vjerskih objekata u opštini Jablanica u aprilu 1993.; kao i djela lišavanja života koja su bila posljedica loših uslova zatočenja, te djela nasilja nad Muslimanima zatočenim u zatočeničkim centrima HVO-a nisu bila dio zajedničkog zločinačkog cilja. Vijeće će sada ispitati da li je Valentin Ćorić razumno mogao da predvidi da će ta krivična djela biti počinjena, iako ona ne ulaze u okvir tog cilja, i da li je prihvatio rizik da budu počinjena.

1. Krađe počinjene u Gornjem Vakufu

1009. Vijeće podsjeća da Valentin Ćorić, budući da je omogućio operacije HVO-a u Gornjem Vakufu u januaru 1993. i da je znao za njih, nije mogao da ne zna za zločine do kojih je došlo tokom tih operacija.¹⁸⁸² Konkretno, Vijeće je konstatovalo da su pripadnici HVO-a počinili krađe nakon operacija u Hrasnici, Uzričju i Ždrimcima.¹⁸⁸³ Budući da su se vojne operacije i preuzimanje kontrole od strane HVO-a nad tim mjestima odvijali u atmosferi ekstremnog nasilja, Vijeće smatra da je Valentin Ćorić mogao predvidjeti da bi pripadnici HVO-a mogli da počine djela krađe u tim mjestima. Budući da je on omogućio operacije HVO-a u Gornjem Vakufu, Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić svjesno prihvatio rizik da bi mogla biti počinjena djela krađe.

2. Seksualno nasilje i krađe počinjeni tokom akcija deložiranja u Mostaru

1010. Što se tiče krađa počinjenih u opštini Mostar, Vijeće je utvrdilo da su, u maju i junu 1993., te u periodu od avgusta 1993. do februara 1994., tokom akcija deložiranja Muslimana iz zapadnog Mostara iz njihovih stanova, vojnici HVO-a oduzimali Muslimanima sve vrijedne predmete, te otuđivali i imovinu iz tih stanova.¹⁸⁸⁴ Nakon tih akcija deložacije, stanovi Muslimana protjeranih iz zapadnog Mostara dodijeljivani su vojnicima HVO-a, pripadnicima Vojne policije, a ponekad i hrvatskim porodicama.¹⁸⁸⁵

1011. Vijeće podsjeća da je utvrdilo da je Valentin Ćorić imao namjeru da raseljavanje praćeno nasiljem nad Muslimanima iz zapadnog Mostara oko 9. maja 1993. bude

¹⁸⁸² V. "Opština Gornji Vakuf", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

¹⁸⁸³ V. "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Hrasnica"; "Navodi o paljenju kuća i krađi imovine u vlasništvu Muslimana u selu Uzričje" i "Paljenje kuća, krađa imovine u vlasništvu Muslimana u selu Ždrimci i paljenje mekteba", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Gornji Vakuf.

¹⁸⁸⁴ V. "Djela nasilja i krađe nad uhapšenim, deložiranim, zatočenim i raseljenim Muslimanima u maju 1993."; "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993."; "Silovanje, seksualno zlostavljanje, krađa, prijetnje i zastrašivanje Muslimana tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru u julu i avgustu 1993." i "Navodi o zločinima počinjenim u periodu od septembra 1993. do aprila 1994.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁸⁸⁵ V. "Djela nasilja i krađe nad uhapšenim, deložiranim, zatočenim i raseljenim Muslimanima u maju 1993."; "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993."; "Silovanje, seksualno zlostavljanje, krađa, prijetnje i zastrašivanje Muslimana tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru u julu i avgustu 1993." i "Navodi o zločinima počinjenim u periodu od septembra 1993. do aprila 1994.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

počinjeno, i da je on, pored toga, od sredine juna 1993. znao da vojnici HVO-a tokom deložacija u zapadnom Mostaru otuđuju imovinu Muslimana.¹⁸⁸⁶ Vijeće takođe podsjeća da su se vojnici HVO-a i pripadnici Vojne policije, nakon što bi Muslimane iz zapadnog Mostara istjerali iz stanova, u te stanove useljavali, i to sa saglasnošću Valentina Ćorića.¹⁸⁸⁷ Budući da su se deložacije Muslimana izvodile u atmosferi ekstremnog nasilja, Vijeće smatra da je Valentin Ćorić već u maju 1993. mogao predvidjeti da će pripadnici HVO-a tokom akcija deložiranja u Mostaru krasti i otuđivati imovinu u vlasništvu Muslimana. Budući da je doprinio kampanjama raseljavanja Muslimana u zapadnom Mostaru koje su počele u maju 1993., Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić svjesno prihvatio rizik da će, počevši od tog datuma, te krađe biti počinjene.

1012. Što se tiče seksualnog zlostavljanja, Vijeće je utvrdilo da su, tokom akcija čiji je cilj bio da se protjeraju Muslimani iz zapadnog Mostara u junu,¹⁸⁸⁸ julu¹⁸⁸⁹ i septembru 1993., pripadnici HVO-a počinili djela seksualnog nasilja nad Muslimankama.¹⁸⁹⁰ Vijeće je takođe utvrdilo da je Valentin Ćorić učestvovao u planiranju akcija deložiranja Muslimana u zapadnom Mostaru koje su počele u maju 1993.¹⁸⁹¹ Shodno tome, on je znao da su se te akcije odvijale u atmosferi ekstremnog nasilja.

1013. Pored toga, u izvještaju od 3. avgusta 1993. upućenom direktno Valentinu Ćoriću, Toni Ramljak, časnik mostarskog ureda Odjela za kriminalističke istrage Uprave Vojne policije, upozorava da su za najveći dio zločina počinjenih u Mostaru odgovorni

¹⁸⁸⁶ V. "Uloga Valentina Ćorića u kampanji hapšenja u zapadnom Mostaru u prvoj polovini maja 1993." i "Učestvovanje Valentina Ćorića u deložacijama muslimanskog stanovništva iz zapadnog Mostara počevši od juna 1993.", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

¹⁸⁸⁷ V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar. V. takođe P 02879; Svjedok BB, T(f), str. 17295, zatvorena sjednica.

¹⁸⁸⁸ V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁸⁸⁹ V. "Silovanje, seksualno zlostavljanje, krađa, prijetnje i zastrašivanje Muslimana tokom akcija deložiranja u zapadnom Mostaru u julu i avgustu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁸⁹⁰ V. "Navodi o zločinima počinjenim u periodu od septembra 1993. do aprila 1994.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

¹⁸⁹¹ V. "Uloga Valentina Ćorića u kampanji hapšenja u zapadnom Mostaru u prvoj polovini maja 1993.", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

pripadnici ATG "Vinko Škrobo" i "Benko Penavić", koje su obje bile u sastavu KB-a¹⁸⁹² – ali ne precizira karakter tih zločina.¹⁸⁹³ Vijeće osim toga napominje da je, 9. avgusta 1993., Valentin Ćorić potpisao izvještaj o radu mostarskog ureda Odjela za kriminalističke istrage Uprave Vojne policije za period od 1. do 31. jula 1993., u kojem se, pored ostalog, govori o povećanju broja krivičnih djela u Mostaru povezanih s kampanjama deložacije Muslimana, a posebno o krivičnim djelima "protiv imovine", o krivičnom djelu "silovanja" i krivičnim djelima "protiv života i tijela", i pominje da su otkriveni leševi, po svemu sudeći Muslimana koji su ubijeni iz vatrenog oružja.¹⁸⁹⁴

1014. Dakle, budući da su se kampanje deložacija u Mostaru odvijale u atmosferi ekstremnog nasilja, Vijeće smatra da je Valentin Ćorić razumno mogao da predvidi da će pripadnici HVO-a koji učestvuju u tim akcijama počiniti djela seksualnog zlostavljanja. Vijeće se uvjerilo da je Valentin Ćorić, time što je doprinio tim kampanjama, hotimično prihvatio rizik da će, počevši od maja 1993., biti počinjeni ti zločini.

3. Djela lišavanja života i krađe počinjena tokom akcija protjerivanja u Stocu i Čapljini

1015. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je Valentin Ćorić izdao naređenja i omogućio hapšenje, a zatim i zatočenje muškaraca Muslimana u Stocu i Čapljini koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga, u julu 1993.¹⁸⁹⁵ Vijeće podsjeća da nije moglo utvrditi da su prilikom hapšenja tih ljudi bilo ubijanja. Vijeće je samo moglo da utvrdi da su u tim opštinama, sredinom jula 1993., prilikom akcija protjerivanja žena, djece i starijih osoba, Muslimana, počinjena djela lišavanja života i krađe.¹⁸⁹⁶

1016. Budući da se na osnovu dokaza ne može utvrditi nikakav doprinos Valentina Ćorića raseljavanju žena, djece i starijih osoba u tim opštinama, Vijeće ne može zaključiti

¹⁸⁹² P 07009. V. takođe "Organizacija 'Kažnjeničke bojne' i antiterorističkih grupa", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁸⁹³ P 03928.

¹⁸⁹⁴ P 04058, str. 3, 4, 7 i 14.

¹⁸⁹⁵ V. npr. "Uloga Valentina Ćorića u zatočenju muslimanskih civila na Heliodromu", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

¹⁸⁹⁶ V. "Raseljavanje stanovništva, smrt jedne mlade žene i krađa imovine u Pješivac Gredi" i "Krađa imovine u vlasništvu Muslimana u Pješivac Gredi", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Stolac; "Smrt dvije mlade žene u Domanovićima" i "Krađa imovine u vlasništvu Muslimana iz Bivoljeg Brda i okoline", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina.

da je Valentin Ćorić mogao predvidjeti da će tokom tih operacija biti počinjena djela lišavanja života i krađe. Shodno tome, Vijeće smatra da Valentin Ćorić nije odgovoran za ta djela.

4. Djela lišavanja života koja su bila posljedica loših uslova i zlostavljanja u zatočeničkim centrima

1017. Vijeće je utvrdilo da je šest zatočenih Muslimana umrlo tokom zatočenja u Zatvoru u Dretelju.¹⁸⁹⁷ Sredinom jula 1993., jedan Musliman, Plavuškić, umro je zbog dehidracije nakon što vojnici HVO-a po naređenju Nedjeljka Obradovića, zapovjednika 1. brigade "Knez Domagoj" zatočenicima nisu dali vodu i hranu.¹⁸⁹⁸ Sredinom jula 1993., tri zatočenika preminula su nakon što su pripadnici Vojne policije HVO-a pucali po limenim hangarima u kojima su zatočenici bili zatvoreni.¹⁸⁹⁹ Najzad, Omer Kohnić i Emir Repak umrli su u avgustu 1993. od posljedica premlaćivanja kada su ih po naređenju vojnih policajaca premlatili pripadnici HVO-a i drugi zatočenici.¹⁹⁰⁰

1018. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je Valentin Ćorić u julu 1993. omogućio zatočenje Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga u Zatvoru u Dretelju.¹⁹⁰¹ Vijeće osim toga podsjeća da je, sredinom jula 1993., Valentin Ćorić bio obaviješten o tome da su pripadnici Vojne policije zaduženi za obezbjeđenje zatočenika u Zatvoru u Dretelju otvorili vatru na neke zatočenike, pri čemu su dvojicu ranili, a trećeg ubili.¹⁹⁰² Vijeće napominje da se u izvještaju od 29. jula 1993., koji je Branimir Tucak uputio Valentinu Ćoriću, navodi da je obezbjeđenje u Zatvoru u Dretelju "zadovoljavajuće".¹⁹⁰³ Međutim, istim izvještajem je Valentin Ćorić bio obaviješten i o smrti pet zatočenika, od kojih su tri bila ustrijeljena, dok su dva umrla "prirodnom smrću

¹⁸⁹⁷ V. "Događaji sredinom jula 1993. koji su doveli do smrti najmanje jednog zatočenika" i "Smrt više zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

¹⁸⁹⁸ V. "Događaji sredinom jula 1993. koji su doveli do smrti najmanje jednog zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

¹⁸⁹⁹ V. "Smrt više zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

¹⁹⁰⁰ V. "Smrt više zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

¹⁹⁰¹ V. "Uloga Valentina Ćorića u zatočenju muslimanskih civila i uslovi zatočenja u Zatvoru u Dretelju", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

¹⁹⁰² P 03446; P 03476.

¹⁹⁰³ P 03794.

najvjerojatnije".¹⁹⁰⁴ Vijeće na osnovu toga zaključuje da je, počevši od sredine jula 1993., Valentin Ćorić bio obaviješten o tome da pripadnici HVO-a zlostavljaju zatočenike u Zatvoru u Dretelju tako što na njih pucaju, i da su na taj način prouzrokovali smrt nekoliko njih.

1019. Premda je Valentin Ćorić omogućio zatočenje Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga u periodu od početka jula 1993., na osnovu dokaza ne može se zaključiti da je on zbog toga znao za činjenicu da je zatočenje u Zatvoru u Dretelju teklo u atmosferi ekstremnog nasilja. Vijeće stoga ne može zaključiti da je Valentin Ćorić u to vrijeme mogao da predvidi djela lišavanja života zatočenika.

1020. Međutim, Vijeće smatra da je Valentin Ćorić, od trenutka kada je saznao za smrt zatočenika u Zatvoru u Dretelju od posljedica zlostavljanja od strane pripadnika HVO-a sredinom jula 1993., mogao da predvidi da bi tokom zatočenja moglo doći do usmrćivanja zatočenika. Budući da je propustio da djeluje i da je nastavio obavljati svoje funkcije u Upravi Vojne policije, Valentin Ćorić je hotimično prihvatio rizik da bi moglo doći do novih slučajeva smrti zatočenika uslijed pretrpljenog zlostavljanja, što se i dogodilo u avgustu 1993.

1021. Shodno tome, Valentin Ćorić je, po osnovu trećeg vida UZP-a, odgovoran za sljedeća djela:

Opština Gornji Vakuf:

Tačka 22: Oduzimanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 23: Pljačkanje javne i privatne imovine, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Opština Mostar:

Tačka 4: Silovanje, kažnjivo po članu 5 Statuta.

¹⁹⁰⁴ P 03794.

Tačka 5: Nečovječno postupanje (seksualno zlostavljanje), kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 22: Oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 23: Pljačkanje javne i privatne imovine, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Zatvor u Dretelju:

Tačka 2: Ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 3: Hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta.

1022. Vijeću nije predložen nijedan dokaz koji pokazuje da je, osim o gore navedenim, Valentin Ćorić bio obaviješten o drugim krivičnim djelima van okvira zajedničkog zločinačkog cilja.

VI. Berislav Pušić

1023. U Optužnici se navodi da je, zbog raznih *de jure* i/ili *de facto* položaja i funkcija, Berislav Pušić bio uticajan visoki funkcioner u sistemu Herceg-Bosne/HVO-a vezanom za zatočenje, korištenje, puštanje, razmjenu, premještanje i deportaciju bosanskih Muslimana, tako što je vršio efektivnu kontrolu i bitan uticaj na razne komponente i kadrove tog sistema.¹⁹⁰⁵ Konkretno, navodi se da je Berislav Pušić izdavao naređenja i rješenja, potpisivao opunomoćenja i izdavao upute za postupanje sa zatočenim bosanskim Muslimanima i da je tim dokumentima regulisan nastavak njihovog zatočenja i/ili njihovo premještanje ili deportacija na druga područja ili u druge zemlje.¹⁹⁰⁶

1024. Vijeće osim toga podsjeća da tužilaštvo Berislava Pušića ne tereti ni za jedan zločin povezan s događajima u opštini Prozor iz oktobra 1992., odnosno u opštini Gornji Vakuf iz januara 1993. godine.¹⁹⁰⁷

¹⁹⁰⁵ Optužnica, par. 14, 17 i 17.6.

¹⁹⁰⁶ Optužnica, par. 14, 17 i 17.6.

¹⁹⁰⁷ Optužnica, par. 230.

1025. Preliminarno, Vijeće napominje će razmatrati samo događaje za koje raspolaže dokazima koji bi mogli biti relevantni za analizu odgovornosti Berislava Pušića.

1026. Vijeće će prvo analizirati relevantne dokaze u vezi s funkcijama Berislava Pušića (A), te dokaze u vezi s njegovim ovlaštenjima (B). Vijeće će zatim razmotriti dokaze u vezi s njegovom eventualnom odgovornošću po osnovu prvog vida UZP-a (C) i trećeg vida UZP-a (D).

A. Funkcije Berislava Pušića

1027. Berislav Pušić, od oca Andrije, rođen je 8. juna 1952. u Mostaru, opština Mostar, SRBiH.¹⁹⁰⁸

1028. Vijeće raspolaže određenim brojem dokaza o tome da je, u periodu od februara do jula 1993., Berislav Pušić bio na raznim funkcijama u Vojnoj policiji HVO-a. Vijeće je utvrdilo da je, u periodu od februara 1993. do 3. jula 1993., Berislav Pušić bio barem "časnik za kontrolu" u Odjelu za kriminalističke istrage Uprave Vojne policije.¹⁹⁰⁹

1029. Paralelno s funkcijom u Odjelu za kriminalističke istrage, Berislav Pušić je obavljao funkciju predstavnika Uprave Vojne policije odnosno HVO-a na pregovorima o razmjeni zatočenika ili tijela poginulih,¹⁹¹⁰ kao na primjer na pregovorima sa srpskim oružanim snagama u februaru 1993.,¹⁹¹¹ s ABiH u Mostaru poslije okršaja iz aprila 1993.,¹⁹¹² u Jablanici 4. maja 1993.,¹⁹¹³ ili pak u Stocu 29. maja 1993.¹⁹¹⁴ Osim toga,

¹⁹⁰⁸ *Tužilac protiv Berislava Pušića*, predmet br. IT-04-74-I, "Nalog za hapšenje i nalog za dovođenje", pod pečatom, 4. marta 2004., str. 2; T(f), str. 2.

¹⁹⁰⁹ V. "Odgovornost Vojne policije za razmjenu 'ratnih zarobljenika'", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe P 01393; P 01605; 2D 00008, str. 2 i 7; P 02214; P 02778; P 02895; P 03008; P 03133.

¹⁹¹⁰ Svjedok BB, T(f), str. 25267–25269 i 25272, zatvorena sjednica.

¹⁹¹¹ P 01523; P 02214.

¹⁹¹² P 01773; P 02020, str. 2.

¹⁹¹³ V. "Kontekst premještanja žena, djece i starijih osoba iz Škole u Sovićima i kuća u zaseoku Junuzovići u Gornji Vakuf" i "Blokiranje međunarodnih posmatrača i mirovnih snaga 17. aprila 1993. i narednih dana", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica.

¹⁹¹⁴ P 02561, str. 10.

Vijeće konstatuje da je Berislav Pušić povremeno dobijao zadatke u vezi s međunarodnim organizacijama.¹⁹¹⁵

1030. Pored toga, Vijeće podsjeća na to da je, barem od 25. maja 1993., Berislav Pušić bio član Komisije za razmjenu čije je postojanje HVO formalno potvrdio 5. jula 1993.¹⁹¹⁶ Takođe 5. jula 1993., HVO je osnovao Službu za razmjenu kao izvršni organ Komisije za razmjenu, na čije čelo je imenovan Berislav Pušić.¹⁹¹⁷

1031. Što se tiče zatočeničkih centara HVO-a, Vijeće napominje da je 19. jula 1993., poslije sjednice HZ HB kojom je predsjedavao Jadranko Prlić, ovaj potonji potpisao dokument kojim se nalaže osnivanje radne grupe u kojoj bi bili Zoran Buntić,¹⁹¹⁸ Darinko Tadić¹⁹¹⁹ i Berislav Pušić, sa zadatkom da posjeti opštinu Čapljina i izvrši inspekciju zatočeničkih objekata, te da predloži mjere za poboljšanje uslova zatočenja.¹⁹²⁰ Ubrzo nakon toga, 6. avgusta 1993., Bruno Stojić, tadašnji predstojnik Odjela obrane HVO-a, imenovao je Berislava Pušića na čelo nove komisije osnovane sa ciljem da se "[...] svi

¹⁹¹⁵ Npr. dana 11. maja 1993., Bruno Stojić je Berislava Pušića zadužio za vezu između HVO-a i SPABAT-a u vezi sa slanjem krvi za bolnicu u Mostaru. V. P 02291; Svjedok BJ, T(f), str. 5671 i 5672. Međutim, na osnovu svjedočenja Svjedoka BJ, Vijeće smatra, jednako kao Pušićeva odbrana i suprotno onome što tužilaštvo, kako se čini, tvrdi u Optužnici, da tim zaduženjem od 11. maja 1993. Berislav Pušić nije dobio *stalnu* dužnost predstavnika HVO-a za UNPROFOR. Dana 29. maja 1993., Berislav Pušić je u ime Valentina Čorića pregovarao o pristupu MKCK-a na Heliodrom, u zatvore u Ljubuškom, Dretelju i Gabeli. V. P 02601.

¹⁹¹⁶ Kako je Vijeće već utvrdilo, u dokazima se pominje da su Berislav Pušić i Valentin Čorić 25. maja 1993. imenovani u sastav Komisije za razmjenu. V. "Služba i Komisija za razmjenu zarobljenika i drugih osoba", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁹¹⁷ V. "Odgovornost Vojne policije za dovođenje i odvođenje zatočenika", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB. V. takođe "Ovlaštenja Službe i Komisije za razmjenu", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB; P 07102; P 06805, str. 2; Svjedok E, T(f), str. 22007., zatvorena sjednica; Josip Praljak, T(f), str. 14726 i 14919; Amor Mašović, T(f), str. 25115 i 25116 i 25021–25029; Philip Watkins, T(f), str. 18762, 18790 i 18819; Edward Vulliamy, T(f), str. 1594; P 07769, pod pečatom, str. 5.

¹⁹¹⁸ Zoran Buntić je bio predstojnik Odjela za pravosuđe i opću upravu HZ HB u periodu od 20. juna 1992. do 28. avgusta 1993. Zoran Buntić, T(f), str. 30243, 30244 i 30249.

¹⁹¹⁹ Darinko Tadić je tada bio na čelu Ureda za izbjeglice HR HB. V. "Ured za izbjeglice", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁹²⁰ P 03565; P 03560; P 03573.

pritvori i zatvori u kojima se drže ratni zarobljenici ili vojni pritvorenci stav[e] u nadležnost ovlaštene komisije", komisije HVO-a za zatvore i zatočeničke centre.¹⁹²¹

1032. Vijeće je saslušalo iskaz Amora Mašovića, člana, potpredsjednika i zatim predsjednika Državne komisije RBiH za razmjenu ratnih zarobljenika i osoba lišenih slobode u periodu od avgusta 1992. do decembra 1995.,¹⁹²² u kojem je rečeno da je posljednja razmjena zatočenika izvršena 21. aprila 1994. godine. Od tog datuma, Berislav Pušić i on su se posvetili traženju osoba koje su bile prijavljene kao nestale.¹⁹²³ Vijeće ne raspolaže dokazima na osnovu kojih bi moglo utvrditi do kojeg datuma su postojale Komisija i Služba za razmjenu i da li je Berislav Pušić svoje funkcije na čelu tih tijela vršio i poslije 21. aprila 1994.

B. Ovlaštenja Berislava Pušića

1033. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je Berislav Pušić imao ovlaštenje da odlučuje o sudbini osoba zatočenih u zatočeničkim centrima HVO-a i da je on bio koordinator za razmjene zatočenika; da su zaduženja Berislava Pušića imala veze sa zatvaranjem bosanskih Muslimana i njihovom deportacijom van teritorija pod kontrolom HVO-a, te da je mu je zadatak bio da iskorijeni zločine i rješava pitanja u vezi sa zarobljenicima.¹⁹²⁴

1034. Pušićeva odbrana u svom Završnom podnesku odgovara da je Berislav Pušić bio civilni funkcioner nižeg ranga, koji je imao tehničku i administrativnu ulogu u razmjeni i puštanju na slobodu zarobljenika; da on nije ni *de jure* ni *de facto* imao ovlaštenja da bilo kome izdaje ikakva naređenja ni da se miješa u rad zatočeničkih centara HVO-a, te da u HVO-u nije vršio nikakvu kontrolu ni u praktičnom ni u političkom smislu.¹⁹²⁵ Pušićeva

¹⁹²¹ V. "Organi odgovorni za puštanje na slobodu zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom; "Komisija zadužena za zatvore i zatočeničke centre", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁹²² Amor Mašović, T(f), str. 25006–25012.

¹⁹²³ Amor Mašović, T(f), str. 25052 i 25053.

¹⁹²⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 1190–1193.

¹⁹²⁵ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 1.

odbrana u svom Završnom podnesku takođe ističe da Berislav Pušić nije bio ovlašten za donošenje odluka, pogotovo ne u pregovorima o razmjeni zarobljenika.¹⁹²⁶

1035. U Završnoj riječi, tužilaštvo na argumente Pušićeve odbrane odgovara tako što ističe niz dokaza koji, po mišljenju tužilaštva, pokazuju da nadležnost i ovlaštenja koja je Berislavu Pušiću dao konkretno Valentin Ćorić ne odgovaraju onima koja se daju službenicima nižeg ranga.¹⁹²⁷ Što se tiče ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s pregovorima o razmjeni zarobljenika, tužilaštvo ističe da su argumenti Pušićeve odbrane iz njenog završnog podneska u suprotnosti s izjavom koju je Berislav Pušić dao u intervjuu za dnevnik *Slobodna Dalmacija* 19. oktobra 1993., prema kojoj je on bio "potpuno ovlašten za donošenje svih odluka u vezi s razmjenom i puštanjem na slobodu zatočenika".¹⁹²⁸

1036. S obzirom na ove argumente, Vijeće će analizirati ovlaštenja Berislava Pušića u kontekstu njegovih funkcija navedenih u prethodnom odjeljku. Dakle, Vijeće će razmotriti dokaze o ovlaštenjima Berislava Pušića u vezi sa zatočeničkim centrima HVO-a (1), o njegovim ovlaštenjima u vezi s razmjenom osoba (2), njegovim ovlaštenjima u vezi s predstavljanjem HVO-a pred međunarodnom zajednicom (3) i, najzad, o njegovim kontaktima s visokim dužnosnicima HVO-a (4).

1. Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi sa zatočeničkim centrima HVO-a

1037. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je HVO HZ HB prenio nadležnost nad zatočeničkim centrima HVO-a na Berislava Pušića i da se njegova uloga u UZP-u povećala u avgustu 1993. kada su ta njegova ovlaštenja centralizovana u Komisiji za zatvore i zatočeničke centre HVO-a.¹⁹²⁹ Tužilaštvo konkretno tvrdi da je ta komisija, shodno nalogu Brune Stojića kojim je osnovana, bila nadležna za evidentiranje zatočenika, za njihovo kategorizovanje, puštanje na slobodu ili razmjenu, kao i za sva pitanja u vezi s radom i funkcionisanjem zatočeničkih centara i zatvora.¹⁹³⁰ Kako navodi

¹⁹²⁶ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 185.

¹⁹²⁷ Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 52148 i 52149.

¹⁹²⁸ Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 52149–52151.

¹⁹²⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1202.

¹⁹³⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 1203.

tužilaštvo, Berislav Pušić je bio ovlašten za donošenje odluka u vezi sa zatočenjem i raseljavanjem zarobljenika.¹⁹³¹

1038. Suprotno tome, Pušićeva odbrana sa svoje strane tvrdi da dokazi pokazuju da on nije imao nikakva ovlaštenja u vezi sa zarobljenicima zatočenim u bilo kojem zatočeničkom centru HVO-a i osporava svjedočenje Josipa Praljka o ulozi Berislava Pušića u vezi sa zatočeničkim centrima HVO-a.¹⁹³²

1039. Vijeće podsjeća da je Komisija za zatvore i zatočeničke centre HVO-a bila u nadležnosti Odjela obrane i da je bila zadužena za rješavanje pitanja u vezi sa zatočeničkim centrima u kojima su bili zatočeni "ratni zarobljenici" – kao što su obezbjeđenje ili popisivanje svih zatočenika – te da se bavila pitanjima u vezi s puštanjem na slobodu i razmjenom zarobljenika.¹⁹³³ Pored toga, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je, za razliku od onog što tvrdi Pušićeva odbrana, ta komisija zaista postojala.¹⁹³⁴ Međutim, Vijeće je zaključilo da mu nije predložen nijedan dokaz koji bi pokazivao da je komisija HVO-a za zatvore i zatočeničke centre izvršavala zadatke koji su joj dodijeljeni.¹⁹³⁵ Vijeće takođe ima dnevnik Josipa Praljka, u kojem stoji da se ta komisija do 24. novembra 1993. nijednom nije sastala.¹⁹³⁶

1040. S druge strane, iako Komisija za zatvore i zatočeničke centre HVO-a nije izvršavala zadatke koji su joj dodijeljeni, Vijeću je predložen određeni broj dokaza koji pokazuju da je Berislav Pušić radio na pitanjima povezanim sa zatočeničkim centrima HVO-a, što potvrđuje da je on imao i koristio ovlaštenja koja su proizlazila iz njegove dužnosti predsjednika te komisije.

¹⁹³¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1206, 1209 i 1211.

¹⁹³² Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 347–398.

¹⁹³³ V. "Komisija zadužena za zatvore i zatočeničke centre", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁹³⁴ V. "Komisija zadužena za zatvore i zatočeničke centre", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁹³⁵ V. "Komisija zadužena za zatvore i zatočeničke centre", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁹³⁶ P 00352, str. 32.

1041. Prema tome, Vijeće će u nastavku razmotriti dokaze o ovlaštenjima Berislava Pušića u vezi s evidencijom i kategorizacijom osoba u zatočeništvu HVO-a (a), te njihovim puštanjem na slobodu (b). Vijeće će zatim ispitati ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s odobravanjem pristupa u zatočeničke centre (c), korištenjem zatočenika za radove na liniji fronta (d) i, najzad, načinom postupanja prema zatočenim osobama (e).

a) Ovlaštenja Berislava Pušića u pogledu evidentiranja i kategorizacije osoba u zatočeništvu HVO-a

1042. Tužilaštvo tvrdi da je Berislav Pušić svoju *de jure* nadležnost nad zarobljenicima i osobljem zaduženim za obezbjeđenje, koja mu je povjerena naređenjem Brune Stojića od 6. avgusta 1993., potvrdio time što je prikupljao informacije o zatočenicima i kategorizirao zatočenike, što znači da je, za razliku od toga što tvrdi Pušićeva odbrana, osnivanje Komisije HVO-a za zatvore i zatočeničke centre polučilo rezultate.¹⁹³⁷ Takođe, što se tiče kategorizacije zatočenika u zatočeničkim centrima HVO-a, tužilaštvo tvrdi da je nadležnost Berislava Pušića obuhvatala i civilne zarobljenike jer, prema tome što je on predlagao u vezi sa Službom za razmjenu, posao te službe bila je centralizacija podataka i realizacija razmjene vojnih i civilnih zarobljenika.¹⁹³⁸

1043. Pušićeva odbrana sa svoje strane tvrdi da je autentičnost dokumenta s oznakom P 04141, koji sadrži prijedlog Berislava Pušića od 12. avgusta 1993. u vezi s organizacijom rada Komisije za zatvore i zatočeničke centre HVO-a upitna i da on nema nikakvu dokaznu vrijednost.¹⁹³⁹ Pušićeva odbrana konkretno ističe to da nijedan dokaz ne dokazuje da je taj prijedlog doveo do rezultata, niti da je bilo ko u HVO-u nešto učinio u vezi s tim.¹⁹⁴⁰ Pušićeva odbrana takođe tvrdi da je, što se tiče kategorizacije zatočenika, Josip Praljak potvrdio da su samo SIS i Odjel za kriminalističke istrage Uprave Vojne policije mogli da utvrde ko su ratni zarobljenici, a ko su civili.¹⁹⁴¹

¹⁹³⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 1203; Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 51925.

¹⁹³⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 1216–1219.

¹⁹³⁹ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 106.

¹⁹⁴⁰ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 106; Završna riječ Pušićeve odbrane, T(f), str. 52766–52767.

¹⁹⁴¹ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 372.

1044. Što se tiče dokumenta s oznakom P 04141, Vijeće konstatuje da se radi o odluci Berislava Pušića od 12. avgusta 1993. u vezi s organizacijom rada Komisije za zatvore i zatočeničke centre HVO-a, a ne o prijedlogu, kako sugeriše Pušićeva odbrana. Vijeće napominje da je taj dokument bio predöčen svjedoku Josipu Praljku, koji je potvrdio dio sadržaja tog dokumenta koji je Vijeće uvrstilo u spis posredstvom ovog svjedoka.¹⁹⁴² Pušićeva odbrana sve do sada nije iznijela nikakav prigovor na autentičnost tog dokumenta. Format dokumenta je sasvim sličan ostalim dokumentima HVO-a koje je Vijeće uvrstilo u spis. Najzad, potpisao ga je Berislav Pušić. S obzirom na sve što je prethodno izneseno, Vijeće smatra da je dokument s oznakom P 04141 (Odluka od 12. avgusta 1993.) autentičan.

1045. Vijeće podsjeća da je uloga Službe za razmjenu, na čijem čelu je bio Berislav Pušić, bilo kreiranje baze podataka zarobljenika i drugih osoba, a da je uloga Komisije za zatvore i zatočeničke centre HVO-a, čiji je predsjednik bio Berislav Pušić, bilo popisivanje i kategorizacija svih zatočenika HVO-a.¹⁹⁴³ Osim toga, Vijeće napominje da je Berislav Pušić u Odluci od 12. avgusta 1993. konstatovao da je tog datuma dovršeno popisivanje i kategoriziranje zatočenika u Mostaru, u Zatvoru u Ljubuškom i u Logoru Vitina-Otok, i zatražio da se obustavi puštanje na slobodu zatočenika iz zatvora u Dretelju i Gabeli dok se na ispravan način ne obave evidentiranje i kategorizacija zatočenika.¹⁹⁴⁴

1046. Vijeće konstatuje da je Berislav Pušić zapravo redovno dobijao ili sastavljao spiskove Muslimana zatočenih u raznim zatočeničkim centrima HVO-a u periodu od avgusta 1993. do aprila 1994.¹⁹⁴⁵ Pored toga, Vijeće napominje da su u nekim od tih spiskova zatočenici kategorizovani, odnosno da postoje rubrike za "ratne zarobljenike", "civile", "žene" ili "osobe do 1933. godišta"¹⁹⁴⁶. Prema tome, Vijeće zaključuje da je

¹⁹⁴² Nalog o prihvatanju dokaznih predmeta u vezi sa svjedokom Josipom Praljkom, 3. april 2007.

¹⁹⁴³ P 03191, član 2; P 03995, str. 2.

¹⁹⁴⁴ P 04141, tačke 1 i 2.

¹⁹⁴⁵ P 04500; P 04862; P 05107; P 06977; P 07327; P 08198.

¹⁹⁴⁶ V. npr. P 05102; P 02163; P 05107; P 05106.

Berislav Pušić imao ovlaštenje za organizovanje evidentiranja i kategorizacije zatočenika HVO-a i da je u periodu od avgusta 1993. do aprila 1994. to ovlaštenje i koristio.¹⁹⁴⁷

b) Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s puštanjem zatočenika na slobodu

1047. Tužilaštvo tvrdi da je Berislav Pušić bio jedna od osoba koje su imale "ključeve" zatočeničkih centara i zatvora HVO-a i da je on lično odobrio veliki broj puštanja na slobodu; da su on ili njegove kolege potpisivali većinu naloga za puštanje na slobodu s Heliodroma, te da je on izdavao pismena odobrenja za puštanje na slobodu, bez potrebe za odobrenjem drugih.¹⁹⁴⁸

1048. Pušićeva odbrana sa svoje strane tvrdi da je Berislav Pušić samo prosljeđivao naloge s viših nivoa, kao i da je on samo sastavljao dokumentaciju za otpust i izdavao potvrde nekim zatočenicima puštenim na slobodu,¹⁹⁴⁹ i to samo nakon što je dobio odobrenje drugih organa HVO-a nadležnih za provođenje zakona.¹⁹⁵⁰ Odbrana kaže da Berislav Pušić nije imao nikakva ovlaštenja koja bi mu omogućavala da izdaje naređenja osoblju u zatočeničkim centrima HVO-a i opisuje ga kao običnog prenosioca poruka.¹⁹⁵¹

1049. Vijeće konstatuje da je, od maja 1993., Berislav Pušić, u to vrijeme pripadnik Odjela za kriminalističke istrage Uprave Vojne policije, imao ovlaštenje za puštanje zatočenika na slobodu.¹⁹⁵² Vijeće osim toga napominje da je Berislav Pušić, time što je koristio ovlaštenja koja su proizlazila iz njegove dužnosti predsjednika Komisije HVO-a za zatvore i zatočeničke centre, imao ulogu osobe koje reguliše puštanje zatočenika na slobodu.¹⁹⁵³ Vijeće takođe napominje da je, Odlukom od 12. avgusta 1993., Berislav Pušić utvrdio proceduru za "puštanje" zatočenika. Prema toj proceduri, zatočenik je trebao da podnese molbu, koja se prosljeđivala SIS-u i Odjelu za kriminalističke istrage

¹⁹⁴⁷ Kako će Vijeće izložiti i detaljnije opisati u nastavku, kategorizacija zatočenika u zatočeničkim centrima HVO-a u stvarnosti nije izvršena, tako da nikad nisu stvarno odvojeni jedni od drugih zatočenici pripadnici oružanih snaga i zatočenici koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga.

¹⁹⁴⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 1210.

¹⁹⁴⁹ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 262.

¹⁹⁵⁰ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 296–312.

¹⁹⁵¹ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 264, 265 i 273.

¹⁹⁵² V. npr. P 02399; P 02386; P 03008; P 03133.

¹⁹⁵³ P 03995, str. 2.

Uprave Vojne policije. Nakon što bi SIS i Odjel za kriminalističke istrage Uprave Vojne policije dali svoju saglasnost, molbu je trebao odobriti predstojnik Službe za razmjenu, Berislav Pušić lično. Odobrenje se tada prosljeđivalo ravnatelju zatočeničkog centra.¹⁹⁵⁴ Dokazi pokazuju da je Berislav Pušić odobravao i organizovao puštanje na slobodu brojnih zatočenika sve do decembra 1993.¹⁹⁵⁵ Razmatrajući dokaze, Vijeće prvo napominje da je on, u većini slučajeva, ta odobrenja izdavao kao predstojnik Službe za razmjenu iako ta služba u strogom smislu nije za to bila ovlaštena.¹⁹⁵⁶ S druge strane, Vijeće podsjeća da su uz njegova odobrenja često bila priložena odobrenja drugih službi, npr. SIS-a i Odjela za kriminalističke istrage Uprave Vojne policije.¹⁹⁵⁷

1050. S obzirom na dokaze, Vijeće prihvata – kako tvrdi i Pušićeva odbrana – da Berislav Pušić nije bio jedini koji je mogao odobravati puštanje na slobodu zatočenika HVO-a, ali se uvjerilo da je Berislav Pušić u periodu od maja 1993. – bez obzira na naziv njegove funkcije – imao velika ovlaštenja u organizovanju puštanja zatočenika na slobodu, ovlaštenja koja su se u decembru 1993. povećala.

c) Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s pristupom u zatočeničke centre

1051. Tužilaštvo tvrdi da je Berislav Pušić imao ovlaštenje za odobravanje posjeta zarobljenicima, pa čak i da odredi trajanje posjeta.¹⁹⁵⁸ Pušićeva odbrana tvrdi da Berislav Pušić nije imao ovlaštenje za odobravanje pristupa u zatočeničke centre.¹⁹⁵⁹ Ravnatelji svakog od zatočeničkih centara odobrivali su predstavnicima međunarodne zajednice pristup.¹⁹⁶⁰

¹⁹⁵⁴ P 04141, str. 2 i 3.

¹⁹⁵⁵ P 05949; P 07097; P 02163; P 05044; P 07142; P 07164; P 07181; P 07374.

¹⁹⁵⁶ V. P 03191, str. 3–5.

¹⁹⁵⁷ V. "Odlazak zatočenika s Heliograma u Hrvatsku od približno 17. jula 1993. do novembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliogramom; "Vlasti nadležne za odlazak zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

¹⁹⁵⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 1204 i 1205.

¹⁹⁵⁹ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 388–394.

¹⁹⁶⁰ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 388–398.

1052. Vijeće podsjeća da je jedan od zadataka Službe za razmjenu, čiji je predstojnik bio Berislav Pušić, bila saradnja s međunarodnim organizacijama po svim pitanjima u vezi s razmjenom zarobljenika.¹⁹⁶¹ Pored toga, Vijeće konstatuje da je Berislav Pušić, time što je koristio ovlaštenja koja su proizlazila iz njegove dužnosti predsjednika Komisije za zatvore i zatočeničke centre HVO-a, učestvovao u radu i obezbjeđenju zatočeničkih centara i zatvora.¹⁹⁶² Vijeće napominje da je Berislav Pušić od maja 1993. imao ovlaštenje da odobri ili da spriječi posjete zatočeničkim centrima.¹⁹⁶³ Vijeće konstatuje da je on, u periodu do februara 1994. godine, izdao veliki broj odobrenja za posjete zatočenicima na Heliodromu, kako članovima porodica zatočenika tako i pripadnicima međunarodnih organizacija.¹⁹⁶⁴ Vijeće smatra da je Berislav Pušić, u svojstvu predstojnika Službe za razmjenu i predsjednika Komisije za zatvore i zatočeničke centre HVO-a, imao kontrolu nad pristupom u zatočeničke centre HVO-a. Vijeće osim toga zaključuje da je on, u periodu od maja 1993. do januara 1994., koristio svoja ovlaštenja za odobravanje ili sprečavanje posjeta tim centrima.

d) Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s korištenjem zatočenika za radove

1053. Tužilaštvo tvrdi da je Berislav Pušić imao ovlaštenje za upućivanje zarobljenika na prisilni rad.¹⁹⁶⁵ Pušićeva odbrana sa svoje strane ističe da funkcije koje je Berislav Pušić imao nisu uključivale *de jure* ovlaštenje da naredi upućivanje na prisilni rad.¹⁹⁶⁶

1054. Vijeće podsjeća da je Berislav Pušić, time što je koristio ovlaštenja koja su proizlazila iz njegove dužnosti predsjednika komisije HVO-a za zatvore i zatočeničke centre, učestvovao u radu zatočeničkih centara i zatvora.¹⁹⁶⁷ Pored toga, Vijeće je utvrdilo da je, u periodu od juna do decembra 1993., Berislav Pušić bio jedna od osoba

¹⁹⁶¹ P 03191.

¹⁹⁶² P 03995, str. 2.

¹⁹⁶³ P 02164, str. 2–3; P 04292, str. 3.

¹⁹⁶⁴ V. "Pristup na Heliodrom za predstavnike međunarodnih organizacija i novinare", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom. V. takođe P 02778; P 02895; P 06552; P 07466; P07478.

¹⁹⁶⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 1223–1229.

¹⁹⁶⁶ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 401.

¹⁹⁶⁷ P 03191, član 2; P 03995, str. 2.

ovlaštenih da odobrava upućivanje zatočenika s Heliograma na fizički rad.¹⁹⁶⁸ Vijeće ocjenjuje da je on, shodno tome, imao ovlaštenje u vezi s korištenjem zatočenika za izvođenje radova.

e) Ovlaštenja Berislava Pušića u pogledu postupanja prema zatočenicima – uslovi zatočenja i zlostavljanje

1055. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je iz znatnih ovlaštenja koja je Berislav Pušić imao proizlazila odgovornost za zatočenike i njegovo znanje da ih se zlostavlja.¹⁹⁶⁹ Tužilaštvo takođe tvrdi da je Berislav Pušić imao ovlaštenja da premjesti zarobljenike ili da ih skloni od opasnosti, te da mu je vlast koju je imao omogućavala da zarobljenike pusti na slobodu, da kažnjava lica odgovorna za zlostavljanje, ili da pokuša poboljšati uslove zatočenja za zatočenike.¹⁹⁷⁰ Pušićeva odbrana ističe da Berislav Pušić nije imao nikakva ovlaštenja nad zatočenicima iz bilo kojeg zatočeničkog centra HVO-a.¹⁹⁷¹

1056. Vijeće je utvrdilo da je Berislav Pušić mogao premještati zatočenike, što, pored ostalog, pokazuje naređenje koje je Berislav Pušić izdao 13. decembra 1993., u kojem je naredio da se 17 zatočenika iz Zatvora u Gabeli premjesti u Zatvor u Ljubuškom, kako bi otišli u treće zemlje,¹⁹⁷² te memorandum od 6. januara 1994. s potpisom Berislava Pušića, u kojem se predlaže premještanje s Heliograma u Zatvor u Gabeli zbog prenapučenosti Heliograma.¹⁹⁷³ Vijeće je takođe utvrdilo da je Berislav Pušić, kao predstojnik Službe za razmjenu i predsjednik Komisije HVO-a za zatvore i zatočeničke centre, imao ovlaštenje da šalje zatočenike na rad i da ih pušta na slobodu.¹⁹⁷⁴ Vijeće je svjesno činjenice da on

¹⁹⁶⁸ V. "Organi koji su odobravali korištenje zatočenika s Heliograma za izvođenje radova", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliogramom.

¹⁹⁶⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1193.

¹⁹⁷⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 1222.

¹⁹⁷¹ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 350.

¹⁹⁷² V. "Vlasti nadležne za odlazak zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

¹⁹⁷³ V. "Odgovornost Vojne policije za dovođenje i odvođenje zatočenika", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB, i "Vlasti nadležne za odlazak zatočenika", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

¹⁹⁷⁴ V. "Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s puštanjem zatočenika na slobodu" i "Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s korištenjem zatočenika za fizički rad", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

nije bio jedini koji je imao ta ovlaštenja. Međutim, Vijeće smatra da je Berislav Pušić u zatočeničkim centrima imao dovoljno veliku ulogu i ovlaštenja, konkretno ovlaštenje za premještanje zatočenika iz jednog zatočeničkog centra u drugi, da bi se riješili problemi u vezi s uslovima zatočenja i zlostavljanjem zatočenih osoba.

2. Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s razmjenom

a) Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s razmjenom zatočenika

1057. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je, počevši od 22. aprila 1993., Berislav Pušić bio glavna odgovorna osoba za razmjenu zatočenika HVO-a¹⁹⁷⁵ i da je bio ovlašten za odobravanje razmjena.¹⁹⁷⁶ Tužilaštvo takođe tvrdi, oslanjajući se na svjedočenje Philipa Watkina, da je u HVO-u on bio osoba koju se moralo kontaktirati u vezi s razmjenom zatočenika HVO-a.¹⁹⁷⁷

1058. Pušićeva odbrana tvrdi da Philip Watkins ima pogrešnu sliku o funkcijama Berislava Pušića; da je promijenio iskaz tokom unakrsnog ispitivanja i da tužilaštvo nije predložilo nijedan dokaz koji bi potkrijepio njegovu izjavu da je Berislav Pušić u vezi s tim pitanjem imao vlast.¹⁹⁷⁸ Pušićeva odbrana pored toga napominje da je Služba za razmjenu bila civilno tijelo i da nije u sklopu vojne administracije, te da je njen djelokrug bio ograničen na administrativnu podršku drugim organima HVO-a nadležnim za razmjenu zarobljenika.¹⁹⁷⁹

1059. Vijeće napominje da dokumenti Službe za razmjenu sami po sebi potvrđuju ulogu Berislava Pušića u vezi s razmjenom. Prema tome, za razliku od tužilaštva i Pušićeve odbrane, Vijeće ne smatra neophodnim da se osloni na svjedočenje Philipa Watkina.

¹⁹⁷⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 1196.

¹⁹⁷⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 1199.

¹⁹⁷⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 1207.

¹⁹⁷⁸ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 149–152.

¹⁹⁷⁹ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 11, 12, 87 i 88.

Vijeće će u nastavku analizirati njegov iskaz i iskaze drugih pripadnika međunarodnih organizacija u vezi s njihovim kontaktima s Berislavom Pušićem.¹⁹⁸⁰

1060. Vijeće je utvrdilo da je Berislav Pušić učestvovao u organizaciji više razmjena prijete osnivanja Službe za razmjenu 5. jula 1993. odnosno već od oktobra 1992.¹⁹⁸¹

1061. Vijeće osim toga podsjeća da je utvrdilo da su zadaci Službe za razmjenu bili sljedeći: stvaranje baze podataka zarobljenika i drugih osoba u vezi s razmjenom zarobljenika; uspostavljanje veza "s drugim stranama" u vezi s pitanjem razmjene zatočenika; priprema metoda razmjene i saradnja s međunarodnim organizacijama i drugim vlastima HZ HB čije su funkcije imale veze s razmjenom zatočenika.¹⁹⁸²

1062. Dokazi pokazuju da je Berislav Pušić bio veoma aktivan u razmjeni zatočenika. Na primjer, on je 20. avgusta 1993. učestvovao na pregovorima s ABiH u vezi s razmjenom zatočenika i posmrtnih ostataka, vođenim pod pokroviteljstvom UNPROFOR-a u Jablanici.¹⁹⁸³ Vijeće podsjeća da je, prema izvještaju načelnika Uprave Vojne policije, Radoslava Lavrića od 22. novembra 1993., Berislav Pušić bio odgovoran za realizaciju razmjena zatočenika i, u konsultacijama s Odjelom odbrane, za izbor zatočenika za razmjenu.¹⁹⁸⁴ Pored toga, dana 10. decembra 1993., Berislav Pušić je Jadranku Prliću lično poslao niz prijedloga u vezi s organizacijom i metodama rada Službe za razmjenu kako bi se postigli ciljevi Komisije za razmjenu i Službe za razmjenu, odnosno oslobađanje "zarobljenih, ranjenih, poginulih i nestalih pripadnika HVO i civilnih osoba"; čuvanje evidencije o "osoba[ma] po općinama [...] koje tražimo" i jedinicama HVO-a, kao i o razmijenjenim osobama ili osobama koje bi mogle biti razmijenjene; utvrđivanje popisa osoba koje "žele dragovoljno napustiti prostore HR HB s ciljem spajanja obitelji"; te saradnja s organima HVO-a i međunarodnim organizacijama s ciljem omogućivanja

¹⁹⁸⁰ V. "Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s predstavljanjem HVO-a pred međunarodnom zajednicom", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

¹⁹⁸¹ V. "Odgovornost Vojne policije za razmjenu 'ratnih zarobljenika'", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁹⁸² V. "Ovlaštenja Službe i Komisije za razmjenu", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

¹⁹⁸³ P 04380.

¹⁹⁸⁴ V. "Ovlaštenja Službe i Komisije za razmjenu", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

razmjena.¹⁹⁸⁵ Isto tako, izvještaj te Službe, koji je Berislav Pušić sastavio 31. marta 1994., otkriva da su Služba za razmjenu i Berislav Pušić imali veoma važnu ulogu u razmjeni zatočenika između HVO-a i ABiH, tako što su učestvovali na pregovorima, ostvarivali saradnju sa MKCK-om i UNPROFOR-om u ovoj oblasti, ali i s drugim službama HVO-a, na primjer SIS-om ili Upravom Vojne policije.¹⁹⁸⁶ Najzad, prema svjedočenju Amora Mašovića, člana, potpredsjednika i zatim predsjednika Državne komisije R BiH za razmjenu ratnih zarobljenika i osoba lišenih slobode, Berislav Pušić je bio direktno zadužen za pregovore o razmjeni zatočenika sa svojim pandanom iz R BiH.¹⁹⁸⁷

1063. S obzirom na sveukupne dokaze u vezi s tim, Vijeće se uvjerilo da se uloga Službe za razmjenu nije ograničavala na administrativnu podršku, nego da su ta Služba i njen predstojnik Berislav Pušić, bili ovlašteni za odabir zatočenika za razmjenu, određivali zatočenike i predlagali razmjene, pregovarali o razmjenama i organizovali ih u periodu od oktobra 1992. do aprila 1994., kada je obavljena posljednja razmjena zatočenika.

b) Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s razmjenom osoba koje nisu bile zatočenici

1064. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da su Berislava Pušića njegovi muslimanski pandani, kao i dužnosnici HVO-a, smatrali osobom koja može omogućiti odlazak iz BiH preko teritorije pod kontrolom HVO-a.¹⁹⁸⁸ Osim toga, tužilaštvo tvrdi da je Berislav Pušić svoju politiku razmjene zarobljenika "jedan za jedan" proširio i na humanitarnu pomoć i sanitetske evakuacije.¹⁹⁸⁹ Pušićeva odbrana ističe da Berislav Pušić nije bio jedna od osoba nadležnih za sanitetske evakuacije ili za slobodu kretanja humanitarne pomoći.¹⁹⁹⁰

1065. Vijeće podsjeća da je Berislav Pušić, iako nije bio jedini s tim ovlaštenjima, mogao da izdaje odobrenja za evakuaciju ljudi iz istočnog Mostara iz humanitarnih razloga u

¹⁹⁸⁵ P 07102; P 03052.

¹⁹⁸⁶ P 08136.

¹⁹⁸⁷ Amor Mašović, T(f), str. 25021–25029.

¹⁹⁸⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 1207.

¹⁹⁸⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1252–1255.

¹⁹⁹⁰ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 505 i 510.

skladu s politikom razmjene HVO-a prema kojoj se jedan Musliman razmjenjuje za jednog Hrvata.¹⁹⁹¹

1066. Konkretno, Vijeće je saslušalo više svjedoka, predstavnika međunarodne zajednice, koji su potvrdili važnost uloge Berislava Pušića u vezi s evakuacijama iz humanitarnih razloga i raseljavanjem ljudi uopšte.¹⁹⁹² Na primjer, prema riječima Svjedoka DZ, Berislav Pušić je bio zadužen za provjeravanje spiskova osoba određenih za evakuaciju.¹⁹⁹³ Philip Watkins¹⁹⁹⁴ se takođe sastajao s Berislavom Pušićem u vezi s preseljenjem hrvatskog stanovništva srednje Bosne u Herceg-Bosnu preko srpskih teritorija.¹⁹⁹⁵

1067. Vijeće je svjesno činjenice da je moguće da su se svjedoci, predstavnici međunarodne zajednice, poput Philipa Watkina, ponekad mogli zabuniti u pogledu tačne titule ili funkcija Berislava Pušića.¹⁹⁹⁶ Međutim, Vijeće se, s obzirom na njihova svjedočenja, uvjerilo da je Berislav Pušić bio jedan od njihovih sagovornika za pitanja evakuacije iz humanitarnih razloga i raseljavanja stanovništva, te da je on, shodno tome, imao određena ovlaštenja u tom pogledu, tako da je odbilo argument Pušićeve odbrane u vezi s vjerodostojnošću Philipa Watkina u vezi s funkcijama Berislava Pušića.

3. Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s predstavljanjem HVO-a pred međunarodnom zajednicom

1068. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da je Berislav Pušić imao ulogu osobe za vezu između HVO-a i međunarodnih organizacija i sredstava javnog

¹⁹⁹¹ V. "Ovlaštenja Službe i Komisije za razmjenu", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB, i "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar. V. takođe Svjedok BC, T(f), str. 18325 i 18326, zatvorena sjednica.

¹⁹⁹² Svjedok BD, T(f), str. 20801, zatvorena sjednica; Grant Finlayson, T(f), str. 18057 i 18058, 18278 i 18279, djelimično zatvorena sjednica; P 09848, pod pečatom; Svjedok BC, T(f), str. 25205, 25213–25215, zatvorena sjednica.

¹⁹⁹³ Svjedok DZ, T(f), str. 26511, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 41; Svjedok DZ, zatvorena sjednica, T(f), str. 26469.

¹⁹⁹⁴ Posmatrač PMEZ-a od 1993. do 1995.; Philip Watkins, T(f), str. 18749.

¹⁹⁹⁵ Philip Watkins, T(f), str. 18819.

¹⁹⁹⁶ Na primjer, Philip Watkins je izjavio da je, na kraju 1993. godine, Berislav Pušić bio predstojnik Ureda za izbjeglice i prognanike; Philip Watkins, T(f), str. 18790.

informisanja.¹⁹⁹⁷ Tužilaštvo tvrdi da mu je ta uloga davala značajna ovlaštenja da u ime HVO-a učestvuje na multilateralnim pregovorima u vezi sa zarobljenicima.¹⁹⁹⁸ Tužilaštvo pored toga tvrdi da je Berislav Pušić bio ovlašten da predstavnicima međunarodnih organizacija odobrava pristup zatočenicima u zatočeničkim centrima uključujući Heliodrom,¹⁹⁹⁹ kao i kontrolnim punktovima, uključujući ulazak u zapadni i izlazak iz istočnog Mostra koji je bio pod opsadom.²⁰⁰⁰ Pored toga, tužilaštvo pominje da je Berislav Pušić u ime HVO-a potpisao jedan sporazum o prekidu vatre, kojim je preuzeo obavezu zaštite civilnog stanovništva tokom sukoba.²⁰⁰¹

1069. U svom Završnom podnesku, Pušićeva odbrana tvrdi da, što se tiče razmjene i puštanja zarobljenika na slobodu, Berislav Pušić nije na značajniji način učestvovao u pregovorima predstavnika HVO-a, ABiH i međunarodne zajednice na visokom nivou²⁰⁰² i da on nije bio jedini predstavnik HVO-a na pregovorima o razmjeni zarobljenika u kojima je učestvovao.²⁰⁰³ Pored toga, Pušićeva odbrana tvrdi da je Berislav Pušić u potpunosti saradivao s međunarodnom zajednicom kako bi se oslobodili/razmijenili svi civili bosanski Muslimani koji su bili u zatvoru.²⁰⁰⁴ Najzad, što se tiče humanitarne pomoći, Pušićeva odbrana tvrdi da Berislav Pušić nije bio ovlašten da garantuje slobodan prolazak humanitarnih konvoja ni da izdaje naređenja za neometano kretanje predstavnika međunarodne zajednice.²⁰⁰⁵

1070. Iz dokaza proizlazi da je, u periodu od maja 1993. do aprila 1994., Berislav Pušić kao predstavnik HVO-a bio aktivni učesnik brojnih sastanaka i pregovora s ABiH pod pokroviteljstvom predstavnika međunarodne zajednice, konkretno u vezi s pitanjima razmjene i puštanja na slobodu osoba zatočenih u zatvorima HVO-a, ali i u vezi s drugim pitanjima.

¹⁹⁹⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 1204. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 1192, 1197, 1207 i 1261.

¹⁹⁹⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 1204. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 1197; Završna riječ tužilaštva, T(f), str. 52150–52151.

¹⁹⁹⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1205. V. takođe Završni podnesak tužilaštva, par. 1261 i 1262.

²⁰⁰⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 1205.

²⁰⁰¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1205.

²⁰⁰² Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 174–176, 185, 233–239, 241–246, 251 i 294.

²⁰⁰³ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 179, 180 i 230.

1071. Vijeće smatra da je potrebno istaći da je Berislav Pušić, i prije nego što je imenovan na dužnost predstojnika Službe za razmjenu, učestvovao na sastancima na kojima se razgovaralo o pitanjima razmjene zatočenika, što znači da je *de facto* vršio tu nadležnost.²⁰⁰⁶

1072. Cilj većine sastanaka na kojima je Berislav Pušić učestvovao, održanih uz prisustvo predstavnika međunarodne zajednice – SPABAT-a, UNPROFOR-a, PMEZ-a, MKCK-a ili drugih – bili su direktni pregovori s predstavnicima ABiH kako bi se postigao sporazum o razmjeni i puštanju zatočenika i "civila" na slobodu.²⁰⁰⁷ Na tim pregovorima, Berislav Pušić je obično bio jedan od članova delegacije HVO-a.

1073. Berislav Pušić je, kao predstavnik HVO-a i kao član višečlanih delegacija HVO-a, također učestvovao na međunarodnim sastancima na visokom nivou, konkretno u periodu od avgusta do novembra 1993., kojima su prisustvovali visoki rukovodioci HVO-a, konkretno, Jadranko Prlić, predstavnici međunarodne zajednice, kao i predstavnici vlade Republike Hrvatske, konkretno, ministar vanjskih poslova Mate Granić.²⁰⁰⁸ Vijeće ima na raspolaganju malo pokazatelja kad je riječ o karakteru doprinosa i stepenu učestvovanja Berislava Pušića na tim sastancima. Ipak, Vijeće ističe da je, na sastanku održanom 20. septembra 1993.,²⁰⁰⁹ Berislav Pušić uzeo riječ kako bi izrazio svoje neslaganje sa svakom jednostranom akcijom HVO-a u vezi s puštanjem zatočenika na slobodu, rekavši da se nakon zatvaranja Zatvora u Dretelju moraju pustiti na slobodu hrvatski zatočenici

²⁰⁰⁴ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 467.

²⁰⁰⁵ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 510–512 i 516.

²⁰⁰⁶ Antoon van der Grinten, T(f), str. 21028, 21046, 21048 i 21127; P 02806, pod pečatom str. 1 i 2; P 02721, pod pečatom; Svjedok BB, T(f), str. 25267–25269 i 25272, zatvorena sjednica. Pored toga, Svjedok BB je rekao da je on možda radio i u mješovitoj komisiji osnovanoj za provođenje prekida vatre.

²⁰⁰⁷ Svjedok DZ, T(f), str. 26632, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 86–89, 94, 95, 99; P 05945, str. 4 i 5; P 06373, str. 1; Philip Watkins, T(f), str. 18823–18824; P 07012, pod pečatom, str. 1; P 06589, str. 4; P 06894; P 02561, str. 10; P 04870, str. 8; P 06285, str. 6; P 07769, str. 5; P 08625, str. 7; P 08084; 1D 02170; P 04380; P 07417; P 08242; P 08075; P 07951.

²⁰⁰⁸ Svjedok DZ, T(f), str. 26589, 26623, 26638 i 26677, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 82, 83, 91, 92 i 98; Svjedok DZ, zatvorena sjednica, T(f), str. 26469; P 04027, pod pečatom, str. 1; Svjedok DZ, zatvorena sjednica, T(f), str. 26589; P 10217, pod pečatom, par. 90; P 05219, pod pečatom, str. 1 i 2; P 5919; P 06965, str. 3; Svjedok DZ, zatvorena sjednica, T(f), str. 26637. V. također "Odlazak zatočenika iz Zatvora u Dretelju na hrvatske otoke", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

²⁰⁰⁹ Sastanak Mate Granića i sedam predstavnika HVO-a među kojima su bili Jadranko Prlić, Bruno Stojić i Berislav Pušić, te predstavnika MKCK-a, UNHCR-a i UNPROFOR-a, u vezi s provođenjem sporazuma

zatočeni u, između ostalog, Konjicu i Zenici, kao i da bi predložio da u procesu puštanja zatočenika na slobodu sarađuje PMEZ.²⁰¹⁰ U svakom slučaju, Vijeće napominje da je Berislav Pušić na tim sastancima bio predstavnik HVO-a zadužen za pitanja razmjene i puštanja zatočenika na slobodu.²⁰¹¹ Vijeće na osnovu toga smatra da njegovo prisustvo i učestvovanje u diskusijama na tim sastancima pokazuju njegovo mjesto u HVO-u kao predstavnika za pitanja razmjene zatočenika.

1074. Pored toga, Vijeće napominje da je, već od 9. maja 1993.²⁰¹² i zatim naročito tokom druge polovine 1993. godine, Berislav Pušić imao direktne kontakte i saradnju s predstavnicima međunarodnih organizacija prisutnim na terenu. S njima se sastajao u više navrata i/ili je s njima imao redovne kontakte kako bi razgovarali i konkretno rješavali pitanja razmjene i puštanja zatočenika na slobodu.²⁰¹³ Berislav Pušić je od decembra 1993. nastojao da u vezi s tim dobije njihovu podršku.²⁰¹⁴

1075. Prema riječima predstavnika međunarodnih organizacija koji su svjedočili pred Vijećem, Berislava Pušića se smatralo kontakt-osobom HVO-a za sva pitanja u vezi s razmjenom zatočenika.²⁰¹⁵ Dana 10. septembra 1993., Berislav Pušić je takođe održao konferenciju za štampu, na kojoj su bila prisutna još dva predstavnika HVO-a, da bi konkretno predočio informaciju da je više hiljada Hrvata zatočeno u zatvorima ABiH.²⁰¹⁶

1076. Osim što se bavio pitanjima razmjene i puštanja zatočenika na slobodu, Berislav Pušić je učestvovao na pregovorima i bio osoba kojoj su se obraćali predstavnici

Alije Izetbegovića i Franje Tuđmana od 14. septembra 1993. o ljudskim pravima i humanitarnim pitanjima, uključujući i pitanje oslobađanja zatočenika.

²⁰¹⁰ P 05219, pod pečatom, str. 1 i 2. V. takođe "Odlazak zatočenika iz Zatvora u Dretelju na hrvatske otoke", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

²⁰¹¹ P 10367 par. 83; P 05219, pod pečatom, str. 2.

²⁰¹² Svjedok BB, T(f), str. 17178 i 17180, zatvorena sjednica.

²⁰¹³ Antoon van der Grinten, T(f), str. 21028; Philip Watkins, T(f), str. 18819, 18821, 18822 i 18826; Svjedok BC, T(f), str. 18325 i 18326, zatvorena sjednica; Svjedok DZ, T(f), str. 26494–26495, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 41; P 09848; P 05976, pod pečatom, str. 2; P07411; P 08136, str. 4; P 07226, pod pečatom, str. 2; P07181; P 07185; P 07178 / P 07187; P 07238; P 08070; P 07546, str. 5 i 6; P 06557.

²⁰¹⁴ Philip Watkins, T(f), str. 18824–18825; P 07213, pod pečatom, str. 2; P 07226, pod pečatom, str. 2.

²⁰¹⁵ P 10367, pod pečatom, par. 41; Svjedok DZ, T(f), str. 26511; P 04905; Philip Watkins, T(f), str. 18819, 19035–36; P 07226, pod pečatom, str. 2; Grant Finlayson, T(f), str. 18057 i 18058, 18278 i 18279, djeimično zatvorena sjednica; Svjedok DV, T(f), str. 22912, 22913; P 10217, pod pečatom, par. 88; Svjedok BB, T(f), str. 25268, zatvorena sjednica.

međunarodnih organizacija i za određeni broj drugih pitanja. Na primjer, učestvovao je na pregovorima o evakuacijama iz humanitarnih razloga koji su vođeni uz prisustvo predstavnika međunarodne zajednice, konkretno u periodu od septembra do novembra 1993.²⁰¹⁷ Svjedok DZ – koji je bio u kontaktu s njim tokom tih pregovora – rekao je da je Berislav Pušić u septembru 1993. bio predstavnik HVO-a i šef delegacije na više pregovora u vezi s provođenjem sporazuma o evakuaciji ranjenika iz Nove Bile i Mostara koji su Milivoj Petković i general Delić zaključili 31. avgusta 1993. na sarajevskom aerodromu.²⁰¹⁸ Pored toga, Berislav Pušić je bio opunomoćen da kao predstavnik HVO-a i pod pokroviteljstvom međunarodne zajednice potpiše sporazum o zaštiti civilnog stanovništva u Mostaru i na drugim područjima, sklopljen s ABiH 2. oktobra 1993., koji je predviđao prestanak neselektivnog granatiranja koje nije opravdano vojnom nuždom, kao i prestanak snajperskih djelovanja.²⁰¹⁹ Vijeće takođe napominje svjedočenje Philipa Watkina koji je rekao da je bio na više sastanaka s Berislavom Pušićem u vezi s kretanjem stanovništva, konkretno, iseljavanjem hrvatskog stanovništva iz srednje Bosne u Herceg-Bosnu preko srpskih teritorija.²⁰²⁰

1077. Vijeće je osim toga utvrdilo da je Berislav Pušić bio ovlašten za odobravanje humanitarne evakuacije iz istočnog Mostara, ali da nije bio jedini s takvim ovlaštenjem.²⁰²¹ U tom smislu, Berislav Pušić je vrlo često, posebno tokom 1993. godine, bio u kontaktu s pripadnicima međunarodnih organizacija, između ostalih sa Svjedokom BB²⁰²² i Svjedokom BC.²⁰²³ Isto tako, u izvještaju od 24. februara 1994. koji je potpisao Berislav Pušić lično i koji je upućen najvišim vlastima HVO-a, između ostalog kabinetu

²⁰¹⁶ P 04916. V. takođe P 00999, str. 3.

²⁰¹⁷ P 10367, pod pečatom, par. 89 i 99; Svjedok DZ, T(f), str. 26469, zatvorena sjednica; P 04857, str. 1–6; P 02108, pod pečatom, p.42. V. takođe Svjedok DZ, T(f), str. 26632, zatvorena sjednica.

²⁰¹⁸ P 10367, pod pečatom, par. 89: Svjedok DZ, T(f), str. 26469, zatvorena sjednica; P 04857, str. 1–6.

²⁰¹⁹ Svjedok DZ, T(f), str. 26630, zatvorena sjednica; P 10367, pod pečatom, par. 43; P 05571; Grant Finlayson, T(f), str. 18059.

²⁰²⁰ Philip Watkins, T(f), str. 18819.

²⁰²¹ V. "Ovlaštenja Službe i Komisije za razmjenu", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

²⁰²² Svjedok BB, T(f), str. 17238 i 17239, 17242 i 25271–25277, zatvorena sjednica. V. takođe P 06909.

²⁰²³ Svjedok BC, T(f), str. 18325, 18326 i 18404, zatvorena sjednica. Svjedok BC je rekao da je više puta ipak imao probleme na kontrolnim punktovima – konkretno u Buni – i to uprkos činjenici da je imao sve dokumente potrebne da bi ga propustili koje mu je izdao ured Berislava Pušića. V. Svjedok BC, T(f), str. 18537–18540, zatvorena sjednica.

predsjednika HR HB, kabinetu Vlade HR HB, ministru odbrane i Glavnom stožeru HVO-a, govori se o sastanku Berislava Pušića i Jerryja Hulmea, pripadnika UNHCR-a od toga dana – na kojem je potonji od Berislava Pušića tražio dozvolu za evakuaciju 51 bolesnog Muslimana, iz istočnog Mostara. U izvještaju stoji da je Berislav Pušić kao uslov za odobrenje odredio da budu evakuisani bolesnici hrvatske i drugih nacionalnosti.²⁰²⁴

1078. Više dokaza takođe upućuje na to da su se predstavnici međunarodne zajednice obraćali Berislavu Pušiću u vezi s pitanjima pristupa u zatočeničke centre,²⁰²⁵ da bi uložili proteste zbog zločina koje su počinili pripadnici HVO-a²⁰²⁶ ili da bi tražili informacije o nekim nestalim zatočenicima.²⁰²⁷

1079. Najzad, što se tiče pitanja da li je i u kojoj mjeri Berislav Pušić imao ovlaštenje za direktno angažovanje HVO-a prije i poslije 5. jula 1993., dokazi upućuju na to da sam Berislav Pušić nije bio "nadležna osoba" nego da je bio odgovoran svojim pretpostavljenima, s kojima se konsultovao i pozivao se na njih kad je trebalo da se donese neka odluka.²⁰²⁸

1080. Međutim, Vijeće upućuje na određeni broj dokaza koji pokazuju da je Berislav Pušić u odnosu na međunarodnu zajednicu imao prilično značajna ovlaštenja za zastupanje – pa čak i za donošenje odluka – u HVO-u. Na primjer, u izvještaju SPABAT-a od 11. septembra 1993. kaže se da je nakon pregovora predstavnika ABiH i HVO-a o razmjeni zatočenika uz prisustvo, između ostalih, MKCK-a, sporazum na kraju odobrio Berislav Pušić.²⁰²⁹ Vijeće pored toga napominje da je, 14. oktobra 1993., Berislav Pušić direktno pismeno izvijestio Matu Granića, ministra vanjskih poslova Republike Hrvatske, o odbijanju HVO-a da udovolji zahtjevu MKCK-a da se oslobodi 750 zatočenika iz

²⁰²⁴ P 07942 / P 07946; P 08017.

²⁰²⁵ P 02601.

²⁰²⁶ Antoon van der Grinten, T(f), str. 21046 i 21048; P 02806, pod pečatom, str. 2. V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

²⁰²⁷ P 08026, str. 6; P 08031, pod pečatom, str. 1; P 08034, zpod pečatom, str. 2; P 08036, pod pečatom; P 08039; P 08049, str. 1; P 08050, pod pečatom; P 08075, str. 2 i 3.

²⁰²⁸ Svjedok DZ, zatvorena sjednica, T(f), str. 26511, 26512, 26515, 26516 i 26636; P 10367, pod pečatom, par. 42, 45 Svjedok DZ, zatvorena sjednica, T(f), str. 26469; Svjedok DV, T(f), str. 22940; P 10217, pod pečatom, par. 89; P 04623, str. 5 i 6. V. takođe P 06929, pod pečatom; Svjedok BC, T(f), str. 18545; 1D 00527, par. 21.

²⁰²⁹ P 06589, str. 3 i 4.

Zatvora u Gabeli u zamjenu za 350 Hrvata iz Konjica.²⁰³⁰ Pored toga, Berislav Pušić je na sastanku održanom 19. oktobra 1993. rekao da na pregovorima s neprijateljskom stranom o razmjeni i puštanju na slobodu zatočenika Služba za razmjenu ima "sve ovlasti da donosi odluke", za razliku od ABiH, kod koje jedni pregovaraju, a drugi donose odluke.²⁰³¹ Najzad, Berislav Pušić je 17. marta 1994., poslije pregovora vođenih pod pokroviteljstvom PMEZ-a, UNPROFOR-a i MKCK-a, u ime HVO-a potpisao i sporazum o puštanju na slobodu zatočenika s Heliostrova.²⁰³²

1081. Prema tome, Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić, prije 5. jula 1993., u HVO-u imao *de facto* vlast, a poslije imenovanja na dužnost predstojnika Službe za razmjenu *de jure* vlast da predstavlja HVO pred međunarodnom zajednicom u vezi s pitanjima razmjene i puštanja na slobodu Muslimana zatočenih u zatvorima HVO-a. Pored toga, Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić sporadično bio, u odnosu na međunarodnu zajednicu, opunomoćen i za rješavanje drugih pitanja osim puštanja zatočenika na slobodu, poput pitanja humanitarne evakuacije i da je tako imao proširena ovlaštenja predstavnika HVO-a pred međunarodnom zajednicom. Međutim, Vijeće smatra da on u tim slučajevima ipak nije imao ovlaštenje za samostalno donošenje odluka.

4. Kontakti Berislava Pušića s visokim funkcionerima HVO-a

1082. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo tvrdi da je Berislav Pušić bio "čovjek od povjerenja" koji je imao bliske veze s Valentinom Ćorićem, Milivojem Petkovićem, Brunom Stojićem i Jadrankom Prlićem.²⁰³³ Tužilaštvo tvrdi da se Berislava Pušića smatralo desnom rukom Valentina Ćorića²⁰³⁴ i da je bio u direktnom kontaktu s Jadrankom Prlićem i Matom Bobanom.²⁰³⁵ Najzad, tužilaštvo tvrdi da je negova *de facto* vlast imala podlogu u rukovodstvu i Hrvatske i HZ HB.²⁰³⁶

²⁰³⁰ P 05884; P 05870; P 05877.

²⁰³¹ P 05945, str. 5.

²⁰³² P 08084.

²⁰³³ Završni podnesak tužilaštva, par. 1192 i 1206.

²⁰³⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 1198.

²⁰³⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 1198 i 1208.

²⁰³⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 1198 i 1208.

1083. U svom Završnom podnesku, Pušićeva odbrana kaže da Berislav Pušić nije bio ni član "kabineta" HVO-a HZ HB ni bilo kojeg drugog tijela pod njegovom nadležnošću.²⁰³⁷ Praljкова odbrana tvrdi da je Slobodan Praljak potvrdio da je, tokom perioda sukoba, samo rijetko bio u kontaktu s Berislavom Pušićem.²⁰³⁸ Takođe tvrdi da je Milivoj Petković izjavio da nije prepoznao Berislava Pušića kad ga je prvi put vidio u Pritvorskoj jedinici UN-a,²⁰³⁹ te da je u svom svjedočenju rekao i to da je tokom perioda na koji se odnosi Optužnica imao vrlo malo kontakata s Berislavom Pušićem.²⁰⁴⁰ Najzad, Pušićeva odbrana tvrdi da tužilaštvo nije uspjelo da dokaže da je Berislav Pušić bio i u kakvoj vezi s mnogim ključnim "rukovodiocima" UZP-a, među kojima se navode Franjo Tuđman, Gojko Šušak, Janko Bobetko, Mate Boban, Dario Kordić, Tihomir Blaškić i Mladen Naletilić.²⁰⁴¹

1084. Vijeće ponajprije podsjeća da su visoki dužnosnici HVO-a imenovali Berislava Pušića na razne funkcije u julu i avgustu 1993. godine. Jadranko Prlić, kao predsjednik HVO-a HZ HB, imenovao ga je 5. jula 1993. na dužnost predstojnika Službe za razmjenu; Bruno Stojić ga je imenovao na čelo Komisije HVO-a za zatvore i zatočeničke centre, osnovane 6. avgusta 1993. godine.²⁰⁴²

1085. Vijeće podsjeća da su visoki dužnosnici HVO-a, između ostalih Jadranko Prlić i Valentin Ćorić, Berislavu Pušiću takođe povjerili određeni broj zadataka prije i nakon što je postavljen na dužnosti predstojnika Službe za razmjenu i predsjednika Komisije HVO-a za zatvore i zatočeničke centre, u vezi s pitanjima iz oblasti sličnih kasnijem djelokrugu pomenute Službe i Komisije.²⁰⁴³

1086. Pored toga, iz dokaza proizlazi da je Berislav Pušić povremeno imao direktne kontakte s visokim rukovodiocima HVO-a, konkretno, u organima HZ(R) HB i u kontekstu pojedinih zadataka. Na primjer, dana 25. maja 1993., imenovan je za jednog od

²⁰³⁷ Završni podnesak odbrane, par. 9.

²⁰³⁸ Završni podnesak odbrane, par. 14.

²⁰³⁹ Završni podnesak odbrane, par. 14.

²⁰⁴⁰ Završni podnesak odbrane, par. 107.

²⁰⁴¹ Završni podnesak odbrane, par. 70.

²⁰⁴² V. "Funkcije Berislava Pušića", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

osam članova Komisije za razmjenu osnovane – i zvanično potvrđene – 5. jula 1993., jednako kao i Valentin Ćorić, pri čemu su obojica u njoj bili predstavnici Vojne policije.²⁰⁴⁴ Međutim, Vijeću nije poznato koliko su u toj Komisiji bili česti kontakti između Berislava Pušića i Valentina Ćorića. Takođe, Berislav Pušić je, zajedno s Milivojem Petkovićem, tadašnjim načelnikom Glavnog stožera HVO-a, bio član hrvatsko-muslimanske istražne delegacije, formirane na sastanku predstavnika HVO-a i ABiH održanom 4. maja 1993. i zadužene da ode u Doljane i Soviće²⁰⁴⁵ kako bi izvršila istragu u vezi s ljudima koji su ostali u dolini, te o uslovima zatočenja ljudi zatočenih u Doljanima i Sovićima.²⁰⁴⁶

1087. Pored toga, Berislav Pušić je zajedno s Jadrankom Prličem i Valentinom Ćorićem bio na nekoliko sastanaka održanih u periodu od juna do novembra 1993. Na primjer, Vijeće podsjeća da se, u junu 1993., Antoon van der Grinten²⁰⁴⁷ istovremeno sastao s Valentinom Ćorićem i Berislavom Pušićem kako bi s njima razgovarao o uslovima zatočenja na Heliodromu.²⁰⁴⁸ Vijeće takođe podsjeća da je, u periodu od avgusta do novembra 1993., Berislav Pušić, zajedno s Jadrankom Prličem, bio predstavnik HVO-a na četiri sastanka na međunarodnom nivou koji su na dnevnom redu imali i pitanje razmjene ratnih zarobljenika.²⁰⁴⁹ Pored toga, dana 28. aprila 1994., Berislav Pušić je prisustvovao 22. sjednici Vlade HR HB kojom je predsjedavao Jadranko Prlič, a kojoj su bili prisutni i najviši rukovodioci HVO-a.²⁰⁵⁰ Međutim, Vijeću nije poznato u kojoj je

²⁰⁴³ P 02020, str. 2; P 02291; Svjedok BJ, T(f), str. 5671 i 5672; P 03565; P 03560; P 03573.

²⁰⁴⁴ V. "Funkcije Berislava Pušića", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

²⁰⁴⁵ Delegacija je bila u sljedećem sastavu: Hasan Rizvić, načelnik štaba ABiH Sefer Halilović, komandant Mostarskog bataljona 41. brigade ABiH Arif Pašalić, zamjenik komandanta Mostarskog bataljona ABiH Midhat Hujdur, komandant štaba TO Jablanica Enes Kovačević, načelnik Glavnog stožera HVO-a za Herceg-Bosnu Milivoj Petković i Berislav Pušić, predstavnik HVO-a i predsjednik Komisije za razmjenu.

²⁰⁴⁶ P 10358, par. 35 i 37; Milivoj Petković, T(f), str. 49485, 49486, 49500, 49902 i 49909; 4D 00447; Milivoj Petković, T(f), str. 49485; P 02187; P 04238, minutaža 45 i 46; 4D 01079; Odluka od 7. septembra 2006., činjenica o kojoj je presuđeno broj 57 (predmet *Naletilić i Martinović*, par. 35). U vezi s tim, Vijeće upućuje na svjedočenje Milivoja Petkovića prema kojem je to izgleda bio jedini njegov susret s Berislavom Pušićem, v. Milivoj Petković, T(f), str. 49799.

²⁰⁴⁷ Posmatrač PMEZ-a u periodu od 23. maja 1993. do kraja avgusta 1993.: Antoon van der Grinten, T(f), str. 20999 i 21001.

²⁰⁴⁸ Antoon van der Grinten, T(f), str. 21046–21049; P 02806, pod pečatom, str. 2.

²⁰⁴⁹ V. "Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s predstavljanjem HVO-a pred međunarodnom zajednicom", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

²⁰⁵⁰ P 08239, str. 3.

mjeri Berislav Pušić učestvovao na toj sjednici, kao ni kakvi su bili njegovi kontakti s rukovodiocima HVO-a tom prilikom.

1088. Vijeće pored toga napominje da su Berislav Pušić i Valentin Ćorić 11. maja 1993. zajedno intervenisali da se jedan zatočenik s Heliograma pusti na slobodu, te da su, 27. maja 1993., sapotpisali naređenje u vezi s premještenjem zatočenika iz Zatvora u Ljubuškom na Heliogram.²⁰⁵¹

1089. Međutim, Vijeće napominje da su se kontakti Berislava Pušića s funkcionerima HVO-a, u okviru rada Berislava Pušića kao predstojnika Službe za razmjenu većinom odvijali putem pismene komunikacije. Na primjer, Berislav Pušić je, u periodu od decembra 1993. do aprila 1994., poslao određeni broj izvještaja o radu Službe u kojima, pored ostalog, predlaže reorganizaciju. Te izvještaje slao je direktno Jadranku Prliću – samo jedan, 10. decembra 1993. – odnosno svim najvišim rukovodiocima HVO-a, konkretno, uglavnom kabinetu predsjednika HR HB, kabinetu Vlade HR HB, ministru odbrane i Glavnom stožeru HVO-a.²⁰⁵² Berislav Pušić je jedan dopis uputio direktno Mati Graniću, ministru vanjskih poslova Republike Hrvatske.²⁰⁵³

1090. Osim toga, Vijeće podsjeća na to da su se, u periodu od juna 1993. do marta 1994. godine, pripadnici HVO-a, kao i predstavnici međunarodnih organizacija koji su bili prisutni na terenu obraćali Berislavu Pušiću – jednako kao i visokim dužnosnicima HVO-a – ne samo u vezi s pitanjima razmjene i puštanja na slobodu Muslimana koje je zatočio HVO, nego u vezi s konkretnim pitanjima, npr., u vezi s uslovima zatočenja i odobravanjem međunarodnim organizacijama posjeta zatočeničkim centrima.²⁰⁵⁴

²⁰⁵¹ P 02535; P 02541.

²⁰⁵² P 07187; P 07102; P 07942 / P 07946; P 08136; P 07185; P 07246; P 08070; P 07951; P 08242. V. takođe i dopise koje je Berislav Pušić primao: P 07155; P 07533; P 07774. Za druga pitanja, osim razmjene i oslobađanja zarobljenika, v. takođe P 07311; P 07722; P 07478.

²⁰⁵³ P 05870; P 05884; P 05877.

²⁰⁵⁴ V. "Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s predstavljanjem HVO-a pred međunarodnom zajednicom", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a. V. takođe P 02616; P 05503; P 03209; P 03171; P 03293; P 03414; P 03435; P 03468; P 03518; P 03525; P 03334; P 03349; P 07481; P 07467; P 08031, pd pečatom, str. 2; P 07636, str. 2; P 07472; P 08031, pod pečatom; P 03414; P 07488; P 08034, pod pečatom, str. 2; P 07787, str. 7; P 07537, pod pečatom; P 08050; P 08026.

1091. Vijeće u tom smislu takođe podsjeća da su se, 16. juna 1993., i predstavnici međunarodnih organizacija obratili Berislavu Pušiću, jednako kao i Valentinu Ćoriću, Bruni Stojiću i Jadranku Prliću, u vezi s pristupom na Heliodrom i deložacijama Muslimana u Mostaru.²⁰⁵⁵ Vijeće podsjeća da su Berislava Pušića u to vrijeme smatrali i da je predstavljan kao pomoćnik ili zamjenik Valentina Ćorića u Vojnoj policiji.²⁰⁵⁶

1092. Pored toga, Vijeće podsjeća da je Berislav Pušić učestvovao u organizacionim poslovima i provođenju odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993. da se zatvore svi zatočenički centri HVO-a. Naime, on je na osnovu te odluke odmah predložio reorganizaciju rada Komisije i Službe za razmjenu.²⁰⁵⁷ On je takođe bio aktivni učesnik na sastancima radne grupe osnovane narednih dana za potrebe provođenja pomenute odluke, kojima su prisustvovali mnogi članovi HVO-a, uključujući ministra odbrane Pericu Jukića, a čiji je predsjednik bio Marijan Biškić.²⁰⁵⁸ Zatim je, na osnovu te odluke, putem razmjena pustio na slobodu veliki broj zatočenika.²⁰⁵⁹

1093. S obzirom na sveukupne dokaze, Vijeće zaključuje da je, što se tiče rada Službe za razmjenu i pitanja razmjene uopšte, kao i puštanja zatočenika na slobodu, Berislav Pušić imao redovne kontakte s nekim od visokih rukovodilaca HVO-a – na primjer s Jadrankom Prličem, Pericom Jukićem i Valentinom Ćorićem – posebno u periodu od aprila 1993. do aprila 1994. Osim toga, Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić ponekad bio u kontaktu s nekoliko visokih funkcionera HVO-a – na primjer Marijanom Biškićem – i Hrvatske – na primjer Matom Granićem – u vezi s konkretnim pitanjima kao što su uslovi zatočenja i pristup u zatočeničke centre. Međutim, Vijeće napominje da činjenica da su visoki dužnosnici HVO-a Berislavu Pušiću povjeravali zadatke u vezi s pitanjima za koja nije imao *de jure* vlast, odnosno i prije nego za njih jeste postao formalno

²⁰⁵⁵ V. "Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s predstavljanjem HVO-a pred međunarodnom zajednicom", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a. V. konkretno Antoon van der Grinten, T(f), str. 21046 i 21048; P 02806, pod pečatom, str. 2; Svjedokinja BA, T(f), str. 7201, 7202, 7206 i 7207, zatvorena sjednica; P 03804, pod pečatom, par. 6.

²⁰⁵⁶ V. "Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s predstavljanjem HVO-a pred međunarodnom zajednicom", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a. V. konkretno P 02806; P 02721, 11. juna 1993.; Antoon van der Grinten, T(f), str. 21028.

²⁰⁵⁷ P 07102; P 03052.

²⁰⁵⁸ P 07148 / P 07124; P 07214; P 07143.

²⁰⁵⁹ V. npr. P 07178; P 07181 i P 07185.

nadležan, na primjer zadatke u vezi s razmjenom zatočenika prije 5. jula 1993., te opštom problematikom zatočeničkih centara prije 6. avgusta 1993., pokazuje da je on imao *de facto* vlast koju mu je dalo rukovodstvo HVO-a. Pored toga, Vijeće smatra da, iako Berislav Pušić očigledno nije bio jedan od najviših rukovodilaca HVO-a, ovlaštenja koja su mu ti rukovodioci davali omogućila su mu, kako će Vijeće detaljnije obraditi u nastavku, da odigra važnu ulogu u ostvarivanju politike HVO-a prema Muslimanima.

C. Odgovornost Berislava Pušića po osnovu prvog vida UZP-a

1094. Vijeće će sada analizirati u kojoj je mjeri Berislav Pušić doprinio počinjenju zločina time što je koristio svoja ovlaštenja nad zatočenicima HVO-a, konkretnije, s obzirom na njihovo puštanje na slobodu i razmjenu, što je dovelo do njihovog raseljavanja na teritorije pod kontrolom ABiH i u treće zemlje.

1095. Budući da nije saglasan s mišljenjem većine Vijeća u vezi s postojanjem UZP-a,²⁰⁶⁰ sudija Antonetti prilaže suprotno mišljenje u vezi sa svim činjeničnim i pravnim zaključcima Vijeća koji se odnose na učestvovanje Berislava Pušića u UZP-u. Razmatranje koje slijedi odražava, dakle, stav većine.

1096. U tu svrhu Vijeće će analizirati predočene dokaze o doprinosu Berislava Pušića zločinima koje su pripadnici HVO-a počinili tokom ljeta 1993. u opštinama Prozor (1), Jablanica (2), Mostar (3) i Čapljina (4), te u zatočeničkim centrima HVO-a (5). Najzad, Vijeće će ispitati u kojoj je mjeri Berislav Pušić predstavnicima međunarodnih organizacija i štampi plasirao nepotpune informacije s ciljem da minimalizira ili negira zločine (6) i potom donijeti zaključke o eventualnoj odgovornosti Berislava Pušića po osnovu prvog vida UZP-a (7).

1. Opština Prozor

1097. U izvještaju koji je Željko Šiljeg, zapovjednik OZ Sjeverozapadna Hercegovina, 18. avgusta 1993. uputio Glavnom stožeru HVO-a, navodi se da mu se prije jedne planirane posjete MKCK-a "zatvoru" i nekim muslimanskim selima u opštini Prozor

javio Berislav Pušić i tražio od njega da ne dozvoli posjetu zatvoru i selima zbog neefikasnosti MKCK-a da učini isto za Hrvate zatočene u Konjicu, Bugojnu i na drugim prostorima.²⁰⁶¹ Naime, Vijeće podsjeća na svoj zaključak da je HVO tokom ljeta 1993. izvodio akcije protjerivanja širokih razmjera, nakon kojih su snage HVO-a stanovnike sela koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga zatočile u Srednjoj školi u Prozoru, fabrici Unis u Prozoru, u Srednjoškolskom centru u Prozoru, u selima Lapsunj i Duge, te u naselju Pođgrade.²⁰⁶²

1098. Iz izvještaja Željka Šiljega jasno proizlazi da je Berislav Pušić imao veoma oštar stav prema MKCK-u i da nije oklijevao da ga ometa u radu kada njime nije bio zadovoljan. Pored toga, Vijeće napominje da je neprijateljski stav Berislava Pušića prema MKCK-u imao veliki uticaj na Željka Šiljega budući da je ovaj njegova uputstva prenio lokalnim vlastima u opštini Prozor, kojima je MKCK namjeravao da se obrati.

1099. Budući da je u selima u opštini Prozor koja je HVO u to vrijeme napao došlo do masovnih hapšenja svih Muslimana, Vijeće smatra da su ta masovna hapšenja svakako bila dio unaprijed smišljenog plana. Osim toga, budući da je Berislav Pušić znao za zatočenje u zatvoru i u selima kod Prozora, Vijeće smatra da nema nikakve sumnje da je on znao da su, u avgustu 1993., na tim raznim lokacijama zatočeni Muslimani koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga. Budući da je, uprkos tom znanju, nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u, Berislav Pušić je prihvatio da Muslimani koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga budu zatočeni od strane HVO-a.

2. Opština Jablanica (Sovići i Doljani)

1100. Vijeće je utvrdilo da su pregovori između HVO-a i ABiH poslije napada HVO-a na sela Sovići i Doljani izvedenog 17. aprila 1993., završili osnivanjem zajedničke

²⁰⁶⁰ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

²⁰⁶¹ P 04292, str. 3.

²⁰⁶² V. "Hapšenje, zatočenje i raseljavanje Muslimana, muškaraca, žena, djece i starijih osoba, od proljeća do kraja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

delegacije koja je zadužena da ode u Soviće i Doljane i da procijeni situaciju.²⁰⁶³ Dana 4. maja 1993., u sastav zajedničke delegacije su ušli Berislav Pušić i Milivoj Petković, tadašnji načelnik Glavnog stožera HVO-a.²⁰⁶⁴

1101. Prema izvještaju 44. brdske brigade ABiH od 4. maja 1993., hrvatsko-muslimanska delegacija je tokom obilaska konstatovala da su sela Doljani i Sovići spaljena i da su svi radno sposobni muškarci, kao i malodobni mladići iz Doljana i Sovića zadržani u Školi u Sovićima u "teškim" uslovima – u izvještaju se konkretno pominje mali prostor bez struje i vode, te da zatočenici izgledaju neuhranjeno i iscrpljeno.²⁰⁶⁵ Hasan Rizvić, Musliman, član te delegacije zadužene da ispita situaciju, potvrdio je da je delegacija otišla u Doljane i Soviće i da je obišla, između ostalog, Školu u Sovićima – Hasan Rizvić je uslove zatočenja u toj školi opisao kao "užasne".²⁰⁶⁶ Osim toga, on je izjavio da je, kad su vozila delegacije prošla kroz Doljane, vidio da je selo potpuno razrušeno.²⁰⁶⁷ Tokom vožnje kroz Soviće, prije nego što se delegacija zaustavila kod Škole u Sovićima, Hasan Rizvić je vidio da su muslimanske kuće spaljene.²⁰⁶⁸ Pored toga, u video-reportaži TV Konjic o posjeti te delegacije nekim selima, snimljenoj 4. maja 1993., vidi se, konkretno, Berislav Pušić u selu Doljani, u trenutku kad stanovnici sela govore o tome da su im kuće spaljene. Govori i Berislav Pušić, o tome gdje se nalaze muškarci uhapšeni poslije napada HVO-a na Doljane i Soviće.²⁰⁶⁹

²⁰⁶³ V. "Napadi HVO-a na sela Sovići i Doljani i hapšenje muškaraca, žena, djece i starijih osoba, od 17. do 23. aprila 1993.", i "Blokiranje međunarodnih posmatrača i mirovnih snaga 17. aprila 1993. i narednih dana", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica.

²⁰⁶⁴ P 10358, par. 35 i 37; Milivoj Petković, T(f), str. 49485, 49486, 49500, 49902 i 49909; 4D 00447; P 02187; P 04238, minutaža 45 i 46; 4D 01079; Odluka od 7. septembra 2006., činjenica o kojoj je presuđeno br. 57 (predmet *Naletilić i Martinović*, par. 35). Delegacija je bila u sljedećem sastavu: Hasan Rizvić, načelnik štaba ABiH Sefer Halilović, komandant Mostarskog bataljona 41. brigade ABiH Arif Pašalić, zamjenik komandanta Mostarskog bataljona ABiH Midhat Hujdur, komandant štaba TO Jablanica Enes Kovačević, načelnik Glavnog stožera HVO-a za Herceg-Bosnu Milivoj Petković, te Berislav Pušić kao predstavnik HVO-a i predsjednik Komisije za razmjenu. Prema riječima Milivoja Petkovića, Berislav Pušić bio je u jednom od dva tima od kojih se sastojala delegacija HVO-a: tim Glavnog stožera, u kojem su bili on, pukovnik Filipović, satnik Zebić, g. Marić i g. Raguž, a drugi, u kojem je bio Berislav Pušić, vodio je dr. Bagarić i bio je zadužen za ranjenike, bolesnike i poginule.

²⁰⁶⁵ 4D 00447.

²⁰⁶⁶ P 10358, par. 37, 39, 40 i 42. V. takođe P 02187, minutaža 0:53:55–1:12:30; P 08952.

²⁰⁶⁷ P 10358, par. 36.

²⁰⁶⁸ P 10358, par. 38.

²⁰⁶⁹ P 02187, minutaža 0:53:55–1:00:50.

1102. S obzirom na njegovo učestvovanje u zajedničkoj delegaciji u Sovićima i Doljanima, Vijeće smatra da je Berislav Pušić znao za napad HVO-a na sela Sovići i Doljani 17. aprila 1993. Vijeće pored toga smatra da je Berislav Pušić, prilikom obilaska opštine Jablanica 4. maja 1993., mogao da se uvjeri u velika razaranja koja su pogodila sela Doljani i Sovići, kao i u veoma teške uslove zatočenja u Školi u Sovićima. Najzad, Vijeće zaključuje da je on bio savršeno dobro obaviješten o hapšenju i zatočenju stanovnika tih sela.

1103. Pored toga, nakon obilaska opštine Jablanica od strane hrvatsko-muslimanske delegacije i s obzirom na uslove zatočenja osoba koje su držane u Školi u Sovićima, Sefer Halilović i Milivoj Petković su 4. maja 1993. zaključili sporazum koji je predviđao da se stanovništvo Doljana i Sovića – uključujući zatočenike iz Škole u Sovićima – narednog dana bezuslovno evakuiše autobusima u Jablanicu.²⁰⁷⁰ Vijeće u vezi s ovim podsjeća da je utvrdilo da su, nakon napada HVO-a na Soviće i Doljane 17. aprila 1993., žene, djecu i starije osobe, muslimansko stanovništvo Sovića i Doljana²⁰⁷¹ zatočeno u Školi u Sovićima i u zaseoku Junuzovići, tj. oko 450 osoba, vojnici HVO-a među kojima su bili i Tutini ljudi, 5. maja 1993. konačno evakuisali u pravcu Gornjeg Vakufa, gdje ih je preuzela ABiH.²⁰⁷² Imajući u vidu njegovo učestvovanje u zajedničkoj delegaciji u Sovićima i Doljanima, Vijeće smatra da je Berislav Pušić bio obaviješten o odvođenju stanovništva Sovića i Doljana u Jablanicu, na teritoriju pod kontrolom ABiH, izvršenom 5. maja 1993. Prema tome, Vijeće ocjenjuje da je Berislav Pušić u svakom slučaju, bez obzira na eventualnu promjenu krajnjeg odredišta, omogućio raseljavanje stanovništva Sovića i Doljana na teritoriju pod kontrolom ABiH.

1104. Na osnovu gore predloženih dokaza Vijeće može zaključiti da je Berislav Pušić na dan 4. maja 1993. znao za zatočenje osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga u opštini Jablanica, za veoma teške uslove zatočenja u kojima su Muslimani držani u Školi u Sovićima, za uništavanje imovine u Sovićima i Doljanima, uništavanje dviju

²⁰⁷⁰ P 10358, par. 42; Milivoj Petković, T(f), str. 49485, 49486 i 49909; 4D 00447.

²⁰⁷¹ V. "Zatočenje u Školi u Sovićima, smrt zatočenika i radovi koje su izvodili zatočenici", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica.

²⁰⁷² V. "Premještanje Muslimana, žena, djece i starijih osoba, iz Škole u Sovićima i kuća u zaseoku Junuzovići 5. maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Jablanica.

džamija u Sovićima i Doljanima, kao i za preseljenje zatočenih osoba na teritorije pod kontrolom ABiH izvršeno 5. maja 1993. Budući da je Berislav Pušić u obilasku Sovića i Doljana od strane zajedničke komisije, nakon čega je došlo do preseljenja stanovnika tih sela u Gornji Vakuf i s obzirom na činjenicu da je Berislav Pušić nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u, Vijeće smatra da je on bio detaljno obaviješten o događajima i zločinima koji su se dogodili u Sovićima i Doljanima poslije napada HVO-a 17. aprila 1993. i narednih dana, te da ih je prihvatio.

3. Opština Mostar

1105. Vijeće će se baviti dokazima u vezi s doprinosom Berislava Pušića zločinima počinjenim u Mostaru tako što će opisati njegovu ulogu u okupljanju Muslimana iz zapadnog Mostara, njihovom zatočenju na raznim mjestima u gradu i postupanju prema zatočenicima tokom maja 1993. (a); u raseljavanju muslimanskog stanovništva zapadnog Mostara u periodu od kraja maja 1993. (b) i u zločinima povezanim s opsadom istočnog Mostara, konkretno u blokiranju humanitarne pomoći (c).

a) Uloga Berislava Pušića u okupljanju Muslimana u zapadnom Mostaru, njihovom zatočenju na raznim mjestima u gradu i postupanju prema zatočenicima tokom maja 1993.

1106. Vijeće podsjeća da su, u periodu od 9. do 11. maja 1993., u danima poslije napada 9. maja 1993., i konkretno poslije pada Vranice 10. maja 1993., oružane snage HVO-a i Vojna policija HVO-a, prisiljavale Muslimane iz zapadnog Mostara da napuste svoje stanove i zatočile ih na nekoliko sati na Mašinskom fakultetu, u Duhanskom institutu, Zgradi MUP-a i na Veležovom stadionu – pri čemu su odvojili muškarce od žena i djece. Ti Muslimani zatim su odvezeni uglavnom na Heliodrom, gdje su ostali zatočeni više dana prije nego što su pušteni na slobodu i mogli da se vrate svojim domovima.²⁰⁷³

²⁰⁷³ V. "Pad Vranice 10. maja 1993.", "Okupljanje Muslimana u zapadnom Mostaru, njihovo zatočenje na više lokacija i odlazak nekih od njih na područja pod kontrolom ABiH ili u druge zemlje tokom prve polovine maja 1993.", "Navodi o zločinima počinjenim u zatočeničkim centrima HVO-a u Mostaru u maju 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

1107. U vezi s tim Vijeće napominje da je, prema izvještaju UNPROFOR-a od 11. maja 1993., Berislav Pušić predstavnicima UNPROFOR-a i PMEZ-a koji su zajednički obišli Muslimane iz zapadnog Mostara zatočene na Heliodromu rekao da su to ljudi koji su pobjegli iz svojih domova i da su iz raznih dijelova grada.²⁰⁷⁴

1108. Vijeće takođe napominje da je 11. maja 1993., MUP Mostar Berislavu Pušiću uputio dopis u kojem ga moli da "preuzme" 19 "civila" zatočenih u Zgradi MUP-a, dovedenih onamo iz Vranice.²⁰⁷⁵

1109. Vijeće pored toga konstatuje da je, 11. maja 1993., Ante Kvesić²⁰⁷⁶ dostavio spisak sastavljen 11. maja 1993., koji je sadržavao imena ljudi koji su radili u Regionalnoj ratnoj bolnici Mostar, koji su zajedno s članovima porodica uhapšeni u svojim stanovima u zapadnom Mostaru i zatim istog dana odvedeni na Heliodrom. Dana 13. maja 1993., Berislav Pušić je naredio da se određeni broj tih ljudi ne pusti na slobodu.²⁰⁷⁷ Dana 14. maja 1993., Berislav Pušić je odobrio zahtjev za puštanje na slobodu zatočenih članova porodica osoblja Regionalne ratne bolnice Mostar koji su bili zatočeni na Heliodromu, među kojima je bilo i djece, koji je Ante Kvesić dostavio 13. maja 1993. godine.²⁰⁷⁸ Pored toga, dokazi pokazuju da je, u periodu od 11. do 15. maja 1993., Berislav Pušić odobrio ili naredio puštanje na slobodu određenog broja Muslimana iz zapadnog Mostara zatočenih na Heliodromu, uključujući i neke članove njihovih porodica.²⁰⁷⁹

1110. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće smatra da je Berislav Pušić bio obaviješten o masovnom hapšenju Muslimana u zapadnom Mostaru u periodu od 9. do 11. maja 1993., kao i o njihovom zatočenju u Zgradi MUP-a i na Heliodromu. Pored toga, Vijeće smatra da naređenja Berislava Pušića za puštanje na slobodu ili za

²⁰⁷⁴ P 02293, str. 2 i 3.

²⁰⁷⁵ V. "Zgrada MUP-a", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

²⁰⁷⁶ Zapovjednik Regionalne ratne bolnice u Mostaru u periodu od 29. septembra 1992. do 20. januara 1994.: Ante Kvesić, T(f), str. 37391 i 37392.

²⁰⁷⁷ P 02315. Vijeće napominje da se ne navodi tačno mjesto na koje su te osobe odvedene, no smatra da se radi upravo o Heliodromu, s obzirom na činjenicu da je pomenuti spisak potpisao i Josip Praljak, *de facto* doravnatelj Heliodroma.

²⁰⁷⁸ P 02367; Ante Kvesić, T(f), str. 37455–37461 i 37474–37476. V. takođe P 02377; Ante Kvesić, T(f), str. 37463–37464.

²⁰⁷⁹ P 02296; P 02297; P 02334; P 02362; P 02371; P 02373; P 02379; P 02383; P 02384; P 02390; P 02394; P 02395; P 02396; P 02397; P 02398; P 02401; P 02402; P 02405; P 02409; P 02410.

zadržavanje u zatočeništvu Muslimana otkrivaju da on nije bio samo obaviješten o tim hapšenjima i zatočenju, nego i da je učestvovao u tim kampanjama hapšenja u maju 1993.

b) Uloga Berislava Pušića u raseljavanju muslimanskog stanovništva zapadnog Mostara u periodu od kraja maja 1993.

1111. Dana 26. maja 1993., HVO je započeo sa preseljavanjem najmanje 300 Muslimana iz zapadnog Mostara u istočni Mostar.²⁰⁸⁰ Klaus van Nissen²⁰⁸¹ je u svom svjedočenju izjavio da je, u noći s 25. na 26. maja 1993., zajedno s još nekoliko međunarodnih posmatrača, naišao u zapadnom Mostaru na pet autobusa u kojima su bile žene, djeca i starije osobe – koji su izgledali rezignirano i uplašeno – ali među kojima nije bio nijedan muškarac starosti između 16 i 50 godina. Vojnici HVO-a su stražarili kod autobusa, a Berislav Pušić, koji je takođe bio tamo, izgledao je kao odgovorna osoba za taj transport.²⁰⁸² Klaus van Nissen je takođe rekao da je Berislav Pušić zamolio posmatrača da odu, s napomenom da se radi o nečemu što se njih nimalo ne tiče.²⁰⁸³ Vijeće podsjeća da su ti Muslimani bili upućeni u istočni Mostar i da je HVO onemogućio svaki povratak Muslimana u zapadni Mostar.²⁰⁸⁴

1112. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće smatra da je, krajem maja 1993., Berislav Pušić učestvovao u operaciji čiji je cilj bio prebacivanje Muslimana iz zapadnog Mostara u istočni Mostar.

1113. Pored toga, 16. juna 1993., Berislav Pušić je, na jednom sastanku koji su organizovali predstavnici PMEZ-a i kojem je prisustvovao i Valentin Ćorić, upozoren da se u Mostaru već pet dana vrše deložacije Muslimana.²⁰⁸⁵ Berislav Pušić i Valentin Ćorić demantovali su informacije koje su im tom prilikom prezentirane i predstavnicima

²⁰⁸⁰ V. "Premještanje 300 Muslimana u istočni Mostar krajem maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

²⁰⁸¹ Posmatrač PMEZ-a Klaus Johann Nissen, T(f), str. 20405–20407.

²⁰⁸² Klaus Johann Nissen, T(f), str. 20429 i 20430.

²⁰⁸³ Klaus Johann Nissen, T(f) str. 20429 i 20430.

²⁰⁸⁴ V. "Premještanje 300 Muslimana u istočni Mostar krajem maja 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

²⁰⁸⁵ V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

PMEZ-a odgovorili da deložacija nije bilo, a ako ih i jeste bilo, to čine kriminalci nad kojima HVO nema kontrolu.²⁰⁸⁶

1114. Vijeće u vezi s tim podsjeća da je HVO sredinom juna 1993. nastavio s protjerivanjem Muslimana iz zapadnog Mostara u istočni Mostar.²⁰⁸⁷

1115. Najzad, Vijeće napominje da je, prema službenoj bilješci koju je Svjedok BC²⁰⁸⁸ napisao poslije sastanka s Berislavom Pušićem održanim 16. septembra 1993., ovaj potonji izjavio da je, po njegovom mišljenju, jedino primjereno rješenje to da se "sve Muslimane u zapadnoj Hercegovini pošalje na istočnu stranu Mostara gdje im je i mjesto".²⁰⁸⁹

1116. S obzirom na te dokaze, Vijeće smatra da je, u periodu od kraja maja 1993., Berislav Pušić učestvovao u sistemu čiji je cilj bilo definitivno raseljavanje Muslimana iz zapadnog Mostara.

c) Uloga Berislava Pušića u počinjenju zločina u vezi s opsadom istočnog Mostara, konkretno u blokiranju humanitarne pomoći

1117. Vijeće podsjeća da je, u periodu od juna 1993. do aprila 1994., istočni Mostar bio pod opsadom HVO-a i izložen intenzivnom i konstantnom granatiranjem i drugom vatrenom djelovanju, uslijed čega su mnogi stanovnici Muslimani poginuli ili bili ranjeni i što je uzrokovalo velika razaranja.²⁰⁹⁰ Vijeće je takođe utvrdilo da je, u periodu od juna do decembra 1993., HVO ometao redovno dostavljanje humanitarne pomoći u istočni Mostar, konkretno, ograničavajući međunarodnim organizacijama pristup u istočni Mostar putem administrativnih restrikcija – uključujući i uslov pribavljanja odobrenja za

²⁰⁸⁶ V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

²⁰⁸⁷ V. "Navodi o zločinima počinjenim tokom juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

²⁰⁸⁸ Predstavnik jedne međunarodne organizacije: Svjedok BC, T(f), str. 18315, 18316, zatvorena sjednica.

²⁰⁸⁹ P 09848, pod pečatom, par. 3; Svjedok BC, T(f), str. 25205, zatvorena sjednica.

²⁰⁹⁰ V. "Zaključci Vijeća o postojanju opsade istočnog Mostara", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

ulazak ili izlazak konvoja u Mostar²⁰⁹¹ – te postavljanjem zapreka na kontrolnim punktovima.²⁰⁹² Vijeće je utvrdilo da je HVO tokom gotovo dva mjeseca u ljeto 1993., kontrolnim punktovima oko Mostara kojima je zatvorio sve puteve, potpuno blokirao pristup humanitarnih konvoja u istočni Mostar;²⁰⁹³ te da u periodu od 18. do 28. decembra 1993., u istočni Mostar nije uspjela proći nikakva humanitarna pomoć.²⁰⁹⁴

1118. Pored toga, Vijeće podsjeća da je Berislav Pušić bio jedna od osoba koje su imale ovlaštenje za odobravanje ulaska međunarodnih organizacija u istočni Mostar, kao i za izdavanje odobrenja za evakuaciju ljudi iz istočnog Mostara.²⁰⁹⁵ Berislav Pušić je u periodu od septembra do novembra 1993. učestvovao u nizu pregovora o evakuacijama iz humanitarnih razloga vođenih u prisustvu predstavnika međunarodne zajednice; bio je na čelu delegacije HVO-a na pregovorima u vezi s provođenjem sporazuma o ranjenicima iz Nove Bile i Mostara, vođenim od 1. do 7. septembra 1993., koji su Milivoj Petković i general Delić zaključili 31. avgusta 1993.²⁰⁹⁶

1119. Pored toga, Vijeće upućuje na izvještaj SPABAT-a od 29. avgusta 1993., u kojem se kaže da je Berislav Pušić bio jedan od predstavnika HVO-a na sastanku organizovanom da bi predstavnici ABiH i HVO-a razgovarali "u vezi situacije u Mostaru", koji je održan u Međugorju pod pokroviteljstvom UNPROFOR-a.²⁰⁹⁷ Na tom sastanku, predstavnici ABiH su izložili situaciju u istočnom Mostaru, konkretno pitanja u

²⁰⁹¹ V. "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar. V. takođe "Izolacija stanovništva istočnog Mostara", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar: i HVO i ABiH bili su voljni da izdaju odobrenja samo za humanitarne evakuacije (nakon mukotrpnih pregovora između strana pod pokroviteljstvom međunarodnih predstavnika), iz medicinskih razloga, za žrtve silovanja ili u slučajevima ugroženosti djece. Odobrenja za izlazak putem evakuacije HVO je uslovljavao razmjenom "civila" po principu "jedan za jedan": za evakuisanje jednog Muslimana iz istočnog Mostara tražilo se da, iz enklava u okruženju, izađe jedan Hrvat.

²⁰⁹² V. "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

²⁰⁹³ V. "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

²⁰⁹⁴ V. "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

²⁰⁹⁵ V. "Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s predstavljanjem HVO-a pred međunarodnom zajednicom", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a; v. "Ovlaštenja Službe i Komisije za razmjenu", u zaključcima Vijeća u vezi s političkom i administrativnom strukturom HZ(R) HB.

²⁰⁹⁶ V. "Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s predstavljanjem HVO-a pred međunarodnom zajednicom", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

²⁰⁹⁷ P 04623, str. 5 i 6.

vezi s koridorom za humanitarnu pomoć između Mostara i Jablanice, davanjem pristupa u Mostar UNPROFOR-u, UNHCR-u i organizacijama za humanitarnu pomoć, te snabdijevanjem vodom i strujom.²⁰⁹⁸ Predstavnici HVO-a su rekli da je za provođenje sporazuma potreban sastanak na višem nivou i da su oni tu samo da slušaju i da izvijeste svoje zapovjednike.²⁰⁹⁹ Vijeće podsjeća da je utvrdilo da je muslimansko stanovništvo istočnog Mostara, koje nije moglo slobodno otići iz istočnog dijela Mostara, živjelo u krajnje teškim uslovima i patilo konkretno zbog manjka vode i struje.²¹⁰⁰

1120. Gore izneseni dokazi pokazuju da je Berislav Pušić učestvovao na pregovorima u vezi s opsadom istočnog Mostara, konkretno u vezi s evakuacijama muslimanskih ranjenika. Pored toga, Vijeće podsjeća da je njegova kancelarija bila u zapadnom Mostaru, tako da je on u cijelom tom periodu bio na mjestu događaja.²¹⁰¹ Osim toga, Berislav Pušić je bio informisan o problemima pristupa međunarodnih organizacija u istočni Mostar, kao i o nedostatku vode i struje u tom dijelu grada. S obzirom na te dokaze, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Berislav Pušić znao za intenzivno i konstantno granatiranje istočnog Mostara od strane HVO-a.

1121. Dokazi upućuju na to da je Berislav Pušić u postupanju sa zahtjevima Muslimana za izlazak iz istočnog Mostara ipak slabo sarađivao s predstavnicima međunarodnih organizacija.²¹⁰² Prema riječima Svjedoka BB i Svjedoka BC, Berislav Pušić je izdavao specijalna odobrenja za evakuaciju, i to u skladu s politikom razmjene koja se zasnivala na principu "jedan za jedan": za evakuaciju jednog Muslimana iz istočnog Mostara, trebalo je da jedan Hrvat izađe iz jedne od enklava pod opsadom, a pregovori su bili teški.²¹⁰³ Vijeće u vezi s ovim napominje da se Berislav Pušić, prilikom susreta sa

²⁰⁹⁸ P 04623, str. 5 i 6.

²⁰⁹⁹ P 04623, str. 5 i 6.

²¹⁰⁰ V. "Dostupnost vode i električne energije" i "Blokiranje međunarodnih organizacija i humanitarne pomoći", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

²¹⁰¹ P 10367, pod pečatom, par. 39, 41 i 42; Antoon van der Grinten, T(f), str. 21027, 21028 i 21050. V. također P 02806.

²¹⁰² Svjedok BC, T(f), str. 18405, 18536, 18557 i 18558, zatvorena sjednica.

²¹⁰³ Svjedok BB, T(f), str. 17239–17242 i 25277–25279, zatvorena sjednica; P 09848, pod pečatom, par. 1 i 3; Svjedok BC, T(f), str. 25205, zatvorena sjednica. V. također P 06929, pod pečatom; Amor Mašović, T(f), str. 25023 i 25024.

Svjedokom BC 16. septembra 1993., prema Muslimanima odnosio kao prema moneti za razmjenu. Rekao je da su Muslimani koji su do tog dana još ostali na teritorijama pod kontrolom HVO-a HVO-u dragocjeni za buduće razmjene, za Hrvate koje su zatočile "muslimanske snage u srednjoj Bosni".²¹⁰⁴ Prema izvještaju PMEZ-a od 28. novembra 1993., Berislav Pušić je predstavnicima PMEZ-a rekao da vraćanje sanitetskih helikoptera ABiH zadržanih u Međugorju zavisi o puštanju na slobodu sedamdesetak pripadnika HVO-a zatočenih u istočnom Mostaru.²¹⁰⁵ U izvještaju Berislava Pušića od 24. februara 1994. upućenom najvišim vlastima HVO-a, između ostalih kabinetu predsjednika HR HB, kabinetu Vlade HR HB, ministru odbrane i Glavnom stožeru HVO-a, pominje se susret Berislava Pušića i Jerryja Hulmea, predstavnika UNHCR-a od istog dana i tokom kojeg je ovaj potonji od Berislava Pušića zatražio odobrenje za evakuaciju 51 bolesnog Muslimana iz istočnog Mostara. U izvještaju se kaže da je Berislav Pušić za svoje odobrenje kao uslov postavio evakuaciju bolesnika hrvatske i drugih nacionalnosti.²¹⁰⁶

1122. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić znao da je istočni Mostar u okviru opsade, u periodu od juna 1993. do aprila 1994. godine, bio meta konstantnog granatiranja i drugog vatrenog djelovanja. Prema tome, on nije mogao da ne zna da ta dejstva dovode do uništavanja imovine, između ostalog vjerskih objekata, te smrti stanovnika tog dijela grada. Vijeće pored toga zaključuje da je Berislav Pušić znao za probleme međunarodnih organizacija u pogledu pristupa u istočni Mostar, kao i za ekstremno teške životne uslove stanovništva tog dijela grada, konkretno za nedostatak vode i struje. Vijeće zaključuje da je on postavljao prepreke, štaviše, da je zaustavio rješavanje zahtjeva za humanitarne evakuacije iz istočnog Mostara. Prema tome, Vijeće smatra da je Berislav Pušić, time što je opstruisao humanitarne evakuacije, učestvovao u otežavanju životnih uslova u istočnom Mostaru. Budući da je Berislav Pušić znao za opsadu istočnog Mostara, za granatiranje i probleme povezane s opsadom istočnog Mostara, a ostao je na svojim funkcijama u HVO-u, jedini razuman zaključak koji Vijeće na osnovu toga može izvesti jeste taj da je on prihvatio uništavanje imovine u istočnom

²¹⁰⁴ P 09848, pod pečatom, par. 1 i 3; Svjedok BC, T(f), str. 25205, zatvorena sjednica.

²¹⁰⁵ P 06929, pod pečatom; Amor Mašović, T(f), str. 25023.

Mostaru, između ostalog vjerskih objekata, kao i lišavanje života osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga povezana s granatiranjem i ekstremno teškim životnim uslovima koji su opsadom istočnog Mostara nametnuti stanovništvu istočnog Mostara.

4. Opština Čapljina

1123. Vijeće napominje da je Berislav Pušić bio u sastavu radne grupe, koja je na sjednici HVO-a HZ HB održanoj 19. jula 1993. dobila zadatak da obiđe opštinu Čapljina, izvrši inspekciju zatočeničkih objekata i predloži mjere za poboljšanje uslova u tim objektima.²¹⁰⁷ Na 47. sjednici HVO-a HZ HB održanoj 20. jula 1993., radna grupa je, između ostalog, izvijestila da su vijesti u medijima koje govore o navodnom "progonu" Muslimana s područja opštine Čapljina lažne. Radna grupa se oslanjala na činjenicu da je u Studentskom centru u Čapljini i objektima odmarališta u Počitelj Polju, Ševač Polju, Bivoljem Brdu i Višićima smješteno više od 2.000 Muslimana iz istočne Bosne,²¹⁰⁸ što je dakle značilo da su Muslimani ostali u opštini. Vijeće je jasno utvrdilo da je u tom periodu došlo do raseljavanja Muslimana iz te opštine na teritorije pod kontrolom ABiH, između ostalog 19. ili 20. jula 1993., kada je Berislav Pušić bio u obilasku opštine.²¹⁰⁹ Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji može da se izvede taj da je Berislav Pušić bio obaviješten o protjerivanju, da je to negirao u izvještaju radne grupe u čijem je radu učestvovao, te da je shodno tome, budući da je ostao na svojoj dužnosti u HVO-u, te zločine prihvatio.

5. Zatočenički centri

1124. Vijeće će sada analizirati navode o doprinosu Berislava Pušića zločinima počinjenim u zatočeničkim centrima i zatvorima HVO-a.

1125. Preliminarno Vijeće napominje da će prvo razmotriti dokaze u vezi s doprinosom Berislava Pušića provođenju odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993. o zatvaranju

²¹⁰⁶ P 07942 / P 07946. V. takođe P 08017; P 07481.

²¹⁰⁷ P 03560, str. 4 i 5.

²¹⁰⁸ P 03573.

²¹⁰⁹ V. "Deložiranje žena, djece i starijih osoba, njihovo raseljavanje i navodi o zločinima počinjenim u opštini Čapljina od jula do septembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina.

zatočeničkih centara i zatvora HVO-a u BiH (a), zatim će utvrditi njegov doprinos zločinima počinjenim na Heliodromu (b), u Zatvoru u Dretelju (c), u Zatvoru u Gabeli (d), u Zatvoru u Ljubuškom i Logoru Vitina-Otok (e) i, najzad, u Zatočeničkom centru Vojno (f).

a) Provođenje Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993.

1126. Vijeće podsjeća da je, 10. decembra 1993., Mate Boban donio odluku kojom se nalaže zatvaranje svih zatočeničkih centara HVO-a u BiH (dalje u tekstu: Odluka Mate Bobana od 10. decembra 1993.).²¹¹⁰

1127. Vijeće raspolaže velikim brojem dokaza koji pokazuju da je Berislav Pušić aktivno učestvovao u provođenju Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993. godine. Naime, već 10. decembra 1993., Berislav Pušić je Vladi HR HB podnio plan rada Službe za razmjenu u kojem se ističe potreba da se zatočenici evidentiraju i kategorizuju, predlažu procedure za puštanje na slobodu zatočenika i napominje da su zatočenici interesantni za Službu samo u funkciji razmjene.²¹¹¹

1128. Berislav Pušić je pored toga, kao predstojnik Službe za razmjenu, aktivno učestvovao na dva sastanka radne grupe zadužene za provođenje Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993., održana 11. i 13. decembra 1993.²¹¹² Iz zapisnika sa sastanka od 11. decembra 1993. jasno proizlazi da je Berislav Pušić bio zadužen za centralizaciju podataka o broju zatočenika u svakom centru HVO-a.²¹¹³ Osim toga, što se tiče zatočenika, isticao je da "sve treba pustiti, ali uporedno s tim poduzeti sve mjere organizacije zaštite i sigurnosti, a posebice se organizirati za pripremu zatočenika za odlazak u treće zemlje"²¹¹⁴ i da osobe starije od 50 treba prebaciti u istočni Mostar.²¹¹⁵ Vijeće napominje da je Berislav Pušić na sastanku od 13. decembra 1993., ponovo

²¹¹⁰ P 07096.

²¹¹¹ P 07102.

²¹¹² P 07148 / P 07124 / P 07214; P 07143.

²¹¹³ P 07148 / P 07124, str. 3.

²¹¹⁴ P 07148 / P 07124, str. 5.

²¹¹⁵ P 07148 / P 07124, str. 10.

insistirao na tome da se svi zatočeni Muslimani moraju poslati u treće zemlje, uključujući i osobe koje bi se mogle biti krivično gonjene.²¹¹⁶

1129. Vijeće napominje da su, nakon zajedničke izjave predsjednika Vlade RBiH, Harisa Silajdžića, i dopredsjednika Vlade Hrvatske, Mate Granića, date u Ženevi 10. februara 1994., Amor Mašović, predsjednik Državne komisije RBiH za razmjenu, i Berislav Pušić potpisali sporazum koji se, pored ostalog, odnosio na puštanje na slobodu svih zatočenika po načelu "svi za sve" i na onemogućavanje bilo kakvog uticaja na zatočenike u vezi s odlukom o tome kuda će otići kada budu pušteni na slobodu.²¹¹⁷

1130. Vijeću su predočena i brojna naređenja koja je potpisao Berislav Pušić kao predstojnik Službe za razmjenu, izdata na osnovu Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993., kojima se nalaže puštanje na slobodu zatočenih osoba kako bi one otišle na teritorije pod kontrolom ABiH, uključujući i istočni Mostar, ili u treće zemlje.²¹¹⁸

1131. Na kraju, Vijeće konstatuje da je Berislav Pušić visoke rukovodioce HVO-a redovno obavještavao o provođenju Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993.²¹¹⁹ Na primjer, u izvještaju od 31. decembra 1993., Berislav Pušić je istaknuo da je Služba za razmjenu u cijelosti bila nositelj akcije raspuštanja zatočeničkih centara HVO-a u skladu s Odlukom Mate Bobana od 10. decembra 1993. i napomenuo da je u okviru te akcije na slobodu pušteno 3.000 ljudi.²¹²⁰ U izvještaju od 3. januara 1994., upućenom, između ostalih, Vladi HR HB, ministru vanjskih poslova Republike Hrvatske, ministru unutrašnjih poslova i Upravi Vojne policije, Berislav Pušić navodi da je od 3.167 osoba zatočenih u "zatočeničkim centrima na teritoriju HR HB", njih 1.935 prebačeno na teritorije pod kontrolom ABiH, a 743 u treće zemlje.²¹²¹ Najzad, u izvještaju od 31. marta 1994., upućenom Predsjedničkom vijeću, Vladi HR HB, Glavnom stožeru, ministru odbrane, Upravi Vojne policije i SIS-u, Berislav Pušić navodi da je u periodu od 18.

²¹¹⁶ P 07143, str. 9.

²¹¹⁷ 6D 00499.

²¹¹⁸ V. "Uloga Berislava Pušića u oslobađanju zatočenika s Heliodroma bilo putem običnog postupka puštanja na slobodu bilo putem razmjene", "Zatvor u Gabeli" i "Zatvor u Ljubuškom", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

²¹¹⁹ P 07178; P 07185; P 07187; P 07246, str. 1; P 07242.

²¹²⁰ P 07411, str. 5.

januara do 30. marta 1994. imao 12 sastanaka s predstavnicima muslimanske strane na kojima se pregovaralo o razmjeni zatočenika, te da je u okviru razmjena, u periodu od 18. januara do 30. marta 1994., na slobodu pušteno 1.017 zatočenika, pripadnika ABiH.²¹²²

1132. Vijeće podsjeća na to da su zatočenici iz zatočeničkih centara HVO-a pušteni na slobodu pod uslovom da napuste teritoriju Herceg-Bosne i odu u treće zemlje ili na teritorije pod kontrolom ABiH.²¹²³

1133. S obzirom na dokaze, Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić organizovao i aktivno učestvovao u zatvaranju zatočeničkih centara HVO-a i raseljavanju zatočenih Muslimana u treće zemlje ili na teritorije pod kontrolom ABiH.

b) Heliodrom

i. Uloga Berislava Pušića u evidentiranju i kategorizaciji zatočenika na Heliodromu

1134. Vijeće podsjeća da je, u Odluci od 12. avgusta 1993., Berislav Pušić naveo da je završeno evidentiranje i kategorizacija zatočenika na Heliodromu.²¹²⁴ Međutim, Vijeće je konstatovalo da vlasti HVO-a HZ(R) HB zatočenike nisu nikad adekvatno kategorizovali i podijelili u zavisnosti od njihovog statusa.²¹²⁵

²¹²¹ P 07468 / P 07465, str. 3.

²¹²² P 08136, str. 2 i 3.

²¹²³ V. "Puštanje na slobodu zatočenika iz Zatvora u Gabeli pod uslovom da odu u treće zemlje", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli; "Odlazak zatočenika iz Zatvora u Dretelju na hrvatske otoke", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju; "Organizovanje odlaska zatočenika s Heliodroma u treće zemlje ili na teritorije pod kontrolom ABiH", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom; "Činjenični zaključci Vijeća", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima u Ljubuškom. Vijeće napominje da su zatočenike premještali iz jednog u drugi zatočenički centar prije puštanja na slobodu, pod uslovom da napuste teritoriju Herceg-Bosne: v. "Odlazak zatočenika iz Zatvora Dretelj na druga mjesta zatočenja", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju; "Premještanje zatočenika iz Zatvora u Gabeli u Zatvor u Ljubuškom ili na Heliodrom prije odlaska u treće zemlje", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

²¹²⁴ P 04141, str. 1.

²¹²⁵ V. "Dolazak zatočenika nakon talasa hapšenja poslije 30. juna 1993." u odjeljku "Dolazak zatočenika na Heliodrom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom. V. takođe Josip Praljak, T(f), str. 14782; P 07064, str. 2.

1135. Vijeće pored toga napominje da je, 15. septembra 1993. odnosno mjesec dana nakon Odluke od 12. avgusta 1993., Berislav Pušić izvršio popisivanje zatočenika.²¹²⁶ Što se tiče tih spiskova, Vijeće konstatuje da su Berislav Pušić i Služba za razmjenu u septembru 1993. savršeno dobro znali status zatočenika, odnosno ko su "ratni zarobljenici", ko "civili", "žene" odnosno "osobe do 1933. godišta".²¹²⁷ Na osnovu naslova "Spisak osoba do 1933. godišta – za otpust" Vijeće zaključuje da je HVO, konkretno, Berislav Pušić, osobe starije od 60 godina smatrao starijim osobama koje treba da se puste na slobodu zbog životne dobi. Vijeće konstatuje da se na više tih spiskova koje je direktno sastavio i potpisao Berislav Pušić nalaze imena osoba starijih od 60 i mlađih od 18 godina.²¹²⁸ Na spiskovima je za sve popisane zatočenike navedena i godina rođenja te iz koje su opštine.

1136. Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić, iako vlasti HVO-a nisu izvršile tačnu i sistematsku kategorizaciju muslimanskih zatočenika, znao da među osobama koje je HVO zatočio ima osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga. Budući da je uprkos tim saznanjima nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u, Berislav Pušić je prihvatio zatočenje Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga od strane HVO-a.

ii. Znanje i uloga Berislava Pušića u vezi s uslovima zatočenja i zlostavljanjem na Heliodromu

1137. Dana 16. juna 1993., predstavnici PMEZ-a su se sastali s Berislavom Pušićem i Valentinom Ćorićem kako bi ih pitali za razloge zatočenja Muslimana na Heliodromu i za uslove zatočenja u tom centru. Na tom sastanku, predstavnici PMEZ-a su uslove zatočenja ocijenili kao "veoma loše".²¹²⁹

1138. Vijeće napominje da je Berislav Pušić u julu 1993. bio obaviješten o raznim zdravstvenim problemima na Heliodromu. U izvještaju od 3. jula 1993. upućenom Upravi

²¹²⁶ P 05071; P 05072; P 05077; P 05081; P 05082; P 05083; P 05087; P 05088; P 05089; P 05093; P 05102; P 05106; P 05107.

²¹²⁷ V. npr. P 05102; P 02163; P 05107; P 05106.

²¹²⁸ P 05102.

Vojne policije, Zvonko Vidović²¹³⁰ kaže da je Berislav Pušić Odjelu za suzbijanje kriminaliteta Uprave Vojne policije Mostar usmeno prenio odobrenje Odjela obrane da se 109 zatočenika, nakon obavljenog ljekarskog pregleda, uputi na liječenje.²¹³¹ Dana 9. jula 1993., Stanko Božić, ravnatelj Heliograma, dostavio je Valentinu Ćoriću, Zvonku Vidoviću i Berislavu Pušiću izvještaj u kojem ih obavještava da je jedan zatočenik na Heliogramu isjekao vene "iz neobjašnjivih razloga".²¹³²

1139. Prema izvještaju MKCK-a za period od jula 1992. do oktobra 1993., MKCK je u avgustu 1993. pismenim izvještajem upozorio Berislava Pušića na uslove u kojima borave zatočenici na Heliogramu.²¹³³ Međutim, Vijeću nije poznat sadržaj tog izvještaja.

1140. Dana 13. septembra 1993., Stanko Božić je Berislavu Pušiću dostavio spisak bolesnih osoba i tražio da se provede potrebna procedura kako bi ti bolesnici bili pušteni.²¹³⁴ Vijeću nije poznato da li su te osobe zaista bile puštene na slobodu.

1141. Dana 30. septembra 1993., ljekari sanitetske službe Odjela obrane HR HB, između ostalih Ivo Ćurić,²¹³⁵ dostavili su konkretno Bruni Stojiću i Berislavu Pušiću izvještaj u kojem se govori o neprihvatljivim higijenskim uslovima na Heliogramu i o "prenapučenosti", a upozorava se i na veliku mogućnost pojave respiratornih i crijevnih oboljenja.²¹³⁶

1142. Što se tiče konkretno prenapučenosti Heliograma, Vijeće napominje da je, 6. januara 1994., Berislav Pušić od Marijana Biškića tražio odobrenje da se dio zatočenika

²¹²⁹ P 02806, str. 1 i 2; Antoon van der Grinten, T(f), str. 21046–21050.

²¹³⁰ Operativac u Odjelu za suzbijanje kriminaliteta Vojne policije Mostar u periodu od oktobra 1992. do ljeta 1993.: Zvonko Vidović, T(f), str. 51438, 51439, 51730 i 51731.

²¹³¹ P 03133, str. 1.

²¹³² P 03334.

²¹³³ P 00284, str. 7. Vijeće napominje da se u tom izvještaju ne navodi sadržaj izvještaja dostavljenog Berislavu Pušiću.

²¹³⁴ P 04993.

²¹³⁵ Prema izjavama Svjedoka 2D–AB, Ivo Ćurić je bio ljekar, pripadnik HVO-a od osnivanja u aprilu 1992. do juna 1995. godine; Svjedok 2D–AB, T(f), str. 37488, zatvorena sjednica, i 37500.

²¹³⁶ P 05503, str. 2. V. takođe William Tomljanovich, T(f), str. 6153–6154.

premjesti s Heliodroma u Zatvor u Gabeli kako bi se smanjio broj zatočenika.²¹³⁷ Vijeće ne raspolaže nijednim dokazom koji bi pokazao da su se ta premještanja zaista i dogodila.

1143. Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić bio obaviješten o problemima u vezi s uslovima zatočenja na Heliodromu tokom cijelog perioda postojanja tog zatočeničkog centra. Vijeće napominje da on, uprkos ovlaštenjima koja je imao kao predstojnik Službe za razmjenu i predsjednik Komisije HVO-a za zatvore i zatočeničke centre, nije preduzeo nikakve mjere kako bi te uslove zatočenja poboljšao, konkretno organizujući preseljavanje nekih zatočenika. Prema tome, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Berislav Pušić, budući da je nastavio obavljati svoje funkcije u HVO-u iako je znao za loše uslove zatočenja u kojima borave zatočenici s Heliodroma, te uslove prihvatio.

1144. Pored toga, što se konkretno tiče postupanja prema zatočenicima u krugu Heliodroma, Berislav Pušić, Bruno Stojić, Valentin Ćorić i Zvonko Vidović bili su obaviješteni izvještajem Stanka Božića od 5. jula 1993. da su vojnici HVO-a stacionirani na Heliodromu nasumično pucali na objekte u kojima su bili zatvoreni zatočenici.²¹³⁸ Osim toga, u izvještaju se upozorava da objekti Heliodroma nisu zamišljeni da služe kao zatvor i da je zbog toga teško organizovati obezbjeđenje zatočenika i zaštititi ih u slučaju ponovne pojave sličnih incidenata, uz napomenu da na obezbjeđenju četiri objekta radi samo 16 vojnih policajaca, što je nedovoljno, tako da se primaocima izvještaja predlaže da se na obezbjeđenje rasporedi još 16 vojnika. Josip Praljak je potvrdio da taj zahtjev nije doveo ni do kakvog policijskog pojačanja.²¹³⁹

1145. Na osnovu prethodno iznesenog Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić bio obaviješten o zlostavljanju kojem su u periodu od jula 1993. bili izloženi zatočenici na Heliodromu. On nije preduzeo nikakve mjere da to zlostavljanje prestane iako je za to imao ovlaštenje i nastavio je da obavlja svoje funkcije u HVO-u. Prema tome, Vijeće

²¹³⁷ Marijan Biškić, T(f), str. 15128, 15324 i 15325; P 07494, str. 1. V. takođe Josip Praljak, T(f), str. 14842.

²¹³⁸ P 03209, str. 1; Josip Praljak, T(f), str. 14732–14734.

²¹³⁹ Josip Praljak, T(f), str. 14734 i 14735.

smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Berislav Pušić prihvatio zlostavljanja zatočenika na Heliodromu.

iii. Znanje i uloga Berislava Pušića u vezi s radovima koje su zatočenici obavljali na liniji fronta

1146. Vijeće je utvrdilo da je HVO, u periodu od maja 1993. do marta 1994., muškarce Muslimane zatočene na Heliodromu odvodio na liniju fronta u opštini Mostar, radi izvođenja radova poput popravljanja fortifikacija i skloništa ili skupljanja leševa vojnika.²¹⁴⁰ Vijeće je takođe utvrdilo da je više desetaka tih zatočenika, izloženih vojnim sukobima, poginulo ili bilo ranjeno od vatre otvarane sa strane HVO-a i sa strane ABiH.²¹⁴¹

1147. S obzirom na to, Vijeće konstatuje da je, u periodu od 17. februara do 24. jula 1993., Berislav Pušić najmanje 30 puta izdao "odobrenje" ili "usmenu zapovijed" za upućivanje zatočenika na rad,²¹⁴² između ostalog i na rad na liniji fronta.²¹⁴³ Zatočenici su upućivani na fizički rad na linijama fronta i na osnovu "generalne zapovijedi" Berislava Pušića od 20. i 22. jula 1993. godine.²¹⁴⁴ Dokazi upućuju na to da je Berislav Pušić ta odobrenja odnosno naređenja izdavao po zahtjevima Vojne policije – između ostalog, 1. i 5. bojne – i oružanih snaga HVO-a – najčešće 2. bojne 2. brigade i ATG "Benko Penavić".

1148. Vijeće takođe konstatuje da su vlasti HVO-a, barem u periodu od avgusta do novembra 1993., te MKCK, u avgustu 1993. i u januaru 1994., obavijestili Berislava

²¹⁴⁰ V. "Korištenje zatočenika s Heliodroma za izvođenje radova", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom, i "Logor Heliodrom", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 18 (protivpravni fizički rad kao kršenje zakona i običaja ratovanja).

²¹⁴¹ V. "Korištenje zatočenika s Heliodroma za izvođenje radova" i "Pogibija i ranjavanje zatočenika tokom prisilnog rada", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

²¹⁴² P 01765; P 08043, u vezi s istim. V. takođe P 01514, str. 1; P 02385; P 02958; P 03171; P 03202; P 03293; P 03414; P 03435; P 03468; P 03518; P 03525; P 03596; P 03646: jedan zatočenik ranjen od strane ABiH. V. takođe Josip Praljak, T(f), str. 14741, T(e), str. str. 14750 i T(f), str. 14978 i 14979: Josip Praljak je u svom svjedočenju izjavio da mu Berislav Pušić nikad nije izdavao pismena naređenja, nego da su njegova naređenja i odobrenja bila saopštavana telefonom. Prema riječima Josipa Praljka, Berislav Pušić je svakako morao da izda odobrenje za izlazak zatočenika na radove.

²¹⁴³ P 02921; P 03194.

²¹⁴⁴ P 03583; P 03633.

Pušića da se zatočenici s Heliodroma šalju na radove, konkretno, na linije fronta u zapadnom Mostaru i Vrdima.²¹⁴⁵ Dopisom od 29. januara 1994., upućenom Marijanu Biškiću, pomoćniku ministra odbrane HR HB za sigurnost, Berislav Pušić je potvrdio činjenice koje je naveo MKCK.²¹⁴⁶ U tom izvještaju, Berislav Pušić potvrđuje da je neke zatočenike preuzeo izvjesni Ivan Zelenika koji je imao svoju "privatnu vojsku", kako bi obavili neke radove za njega u zapadnom Mostaru i da su drugi zatočenici bili u Vojnom i obavljali radove za Marija Mihalja, poznatog po tome što je maltretirao i ubijao zatočenike.

1149. Pored toga, iz dokaza proizlazi da je Berislav Pušić znao na koju se vrstu poslova prisiljavaju zatočenici koje odvođe s Heliodroma – odnosno, da se radilo u suštini o radovima vojnog karatera ili za vojne potrebe i o izrazito opasnim poslovima. Berislav Pušić je, dakle, odobravao zahtjeve, u kojima je bila navedena vrsta radova koji će se obavljati, poput gradnje bunkera, skupljanja leševa vojnika HVO-a i izvođenje radova na liniji fronta.²¹⁴⁷ Osim toga, sam Berislav Pušić je u decembru 1993. rekao da je obaviješten o tome da se zatočenici šalju na radove na liniji fronta, i to na sastanku radne grupe HVO-a održanom 10. decembra 1993.,²¹⁴⁸ kao i u izvještaju od 19. decembra 1993. upućenom Mati Bobanu.²¹⁴⁹

1150. Konačno, Berislava Pušića su nadležni na Heliodromu obavještavali o incidentima u vezi sa zatočenicima s Heliodroma za vrijeme radova. Na primjer, u desetak izvještaja iz jula 1993. upućenih konkretno Berislavu Pušiću, Stanko Božić pominje ranjavanje "od strane Armije BiH" ili nestanke zatočenika tokom radova koje je Berislav Pušić prethodno odobrio.²¹⁵⁰ Iz izvještaja Stanka Božića od 22. jula 1993., upućenom konkretno Valentinu Ćoriću i Zvonku Vidoviću, saznaje se, između ostalog, da je jedan

²¹⁴⁵ P 04500; P 00284, str. 7; P 06526, str. 2; P 07787, str. 7 i 8.

²¹⁴⁶ P 07722.

²¹⁴⁷ P 02921; Josip Praljak, T(f), str. 14749 i 14754; P 03194; Josip Praljak, T(f), str. 14750; P 03518; P 03583.

²¹⁴⁸ P 07148, str. 3.

²¹⁴⁹ P 07252, str. 1. V. takođe P 07722: na traženje MKCK-a od 10. januara 1994. (P 07787, str. 7), Berislav Pušić u dopisu od 29. januara 1994. upućenom Marijanu Biškiću, daje odgovor da su zatočenici s Heliodroma poslani na rad u zapadnom Mostaru smješteni u Hotelu Ero – koji se nalazio u blizini linije fronta.

od zatočenika upućenih na radove po odobrenju Berislava Pušića ranjen "od strane Armije BiH".²¹⁵¹ Dana 8. novembra 1993., Stanko Božić je ponovo obavijestio Berislava Pušića da su zatočenici poslani na radove za HVO poginuli ili bili ranjeni.²¹⁵² Najzad, 6. januara 1994., Stanko Božić je Berislavu Pušiću poslao spisak 37 zatočenika s Heliograma poginulih tokom radova.²¹⁵³ Svjedok EJ²¹⁵⁴ i Ismet Poljarević su potvrdili da su zatočenici navedeni na tom spisku bili poslani na rad na linijama fronta.²¹⁵⁵

1151. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće zaključuje da je, u periodu od maja 1993. do januara 1994., Berislav Pušić izdavao odobrenja i naređenja za angažovanje zatočenika s Heliograma za radove na liniji fronta. Znao je i to da su neki od tih zatočenika primoravani na obavljanje tih radova – konkretno na osnovu njegovog odobrenja ili naređenja – bili ranjeni, da su poginuli ili pak nestali. Prema tome, Vijeće smatra da je, budući da je izdavao naređenja i odobrenja za angažovanje zatočenika za radove na liniji fronta iako je znao da neki od njih na tim radovima bili ranjeni ili da su poginuli, Berislav Pušić imao namjeru da ti zločini budu počinjeni.

iv. Uloga Berislava Pušića u vezi s pristupom na Heliogram

1152. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da vlasti HVO-a, iako su dozvoljavale pristup na Heliogram MKCK-u i nekim drugim predstavnicima međunarodne zajednice, nisu dopuštale obilazak svih objekata i zatočenika koji su u njima bili; da su, osim toga, vlasti HVO-a sakrivala zatočenike pred predstavnicima međunarodne zajednice i da su im

²¹⁵⁰ P 03171; P 03293; P 03414; P 03435; P 03468; P 03518; P 03525; P 03646; Josip Praljak, T(f), str. 14767 i 14768.

²¹⁵¹ P 03633.

²¹⁵² P 06526, str. 2.

²¹⁵³ P 07498.

²¹⁵⁴ Vojnik HVO-a Musliman, zatočen na Heliogramu u periodu od oko 21. jula 1993. do 17. septembra 1993.: Svjedok EJ, P 10227, pod pečatom, predmet *Naletilić i Martinović*, T(f), str. 1500, 1513, 1543 i 1528.

²¹⁵⁵ Ismet Poljarević, T(f), str. 11628; Svjedok EJ, P 10227, pod pečatom, predmet *Naletilić i Martinović*, T(f), str. 1505.

odbijale dati informacije o zatočenicima kojih nije bilo na prozivkama koje su ti predstavnici izvršili.²¹⁵⁶

1153. Vijeće s tim u vezi podsjeća da je Berislav Pušić u periodu od maja 1993. do januara/februara 1994. imao ovlaštenje za odobravanje – i onemogućavanje – pristupa u zatočeničke centre i da je to ovlaštenje i koristio.²¹⁵⁷ Vijeće napominje da je Berislav Pušić, u periodu od maja 1993. do januara 1994., raznim međunarodnim organizacijama zaista izdavao odobrenja za pristup na Heliodrom. Vijeće tako upućuje na svjedočenja Svjedoka BB i Antoona van der Grintena, koji su rekli da im je Berislav Pušić, prije svog imenovanja na dužnost predstojnika Službe za razmjenu 5. jula 1993., odobrio dolazak na Heliodrom. Svjedok BB²¹⁵⁸ je izjavio da mu je Berislav Pušić 12. maja 1993. ili oko tog datuma odobrio da ode na Heliodrom kako bi zatočenicima dostavio pomoć.²¹⁵⁹ Antoon van der Grinten,²¹⁶⁰ je pak u svom svjedočenju rekao da je pismenim odobrenjem Berislava Pušića PMEZ-u omogućeno da posjeti Heliodrom 11. juna 1993.²¹⁶¹

1154. Vijeće takođe napominje da je 23. decembra 1993., Berislav Pušić od Marijana Biškića, SIS-a, načelnika Uprave Vojne policije Radoslava Lavrića i vojnog tužioca tražio uputstva o proceduri za odobravanje posjeta MKCK-a centrima HVO-a.²¹⁶² Dana 3. januara 1994., Berislav Pušić je izdao dozvolu za posjetu Heliodromu u periodu od 4.

²¹⁵⁶ V. "Ograničavanje posjeta pripadnika međunarodne zajednice zatočenicima na Heliodromu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

²¹⁵⁷ V. "Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s pristupom u zatočeničke centre", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a; v. takođe "Pristup na Heliodrom za predstavnike međunarodnih organizacija i novinare", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

²¹⁵⁸ Predstavnik jedne međunarodne organizacije: Svjedok BB, T(f), str. 17133 i 17134, zatvorena sjednica.

²¹⁵⁹ Svjedok BB, T(f), str. 17169 i 17170, zatvorena sjednica; P 02293, par. 7. Kada je ispitivan u vezi s dokaznim predmetu P 02260, u kojem se pominje naređenje Berislava Pušića da se puste na slobodu osobe zatočene na Heliodromu nakon napada od 9. maja 1993., Svjedok BB je rekao da je taj dokument u skladu s njegovim shvatanjem da je Berislav Pušić bio osoba koja je odlučivala o izdavanju odobrenja njegovoj organizaciji za pristup na Heliodrom: Svjedok BB, T(f), str. 25426–25428, zatvorena sjednica.

²¹⁶⁰ Posmatrač PMEZ-a: Antoon van der Grinten, T(f), str. 20999 i 21001.

²¹⁶¹ Antoon van der Grinten, T(f), str. 21028, 21030 i 21244; P 02721, pod pečatom, str. 2. Vijeće napominje da Antoon van der Grinten u izvještaju napisanom 11. juna 1993. navodi da je od Berislava Pušića dobio "dozvolu za slobodan pristup u zatvor na Heliodromu kad god to želimo" (naglasak dodat). S obzirom na svjedočenje Antoona van der Grintena, Vijeće smatra da "dozvola" o kojoj je riječ nije bila opšta propusnica.

²¹⁶² P 07311. U izvještaju se navodi da su procedure za odobravanje posjeta izmijenjene i Berislav Pušić u tom kontekstu od nadležnih vlasti traži pojašnjenje.

do 8. januara 1994. za 14 predstavnika MKCK-a.²¹⁶³ Dopisom od 4. januara 1994. upućenim Berislavu Pušiću Marijan Biškić je potvrdio izdato odobrenje, koje je osim njega odobrio i Valentin Ćorić.²¹⁶⁴

1155. Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić izdavao odobrenja za posjete Heliodromu u periodu od maja 1993. do januara 1994. Na osnovu gore navedenih dokaza Vijeće ne može utvrditi da je Berislav Pušić međunarodnim organizacijama onemogućavao pristup na Heliodrom ili da je zatočenike skrivao pred predstavnicima međunarodne zajednice. Naprotiv, Vijeće napominje da je Berislav Pušić, kad nije bio siguran kakvu proceduru treba primijeniti, informacije o dozvolama za posjete MKCK-a tražio od drugih vlasti.

- v. Uloga Berislava Pušića u oslobađanju zatočenika s Heliodroma puštanjem na slobodu ili putem razmjene

1156. Vijeće napominje da je, poslije napada HVO-a na Mostar 9. maja 1993. i masovnog hapšenja Muslimana u zapadnom Mostaru od strane HVO-a, Berislav Pušić imao važnu ulogu u oslobađanju osoba zatočenih na Heliodromu. Na primjer, 10. maja 1993., Berislav Pušić je telefonirao Stanku Božiću, ravnatelju Heliodroma, i naredio mu da pusti na slobodu Muslimane iz zapadnog Mostara "izolovane" na Heliodromu.²¹⁶⁵ Berislav Pušić je izdavao naređenja²¹⁶⁶ ili odobrenja²¹⁶⁷ za puštanje na slobodu osoba zatočenih na Heliodromu do sredine maja 1993. Na primjer, dana 14. maja 1993. naredio je puštanje na slobodu svih bolesnih osoba.²¹⁶⁸

1157. Nakon što je 5. jula 1993. imenovan za predstojnika Službe za razmjenu Berislav Pušić je i dalje izdavao naređenja²¹⁶⁹ ili odobrenja²¹⁷⁰ za puštanje na slobodu zatočenika s

²¹⁶³ P 07466. V. takođe P 07537.

²¹⁶⁴ P 07478, str. 1 i 2. V. takođe P 07478, str. 5 i 6.

²¹⁶⁵ P 02260 / P 02262.

²¹⁶⁶ P 02278; P 02285; P 02335; P 02338; P 02347; P 02355; P 02362; P 02363; P 02364; P 02373; P 02379; P 02382; P 02385; P 02390; P 02393; P 02394; P 02395; P 02401; P 02402; P 02403; P 02405; P 02408; P 02409; P 02410. V. i Josip Praljak, T(f), str. 14702 i 14927; Slobodan Božić, T(f), str. 36586.

²¹⁶⁷ Izrazi "odobrenje" i "suglasnost" koriste se kao sinonimi: P 02267; P 02296; P 02321; P 02332; P 02334; P 02343; P 02356; P 02367; P 02368; P 02371; P 02371; P 02383; P 02386; P 02396; P 02397; P 02398.

²¹⁶⁸ P 02380.

²¹⁶⁹ P 03133; P 10782, str. 8.

Heliodroma. Nakon imenovanja na čelo Komisije HVO-a za zatvore i zatočeničke centre, Berislav Pušić je ponovo imao važnu ulogu u puštanju zatočenika na slobodu.

1158. Vijeće naime podsjeća da je, Odlukom od 12. avgusta 1993., Berislav Pušić detaljno utvrdio proceduru za puštanje zatočenika na slobodu.²¹⁷¹ Za puštanje zatočenika na slobodu bilo je potrebno njegovo odobrenje, ali i odobrenje SIS-a i Odjela za kriminalističke istrage Uprave Vojne policije. Na osnovu te procedure, na slobodu je pušten veliki broj zatočenika, koji su povrh toga dali garanciju da će napustiti teritoriju Herceg-Bosne.²¹⁷² Međutim, prema izvještaju Josipa Praljka,²¹⁷³ upućenom 27. oktobra 1993. Mladenu Naletiliću i Bruni Stojiću, Josipa Praljka je zabrinjavalo to što su mnogi zatočenici pušteni s Heliodroma samo na osnovu odobrenja Berislava Pušića, a da Odjel za kriminalističke istrage i SIS u tome nisu imali nikakvu ulogu.²¹⁷⁴

1159. Kako je Vijeće već utvrdilo, u julu, avgustu, oktobru i novembru 1993., zatočenici s Heliodroma pušteni su na slobodu samo ako su sa svojim porodicama napuštali BiH i preko Hrvatske odlazili u treće zemlje.²¹⁷⁵

1160. Vijeće podsjeća da je, nakon Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993. o zatvaranju zatočeničkih centara HVO-a, Berislav Pušić aktivno učestvovao u provođenju te odluke.²¹⁷⁶ On je već 13. decembra 1993. bio obaviješten o broju preostalih zatočenika na Heliodromu²¹⁷⁷ i počeo ih puštati na slobodu i slati u istočni Mostar.²¹⁷⁸ Takođe je organizovao i njihov odlazak u treće zemlje,²¹⁷⁹ ponekad s tranzitom preko Zatvora u

²¹⁷⁰ P 03093.

²¹⁷¹ V. "Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s puštanjem zatočenika na slobodu", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a. V. takođe Josip Praljak, T(f), str. 14713–14716, 14722 i npr. P 04379.

²¹⁷² Josip Praljak, T(f), str. 14769–14771. V. npr. P 04178; P 04450; P 04451; P 04686; P 04799; P 05044; P 05094; P 05743; P 05748; P 06467. Vijeće napominje da mu je Stanko Božić dva puta dostavio spiskove zatočenika koji su imali garantna pisma. V. P 06436; P 06816.

²¹⁷³ Josip Praljak bio je takođe član komisije za puštanje zatočenika na slobodu: P 03985.

²¹⁷⁴ Josip Praljak, T(f), str. 14798; P 06170. V. konkretno P 05952.

²¹⁷⁵ V. "Odlazak zatočenika s Heliodroma u Hrvatsku od približno 17. jula 1993. do novembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

²¹⁷⁶ V. "Provođenje Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993.", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

²¹⁷⁷ P 07155.

²¹⁷⁸ P 07141; P 07422; P 07242.

²¹⁷⁹ P 07185; P 07238.

Gabeli.²¹⁸⁰ Na primjer, prema izvještaju Berislava Pušića od 3. januara 1994., u periodu od 15. do 22. decembra 1993., 1.078 zatočenika s Heliodroma poslato je na teritorije pod kontrolom ABiH, između ostalog u istočni Mostar, a 33 zatočenika poslata su u treće zemlje.²¹⁸¹

1161. Shodno tome, Vijeće je utvrdilo da je u decembru 1993. više desetaka zatočenika pušteno s Heliodroma da bi otišli u treće zemlje, a da je nekoliko žena i više stotina zatočenih muškaraca Muslimana pušteno i poslato u istočni Mostar.²¹⁸²

1162. U okviru raspuštanja zatočeničkih centara HVO-a, Berislav Pušić je takođe koristio svoja ovlaštenja za razmjenu zatočenika da bi Muslimane zatočene na Heliodromu slao na teritorije koje je držala ABiH. U vezi s tim Vijeće podsjeća na oslobađanje velikog broja zatočenika putem razmjene u periodu od kraja decembra 1993.²¹⁸³

1163. Na primjer, već sredinom decembra 1993., Berislav Pušić je izdao naređenje da se na Heliodromu zadrži određen broj Muslimana, uglavnom uhapšenih u Sovićima, opština Jablanica, kako bi ih se iskoristilo za razmjenu u toj opštini.²¹⁸⁴ Poslije pregovora s muslimanskim vlastima nadležnim za razmjenu zatočenika, Berislav Pušić je 24. februara 1994. pripremio spisak zatočenika na Heliodromu i poslao ga vojnom tužilaštvu koje će dalje obaviti "dogovoreno" oslobađanje.²¹⁸⁵ Tako je, 1. marta 1994., HVO posredstvom Berislava Pušića poslao 121 zatočenika s Heliodroma u opštinu Jablanica, koja je bila pod kontrolom ABiH.²¹⁸⁶

1164. Isto tako, na osnovu sporazuma između Berislava Pušića i predstavnika druge strane, Amora Mašovića, zaključenog 17. marta 1994., 754 zatočenika s Heliodroma poslata su u istočni Mostar, gdje su 19. marta 1994. razmijenjeni za vojnike HVO-a.²¹⁸⁷

²¹⁸⁰ P 07242.

²¹⁸¹ P 07465 / P 07468.

²¹⁸² V. "Odlazak ljudi s Heliodroma u treće zemlje ili na teritorije pod kontrolom ABiH od 15. do 17. decembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

²¹⁸³ V. "Razmjena zatočenika s ABiH i posljednji zatočeniци pušteni na slobodu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

²¹⁸⁴ P 07158; P 07495. V. takođe P 07417.

²¹⁸⁵ P 07951; P 07960; P 07975; P 07985.

²¹⁸⁶ P 07991. V. takođe P 07994.

²¹⁸⁷ P 08084; P 08136.

Sporazum je predviđao puštanje na slobodu preostalih zatočenika sa Heliodroma 22. marta 1994. godine.²¹⁸⁸ Međutim, posljednja oslobađanja putem razmjene Berislav Pušić je organizovao 19. aprila 1994.²¹⁸⁹

1165. Prema tome, Vijeće je zaključilo da je, u martu i aprilu 1994., većina zatočenika s Heliodroma putem razmjene puštena na teritorije pod kontrolom ABiH.²¹⁹⁰

1166. Vijeće zaključuje da je, od maja 1993. pa sve do sredine aprila 1994., Berislav Pušić imao ključnu ulogu u zadržavanju u zatočenju ili puštanju na slobodu zatočenika s Heliodroma. Vijeće smatra da je on omogućavao puštanje na slobodu zatočenika, pri čemu je provjeravao da li oni stvarno imaju dokumente koji im omogućuju da napuste teritoriju Herceg-Bosne. Vijeće se uvjerilo da je Berislav Pušić, kada je Mate Boban 10. decembra 1993. donio odluku o raspuštanju centara HVO-a, organizovao odlazak zatočenika s Heliodroma na teritorije pod kontrolom ABiH, ali da nije oklijevao da neke zatočenike zadrži u zatočenju još nekoliko mjeseci ako mu je to omogućavalo da pregovara o oslobađanju vojnika HVO-a.

c) Zatvor u Dretelju

1167. Vijeće podsjeća da je Berislav Pušić bio član radne grupe HVO-a HZ HB, koja je na sjednici održanoj 19. jula 1993. dobila zadatak da obiđe opštinu Čapljina, da izvrši inspekciju zatočeničkih objekata i predloži mjere za poboljšanje uslova zatočenja.²¹⁹¹ Na sjednici HVO-a HZ HB održanoj 20. jula 1993., kojom je predsjedavao Jadranko Prlić i kojoj je, između ostalih, prisustvovao Bruno Stojić,²¹⁹² ta radna grupa je predložila da se nađu nove lokacije za zatočenje kako bi se tamo odveo dio zatočenika iz Čapljine i tako definitivno riješio problem prenapučenosti Zatvora u Dretelju.²¹⁹³ Vijeće konstatuje da je istog dana više od 700 zatočenika iz Zatvora u Dretelju transportovano na Heliodrom.²¹⁹⁴

²¹⁸⁸ P 08084, tačka 2.1.

²¹⁸⁹ P 08242, str. 1.

²¹⁹⁰ V. "Razmjena zatočenika s ABiH i posljednji zatočenici pušteni na slobodu", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

²¹⁹¹ V. "Nedostatak prostora i vazduha", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

²¹⁹² Toj sjednici su takođe prisustvovali K. Zubak, N. Tomić i Zoran Buntić.

²¹⁹³ V. "Nedostatak prostora i vazduha", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

²¹⁹⁴ P 03942.

Osim toga, nekoliko dana poslije pomenute sjednice, neki zatočenici iz Zatvora u Dretelju, koji su imali garantna pisma, poslani su u treće zemlje.²¹⁹⁵

1168. Vijeće podsjeća da je, nakon što je imenovan na čelo Komisije za zatvore i zatočeničke centre HVO-a, Berislav Pušić donio Odluku od 12. avgusta 1993., kojom je riješeno da se puštanje na slobodu zatočenika iz Zatvora u Dretelju obustavi kako bi se izvršilo njihovo evidentiranje i kategorizacija.²¹⁹⁶ Međutim, Vijeće nije moglo utvrditi da su to evidentiranje i kategorizacija zaista bili izvršeni.

1169. Dana 20. septembra 1993., na sastanku kojem su prisustvovali konkretno Jadranko Prlić, Bruno Stojić i Berislav Pušić, jedan predstavnik MKCK-a je rekao da se na velikom broju zatočenika u Zatvoru u Dretelju vide znakovi neishranjenosti.²¹⁹⁷

1170. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće smatra da je, u julu 1993., Berislav Pušić znao za loše uslove zatočenja u Zatvoru u Dretelju i, konkretno, za problem prenapučenosti. Vijeće osim toga konstatuje da su vlasti HVO-a zaista preduzele mjere kako bi se stanje popravilo, konkretno, premjestili neke zatočenike na Heliodrom. Međutim, Berislav Pušić je i dalje dobijao informacije o teškim problemima u Zatvoru u Dretelju u septembru 1993., no nastavio je obavljati svoje funkcije, pa tako i funkciju predsjednika Komisije za zatvore i zatočeničke centre HVO-a. Jedini razuman zaključak koji Vijeće može izvesti jeste taj da je Berislav Pušić prihvatio uslove zatočenja nametnute zatočenicima u Zatvoru u Dretelju.

d) Zatvor u Gabeli

1171. Nakon što je imenovan na čelo Komisije za zatvore i zatočeničke centre HVO-a, Berislav Pušić je donio Odluku od 12. avgusta 1993., kojom je riješeno da se puštanje na slobodu zatočenika iz Zatvora u Gabeli obustavi kako bi se izvršilo njihovo evidentiranje i kategorizacija.²¹⁹⁸ Međutim, Vijeće podsjeća na to da nadležni u Zatvoru u Gabeli nisu

²¹⁹⁵ V. "Odlazak zatočenika iz Zatvora u Dretelju na hrvatske otoke", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

²¹⁹⁶ P 04141, str. 2; Svjedok DD, T(f), str. 14463, 14464 i T(e), str. 14464, zatvorena sjednica.

²¹⁹⁷ P 05219, pod pečatom.

²¹⁹⁸ P 04141, str. 2; Svjedok DD, T(f), str. 14463, 14464 i T(e), str. 14464, zatvorena sjednica.

izvršili kategorizaciju zatočenika i odvojili ih u zavisnosti od njihovog statusa.²¹⁹⁹ Pored toga, Berislav Pušić je 11. decembra 1993. priznao da i dalje ne zna koliko se zatočenika još nalazi u Zatvoru u Gabeli, opravdavši to činjenicom da se zatočenici stalno odvođe na radove, uglavnom na liniji fronta.²²⁰⁰

1172. Međutim, Vijeće napominje da je Berislav Pušić, kao predstojnik Službe za razmjenu, dobijao ažurne spiskove s brojem osoba zatočenih u Zatvoru u Gabeli radi njihove eventualne razmjene ili puštanja na slobodu.²²⁰¹ Isto tako, na sastanku održanom 11. decembra 1993. radi utvrđivanja modaliteta provođenja Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993., Berislav Pušić je iznio brojku od 1.256 osoba zatočenih u Zatvoru u Gabeli.²²⁰² Takođe prema riječima samog Berislava Pušića, na dan 11. decembra 1993. od ukupnog broja zatočenika, samo njih pet bili su pripadnici ABiH.²²⁰³

1173. Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić, budući da je popisao zatočenike, znao da su zatočene osobe koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga. Prema tome, jedini razuman zaključak koji Vijeće može izvesti na osnovu tih dokaza jeste taj da je Berislav Pušić, budući da je to znao i da je nastavio vršiti svoje funkcije u HVO-u, prihvatio zatočenje u Zatvoru u Gabeli osoba koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga.

1174. Radna grupa zadužena da predloži mjere za poboljšanje uslova zatočenja u Zatvoru u Dretelju, čiji je Berislav Pušić u julu 1993. bio član, dobila je zadatak da isto učini i u vezi s Zatvorom u Gabeli.²²⁰⁴ Na sjednici HVO-a HZ HB održanoj 20. jula 1993., kojom je predsjedavao Jadranko Prlić i kojoj su, pored ostalih, prisustvovali Berislav Pušić i Bruno Stojić,²²⁰⁵ radna grupa je predložila da se nađu nove lokacije za zatočenje i da se tamo odvede dio zatočenika iz Čapljinje, kako bi se definitivno riješili problemi

²¹⁹⁹ V. "Broj i kategorije zatočenika u Zatvoru u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

²²⁰⁰ P 07148, str. 3.

²²⁰¹ P 06977, str. 1.

²²⁰² P 07148, str. 4; Marijan Biškić, T(f), str. 15102.

²²⁰³ P 07148, str. 4.

²²⁰⁴ V. "Nedostatak prostora", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

²²⁰⁵ Toj sjednici su prisustvovali i K. Zubak, N. Tomić i Zoran Buntić.

prenapučenosti u Zatvoru u Gabeli.²²⁰⁶ Međutim, Vijeću nije poznato da li su ti prijedlozi doveli do rezultata.

1175. Vijeću je takođe predočen izvještaj Ive Curića od 29. septembra 1993.,²²⁰⁷ upućen, pored ostalih, i Službi za razmjenu. U izvještaju se, iako je ocijenjeno da je higijensko-epidemiološko stanje među zatočenicima dobro, kaže da je broj zatočenika u Zatvoru u Gabeli prevelik. U izvještaju se ističe da to može dovesti do crijevnih i respiratornih infekcija.²²⁰⁸ U izvještaju se takođe napominje da nekoliko zatočenika pokazuje znakove teške neishranjenosti, a među mjerama koje treba da se preduzmu kako bi se uslovi u Zatvoru popravili navode se smanjenje broja zatočenika i poboljšanje sanitarnih uvjeta.²²⁰⁹

1176. Prema tome, Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić bio, barem u julu i u septembru 1993., obaviješten o problemima prenapučenosti i lošim uslovima zatočenja u Zatvoru u Gabeli, ali da nije preduzeo nikakve mjere da se to ispravi. Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Berislav Pušić, budući da je nastavio obavljati svoje funkcije u HVO-u iako je znao da su uslovi u nametnuti zatočenicima u Zatvoru u Gabeli loši, prihvatio taj zločin.

1177. Što se tiče oslobađanja zatočenika iz Zatvora u Gabeli, Vijeće je utvrdilo da je za izdavanje naređenja za puštanje na slobodu osoba koje je zatočio HVO bila nadležna Uprava Vojne policije, uz napomenu da je Vijeće svjesno toga da su i druge vlasti HVO-a takođe imale ovlaštenje da naredi oslobađanje zatočenika.²²¹⁰

1178. Nakon Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993. o zatvaranju zatočeničkih centara na teritoriji HR HB, Berislav Pušić je aktivno učestvovao u provođenju te odluke u pogledu Zatvora u Gabeli,²²¹¹ tako što je izdavao naređenja o puštanju zatočenika na

²²⁰⁶ V. "Nedostatak prostora i vazduha", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

²²⁰⁷ Ivo Curić je bio zapovjednik Infektološko-epidemiološko-toksikološke službe u Odjelu obrane HVO-a.

²²⁰⁸ P 05485, str. 2.

²²⁰⁹ P 05485, str. 2 i 3.

²²¹⁰ V. "Odgovornost Vojne policije za puštanje zatočenika na slobodu", u zaključcima Vijeća u vezi s Vojnom policijom.

²²¹¹ P 07148 / P 07124, str. 14; P 07143, str. 5; P 07214, str. 5.

slobodu i njihovom odlasku u treće zemlje ili na teritorije pod kontrolom ABiH²²¹² i podnosio izvještaje o napredovanju zatvaranja Zatvora u Gabeli.²²¹³ Dakle, izvještaji Službe za razmjenu koje je Berislav Pušić sastavio u decembru 1993. ukazuju na to da su zatočenici bili premješteni na teritorije pod kontrolom ABiH²²¹⁴ ili poslani u treće zemlje preko Hrvatske.²²¹⁵

1179. Vijeće takođe napominje da je, u periodu od 13. decembra 1993., na osnovu naređenja koja je izdao Berislav Pušić, Zatvor u Gabeli bio korišten kao tranzitni centar za prihvatanje zatočenika iz drugih zatočeničkih centara, između ostalog iz Zatvora u Ljubuškom²²¹⁶ i Heliodroma,²²¹⁷ za koje je bilo predviđeno da odu u treće zemlje.²²¹⁸

1180. Prema tome, Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić učestvovao u raseljavanju zatočenika iz Zatvora u Gabeli u treće zemlje ili na teritoriju pod kontrolom ABiH.

e) Zatvor u Ljubuškom i Logor Vitina-Otok

i. Zatvor u Ljubuškom

1181. Vijeće napominje da su, prema riječima samog Berislava Pušića, u vrijeme kad je on, u avgustu 1993., imenovan na čelo Komisije HVO-a za zatvore i zatočeničke centre, evidentiranje i kategorizacija zatočenika u Zatvoru u Ljubuškom već bili obavljani.²²¹⁹ Vijeće podsjeća da je HVO u Zatvoru u Ljubuškom zatočio osobe koje su bile pripadnici oružanih snaga, kao i osobe koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga.²²²⁰ Prema

²²¹² P 07140.

²²¹³ P 07178; P 07246, str. 1; P 07242; P 07468.

²²¹⁴ P 07185, str. 1–2; P 07187, str. 1–2; P 07246, str. 4.

²²¹⁵ P 07187; P 07187; P 07246, str. 4.

²²¹⁶ P 07140; P 06982, str. 4.

²²¹⁷ P 07391, str. 3: tačka 17; P 08202, str. 3, tačka 17; P 07238, str. 1; P 07242.

²²¹⁸ P 07222, str. 2; P 07391, str. 2: tačka 11; P 08202, str. 2: tačka 11; P 07226, pod pečatom, str. 2; P 07317; Philip Watkins, T(f) str. 18828–18832 u vezi sa P 07356, pod pečatom, str. 2; P 07371; P 07395, pod pečatom, str. 6; P 07234, str. 4; P 07242; P 07246, str. 1; Marijan Biškić, T(f), str. 15126 i 15127.

²²¹⁹ V. "Komandna struktura u Zatvoru u Ljubuškom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima u Ljubuškom.

²²²⁰ V. "Činjenični zaključci Vijeća", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima u Ljubuškom, te pravni zaključci po tački 10 (zatvaranje kao zločin protiv čovječnosti) u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima u Ljubuškom.

riječima Svjedoka E,²²²¹ Berislav Pušić je redovno primao spiskove zatočenika sve do septembra 1993.²²²² Na tim spiskovima bili su navedeni datumi, a ponekad i mjesto rođenja zatočenika.²²²³ Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Berislav Pušić znao da su u Zatvoru u Ljubuškom zatočene osobe koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga i da je to prihvatio.

1182. Što se tiče uslova zatočenja u Zatvoru u Ljubuškom, Vijeće napominje da je, u periodu od aprila do septembra 1993., Berislav Pušić najmanje dva puta bio u tom zatvoru.²²²⁴ Vijeće stoga smatra da je on znao da Zatvor u Ljubuškom ima ograničene smještajne kapacitete.²²²⁵ Pored toga, on je više puta u periodu od maja do septembra 1993., izdao naređenje za premještanje više od sto zatočenika u druge zatočeničke centre.²²²⁶ Dana 6. januara 1994., obaviješten je da je u Zatvoru još uvijek zatočen 291 Musliman.²²²⁷ Vijeće konstatuje da se Berislav Pušić nikad nije zabrinuo zbog prevelikog broja zatočenika u Zatvoru u Ljubuškom iako je znao za ograničeni kapacitet Zatvora. U naređenjima za premještanje koja je on izdavao nikad nije bio naveden razlog, no, kako god bilo, ta premještanja nisu riješila problem prenapučenosti Zatvora. Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Berislav Pušić, tokom cijelog perioda u kojem je Zatvor u Ljubuškom radio, znao da broj u njemu smještenih zatočenika daleko premašuje njegov kapacitet i da je to prihvatio budući da je nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u i da nije preduzeo dovoljne mjere da se to ispravi.

1183. Nakon Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993. o zatvaranju svih zatočeničkih centara HVO-a, Berislav Pušić je dobio informacije o tome koliko je Muslimana još uvijek zatočeno u Zatvoru u Ljubuškom.²²²⁸ U decembru 1993., Berislav Pušić je odobrio

²²²¹ Svjedok E, T(f), str. 22003, zatvorena sjednica.

²²²² Svjedok E, T(f), str. 22044, zatvorena sjednica.

²²²³ P 04899.

²²²⁴ Svjedok E, T(f), str. 22044, zatvorena sjednica. V. takođe Svjedok CU, T(f), str. 12321 i 12322, zatvorena sjednica.

²²²⁵ V. "Prihvatni kapacitet Zatvora u Ljubuškom i stanje ćelija", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima u Ljubuškom: prihvatni kapacitet Zatvora u Ljubuškom nije prelazio brojku od stotinjak zatočenika.

²²²⁶ P 02541 / P 02535; P 02546, str. 2; Svjedok BZ, T(f), str. 9933 i 9934, zatvorena sjednica; Svjedok E, T(f), str. 22042 i 22043, zatvorena sjednica; P 05083.

²²²⁷ Marijan Biškić, T(f), str. 15324; P 07488.

²²²⁸ P 07155; P 07488.

puštanje na slobodu većeg broja osoba zatočenih iz Zatvora u Ljubuškom koje su potom upućene u treće zemlje, na teritoriju pod kontrolom ABiH ili premještene u druge zatočeničke centre do kasnijeg puštanja na slobodu.²²²⁹

1184. Prema tome, Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić imao važnu ulogu u raseljavanju zatočenika iz Zatvora u Ljubuškom u treće zemlje ili na teritoriju pod kontrolom ABiH budući da je on izdavao odobrenja za njihovo puštanje na slobodu. U tom smislu, budući da je radio na provođenju Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993., Berislav Pušić je u velikoj mjeri učestvovao u procesu zatvaranja ovog zatvora.

ii. Logor Vitina-Otok

1185. Na početku jula 1993., Berislav Pušić je od Ante Prlića, zapovjednika Vojne policije 4. brigade HVO-a, tražio i dobio spisak zatočenika u Vitini. Berislav Pušić je po taj spisak došao nekoliko dana kasnije.²²³⁰ Međutim, Vijeće napominje da se na jedinom spisku zatočenika u Logoru Vitina-Otok kojim ono raspolaže navode samo imena prisutnih zatočenika.²²³¹ Prema tome, iako Berislav Pušić u svojoj Odluci od 12. avgusta 1993. potvrđuje da su evidentiranje i kategorizacija zatočenika u Logoru Vitina-Otok obavljani,²²³² Vijeće ne može zaključiti da je on znao da su u tom logoru, kako je Vijeće utvrdilo, bile zatočene osobe koje nisu bile pripadnici nijednih oružanih snaga.²²³³

f) Zatočenički centar Vojno

1186. Dana 10. januara 1994., MKCK je obavijestio Berislava Pušića o tome da zatočenici u Vojnom rade.²²³⁴ Osim toga, u izvještaju od 29. januara 1994., upućenom Marijanu Biškiću, Berislav Pušić je konkretno potvrdio da 60 zatočenika u Vojnom radi i da tamo "Mario Mihalj [...] zloupotrebljava svoj položaj, zlostavlja zarobljenike, ubija

²²²⁹ P 06982; P 07140; P 07178; P 07187, str. 1; P 07246, str. 4.

²²³⁰ Svjedok E, T(f), str. 22069–22070 i 22237–22238, zatvorena sjednica.

²²³¹ P 09440.

²²³² P 04141, str. 2; Svjedok DD, T(f), str. 14463–14464 i T(e), str. 14464, zatvorena sjednica.

²²³³ V. "Činjenični zaključci Vijeća", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima u Ljubuškom, te pravni zaključci po tački 10 (zatvaranje kao zločin protiv čovječnosti) u vezi s opštinom Ljubuški i zatočeničkim centrima u Ljubuškom.

²²³⁴ P 07537, str. 2.

ih".²²³⁵ Berislav Pušić je precizirao da je do toga datuma Mario Mihalj ubio 18 zarobljenika. Vijeće podsjeća da su zatočnici – dovedeni s Heliograma ili oni koji su već bili u Zatočeničkom centru Vojno – bili prisiljeni na izvođenje radova na fortifikacijama na linijama fronta i da je za njih bio nadležan Mario Mihalj, ravnatelj Zatočeničkog centra Vojno.²²³⁶

1187. Prema tome, Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić saznao za prisustvo zatočenika u Zatočeničkom centru Vojno najkasnije u januaru 1994., kao i za činjenicu da se ti zatočnici šalju na prisilni rad na liniji fronta, da ih se zlostavlja i ubija. Budući da je Berislav Pušić ostao na svojim funkcijama u HVO-u, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Berislav Pušić prihvatio zlostavljanje zatočenika. S druge strane, što se tiče smrti zatočenika od posljedica zlostavljanja Marija Mihalja, Vijeće ne može utvrditi da su ti zločini bili dio gorepomenutog unaprijed smišljenog plana budući da zlostavljanja nisu sistematski prouzrokovala smrt zatočenika u svim centrima HVO-a. Vijeće će analizirati odgovornost Berislava Pušića za te zločine u nastavku, u kontekstu trećeg vida UZP-a.

6. Berislav Pušić je davao i širio lažne informacije o zločinima koja je počinio HVO

1188. U paragrafu 17.6(j) Optužnice navodi se da je Berislav Pušić međunarodnim organizacijama i štampi davao lažne ili netačne informacije o uslovima zatočenja na Heliogramu i u Zatvoru u Dretelju, kao i o operacijama u okviru kojih je HVO protjerivao bosanske Muslimane, sve kako bi minimizirao ili negirao te zločine.

1189. U svom Završnom podnesku, tužilaštvo precizira da se Berislav Pušić služio svojom ulogom osobe čovjeka za vezu u HVO-u kako bi odgodio, odvratio i omeo djelovanje međunarodnih organizacija kako se ne bi saznalo za izživljavanje i zlostavljanje kojem su zatočnici bili izloženi u zatvorima HVO-a.²²³⁷ Tužilaštvo tvrdi da je Berislav Pušić davao neodređene odgovore ili čak odbijao da odgovara na pitanja predstavnika

²²³⁵ P 07722, str. 1. V. "Postupanje prema zatočenicima s Heliograma na radovima u zoni Vojno – Bijelo Polje", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatočeničkim centrom Vojno.

²²³⁶ V. "Vrste i mjesta radova u zoni Vojno – Bijelo Polje", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatočeničkim centrom Vojno.

međunarodnih organizacija;²²³⁸ da je negirao zlostavljanja i kršenja međunarodnog prava za koja se krivio HVO²²³⁹ i da je ometao nastojanja međunarodnih posmatrača tako što je odobravao sakrivanje ili premještanje zatočenika.²²⁴⁰ Tužilaštvo osim toga tvrdi da je Berislav Pušić, u proljeće 1994., pronašao drugi način da prikrije te zločine, predloživši da se arhiva Heliodroma uništi.²²⁴¹ Na kraju, tužilaštvo tvrdi da Berislav Pušić, generalno, nije bio sklon saradnji s međunarodnim organizacijama.²²⁴²

1190. U svom Završnom podnesku, Pušićeva odbrana tvrdi da dokazi ne govore u prilog tezi tužilaštva da je Berislav Pušić međunarodnoj zajednici davao lažne ili netačne informacije kako bi minimizirao ili negirao zločine povezane sa uslovima zatočenja na Heliodromu i u Zatvoru u Dretelju i protjerivanjem bosanskih Muslimana.²²⁴³ Konkretno, odbrana, za razliku od navoda tužilaštva, tvrdi da, na konferenciji za štampu organizovanoj u Međugorju između 7. i 9. septembra 1993., Berislav Pušić nije namjerno davao lažne ili netačne izjave o uslovima u Zatvoru u Dretelju, niti ih opravdavao ili negirao.²²⁴⁴ Odbrana takođe tvrdi da se postupci Berislava Pušića prilikom premještanja civila iz zapadnog Mostara od 25. do 26. maja 1993. ne mogu tumačiti kao opstrukcija ili konfrontacija.²²⁴⁵

1191. Dokazi upućuju na to da je Berislav Pušić davao kontradiktorne informacije u vezi sa sudbinom 12 vojnika ABiH koji su nestali nakon što su zarobljeni prilikom pada "Vranice". Vijeće je utvrdilo je 10 od 12 vojnika uhapšenih poslije pada "Vranice" i zatočenih na Mašinskom fakultetu umrlo od posljedica premlaćivanja od strane vojnika HVO-a u noći s 10. na 11. maja 1993.²²⁴⁶

²²³⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 1260.

²²³⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 1264.

²²³⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1265.

²²⁴⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 1263.

²²⁴¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1266.

²²⁴² Završni podnesak tužilaštva, par. 1262.

²²⁴³ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 383.

²²⁴⁴ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 384–387: Pušićeva odbrana dodaje da, u svakom slučaju, prisutni predstavnici međunarodnih organizacija i novinari nisu mogli biti dovedeni u zabludu jer su prilikom posjeta Zatvoru u Dretelju i sami mogli vidjeti kakvi su uslovi u tom zatočeničkom centru.

²²⁴⁵ Završni podnesak Pušićeve odbrane, par. 138–140.

²²⁴⁶ V. "Sudbina dvanaest vojnika ABiH", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar: od muškaraca Muslimana zatočenih na Mašinskom fakultetu nakon napada na Mostar 9. maja 1993., vojnici

1192. Na sastanku sa Suadom Ćupinom²²⁴⁷ 25. maja 1993., Berislav Pušić je ovome rekao da ne zna gdje su ljudi koji su bili zarobljeni prilikom napada na Vranicu. Suad Ćupina je izjavio da mu tada nije vjerovao.²²⁴⁸ Na sastanku s Amorom Mašovićem²²⁴⁹ 29. decembra 1993., Berislav Pušić je rekao da su 8 od 12 vojnika ABiH-a živi i da su poslani u inostranstvo.²²⁵⁰ Međutim, i Amor Mašović mu je rekao da mu ne vjeruje.²²⁵¹ Godine 1995., u dopisu upućenom Kancelariji ombudsmena Federacije BiH, Berislav Pušić tvrdi da mu nije poznato što se dogodilo s osobama nestalim 10. maja 1993. prilikom zauzimanja Vranice.²²⁵² Godine 1997., Amoru Mašoviću je rekao da mu može kazati gdje je 16 vojnika ABiH uhapšenih u Vranici, u zamjenu za informaciju gdje se nalazi 21 vojnik HVO-a nestao u Bugojnu.²²⁵³ Iako ne raspolaže dodatnim informacijama o tome šta je Berislav Pušić tačno znao o sudbini konkretno tih vojnika, Vijeće ipak može samo da konstatuje da je on svim svojim sagovornicima dao kontradiktorne informacije; da je tvrdio da su vojnici ABiH živi iako nije znao da li je to tačno, te da su dva svjedoka izjavila da mu nisu vjerovali kada im je dao informacije o tim vojnicima.

1193. Što se tiče uslova zatočenja na Heliodromu, Vijeće konstatuje da u junu 1993., Berislav Pušić nije davao jasne odgovore, štaviše da je davao netačne odgovore na pitanja predstavnika jedne međunarodne organizacije koji su bili na licu mjesta. Vijeće podsjeća da su se, 16. juna 1993., predstavnici PMEZ-a sastali s Berislavom Pušićem i Valentinom Ćorićem kako bi ih pitali koji su razlozi za zatočenje Muslimana na Heliodromu i razgovarali o uslovima zatočenja u tom centru – za koje su rekli da su bili "veoma loši".²²⁵⁴ Oni su predstavnicima PMEZ-a odgovorili da je zapravo nemoguće odgovoriti

HVO-a su ubili 10 zatočenih pripadnika ABiH, Aliju Čamu, Senada Čehića, Dževada Čolića, Mimu Grizovića, Vahidina Hasića, Dževada Husića, Zlatka Mehića, Nenada Milojevića, Fahira Penavu i Nazifa Šarančića.

²²⁴⁷ 6D 00012: Pripadnik ABiH i predsjednik komisije za oslobađanje i razmjenu civila i vojnika; 2D 00067.

²²⁴⁸ 1D 00527, str. 4; Suad Ćupina, T(f), str. 4907.

²²⁴⁹ Amor Mašović, T(f), str. 25006–25012: Amor Mašović bio je član, potpredsjednik i zatim predsjednik Državne komisije RBiH za razmjenu ratnih zarobljenika i osoba lišenih slobode u periodu od avgusta 1992. do decembra 1995. godine.

²²⁵⁰ Amor Mašović, T(f), str. 25014–25019, 25056–25057.

²²⁵¹ Amor Mašović, T(f), str. 25056–25057; P 08542.

²²⁵² P 08595: Berislav Pušić u tom dopisu tvrdi da je vojnike ABiH zarobio i u nepoznatom pravcu odveo Juka Prazina. V. takođe 6D 00749, str. 3; Amor Mašović, T(f), str. 25112–25113.

²²⁵³ Amor Mašović, T(f), str. 25062–25063.

²²⁵⁴ P 02806, str. 1–2; Antoon van der Grinten, T(f), str. 21046–21050.

na njihova pitanja, s napomenom da je za svakog od tih zatočenika u toku istražni postupak i da se ionako tu nema šta odgovoriti jer je rat.²²⁵⁵ Vijeće priznaje da nije bilo u mogućnosti da utvrdi da je Berislav Pušić znao za probleme u vezi s uslovima zatočenja na Heliodromu prije tog sastanka.²²⁵⁶ Vijeće ne raspolaže informacijama koje bi ukazivale na to da je Berislav Pušić tražio informacije o rezultatima istraga koje su se, kako je rekao, vodile u vezi sa zatočenicima s Heliodroma. Vijeće ipak smatra da je Berislav Pušić, time što je davao tako paušalne odgovore i što nije bio sklon saradnji, nastojao izbjeći pitanja predstavnika PMEZ-a.

1194. Osim toga, Berislav Pušić je Stanku Božiću, ravnatelju Heliodroma, sugerisao da uništi arhivu tog zatočeničkog centra, kako je Stanko Božić naveo u izvještaju od 26. marta 1994. upućenom Josipu Praljku,²²⁵⁷ *de facto* doravnatelju Heliodroma.²²⁵⁸

1195. Pored toga, Berislav Pušić je takođe davao informacije koje su se pokazale netačnima, dakle, lagao je, u septembru 1993., u vezi s uslovima zatočenja u Zatvoru u Dretelju. Tako je na konferenciji za štampu održanoj 7., 8. ili 9. septembra 1993., na kojoj se govorilo o Zatvoru u Dretelju, Berislav Pušić rekao da su uslovi zatočenja u tom zatvoru u skladu s međunarodnim normama i Ženevskim konvencijama.²²⁵⁹ Vijeće međutim napominje da je Berislav Pušić, u trenutku održavanja te konferencije za štampu, bio direktno obaviješten o lošim uslovima u Zatvoru u Dretelju.²²⁶⁰

1196. Osim toga, u periodu od februara do marta 1994., MKCK je HVO-u uputio više zahtjeva kako bi se pronašli neki zatočenici premješteni iz jednog zatočeničkog centra u drugi.²²⁶¹ Ti zahtjevi upućivani su Marijanu Biškiću, s kopijom za Berislava Pušića. Vijeće napominje da je jednom prilikom, 7. marta 1994., Berislav Pušić direktno odgovorio MKCK-u koji je tražio informacije o sudbini 98 zatočenika koje je MKCK

²²⁵⁵ Antoon van der Grinten, T(f), str. 21046–21049; P 02806, pod pečatom, str. 2.

²²⁵⁶ V. "Znanje i uloga Berislava Pušića u vezi s uslovima zatočenja i zlostavljanjima na Heliodromu", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

²²⁵⁷ Josip Praljak, T(f), str. 14639 i 14641: *de facto* doravnatelj Heliodroma u periodu od 21. septembra 1992. do 10. decembra 1993.; Josip Praljak, T(f), str. 14639: zamjenik ravnatelja Heliodroma u periodu od 10. decembra 1993. do 1. jula 1994.

²²⁵⁸ P 00352, str. 42.

²²⁵⁹ Edward Vulliamy, T(f), str. 1594.

²²⁶⁰ V. "Zatvor u Dretelju", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

posljednji put vidio u Zatvoru u Gabeli 11. oktobra ili 14. decembra 1993. godine.²²⁶² Rekao je da ne raspolaže informacijama o tim zatočenicima; da je veći broj njih uspio da pobjegne u istočni Mostar i da Služba za razmjenu nije nadležna za objekte za ratne zarobljenike.²²⁶³ Vijeće podsjeća da je dužnost Berislava Pušića kao predstojnika Službe za razmjenu, bila evidentiranje i kategorizacija zatočenika HVO-a, da je on tu dužnost ispunio, te da je konkretno radio na puštanju na slobodu i/ili razmjenu zatočenika HVO-a nakon naređenja Mate Bobana od 10. decembra 1993. o zatvaranju zatočeničkih centara.²²⁶⁴ Prema tome, Vijeće smatra da je Berislav Pušić davanjem takvog odgovora nastojao da prikrije loše uslove zatočenja u Zatvoru u Gabeli.

1197. Međutim, Vijeće napominje da ne raspolaže nijednom informacijom koja bi potvrdila tvrdnju tužilaštva da je Berislav Pušić odobrio premještanje zatočenika i njihovo sakrivanje, kako bi se omela nastojanja međunarodnih organizacija.

1198. Što se tiče navoda da je Berislav Pušić međunarodnoj zajednici davao lažne informacije o akcijama evakuacije Muslimana koje je provodio HVO, Vijeće napominje da se, prilikom raseljavanja oko 300 Muslimana iz zapadnog Mostara u istočni Mostar, do čega je došlo na osnovu sporazuma između HVO-a i ABiH sklopljenog 26. maja 1993., Berislav Pušić, prema nekoliko međunarodnih posmatrača koji su ih iznenadili prilikom tog raseljavanja bio izuzetno nekooperativan i nezadovoljan njihovim prisustvom.²²⁶⁵ Osim toga, na sastanku koji su 16. juna 1993. organizovali predstavnici PMEZ-a, Berislav Pušić i Valentin Ćorić demantovali su informacije koje su im tada predočene u vezi s, konkretno, deložacijom Muslimana iz zapadnog Mostara u istočni Mostar tokom pet prethodnih dana. Oni su predstavnicima PMEZ-a odgovorili da deložacija nije bilo i da su one, ako je ih je i bilo, djelo kriminalaca nad kojima HVO nema kontrolu.²²⁶⁶ Budući da je tog dana znao za kampanju raseljavanja Muslimana iz zapadnog Mostara u istočni Mostar i istovremeno tako kategorično tvrdio da se to o čemu

²²⁶¹ P 07787; P 08034, str. 2–4; P 08031; P 08050; P 07722.

²²⁶² P 08026, str. 2–6.

²²⁶³ P 08039.

²²⁶⁴ V. "Uloga Berislava Pušića u provođenju Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993.", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

²²⁶⁵ Klaus Johann Nissen, T(f) str. 20430–20431.

su govorili predstavnici PMEZ-a nije dogodilo, Vijeće smatra da je Berislav Pušić pokušavao da prikrije te zločine, odnosno da negira odgovornost HVO-a.

1199. Vijeće napominje da je, u avgustu 1993., u odgovoru na zahtjev Centra za ljudska prava BiH za informacije, Berislav Pušić i dalje negirao prisilno premještanje Muslimana koje je tokom sukoba zatočio HVO, uvjeravajući drugu stranu da se poštovao izbor zatočenika u pogledu odredišta na koja su bili upućivani nakon puštanja na slobodu²²⁶⁷ i tvrdeći da je iz zapadnog Mostara protjerano 9.000 Muslimana.²²⁶⁸

1200. Najzad, iz dokaza generalno proizlazi da su predstavnici međunarodnih organizacija imali teškoće u dobijanju potpune i bezrezervne saradnje Berislava Pušića, a zbog toga i informacija koje su tražili. Na primjer, Philip Watkins je u svom svjedočenju izjavio da je uvijek morao da razgovara s Berislavom Pušićem kako bi mogao dobiti odobrenje za ulazak u zatočeničke centre pod kontrolom HVO-a.²²⁶⁹ Vijeće s tim u vezi takođe napominje da je Berislav Pušić, uprkos tome što je međunarodnim organizacijama izdavao dozvole za posjete zatvorima na teritoriji HR HB,²²⁷⁰ istovremeno i intervenisao da se MKCK-u ne da odobrenje za pristup u zatočenički centar u Prozoru. Pored toga, svjedoci BB i BC su u svojim svjedočenjima izjavili da Berislav Pušić nije bio previše sklon saradnji s međunarodnim organizacijama prisutnim na terenu, i da je, konkretno, prebacivanje jednog Muslimana uvijek uslovljavao puštanjem na slobodu nekog zatočenog Hrvata, kao i da je bilo veoma teško pregovarati s njim.²²⁷¹ Međutim, Vijeće upućuje i na svjedočenje Antoona van der Grintena koji je rekao da je njegov tim PMEZ-a imao "dobre odnose" s Berislavom Pušićem.²²⁷²

1201. S obzirom na sveukupne dokaze, Vijeće zaključuje da je u periodu od juna 1993. do marta 1994., Berislav Pušić ponekad demantovao informacije koje su mu prenosili

²²⁶⁶ Antoon van der Grinten, T(f), str. 21046–21049; P 02806, pod pečatom, str. 2.

²²⁶⁷ P 08431, str. 2–4.

²²⁶⁸ P 08431, str. 5.

²²⁶⁹ Philip Watkins, T(f), str. 18820.

²²⁷⁰ V. "Ovlaštenja Berislava Pušića u vezi s predstavljanjem HVO-a pred međunarodnom zajednicom", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

²²⁷¹ Svjedok BC, T(f), str. 18545, 18547 i 18557–18559; Svjedok BB, T(f), str. 17239–17242; Svjedok DZ, T(f), str. 26622.

²²⁷² Antoon van der Grinten, T(f), str. 21151–21152; 6D 00606, str. 2.

predstavnicima međunarodnih organizacija prisutni na terenu, a znao je da su one tačne, te da im je davao tako neodređene odgovore da ih zapravo i nije davao. On je u više navrata štampi i pripadnicima međunarodnih organizacija svjesno davao netačne informacije o uslovima zatočenja u Zatvoru u Dretelju i na Heliodromu, kao i o protjerivanju Muslimana iz zapadnog Mostara u junu 1993. Vijeće smatra da je Berislav Pušić na taj način svojim odgovorima na ta pitanja banalizirao i negirao zločine koje je počinio HVO. Pored toga, Vijeće s tim u vezi napominje da su predstavnici međunarodnih organizacija svjedočili da Berislav Pušić nije bio previše sklon potpunoj i otvorenoj saradnji s njima. Vijeće takođe napominje da je Berislav Pušić u aprilu 1994. sugerisao da se uništi arhiv Heliodroma. Najzad, Vijeće napominje da je, poslije aprila 1994., Berislav Pušić i dalje negirao ili minimizirao raseljavanje Muslimana van Herceg-Bosne i davao o tome lažne informacije organizacijama koje su s njim kontaktirale,²²⁷³ te da je nastavio zavaravati svoje sagovornike po pitanju nestanka dvanaest vojnika ABiH iz Vranice. Dakle, Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić namjerno prikrivao odgovornost HVO-a u vezi sa zločinima počinjenim u zatočeničkim centrima HVO-a i prilikom raseljavanja bosanskih Muslimana.

7. Zaključci Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu prvog vida UZP-a

1202. Uzimajući u obzir gornje zaključke, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je, u periodu od aprila 1993. do aprila 1994., Berislav Pušić kao vojni policajac, zatim predstojnik Službe za razmjenu i predsjednik Komisije HVO-a za zatvore i zatočeničke centre, imao velika ovlaštenja u pogledu zadržavanja u zatočeništvu ili puštanja na slobodu HVO-ovih muslimanskih zatočenika, kao i u pogledu korištenja zatočenika za izvođenje radova na linijama fronta i uslova u kojima su oni bili zatočeni. Imao je i velika ovlaštenja u predstavljanju HVO-a pred međunarodnom zajednicom, ali i pred visokim vlastima Hrvatske i BiH, zbog čega je bio od važnijih aktera u pregovorima u vezi s razmjenom i kretanjem ljudi. Pored toga, Vijeće smatra da nema nikakve sumnje o tome da je Berislav Pušić svoja ovlaštenja koristio kada bi ocijenio da to ide u korist ostvarivanju ciljeva HVO-a.

²²⁷³ P 08431.

1203. Kako je Vijeće već utvrdilo, Berislav Pušić je znao za masovna hapšenja Muslimana u HZ(R) HB od strane oružanih snaga HVO-a – i to već od aprila 1993. u opštini Jablanica – i za njihovo zatočenje u više zatvora ili zatočeničkih centara pod kontrolom HVO-a u opštinama Jablanica (Škola u Sovićima), Prozor (razne lokacije zatočenja), Čapljina (zatvori u Dretelju i Gabeli), Mostar (Heliodrom, Zgrada MUP-a u Mostaru i Zatočenički centar Vojno) i Ljubuški (Zatvor u Ljubuškom i Logor Vitina-Otok). On je bio nadležan za evidentiranje i kategorizaciju HVO-ovih zatočenika. Vijeće konstatuje da je on to stvarno radio samo kad je to bilo korisno za ciljeve HVO-a, konkretno za zatvaranje zatočeničkih centara i za razmjene. Pored toga, on je znao za teške uslove u kojima su uhapšeni Muslimani bili držani u Školi u Sovićima, u zatvorima u Dretelju, Gabeli i Ljubuškom te na Heliodromu, kao i za zlostavljanje zatočenika na Heliodromu i u Zatočeničkom centru Vojno. Vijeće konstatuje da on nikad nije preduzeo potrebne mjere da se ti uslovi poboljšaju ili da ta zlostavljanja prestanu, na primjer preseljenje zatočenika u druge zatočeničke centre ili upozoravanje nadležnih vlasti. Pored toga, Berislav Pušić je imao važnu ulogu u korištenju zatočenika s Heliodroma za radove na liniji fronta budući da je on bio jedan od nadležnih za dozvole ili odobrenja za to. On je nastavio da šalje zatočenike na radove na liniji fronta iako je znao da su zatočenici ginuli ili bili ranjeni na liniji fronta. Najzad, kad je Mate Boban donio odluku o zatvaranju svih zatočeničkih centara HVO-a, Berislav Pušić je imao važnu ulogu u organizovanju zatvaranja tih centara te se pobrinuo za to da Muslimani napuste teritoriju HR HB.

1204. Budući da je, tokom cijelog tog perioda, Berislav Pušić ne samo ostao na svojim funkcijama u HVO-u i dobijao sve veće odgovornosti; da je on tako učestvovao u sistemu čiji je cilj bilo zatočenje Muslimana i taj sistem omogućavao, odobravao premještanje zatočenika iz jednog centra u drugi, kao i njihovo korištenje za prisilne radove, tolerisao loše uslove zatočenja i zlostavljanje, te prihvatao smrt zatočenika odvedenih na radove na liniji fronta; budući da je organizovao i omogućavao sistem puštanja na slobodu ili razmjene zatočenika HVO-a da bi ih se poslalo na teritorije pod kontrolom ABiH ili u treće zemlje, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Berislav Pušić imao namjeru da ti zločini budu počinjeni.

1205. Pored toga, budući da je znao i za uništavanje imovine u Sovićima i Doljanima u aprilu 1993. te za raseljavanje stanovnika tih sela na teritorije pod kontrolom ABiH krajem maja 1993., kao i za premještanje muslimanskog stanovništva opštine Čapljina, ali i zapadnog Mostara, i da je nastavio da obavlja svoje funkcije u HVO-u, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Berislav Pušić imao namjeru da ti zločini budu počinjeni.

1206. Nadalje, Berislav Pušić je znao za životne uslove u istočnom Mostaru prouzrokovane opsadom od strane HVO-a i učestvovao je u ometanju humanitarnih evakuacija, čime je doprinosaio zločinima počinjenim u istočnom Mostaru zbog opsade. Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Berislav Pušić imao namjeru da ti zločini budu počinjeni.

1207. Osim toga, uprkos statusu koji je imao kod više upravnika zatočeničkih centara HVO-a, ali i kod visokih funkcionera HVO-a, Berislav Pušić nije uložio nikakav ozbiljan napor da se stane na kraj zločinima u zatočeničkim centrima ili pak zločinima počinjenim prilikom hapšenja Muslimana, kao ni da se ti zločini prijave. Naprotiv, Berislav Pušić je uvijek nastojao izbjeći neugodna pitanja predstavnika međunarodnih organizacija ili pitanja sagovornika na muslimanskoj strani, i davao je tim predstavnicima i štampi konfuzne, pa čak i lažne informacije, s namjerom da negira ili minimizira zločine koje su nad Muslimanima počinili pripadnici HVO-a.

1208. S obzirom na sve gore analizirane dokaze, Vijeće smatra da je jedini razuman zaključak koji se može izvesti taj da je Berislav Pušić imao namjeru da protjera muslimansko stanovništvo iz HZ(R) HB. Kako će biti detaljnije razmotreno u nastavku, Berislav Pušić je tu namjeru dijelio s ostalim članovima UZP-a.

1209. Što se tiče njegovog doprinosa ostvarivanju zajedničkog zločinačkog cilja, Vijeće smatra da dokazi pokazuju van razumne sumnje da je on bio značajan. Naime, Berislav Pušić je, po prirodi funkcija koje je obavljao u mreži zatočeničkih centara HVO-a, metodično organizovao puštanje na slobodu HVO-ovih muslimanskih zatočenika i obezbjeđivao da oni odu na teritorije pod kontrolom ABiH ili u treće zemlje. Time što je redovno izvještavao visoke funkcionere u vlasti HVO-a o napredovanju provođenja

Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993., Berislav Pušić je bio veza između komponenata mreže zatočeničkih centara HVO-a i najvažnijih članova UZP-a. Pored toga, Vijeće smatra da svi gore analizirani dokazi pokazuju da je Berislav Pušić znao da se ti zločini nad Muslimanima čine isključivo u cilju da se oni prisile na napuštanje teritorije Herceg-Bosne. Vijeće smatra da je Berislav Pušić, kao učesnik u UZP-u, imao namjeru da diskriminiše Muslimane kako bi se omogućilo njihovo protjerivanje s tih teritorija.

1210. Što se tiče znanja Berislava Pušića o okolnostima na osnovu kojih je većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, zaključila da je postojao međunarodni oružani sukob između HVO-a/HV i ABiH, dokazi upućuju na to da je Berislav Pušić, tokom pregovora o slobodi kretanja humanitarne pomoći i oslobađanju zatočenika, imao više direktnih kontakata s Matom Granićem, ministrom vanjskih poslova i podpredsjednikom Vlade Republike Hrvatske, i da je, prema tome, znao da hrvatske vlasti imaju ulogu u sistemu zatočenja i deportacije bosanskih Muslimana iz Herceg-Bosne. Osim toga, njemu je bila poznata činjenica da se na teritoriji HZ(R) HB tokom sukoba nalaze vojnici koji su pripadnici HV.²²⁷⁴ Prema tome, većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, smatra da je on znao da je taj sukob bio međunarodnog karaktera.

1211. S obzirom na prethodno izneseno i po tačkama Optužnice koje se odnose na gore opisane događaje, Vijeće se uvjerilo van razumne sumnje da je Berislav Pušić – na osnovu učestvovanja u UZP-u²²⁷⁵ – kriv za počinjenje sljedećih krivičnih djela:

Opština Prozor:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta.

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta

²²⁷⁴ P 08431, str. 2.

²²⁷⁵ Sudija Antonetti nije saglasan u pogledu oblika odgovornosti – učestvovanja u UZP-u – koji je potvrdila većina Vijeća. Međutim, on smatra da se na osnovu dokaza može zaključiti da je Berislav Pušić odgovoran za krivična djela iz tačaka Optužnice navedenih u ovom odjeljku odgovoran po drugim oblicima odgovornosti predviđenim Statutom, što je detaljnije obrazložio u svom suprotnom mišljenju priloženom ovoj presudi.

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Opština Jablanica (Sovići i Doljani):

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta

Opština Mostar:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta

Tačka 21: uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju, kažnjivo po članu 3 Statuta

Tačka 24: protivpravni napad na civile, kažnjivo po članu 3 Statuta

Tačka 25: protivpravno terorisanje civila (Mostar), kažnjivo po članu 3 Statuta

Opština Čapljina:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Heliodrom:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 2: ubistvo, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 3: hotimično lišavanje života, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta

Tačka 18: protivpravni fizički rad, kažnjivo po članu 3 Statuta

Zatvor u Dretelju:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta

Zatvor u Gabeli:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta

Opština Ljubuški:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 6: deportacija, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 7: protivpravna deportacija civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 8: nehumana djela (prisilno premještanje), kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 9: protivpravno premještanje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 10: zatvaranje, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 11: protivpravno zatočenje civila, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 12: nehumana djela (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 13: nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 14: okrutno postupanje (uslovi zatočenja), kažnjivo po članu 3 Statuta

Zatočenički centar Vojno:

Tačka 1: progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta

Tačka 18: protivpravni fizički rad, kažnjivo po članu 3 Statuta

1212. Budući da je Berislav Pušić ta krivična djela počinio u cilju ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja, on je odgovoran ne samo za gore navedena krivična djela nego i za sva krivična djela koja su bila dio zajedničkog zločinačkog plana.

D. Odgovornost Berislava Pušića po osnovu trećeg vida UZP-a

1213. Vijeće je utvrdilo da djela uništavanja ustanova namijenjenih religiji ili obrazovanju prije juna 1993., djela lišavanja života povezana s uslovima zatočenja i postupanjem prema zatočenicima u zatočeničkim centrima i djela lišavanja života, seksualnog nasilja i krađe počinjena tokom akcija deložacije, nisu bila dio zajedničkog zločinačkog cilja. Shodno tome, Vijeće će, iako ta djela ne ulaze u okvir tog cilja, analizirati da li je Berislav Pušić razumno mogao da predvidi da će ti zločini biti počinjeni i da je prihvatio taj rizik.

1214. Što se tiče uništavanja ustanova namijenjenih religiji i obrazovanju prije juna 1993., Vijeće je utvrdilo da je, 4. maja 1993., prilikom obilaska Savića i Doljana od strane hrvatsko-muslimanske delegacije, Berislav Pušić saznao za napad i uništavanje imovine u tim selima, uključujući džamije. Međutim, budući da je on to saznao nakon napada, Vijeće ne može zaključiti da je Berislav Pušić mogao da predvidi uništavanje džamija u Savićima i Doljanima 17. aprila 1993.

1215. Što se tiče djela lišavanja života povezanih s postupanjem prema zatočenicima, Vijeće je utvrdilo da je Berislav Pušić 29. januara 1994. znao da Mario Mihalj zlostavlja zatočenike u Zatočeničkom centru Vojno, za čije je obezbjeđenje on bio odgovoran i da je ubio 18 zatočenika. Međutim, Vijeće podsjeća da ne raspolaže informacijama na osnovu kojih bi moglo da utvrdi da je Zatočenički centar Vojno bio u funkciji i nakon januara 1994.²²⁷⁶ Budući da je Vijeće moglo da utvrdi samo znanje Berislava Pušića za smrt zatočenika krajem januara 1994. i da dokazi Vijeću nisu omogućili da utvrdi djela lišavanja života u tom centru nakon decembra 1993.,²²⁷⁷ Vijeće ne može zaključiti da je Berislav Pušić razumno mogao da predvidi da će zlostavljanje zatočenika Zatočeničkog centra Vojno od strane Marija Mihalja dovesti do njihove smrti.

1216. Što se tiče drugih djela uništavanja ustanova namijenjenih religiji i obrazovanju, u periodu prije juna 1993., djela lišavanja života povezanih s uslovima zatočenja i postupanjem prema zatočenicima u zatočeničkim centrima, djela lišavanja života, seksualnog nasilja i krađe počinjenih tokom akcija deložacije, Vijeće ne raspolaže dokazima na osnovu kojih bi moglo da zaključi da je Berislav Pušić – po osnovu učestvovanja u trećem vidu UZP-a – kriv za počinjenje tih krivičnih djela.

Odjeljak 3: Pluralitet osoba koje su pristale uz zajednički zločinački cilj

1217. Vijeće će sada utvrditi da li je ostvarivanje zajedničkog zločinačkog cilja bilo rezultat zajedničkog i koordinisanog djelovanja više osoba. Vijeće podsjeća da, kada pretresno vijeće mora da potvrdi da je u okviru UZP-a djelovalo više osoba, nije potrebno da se svaka od tih osoba identifikuje imenom, nego da je dovoljno da se uputi na kategorije ili grupe osoba.²²⁷⁸

²²⁷⁶ V. "Organizacija Zatočeničkog centra Vojno", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatočeničkim centrom Vojno.

²²⁷⁷ V. "Smrt zatočenika za vrijeme zatočenja u Zatočeničkom centru Vojno", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatočeničkim centrom Vojno.

²²⁷⁸ V. "Počinjenje", u razmatranjima Vijeća u vezi s članom 7(1) Statuta.

1218. Vijeće podsjeća na svoj zaključak da se na osnovu dokaza ne može utvrditi postojanje dogovora o zajedničkom zločinačkom planu za period prije sredine januara 1993.²²⁷⁹

1219. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, smatra da dokazi pokazuju da su ključni momenti UZP-a postali mogući zahvaljujući postojanju dogovora rukovodilaca i vlasti HZ(R) HB, kao i dogovora s rukovodstvom Republike Hrvatske.

1220. U januaru 1993., Jadranko Prlić, Bruno Stojić, Slobodan Praljak, Milivoj Petković i Valentin Ćorić učestvovali su u planiranju i/ili izvođenju vojnih dejstava koja su dovela do počinjenja zločina nad Muslimanima u opštini Gornji Vakuf.²²⁸⁰ Isto tako, Milivoj Petković je planirao napade na sela u opštinama Prozor i Jablanica u aprilu 1993.,²²⁸¹ u skladu s ultimatumom koji je Jadranko Prlić postavio Armiji BiH.²²⁸² Pored toga, Jadranko Prlić, Bruno Stojić, Milivoj Petković i Valentin Ćorić planirali su kampanju hapšenja, a zatim i masovno zatočenje Muslimana koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga, koje je uslijedilo poslije napada ABiH na kasarnu "Tihomir Mišić" 30. juna 1993.²²⁸³ Osim toga, Bruno Stojić, Slobodan Praljak i Milivoj Petković planirali su i/ili omogućili vojne operacije u opštini Vareš u oktobru 1993.,²²⁸⁴ a Slobodan Praljak i Milivoj Petković su pokušali da pred međunarodnom zajednicom prikriju zločine počinjene prilikom napada na Stupni Do u oktobru 1993.²²⁸⁵ Najzad, 10. decembra 1993., Mate Boban je naredio zatvaranje svih zatočeničkih centara HVO-a u BiH, a na

²²⁷⁹ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

²²⁸⁰ V. "Opština Gornji Vakuf", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića, Brune Stojića, Slobodana Praljka, Milivoja Petkovića i Valentina Ćorića.

²²⁸¹ V. "Opština Prozor" i "Opština Jablanica (Sovići i Doljani)", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića.

²²⁸² V. "Opštine Prozor i Jablanica (Sovići i Doljani)", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića.

²²⁸³ V. "Uloga Jadranka Prlića u kampanji masovnog hapšenja Muslimana u više opština u periodu od 30. juna", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića; "Opština Čapljina", u zaključcima Vijeća o Stojićevoj odgovornosti; "Hapšenje muškaraca Muslimana u periodu od od 30. juna 1993.", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića; "Uloga Valentina Ćorića u deložacijama muslimanskog stanovništva iz zapadnog Mostara u periodu od juna 1993.", "Opština Stolac" i "Opština Čapljina", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

²²⁸⁴ V. "Opština Vareš", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Brune Stojića, Slobodana Praljka i Milivoja Petkovića.

²²⁸⁵ V. "Opština Vareš", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka i Milivoja Petkovića po osnovu UZP-a.

provođenju te odluke, koja je dovela do prisilnog odlaska velikog broja Muslimana s teritorije BiH u treće zemlje, konkretno je radio Berislav Pušić.²²⁸⁶

1221. Što se konkretno tiče prisilnog odlaska Muslimana iz BiH u treće zemlje, Vijeće napominje da su predstojnik Službe za razmjenu Berislav Pušić i nekoliko visokih rukovodilaca HVO-a – na primjer Jadranko Prlić, Perica Jukić i Valentin Ćorić – u periodu od aprila 1993. do aprila 1994. redovno bili u kontaktu u vezi s pitanjima razmjene i oslobađanja zatočenih Muslimana s ciljem da oni napuste teritoriju koju je HZ(R) HB smatrala svojom.²²⁸⁷ Vijeće pored toga ističe da je Ured za izbjeglice kojim su rukovodili Darinko Tadić i Martin Raguž, i koji je bio stavljen pod direktnu nadležnost Jadranka Prlića, izdavao formulare koje su zatočenici na Heliodromu morali popuniti prije nego što će biti pušteni na slobodu i napustiti BiH.²²⁸⁸ Istovremeno, HVO/Vlada HZ(R) HB, konkretnije, Jadranko Prlić i Bruno Stojić, rukovodila je putem Ureda za izbjeglice iseljavanjem hrvatskog stanovništva iz srednje Bosne i njegovom relociranju na teritoriju HZ(R) HB.²²⁸⁹

1222. Dokazi takođe pokazuju da su hrvatski rukovodioci Franjo Tuđman, Gojko Šušak i Janko Bobetko tijesno saradivali s rukovodiocima i vlastima HVO-a u ostvarivanju UZP-a.

1223. U periodu od septembra 1992. do marta 1994., Jadranko Prlić, ali i Slobodan Praljak, Milivoj Petković i Mate Boban, bili su na više sastanaka kod predsjednika Republike Hrvatske, Franje Tuđmana, na kojima se razgovaralo konkretno o sljedećim temama: o vojnoj situaciji u BiH, o ulozi snaga HVO-a u događajima u Stupnom Dolu u oktobru 1993. i rušenju Starog mosta u Mostaru u novembru 1993., o budućim granicama

²²⁸⁶ V. "Provođenje Odluke Mate Bobana od 10. decembra 1993.", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

²²⁸⁷ V. "Kontakti Berislava Pušića s visokim funkcionerima HVO-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

²²⁸⁸ V. "Uloga Jadranka Prlića u puštanju na slobodu zatočenika s Heliodroma", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

²²⁸⁹ V. "Opština Vareš", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića; "Bruno Stojić je imao kontrolu nad oružanim snagama HZ(R) HB", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Brune Stojića po osnovu UZP-a.

HZ(R) HB, ili pak o sukobu između Hrvata i Muslimana u Mostaru uopšte.²²⁹⁰ Vijeće takođe podsjeća da je Jadranko Prlić bio jedan od glavnih sagovornika Franje Tuđmana u vezi sa važnim pitanjima kao što su politička i vojna strategija HVO-a HZ(R) HB ili potencijalni kandidati za članove Vlade HR HB.²²⁹¹ Istovremeno je postojala i prioritarna i stalna veza između Slobodana Praljka i hrvatskih vlasti – između ostalih Franje Tuđmana, Gojka Šuška i Janka Bobetka – u vezi sa svim pitanjima koja se odnose na BiH, konkretno u vezi s angažmanom Hrvatske u BiH.²²⁹²

1224. Međutim, sastav grupe koja je pristala na zajednički zločinački cilj nije bio isti cijelo vrijeme postojanja UZP-a.

1225. Vijeće konstatuje da su, u periodu od januara 1993. do aprila 1994., Jadranko Prlić, Milivoj Petković i Valentin Ćorić kontinuirano doprinosili UZP-u time što su obavljali svoje funkcije u političkim i vojnim vlastima HZ(R) HB.²²⁹³

1226. Vijeće smatra da je Valentin Ćorić, iako je u novembru 1993. otišao s funkcije načelnika Uprave Vojne policije,²²⁹⁴ ostao član grupe i kao ministar unutarnjih poslova HR HB.²²⁹⁵ Naime, Valentin Ćorić je nastavio da obavlja važne funkcije u HVO-u sve do kraja postojanja UZP-a u aprilu 1994., cijelo vrijeme dobijao informacije o stanju na terenu i bio u kontaktu s drugim članovima grupe.²²⁹⁶ Vijeće na osnovu toga zaključuje

²²⁹⁰ V. "Pokušaj vlasti HVO-a da minimaliziraju ili da zataškaju svoju odgovornost za uništenje Starog mosta", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar; "Opština Vareš", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Brune Stojića; "Slobodan Praljak učestvovao je na sastancima visokih hrvatskih rukovodilaca na kojima se određivala politika prema Herceg-Bosni", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a.

²²⁹¹ V. "Izravno učestvovanje Jadranka Prlića u radu određenih odjela/ministarstava i službi HVO-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

²²⁹² V. "Slobodan Praljak je imao uticajan položaj među hrvatskim rukovodiocima u pogledu pitanja u vezi sa BiH", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a.

²²⁹³ V. "Zaključci Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića; "Zaključci Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića; "Zaključci Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

²²⁹⁴ V. "Funkcije Valentina Ćorića", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

²²⁹⁵ V. "Funkcije Valentina Ćorića", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

²²⁹⁶ V. "Ovlaštenja Valentina Ćorića u pogledu suzbijanja kriminala", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

da je Valentin Ćorić i nakon svog odlaska iz Uprave Vojne policije i dalje pristajao na zajednički zločinački cilj s drugim članovima grupe.

1227. Vijeće podsjeća da je Bruno Stojić imenovan na dužnost načelnika odjela za proizvodnju vojne opreme HR HB 10. novembra 1993., ali da je obavljao funkciju predstojnika Odjela obrane do 15. novembra 1993.²²⁹⁷ Budući da Vijeću nije predložen nijedan dokaz koji bi pokazivao da je Bruno Stojić i nakon 15. novembra 1993. doprinio UZP-u ili i dalje dobijao informacije u vezi s njim, Vijeće ne može zaključiti van razumne sumnje da je Bruno Stojić ostao učesnik UZP-a poslije 15. novembra 1993.

1228. Vijeće podsjeća da je Slobodan Praljak 8. novembra 1993. razriješen dužnosti u Glavnom stožeru HVO-a, i da ih je prestao obavljati kada je 9. novembra 1993. na dužnost stupio Ante Roso.²²⁹⁸ Vijeće konstatuje da je Slobodan Praljak, od trenutka kad je otišao s funkcije u Glavnom stožeru HVO-a i vratio se u Hrvatsku, gdje je postao savjetnik ministra odbrane Republike Hrvatske za organizaciju arhiva Ministarstva,²²⁹⁹ prestao biti član grupe.

1229. Vijeće podsjeća da tužilaštvo ne tereti Berislava Pušića ni za jedan zločin povezan s događajima u opštini Gornji Vakuf u januaru 1993.²³⁰⁰ Naime, dokazi upućuju na to da je Berislav Pušić počeo da obavlja važne funkcije u HVO-u tek od aprila 1993.²³⁰¹ S obzirom na njegov doprinos UZP-u i kontakte s drugim članovima grupe u periodu od aprila 1993., Vijeće zaključuje da je Berislav Pušić postao član grupe tek u aprilu 1993. i da je bio njen član do aprila 1994.²³⁰²

²²⁹⁷ V. "Funkcije Brune Stojića", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Brune Stojića po osnovu UZP-a.

²²⁹⁸ V. "Funkcije Slobodana Praljka", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a; "Ante Roso zamjenjuje Slobodana Praljka na dužnosti zapovjednika 9. novembra 1993., Milivoj Petković ostaje u Glavnom stožeru", u zaključcima Vijeća u vezi s vojnom strukturom HZ(R) HB.

²²⁹⁹ V. "Funkcije Slobodana Praljka", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a.

²³⁰⁰ Optužnica, par. 230.

²³⁰¹ V. "Zaključci Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

²³⁰² V. "Zaključci Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

1230. Prema tome, sastav grupe koja je pristala na zajednički zločinački cilj se tokom vremena mijenjao. Jadranko Prlić, Milivoj Petković i Valentin Ćorić kontinuirano su doprinosili UZP-u od januara 1993. do aprila 1994., Bruno Stojić i Slobodan Praljak od januara 1993. do novembra 1993., a Berislav Pušić od aprila 1993. do aprila 1994.

1231. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće zaključuje da se više osoba dogovorilo da osmisle i ostvare zajednički zločinački cilj. Tu grupu činili su, pored ostalih, Franjo Tuđman, Gojko Šušak, Janko Bobetko, Mate Boban, Jadranko Prlić, Bruno Stojić, Slobodan Praljak, Milivoj Petković, Valentin Ćorić i Berislav Pušić. S obzirom na jedinstveno funkcionisanje političkih, vojnih i administrativnih struktura HVO-a HZ(R) HB, kao i na činjenične zaključke, Vijeće smatra da je grupa svakako bila veća i da je morala uključivati i druge članove, tačnije, zapovjednike u oružanim snagama HVO-a, političke i administrativne dužnosnike HVO-a/Vlade i opštinskih HVO-a.

1232. Pored toga, iako nije u mogućnosti da utvrdi tačan identitet svih članova grupe, Vijeće smatra da su fizički izvršioi krivičnih djela koja su proistekla iz ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja vjerovatno bile osobe koje nisu bile u UZP-u, u ovom slučaju osobe iz raznih struktura HVO-a HZ(R) HB. Kako proizlazi iz svih činjeničnih i pravnih zaključaka Vijeća, za ostvarivanje raznih aspekata zajedničkog zločinačkog cilja bili su korišteni mehanizmi, strukture i pripadnici HVO-a . Djelujući u okviru svojih *de jure* i *de facto* ovlaštenja, Jadranko Prlić, Bruno Stojić, Slobodan Praljak, Milivoj Petković, Valentin Ćorić i Berislav Pušić služili su se pripadnicima i strukturama HVO-a HZ(R) HB za počinjenje krivičnih djela koja su bila dio zajedničkog zločinačkog cilja kako bi se izvršilo etničko čišćenje muslimanskog stanovništva na teritoriji smatranoj hrvatskom.²³⁰³ Shodno tome, Vijeće se uvjerilo da su članovi UZP-a odgovorni za zločine koje su počinili pripadnici HVO-a.

²³⁰³ V. "Zaključci Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića; "Zaključci Vijeća o odgovornosti Brune Stojića po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Brune Stojića; "Zaključci Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a; "Zaključci Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića; "Zaključci Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a;

Dio 2: Ostali vidovi odgovornosti

1233. Vijeće podsjeća da tužilaštvo sve optužene tereti i alternativno, po osnovu drugih oblika učestvovanja predviđenih članom 7 Statuta.²³⁰⁴

1234. Budući da jedino zločini počinjeni u opštini Prozor u oktobru 1992. ne ulaze u okvir zajedničkog zločinačkog cilja, Vijeće će analizirati odgovornost optuženih na osnovu drugih oblika učestvovanja predviđenih Statutom samo za ta djela.²³⁰⁵ Vijeće napominje da raspolaže samo dokazima koji bi mogli biti relevantni za pokazivanje eventualne odgovornosti Brune Stojića, Slobodana Praljka, Milivoja Petkovića i Valentina Ćorića na osnovu člana 7(3) Statuta.

I. Bruno Stojić

1235. Dokazi pokazuju da je Bruno Stojić bio stalno obavještavan o vojnim operacijama oružanih snaga HZ HB u Prozoru u više vremenskih perioda. Dana 26. oktobra 1992., SIS mu je uputio izvještaj u kojem se kaže da HVO od 25. oktobra 1992. ima efektivnu kontrolu nad gradom Prozorom, kao i nad područjem oko Ramskog jezera.²³⁰⁶ Dana 6. maja 1993., VOS je obavijestio Brunu Stojića da ABiH napada odbrambene linije HVO-a u sektoru Prozora.²³⁰⁷

1236. Vijeću nije predočeno još dokaza koji bi pokazivali da je Bruno Stojić bio obaviješten, da je učestvovao ili bilo na koji način doprinio zločinima počinjenim u opštini Prozor u periodu od 26. oktobra 1992.

"Zaključci Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu prvog vida UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

²³⁰⁴ Optužnica, par. 218–220 i 228; Završni podnesak tužilaštva, par. 517–526 (Jadranko Prlić), 637–646 (Bruno Stojić), 851–860 (Slobodan Praljak), 971–980 (Milivoj Petković), 1180–1189 (Valentin Ćorić) i 1277–1284 (Berislav Pušić).

²³⁰⁵ Vijeće podsjeća da optuženi Pušić ne tereti za zločine počinjene u Prozoru u oktobru 1992.

²³⁰⁶ P 00653, str. 1 i 4.

²³⁰⁷ 3D 02515.

II. Slobodan Praljak

1237. Slobodan Praljak je potvrdio da je oko 27. oktobra 1992. otišao u Prozor,²³⁰⁸ na zahtjev Franje Tuđmana, kako bi smirio situaciju.²³⁰⁹ Rekao je da do dolaska u Prozor nije bio upoznat sa situacijom, da je za nju saznao tek kad je tamo došao,²³¹⁰ te da je jedna od stvari koju je učinio bila da održi sastanak s uglednim ljudima iz sela na području Prozora.²³¹¹

1238. Vijeće podsjeća da su 14. novembra 1992., Slobodan Praljak i Valentin Ćorić izdali, između ostalih, Zdenku Andabaku naređenje da se vrate vlasnicima sva vozila koja je "oduzel[a]" Vojna policija.²³¹² Neka od "otetih" ili "oduzetih" vozila zaista su i bila vraćena vlasnicima.²³¹³ Međutim, Vijeće podsjeća da nema saznanja o tome da su protiv pripadnika Vojne policije koji su krali vozila, koji su bili pod komandom Zdenka Andabaka, preduzete bilo kakve kaznene mjere. U stvari, Vijeće je konstatovalo da je Bruno Stojić, na preporuku Valentina Ćorića, četiri mjeseca kasnije Zdenka Andabaka unaprijedio u načelnika Odjela opće i prometne vojne policije.²³¹⁴

1239. Na osnovu tog naređenja od 14. novembra 1992. Vijeće zaključuje da je Slobodan Praljak znao da su pripadnici Vojne policije HVO-a u oktobru 1992. počinili krađe u Prozoru. Vijeće pored toga napominje da protiv počinitelaca tih krađa nisu bile preduzete nikakve kaznene mjere. Međutim, budući da nije moglo da utvrdi da je Slobodan Praljak imao efektivnu kontrolu ili bilo kakva komandna ovlaštenja nad snagama Vojne policije HVO-a koje su tada bile prisutne u Prozoru, Vijeće ne može zaključiti da je Praljak odgovoran na osnovu člana 7(3) Statuta.

²³⁰⁸ Slobodan Praljak, T(f), str. 43823.

²³⁰⁹ Slobodan Praljak, T(f), str. 40449–40451, 43825.

²³¹⁰ Slobodan Praljak, T(f), str. 43823, 43847–43848.

²³¹¹ Slobodan Praljak, T(f), str. 40462–40463. V. takođe 3D 00291.

²³¹² 3D 00424.

²³¹³ Svjedok BM, T(f), str. 7069, zatvorena sjednica.

²³¹⁴ P 01460.

1240. Vijeću nije predloženo još dokaza koji bi pokazivali da je Slobodan Praljak bio obaviješten, da je učestvovao ili bilo na koji način doprinio zločinima počinjenim u opštini Prozor u periodu od 26. oktobra 1992.

III. Milivoj Petković

1241. Vijeće napominje da je, 21. oktobra 1992., Milivoj Petković sastavio izvještaj o stanju²³¹⁵ u kojem je naveo da je stanje u Prozoru i u Gornjem Vakufu napeto; da bi u svakom trenutku moglo doći do sukoba i da su preduzete sve mjere kako bi se spriječili sukobi između HVO-a i ABiH, ali bez preciziranja karaktera tih mjera.²³¹⁶

1242. HVO je 23. i 24. oktobra 1992. napao Prozor i 24. oktobra 1992. preuzeo kontrolu nad gradom i okolnim područjima.²³¹⁷ Dana 24. oktobra 1992., Milivoj Petković je vojnim jedinicama HVO-a više opština, među njima i Prozora, izdao naređenje da pregovaraju s ABiH o bezuslovnom prekidu vatre i da formiraju mješovite patrole koje će pratiti situaciju.²³¹⁸ Dana 25. oktobra 1993., borbe su se nastavile tokom cijelog dana, a 26. oktobra 1992. Milivoj Petković je primio izvještaj SIS-a kojim je obaviješten o zauzimanju grada i područja oko Ramskog jezera.²³¹⁹ Prema izvještaju SIS-a od 26. oktobra 1992., HVO je više puta predložio pregovore, što je ABiH odbila.²³²⁰

²³¹⁵ Vijeću, međutim, nije poznato kome je (sve) taj objedinjeni izvještaj bio upućen.

²³¹⁶ 4D 00897, str. 2.

²³¹⁷ V. "Uspostavljanje kontrole nad Prozorom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

²³¹⁸ P 00644.

²³¹⁹ V. "Uspostavljanje kontrole nad Prozorom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor. V. takođe P 00653.

²³²⁰ P 00653, str. 3.

1243. Nakon što je HVO zauzeo grad Prozor, Milivoj Petković je dobio izvještaje – Vijeću nije poznato čije – o paležu i uništavanju muslimanskih kuća u opštini Prozor, na koje je reagovao tako što je 31. oktobra 1992. izdao naređenje kojim je zabranio uništavanje i paljenje muslimanskih stambenih objekata, napomenuvši da takvi postupci izazivaju velike probleme jer inostrana sredstva informisanja pišu o tome.²³²¹ Vijeće podsjeća da su, u periodu od 24. oktobra 1992. ujutro do najmanje 30. oktobra 1992., vojnici HVO-a i pripadnici Vojne policije HVO-a uništili i zapalili najmanje 75 muslimanskih stambenih objekata u gradu Prozoru.²³²² Vijeće takođe podsjeća da su, 24. oktobra 1992., pripadnici Vojne policije iz 1. i 2. satnije 2. bojne Vojne policije, kao i "lokalne snage" HVO-a ušle u grad, te da je 24. oktobra uveče grad bio pod kontrolom Vojne policije.²³²³ Međutim, Vijeće nije moglo zaključiti van razumne sumnje da su palež počinili vojni policajci iz 1. i 2. satnije 2. bojne Vojne policije.

1244. Nakon događaja iz oktobra 1992., Milivoj Petković je, 28. oktobra 1992., izdao naređenje da se formira komisija HVO-a koja će istražiti događaje u Prozoru.²³²⁴ Ta komisija, koju je 3. novembra 1992. formirao Željko Šiljeg, zapovjednik OZ Sjeverozapadna Hercegovina, imala je zadatak da ispita događaje u Prozoru iz oktobra 1992. godine.²³²⁵ Vijeće ne raspolaže dodatnim informacijama na osnovu kojih bi moglo da utvrdi da li je ta komisija i stvarno postojala i da li je zaista provela istragu u vezi s tim događajima. Pored toga, na osnovu dokaza ne može se zaključiti da su jedinice odgovorne za zločine u Prozoru u oktobru 1992. bile odgovorne i za druge zločine počinjene u opštinama u periodu na koji se odnosi Optužnica. Shodno tome, Vijeće mora zaključiti, *in dubio pro reo*, da je Milivoj Petković stvarno ispunio svoju dužnost kao zapovjednik u vezi s istragom i preduzimanjem odgovarajućih mjera protiv počinitelaca

²³²¹ P 00679. V. takođe 3D 00131. Tim naređenjem Petar Kolakušić, zamjenik zapovjednika Brigade "Rama" i načelnik za operativne poslove Brigade "Rama", svim je borbenim jedinicama koje su djelovale u opštini Prozor zabranio namjerno paljenje i uništavanje privatne imovine.

²³²² V. "Oštećivanje i palež imovine i kuća u vlasništvu Muslimana", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

²³²³ V. "Uspostavljanje kontrole nad Prozorom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

²³²⁴ 4D 00901.

²³²⁵ 4D 00901 i 4D 00903.

zločina u Prozoru u oktobru 1992. čim je za njih saznao. Shodno tome, Vijeće ne može zaključiti da je optuženi odgovoran za ta djela.

IV. Valentin Ćorić

1245. Budući da sudija Antonetti smatra da Valentin Ćorić nije imao efektivnu kontrolu nad pripadnicima Vojne policije, razmatranje koje slijedi odražava stav većine Vijeća.

1246. Vijeće podsjeća na to da je konstatovalo da je 25. oktobra 1992., jedan dio jedinice Vojne policije iz Livna i Tomislavgrada koji je bio u Prozoru, pod komandom Zdenka Andabaka, protivpravno oduzeo oko 30 vozila, a vjerovatno otuđio i drugu imovinu.²³²⁶

1247. U izvještaju od 25. oktobra 1992. upućenom, između ostalih, Upravi Vojne policije, Željko Šiljeg je izričito zatražio od Valentina Ćorića da provede istragu o jedinici Vojne policije pod komandom Zdenka Andabaka²³²⁷ i da preduzme potrebne kaznene mjere protiv počinitelja tih krađa.²³²⁸ Dana 14. novembra 1992., Slobodan Praljak i Valentin Ćorić naredili su, između ostalih, Zdenku Andabaku, da vrate vlasnicima sva vozila koja je "oduzela" Vojna policija.²³²⁹ Neka od "otetih" ili "oduzetih" vozila zaista su i bila vraćena vlasnicima.²³³⁰ Međutim, Vijeće podsjeća da nema saznanja o tome da su protiv pripadnika Vojne policije koji su krali, koji su bili pod komandom Zdenka Andabaka preduzete nikakve kaznene mjere. U stvari, Vijeće je konstatovalo da je Bruno Stojić, na preporuku Valentina Ćorića, četiri mjeseca kasnije Zdenka Andabaka unaprijedio u načelnika Odjela opće i prometne vojne policije.²³³¹

1248. Kako pokazuje naređenje od 14. novembra 1992., koje je bilo izvršeno, Valentin Ćorić je imao efektivnu kontrolu nad pripadnicima Vojne policije prisutnim u Prozoru u oktobru 1992. Pored toga, izvještaj od 25. oktobra 1992. i naređenje od 14. novembra 1992. pokazuju da je Valentin Ćorić znao da su vozila oduzeta protivpravno. Vijeće

²³²⁶ P 00648.

²³²⁷ P 00648; Zdenko Andabak, T(f), str. 50903 i 50904.

²³²⁸ P 00648. V. takođe P 00721, str. 1.

²³²⁹ 3D 00424.

²³³⁰ Svjedok BM, T(f), str. 7069, zatvorena sjednica.

²³³¹ P 01460.

smatra da se vraćanje imovine vlasnicima ne može smatrati "razumnom" mjerom kojom je Valentin Ćorić ispunio svoju obavezu da kazni. Osim toga, iz unapređenja Zdenka Andabaka u februaru 1993. Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić propustio da provede ili da pokrene provođenje istrage u vezi s tim krivičnim djelima, da utvrdi činjenice i da o tome obavijesti nadležne vlasti.

1249. Pored toga, Vijeće je utvrdilo da su, u periodu od 24. do najmanje 30. oktobra 1992., kada se nisu vodile borbe, vojnici HVO-a i pripadnici Vojne policije HVO-a uništili oko 75 muslimanskih kuća u Prozoru, da su koristeći kanistere benzina palili i uništavali i drugu imovinu poput vozila u vlasništvu Muslimana, a da nije bila zapaljena ni oštećena nijedna kuća u vlasništvu Hrvata.²³³² Vijeće napominje da, u jednom izvještaju bez datuma, upućenom Valentinu Ćoriću, Zdenko Andabak navodi da je uslijed borbi u Prozoru 25. oktobra 1992., oštećen velik broj kuća.²³³³

1250. Vijeće podsjeća da je Valentin Ćorić vršio efektivnu kontrolu nad pripadnicima Vojne policije prisutnim u Prozoru u oktobru 1992. Pored toga, informacije sadržane u nedatiranom izvještaju Zdenka Andabaka i u izvještaju Željka Šiljega od 25. oktobra 1992. – u kojima se govori o problemu discipline među vojnim policajcima koji su učestvovali u protivpravnom oduzimanju vozila u Prozoru – bile su dovoljno alarmantne da bi bile opravdanje za dodatnu istragu. Vijeće smatra da je Valentin Ćorić imao načina da zna da su gorepomenute zločine počinili pripadnici Vojne policije. Na osnovu toga što je Zdenko Andabak unaprijeđen Vijeće zaključuje da Valentin Ćorić nije preduzeo potrebne i razumne mjere kako bi ispunio svoju obavezu da kazni za ta krivična djela.

1251. S obzirom na prethodno izneseno, Vijeće zaključuje da je Valentin Ćorić kriv na osnovu člana 7(3) Statuta po sljedećim tačkama Optužnice u vezi s događajima u opštini Prozor u oktobru 1992.:

Tačka 15: nehumana djela, kažnjivo po članu 5 Statuta.

²³³² V. "Oštećivanje i palež imovine i kuća u vlasništvu Muslimana nakon uspostavljanja kontrole nad Prozorom", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

²³³³ P 00536, str. 3.

Tačka 16: nečovječno postupanje, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 17: okrutno postupanje, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 19: uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kažnjivo po članu 2 Statuta.

Tačka 20: bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivo po članu 3 Statuta.

Tačka 23: pljačkanje javne i privatne imovine, kažnjivo po članu 3 Statuta.²³³⁴

1252. Vijeću nisu predloženi drugi dokazi koji bi pokazivali da je Valentin Ćorić bio obaviješten da su pripadnici Vojne policije počinili druge zločine, niti da je učestvovao ili bilo na koji način doprinio drugim krivičnim djelima počinjenim u opštini Prozor u periodu od 26. oktobra 1992.

POGLAVLJE 8: KUMULATIVNE OSUDE

Dio 1: Načelo kumulativnog osuđivanja

1253. Pitanje kumulativnog osuđivanja postavlja se u slučaju kada se više tačaka optužnice, za različita krivična djela predviđena Statutom, zasniva na istom kažnjivom ponašanju.²³³⁵ Žalbeno Vijeće podsjeća da kriterijum koji dopušta kumulativno osuđivanje ima dvostruku svrhu: da se obezbijedi da optuženi bude osuđen samo za zasebna krivična djela i, s druge strane, da se osigura da krivična djela za koja je optuženi proglašen krivim u potpunosti odraze njegovu krivičnu odgovornost.²³³⁶

1254. Shodno ustaljenoj sudskoj praksi Međunarodnog suda, kumulativno osuđivanje je moguće onda kada svako od krivičnih djela predviđenih Statutom, zasnovano na istom kažnjivom ponašanju, sadrži materijalno različit konstitutivni element koji drugo djelo ne

²³³⁴ Vijeće podsjeća da ga nije moglo proglasiti krivim po tački 22 Optužnice za krađu trideset vozila, zato što se ta krađa ne može smatrati oduzimanjem imovine širokih razmjera.

²³³⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 311. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 405.

sadrži, tj. kada se za njega traži dokaz činjenice koji se za drugo djelo ne traži²³³⁷ (dalje u tekstu: kriterijum iz predmeta *Čelebići*). Ocjena o postojanju "materijalno različitog" elementa je pravno pitanje.²³³⁸ Ta ocjena mora biti utemeljena na analizi pravnih elemenata krivičnih djela, "uključujući ona sadržana u uvodnom dijelu" članka,²³³⁹ po kojima se mogu izreći kumulativne osuđujuće presude.²³⁴⁰ Ako taj uslov postojanja materijalno različitog elementa nije ispunjen, kumulativno osuđivanje je nemoguće i Vijeće tada mora da odluči za koje će krivično djelo optuženom izreći osuđujuću presudu, opredjeljujući se za djelo koje je uže definisano, odnosno koje sadrži dodatni "različit materijalni element koji druge odredbe ne sadrže".²³⁴¹ Naime, u tom slučaju "[u]že definirano krivično djelo obuhvata ono šire definirano jer počinjenje prvog nužno povlači i počinjenje potonjeg".²³⁴²

1255. Pored toga, Vijeće napominje da se u nekim paragrafima Optužnice opisuju činjenice u vezi s lošim uslovima zatočenja, kao i činjenice u vezi sa zlostavljanjem. Na osnovu činjenica opisanih u tim paragrafima tužilaštvo optužene tereti za nehumana djela (uslovi zatočenja) (tačka 12), nečovječno postupanje (uslovi zatočenja) (tačka 13), okrutno postupanje (uslovi zatočenja) (tačka 14), nehumana djela (tačka 15), nečovječno postupanje (tačka 16) i okrutno postupanje (tačka 17). Prema tumačenju Vijeća, tužilaštvo je loše uslove zatočenja namjeravalo da optuženima stavi na teret isključivo kao nehumana djela (uslovi zatočenja) (tačka 12), nečovječno postupanje (uslovi zatočenja) (tačka 13) i okrutno postupanje (uslovi zatočenja) (tačka 14), a zlostavljanje kao nehumana djela (tačka 15), nečovječno postupanje (tačka 16) i okrutno postupanje

²³³⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1033.

²³³⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 163. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 412.

²³³⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 387. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 174.

²³³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana*, par. 1019, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Musema*, par. 363.

²³⁴⁰ S druge strane, ponašanje optuženog ili optuženih, npr. djela ili propusti koji im se stavljaju na teret, ne mogu biti uzeti u obzir kao faktor za donošenje ocjene na osnovu kriterijuma iz predmeta *Čelebići*. V. Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 39; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1033.

²³⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 163. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 413.

²³⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 163. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 218.

(tačka 17). Prema tome, budući da se tereti na osnovu različitih činjenica, Vijeće smatra da je nepotrebno da se analizira da li se mogu izreći kumulativne osude za krivična djela nečovječnog postupanja (uslovi zatočenja) (tačka 13) i okrutnog postupanja (tačka 17), okrutnog postupanja (uslovi zatočenja) (tačka 14) i nečovječnog postupanja (tačka 16), nečovječnog postupanja (uslovi zatočenja) (tačka 13) i nečovječnog postupanja (tačka 16), okrutnog postupanja (uslovi zatočenja) (tačka 14) i okrutnog postupanja (tačka 17), te, najzad, nehumanih djela (uslovi zatočenja) (tačka 12) i nehumanih djela (tačka 15).

Dio 2: Kumulativne osude na osnovu članova 2, 3 i 5 Statuta

1256. Po mišljenju Žalbenog vijeća, uslovi za primjenu člana 5 Statuta, na osnovu kojeg su kažnjivi zločini protiv čovječnosti, i člana 2 Statuta, na osnovu kojeg su kažnjive teške povrede Ženevskih konvencija, u oba slučaja sadrže materijalno različit element koji drugo djelo ne uključuje. Naime, za zločine protiv čovječnosti traži se dokaz da je djelo izvršeno u okviru rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo, što se za teške povrede Ženevskih konvencija ne traži. Što se tiče teških povreda, za njih se traži dokaz uzročne veze između djela za koje se tereti i postojanja međunarodnog oružanog sukoba, kao i dokaz da su žrtve i imovina osobe i imovina zaštićene Ženevskim konvencijama, što se ne traži za zločine protiv čovječnosti.²³⁴³

1257. Uslovi za primjenu člana 5 Statuta, na osnovu kojeg su kažnjivi zločini protiv čovječnosti, i člana 3, na osnovu kojeg je kažnjivo kršenje zakona i običaja ratovanja takođe u oba slučaja uključuju materijalno različit element koji ne uključuje drugo od dva djela. Naime, po mišljenju Žalbenog vijeća, za član 3 Statuta traži se uska veza između djela za koja se tereti i oružanog sukoba. Za član 5 Statuta traži se pak dokaz da je djelo za koje se tereti izvršeno u okviru rasprostranjenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo, što se za član 3 Statuta ne traži.²³⁴⁴

1258. Što se tiče uslova za primjenu članova 2 i 3 Statuta, u vezi s krivičnim djelima kažnjivim na osnovu tih članova Statuta, Vijeće konstatuje da samo već pomenuti uslovi

²³⁴³ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1037.

za primjenu člana 2 Statuta, na osnovu kojeg su kažnjive teške povrede Ženevskih konvencija, uključuju element koji je materijalno različit u odnosu na uslove za primjenu člana 3, na osnovu kojeg su kažnjivi kršenje zakona i običaja ratovanja. Naime, za član 2 potrebno je da žrtve i imovina budu osobe i imovina zaštićene Ženevskim konvencijama, što se ne traži za član 3 Statuta.

1259. Shodno tome, ako primijenimo kriterijum iz predmeta *Čelebići*, moguće je izreći kumulativne osude za krivična djela iz članova 2 i 5 Statuta, te članova 3 i 5 Statuta, budući da svaka od tih odredbi Statuta uključuje neki materijalno različit uslov za primjenu koji druga ne uključuje. S druge strane, budući da krivična djela iz člana 3 Statuta ne sadrže uslove za primjenu koji bi bili materijalno različiti od uslova za krivična djela iz člana 2 Statuta, Vijeće će za svako od krivičnih djela koja se stavljaju na teret optuženima i za koja se postavlja pitanje kumulacije, morati da ispita da li postoji materijalno različit element krivičnog djela koji drugo krivično djelo ne uključuje. Ako se primjenom kriterijuma iz predmeta *Čelebići* dobije pozitivan odgovor na to pitanje, biće, dakle, moguće izreći kumulativne osude.

Dio 3: Kumulativne osude za djela kažnjiva na osnovu članova 2 i 3 statuta

I. Nečovječno postupanje (uslovi zatočenja) (tačka 13, član 2) i okrutno postupanje (uslovi zatočenja) (tačka 14, član 3)

1260. Vijeće napominje da krivično djelo okrutnog postupanja (uslovi zatočenja) iz člana 3 Statuta ne sadrži element koji bi bio materijalno različit u odnosu na krivično djelo nečovječnog postupanja (uslovi zatočenja) iz člana 2(b) Statuta. Pošto kriterijum iz predmeta *Čelebići* ovdje nije zadovoljen, Vijeće mora izreći samo jednu osuđujuću presudu i to na osnovu uže definisanog krivičnog djela. Nečovječno postupanje (uslovi zatočenja) u odnosu na okrutno postupanje (uslovi zatočenja) sadrži dodatni specifični element. Naime, Vijeće podsjeća da krivična djela za koja se tereti na osnovu člana 2

²³⁴⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1036, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u

Statuta, između ostalog nečovječno postupanje (uslovi zatočenja), moraju biti počinjena nad osobom zaštićenom Ženevskim konvencijama, što je uslov koji se ne postavlja za djela iz člana 3 Statuta,²³⁴⁵ na primjer za okrutno postupanje (uslovi zatočenja).

1261. Shodno tome, za djelo nečovječnog postupanja (uslovi zatočenja) (tačka 13, član 2(b)) može se izreći samo jedna osuđujuća presuda.

II. Nečovječno postupanje (tačka 16, član 2) i okrutno postupanje (tačka 17, član 3)

1262. Vijeće napominje da krivično djelo okrutnog postupanja u smislu člana 3 Statuta ne sadrži materijalno različit element u odnosu na krivično djelo nečovječnog postupanja u smislu člana 2(b) Statuta. Pošto kriterijum iz predmeta *Čelebići* ovdje nije zadovoljen, Vijeće mora izreći samo jednu osuđujuću presudu, i to na osnovu uže definisanog krivičnog djela. Nečovječno postupanje u odnosu na okrutno postupanje sadrži dodatni specifični element. Naime, Vijeće podsjeća da krivična djela iz člana 2 Statuta, između ostalog nečovječno postupanje, moraju biti počinjena nad osobom zaštićenom Ženevskim konvencijama, što je uslov koji se ne postavlja za djela iz člana 3 Statuta,²³⁴⁶ na primjer za okrutno postupanje.

predmetu *Jelisić*, par. 82.

²³⁴⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1035. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 422 i 423.

²³⁴⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1035. V. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 422 i 423.

1263. Shodno tome, za djelo nečovječnog postupanja (tačka 16, član 2(b)) može se izreći samo jedna osuđujuća presuda.

III. Uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno (tačka 19, član 2) i bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom (tačka 20, član 3)

1264. Što se tiče elemenata krivičnog djela uništavanja imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivog po članu 2(d) Statuta i krivičnog djela bezobzirnog razaranja gradova, naselja ili sela, ili pustošenja koje nije opravdano vojnom nuždom, kažnjivog po članu 3(b), Vijeće konstatuje da drugo djelo ne sadrži materijalno različit element koji prvo djelo ne uključuje. Naime, uništavanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom karakteriše uništavanje imovine koja uživa opštu zaštitu Ženevskih konvencija ili koja se nalazi na okupiranoj teritoriji,²³⁴⁷ što je element koji se ne traži za bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom. No ovo potonje djelo ne sadrži materijalno različit element koji nije sadržan u uništavanju imovine koje nije opravdano vojnom nuždom.

1265. Pošto kriterijum iz predmeta *Čelebići* ovdje nije zadovoljen, Vijeće mora izreći samo jednu osuđujuću presudu, i to na osnovu uže definisanog krivičnog djela. Naime, uništavanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom sadrži u odnosu na bezobzirno razaranje gradova, naselja ili sela, ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom dodatni specifični element u vezi sa statusom zaštićene imovine.

1266. Shodno tome, za djelo uništavanja imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno (tačka 19, član 2(d)), može se izreći samo jedna osuđujuća presuda.

²³⁴⁷ V. "Uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno", u razmatranjima Vijeća u vezi s mjerodavnim pravom: Teške povrede Ženevskih konvencija, gdje se upućuje naročito na članove 18, 21 i 22 Ženevske konvencije IV i na član 19 Ženevske konvencije I.

IV. Uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno (tačka 19, član 2) i uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju (tačka 21, član 3)

1267. Što se tiče elemenata krivičnog djela uništavanja imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kažnjivog po članu 2 (d) Statuta, i krivičnog djela uništavanja ili hotimičnog nanošenja štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju, kažnjivog po članu 3 (d) Statuta, Vijeće napominje da oba krivična djela sadrže po jedan materijalno različit element koji drugo djelo ne uključuje. Naime, uništavanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom mora biti širokih razmjera,²³⁴⁸ što se ne traži za uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju. S druge strane, za ovo potonje krivično djelo traži se dokaz da je djelom ili propustom uzrokovano uništavanje ili nanošenje štete nekom kulturnom ili vjerskom dobru, što se ne traži za uništavanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom iz člana 2 Statuta.

1268. Shodno tome, prema kriterijumu iz predmeta *Čelebići*, za krivično djelo uništavanja imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno (tačka 19, član 2 (d)), te za krivično djelo uništavanja ili hotimičnog nanošenja štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju (tačka 21, član 3 (d)) mogu se izreći kumulativne osude.

²³⁴⁸ V. "Uništavanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno", u razmatranjima Vijeća u vezi s mjerodavnim pravom: Teške povrede Ženevskih konvencija, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 587, i Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 157.

V. Oduzimanje imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno (tačka 22, član 2) i pljačkanje javne i privatne imovine (tačka 23, član 3)

1269. Što se tiče elemenata krivičnog djela oduzimanja imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno, kažnjivog po članu 2(d) Statuta, i krivičnog djela pljačkanja javne i privatne imovine, kažnjivog po članu 3(e) Statuta, Vijeće napominje da oba krivična djela sadrže po jedan materijalno različiti element koji drugo djelo ne uključuje. Naime, oduzimanje imovine mora biti počinjeno u širokim razmjerima,²³⁴⁹ što se ne traži za pljačkanje. Za ovo potonje djelo se pak traži uzročno-posljedična veza između novčane vrijednosti oduzete imovine i težine posljedica za žrtvu,²³⁵⁰ što se za oduzimanje imovine ne traži.

1270. Shodno tome, prema kriterijumu iz predmeta *Čelebići*, za krivično djelo oduzimanja imovine koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno (tačka 22, član 2(d)), te za krivično djelo pljačkanja javne i privatne imovine (tačka 23, član 3(e)) mogu se izreći kumulativne osuđujuće presude.

POGLAVLJE 9 : KAZNA

Dio 1: Pravni okvir izricanja kazne

1271. Za izricanje kazne relevantne pravne odredbe su članovi 23²³⁵¹ i 24 Statuta, pravilo 87 Pravilnika i poglavlje 5 Pravilnika (pravila 100–106).

²³⁴⁹ V. "Oduzimanje imovine širokih razmjera koje nije opravdano vojnom nuždom, a izvedeno je protivpravno i bezobzirno", u razmatranjima Vijeća u vezi s mjerodavnim pravom: Teške povrede Ženevskih konvencija, gdje se upućuje na član 147 IV. ženevske konvencije i Prvostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 157.

²³⁵⁰ V. "Pljačkanje javne i privatne imovine", u razmatranjima Vijeća u vezi s mjerodavnim pravom: Kršenje zakona i običaja ratovanja, gdje se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić*, par. 82.

²³⁵¹ Član 23 predviđa sljedeće: "1) Pretresno Vijeće izriče presude i odmjerava kazne i krivične sankcije osobama osuđenim za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava. 2) Presuda se donosi odlukom većine sudija pretresnog vijeća, koje je izriče javno. Presudu prati pismeno obrazloženje kojem se mogu dodati izdvojena ili suprotna mišljenja."

1272. Vijeće neće ovdje prenositi cijeli tekst pomenutih članova i pravila nego samo napominje da, shodno odredbama člana 24(1) Statuta,²³⁵² pretresno vijeće može izreći samo kaznu zatvora, a prema odredbama pravila 101 Pravilnika,²³⁵³ osoba proglašena krivom može biti osuđena na kaznu zatvora, uključujući i doživotni zatvor.

1273. Pored toga, pravilom 87(C) Pravilnika utvrđeno je da Vijeće, ako optuženu osobu proglasi krivom po više tačaka Optužnice, ima diskreciono pravo da izrekne kaznu za svaku od optužbi po kojoj je optuženi proglašen krivim i odredi da li će se kazne izdržavati konsektivno ili uporedno, osim ukoliko odluči da primijeni svoje ovlaštenje da izrekne jedinstvenu kaznu koja odražava ukupno kažnjivo ponašanje optuženog.

1274. Vijeće prije svega napominje da pretresna vijeća prilikom određivanja kazne i odmjeravanja pravedne kazne, moraju uzimati u obzir svrhu kažnjavanja.

1275. U tom pogledu postoji ustaljena sudska praksa po kojoj se dvjema glavnim svrhama kažnjavanja smatraju odmazda i odvratanje.²³⁵⁴

1276. Odmazda se sastoji u izricanju pravedne kazne, proporcionalne počinjenom krivičnom djelu.²³⁵⁵ Pritom se ne radi o ispunjenju želje za osvetom, nego samo o određivanju primjerene kazne koja će odražavati krivicu optuženih²³⁵⁶ i biti izraz gnušanja međunarodne zajednice nad tim zločinima.²³⁵⁷ Prema tome, kazne Međunarodnog suda trebale bi jasno pokazivati osudu međunarodne zajednice u odnosu

²³⁵² Član 24 predviđa sljedeće: "1) Krivične sankcije koje izriče pretresno Vijeće ograničene su na kaznu zatvora. Prilikom određivanja kazne zatvora pretresno Vijeće imaće u vidu opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije [...]".

²³⁵³ Pravilo 101 Pravilnika predviđa sljedeće: "A) Osoba proglašena krivom može biti osuđena na kaznu zatvora, uključujući i doživotnu kaznu zatvora [...]".

²³⁵⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 415; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 402. Postoje i sporedne svrhe kažnjavanja, na primjer, javna osuda, stvaranje svijesti kod optuženog, žrtava i javnosti da se primjenjuje pravo, te rehabilitacija. V. u vezi s tim Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 678; Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 806.

²³⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 804; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1075.

²³⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 804; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1075.

²³⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185.

na ponašanje o kojem se ovdje govori²³⁵⁸ i pokazati da ona nije spremna "tolerirati teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava i ljudskih prava".²³⁵⁹

1277. Značenje odvratanja je istovremeno opšte²³⁶⁰ – tj. cilj mu je da se osobe u istim situacijama odvrte od činjenja sličnih krivičnih djela²³⁶¹ – i individualno, s ciljem da se optužene osobe odvrte od ponovnog činjenja krivičnih djela.²³⁶² Žalbena vijeće, međutim, smatra da tom faktoru, u opštem kontekstu odmjeravanja kazne, ne treba da se pridaje prevelika važnost.²³⁶³

1278. Pored toga, Vijeće podsjeća na to da se u odmjeravanju kazne mora rukovoditi odredbama Statuta i Pravilnika koje daju okvir u kojem vijeća mogu da postupaju. Na primjer, član 24(2) Statuta nalaže da pretresna vijeća prilikom izricanja kazni moraju uzimati u obzir faktore kao što su težina krivičnog djela (I) i lične prilike osuđenika (II).

1279. Pravilo 101(B) Pravilnika takođe kaže da je Pretresno vijeće prilikom odmjeravanja kazne dužno da uzme u obzir otežavajuće i olakšavajuće okolnosti (III), te opštu praksu izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije (IV).

1280. Najzad, Vijeće podsjeća da, na osnovu pravila 101(C) Pravilnika,²³⁶⁴ optuženi imaju pravo da im se vrijeme provedeno u pritvoru uračuna u kaznu.

²³⁵⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185; Presuda o kazni u predmetu *Erdemović*, par. 64–65.

²³⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185; Prvostepena presuda u predmetu *Kambanda*, par. 28.

²³⁶⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 805; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 185.

²³⁶¹ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 805; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1078.

²³⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 805; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1077.

²³⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 415; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 805.

²³⁶⁴ Naime, pravilo 101(C) predviđa sljedeće: "(C) Osuđenom će se u izdržavanje kazne uračunati eventualno vrijeme koje je proveo u pritvoru čekajući na predaju Međunarodnom sudu ili čekajući na suđenje ili žalbeni postupak."

I. Težina krivičnog djela

1281. Prema Statutu, Pretresno vijeće je prilikom izricanja kazne uvijek dužno da uzima u obzir težinu krivičnog djela.²³⁶⁵ Pored toga, u sudskoj praksi Međunarodnog suda usvojen je stav da je težina krivičnog djela faktor od ključne važnosti u odmjeravanju kazne.²³⁶⁶ Kazna mora biti odraz inherentne težine kažnjivog ponašanja optuženog u cjelini, te je zbog toga potrebno uzeti u obzir konkretne okolnosti predmeta, kao i oblik i stepen učestvovanja optuženog u krivičnom djelu za koje se on tereti.²³⁶⁷

1282. Kriterijumi za ocjenjivanje težine koje Vijeće mora uzeti u obzir su pravna priroda počinjenog djela,²³⁶⁸ diskriminatorni karakter zločina, u slučajevima kada se ne smatra elementom krivičnog djela,²³⁶⁹ razmjeri i surovost zločina,²³⁷⁰ položaj vlasti optuženog,²³⁷¹ ranjivost žrtava,²³⁷² broj žrtava i posljedice krivičnog djela po žrtve i njihovu rodbinu.²³⁷³

II. Lične prilike osuđenika

1283. Pretresno vijeće ima obavezu da izriče individualizirane kazne²³⁷⁴ i u tom kontekstu lične prilike osuđenika su jedan od kriterijuma iz Statuta²³⁷⁵ razrađenih u

²³⁶⁵ Član 24(2) Statuta; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 377.

²³⁶⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 375; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 442; Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 182; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 731.

²³⁶⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 375 i 400; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 680 i 683; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 241.

²³⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 400. U tom smislu, praksa Međunarodnog suda ne pravi nikakvu razliku između težine ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti: Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 171; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 242–243.

²³⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 400; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683.

²³⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 400; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 410; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683.

²³⁷¹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 353–354; Drugostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 382–383; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić*, par. 613 i 625–626.

²³⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 400; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 352.

²³⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 400; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 410; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 683; Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*, par. 260; Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 2134.

²³⁷⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 376; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 442; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 348.

sudskoj praksi Međunarodnog suda.²³⁷⁶ Individualizacija kazne nalaže da se svaki slučaj razmatra pojedinačno, što će Vijeće učiniti u dijelu koji se odnosi na odmjeravanje kazne (v. Dio 2 u nastavku).

III. Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti

1284. Pravilo 101(B) Pravilnika²³⁷⁷ obavezuje Vijeće da uzme u obzir postojanje otežavajućih i olakšavajućih okolnosti. U Statutu i Pravilniku ne daje se iscrpan spisak otežavajućih i olakšavajućih okolnosti, a u pravilu 101(B) kao olakšavajuća okolnost navodi se značaj i obim saradnje optuženog s tužiocem.²³⁷⁸ Vijeće stoga ima mogućnost da u obzir uzme i druge otežavajuće i olakšavajuće okolnosti, konkretno proizašle iz sudske prakse.²³⁷⁹

1285. Otežavajuće okolnosti priznate u sudskoj praksi Međunarodnog suda treba da se dokažu van razumne sumnje,²³⁸⁰ moraju biti predočene Vijeću u Optužnici ili tokom suđenja,²³⁸¹ te moraju biti direktno povezane s počinjenjem krivičnog djela ili s počinioem u trenutku činjenja djela.²³⁸² Što se tiče olakšavajućih okolnosti, one se utvrđuju na osnovu kriterijuma najveće vjerovatnoće²³⁸³ i ne moraju se direktno odnositi na krivična djela.²³⁸⁴

²³⁷⁵ Član 24(2) Statuta.

²³⁷⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 685 i 707–708; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 717.

²³⁷⁷ Pravilo 101(B) Pravilnika predviđa sljedeće: "(B) Prilikom odmjeravanja kazne pretresno Vijeće uzima u obzir faktore spomenute u članu 24(2) Statuta, te faktore kao što su: (i) sve otežavajuće okolnosti; (ii) sve olakšavajuće okolnosti, uključujući i značajnu saradnju osuđenog s tužiocem prije ili poslije izricanja presude; (iii) opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije; (iv) vrijeme koje je osuđena osoba već izdržala od kazne za isto djelo koju joj je eventualno izrekao sud neke države, u skladu s članom 10(3) Statuta [...]".

²³⁷⁸ U tom smislu v. takođe Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 414.

²³⁷⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 685, 686 i 696.

²³⁸⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 814; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 763.

²³⁸¹ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 763; Drugostepena presuda u predmetu *Simba*, par. 82.

²³⁸² Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, par. 1149; Prvostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 850.

²³⁸³ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 302; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 697.

²³⁸⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 2137; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, par. 1150; Prvostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 920.

1286. Neki od faktora koji treba da se uzmu u obzir kao otežavajuće okolnosti su konkretno 1) broj žrtava kao pokazatelj razmjera počinjenog krivičnog djela,²³⁸⁵ 2) ranjivost žrtava,²³⁸⁶ 3) status žrtava,²³⁸⁷ 4) ponovljeno ili sistematsko činjenje krivičnih djela,²³⁸⁸ 5) trajanje kažnjivog ponašanja,²³⁸⁹ 6) predumišljaj i pobuda krivičnog djela,²³⁹⁰ 7) "zdušno", učestvovanje u krivičnim djelima²³⁹¹ i 8) diskriminatorno stanje svijesti utoliko više što diskriminacija nije element krivičnog djela.²³⁹²

1287. Pored toga, zloupotreba položaja vlasti od strane nadređene osobe u sudskoj praksi Međunarodnog smatra se otežavajućom okolnošću²³⁹³ i mora se razlikovati od samog položaja nadređenog, koji se u pravilu ne smatra otežavajućom okolnošću.²³⁹⁴ S druge strane, što se tiče izricanja osuđujuće presude istovremeno po članu 7(1) i članu 7(3) Statuta, Vijeće se poziva na svoja prethodna razmatranja o odgovornosti u smislu člana 7(1) Statuta, ali ipak podsjeća da Žalbeno vijeće ne smatra primjerenim da se optuženi proglasi krivim po jednoj konkretnoj tački optužnice na osnovu dva člana Statuta.²³⁹⁵ Dakle, ako se optuženi po istoj tački optužnice tereti odgovornošću na osnovu ova dva člana i ako su ispunjeni pravni uslovi, Pretresno vijeće bi trebalo da krivicu utvrdi samo

²³⁸⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 814–815; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 310 i 317.

²³⁸⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 814–815; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686.

²³⁸⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686; Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 2139; Prvostepena presuda u predmetu *Milutinović*, par. 1151.

²³⁸⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 349–353; Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 2139.

²³⁸⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 814; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 356; Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 2139.

²³⁹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686–694; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić* par. 257–258.

²³⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 86.

²³⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 172–173; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 357.

²³⁹³ Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 302–303; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 412; Drugostepena presuda u predmetu *Martić*, par. 350.

²³⁹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 302.

²³⁹⁵ V. "Problem kumulativne odgovornosti na osnovu članova 7(1) i 7(3) Statuta", u razmatranjima Vijeća u vezi s članom 7(1) Statuta.

na osnovu člana 7(1) Statuta, a nadređeni položaj optuženog da uzme u obzir kao otežavajuću okolnost.²³⁹⁶

1288. Među faktorima koji se mogu uzeti u obzir kao olakšavajuće okolnosti svakako treba da se pomenu 1) saradnja s tužilaštvom,²³⁹⁷ 2) posredno ili ograničeno učestvovanje u počinjenju krivičnih djela,²³⁹⁸ 3) ponašanje optuženog poslije sukoba,²³⁹⁹ 4) dobrovoljna predaja,²⁴⁰⁰ 5) kajanje²⁴⁰¹ ili saosjećanje sa žrtvama,²⁴⁰² 6) vladanje u pritvoru²⁴⁰³ i tokom privremenih boravaka na slobodi,²⁴⁰⁴ 7) lične i porodične prilike,²⁴⁰⁵ 8) životna dob²⁴⁰⁶ i 9) pomoć žrtvama.²⁴⁰⁷ Osim toga, Vijeće smatra da se faktori u vezi s lošim zdravstvenim stanjem optuženog u trenutku donošenja presude trebaju uzeti u obzir u fazi izvršenja kazne i da se samo u izuzetnim situacijama mogu uzeti u obzir kao olakšavajuća okolnost.²⁴⁰⁸

1289. Vijeće podjeća da svakako mora ispitati kontekst svakog pojedinog slučaja kako bi utvrdilo otežavajuće i olakšavajuće okolnosti i donijelo odluku o tome koliku će im težinu pridati.²⁴⁰⁹

²³⁹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 91 (na koji se kao na izvor upućuje u Drugostepenoj presudi u predmetu *D. Milošević*, par. 302); Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 183.

²³⁹⁷ Pravilo 101(B) (ii) Pravilnika; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696.

²³⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić* par. 273.

²³⁹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 330; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696.

²⁴⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 426; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696.

²⁴⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 365; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Prvostepena presuda u predmetu *Erdemović* portant condemnation, par. 16 (iii).

²⁴⁰² Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 366.

²⁴⁰³ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696.

²⁴⁰⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 342; Prvostepena presuda u predmetu *Popović*, par. 2140.

²⁴⁰⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac*, par. 362 i 408. Vijeće napominje da to može uključivati i mentalno stanje optuženog.

²⁴⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696.

²⁴⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816–817; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696.

²⁴⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 436; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Presuda o kazni u predmetu *Simić*, par. 95–98.

²⁴⁰⁹ Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 297; Drugostepena presuda u predmetu *Mrkšić*, par. 352; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 685.

1290. Pored toga, Vijeće ističe da se faktori koji se s jedne strane odnose na težinu krivičnog djela, a s druge strane na otežavajuće ili olakšavajuće okolnosti, ne mogu prilikom odmjeravanja kazne uzeti u obzir više puta.²⁴¹⁰ Zbog toga se faktori kao što su stepen učestvovanja optuženog u krivičnom djelu ili njegov položaj vlasti moraju razmatrati bilo u okviru ocjenjivanja težine krivičnog djela, bilo prilikom analize otežavajućih ili olakšavajućih okolnosti.²⁴¹¹

IV. Praksa izricanja kazni na sudovima bivše Jugoslavije

1291. Pravilo 101(B) Pravilnika Vijeću nalaže da vodi računa o opštoj praksi izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije²⁴¹² iako ona služi samo kao smjernica i nije obavezujuća ni u kom smislu.²⁴¹³

1292. Odredbe mjerodavne za odmjeravanje kazne nalaze se u glavi XVI²⁴¹⁴ te članovima 38, 41 i 48 Krivičnog zakona SFRJ.²⁴¹⁵

1293. Međutim, bez obzira na to, Vijeće podsjeća da raspolaže širokim diskrecionim ovlaštenjima u određivanju primjerene kazne.²⁴¹⁶ Stoga nema potrebe da se sastavlja iscrpna lista mjerodavnih smjernica i kriterijuma kojima bi se Vijeće moralo rukovoditi u donošenju svoje ocjene, a kazna uvijek mora biti odmjerena s obzirom na okolnosti predmeta i ličnu odgovornost počinioca zločina djela.²⁴¹⁷ To je razlog zbog kojeg su

²⁴¹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 306, 309; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 143; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 317.

²⁴¹¹ Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 306 i 309; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 143; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 317.

²⁴¹² Pravilo 101 Pravilnika.

²⁴¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 260; Drugostepena presuda u predmetu *Jokić*, par. 37; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 682, gdje se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac*, par. 829.

²⁴¹⁴ Glava XVI. Krivičnog zakona bivše Jugoslavije pod naslovom "Zločini protiv čovječnosti i međunarodnog prava", članovi 141–156, zatim član 38, "Zatvaranje", član 41, "Opšta pravila o odmjeravanju kazne", te član 48, "Sticaj krivičnih djela". Zločini protiv čovječnosti i međunarodnog prava kažnjavali su se zatvorom od 5 do 15 godina, ili smrtnom kaznom, ili zatvorom od 20 godina u slučaju zamjene smrtne kazne kaznom zatvora ili u slučaju teškog ubistva..

²⁴¹⁵ Stupio na snagu 1. jula 1977.

²⁴¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 297; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 336; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj*, par. 127.

²⁴¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 680; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić* par. 241–242; Drugostepena presuda u predmetu *Jelesić*, par. 101.

odluke i presude o kazni drugih pretresnih vijeća Međunarodnog suda samo jedan od faktora, i to ni u kom pogledu obavezujući.²⁴¹⁸

Dio 2: Odmjeravanje kazne

1294. Tužilaštvo je za Jadranka Prlića,²⁴¹⁹ Brunu Stojića,²⁴²⁰ Slobodana Praljka²⁴²¹ i Mivoja Petkovića²⁴²² tražilo kaznu od 40 godina zatvora, za Valentina Čorića²⁴²³ kaznu od 35 godina zatvora, a za Berislava Pušića²⁴²⁴ kaznu od 25 godina zatvora.

1295. U razmatranju u vezi s odmjerenjem kazne, Vijeće će najprije ispitati težinu počinjenih krivičnih djela kao element zajednički svima optuženima (I), a zatim lične prilike svakog od optuženih (II).

I. Težina krivičnih djela

1296. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da priroda zločina, kao i vremenski i prostorni okvir u kom su se oni dogodili, pokazuju težinu krivičnih djela koja su optuženi počinili;²⁴²⁵ da je plan na kom je zasnovan UZP Herceg-Bosna imao za posljedicu dramatično smanjenje broja Muslimana u tom području,²⁴²⁶ i najzad, da su mnogobrojni počinjeni zločini okončali ili zauvijek promijenili život desetaka hiljada žrtava.²⁴²⁷

1297. Vijeće prije svega podsjeća da su zločini na osnovu kojih je utvrdilo krivicu optuženih bili dio napada širokih razmjera. Naime, ti zločini bili su počinjeni na teritoriji

²⁴¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *D. Milošević*, par. 326; Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 348–349; Drugostepena presuda u predmetu *Krstić* par. 248.

²⁴¹⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1305.

²⁴²⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 1306.

²⁴²¹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1307.

²⁴²² Završni podnesak tužilaštva, par. 1308.

²⁴²³ Završni podnesak tužilaštva, par. 1309.

²⁴²⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 1310.

²⁴²⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 1289.

²⁴²⁶ Završni podnesak tužilaštva, par. 1290.

²⁴²⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 1293.

osam opština BiH tokom perioda od jedne i po godine, odnosno približno od jeseni 1992. do početka 1994. i imali su za posljedicu hiljade žrtava.²⁴²⁸

1298. Osim toga, brojni zločini koje su snage HVO-a počinile u periodu od januara 1993. do aprila 1994. većinom su slijedili jasan obrazac djelovanja. Naime, ti zločini nad muslimanskim stanovništvom nisu – u većini slučajeva – bili počinjeni slučajno i nasumično.²⁴²⁹ Politički i vojni rukovodioci HZ(R) HB, među njima i optuženi, te neki članovi rukovodstva Republike Hrvatske, uspostavili su tokom tog perioda sistem protjerivanja muslimanskog stanovništva Herceg-Bosne, koji se sastojao u prisilnom raseljavanju i zatočenju civila, ubijanju i uništavanju imovine tokom napada i poslije njih, u zlostavljanju i uništavanju imovine tokom akcija deložacije, u zlostavljanju zatočenika i lošim uslovima zatočenja, u rasprostranjenom i praktično sistematskom korištenju zatočenika za radove na liniji fronta, a ponekad čak i za živi štit, u ubijanju i zlostavljanju povezanim s tim radovima, kao i u raseljavanju zatočenika i njihovih porodica van teritorije HZ(R) HB nakon njihovog puštanja na slobodu.²⁴³⁰

1299. Na primjer, Vijeće podsjeća na neke od posljedica tih zločina: u periodu od septembra do oktobra 1993. broj muslimanskih stanovnika opštine Ljubuški smanjio se s 2.381 na 826; opštine Čapljina sa 14.085 na 3.852, a opštine Stolac sa 8.093 na nulu,²⁴³¹ u svakom trenutku u periodu od avgusta do decembra 1993. u Zatvoru u Gabeli je bilo prosječno oko 1.000 zatočenih osoba,²⁴³² u periodu od 3. jula do 20. septembra 1993. u Zatvoru u Dretelju je bilo zatočeno od 1.100 do više od 2.000 muškaraca Muslimana,²⁴³³ nakon 9. maja 1993. iz Mostara je na Heliodrom odvedeno između 1.500 i 2.500 Muslimana,²⁴³⁴ a u novembru i decembru 1993. na Heliodromu je bilo više od 2.000

²⁴²⁸ V. "Rasprostranjeni ili sistematski karakter napada", u razmatranjima Vijeća u vezi s uslovima za primjenu članova 2, 3 i 5 Statuta. V. takođe, generalno, pravne zaključke Vijeća u vezi s tačkama 1–25 optužnice.

²⁴²⁹ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

²⁴³⁰ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

²⁴³¹ V. "Postojanje zajedničkog zločinačkog plana", u zaključcima Vijeća u vezi sa UZP-om.

²⁴³² V. "Broj i kategorije zatočenika u Zatvoru u Gabeli", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Gabeli.

²⁴³³ V. "Broj i kategorije zatočenika u Zatvoru u Dretelju", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi sa Zatvorom u Dretelju.

²⁴³⁴ V. "Dolazak zatočenika nakon talasa hapšenja Muslimana 9. i 10. maja 1993", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

zatočenika;²⁴³⁵ najzad, u opštini Prozor je 16. avgusta 1993. u Podgrađu, Lapsunju i Dugama držano oko 5.000 Muslimana, djece, žena i starijih osoba,²⁴³⁶ a krajem avgusta 1993. u istočnom Mostaru koji je tada bio pod opsadom živjelo je 55.000 ljudi.²⁴³⁷

1300. Vijeće je takođe zaključilo da su konkretno Muslimani bili isključiva meta tih raznih zločina HVO-a koji je uveo *de facto* diskriminaciju tih žrtava i time počinio krivično djelo progona.²⁴³⁸

1301. Vijeće je zaključilo da ti zločini predstavljaju zločine protiv čovječnosti, teške povrede Ženevskih konvencija i kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjive na osnovu članova 2, 3 i 5 Statuta.

1302. Razmjeri i brutalnost zločina, kao i sama priroda povreda pokazuju da su zločini koje su optuženi počinili ekstremno teški.

1303. Težinu zločina pokazuju i posljedice zločina po žrtve i njihove bližnje.

1304. Zbog tih zločina su hiljade žrtava pretrpjele nasilje i fizičke i psihičke patnje, mnogi su izgubili život i/ili bližnje i/ili ostali bez svoje pokretne ili nepokretne imovine. Na primjer u Mostaru, HVO je tokom više mjeseci izlagao stanovništvo fizičkim i psihičkim patnjama svakodnevnim granatiranjem i drugim vatrenim djelovanjem po malom području istočnog Mostara u kojem je bilo mnogo civila, nametanjem tom stanovništvu ekstremno teških životnih uslova, uzrokovanjem mnogih pogibija, ranjavanja i razaranja, blokiranjem redovne dostave humanitarne pomoći i pristupa

²⁴³⁵ V. "Dolazak zatočenika nakon talasa hapšenja poslije 30. juna 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s Heliodromom.

²⁴³⁶ V. "Hapšenje, zadržavanje i premještanje žena, djece i starijih osoba u kuće u Podgrađu, Lapsunju i Dugama", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

²⁴³⁷ V. "Priliv stanovništva u istočni Mostar", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Mostar.

²⁴³⁸ V. pravni zaključci Vijeća po tački 1 (progoni na političkoj, rasnoj i vjerskoj osnovi kao zločin protiv čovječnosti).

međunarodnih organizacija u istočni Mostar, istjerivanjem mnogih Muslimana iz zapadnog Mostara iz njihovih domova.²⁴³⁹

1305. Vijeće smatra da je znatan broj tih žrtava bio posebno ranjiv. Naime, HVO je u opštinama na koje se odnosi Optužnica svoja dejstava često usmjeravao na žene, djecu i starije osobe Muslimane. Na primjer, u Prozoru, HVO je krajem jula i početkom avgusta 1993., nakon što je najprije uhapsio muškarce Muslimane, okupio, odveo i zadržao veći broj žena – među kojima je bilo i trudnica – djece i starijih osoba bosanskih Muslimana u Podgrađu i u selima Lapsunji i Duge. Tokom zatočenja, civilno stanovništvo je bilo izloženo napadima, krađi, verbalnom i fizičkom nasilju, kao i seksualnim nasrtajima. Zatim je, oko 28. avgusta 1993., to stanovništvo raseljeno na teritorije pod kontrolom ABiH, a tokom raseljavanja na te Muslimane je otvorena vatra uslijed čega su neki bili ranjeni iz vatrenog oružja.²⁴⁴⁰ HVO je tokom ljeta 1993. u opštinama Stolac i Čapljina takođe provodio kampanje hapšenja i premještanja civila Muslimana, tokom kojih je pljačkana i uništavana njihova imovina, i to nakon hapšenja vojno sposobnih muškaraca Muslimana.²⁴⁴¹ Te napade na stanovništvo pratila su uništavanja vjerskih objekata, kao na primjer u istočnom Mostaru, gdje je HVO u periodu od juna do decembra 1993. srušio deset džamija.²⁴⁴²

1306. Dakle, Vijeće zaključuje da su krivična djela za koja su optuženi proglašeni krivim izuzetno teška.

²⁴³⁹ V. "Opština Mostar", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 15 (nehumana djela kao zločin protiv čovječnosti), tački 16 (nečovječno postupanje kao teška povreda Ženevskih konvencija) i tački 24 (napad na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja).

²⁴⁴⁰ "Premještanje žena, djece i starijih osoba zadržanih u Podgrađu, Lapsunju i Dugama u Kučane krajem avgusta 1993", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Prozor.

²⁴⁴¹ V. "Hapšenje žena, djece i starijih osoba, raseljavanje stanovništva, krađa imovine i oštećivanje imovine u opštini Stolac u julu i avgustu 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Stolac; "Deložiranje žena, djece i starijih osoba, njihovo raseljavanje i navodi o zločinima počinjenim u opštini Čapljina od jula do septembra 1993.", u činjeničnim zaključcima Vijeća u vezi s opštinom Čapljina.

²⁴⁴² V. "Opština Mostar", u pravnim zaključcima Vijeća po tački 21 (uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namijenjenim religiji ili obrazovanju kao kršenje zakona i običaja ratovanja).

1307. Vijeće napominje da, u skladu s praksom Međunarodnog suda, faktori analizirani u kontekstu kriterijuma za ocjenjivanje težine krivičnih djela neće biti uzeti u obzir kao individualni otežavajući faktori u kontekstu razmatranja ličnih prilika optuženih.²⁴⁴³

II. Lične prilike optuženih

1308. Tužilaštvo generalno tvrdi da su optuženi imali ključnu ulogu u političkom i vojnom aparatu Herceg-Bosne, kao i u okviru ostvarivanja UZP-a u Herceg-Bosni.²⁴⁴⁴

1309. Tužilaštvo takođe tvrdi da Vijeće prilikom odmjeravanja kazne treba da uzme u obzir zloupotrebu položaja vlasti, za što su optuženi krivi jer su stvorili klimu komandovanja koja je tolerisala činjenje zločina velikih razmjera nad nehrvatima.²⁴⁴⁵ Vijeće podsjeća da se zloupotreba položaja vlasti može smatrati otežavajućom okolnošću.²⁴⁴⁶

1310. Vijeće će sada razmotriti lične prilike svakog od optuženih pojedinačno: Jadranka Prlića (A), Brune Stojića (B), Slobodana Praljka (C), Milivoja Petkovića (D), Valentina Ćorića (E) i Berislava Pušića (F).

A. Jadranko Prlić

1311. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je Jadranko Prlić imao ključnu i suštinsku ulogu u kreiranju, omogućavanju i provođenju političkih programa, strategija i praktičnih aspekata UZP-a, te da je podsticao druge na njegovo ostvarivanje, prouzročivši time patnju hiljada muslimanskih porodica u BiH, ali i brojnih porodica bosanskih Hrvata koje su morale da napuste svoje domove.²⁴⁴⁷

1312. Prlićeva odbrana ne navodi nikakve olakšavajuće okolnosti koje bi trebalo da se uzmu u obzir prilikom odmjeravanja kazne Jadranku Prliću, nego u svom Završnom podnesku generalno tvrdi da bi Vijeće moralo pridati težinu činjenici da se optuženi Prlić

²⁴⁴³ V. "Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti", u zaključcima Vijeća u vezi s odmjeravanjem kazne.

²⁴⁴⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 1291–1292. V. takođe Replika Tužilaštva, T(f), str. 52881.

²⁴⁴⁵ Završni podnesak tužilaštva, par. 1292.

²⁴⁴⁶ V. "Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti", u zaključcima Vijeća u vezi s odmjeravanjem kazne.

dobrovoljno predao Međunarodnom sudu i da je sarađivao s tužilaštvom time što je pristao da bude ispitan.²⁴⁴⁸

1313. Pored toga, Vijeće podsjeća da je, na osnovu pravila 92*bis* Pravilnika, prihvatilo četiri pismene izjave koje su u kontekstu odmjeravanja kazne relevantne utoliko što se odnose na ponašanje optuženog poslije sukoba, konkretno, na ulogu koju je Jadranko Prlić imao u okviru napora koje je u periodu od 1995. uložila međunarodna zajednica kako bi se postiglo nacionalno pomirenje tri naroda u BiH i integracija BiH u Evropu.²⁴⁴⁹

1314. Vijeće će razmotriti obim učestvovanja Jadranka Prlića u zločinima (1), otežavajuće (2) i olakšavajuće (3) okolnosti koje se u njegovom slučaju mogu uzeti u obzir, te vrijeme provedeno u pritvoru (4).

1. Obim učestvovanja u počinjenju zločina

1315. Vijeće je ocijenilo da je Jadranko Prlić bio jedan od najvažnijih učesnika u UZP-u.²⁴⁵⁰ U periodu od 14. avgusta 1992. do najmanje kraja aprila 1994., Jadranko Prlić je, kao predsjednik HVO-a, a zatim predsjednik Vlade HR HB, na tim funkcijama imao velika *de jure i de facto* ovlaštenja, koja su se odnosila na koordinaciju i rukovođenje radom HVO-a/Vlade HR HB. Osim toga, on je donosio odluke u vezi s vojnim dejstvima, koje je provodio putem vojnog lanca komandovanja posredstvom predstojnika Odjela obrane.²⁴⁵¹ Vijeće podsjeća da je on konkretno doprinio ostvarivanju UZP-a u opštinama Gornji Vakuf, Prozor i Jablanica ultimatumom iz januara i aprila 1993.; u opštinama Mostar, Stolac, Čapljina i Prozor tokom ljeta 1993. objavljivanjem zajedničkog proglašenja s Brunom Stojićem 30. juna 1993.; u istočnom Mostaru, time što je podržavao kontinuiranu kampanju granatiranja i drugog vatrenog djelovanja od strane HVO-a i

²⁴⁴⁷ Završni podnesak tužilaštva, par. 1305.

²⁴⁴⁸ Završni podnesak Prlićeve odbrane, par. 33 i 34.

²⁴⁴⁹ Izjave Jacquesa Paula Kleina, Carlosa Westendorpa, Wolfganga Petritscha i Carla Bildta. V. "Odluka po Zahtjevu Prlićeve odbrane za prihvatanje pismenih izjava na osnovu pravila 92 *bis* Pravilnika", javno, 25. novembar 2008., naročito par. 12.

²⁴⁵⁰ V. "Zaključci o doprinosu Jadranka Prlića provođenju UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

²⁴⁵¹ V. "Zaključci o doprinosu Jadranka Prlića provođenju UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

zaprečavanjem i blokiranjem dostavljanja humanitarne pomoći u periodu od juna 1993. do najmanje decembra 1993²⁴⁵² Pored toga, Jadranko Prlić, koji je bio ovlašten za zatvaranje zatočeničkih centara HZ(R) HB, opravdavao je zatočenja i negirao stvarnost situacije zatočenika u tim centrima.²⁴⁵³

1316. Jadranko Prlić je imao namjeru diskriminacije Muslimana kako bi se omogućilo njihovo protjerivanje iz HZ(R) HB, a iako je u više navrata bio obaviješten o zločinima koje su činili pripadnici HVO-a, te zločine nije iskreno osudio, niti je od svojih potčinjenih tražio da se pokrenu istrage protiv počinitelja i da ih se kazni.²⁴⁵⁴

1317. Prema tome, Jadranko Prlić je imao jednu od glavnih uloga u ostvarivanju sveukupnih krivičnih djela.

2. Otežavajuće okolnosti

1318. U skladu sa svojim funkcijama i ovlaštenjima u Vladi HZ(R) HB, Jadranko Prlić je imao jednu od glavnih uloga u počinjenju zločina. On je kao predsjednik HVO-a HZ HB i kasnije predsjednik Vlade HR HB zloupotrijebio svoju vlast kako bi omogućio zločine, koristeći resurse kojima je raspolagao za ostvarivanje sveukupnih krivičnih djela.

3. Olakšavajuće okolnosti

1319. Vijeće konstatuje da se optuženi Prlić dobrovoljno predao Međunarodnom sudu 5. aprila 2004., ubrzo nakon uručivanja Optužnice.²⁴⁵⁵ Dobrovoljnu predaju Jadranka Prlića Vijeće smatra olakšavajućom okolnošću za potrebe odmjeravanja kazne.

²⁴⁵² V. "Zaključci o doprinosu Jadranka Prlića provođenju UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a; "Uloga Jadranka Prlića u kampanji masovnog hapšenja Muslimana u više opština u periodu od 30. juna 1993", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

²⁴⁵³ V. "Zaključci o doprinosu Jadranka Prlića provođenju UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

²⁴⁵⁴ V. "Zaključci o doprinosu Jadranka Prlića provođenju UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Jadranka Prlića po osnovu UZP-a.

²⁴⁵⁵ Vijeće podsjeća da je Optužnica uručena optuženima 31. marta 2004. godine. V. "Nalog o privremenom puštanju na slobodu Jadranka Prlića", javno, 30. juli 2004., par. 3. V. takođe "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu Jadranka Prlića", javno, s povjerljivim dodatkom, 24. novembar 2011., par. 28.

1320. Vijeće konstatuje da je on, s izuzetkom incidenata tokom privremenog boravka na slobodi od 28. jula do 8. avgusta 2008.,²⁴⁵⁶ poštovao garancije i uslove pod kojima su mu, u periodu od 30. jula 2004., nalogima i odlukama Vijeća odobravani privremeni boravci na slobodi.²⁴⁵⁷ Dobro vladanje Jadranka Prlića u pritvoru i tokom privremenih boravaka na slobodi Vijeće smatra olakšavajućom okolnošću za potrebe odmjeravanja kazne.

1321. Vijeće podsjeća da je u decembru 2001. tužilaštvo Jadranka Prlića ispitalo kao osumnjičenog.²⁴⁵⁸ Vijeće podsjeća da se značaj i obim saradnje optuženog mogu smatrati olakšavajućom okolnošću.²⁴⁵⁹ Ocjena saradnje optuženog zavisi dakle i od količine i od kvaliteta informacija koje je dao.²⁴⁶⁰ U ovom slučaju, Vijeće smatra da samo jedan razgovor koji je tužilaštvo s Jadrankom Prlićem obavilo u decembru 2001. nema dovoljnu težinu da bi se uzeo u obzir kao olakšavajuća okolnost.

1322. Što se tiče ponašanja Jadranka Prlića nakon sukoba, Vijeće uzima u obzir izjavu optuženog Jadranka Prlića na suđenju,²⁴⁶¹ te pismene izjave Jacquesa Paula Kleina, Carlosa Westendorpa, Wolfganga Petritscha i Carla Bildta uvrštene u spis na osnovu pravila 92bis Pravilnika. Prema izjavama Carla Bildta,²⁴⁶² Jacquesa Paula Kleina,²⁴⁶³ Wolfganga Petritscha²⁴⁶⁴ i Carlosa Westendorpa,²⁴⁶⁵ Jadranko Prlić je, tokom pregovora o Daytonskim sporazumima i u periodu poslije potpisivanja tih sporazuma, za međunarodnu zajednicu bio nezamjenjivi politički akter, posebno aktivan u naporima na pomirenju triju konstitutivnih naroda BiH i nastojanjima da se riješe međunacionalni

²⁴⁵⁶ V. konkretno "Odluka po Zahtjevu optuženog Prlića za privremeno puštanje na slobodu", povjerljivo, s povjerljivim dodatkom, 10. decembar 2008., par. 32–34; "Odluka po Zahtjevu optuženog Prlića za privremeno puštanje na slobodu", povjerljivo, s povjerljivim dodatkom, 17. jula 2008., par. 28–31.

²⁴⁵⁷ V. konkretno "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu Jadranka Prlića", javno, s jednim dodatkom, 24. novembar 2011., par. 28 i izvori na koje se upućuje u tom paragrafu, a posebno "Nalog o privremenom puštanju na slobodu Jadranka Prlića", javno, 30. jula 2004.; "Nalog po Zahtjevu Jadranka Prlića za izmjenu uslova privremenog puštanja na slobodu", javno, 1. jula 2005.

²⁴⁵⁸ P 09078, str. 2.

²⁴⁵⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 774.

²⁴⁶⁰ Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 774.

²⁴⁶¹ V. transkript od 5 i 6. maja 2008., a naročito T(f), str. 27575–27576.

²⁴⁶² Predstavnik međunarodne zajednice od kraja proljeća 1995. do ljeta 1997.

²⁴⁶³ Predstavnik međunarodne zajednice od januara 1996. do januara 2003.

²⁴⁶⁴ Predstavnik međunarodne zajednice od avgusta 1999 do maja 2002.

²⁴⁶⁵ Predstavnik međunarodne zajednice od 1997. do 1999.

politički problemi konkretno u Federaciji BiH.²⁴⁶⁶ Prema riječima Carlosa Westendorpa, Jadranko Prlić je, kao ministar vanjskih poslova BiH u periodu od 1997. imao suštinsku ulogu u stvaranju višenacionalnog diplomatskog kora i doprinio stabilizaciji stanja u BiH.²⁴⁶⁷ S obzirom na jusrisprudenciju Žalbenog vijeća u vezi s tim, a posebno na činjenicu da je Žalbeno vijeće važnost uloge optuženih lica u sklapanju Daytonskih sporazuma i pomirenju u bivšoj Jugoslaviji izričito priznalo kao olakšavajuću okolnost,²⁴⁶⁸ Vijeće smatra ponašanje Jadranka Prlića poslije sukoba olakšavajućom okolnošću.

4. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u kaznu Jadranka Prlića

1323. Vijeće podsjeća da, na osnovu pravila 101(C) Pravilnika, optuženi imaju pravo da im se vrijeme provedeno u pritvoru uračuna u kaznu.²⁴⁶⁹

1324. Shodno tome, treba da se uzme u obzir činjenica da Jadranko Prlić boravi u pritvoru u nadležnosti Međunarodnog suda od 5. aprila 2004. godine, no da od tog vremena treba odbiti sve privremene boravke na slobodi koji su mu bili odobreni.

B. Bruno Stojić

1325. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je Bruno Stojić, kao predstojnik Odjela obrane, bio važan u političkoj i izvršnoj vlasti, osobito što se tiče vojnih dejstava HVO-a i logora HVO-a; da je prihvatio UZP i radio na njegovom provođenju, te da je, kao uostalom i svi optuženi, bio nacionalist odan stvari za koju se bori.²⁴⁷⁰

1326. Stojićeva odbrana navodi da postoje olakšavajuće okolnosti i tvrdi da optuženi Stojić nije pokušao da izbjegne pravdu i da se dobrovoljno predao Međunarodnom sudu; da je njegovo vladanje bilo uzorno, kako tokom suđenja tako i tokom privremenih boravaka na slobodi, za vrijeme kojih je poštovao postavljene uslove i, najzad, da bi

²⁴⁶⁶ 1D 03098, str. 1; 1D 03041, str. 1; 1D 03042, str. 1 i 2; 1D 03043, str. 3.

²⁴⁶⁷ 1D 03043, str. 3.

²⁴⁶⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević*, par. 330. V. takođe "Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti", u zaključcima Vijeća u vezi s odmjerenjem kazne.

²⁴⁶⁹ V. "Pravni okvir izricanja kazne", u zaključcima Vijeća u vezi s izricanjem kazne.

²⁴⁷⁰ Završni podnesak tužilaštva, par. 1306.

Vijeće trebalo da uzme u obzir činjenicu da optuženi ranije nije osuđivan i njegove dobre karakterne osobine.²⁴⁷¹

1327. Vijeće će sada razmotriti obim učestvovanja Brune Stojića u zločinima (1), otežavajuće (2) i olakšavajuće (3) okolnosti koje se mogu uzeti u obzir u njegovom slučaju, te vrijeme provedeno u pritvoru (4).

1. Obim učestvovanja u počinjenju zločina

1328. Vijeće je ocijenilo da je Bruno Stojić bio jedan od najvažnijih učesnika UZP-a.²⁴⁷² Kao predstojnik Odjela obrane i član HVO-a/Vlade HR HB od 3. jula 1992. do 15. novembra 1993., Bruno Stojić je imao velika *de facto* i *de jure* ovlaštenja nad većinom komponenata oružanih snaga HZ(R) HB i Vojnom policijom i bio je veza između civilnih vlasti HZ(R) HB i vojne komponente HVO-a.²⁴⁷³ Vijeće podsjeća da je on učestvovao u planiranju vojnih operacija HVO-a u Mostaru 9. maja 1993. i narednih dana, kao i u kampanjama deložacije Muslimana u zapadnom Mostaru u ljeto 1993., te da je nastavio rukovoditi oružanim snagama iako je znao da njihovi pripadnici čine zločine u drugim opštinama BiH.²⁴⁷⁴ Bruno Stojić je imao namjeru da diskriminiše Muslimane kako bi se omogućilo njihovo protjerivanje s tih teritorija²⁴⁷⁵ i nije ulagao ozbiljnije napore kako bi spriječio zločine koje su činile oružane snage HVO-a i Vojna policija ili kaznio počinioce iako je nad njima imao efektivnu kontrolu.²⁴⁷⁶

1329. Prema tome, Bruno Stojić je imao jednu od glavnih uloga u ostvarivanju sveukupnih krivičnih djela.

²⁴⁷¹ Završna riječ Stojićeve odbrane, T(f) 52402–52405.

²⁴⁷² V. "Zaključci o odgovornosti Brune Stojića kao učesnika u UZP-u", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Brune Stojića po osnovu UZP-a.

²⁴⁷³ V. "Zaključci o odgovornosti Brune Stojića kao učesnika u UZP-u", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Brune Stojića po osnovu UZP-a.

²⁴⁷⁴ V. "Zaključci o odgovornosti Brune Stojića kao učesnika u UZP-u", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Brune Stojića po osnovu UZP-a.

²⁴⁷⁵ V. "Zaključci o odgovornosti Brune Stojića kao učesnika u UZP-u", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Brune Stojića po osnovu UZP-a.

²⁴⁷⁶ V. "Bruno Stojić je negirao zločine počinjene nad Muslimanima, nije ih sprečavao i nije kažnjavao počinioce", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Brune Stojića po osnovu UZP-a.

2. Otežavajuće okolnosti

1330. U skladu sa svojim funkcijama i ovlaštenjima u Odjelu obrane i Vladi HR HB, Bruno Stojić je imao jednu od glavnih uloga u počinjenju zločina. On je kao predstojnik Odjela obrane i član HVO-a, zloupotrijebio svoju vlast kako bi omogućio zločine, koristeći resurse kojima je raspolagao za ostvarivanje sveukupnih krivičnih djela.

3. Olakšavajuće okolnosti

1331. Vijeće konstatuje da se optuženi Stojić dobrovoljno predao Međunarodnom sudu 5. aprila 2004., ubrzo nakon uručivanja Optužnice.²⁴⁷⁷ Dobrovoljnu predaju Brune Stojića Vijeće smatra olakšavajućom okolnošću za potrebe odmjeravanja kazne.

1332. Vijeće konstatuje da je on poštovao garancije i uslove pod kojima su mu, u periodu od 30. jula 2004., nalogima i odlukama Vijeća odobravani privremeni boravci na slobodi.²⁴⁷⁸ Dobro vladanje Brune Stojića u pritvoru i tokom privremenih boravaka na slobodi Vijeće smatra olakšavajućom okolnošću za potrebe odmjeravanja kazne.

²⁴⁷⁷ Vijeće podsjeća da je Optužnica uručena optuženima 31. marta 2004., v. *Tužilac protiv Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-PT, "Nalog o privremenom puštanju na slobodu Brune Stojića", javno, 30. jula 2004., par. 3. V. takođe "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Brune Stojića", povjerljivo i *ex parte*, 1. decembar 2011., par. 26.

²⁴⁷⁸ V. konkretno "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Brune Stojića", povjerljivo i *ex parte*, 1. decembar 2011., par. 26, i izvore na koje se upućuje u tom paragrafu, konkretno, *Tužilac protiv Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-PT, "Nalog o privremenom puštanju na slobodu Brune Stojića", javno, 30. jula 2004.; *Tužilac protiv Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-PT, "Nalog po Zahtjevu Brune Stojića za izmjenu uslova privremenog puštanja na slobodu", javno, 15. jula 2005.; "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Stojića", povjerljivo, 26. juna 2006.; "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Stojića", djelimično povjerljivo, 8. decembar 2006.; "Odluka po Zahtjevu optuženog Stojića za privremeno puštanje na slobodu", javno, s povjerljivim dodatkom, 11. juna 2007.; "Odluka po Zahtjevu optuženog Stojića za privremeno puštanje na slobodu", javno, s povjerljivim dodatkom, 29. novembar 2007.; " Odluka po Zahtjevu optuženog Stojića za privremeno puštanje na slobodu", javno, s povjerljivim dodatkom, 29. novembar 2007.", javno, s povjerljivim dodatkom, 17. jula 2008.; "Odluka po Zahtjevu optuženog Stojića za privremeno puštanje na slobodu", javno, s povjerljivim dodatkom, 29. novembar 2007.", javno, s povjerljivim dodatkom, 2. decembar 2008.; "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Brune Stojića", povjerljivo, s povjerljivim dodatkom, 9. decembar 2010.; "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Brune Stojića", povjerljivo, s povjerljivim dodatkom, 21. juna 2011.; "Odluka po Zahtjevu optuženog Brune Stojića za privremeno puštanje na slobodu", povjerljivo, s povjerljivim dodatkom, 2. novembar 2011.

1333. Pored toga, Vijeće podsjeća da optuženi Stojić ranije nije osuđivan i da se to može smatrati olakšavajućom okolnošću.²⁴⁷⁹ Međutim, Vijeće smatra da, s obzirom na težinu zločina za koje je proglašen krivim i obim njegovog učestvovanja u tim zločinima, činjenica da ranije nije osuđivan nema nikakvu težinu u kontekstu odmjeravanja kazne optuženom Stojiću.

1334. Vijeće napominje da se Stojićeva odbrana poziva na *viva voce* svjedočenja Hamida Bahte, Nedžada Čengića i Anđelka Makara, koji su potvrdili dobre karakterne osobine Brune Stojića.²⁴⁸⁰ Vijeće je analiziralo ta svjedočenja i smatra da njihov sadržaj ne daje konkretniji primjer dobrih karakternih osobina optuženog budući da se ograničavaju na ulogu Brune Stojića u snabdijevanju TO i ABiH materijalno-tehničkim sredstvima.²⁴⁸¹ Te faktore Vijeće stoga ne smatra olakšavajućom okolnošću.

4. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u kaznu Brune Stojića

1335. Vijeće podsjeća da, na osnovu pravila 101(C) Pravilnika, optuženi imaju pravo da im se vrijeme provedeno u pritvoru uračuna u kaznu.²⁴⁸²

1336. Shodno tome, treba da se uzme u obzir činjenica da je Bruno Stojić u pritvoru u nadležnosti Međunarodnog suda od 5. aprila 2004. godine, no da od tog vremena treba odbiti sve privremene boravke na slobodi koji su mu bili odobreni.

C. Slobodan Praljak

1337. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je Slobodan Praljak, kao hrvatski general, pomoćnik ministra obrane Republike Hrvatske i kasnije zapovjednik Glavnog stožera HVO-a, imao zadatak da obezbijedi ostvarivanje UZP-a u skladu s nalogima

²⁴⁷⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1090; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816.

²⁴⁸⁰ Završna riječ Stojićeve odbrane, T(f), str. 52404–52405.

²⁴⁸¹ Hamid Bahto, T(f), str. 37900: on je u svom svjedočenju izjavio da je Bruno Stojić učestvovao u snabdijevanju TO materijalno-tehničkim sredstvima; Nedžad Čengiće, T(f), str. 37943–37944: Nedžad Čengiće je prijatelj Brune Stojića, a govorio je o jednom srdačnom prijateljskom susretu s Brunom Stojićem, susretu u kontekstu snabdijevanja materijalno-tehničkim sredstvima; Anđelko Makar, T(f), str. 38411: on je takođe svjedočio da je Bruno Stojić pomogao 2. korpusu ABiH da pribavi materijalno-tehnička sredstva.

²⁴⁸² V. "Pravni okvir izricanja kazne", u zaključcima Vijeća u vezi s izricanjem kazne.

hrvatskih vlasti.²⁴⁸³ Navodi se i da je bio gorljivi pobornik cilja da se Muslimani protjeraju iz Herceg-Bosne.²⁴⁸⁴

1338. U svom Završnom podnesku, Praljkova odbrana navodi da postoje olakšavajuće okolnosti, konkretno, dobre karakterne osobine i moralni integritet optuženog Praljka, pozivajući se pritom na, između ostalog, njegovo pomaganje muslimanskim izbjeglicama, njegovu želju da zaštiti civile, kao i na činjenicu da je Slobodan Praljak svoje funkcije obavljao u posebno teškoj situaciji.²⁴⁸⁵

1339. Vijeće će analizirati obim učestvovanja Slobodana Praljka u zločinima (1), otežavajuće (2) i olakšavajuće (3) okolnosti koje se mogu uzeti u obzir u njegovom slučaju, te vrijeme provedeno u pritvoru (4).

1. Obim učestvovanja u počinjenju zločina

1340. Slobodan Praljak je bio jedan od glavnih učesnika UZP-a.²⁴⁸⁶ U periodu od jeseni 1992. do 9. novembra 1993., Slobodan Praljak je, imao i vršio, najprije *de facto*, a zatim i *de jure* i *de facto* velika ovlaštenja nad oružanim snagama i Vojnom policijom HVO-a.²⁴⁸⁷ Na primjer, Vijeće podsjeća da je on učestvovao u planiranju vojnih operacija HVO-a u Prozoru i Mostaru u ljeto 1993., i zatim u Varešu u oktobru 1993.²⁴⁸⁸ Pored toga, on je imao važnu ulogu kao posrednik između Hrvatske i vlasti HVO-a, u prvom redu učestvujući na sastancima s visokim hrvatskim rukovodiocima u cilju uspostavljanja hrvatske kontrole na teritorijama HZ(R) HB i ostvarivanja zajedničkog zločinačkog cilja.²⁴⁸⁹ Slobodan Praljak je imao namjeru da diskriminiše Muslimane s ciljem da se muslimansko stanovništvo protjera iz HZ(R) HB i nije ulagao ozbiljnije napore da se

²⁴⁸³ Završni podnesak tužilaštva, par. 1307.

²⁴⁸⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 1307.

²⁴⁸⁵ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 7; 611; 613–619.

²⁴⁸⁶ V. "Zaključci o odgovornosti Slobodana Praljka kao člana UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a.

²⁴⁸⁷ V. "Zaključci o odgovornosti Slobodana Praljka kao člana UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a.

²⁴⁸⁸ V. "Zaključci o odgovornosti Slobodana Praljka kao člana UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a.

²⁴⁸⁹ V. "Slobodan Praljak u svojstvu posrednika između Hrvatske i Vlade HVO-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a.

okonča činjenje zločina, a istovremeno je nastavio oružanim snagama HVO-a do 9. novembra 1993.²⁴⁹⁰

1341. Prema tome, Slobodan Praljak je imao jednu od glavnih uloga u ostvarivanju krivičnih djela.

2. Otežavajuće okolnosti

1342. U skladu sa svojim funkcijama i ovlaštenjima u HV-u, Ministarstvu obrane Hrvatske i HVO-u, Slobodan Praljak je imao jednu od glavnih uloga u počinjenju zločina. Služeći se oružanim snagama i Vojnom policijom HVO-a za omogućavanje zločina, Slobodan Praljak je, dakle, zloupotrijebio svoj položaj vlasti, koristeći resurse kojima je raspolagao za ostvarivanje krivičnih djela.

1343. Vijeće podsjeća da se počinjenje krivičnog djela kvalifikuje kao teško kada je djelo izvršeno zdušno.²⁴⁹¹ Vijeće je analiziralo dokaze tužilaštva predočene za potrebe dokazivanja "zdušnog učestovanja" optuženog Praljka u počinjenju zločina.²⁴⁹² Dva od tih dokumenata su predsjednički transkripti pribavljeni od hrvatskih vlasti i koji, s jedne strane, ilustruju ulogu Hrvatske i Slobodana Praljka u BiH, a s druge strane, pokazuju stanje svijesti Slobodana Praljka s obzirom na događaje u BiH.²⁴⁹³ Treći dokument je zapisnik sa sastanka OZ Središnja Bosna HVO-a održanog 2. aprila 1993. koji ilustruje politički cilj UZP-a.²⁴⁹⁴ Vijeće smatra da ovi dokazi, iako omogućuju da se utvrde uloga i stanje svijesti Slobodana Praljka za potrebe analize njegovog učestvovanja u UZP-u, ne dokazuju van razumne sumnje da je optuženi Praljak pokazao posebnu zdušnost u počinjenju krivičnih djela.²⁴⁹⁵ Vijeće stoga zdušnost nije uzelo u obzir kao otežavajuću okolnost za potrebe odmjeravanja kazne.

²⁴⁹⁰ V. "Zaključci o odgovornosti Slobodana Praljka kao člana UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Slobodana Praljka po osnovu UZP-a.

²⁴⁹¹ V. "Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti", u zaključcima Vijeća u vezi s odmjeravanjem kazne.

²⁴⁹² Završni podnesak tužilaštva, par 1307; P 00466, str. 52–54; P 00524, str. 17–18; P 01788, str. 1–3.

²⁴⁹³ P 00466, str. 52–54; P 00524, str. 15–8.

²⁴⁹⁴ P 01788.

²⁴⁹⁵ Naime, na osnovu ovih dokaza, Vijeće je donijelo zaključke o ulozi Slobodana Praljka u UZP-u i ti dokazi relevantni su za ocjenjivanje doprinosa i zločinačke namjere optuženog, a ne u kontekstu pobude (otežavajuća okolnost), v. Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 693–695.

3. Olakšavajuće okolnosti

1344. Vijeće konstatuje da se optuženi Praljak dobrovoljno predao Međunarodnom sudu 5. aprila 2004., ubrzo poslije uručivanja Optužnice.²⁴⁹⁶ Dobrovoljnu predaju Slobodana Praljka Vijeće smatra olakšavajućom okolnošću za potrebe odmjeravanja kazne.

1345. Vijeće konstatuje da je on poštovao garancije i uslove pod kojima su mu, u periodu od 30. jula 2004., nalogima i odlukama Vijeća odobravani privremeni boravci na slobodi.²⁴⁹⁷ Vijeće pored toga smatra da je dobro vladanje Slobodana Praljka u pritvoru i tokom privremenih boravaka na slobodi olakšavajuća okolnost za potrebe odmjeravanja kazne.

1346. Praljkova odbrana tvrdi da je Slobodan Praljak svoje funkcije obavljao u teškoj situaciji²⁴⁹⁸ i da se to može smatrati olakšavajućom okolnošću.²⁴⁹⁹ S obzirom na težinu zločina za koje je proglašen krivim, a konkretno na činjenicu da su zločini, tokom više mjeseci, uglavnom slijedili jasan obrazac, kao i da optuženi Praljak nije uložio ozbiljnije napore kako bi se činjenje tih zločina zaustavilo, ovaj faktor nema nikakvu težinu u kontekstu odmjeravanja kazne.

1347. Vijeće podsjeća da je, na osnovu pravila 92 *bis* Pravilnika, prihvatilo tri pismene izjave kao tzv. svjedočanstvo o "karakteru ": izjave Bogoljuba Zurovca, Duška Ljuštine i Gorana More, koji su sva trojica bosanski Srbi.²⁵⁰⁰ Te tri izjave odnose se na pozitivan

²⁴⁹⁶ Vijeće podsjeća da je Optužnica uručena optuženima 31. marta 2004., v. *Tužilac protiv Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-PT, "Nalog o privremenom puštanju na slobodu Slobodana Praljka", javno, 30. jula 2004., par. 3. V. takođe "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Praljka", povjerljivo i *ex parte*, s povjerljivim i *ex parte* dodacima, 30. novembar 2011., par. 31.

²⁴⁹⁷ V. konkretno "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Praljka", povjerljivo i *ex parte*, s povjerljivim i *ex parte* dodacima, 30. novembar 2011., par. 31, i izvori na koje se upućuje u tom paragrafu, npr. "Nalog o privremenom puštanju na slobodu Slobodana Praljka", javno, 30. juli 2004.; "Nalog po Zahtjevu Slobodana Praljka za izmjenu uslova privremenog puštanja na slobodu", javno, 1. juli 2005.; "Odluka po Zahtjevu optuženog Praljka za privremeno puštanje na slobodu", javno, s povjerljivim dodatkom, 11. juni 2007.; "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Praljka", povjerljivo, s povjerljivim dodatkom, 12. juli 2010.

²⁴⁹⁸ Završni podnesak Praljkove odbrane, par. 611.

²⁴⁹⁹ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 1248; Prvostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 2081.

²⁵⁰⁰ V. "Odluka po Zahtjevu Slobodana Praljka za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92*bis* Pravilnika", povjerljivo, s povjerljivim dodacima, 6. oktobar 2010., par. 27–29. Što se tiče samih svjedoka, v. izjave 3D 03666, 3D 03609 i 3D 03707.

stav i pomoć Slobodana Praljka bosanskim Srbima u Grabovini i Sunji 1992.²⁵⁰¹ Pored toga, Vijeće konstatuje da su još neki svjedoci svjedočili o poštovanju Slobodana Praljka prema "svojim ljudima" iz HVO-a i stanovništvu Sunje i Grabovine 1992.²⁵⁰² Budući da se ti dokazi ne odnose na događaje obuhvaćene Optužnicom, Vijeće na osnovu njih ne može utvrditi nikakav pozitivan stav niti navodnu pomoć Slobodana Praljka žrtvama zločina za koje je proglašen krivim, kao ni muslimanskom stanovništvu BiH uopšte. Pored toga, ti dokazi ne pokazuju pozitivno ponašanje optuženog poslije sukoba. S obzirom na to, te imajući u vidu težinu zločina za koje je proglašen krivim i obim njegovog učestvovanja u tim zločinima, Vijeće smatra da tim dokazima ne može pridati težinu olakšavajućih okolnosti za potrebe odmjeravanja kazne Slobodana Praljka.

4. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u kaznu Slobodana Praljka

1348. Vijeće podsjeća da, na osnovu pravila 101(C) Pravilnika, optuženi imaju pravo da im se vrijeme provedeno u pritvoru uračuna u kaznu.²⁵⁰³

1349. Shodno tome, treba da se uzme u obzir činjenica da je Slobodan Praljak u pritvoru u nadležnosti Međunarodnog suda od 5. aprila 2004. godine, no da od tog vremena treba odbiti sve privremene boravke na slobodi koji su mu bili odobreni.

²⁵⁰¹ U pismenoj izjavi Bogoljuba Zurovca riječ je o odnosu optuženog Praljka prema svjedoku i članovima njegove porodice, bosanskim Srbima, o tome kako im je 1992., prilikom napada HVO-a na JNA u Grabovini, opština Čapljina, pružio zaštitu (3D 03666). U pismenoj izjavi Duška Ljuštine riječ je o odnosu optuženog Praljka prema tom svjedoku, bosanskom Srbinu, i pomoći koju su tokom sukoba od njega dobili i on i drugi Srbi u Sunji (3D 03609). U pismenoj izjavi Gorana Moroa riječ je o ponašanju optuženog Praljka prilikom zauzimanja kasarne JNA u Čapljini 1992. (3D 03707).V. takođe "Odluka po Zahtjevu Slobodana Praljka za prihvatanje dokaza na osnovu pravila 92bis Pravilnika", povjerljivo, s povjerljivim dodacima, 6. oktobar 2010., par. 27–29.

²⁵⁰² Žarko Pavlović je izjavio da je Slobodan Praljak prilikom napada HVO-a na JNA u Grabovini, opština Čapljina, nastojao da izbjegne krvoproliće, 3D 03624, str. 14–16. Zvonimir Skender je izjavio da su Slobodana Praljka "njegovi ljudi mnogo voljeli" i da je on volio "biti u direktnom kontaktu s ljudima. On je uvijek nastojao ljudima na terenu dati do znanja da je uz njih", T(f), str. 45191 i 45201. Najzad, Mahmud Eid, ljekar u Sunji, u svom svjedočenju o događajima u Sunji, naglasio je poštenje Slobodana Praljka i činjenicu da je on u pravilu uspostavljao dobre odnose sa stanovništvom nezavisno od njihove nacionalne ili vjerske pripadnosti, 3D 03679, par. 6.

²⁵⁰³ V. "Pravni okvir izricanja kazne", u zaključcima Vijeća u vezi s izricanjem kazne.

D. Milivoj Petković

1350. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je Milivoj Petković rukovodio oružanim snagama odgovornim za zvjerstva nad Muslimanima u cijeloj Herceg-Bosni, što pokazuje privrženost nacionalističkoj stvari, i da je svojim angažmanom u uspostavljanju kontrole Hrvata nad Herceg-Bosnom nanio patnju hiljadama muslimanskih porodica u BiH.²⁵⁰⁴

1351. Petkovićeva odbrana u svom Završnom podnesku tvrdi da postoji više faktora koje bi Vijeće trebalo da uzme u obzir prilikom određivanja kazne za Milivoja Petkovića ako ga proglasi krivim, konkretno, njegove porodične prilike,²⁵⁰⁵ životnu dob,²⁵⁰⁶ zdravstveno stanje,²⁵⁰⁷ dobro vladanje u odnosu na Međunarodni sud, uključujući i tokom više privremenih boravaka na slobodi,²⁵⁰⁸ dobrovoljnu predaju u kratkom roku,²⁵⁰⁹ činjenicu da ranije nije osuđivan;²⁵¹⁰ činjenicu da je svoje funkcije obavljao u nezahvalnoj situaciji;²⁵¹¹ te, najzad, njegova nastojanja da se poboljša položaj ranjivih osoba i saradnje sa zapovjednicima ABiH da se sukob okonča putem pregovora.²⁵¹²

1352. Vijeće će razmotriti obim učestvovanja Milivoja Petkovića u zločinima (1), otežavajuće (2) i olakšavajuće (3) okolnosti koje se mogu uzeti u obzir u njegovom slučaju, te vrijeme provedeno u pritvoru (4).

1. Obim učestvovanja u počinjenju zločina

1353. Vijeće smatra da je Milivoj Petković bio jedan od najvažnijih učesnika u UZP-u.²⁵¹³ Od 14. aprila 1992. do 26. aprila 1994., kao načelnik Glavnog stožera, zatim zamjenik zapovjednika i najzad zamjenik načelnika Glavnog stožera HVO-a, on je

²⁵⁰⁴ Završni podnesak tužilaštva, par. 1308.

²⁵⁰⁵ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 672 (i).

²⁵⁰⁶ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 672 (ii).

²⁵⁰⁷ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 672 (iii).

²⁵⁰⁸ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 672 (iv), (vi), (vii) i (viii).

²⁵⁰⁹ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 672 (v).

²⁵¹⁰ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 672 (iii).

²⁵¹¹ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 672 (xi).

²⁵¹² Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 672 (ix) i (xii).

izdavao naređenja, planirao, omogućio, podsticao i prikrivao zločine koje su počinili pripadnici oružanih snaga HZ(R) HB nad kojima je imao efektivnu kontrolu.²⁵¹⁴ Na primjer, Vijeće podsjeća na to da je on učestvovao u planiranju vojnih operacija u opštini Gornji Vakuf u januaru 1993., u opštini Jablanica u aprilu 1993., u opštini Prozor u julu i avgustu 1993., te u opštini Vareš u oktobru 1993. godine; da je on planirao hapšenje muškaraca koji nisu bili pripadnici nijednih oružanih snaga u opštinama Mostar, Stolac i Čapljina; da je učestvovao u zločinima počinjenim tokom opsade istočnog Mostara; te da je izdavao naređenja i odobrenja za prisilni rad zatočenika s Heliodroma i iz Logora Vitina-Otok.²⁵¹⁵ Milivoj Petković je imao namjeru da protjera muslimansko stanovništvo iz HZ(R) HB i nije uložio ozbiljne napore da se počinjenje zločina zaustavi, a nastavio je vršiti kontrolu nad oružanim snagama HVO-a sve do aprila 1994. godine.²⁵¹⁶

1354. Dakle, Milivoj Petković je imao jednu od glavnih uloga u ostvarivanju sveukupnih krivičnih djela.

2. Otežavajuće okolnosti

1355. U skladu sa svojim funkcijama i ovlaštenjima, Milivoj Petković je, kao načelnik, kasnije zamjenik zapovjednika i najzad zamjenik načelnika Glavnog stožera HVO-a, imao jednu od glavnih uloga u počinjenju zločina. Prema tome, on je zloupotrijebio svoj položaj vlasti kako bi omogućio zločine, koristeći resurse kojima je raspolagao za ostvarivanje sveukupnih krivičnih djela.

²⁵¹³ V. "Zaključci o odgovornosti Milivoja Petkovića kao člana UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića po osnovu UZP-a.

²⁵¹⁴ V. "Zaključci o odgovornosti Milivoja Petkovića kao člana UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića po osnovu UZP-a.

²⁵¹⁵ V. "Zaključci o odgovornosti Milivoja Petkovića kao člana UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića po osnovu UZP-a.

²⁵¹⁶ V. "Zaključci o odgovornosti Milivoja Petkovića kao člana UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića po osnovu UZP-a.

3. Olakšavajuće okolnosti

1356. Vijeće konstatuje da se optuženi Petković dobrovoljno predao Međunarodnom sudu 5. aprila 2004., kratko nakon uručivanja Optužnice.²⁵¹⁷ Za potrebe odmjeravanja kazne, Vijeće smatra dobrovoljnu predaju Milivoja Petkovića olakšavajućom okolnošću.

1357. Vijeće konstatuje da je on poštovao garancije i uslove pod kojima su mu, u periodu od 30. jula 2004., nalogima i odlukama Vijeća odobravani privremeni boravci na slobodi.²⁵¹⁸ Dobro vladanje Milivoja Petkovića u pritvoru i tokom privremenih boravaka na slobodi Vijeće smatra olakšavajućom okolnošću za potrebe odmjeravanja njegove kazne.

1358. Vijeće podsjeća da se životna dob, kao i lične i porodične prilike optuženog, uključujući zdravstvene probleme, mogu smatrati olakšavajućim okolnostima. Međutim, loše zdravstveno stanje optuženog u trenutku izricanja presude samo se izuzetno uzima u obzir kao olakšavajuća okolnost.²⁵¹⁹ U ovom slučaju, Vijeće smatra da životna dob i porodične prilike optuženog Petkovića, odnosno činjenica da ima 63 godine i dvije udate kćeri, nisu olakšavajuće okolnosti. Pored toga, s obzirom na faktore koje navodi Petkovićeva odbrana, Vijeće smatra da se zdravstveno stanje optuženog Petkovića u trenutku izricanja presude ne može smatrati izuzetnom okolnošću i stoga ga Vijeće ne

²⁵¹⁷ Vijeće podsjeća da je Optužnica uručena optuženima 31. marta 2004., v. "Nalog o privremenom puštanju na slobodu Milivoja Petkovića", javno, 30. jul 2004., par. 3. V. takođe "Odluka o privremenom puštanju na slobodu optuženog Milivoja Petkovića", javno, s jednim javnim i jednim povjerljivim dodatkom, 30. novembar 2011., par. 29.

²⁵¹⁸ V. konkretno "Odluka o privremenom puštanju na slobodu optuženog Milivoja Petkovića", javno, s jednim javnim i jednim povjerljivim dodatkom, 30. novembar 2011., par. 29, i reference na koje se upućuje u tom paragrafu; *Tužilac protiv Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-PT "Nalog o privremenom puštanju na slobodu Milivoja Petkovića", javno, 30. juli 2004.; "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Petkovića", 26. juni 2006.; "Odluka po Zahtjevu optuženog Petkovića za privremeno puštanje na slobodu", 11. juni 2007.; "Odluka po Zahtjevu optuženog Petkovića za privremeno puštanje na slobodu", javno, s povjerljivim dodatkom, 17. juli 2008.; "Odluka u vezi s privremenim puštanjem na slobodu optuženog Petkovića", javno, s jednim dodatkom, 17. juni 2009.; "Odluka po Zahtjevu Milivoja Petkovića za privremeno puštanje na slobodu", povjerljivo, s jednim dodatkom, 24. juni 2011.; "Nalog po Zahtjevu za produženje privremenog puštanja na slobodu optuženog Milivoja Petkovića", povjerljivo, 7. juni 2012.

²⁵¹⁹ V. "Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti", u zaključcima Vijeća u vezi s odmjeravanjem kazne.

uzima u obzir kao olakšavajuću okolnost. Njegovo zdravstveno stanje može da se uzme u obzir u fazi izvršenja kazne.²⁵²⁰

1359. Pored toga, Vijeće podsjeća da optuženi Petković ranije nije osuđivan, što se može smatrati olakšavajućom okolnošću.²⁵²¹ S obzirom na težinu zločina za koje je proglašen krivim i obim njegovog učestvovanja u tim zločinima, Vijeće smatra da to što ranije nije osuđivan nema veću težinu u kontekstu odmjeravanja kazne za optuženog Petkovića.

1360. Petkovićeva odbrana tvrdi da je Milivoj Petković obavljao svoje funkcije u teškim okolnostima²⁵²² i da se to može smatrati olakšavajućom okolnošću.²⁵²³ S obzirom na težinu zločina, a posebno na činjenicu da su zločini bili počinjeni na teritoriji osam opština BiH tokom perioda od više mjeseci, te uzimajući u obzir činjenicu da optuženi Petković nije uložio ozbiljne napore da se počinjenje tih zločina zaustavi, Vijeće smatra da ovaj faktor nema nikakvu težinu u odmjeravanju kazne.

1361. Što se tiče napora koje je, kako navodi Petkovićeva odbrana,²⁵²⁴ Milivoj Petković uložio za poboljšanje položaja ranjivih osoba i saradnju sa zapovjednicima ABiH da se sukob okonča, Vijeće podsjeća da je Milivoj Petković tokom cijelog perioda na koji se odnosi Optužnica bio osoba zadužena da u ime HVO-a pregovara s ABiH.²⁵²⁵ Pored toga, Vijeće napominje da je utisak predstavnika međunarodne zajednice o Milivoju Petkoviću bio da se radi o čovjeku sklonom pregovorima s oružanim snagama ABiH, što ilustruju, na primjer, izvještaj jedne međunarodne organizacije i svjedočenje jednog predstavnika međunarodne zajednice.²⁵²⁶ Naime, izvještaj od 10. jula 1993. jedne međunarodne organizacije koja je bila na terenu i pismena izjava Svjedoka DV, pripadnika

²⁵²⁰ V. u vezi s tim "Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti", u zaključcima Vijeća u vezi s odmjeravanjem kazne.

²⁵²¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić*, par. 1090; Drugostepena presuda u predmetu *Krajišnik*, par. 816.

²⁵²² Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 672 (xi).

²⁵²³ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 1248; Prvostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović*, par. 2081.

²⁵²⁴ Završni podnesak Petkovićeve odbrane, par. 672 (ix) i (xii).

²⁵²⁵ V. "Ovlaštenja Milivoja Petkovića za pregovaranje i izdavanje naredjenja u vezi s prekidima vatre", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Milivoja Petkovića.

²⁵²⁶ P 03369, pod pečatom, str. 2: Milivoj Petković je pripadao "mekoj liniji" HVO-a, tj. bio je skloniji pregovorima nego ratovanju; P 10217, pod pečatom, par. 26 i 28: Milivoj Petković smatran je jednim od "golubova" HVO-a jer je želio da izbjegne rat. V. takođe Milivoj Petković, T(f) 50866.

međunarodne organizacije, pokazuju da je Milivoj Petković pripadao "mekoj liniji" ili "golubovima" u HVO-u, sklonijoj pregovaranju nego ratovanju.²⁵²⁷ Međutim, Vijeće smatra da se, s obzirom na obim učestvovanja optuženog u krivičnim djelima za koja je proglašen krivim i konkretno na činjenicu da je pred predstavnicima međunarodne zajednice nastojao da prikrije odgovornost vlasti HVO-a, na njegovu sklonost pregovaranju ne može, za potrebe odmjeravanja kazne za optuženog Petkovića, pridati veća težina.

4. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u kaznu Milivoja Petkovića

1362. Vijeće podsjeća da, na osnovu pravila 101(C) Pravilnika, optuženi imaju pravo da im se vrijeme provedeno u pritvoru uračuna u kaznu.²⁵²⁸

1363. Shodno tome, treba da se uzme u obzir činjenica da je Milivoj Petković u pritvoru u nadležnosti Međunarodnog suda od 5. aprila 2004. godine, no da od tog vremena treba odbiti sve privremene boravke na slobodi koji su mu bili odobreni.

E. Valentin Ćorić

1364. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je Valentin Ćorić svoja ovlaštenja i vlast načelnika Vojne policije HVO-a koristio za ostvarivanje ciljeva UZP-a, posebno tako što je notorno kriminalnim jedinicama poput KB-a dao "specijalni status".²⁵²⁹

1365. Ćorićeva odbrana tvrdi da bi Vijeće kao olakšavajuću okolnost prilikom odmjeravanja kazne moralo da uzme u obzir zdravstveno stanje članova porodice optuženog Ćorića.²⁵³⁰

1366. Vijeće će sada razmotriti obim učestvovanja Valentina Ćorića u zločinima (1), otežavajuće (2) i olakšavajuće (3) okolnosti koje se mogu uzeti u obzir u njegovom slučaju, te vrijeme provedeno u pritvoru (4).

²⁵²⁷ P 03369, pod pečatom, str. 2; P 10217, pod pečatom, par. 26 i 28.

²⁵²⁸ V. "Pravni okvir izricanja kazne", u zaključcima Vijeća u vezi s izricanjem kazne.

²⁵²⁹ Završni podnesak tužilaštva, par. 1309.

²⁵³⁰ Završni podnesak Ćorićeve odbrane, par. 774 i Dodatak B Završnog podneska.

1. Obim učestvovanja u počinjenju krivičnih djela

1367. Vijeće smatra da je doprinos Valentina Ćorića ostvarivanju UZP-a bio značajan. U periodu od januara 1993. do 10. novembra 1993., Valentin Ćorić, koji je kao načelnik Uprave Vojne policije HVO-a, imao ovlaštenja za rukovođenje i komandovanje jedinicama Vojne policije, uključujući i ovlaštenje za prepotčinjavanje tih jedinica operativnim zonama i brigadama HVO-a, angažovao jedinice Vojne policije u akcijama protjerivanja stanovništva u opštinama Gornji Vakuf u januaru 1993., Stolac i Čapljina u ljeto 1993., te u Mostaru u periodu od 9. maja 1993. barem do oktobra 1993. Osim toga, on nije pokretao istrage u vezi sa zločinima koje su počinili pripadnici KB-a, i time je doprinio stvaranju atmosfere nekažnjivosti koja je bez sumnje išla na ruku i ohrabivala počinjenje zločina nakon avgusta 1993. Kao načelnik Uprave Vojne policije, Valentin Ćorić je takođe imao ključnu ulogu u funkcionisanju mreže zatočeničkih centara HVO-a do 10. novembra 1993. i na taj način doprinio hapšenju i zatočenju hiljada Muslimana iz Herceg-Bosne u teškim uslovima zatočenja, kao i smrti više zatočenika tako što ih je koristio ili dozvoljavao njihovo korištenje za obavljanje radova na liniji fronta.²⁵³¹

1368. Najzad, kao načelnik Uprave Vojne policije i zatim ministar unutrašnjih poslova, Valentin Ćorić je ostvario jedan dio zajedničkog plana blokadom muslimanskog stanovništva u istočnom Mostaru, kao i blokadom humanitarne pomoći, u potpunosti svjestan posljedica svojih djela za stanovništvo istočnog Mostara. Valentin Ćorić je imao namjeru da protjera muslimansko stanovništvo iz HZ(R) HB.²⁵³²

1369. Prema tome, Valentin Ćorić je imao jednu od glavnih uloga u ostvarivanju sveukupnih krivičnih djela.

2. Otežavajuće okolnosti

1370. U skladu sa svojim funkcijama i ovlaštenjima u Vojnoj policiji HVO-a, Valentin Ćorić je imao jednu od glavnih uloga u počinjenju zločina. Naime, kao načelnik Uprave

²⁵³¹ V. "Zaključci o odgovornosti Valentina Ćorića kao člana UZP-a" i "Ubistva, seksualno nasilje i krađe tokom akcija deložacije", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

Vojne policije HVO-a, on je zloupotrijebio svoj položaj vlasti kako bi omogućio zločine, koristeći resurse kojima je raspolagao za ostvarivanje sveukupnih krivičnih djela.

3. Olakšavajuće okolnosti

1371. Vijeće konstatuje da se optuženi Ćorić dobrovoljno predao Međunarodnom sudu 5. aprila 2004., kratko nakon uručivanja Optužnice.²⁵³³ Dobrovoljnu predaju Valentina Ćorića Vijeće smatra olakšavajućom okolnošću za potrebe odmjeravanja kazne.

1372. Vijeće konstatuje da je on – s izuzetkom incidenata koji su se dogodili tokom privremenog boravka na slobodi u proljeće i ljeto 2009. – poštivao uslove i garancije iz naloga i odluka Vijeća kojima su mu, u periodu od od 30. jula 2004. odobravani privremeni boravci na slobodi.²⁵³⁴ Dobro vladanje Valentina Ćorića u pritvoru i tokom privremenih boravaka na slobodi Vijeće smatra olakšavajućom okolnošću za potrebe odmjeravanja kazne.

1373. Vijeće podsjeća da se porodične prilike optuženog mogu smatrati olakšavajućom okolnošću.²⁵³⁵ U ovom slučaju, Vijeće napominje da je tokom boravka u pritvoru Valentina Ćorića redovno uzimalo u obzir njegove porodične prilike.²⁵³⁶ Međutim, Vijeće

²⁵³² V. "Zaključci o odgovornosti Valentina Ćorića kao člana UZP-a", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Valentina Ćorića po osnovu UZP-a.

²⁵³³ Vijeće podsjeća da je Optužnica uručena optuženima 31. marta 2004., v. "Nalog o privremenom puštanju na slobodu Valentina Ćorića", javno, 30. jul 2004., par. 3. V. takođe "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Valentina Ćorića", povjerljivo i *ex parte*, 29. novembar 2011., par. 23.

²⁵³⁴ V. konkretno "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Valentina Ćorića", povjerljivo i *ex parte*, 29. novembar 2011., par. 23, i reference na koje se upućuje u tom paragrafu, npr. "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Ćorića", povjerljivo, 26. juni 2006.; "Odluka po Zahtjevu optuženog Ćorića za privremeno puštanje na slobodu", javno, s povjerljivim dodatkom, 29. novembar 2007.; "Odluka po Zahtjevu optuženog Ćorića za privremeno puštanje na slobodu", javno, s povjerljivim dodatkom, 17. jul 2008.; "Odluka po Zahtjevu optuženog Valentina Ćorića za privremeno puštanje na slobodu", povjerljivo i *ex parte*, 29. april 2009.; "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Valentina Ćorića", povjerljivo s jednim povjerljivim i jednim povjerljivim i *ex parte* dodatkom, 13. jul 2010.; "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Valentina Ćorića", povjerljivo, s jednim povjerljivim i jednim povjerljivim i *ex parte* dodatkom, 7. decembar 2010.; "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Valentina Ćorića", povjerljivo i *ex parte*, s povjerljivim i *ex parte* dodatkom, 22. jun 2011.

²⁵³⁵ V. "Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti", u zaključcima Vijeća u vezi s odmjeravanjem kazne.

²⁵³⁶ V. konkretno analizu "dovoljno uvjerljivih humanitarnih razloga" u odlukama o privremenom puštanju na slobodu, v. npr. "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Ćorića", javno, 2. decembar 2008., par. 34: "Imajući u vidu ljekarske potvrde koje je dostavila Ćorićeva odbrana, Vijeće

smatra da se porodične prilike Valentina Ćorića ne mogu smatrati olakšavajućom okolnošću za potrebe odmjerenja kazne.

4. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u kaznu Valentina Ćorića

1374. Vijeće podsjeća da, na osnovu pravila 101(C) Pravilnika, optuženi imaju pravo na to da im se vrijeme provedeno u pritvoru uračuna u kaznu.²⁵³⁷

1375. Shodno tome, treba da se uzme u obzir činjenica da je Valentin Ćorić u pritvoru u nadležnosti Međunarodnog suda od 5. aprila 2004., no da od tog vremena treba odbiti sve privremene boravke na slobodi koji su mu bili odobreni.

F. Berislav Pušić

1376. Tužilaštvo u svom Završnom podnesku tvrdi da je Berislav Pušić bio jedna od najmoćnijih nadležnih osoba u mreži zatvora HVO-a i da je imao ovlaštenja za donošenje odluka u vezi s razmjenama i evakuacijom.²⁵³⁸

1377. U svojoj Završnoj riječi, Pušićeva odbrana tvrdi da postoji više elemenata koje bi Vijeće prilikom određivanja kazne za Berislava Pušića moralo da uzme u obzir ako ga proglasi krivim, konkretno, lične i porodične prilike optuženog, uključujući njegovo zdravstveno stanje²⁵³⁹ i njegovo dobro vladanje tokom privremenih boravaka na slobodi.²⁵⁴⁰

1378. Vijeće će sada razmotriti obim učestvovanja Berislava Pušića u zločinima (1), otežavajuće (2) i olakšavajuće (3) okolnosti koje se mogu uzeti u obzir u njegovom slučaju, te vrijeme provedeno u pritvoru (4).

konstatuje da je duševno zdravlje kćeri optuženog Ćorića veoma ozbiljno, kao i da je duševno i tjelesno zdravlje supruge optuženog Ćorića loše. Vijeće je izvršilo detaljnu procjenu, navedenu u povjerljivom dodatku priloženom uz ovu Odluku, dokumenata koje je optuženi Ćorić dostavio kako bi potkrijepio svoj Zahtjev, te smatra da bi prisustvo optuženog Ćorića uz kćer i suprugu tokom kratkog razdoblja njima moglo biti od pomoći u bolesti. Vijeće stoga smatra da su humanitarni razlozi koje je iznijela Ćorićeva odbrana dovoljno uvjerljivi da opravdaju privremeno puštanje na slobodu optuženog Ćorića".

²⁵³⁷ V. "Pravni okvir izricanja kazne", u zaključcima Vijeća u vezi s izricanjem kazne.

²⁵³⁸ Završni podnesak tužilaštva, par. 1310.

²⁵³⁹ Završna riječ Pušićeve odbrane, T(f), str. 52793–52794.

²⁵⁴⁰ Završna riječ Pušićeve odbrane, T(f), str. 52793.

1. Obim učestvovanja u počinjenju zločina

1379. Vijeće ocjenjuje da je doprinos Berislava Pušića ostvarivanju UZP-a bio značajan. U periodu od aprila 1993. do aprila 1994., Berislav Pušić je, kao vojni policajac, a zatim i predstojnik Službe za razmjenu i predsjednik Komisije za zatvore i zatočeničke centre HVO-a, imao velika ovlaštenja u pogledu zadržavanja u zatočenju ili puštanja na slobodu Muslimana koje je HVO zatočio, uslova u kojima su oni držani u zatočenju, u predstavljanju HVO-a pred međunarodnom zajednicom i pred visokim vlastima Republike Hrvatske i BiH na pregovorima o razmjeni i kretanju osoba. Tokom tog perioda, on je učestvovao i omogućio sistem uspostavljen za zatočenje Muslimana, tako što je odobravao njihovo premještanje iz jednog zatočeničkog centra u drugi i njihovo korištenje za prisilni rad, tolerisao loše uslove zatočenja i zlostavljanje, te prihvatao smrt zatočenika odvođenih na radove na liniji fronta. Pored toga, on je organizovao i omogućavao sistem puštanja na slobodu ili razmjene zatočenika HVO-a da bi bili poslani na teritorije pod kontrolom ABiH ili u treće zemlje.²⁵⁴¹

1380. Berislav Pušić je znao da su ti zločini nad Muslimanima počinjeni isključivo zato da ih se prisili na odlazak s teritorije Herceg-Bosne i nije uložio nikakav ozbiljan napor kako bi se prestalo sa zločinima počinjenim u zatočeničkim centrima ili prilikom hapšenja Muslimana, niti da bi se ti zločini prijavili, i čak je davao nejasne i, štaviše, lažne informacije predstavnicima međunarodne zajednice i štampi, nastojeći na taj način negirati ili minimizirati zločine koje su pripadnici HVO-a činili nad Muslimanima.²⁵⁴²

2. Otežavajuće okolnosti

1381. U skladu sa svojim funkcijama i ovlaštenjima u Vojnoj policiji i Komisiji za razmjenu, Berislav Pušić je imao jednu od glavnih uloga u počinjenju zločina. Konkretno, on je kao predstojnik Službe za razmjenu i predsjednika Komisije za zatvore i

²⁵⁴¹ V. "Zaključci o odgovornosti Berislava Pušića kao člana UZP-", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

²⁵⁴² V. "Zaključci o odgovornosti Berislava Pušića kao člana UZP-", u zaključcima Vijeća o odgovornosti Berislava Pušića po osnovu UZP-a.

zatočeničke centre HVO-a, zloupotrijebio svoj položaj vlasti za omogućavanje zločina, koristeći resurse kojima je raspolagao za ostvarenje krivičnih djela.

3. Olakšavajuće okolnosti

1382. Vijeće konstatuje da se optuženi Pušić dobrovoljno predao Međunarodnom sudu 5. aprila 2004., kratko nakon uručivanja Optužnice.²⁵⁴³ Dobrovoljnu predaju Berislava Pušića Vijeće smatra olakšavajućom okolnošću za potrebe odmjeravanja kazne.

1383. Vijeće konstatuje da je on – s izuzetkom incidenta tokom privremenog boravka na slobodi u ljeto 2008.²⁵⁴⁴ – poštivao uslove i garancije iz naloga i odluka Vijeća kojima su mu, u periodu od 30. jula 2004., bili odobravani privremeni boravci na slobodi.²⁵⁴⁵ Dobro vladanje Berislava Pušića u pritvoru i tokom privremenih boravaka na slobodi Vijeće smatra olakšavajućom okolnošću za potrebe odmjeravanja kazne.

1384. Vijeće podsjeća da se lične i porodične prilike optuženog mogu smatrati olakšavajućom okolnošću.²⁵⁴⁶ U tom smislu, faktori u vezi s lošim zdravstvenim stanjem optuženog u trenutku izricanja presude samo se izuzetno mogu uzeti u obzir kao olakšavajuća okolnost.²⁵⁴⁷ Vijeće u ovom slučaju smatra da su porodične prilike optuženog Pušića, odnosno, to što je oženjen i otac troje djece, olakšavajuća okolnost

²⁵⁴³ Vijeće podsjeća na to da je Optužnica bila uručena optuženima 31. marta 2004., v. "Nalog o privremenom puštanju na slobodu Berislava Pušića", javno, 30. juli 2004., par. 3. V. takođe "Odluka u vezi s privremenim puštanjem na slobodu optuženog Berislava Pušića", povjerljivo i *ex parte*, 7. april 2011., par. 23.

²⁵⁴⁴ "Odluka po Zahtjevu optuženog Pušića za privremeno puštanje na slobodu", povjerljivo, s dodatkom i povjerljivim i *ex parte* dodatkom, 5. decembar 2008., par. 30 i 31.

²⁵⁴⁵ V. konkretno "Odluka u vezi s privremenim puštanjem na slobodu optuženog Berislava Pušića", 7. april 2011., par. 23, i reference na koje se upućuje u tom paragrafu, a naročito "Nalog o privremenom puštanju na slobodu Berislava Pušića", javno, 30. juli 2004.; "Nalog po Zahtjevu za izmjenu uslova privremenog puštanja na slobodu optuženog Berislava Pušića", povjerljivo, 22. avgust 2005.; "Odluka po zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Pušića", povjerljivo, 26. juna 2006.; "Odluka po Zahtjevu optuženog Pušića za privremeno puštanje na slobodu", javno, 11. juna 2007.; "Odluka po Zahtjevu optuženog Pušića za privremeno puštanje na slobodu", povjerljivo, 5. decembar 2008.; "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Berislava Pušića", povjerljivo, 27. oktobar 2009.; "Odluka po Zahtjevu za privremeno puštanje na slobodu optuženog Berislava Pušića", povjerljivo, 12. juli 2010.

²⁵⁴⁶ V. "Otežavajuće i olakšavajuće okolnosti", u zaključcima Vijeća u vezi s odmjeravanjem kazne. Vijeće napominje da se takvom okolnošću može smatrati i mentalno stanje optuženog.

²⁵⁴⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 436; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 696; Presuda o kazni u predmetu *Simić*, par. 95–98.

koja nema nikakvu težinu u kontekstu odmjeravanja kazne. Što se tiče ličnih prilika optuženog, Vijeće je cijelim tokom suđenja Berislavu Pušiću i njegovog boravka u pritvoru, priznavalo ozbiljno i slabo zdravstveno stanje optuženog.²⁵⁴⁸ Pored toga, optuženom Pušiću su, tokom privremenih boravaka na slobodi od zaključenja rasprave 2. marta 2011., bile omogućavane posebne pogodnosti i konstantni ljekarski nadzor pod kontrolom Vijeća.²⁵⁴⁹ Međutim, Vijeće smatra da se zdravstveno stanje optuženog Pušića ne može smatrati olakšavajućom okolnošću za potrebe odmjeravanja kazne.

4. Uračunavanje vremena provedenog u pritvoru u kaznu Berislava Pušića

1385. Vijeće podsjeća da, na osnovu pravila 101(C) Pravilnika, optuženi imaju pravo da im se vrijeme provedeno u pritvoru uračuna u kaznu.²⁵⁵⁰

1386. Shodno tome, treba da se uzme u obzir činjenica da je Berislav Pušić u pritvoru u nadležnosti Međunarodnog suda od 5. aprila 2004., no da od tog vremena treba odbiti sve privremene boravke na slobodi koji su mu bili odobreni.

²⁵⁴⁸ V. konkretno T(f), str. 7943–7953, zatvorena sjednica; "Odluka u vezi s privremenim puštanjem na slobodu optuženog Berislava Pušića", povjerljivo i *ex parte*, 7. april 2011.; "Odluka po Zahtjevu za produženje privremenog boravka na slobodi optuženog Berislava Pušića", povjerljivo i *ex parte*, 13. novembar 2012.

²⁵⁴⁹ "Odluka u vezi s privremenim puštanjem na slobodu optuženog Berislava Pušića", povjerljivo i *ex parte*, 7. april 2011.; "Odluka po Zahtjevu za produženje privremenog boravka na slobodi optuženog Berislava Pušića", povjerljivo i *ex parte*, 13. novembar 2012.

²⁵⁵⁰ V. "Pravni okvir izricanja kazne", u zaključcima Vijeća u vezi s izricanjem kazne.

POGLAVLJE 10: DISPOZITIV

Iz navedenih razloga, na osnovu članova 23 i 24 Statuta, te pravila 98ter, 101, 102 i 103 Pravilnika, i s obzirom na sveukupne dokaze i argumente strana u postupku, Vijeće donosi sljedeću odluku:

Vijeće podsjeća na to da je ocijenilo da ne postoje razlozi za razmatranje tačke 26 Optužnice, zbog toga što djelo "okrutnog postupanja (opsada Mostara)" nije predviđeno ni Statutom ni u sudskoj praksi Međunarodnog suda.

Vijeće jednoglasno **PROGLAŠAVA** Jadranka Prlića **KRIVIM** na osnovu člana 7(1) Statuta po tačkama 1, 6-13, 15, 16, 18, 19 i 21–25 Optužnice. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, **PROGLAŠAVA** Jadranka Prlića **KRIVIM** na osnovu člana 7(1) Statuta po tačkama 2–5 Optužnice. U skladu s načelima mjerodavnim za kumulativno osuđivanje, Vijeće ne izriče osuđujuće presude po tačkama 14, 17 i 20 Optužnice. Shodno tome, Vijeće jednoglasno osuđuje Jadranka Prlića na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 25 godina koja počinje teći od današnjeg dana, umanjenu za vrijeme koje je Jadranko Prlić već proveo u pritvoru, u skladu s pravilom 101(C) Pravilnika.

Vijeće jednoglasno **PROGLAŠAVA** Brunu Stojića **KRIVIM** na osnovu člana 7(1) Statuta po tačkama 1, 6–13, 15, 16, 18, 24 i 25 Optužnice. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, **PROGLAŠAVA** Brunu Stojića **KRIVIM** na osnovu člana 7(1) Statuta po tačkama 2–5, 19 i 21–23 Optužnice. U skladu s načelima mjerodavnim za kumulativno osuđivanje, Vijeće ne izriče osuđujuće presude po tačkama 14, 17 i 20 Optužnice. Shodno tome, Vijeće jednoglasno osuđuje Brunu Stojića na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 20 godina koja počinje teći od današnjeg dana, umanjenu za vrijeme koje je Bruno Stojić već proveo u pritvoru, u skladu s pravilom 101(C) Pravilnika.

Vijeće jednoglasno **PROGLAŠAVA** Slobodana Praljka **KRIVIM** na osnovu člana 7(1) Statuta po tačkama 1, 6–13, 15, 16, 18, 19, 21, 24 i 25 Optužnice. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, **PROGLAŠAVA** Slobodana Praljka **KRIVIM** na osnovu člana 7(1) Statuta po tačkama 2, 3, 22 i 23, i **OSLOBADA** ga, uz suprotno

mišljenje sudije Antonettija, od optužbi po tačkama 4 i 5 Optužnice. U skladu s načelima mjerodavnim za kumulativno osuđivanje, Vijeće ne izriče osuđujuće presude po tačkama 14, 17 i 20 Optužnice. Shodno tome, Vijeće jednoglasno osuđuje Slobodana Praljka na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 20 godina koja počinje teći od današnjeg dana, umanjenu za vrijeme koje je Slobodan Praljak već proveo u pritvoru, u skladu s pravilom 101(C) Pravilnika.

Vijeće jednoglasno **PROGLAŠAVA** Milivoja Petkovića **KRIVIM** na osnovu člana 7(1) Statuta po tačkama 1, 6–13, 15, 16, 18, 19 i 21, te 24 i 25 Optužnice. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, **PROGLAŠAVA** Milivoja Petkovića **KRIVIM** na osnovu člana 7(1) Statuta po tačkama 2–5, 22 i 23 Optužnice. U skladu s načelima mjerodavnim za kumulativno osuđivanje, Vijeće ne izriče osuđujuće presude po tačkama 14, 17 i 20 Optužnice. Shodno tome, Vijeće jednoglasno osuđuje Milivoja Petkovića na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 20 godina koja počinje teći od današnjeg dana, umanjenu za vrijeme koje je Milivoj Petković već proveo u pritvoru, u skladu s pravilom 101(C) Pravilnika.

Vijeće jednoglasno **PROGLAŠAVA** Valentina Ćorića **KRIVIM** na osnovu člana 7(1) Statuta po tačkama 1, 6–13, 15, 16, 18, 24 i 25 Optužnice. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, **PROGLAŠAVA** Valentina Ćorića **KRIVIM** na osnovu člana 7(1) Statuta po tačkama 2-5, 19 i 21–23 Optužnice. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, **PROGLAŠAVA** Valentina Ćorića **KRIVIM** na osnovu člana 7(3) Statuta po tačkama 15, 16, 19 i 23 Optužnice, za događaje u opštini Prozor u oktobru 1992. U skladu s načelima mjerodavnim za kumulativno osuđivanje, Vijeće ne izriče osuđujuće presude po tačkama 14, 17 i 20 Optužnice. Shodno tome, Vijeće jednoglasno osuđuje Valentina Ćorića na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 16 godina koja počinje teći od današnjeg dana, umanjenu za vrijeme koje je Valentin Ćorić već proveo u pritvoru, u skladu s pravilom 101(C) Pravilnika.

Vijeće jednoglasno **PROGLAŠAVA** Berislava Pušića **KRIVIM** na osnovu člana 7(1) Statuta po tačkama 6–13, 15, 16 i 18 Optužnice. Većina Vijeća, uz suprotno mišljenje sudije Antonettija, **PROGLAŠAVA** Berislava Pušića **KRIVIM** na osnovu člana 7(1)

Prijevod

Statuta po tačkama 1–3, 19, 21, 24 i 25 i Vijeće ga, jednoglasno, **OSLOBADA** od optužbi po tačkama 4, 5, 22 i 23 Optužnice. U skladu s načelima mjerodavnim za kumulativno osuđivanje, Vijeće ne izriče osuđujuće presude po tačkama 14, 17 i 20 Optužnice. Shodno tome, Vijeće jednoglasno osuđuje Berislava Pušića na jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 10 godina koja počinje teći od današnjeg dana, umanjenu za vrijeme koje je Berislav Pušić već proveo u pritvoru, u skladu s pravilom 101(C) Pravilnika.

Na osnovu pravila 103 Pravilnika, do zaključenja sporazuma o njihovom odvođenju u državu u kojoj će izdržavati kaznu, Jadranko Prlić, Bruno Stojić, Slobodan Praljak, Milivoj Petković, Valentin Ćorić i Berislav Pušić ostaju u pritvoru Međunarodnog suda.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je mjerodavna francuska verzija.

/potpisano/
Jean-Claude Antonetti,
predsjedavajući Vijeća

/potpisano/
Árpád Prandler

/potpisano/
Stefan Trechsel

Sudija Jean-Claude Antonetti Presudi prilaže izdvojeno i djelimično suprotno mišljenje, a sudija Stefan Trechsel prilaže jedno izdvojeno mišljenje i jedno djelimično suprotno mišljenje.

Dana 29. maja 2013.
U Haagu (Nizozemska)

[pečat Međunarodnog suda]